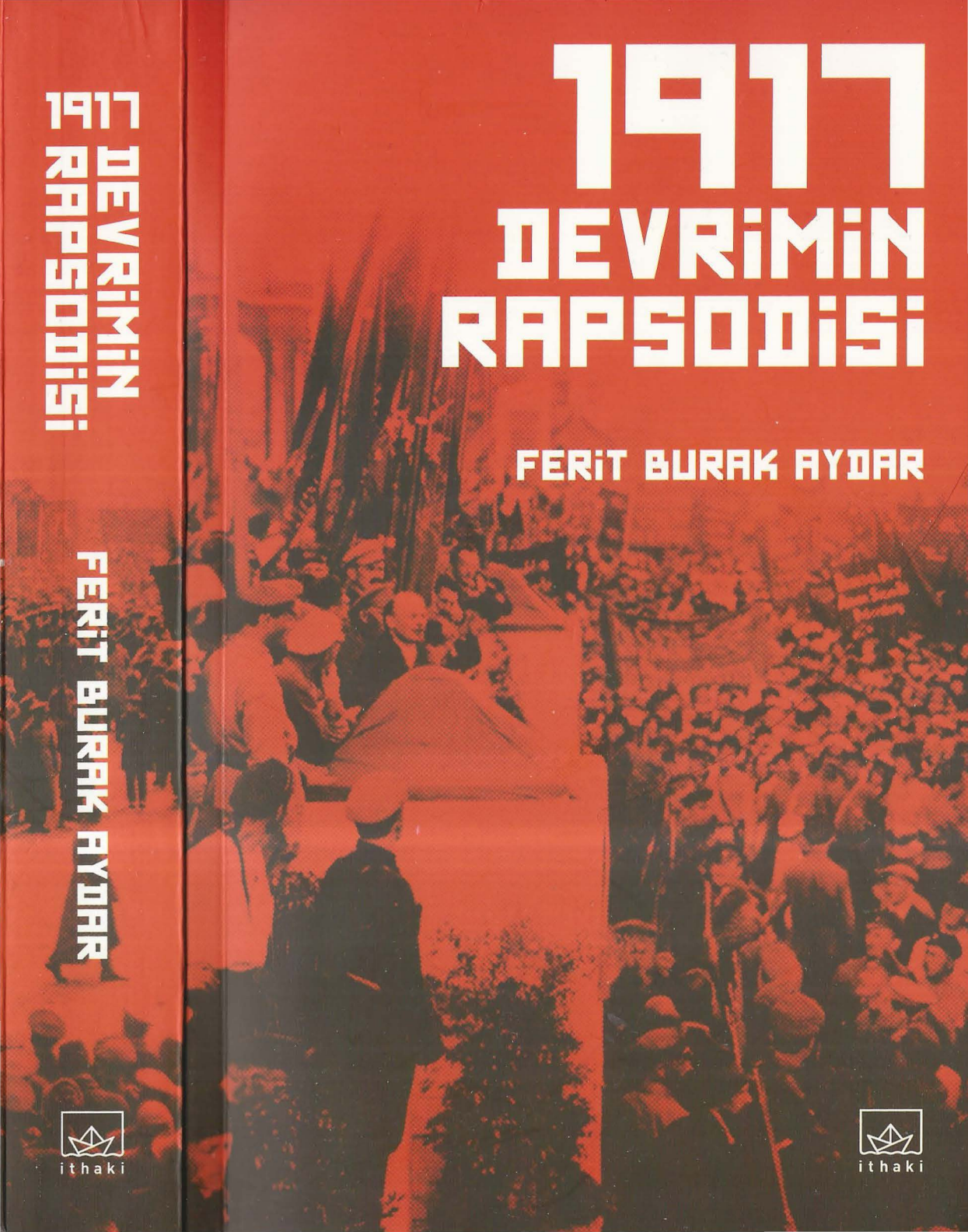
1917 DEVRİMİN RAPSODİSİ

FERİT BURAK AYDAR

ithaki

1917 DEVRİMİN RAPSODİSİ

FERİT BURAK AYDAR

ithaki

Ferit Burak Aydar, İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı mezunu. Koç Üniversitesi Yayınevi'nde editör-çevirmen. Terry Eagleton, Fredric Jameson, Edward Said, György Lukács, Susan Buck-Morss, Talal Asad, John Reed, Paul de Man, V.İ. Lenin gibi yazarların kitapları başta olmak üzere yayımlanmış 70'ten fazla çevirisi vardır. Ayrıca *Toplumsal Tarih*, *Birikim*, *Kitap-lık* gibi dergilerde ve *BirGün* ile *Agos* gazetelerinde yazıları yayınlanmıştır. *İspanya İç Savaşı'nın İzinde: Darbe, Devrim, Karşıdevrim ve Faşizm* başlıklı ilk telif eseri Mayıs 2017'de (Agora Kitaplığı) basılmıştır.

1917: Devrimin Rapsodisi
Rusya Devrimi'nin İzinde

Ferit Burak Aydar

İthaki Yayınları - 1275

Yayın Koordinatörü: *Tuğçe Nida Sevin*
Yayına Hazırlayan: *Selçuk Aylar*
Kapak Tasarım: *Hamdi Akçay*
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *B. Elif Balkın*
1. Baskı Kasım 2017, İstanbul

ISBN: 978-605-375-730-6

Sertifika No: 11407

© Ferit Burak Aydar 2017
© İthaki, 2017

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.
Caferağa Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy - İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Gümüşsuyu Cad. Topkapı Center, Odin İş Merkezi No: 403/2 Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 - Faks: (0212) 613 51 97
Sertifika No: 29652

Ferit Burak Aydar

1917: DEVRİMİN RAPSODİSİ

Rusya Devrimi'nin İzinde

ithaki

Nuriye ve Semih'e...

İÇİNDEKİLER

Teşekkür 15

Giriş 17

BİRİNCİ BÖLÜM
Şubat'a Girerken

Rusya ve Geri Kalmışlık 22

İşçi Sınıfı ve Modernleşme 24

1905 Devrimi ve Karşıdevrim 26

I. Dünya Savaşı 29

Çarlığın Devrilmesi 30

Şubat Devrimi 31

Şubat Devrimi'nin Muhasebesi 38

Çarlık ve Cumhuriyet Sorunu 43

Devrim Ezilenler İçin Bir İzzetinefis Meselesidir! 48

İKİNCİ BÖLÜM
Şubat Devrimi ve İkili İktidar

Burjuvazinin ve Emperyalist Güçlerin Şubat'taki Rolü 53

İkili İktidar 60

Geçici Hükümet 65

Kadetler: Burjuvazinin Partisi 68

Sovyetler 71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Rusya'daki İşçi Örgütleri

Menşevikler 80

Sosyalist-Devrimciler (SR'ler) 91

SR'ler ile Menşeviklerin Güçbirliği 95

Diğer Devrimci Örgütler 99

Mejrayonka (İlçelerarası Örgüt) 100

Sol SR'ler 102

Anarşistler 103

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Bolşevikler

Teorik Temel 105

Şubat Devrimi ve Bolşevikler 114

BEŞİNCİ BÖLÜM
Şubat Devrimi'nin Niteliği

Devrimin Sınıfsal Niteliği 122

Şubat Devrimi Kendiliğinden miydi? 129

ALTINCI BÖLÜM
Şubat Sonrası Durum

"Dünyadaki En Özgür Ülke" Rusya 136

İlk Geçici Hükümet 139

Savaş ve Barış 145

"Ekmek" 149

Toprak Sorunu 152

Burjuva Hükümete Katılma Sorunu: Millerandcılık 155

ARASÖZ
"Nisan Tezleri"

Lenin ve "Proletarya ile Köylülüğün Devrimci-Demokratik Diktatörlüğü" 163

Nisan Tezleri ve Bolşevik Parti 165

Lenin'in Kamenev'le "Aşamalı Devrim" Polemiği 168

Devrimin Nesnelliği ve Öznelliği 174

Devrimde Köylülüğün Rolü 176

Yurtseverlik ve Komünizm 177

YEDİNCİ BÖLÜM
Nisan Krizi ve İlk "Koalisyon"

Nisan Krizine Giden Yol 180

Geçici Hükümet Taarruzda 182

"Sonuna Kadar Savaş" Notası 184

Nisan Olaylarında Bolşevikler 185

Nisan Olaylarının Sonuçları 190

Uzlaşmacı Sosyalistler Hükümette 193

Burjuvazinin Hükümeti Olmak 194

Bir Kez Daha Savaş ve Barış 196

Köylülük Kıpırdanıyor 198

ARASÖZ
Kendi Ağzından Menşevikler ve Devrime Yaklaşımları

SEKİZİNCİ BÖLÜM
Haziran Günleri

Haziran'a Girerken 211

10 Haziran Gösterisi 219

Bolşeviklerin Geri Adımı 222

18 Haziran Gösterisi 224

Haziran Gösterisinin Sonuçları 225

ARASÖZ
Yest Takaya Partiya
Lenin ve Bolşevik Partinin Tarihsel Rolü

DOKUZUNCU BÖLÜM
Temmuz Günleri

Balayının Sonu 232

Bolşevikler ve Temmuz Günleri 235

Kronstadt 238

Temmuz Ayaklanması 240

Temmuz Dersleri 244

Karşıdevrimin Saldırısı 248

ARASÖZ
Bütün İktidar Sovyetlere!

Reformizmle Mücadele 253

Bütün İktidar Sovyetlere 254

"İktidar Sana Veriliyorsa, Alacaksın Orospu Çocuğu!" 259

ONUNCU BÖLÜM
Kornilov Darbesi

Kornilov Harekete Geçi(rili)yor 266

Bolşevikler Darbeye Karşı 270

Darbenin Bastırılması 275

Kornilov Sonrası 276

ON BİRİNCİ BÖLÜM
Lenin Ayaklanıyor – Bolşevik Partiye Karşı!

Demokratik Konferans 281

Ayaklanma Tartışmaları 285

Yeni Hükümet Eski Taam 289

ON İKİNCİ BÖLÜM
Bolşevikler Ayaklanıyor: Ekim Devrimi

Bir Kez Daha Ayaklanma Tartışmaları 294

Devrimin Askerî Ayağı 302

İktidarın Fethi 305

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Devrimin Ertesi Sabahı

İktidarın Alınma Biçimi 317

Ekim: Darbe mi Devrim mi? 324

"Cahil Kitleler, Kurnaz Bolşevikler":
Dram Dolu Bir İstismar Hikâyesi? 332

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Sovyet İktidarı

İlk İcraatlar 343

Bolşevik Devrimi ve Kadın Sorunu 355

Kurucu Meclis 358

ON BEŞİNCİ BÖLÜM
Sovyet Devrimi'nin Sorunları

Ekim Devrimi'nin Niteliği 366

Bolşevik Devrimi ve Enternasyonalizm 377

Dış Politika ve Enternasyonalizm 384

Brest-Litovsk Antlaşması ve Enternasyonalizm 385

Karşıdevrimin Mirası..... 387

İktidardaki Komünistler, Geri Kalmışlık ve Ticari İlişkiler393

EK 1
RSDİP Merkez Komitesi'ne Mektup - V.İ. Lenin

EK 2

Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti Toplantısı'nda Sovyet İktidarının Görevleri Üzerine Bildiri - V.İ. Lenin

Notlar 409

Kaynakça 457

Dizin..... 509

Haritalar ve Fotoğraflar

Teşekkür

Kitabın yayına hazırlanmasındaki paha biçilmez katkılarından ötürü Berna Akkıyal, Meltem Aravi ve Ulaş Koç'a minnettarım. Ulaş'a metnin tamamını okuyup, görüşlerini sunduğu ve metnin doğum süreciyle günbegün ilgilendiği için ayrıca teşekkür etmeliyim. Buğra Aydar'a gittiğimiz her şehirde kaynak kitap arama işini sabırla üstlendiği için ve daha sayamayacağım birçok yardımından ötürü müteşekkirim. Editörlerim Mert Tanaydın ve Selçuk Aylar'a titiz emeklerinden ötürü minnettarım. Keza Ahmet Yeğin, Osman Akınhay ve Utku Özmakas'a da kitabın yayınlanması için gösterdikleri çabadan ötürü teşekkür ediyorum. Ulaş'a metnin tamamını okuyup görüşlerini sunduğu ve metnin doğum süreciyle günbegün ilgilendiği için, Meltem'e de dizin işini bizzat üzerine aldığı için ayrıca teşekkür etmeliyim. Harita, görseller ve kapak tasarımı konusundaki değerli emeklerinden ötürü Hamdi Akçay'a ve B. Elif Balkın'a teşekkür ediyorum.

Son olarak, aileme hiçbir zaman esirgemedikleri sevgi ve desteklerinden ötürü minnettarım; onlar olmasaydı bu kitabı yazamazdım.

Giriş

1917 Rusya Devrimi'nden elli yıl sonra yayınlanan değerli bir kitabın önsözünde, devrimi anlatmak için çizilen, "yeni çobanların önüne katıp sürüklediği pasif Rusya tablosu kuşkusuz çoktan terk edildi" diye yazar.[1] Çok iyimser bir yaklaşımdır bu, zira üzerinden bir elli yıl daha geçmiş olmasına karşın gerçeklikten alabildiğine uzak olan bu genel kanı 1917 Devrimi'ne ilişkin değerlendirmelerde varlığını hâlâ hissettirmektedir. Tarihte ilgi çeken hiçbir konu siyasi amaçlardan azade olmamıştır, ama Rusya (Sovyet) Devrimi bu konuda apayrı bir sayfa oluşturur.

Rusya'da bundan yüzyıl önce, 1917 yılının Şubat ayında, Çarlık adı verilen krallık rejiminin yıkılmasıyla başlayıp, Ekim ayında Lenin'in Bolşevik partisi önderliğindeki işçi sınıfının ve arkasına taktığı yoksul köylülüğün iktidarı alarak ilk proleter devletini kurmasıyla sonuçlanan tarihî olayın, gerek sağdan gerek Bolşeviklere mesafeli soldan gelen yorumlarda hâlâ kitlelere dayatılmış, onların iradeleri dışında gerçekleşmiş bir olay olarak resmedilmesi yaygın bir alışkanlıktır. Buna göre, "ilk işçi iktidarı" diye övülen şey gerçekte savaşın ve yol açtığı yıkımın etkisiyle cinnet getiren cahil kitlelerin bir anlık gafleti, birkaç tesadüf[2] ve Bolşeviklerin darbesinden başka bir

şey değildir! Bolşevikler köyden kente yeni göç etmiş ve daha gözü açılmamış toy işçileri ve örneğin garnizona dönüştürülen başkent üniversitesinin ana merdivenine dışkısını bırakmaktan bilhassa zevk alacak kadar görgüsüz ve öfkeli askerleri kışkırtıp kendi diktatörlüklerini kurmuşlardır! Anlatılan onun hikâyesidir!

Oysa 1917 belki de emekçilerin tarihteki en bilinçli eylemidir. Milyonlarca, on milyonlarca sıradan insanın tarihe müdahalesini bir bilgisayar programı gibi dört dörtlük planlanmış bir olay olarak görme yanılgısından kurtulduğumuzda, Şubat'tan Ekim'e uzanan süreçte ve dahası yirminci yüzyıla girişten 1917'ye uzanan dönemde kitlelerin tercihlerinin ve müdahalelerinin bilinçli bir yönlendirmeye işaret ettiğini görürüz – bunu belki de en iyi anlayacak olan, siyasette her şeyin kendi iradesi dışında gerçekleştiğini görüp elinden çoğunlukla sadece gözlem ve yorum yapmak gelen 2000'lerin Türkiyesi'nde yaşayan muhaliflerdir.

Rusya'da 1917 Şubatı'ndan Ekimi'ne uzanan süreçte işçi ve köylüler sayısız girişimde bulunmuş, kendi bilinç düzeylerindeki gelişmeye paralel olarak farklı partileri ve siyasetçileri denemiş, nihayetinde Bolşeviklerde karar kılarak ilk işçi devletini kurmuşlardı. Elinizdeki kitap "dünyayı sarsan" bu bir yılı konu alıyor.

***

1917 Devrimi özel olarak Rusya tarihine ait bir olay değildir; dünya tarihinin, özelde de işçi hareketinin ve sosyalist/komünist hareketin tarihine aittir. Dolayısıyla aşağıdan tarihin, ezilenlerin tarihinin parçasıdır, ezenlerin değil. Ama Rusya devleti bugünkü Rusya olmasını 1917'ye borçludur. Devrimden doğan rejim, tüm karşıdevrimlere rağmen, kurduğu altyapıyla, Rusya'nın epey geriden gelip dünyanın ikinci büyük devi olmasını sağlamıştır. Tevekkeli değil, Rusya'nın bugün-

kü egemenleri tüm komünizm-aleyhtarı itikatlarına rağmen, Sovyet geçmişi konusunda ihtiyatı elden bırakmıyorlar. İhtiyatın aleni bir kabule dönüşmesi için sadece zaman yeterli olmayabilir. Bu açıdan Fransız Devrimi'yle kurulan benzerlik zahiridir, zira 1789-94 nihayetinde sınıfsal açıdan farklı bir nitelik taşımıyordu: Burjuvazinin devrimini burjuvaziye kabul ettirmişti! 1917 ise tamamen istisnai ve aykırı bir devrimdir ve bu nedenle tümden kabulü mümkün olmayacaktır. Yine de er geç Rusya tarihinin –sapması değil– parçası olduğu kabul edilecektir.

Rusya 170 milyonu bulan nüfusuyla devasa bir ülkeydi ve bazı devrimlerin aksine bir ya da birkaç bölgede değil, tüm ülkede devrim yaşanmıştı. Dahası Çarlık Rusyası toplumsal dokusu bakımından büyük farklılıklar gösteren bir ülkeydi. 1917'de Rus İmparatorluğu'nda resmî rakamlara göre yüzden fazla milliyet ve etnik grup yaşıyordu ki, 1926'daki daha doğru sayımla bu rakamın 194'ü bulduğu tespit edilmişti.[3] Tüm bu grupların rollerini ve iştiyaklarını tek bir ciltte ele almak mümkün değildi. Ben burada devrimin Rusya'dan ziyade "Rus" kısmıyla ilgilendim: Bolşevikler Rusya'nın "Büyük Rus" milletinden ibaret olmadığının bilincindeydi, Rus değil Rusya Devrimi'nden bahsetmişlerdi, öyle ki sadece Bolşevikler değil, sosyalistler de kurdukları partinin adında Rus (*Russkaya*) yerine Rusya (*Rossiskaya*) adını tercih etmişlerdi ve nitekim Bolşevikler gerçek bir enternasyonalist yapı olarak, ileride kendi partilerinin isminde Rusya'nın geçmesini bile sırf teknik nedenlerle kabul etmişlerdi. Zaten devrim de tüm halkların ortak müdahalesiyle gerçekleşmişti. Dolayısıyla 1917 bir Rus Devrimi değil, Rusya Devrimi'dir. Fakat ben burada hem "Rus" (coğrafi açıdan Rus) Devrimi Rusya Devrimi'ne siyasi ve ideolojik açıdan önderlik ettiğinden hem de yer darlığından ötürü işlevsel bir ayrım yapmak zorunda kaldım.

Zamansal açıdansa hikâyeyi 1918 dönemecinde bitiriyo-

rum; bunun nedeni 1918'den itibaren devrimin devirme işlemini tamamlayarak bir iktidar yapısına kavuşması ve –elbette eski işlemle bir süreklilik arz etse de– yeni bir sayfa açılmış olmasıdır. Burada bir ayrıma gitme zorunluluğu tarihyazımının ahvaliyle de haklı çıkartılabilir. 1918 sonrası yaşananlar hem soldan hem sağdan değerlendirmelerde 1917'yi kendi bütünlüğü içinde değerlendirmeyi engellemiş, ortaya teleolojik bir tarih anlayışı çıkmıştır. Oysa ideolojisiz bir tarih olmamakla beraber, ideolojik şablon olguları Prokrustes'in yatağına atmaya değil, anlamaya yaramalıdır. Basit bir örnek: Çok derli toplu bir kısa tarih yazmış olan ve küçük yanlışları düzeltme konusunda çok titizlenen (İşçi Muhalefeti'ne 1.500.000 değil, 1.500 adet bildiri bastırma izni verilmişti gibi!) Ronald Kowalski, 1921 sonrasını dikkate alarak, Bolşeviklerin ilkesel olarak koalisyona kapalı olduğunu söyler.[4] Oysa devrimden hemen sonra kurulan hükümet koalisyon hükümetiydi ve Bolşeviklerin bunu pragmatist bir tarzda kabullendiklerine dair hiçbir veri yoktur, aksi istikametteyse birçok veri ve *belge* vardır. Tarihi bu geriye dönüşlü okuma tarzı tarihe zarar veriyor.

BİRİNCİ BÖLÜM
Şubat'a Girerken

Lenin, uzun süren sürgün yıllarının son durağı olan İsviçre'de 9 Ocak 1917'de yaptığı bir konuşmada, "Biz eski kuşakların ömrü yaklaşan devrimin son kavgalarını görmeye vefa etmeyebilir" diyordu.[1] Lenin benzer bir sözü I. Dünya Savaşı'nın patlak verdiği 1914 yılında da sarf etmişti. Ama Ocak ayındaki bu konuşmadan bir ay sonra Rusya'da devrim başladı ve yıl sonuna kalmadan Bolşevikler işçi sınıfının başında iktidara geldiler. Devrim *görünüşte* en uzun süredir örgütlü, disiplinli, yılmaz mücadele yürüten failinin (önderinin) hiç beklemediği bir anda patlak vermişti.

Bu husus sadece devrimi ve devrimleri değil, genel olarak tarihsel olayları inanılmazlık halesine bürüyerek anlatmaya meraklı, magazin boyutunu eşelemeye teşne kesimler tarafından abartıldıkça abartılmıştır. Düşünsenize, devrim geliyor, devrimin önderinin haberi yok! Oysa Lenin'in 1914'ten itibaren yazdıklarına ve gündemine bakılırsa, bir devrim beklentisinde olduğu, örneğin "savaşı iç savaşa çevir" stratejisinin tam da bu olanağı –üstelik herkes küçümserken– dikkate almış olmasından beslendiği görülebilir. Lenin için bir devrimin yaklaştığı açıktı (kâhin olmadığından kesin tarihini bilmiyordu), ama sonuna ("son kavgaları"na) yetişebilir miydi? İşte orası muammaydı.

Sağlamasını çok uzağa gitmeden yapmak da mümkündür. Bolşevik partideki ve Rusya Devrimi'ndeki rolü hiçbir zaman hak ettiği derecede teslim edilmemiş olan, ne yazık ki genellikle önce Lenin'in eşi olduğu belirtilen[2] Nadejda Krupskaya 6 Şubat 1917'de yine İsviçre'den bir yoldaşına şöyle yazıyordu: "Derhal Rusya'ya geçmen gerek, yoksa 'başlangıç'a yetişemeyeceksin. Çok ciddi söylüyorum, Rusya'dan mektuplar güzel haberlerle dolu. Daha dün, çok tecrübeli bir kadim dost şöyle yazıyordu: 'Zor dönem geride kalıyor, işlerin iyiye gitmekte olduğunu işçilerin ve eğitimli gençlerin ruh halinde gözlemleyebiliriz.'"[3] Krupskaya'nın görüşlerine her zaman çok değer veren Lenin'in bundan çok farklı bir düşüncede olduğunu düşünmek zor. Tam da bu nedenle devrim Lenin ve Bolşevikler için *bir açıdan* beklenmedik şekilde patlak vermiş olsa da, yıllardır devrim için en örgütlü, sistemli ve tutarlı mücadeleyi yürüten parti olarak Bolşevikler çok kısa sürede devrimci hareketin başına geçecek ve Rusya'da dünya üzerindeki ilk işçi iktidarının kurulmasına önderlik edeceklerdi.

Rusya ve Geri Kalmışlık

Rusya yirminci yüzyıla gelindiğinde, başında Çar ("Sezar") adı verilen bir hükümdarın olduğu, hanedanını 1613'e kadar götüren Çarlık adında bir mutlak monarşi tarafından yönetiliyordu. Hanedan Romanov ailesindeydi. 1905'teki başarısız devrimden miras kalan, ama işlevi belli bir sınırın ötesine geçemeyen bir meclis (*Duma*) var olmakla birlikte, yönetim bir meşruti monarşi (anayasal krallık) düzeyinden uzaktı. Burjuvazi ekonomik ve toplumsal hayatta esas güç sahibi, iktidarı elinde tutan sınıf olmasına karşın, siyasi iktidara *tam olarak* sahip değildi. Siyasi iktidardaki bu belirsiz durumun toplumsal ve ekonomik hayatta da bir karşılığı vardı ve kapitalizm tam olarak gelişmemişti.

Geç kapitalistleşmiş bir ülke olan Rusya'da burjuva sınıfı zayıf kalmıştı. Sanayileşme 1893-1903 yılları arasında Maliye Bakanı olan Sergey Vitte'nin ısrarla üzerinde durduğu bir hamleydi ve Çarlık rejiminin desteğini almıştı. Vitte'yle anılagelen sanayileşme adımının merkezinde demiryolu inşaatı vardı. Bu hamle, engin toprakları olan ülkede ulaşımı kolaylaştırarak ticaretin önünü açtı. Ağır sanayiye, petrole ve demiryolu yapımına ağırlık vermesi sadece sanayi proletaryasının sayısında hızlı bir artış demek değil, aynı zamanda proletaryanın da ilerlemesi ve dolayısıyla devlet baskısının iyiden iyiye artması anlamına geliyordu. Lenin o dönem şöyle yazar: "Hapishaneler ve sürgün yerleri tıka basa dolu. Rusya'nın dört bir tarafında 'polisin sosyalistleri ağına düşürdüğünü', kuryelerin yakalandığını, ajitatörlerin tutuklandığını ve yayınlar ile matbaalara el koyulduğunu duymadığımız tek bir ay geçmiyor; ama hareket durdurulamıyor ve büyüyor, giderek daha geniş bölgelere yayılıyor, işçi sınıfı içinde giderek daha derin kökler salıyor ve halkın ilgisini daha da çekiyor."[4]

Çarlık yönetiminin mevcut istibdat rejimine hiç dokunmadan ilerlemenin mümkün olmadığı düşüncesi yeni değildi. Sanayileşme hamlesinden yaklaşık otuz yıl önce kırsalda da bir reforma girişilmişti. Kuşkusuz tek dert modernleşme değildi; köylerde muazzam bir huzursuzluk ve mayalanma vardı ve Çarlık yönetimi bunu engellemenin de derdindeydi. Bu çerçevede, 1861'de soyluların emrindeki 23 milyon serf azat edildi. Fakat azat koşulları çok kısa süre sonra köylülere serfliği mumla aratır oldu. Yasa tam bir bürokratik keşmekeş örneğiydi. Köylüleri azat adı altında yıllarca ödeye ödeye bitiremeyecekleri bir borcun içine sokuyordu. Köylüye işlemesi için bırakılan toprak miktarı hem daha azdı hem de soylulara ödenecek tazminat adı altında köylülere 49 yıllık borç çıkarılmıştı. Köylülük yüzyıl sonunda daha perişan ve bağımlı konuma gelmişti.

Keza Çarlık rejimi 1864 ve 1870'te çıkardığı yerel yönetim yasalarıyla *Zemstvo* (kırdaki yerel meclisler) ve Kent Dumaları'nın önünü açtı. Bu kurumlara ulaşımdan krediye, sağlıktan eğitime kadar görece geniş bir faaliyet alanı tanınmıştı. Fakat Çarlık devleti kontrolü elden bırakmak istemediğinden kesin sınırlar çekmişti: Zemstvo başkanlarını Çar atıyordu, zengin soylular haricinde burjuvaların bile oy hakkı sınırlıydı. Ayrıca genel oy hakkı yoktu. Fakat 1881'de Çar II. Aleksandr'ın suikasta kurban gitmesiyle bu sınırlı reformların kapsamı daha da daraltılacaktı.

Rusya'nın ekonomik gelişiminin yavaş olmasından kaynaklanan bir geri kalmış niteliği olsa da, mutlak bir durağanlık yoktu. Rusya hem maddi olarak ilerliyor hem de belli açılardan kültürel ilerleme kaydediyordu. Öncelikle işçi sınıfının durumuna bakalım.

İşçi Sınıfı ve Modernleşme

Rusya'da işçi sınıfının sayısının 160-170 milyon içinde kabaca 4 milyondan ibaret olduğunu söylemek yaygın bir alışkanlık haline gelmiştir. Oysa bu rakam yanıltıcıdır. Lenin doğru bir tespitle, işçi sınıfını sadece sanayi işçilerinden ibaret görmüyordu. Modern işçi sınıfı, üretim alanında kullanacağı bir mülkü olmadığı için işgücünü satmaktan başka çaresi olmayan kesimleri (proletarya) kapsar. Buna sanayi işçisi kadar, mesela demiryollarında çalışan "memurlar" da dahildir. Bu şekilde bakıldığında, Rusya'da 1916 sonunda 18,5 milyon ücretli işçi vardı.[5] Çalışanlar ya da memurlar olarak çevrilebilecek olan *slujaşçiye* kategorisindekilerin sayısı 2 milyonu buluyordu. Kol işçisi olmayan bu kesimlerin başını alt kademe devlet memurları, demiryolu ve posta-telgraf çalışanları çekiyordu. Gelir bakımından işçilerden çok farklı düzeyde değillerdi, hatta savaşla birlikte çok ciddi kayıplar yaşamışlardı, ama iç-

lerinde önemli bir kesim (belki çoğunluk bile değil), bizdeki devlet memurları denen kamu emekçileri örneğinde olduğu gibi, kendisini "yarı eğitimli bir kast olarak görüyordu."[6] Fakat devrimci sürecin ilerlemesine paralel olarak, bu geçmişten kalma feodal bilinç de yer yer aşındı. O gün geçerli olan *açıktan* sınıf siyasetiydi ve baskın olan da işçi sınıfı olduğundan, toplumsal konumu gereği işçi sınıfına –henüz– dahil olmayan kesimler bile ona yaklaşmıştı. Eczacılar, kredi kooperatifi çalışanları gibi profesyonellere ya da orta sınıfa dahil edeceğimiz kesimler bile kendilerini açıktan işçi olarak nitelendiriyordu. Örneğin Şubat Devrimi'nden sonra, 16 Nisan'da Eczane Emekçileri Derneği eczacıların ücret artışı kabul edilirken işçi denetiminin reddedilmesi üzerine greve çıkmıştı.[7]

Elbette, işçi sınıfının bugünden bir farkı[8] olduğu olgusuna dikkatle yaklaşmak gerekiyor. İşçi sınıfı çeşitli kimlik siyasetlerinin esiri olmamıştı ve bu açıdan asli bir fark vardı; fakat işçi kimliğinin yanı sıra ve iç içe birçok toplumsal kimlik taşıdıklarını görüyor ve bunu alanlara taşıyordu. Bu kimlikler arasında ulusal ve cinsel kimliklerin yanı sıra hemşehrilik bilhassa öne çıkar.

Ekonominin ağır topu işçi sınıfı ve dolayısıyla sanayiyken, sanayinin ağır topu da Moskova ve Petrograd'dı. O kadar ki, savaşın hemen öncesinde sınai işgücünün yüzde 60'ından fazlası (Polonya hariç) bu iki başkentte toplanmıştı.[9] Fakat Moskova'da işçi sınıfı Petrograd'a kıyasla daha küçük fabrikalarda çalışıyordu. 1897'deki sayıma göre, 126 milyon olan ülke nüfusu 1913'te Polonya ve Finlandiya'yı saymazsak 155 milyonu bulmuştu. Nüfus artışı kentleşmeyi de (çok hızlı olmasa da) artırıyordu. 1860'ta yüzde 11,3 olan kentleşme oranı 1917'de yüzde 21,6'ya ulaşmıştı. Bu tarihte nüfusu yüz bin eşiğini aşan şehir sayısı otuzu geçmişti. Petrograd 2 milyonu (yüzde 75'i kentli) aşan, Moskova da 2 milyon sınırındaki (yüzde 53'ü kentli) nüfusuyla başı çeken şehirlerdi.[10] Eğitim

alanındaki çabalara paralel olarak okuma oranları kısmen yükseliyor, basılan gazete sayısı inanılmaz boyutlara ulaşıyordu. Rusya'nın Avrupa kısmındaki erkeklerin üçte biri, kadınların yüzde 13'ü okuma ve/veya yazma biliyordu. Kentlerde bu oran daha yüksekti: Şehir nüfusunun yüzde 54'ü okuryazarken, bu oran Petrograd'daki çalışan erkekler arasında dörtte üçe kadar çıkıyordu.[11] Nitekim yirminci yüzyılın devrimden önceki on beş yılında basılan kitap sayısı üç kat artmıştı. Yine de "okumuş" insan sayısı azdı: Örneğin Rusya'da 4 bin küsur öğretmen ve akademisyen; 13 bin avukat; 60 bin mühendis vardı.[12]

Bu çelişkilerin bir devrime ya da en azından huzursuzluğa yol açmaması beklenemezdi. Yeni yüzyıl dönemecinde Rusya'da işçi hareketi çok ilerlemişti, o kadar ki, Lenin'in *Ne Yapmalı?*'sının temel motifi olan tespitine göre, bu harekete önderlik etmesi beklenen sosyalistler ("sosyal-demokratlar") hareketin gerisinde kalmışlardı. Bu çelişkiler 1905 yılının 9 Ocak'ında beklenmedik bir olayla patlama noktasına vardı.

1905 Devrimi ve Karşıdevrim

9 Ocak 1905 Pazar günü Çar'a taleplerini sunmak için Gapon adlı bir papazın önderliğinde yürüyüşe geçen kitlenin üstüne Çar babaları ateş açınca tarihe Kanlı Pazar olarak geçecek olan gün, 1905 Rusya Devrimi'nin başlangıcı oldu. O gün yüzden fazla yoldaşını kaybeden işçi sınıfının sadece 1905'te burjuvaziye yaşattığı iş günü kaybı 25 milyonu bulacaktı.

Fakat 1905 Devrimi başarıya ulaşamadı. Bunda birkaç neden öne çıkıyordu. Öncelikle, işçi sınıfı yıllardır irili ufaklı mücadeleler yürütse de, gerekli deneyimden uzaktı. Lenin'in tabiriyle, bir "tam kostümlü prova"ya ihtiyaç vardı; 1905 Devrimi bu işlevi gördü. Keza işçi sınıfının birkaç adım önünden gidecek, mücadele içinde sınanmış, ideolojik açıdan kaynaşmış bir devrimci kitle partisi yoktu. Rusya sosyal-demokrat-

ları mücadeleye önderlik edememişlerdi. Ayrıca işçi ve emekçilerin mücadelesi eşgüdümden yoksundu. St. Petersburg[13] Moskova'dan, işçi sınıfı da köylülükten önce harekete geçmiş, biri durduğunda diğeri başlamıştı. Dahası işçi sınıfı; askerleri, yani üniformalı işçi-emekçileri devrim safına çekmeyi başaramamıştı. Son olarak, işçi sınıfı devrim için gerekli olan örgütsel mekanizmayı ("Sovyet" adlı işçi meclislerini) kendi çabalarıyla yaratmış, ama bu noktada da geç kalmıştı (esasen Ekim ve sonrasına sarkmıştı). Bir sonraki devrimde bu açıklar tek tek kapatılacaktı.[14]

Çar devrimi püskürtebilmek adına bir tür meclise onay vermek zorunda kaldı. Duma (Devlet Duması) adı verilen meclis bir yasama meclisinden ziyade istişare meclisiydi ve oy hakkı emekçileri dışlayıcı şekilde dolaylı ve mülkiyet temelliydi. Yine de sosyal-demokratlar bu kürsüden yer yer Çar'ı pişman edecek şekilde yararlanmayı bildiler.

Baskıların had safhaya çıktığı bir dönemde başbakan koltuğuna oturmuş olan "Cellat" lakaplı Pyotr Stolipin, şiddetin tamamlayıcısı olarak köylülüğün içinde bir kesimi toprak sahibi yapıp düzene bağlamanın hesapları içindeydi. Bizzat Stolipin'in "güçlüye oynamak" diye tarif ettiği bu politika sağlam bir orta halli ve zengin köylü sınıfı oluşturup onların düzene bağlılıklarını kullanarak kırsaldaki hareketliliği durdurmayı amaçlıyordu. Bu toprak reformunda çok başarısız olduğu da söylenemez. Neticede soyluların payına düşen topraklar azaldı, öyle ki "1914'te soyluluğun elindeki toprak miktarı 1861'dekinin üçte birinden azdı."[15] *Pomeşçik* (toprak sahibi sınıf) ailelerinin sayısı değişmemiş olsa da, 1895'te yüzde 55 olan soyluların oranı 1912'de yüzde 36 civarına inmişti.[16]

Rus tarımı tamamen eski yöntemlere dayanmıyordu. On dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren yeni mahsuller, tohum türleri, rotasyonlar, gübreler ve sınai aletlerle tarım nispeten modernleştirilmiş, verimlilik artmıştı; Stolipin dönemi bu

süreci daha da hızlandırdı. Fakat köklü bir dönüşüm yaşanacağına dair bir emare olmadığı gibi, Çarlık düzeni bunun yaşanmaması için gerekli önlemleri almaktan geri de durmuyordu.

Keza savaş öncesinde sınai üretimde de muazzam bir büyüme yaşandı. 1908-13 arasında dökme demir üretimi yüzde 64, kömür üretimi neredeyse yüzde 40, demir-çelik üretimi en az yüzde 50, pamuklu üretimi yüzde 22 artmıştı. İthal ve ihraç edilen malların toplamı da neredeyse bir buçuk kat artış göstermişti.[17] Fakat Rusya çok yönlü bir sanayileşme süreci yaşamadığı gibi, yabancı sermaye ve burjuvazi de yerli sermayeye kıyasla orantısız bir şekilde büyümüştü. Savaş öncesinde yabancı sermaye yatırımları iyice arttı. Öyle ki savaşın arifesinde Rus sanayisindeki anonim şirket sermayesinin yüzde 47'si yabancılara aitti; 1917'deyse Rus sanayisinde yabancı sermayenin payı yüzde 34 civarındaydı. Bu rakam madencilik ve metal gibi kilit sektörlerdeyse çok daha yüksekti. Ayrıca Rusya ağır sanayide kullandığı sermaye teçhizatının yarısından çoğunu ve çoğu üretim aletini dışarıdan alıyordu.[18]

Rusya'nın düzenli sanayileşememesi iki sonuç doğurmuştu: Sanayi işçileri ve genel olarak işçi sınıfı toplumda sayısal olarak azınlığı oluşturuyor, ama piyasa ekonomisinin nimetlerinin farkına vararak kapitalistleşmiş olan toprak sahiplerinin baskısı altında inleyen on milyonlarca köylüye kıyasla ekonomide çok daha ağırlıklı bir yer tutuyordu. Rus burjuvazisi (o dönem revaçtaki aşağılayıcı kısaltmayla *Burjui*) yeterince birlik olamamıştı. Ticaret ve Sanayi Kongreleri Konseyi ulusal bir örgüt olsa da, 1917'de var olan 175 patron örgütünü tek bir çatı altında toplamayı başaramamıştı. Bu çerçevede proletarya haricinde, toplumda "devrim" peşinde koşan başka sınıflar da vardı, ama hepsi devrimden aynı şeyi anlamıyordu. Yine de bu farklı çıkarlara sahip sınıfları birleştiren öncelikli bir hedef vardı, o da çarlığın devrilmesiydi. Rusya'da devrim bu eylemle başlayacaktı.

Rusya'da tarihsel açıdan durum buyken, uluslararası duruma damgasını vuran etken ise dünya savaşıydı. Rusya 1917'ye girildiğinde emperyalist paylaşım savaşının ortasında yer alıyordu, üstelik varıyla yoğuyla savaşa girmişti. Gazeteci M.P. Price anılarında, "Sanki Rusya mevcut erkek nüfusunun tamamını savaş için seferber etmişti" der.[19] Gerçekten de 1917'de nüfusu 175 milyona yaklaşan Rusya'nın, Saunders'ın aktardığı rakamlara göre, yüzde 10'undan fazlasının savaş seferberliği için yerinden edildiği neredeyse kesindir; Pethybridge ise çoğunluğu köylü olmak üzere eli ayağı tutan erkeklerin yaklaşık yüzde 47'sinin askere alındığının tahmin edildiğini söyler.[20] Bu insanların ciddi bir kesimi savaştan dönemedi. Üç yılda iki milyon civarında kayıp vermiş olan Rusya'da savaşa karşı nefret günden güne büyüdü. 1914'te savaş patlak verdiğinde burjuvazinin ve küçük burjuva sosyalist partilerinin etkisi altında savaşa destek veren işçi ve köylüler, artık bu katliamın bitmesini istiyor ve bu isteklerini hem cephede hem de cephe gerisinde ortaya koyuyorlardı. Zaten kısıtlı olan demokratik çerçeve savaşla birlikte daha da daraldığından, fitili ateşleyecek bir olay tüm yapının çökmesi için yeterli olabilirdi.

Dolayısıyla Rusya'da bir devrimin başlaması ve üstelik başarıya ulaşması için birçok neden vardı. Emekçi kitlelerin mücadeleye ilgileri ileri düzeydeydi. Sendikalar, meclis gibi temel demokratik kurumlar yasaklı olsa da, kitleler örgütlü mücadelenin yollarını kendileri bulmuş ve son yirmi yılda muazzam bir mücadele yürütmüşlerdi. Örneğin savaş öncesi dönemde, 1905-6 yılları ile 1912-14 yıllarında her yıl greve çıkan işçi ortalaması tüm işçi sınıfının neredeyse dörtte üçüne denkti.[21] Avrupa'da da mücadelenin sessiz olmadığı bu dönemde Rusya yine de grev yoğunluğu bakımından açık ara öndeydi. Savaşın hemen arifesinde, 1914 yılı boyunca gerek ekonomik gerek

siyasi grevler doruk noktasına çıkmıştı. Savaş bu mücadeleyi kesintiye uğratsa da, geri dönüş misliyle olacaktı.

Çarlığın Devrilmesi

Şubat'ın bir devrimden ziyade çöküş olduğu, çarlığın dokunmayla düşecek konumda olmasından ötürü hemen pes ettiği doğru değildir. Allan K. Wildman'ın da işaret ettiği gibi,[22] bu kolaycı yaklaşım Petrograd sokaklarını arşınlayan, karakolları yakıp yıkan, polisleri tutuklayan, subayları silahsızlandırıp öldüren ve silah depolarına dalıp silah dağıtan işçilerin mücadelesini görmezden gelmek olur.

Nitekim gözlemcilerin nazarında, Çarlık hiç de geriye dönüşlü okumalardaki gibi dokunsalar yıkılacak, acziyet içinde bir yönetim değildi. M.P. Price 1916 Eylülü'nde, "Hükümet güçlü ve emrinde sayıca 1,5 ila 2 milyon diye tahmin edildiğini duyduğum büyük bir askerî ve sivil polis bulunuyor" diye yazar.[23] Çarlığın güçsüzlüğü görelidir ve devrimlerin genel şemasına bir istisna teşkil etmez: Devrimler egemen sınıfın eskisi gibi yönetemez hale geldiği, tam da devlet iktidarının çatırdamaya başladığı yerde patlak verir; ama her zayıf devlet iktidarı bir devrimle ortadan kalkmaz. Bunun için başka koşullara ihtiyaç vardır ve Rusya'da o koşullar olgunlaşmıştı. Devrimi ele alırken açıklanması gereken bu koşullardır.

Şubat Devrimi 8 Mart'ta Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü vesilesiyle düzenlenen gösteriyle patlak verdi. O dönem Rusya'da Gregoryen takvim geçerli olmadığından 23 Şubat'a denk gelen gösteride, asker eşleri ve emekçi kadınlar tüm ezilenlere örnek teşkil ettiler. Zaten ekonomik ve siyasi grevlerle on binlerce işçinin fiilen ayakta olduğu ülkede, bu gösteri gerçek bir kitle ayaklanmasına dönüştü. Ertesi gün başkent Petrograd'da işçilerin neredeyse yarısı grevdeydi. 25 Şubat'ta üniversite öğrencileri gibi farklı toplumsal kesimler de mü-

cadeleye dahil oldular. İşçi ve emekçiler üç günlük mücadele neticesinde askerleri yanlarına çektiklerini gördüler. Yine de silahlı çatışmalar devlet aygıtının başka uzantılarıyla sürüyordu. Nihayet 27 Şubat'ta Çarlık rejimi fiilen devrilmişti; ülkenin hâkimi işçi ve emekçilerdi!

Devrim, yılların bastırılmış güçlerini açığa çıkardı. Kitleler inisiyatif alarak tüm yaratıcı güçlerini ortaya koymaya başlamışlardı. Toplumun tüm kesimleri uyanmıştı; şehirdeki işçiler kadar askerler de mücadelenin içindeydi. İşçiler Çarlık rejimiyle hesaplaşırken askerlerin müdahale edip etmemeleri esas belirleyici etken oldu. Çatışmalar yaşanmakla beraber, askerlerin işçilerin tarafına geçmeleri ve göstericilerin üzerine mermi yağdırmayı reddetmeleri Şubat'ın başarıya ulaşmasını sağladı.

Şubat Devrimi

Elbette devrim duru gökte çakan bir şimşek değildi. Bu hareketliliğin habercisi olan eylemler birkaç haftadır imkân buldukça yüzünü gösteriyordu; eylemlerin ateşleyicisi, aylardır güçlenen savaş karşıtı ruh haliydi. Bolşevik Şlyapnikov durumu şöyle özetler: "Petersburglu geniş kitlelerin ruh halinin savaşın başlangıcındaki aşırı milliyetçi yurtseverlikten ne kadar uzaklaştığının kıstası, yurtseverlerin Türklere karşı zaferi ve Erzurum'un ele geçirilmesini gösterilerle kutlayamamış olmalarıydı, oysa bu yönde girişimler yok değildi. Örgütleyiciler havai fişek gösterileri ve mecburi askerî geçit törenleriyle yetinmek zorunda kalmışlardı."[24]

1917 Rusya için kıyamet alameti gibiydi. Savaş cephesine bakıldığında, Rusya sadece insan gücü değil, silah ve mühimmat açısından da korkunç durumdaydı. Cephede gerekli sayıda silahın sadece üçte biri vardı. "Ağır silahlara gelince, Romanya ordusu bile Ruslarınkinden daha çok havan topuna

sahipti."[25] Cephe gerisinde de tablo bir o kadar kötüydü: Rusya için bile eşi görülmedik soğuklukta bir kış, yiyecek, giyecek ve yakıt sıkıntısı, yüksek enflasyon, uzun kuyruklar, cepheden gelen ölüm haberleri, savaşla birlikte ve savaş sayesinde daha da zenginleşen ve gününü gün eden *Burjui*, fırsat bulduğunda fırın ve dükkânları yağmalayan yoksullar... Huzursuzluk alttan alta birikiyor ve baskıdan ötürü başını çıkarabildiği her yerde kendini gösteriyordu.

Nitekim 9 Ocak 1917'de Petrograd'da Kanlı Pazar'ın yıldönümündeki genel greve 140 binden fazla işçi katılmıştı.[26] Keza 14 Şubat 1917'de Duma'nın yeniden açılışını protesto için düzenlenen Petrograd grevinde 85 bin ya da kimi hesaplamalara göre,[27] işgücünün dörtte biri yerini almıştı. Bu grevin çağrısı Savaş Sanayileri Komiteleri'ne bağlı işçi grubundan gelmişti. İşçileri savaş sırasında kontrol altında tutmak için kurulmuş yasal bir örgütlenme olmasına rağmen, 1916 kışında sola kaymaya başlamış ve üyelerinin tutuklanması popülerliğini artırmıştı. Nitekim 9 Ocak 1917'de grev çağrısı yapanlar arasında onlar da yer alıyorlardı. Keza 17 Şubat'ta Putilov işçileri ardı ardına greve çıkınca yönetim 22 Şubat'ta lokavt kozuna başvurmuş, işçiler de buna yanıt olarak toplu grev yanıtı vermişlerdi.

Bu bağlamda, çeşitli partili ya da partisiz gruplardan grev çağrıları ya da talepleri geliyordu. Nihayet, 23 Şubat'ta Petrograd'ın Viborg ilçesindeki tekstil işçileri tezgâhlarını bırakıp sokaklara döküldüler. Rusya'nın kullandığı Jülyen takvimle 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü'ne denk gelen eylemlerine yol üstündeki metal, yünlü vb. fabrikalarındaki erkek ve kadın işçiler de katıldı. Öğle sularında işçi semti Viborg merkezindeki meydanda 50 bin işçi toplanmıştı bile.[28] Fabrika müfettişliği ve gizli polis Ohrana'nın raporlarına göre o gün greve katılım toplamda 128 bin işçiyi geçmişti.[29] İşçiler polisin engellemelerinden ötürü köprüleri kullanarak şehrin bir yakasından diğerine geçemiyorlardı. Buna rağmen müthiş

bir kararlılık göstererek, "öğleden sonra geç saatlerde kayda değer sayıda gösterici buzun üzerinde yürüyerek karşıya geçti (su tamamen buz tutmadığından tehlikeliydi) ve merkezdeki diğer göstericilerle kucaklaştı."[30]

23 Şubat eylemlerinde, kelimenin düz anlamıyla "ekmek" talebi önemli bir yer tutuyordu. Özellikle de kadınlar açlıkla terbiye edilmeyi daha fazla kabullenmek istemediklerinden, her şeyi göze alarak mücadeleye atılmışlardı. Gelgelelim "ev kadınları"nın başı çektiği grupların fırın ve manavları yağmaladığı örnekler olmakla beraber, devrim ne böyle başlamıştı ne de buna indirgenebilir; Wildman'ın dediği gibi, "hadiselerin ekmek kuyruğundaki isyanlar olarak başladığı şeklindeki tablo bir kenara bırakılmalıdır. Ancak çok sayıda işçinin fabrikalardan sokaklara dökülmesi ve ekmek taleplerini haykırmasının itkisiyle kayda değer sayıda sıradan vatandaş dükkânları yağmalayacak cesareti kendinde gördü."[31]

Çarlığın tepkisi askerî polisiyle, Kazaklarıyla, atlılarıyla saldırmak ve öncüleri tutuklamak oldu. Fakat devlet henüz ateşli silahlara sarılmamıştı: Süvari kılıcı, kırbaç gibi daha geleneksel araçlardan yararlanılıyordu. Ne var ki sadece uygulanan baskı değil, uygulanamayan şiddet de gelecek günlerin habercisiydi. Sadık Kazakların içinde bile işçilere saldırmaktan geri duran azımsanmayacak bir kesim vardı.

24 Şubat'ta gösterici sayısı 200 bine yaklaşmıştı. Önceki gün olduğu gibi işçilerin toplanma adresi şehrin ana bulvarı Nevski Prospekt oldu. Burdjalov, Savaş Sanayileri Komitesi İşçi Grubu'nun adres olarak Duma ve Tauride Sarayı'nı gösterdiğini, ama işçilerin bu öneriyi ciddiye almadığını söyler.[32] Devrim şimdiden burjuvazinin ve onun sınırlı çerçevesinin boyunu aşmıştı. Yine de akşam saatlerinde sokaklar, tıpkı Gezi'de 31 Mayıs gecesinde olduğu gibi, görece sessizdi: Ertesi güne daha dinç hazırlanmak üzere evlerde istirahata çekilmenin sessizliğiydi bu.

Nitekim 25 Şubat günü kalabalık yeni bir boyuta ulaştı. Grevci sayısı 100 bin daha artarak 300 bini geçmişti. Artık küçük işletmeler de greve katılıyordu. Gazetelerin basımı durmuştu. İşçiler artık sadece dayak yemiyor, dayak da atıyorlardı. Genel kanının aksine, işçiler askerleri, Kazakları ya da bazı polisleri sadece söylev çekerek yanlarına çekmemişlerdi. Elbette kötüleşen şartlar bu kesimleri de vurduğundan, içinden çıkıp geldikleri emekçilere silah doğrulttuklarında, yapılan ajitasyon etkili oluyordu. Fakat söz uçar, eylem kalır! Devrime kalkışan kitleler bir yandan üniformalı işçilere sınıfsal olarak sesleniyor, diğer yandan sözün işlemediği yerde anladıkları dilden konuşarak onları silahsızlandırıyor, dövüyor, linç ediyor, tutuklanan yoldaşlarını özgürlüklerine kavuşturmak için baskınlar düzenliyorlardı. Bazı polislerin can güvenliği korkusuyla kıyafet değiştirdikleri bilinmektedir.

Zaten devrimin güzellikle ilerlemesi iki cepheden de pek ihtimal dahilinde değildi. 25 Şubat Çarlığın kolluk kuvvetlerinin ilk kez ateşli silah kullandıkları gün oldu. Devrim ilk kayıplarını o gün verdi.

Şubat Devrimi başladığında Çar Nikolay sarayından uzakta, Petrograd'ın yüzlerce kilometre güneyindeki Mogilev'de bulunan genelkurmay karargâhındaydı. Kendisine haber ancak devrimin üçüncü günü, öğleden sonra ulaştı. Çar'ın ilk tepkisi gösterilerin hemen bastırılması emrini vermek oldu. Bu emrin yerine getirilmesi, göstericilere gözünü kırpmaksızın ateş açmak demekti. Büyük risk almıştı: Karargâhtan döndüğünde artık Çar unvanını taşımıyor olacaktı.

Kolluk kuvvetleri 25-26 Şubat'ta Çar'dan gelen emrin etkisiyle baskınlar düzenleyip kitlesel tutuklamalar gerçekleştirdiler. Polis, asker ve atlılar şehrin dört bir yanına muazzam bir yığınak yapmışlardı. Bunun da etkisiyle, 26 Şubat Pazar sabahı sokaklar sakindi. Öğleye kadar sükûnet devam etse de, işçilerin kararlılığıyla Çarlık savunmasında gedikler açılmaya baş-

layınca devreye silahlar girdi. Silahsız göstericilere ateş açma yaygınlaştı. Saldırılarda devrim onlarca şehit verdi; sadece o gün 100'den fazla ölü veya yaralı vardı. Yaptıklarından memnun olan Petrograd valisi 26'sı akşamında "parlak sonuçlar" aldığıyla övünüyor, bu işin bittiğine inanıyordu.[33]

Oysa göstericilerin üzerine ateş açmak devrimin fitilini ateşlemişti. Pek çok birlikte askerler ("üniformalı işçi ve emekçiler") bekle-gör politikasını sonlandırmış ve silahlarını egemenlere çevirme kararı almışlardı. Devrimin kırılma noktası yaşanıyordu. Bundan sonra silah depolarını basıp silahları devrim davası için çıkarma, göstericilere saldırı emrine itaatsizlik giderek yaygınlaştı.

İşçilere işbaşı yapmaları için yöneltilen tüm tehditlere rağmen grev durmadı. Fakat işçiler önceki günlerin deneyimlerinden dersler çıkardıklarından bu kez Nevski Prospekt'i ve merkezi zorlamamışlardı. Grevci işçiler fabrika önlerinde, meydanlarda ve sokaklarda toplanıp korsan eylemler düzenliyorlardı. Bu yolla kısa sürede şehrin ciddi bir bölümünü ele geçirdiler.

Sokakta çatışmalar sürerken öğleden sonra 2'de işçi örgütlerinden 27 isim Tauride Sarayı'nda toplandı. Çıkeidze, Skobelev, Kerenski gibi önderlerin de yer aldığı bu grup kendisini İşçi Temsilcileri Sovyeti Geçici Yürütme Komitesi ilan etti. İşçilere ve askerlere temsilcilerini seçip akşamki toplantıya göndermeleri çağrısında bulundu. Burdjalov akşam 9'da başlayan toplantıya ilk gün çoğunlukla yasal örgütlerin temsilci yolladığını söyler; Sovyet için düzenli seçimler ancak ertesi gün başladı.[34] Yine o gece Yürütme Komitesi toplandı ve işçilerin silahlanması sorununu ele aldı.

Aynı gün burjuvazi de örgütlenmeye girişti. Sovyet'in örgütlenmesi karşısında geri planda kalmak istemeyen burjuva siyasetçiler, eski sığınaklarına döndüler ve Geçici Duma Komitesi'ni kurdular. Aşırı sağcılar dışında on burjuva tem-

silcisine, garip bir şekilde, sosyalist Çkeidze ve Kerenski de katılmıştı. Çarlık hükümeti Duma'nın tatil edilmesini emrettiğinde bile, Duma liderleri yalpalamıştı. Rodziyanko Çar'a ilk telgrafı yolladıktan sonra Duma üyelerine şöyle diyordu: "Ben isyancı falan değilim, ben devrim falan yapmadım ve yapmaya da niyetim yok. Ben devrimci falan değilim. Yüce iktidara karşı ayağa kalkmam. İstemiyorum da. Ama ortada hükümet falan kalmadı." Ardından Çar'a, "Ülkenin ve hanedanın kaderinin belirleneceği son saat geldi çattı" dediği telgrafını çeker.[35] Çar etkilenmez, Duma'yı dağıttığını söyler, ama üyelerin çoğunluğu bir süre bekledikten sonra havayı koklayarak Çar'a riayet etmeme kararı alır ve gayriresmi olarak toplanır.

Fakat Rusya'da Fransız Üçüncü Zümresi'nin yaptığı gibi "Tenis Kortu Andı"nın muadili gerçekleşmeyecekti.[36] Rus liberalleri hâlâ Çar'la anlaşma derdindeydi; ancak devrimin geri dönüşsüz bir şekilde zafere ulaşmasının ardından devrim gemisine iki ayaklarını birden atacaklardı. Burdjalov tam da devrilmekte olan Çar Duma'yı dağıttığı için toplanamayan Duma vekillerinin içler acısı durumunu çok veciz bir şekilde özetler: "Yeni Duma'ya 'Düzenin İhyası ve Bireylerle ve Kurumlarla İlişkilerin Kurulması için Devlet Duması Üyelerinin Geçici Komitesi' adı verilmişti. Bu uzun ve ilk bakışta muğlak adın bir anlamı vardı. Neden Duma Komitesi değil de Duma Üyeleri Komitesi? Çünkü Çar Duma'yı dağıtmıştı ve üyeleri onun buyruğunu çiğnemek istemiyordu. Neden Düzenin İhyası için Komite? Çünkü burjuvazinin mevcut sistemi aşma niyeti yoktu ve yeni bir düzen kurmak değil, eskisini ihya etmek istiyordu."[37] Bu komite 28 Şubat'ın ilk saatlerinde iktidarı aldığını açıkladı.

Devrimin beşinci gününün en önemli özelliği taburların ayaklanmasıydı. Özellikle de Volinski ve Pavlovski taburlarının ayaklanması devrimin başarıya ulaşmasında kilit rol oynadı. Bir önceki akşam devrime açıktan katılan asker sayısı bin

bile değilken, 27'si akşamı isyancı asker sayısı 70 bine dayanmıştı.[38] Ayrıca o gün Moskova da grev ve gösterilerle devrim saflarındaki yerini almıştı.

28 Şubat'ta tüm Petrograd fiilen işçilerin elindeydi. Çarlık yandaşları yine de sık sık silaha sarılmaktan geri durmuyorlardı. Fakat devrim çoktan yolunu almıştı. Sovyet'in ikinci toplantısı bu kez daha kalabalık ve coşkuluydu. Hem işçi hem de asker temsilcileri hazır bulunuyordu. Toplantı sonunda Yürütme Komitesi parti temsilcileriyle genişletildi.

1 Mart günü askerler yeni bir düzen istediklerini açıkça ortaya koyan 1 Numaralı Prikaz'ı yayınladılar (bkz. aşağıda). Partiler de artık durumlarını kesinkes gözden geçirme aşamasına gelmişlerdi. Bolşeviklerin en solunda yer alan Viborg Komitesi, hükümeti Sovyet'in kurması için bastırmak ("ayaklanan işçi ve askerlerin oluşturacağı bir geçici devrimci hükümet", başka bir deyişle, "Petrograd Sovyeti'nin derhal Geçici Devrimci Hükümet olarak ilan edilmesi") gerektiğini dile getirmiş, ama Rusya Bürosu ve Petersburg Komitesi üyeleri bu teklifi çok tehlikeli bulduklarından geri çevirmiş ve Viborg Komitesi'ne ilgili bildiriyi dağıtmayı bırakması talimatını göndermişlerdi.[39]

Nihayet 2 Mart günü Çar Nikolay tahttan feragat etti. Çar Petrograd'a asker göndermeyi düşünmüş olsa da, arkasında duran kimse kalmadığından böyle cüretkâr bir adımı göze alamamıştı. Bu zamana gelindiğinde 900'den fazla işletmede 400 bin kadar işçi (yani başkentin neredeyse tüm çalışan nüfusu) greve çıkmıştı.[40] Çar ilkin, bir "sorumlu hükümet"i tanıdığını açıkladı. Ama günlüğüne yazdığı üzere, "Petrograd'daki durum öyle ki, Duma üyelerinden müteşekkil bir bakanlık artık hiçbir şeye yaramayacak, zira işçi komitesi [Sovyet] biçimindeki sosyal-demokrat parti onunla rekabet halinde. Tahttan feragat etmem şart." Bunun üzerine, tahttan feragat ettiğini, yerine reşit olmayan oğlu Aleksis'i atadığını, reşit olana kadar

kendi himayesinde kalacak olan oğlunun yerine de kardeşi Grandük Mihail Aleksandroviç'in naip olmasına hükmettiğini duyurdu. Çar hâlâ durumun ciddiyetinde değildi; gücün hâlâ kendisinde olduğunu zannediyordu. Ne Çar ne de Çariçe ayakları yere basan kimselerdi. Öyle ki, Çariçe bu saatlerde Çar'la yazışmalarında hâlâ daha, "İki yılan var, Duma ve devrimciler, kendi başlarını yerler inşallah"[41] der; tek kurtuluş şansları olan Duma'yı bile yılan olarak görecek kadar gerçeklikten kopmuşlardı. Çar Sezarlık hayalleri kuradursun, payitahtına bile gelemez haldeydi: Demiryolu işçilerinin engellemesi sonucu Çar'ın treni Petrograd'dan uzaklarda dolaşıp duruyordu. İşçi sınıfı Çar'a devrimden önce son bir kez kısa Rusya turu attırmıştı!

3 Mart'ta Mihail naipliği reddettiğini açıkladı; kitlelerin öfkesine yem olmaya niyeti yoktu. Böylece fiilen çoktan gerçekleşmiş olan çarlığın yıkılışı resmî olarak tamamlanmıştı. Rusya emekçileri Petrograd'da yaklaşık 2 bin zayiat vererek çarlığı tarihin derinliklerine gömmüştü. Saraylar artık halkın kullanımına açılmıştı. Nitekim delegelerinin sayısı 1.300'ü bulan Sovyet, sarayın Beyaz Salon diye bilinen ve eskiden Devlet Duması'na ev sahipliği yapan kısmına taşındı.

Şubat Devrimi'nin Muhasebesi

1917'nin ilginç yönlerinden biri de devrimin önderlerinin görece genç olmalarıdır. 1917'de iki devrime önderlik eden siyasetçiler Lenin'i (47) saymazsak görece gençti: Martov, Zinovyev ve Çernov 44, Troçki 38, Kerenski 36, Çereteli ve Abram R. Gotz 35, Kamenev 34, Sverdlov 32, Buharin 29 yaşındaydı. Keza Ekim'e önderlik eden Bolşevik partinin kadroları da gençti. Örneğin David Mandel'in verdiği rakamlara göre,[42] Petrograd'da sorumlu mevkilerde yer alan Bolşeviklerin üçte birinden fazlası 27 yaşın, beşte üçüyse 32 yaşın altındaydı.

Gençliği sadece dinamiklikle açıklayamayız; Rusya'nın toplumsal dönüşümünü de hesaba katmamız gerekir. Yirminci yüzyıl dönemecinde Rusya köklü bir dönüşüm yaşadı ve eski kuşak (Rusya'da Marksizmin babası Plehanov, Zasuliç ve diğerleri) bu döneme ayak uyduramadı. 1905 bu kırılmayı iyice artırdı ki, bizde 12 Eylül'le benzerlik kurulabilir: Hem siyasal açıdan bir karşı-darbeydi hem de ekonomik-toplumsal dönüşüm söz konusuydu ve eski topraklar yeni döneme ayak uyduramadı.

Şubat Devrimi, Baltık donanmasındaki isyan[43] ve diğer birtakım mücadeleler haricinde, son tahlilde bir Petrograd devrimiydi; bu açıdan Ekim Devrimi'ne oldukça benzer. Troçki bu durumu şöyle özetler: "Devrim, ülke nüfusunun takriben sadece yetmiş beşte birini oluşturan tek bir şehrin inisiyatifi ve gücüyle gerçekleştirildi. Denilebilir ki, bu en devasa demokratik eylem en demokratik olmayan tarzda gerçekleşti." Ama bu hep böyledir: "Devrimler hukuktaki halk iradesi fetişizmine her zaman bu tür darbeler vurmuşlardır."[44]

Devrim Petrograd'ın öncülüğünde gerçekleştiği gibi, Çarlık rejiminin yıkılışı da o günkü ulaşım ve iletişim şartlarında tüm ülkeye aynı hızla yayılmadı. Ayaklanma haberi 27 Şubat'ın ilerleyen saatlerinde Moskova'ya ulaştığında Çar'ın ipi zaten çekilmişti.[45] Bir devrin kapandığından ancak iki-üç hafta sonra haberdar olan yerler vardı, hatta yerel yetkililerin aktif bastırma çabalarının görüldüğü Kazan ve Mogilev'in bazı bölgelerine kutlu haberin ulaşması Nisan başına kadar sarkmıştı.[46]

Şubat ayaklanması bir devrimin nasıl gerçekleşeceğine dair önemli bir ders teşkil eder ki, bu veriyi Ekim ayaklanması sırasında da göreceğiz. Ezilenler, *kendi niyetlerinden bağımsız olarak*, silaha başvurmadan, çatışmadan, kan dökmeyi göze almadan iktidarı ele geçiremezler. Veya tersinden söylersek, egemenler iktidarlarını altın tepside ikram etmezler. Bu açı-

dan, barışçıl devrim hayalleri mücadeleye zarardan başka bir şey vermez. Fakat işçi sınıfının şiddete dayalı devriminin askerî yönünün yalnızca ya da esasen çatışmaya endekslenmesi de bir o kadar hatalıdır. İşçi sınıfı savaşmak dışında, savaştırmamak konusunda da başarı sağlamalıdır. Burjuvazinin silahlı birliklerinin üniformalı işçi ve emekçilerden oluştuğu düşünüldüğünde, bu kesimlerin silahlarını işçilere değil, sınıf düşmanlarına doğrultmaları zaferin anahtarıdır. İşçi sınıfı için devrimde ordunun kazanılması bu şekilde olabilir: Ordunun kurmay kademesinin kazanılması değil, askerlerin ve en azından belli bir kesim subayın kazanılması.

Bu noktada, Bolşevik yönetici Şlyapnikov'un anılarında anlattıkları özellikle önemlidir. Kendisinden silah isteyen göstericilere yanıtı, silahlı devrim anlayışını bir azınlığın silaha başvurması olarak değil, kitlenin silahlanması olarak kavradığını gösteriyor: "Düşünüp tartmadan silaha başvurmanın ancak davaya zarar verebileceğinden korkuyordum. Bir askere karşı revolver kullanan tezcanlı bir yoldaş ancak bir askerî birliği tahrik edip yetkililerin askerleri işçilere karşı kullanması için bahane sağlayabilirdi. Bu yüzden silah isteyenlere silah vermeyi kesinkes reddettim ve askerlerin ayaklanmaya dahil edilmesinde ısrarla direndim, zira ancak bu şekilde tüm işçilere silah dağıtılabilirdi. Birkaç düzine revolver ele geçirmeye kıyasla daha zor bir karardı bu, ama tutarlı bir eylem programıydı."[47]

Şubat'ta olan buydu. Askerlerin, özellikle de dehşet salan Kazakların bu kez göstericilere müdahale etmemeleri ya da silahlarını müdahale emri veren subaylara doğrultmaları devrimci güçlerin hem önünü açmış hem de onları daha da cesaretlendirmişti.

Kazakların Şubat'ta devrim safına geçmelerinde, 1895'ten beri devrimci harekette yer alan eski tüfek Bolşeviklerden V.D. Bonç-Bruyeviç[48] belirleyici rol oynamıştır. Katkov'un anlattığına göre,[49] 1905 sonrasında Bilimler Akademisi'nde Rus ta-

rikatları üzerine ciddi araştırma yürüten Bonç-Bruyeviç, bu kesimler arasında saygı duyulan bir sima haline gelmişti. Kuban Kazaklarının bu otoriteyi tanıyıp Bonç-Bruyeviç'e akıl danıştıklarını ve Znamenski Meydanı'nda devriye gezen birliğin kritik anda bu tavsiyeye kulak verdiğini söyler. Sayıları yedi milyonu bulan Kazakların elindeki toprak parçası ortalamanın üzerindeydi ve "Çarlık hükümeti de bu ayrıcalıklı konumdan Rus halkına karşı Kazakların desteğini almak için yararlanıyordu."[50] Devrim nihayetinde Kazakları da uyandıracak olmasına karşın, içlerindeki kast sistemi ve diğer Rus topluluklarından farklı oldukları düşüncesi baki kalmıştı. Bu açıdan, Kazakların tarafsızlaştırılması bile çok ciddi bir başarıydı.

Rusya'da savaş sırasında devrimin patlak vermiş olması devasa Rus ordusundaki askerlerin devrimdeki rolünü daha da artırmıştı. 1917 yılına gelindiğinde Rus ordusunun kayıpları artık milyonlarla ölçülüyordu ve askerlerde savaşmama isteği azami düzeydeydi. Dahası Rusya taarruz edecek konumda değildi. Bu nedenle askerler sınır bölgesine yakın olan Petrograd ve Moskova'ya çok yakın yerlerde mevzilenmişlerdi. Bu yüz binlerce asker Şubat Devrimi'ne damga vurdu. İşçiler gibi askerler de kendi Sovyetlerini ve diğer taban örgütlenmelerini oluşturdular.

Devrimin bir diğer öncüsü de kadınlardı. Şubat'ta kadınların oynadığı rol bilinir. Fakat 1917'ye gelmeden önce de kadınların rejimi sarsıcı bir eylemlilik içinde oldukları genellikle gözden kaçırılır. Erkeklerin kitlesel düzeyde cepheye gitmesinin ardından toplumsal hayatta daha aktif rol oynamaya başlayan kadınlar, 1917 öncesinde başta gıda maddeleri olmak üzere çeşitli temel ihtiyaçların yokluğuna tepki olarak büyük eylemler gerçekleştirmişlerdi.

Ama kuşkusuz Şubat'taki rolleri hepsinden ayrıdır. Neticede devrimi kadınların 8 Mart gösterisi tetiklemiştir. Örneğin Troçki kadın işçilerin asker saflarına erkeklerden daha cesur

bir şekilde ilerlediğini vurgular. Gerçekten de böyle birçok örnek vardır. Kadınlar devrimde cesaretleri, militanlıkları ve ilerici içgüdüleriyle sivrilirler. Kadınların yaradılış bakımından "zayıf", "dayanıksız", "korkak", "basiretsiz" olduğu iddiaları tarihin sınavından geçemez. Şubat Devrimi bu tür ayrımcı görüşlerin ne denli mesnetsiz olduğunu göstermesi açısından en çarpıcı örneklerin başında gelir.

Ve tabii ki işçi sınıfı! Devrimde çok çeşitli toplumsal gruplar ve eylem türleri etkili olmasına karşın, işçi sınıfı ve onun grev, gösteri, saldırı ve direnişleri özellikle belirleyici rol oynadı. İşçi sınıfı toplumda sayıca azınlıkta olmasına karşın devrimin lokomotifi olmayı başarmıştı.

Bu diyalektik ilişkiyi anlamak adına Şubat ayaklanması sırasında Putilov fabrikasının rolüne değinmek özellikle yararlı olacaktır. 140 bin kadar işçi ve çalışanın yer aldığı Putilov metal fabrikasında 22 Şubat'ta başlayan lokavtın devrim açısından tetikleyici etkide bulunduğunu söyleyebiliriz. Bir anda kapının önüne konulan 30 bini aşkın metal işçisi, işyerindeki sorunlarını toplumun genelindeki sorunlarla birleştirmiş ve devrimin öncülerinden olmuştur.

Putilov'un Rusya'daki devrim açısından bir anlamı da Rusya'nın sanayileşme modeli açısından temsilî nitelikte olmasıdır. Rusya geç kapitalistleşmiş bir ülke olarak ileri kapitalist ülkelerle (Almanya, ABD, İngiltere, Fransa) sanayileşme bakımından rekabet edecek konumda değildi. Sanayisi belli bölgelerle sınırlıydı ve *sanayi* işçilerinin sayısı 4 milyonu bulmuyordu. Ama "binden fazla işçi çalıştıran dev şirketler ABD'de toplam işçi sayısının yüzde 17,8'ini istihdam ederken, Rusya'da bu oran yüzde 41,4'tü! Dahası, Rusya'da belli başlı sanayi bölgelerinde oran daha da yüksekti: Petrograd bölgesinde yüzde 44,4, Moskova bölgesinde yüzde 57,8."[51] Genele bakıldığında, Rusya'daki işgücünün yarısından fazlası 500'den fazla işçi çalıştıran fabrikalarda istihdam edilmişti.[52] Ayrıca

1917'de Petrograd'daki 400 bin sanayi işçisinden 237 bini metal işçisiydi. Bunların yüzde 78'i 500'den fazla işçinin yer aldığı fabrikalarda çalışıyordu.[53]

Bu nedenle Rusya işçi sınıfı sayısal gücünün çok ötesinde, patlamalı bir güce sahipti. İşçi sınıfının gücünü niceliğiyle ölçmek hiçbir zaman doğru olmasa da, diyalektiğe aykırı bu tutum Rusya'da tümden yanlıştı.

Fakat Putilov üzerinden işçi sınıfı mücadelesinin geneline dair bir sonuç da çıkarmak gerekir. Neticede yalnızca Rusya'da değil, genel olarak sanayileşmiş ülkelerde büyük işletmeler o dönemde daha büyüktü, sayıca daha fazla işçi çalıştırıyordu. Burjuvazi başta Rusya olmak üzere tüm bu örneklerden, kendisi açısından doğru bir ders çıkarmış ve bu kadar çok sayıda işçiyi aynı çatı altında toplamanın yanlış olduğunu, kendisine büyük bir tehdit oluşturduğunu görmüştür. Bu nedenle, yani yalnızca ekonomik gerekçelerle değil, bizatihi siyasi nedenlerle de büyük işletme kavramını baştan aşağıya değiştirmiştir. Bugün Putilov türü büyük fabrikalar nadirdir.

Çarlık ve Cumhuriyet Sorunu

Şubat'ta çarın devrilmesi mücadelenin yalnızca başlangıcı oldu. Rusya'da işlerin uzun süre bu şekilde gideceğine belki de Çar hariç kimse inanmıyordu. Ama Çar ve yakın çevresi eski toplumun çürümüşlüğünün ve yozlaşmışlığının simgesi haline gelmişti. Savaş bu gerçeği daha da belirgin kıldı

Lenin Şubat'tan sonra bir yerde şöyle der: "Eğer savaş çıkmasaydı, belki de Rusya yıllarca, on yıllarca kapitalistlere karşı bir devrim yapmadan yaşamaya devam edebilirdi. Savaş bunu nesnel açıdan imkânsız hale getirdi."[54] Burada Lenin'in devrimci teoriye olan esnek yaklaşımını ve onu diğer sosyalistlerden ayıran Marksizm bilgisini görüyoruz. Çarlık yıkılmıştır, der Lenin, ama yıkılması Rusya için ya da Rusya'da serma-

yenin egemenliği için farz değildi. İlk bakışta kışkırtıcı bir söylem gibi görünebilir. Bugün çok revaçta olan komplocu-genellemeci bakışla, devrimci bir insan da olsa içten içe geçmişe geri dönme hevesini barındırdığı söylenebilir! Çarlığın sorunlu görülmesini savaşla açıklıyor ve dolayısıyla aklıyor olabilir vs.

Ama aslında Lenin bunu söylerken, bugün bile bazı sosyalistlerin anlamadığı bir gerçeği anlatmaya çalışır: Cumhuriyet denilen rejimi çarlıkla, krallıkla ya da padişahlıkla karşı karşıya getirerek, cumhuriyetin mutlak üstünlüğünden bahsetmek yanlıştır. Marksistler cumhuriyetin tercih edilir olduğunu, dahası burjuvazi için de en iyi yönetim biçimi olduğunu söylerken, burjuvazi gibi "cumhuriyet halkın kendi kendini yönetmesidir" yanılsamasından hareket etmezler. Cumhuriyet tercihi çok daha somut bir içeriğe sahiptir: Marksistler cumhuriyet derken, geçmişten bu yana, genel olarak burjuva demokrasisini, yani burjuvaziyi devirmek için (ve devirene kadar) daha uygun koşulları kastetmişlerdir. Başka bir deyişle, Marksistler için rejimin adı değil, mücadele açısından pratik değeri önemlidir. Bu şekilde bakıldığında, son yüzyılın pratik deneyimleri de göstermiştir ki, böyle bir rejim, yani demokratik işleyiş monarşi yönetiminde de kurulabilir. Proletarya için vazgeçilmez olan ne idüğü belirsiz cumhuriyet değil, demokratik haklar ve genel olarak demokratik işleyiştir.

Nitekim Lenin bu gerçeğin pratik düzlemde henüz her yönüyle görülmediği 1918 yılında, bu hususa yukarıdaki alıntıyla sınırlı olmayan, daha genel teorik düzeyde de dikkat çekmişti. Şöyle diyordu Lenin:

> Burjuva devletinin tipik özelliklerini taşımayan monarşiler (sözgelimi herhangi bir askerî kliği olmayan monarşiler) olduğu gibi, bu açıdan gayet tipik özellikler taşıyan cumhuriyetler (sözgelimi bir askerî kliği ve bir

bürokrasisi olan cumhuriyetler) de vardır. Bu herkesçe bilinen tarihi ve siyasi bir gerçektir.[55]

Herkesçe bilindiği doğru olmasa da, bir gerçek olduğu kesindir! Konuyu Rusya ve Çarlık özelinden çıkarmamak adına burada yalnızca İngiliz monarşisinin burjuva sınırlar içinde Türkiye'deki cumhuriyete üstünlüğünü düşünmek yeterli olacaktır.

Çarlık ile kapitalizmin gelişimi arasında doğrudan bir uyuşmazlık yoktu. Ama İngiliz monarşisinden ya da Hohenzollern hanedanından farklı olarak, Çarlık kapitalizme tam manasıyla uyum sağlayamamıştı ve bir o kadar önemlisi, onun açıklarını kapayacak diğer burjuva veya uzlaşmacı siyasetçiler de devrimci seçeneğe baskın çıkamamıştı. Fakat burada sadece Rusya Devrimi tarihçileriyle sınırlı kalmayıp, genel bir eğilim devreye girdiğinden, Çarlık organik olarak yetersiz görülmektedir. Marksizmin mekanik kavranışından da beslenen bu yaklaşım, soldan sağa çok geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. En uç ifadelerinden birini tarih sosyoloğu Tim McDaniel'in "müstebit kapitalizm" tezinde bulan bu yaklaşım,[56] kapitalizmin gelişimine ve genel olarak kapitalist düzene istibdat rejimini yakıştıramaz. Teleolojik bir şekilde, kapitalizmi mülkiyet haklarının garanti altına alınmasıyla, hukukun egemenliğiyle, sınıf ve zümre ayrıcalıklarının kaldırılmasıyla vb. eş tutar. Kapitalizme demokrasiden yana toz konduramayan bu yaklaşım tarihsel olguları bir hayli çarpıtmaktadır.

Rusya'nın önünde 1917'de yalnızca iki seçeneğin olduğunu, yani Çarlık rejiminin ya burjuva cumhuriyetiyle ya da sosyalist cumhuriyetle ortadan kalkacağını söylemek, teorik açıdan bir çarpıtmadır. Tarihe evrimci bakışın ürünü olan bu anlayış, her toplumun belli yönetim biçimlerini sırayla izlemek zorunda olduğu ve tarihsel gelişimin her yerde birebir aynı biçimlere büründüğü yanılsamasıyla maluldür. Oysa ka-

pitalizmde gelişim genel anlamda benzer bir çizgi izlese de, çok çeşitli biçimlere bürünür.

Bu iddiayı ortaya atan kesimlerin umarı, Bolşevik devriminin tarihsel meşruiyetini sorgulamaktır. Buna göre, eğer Bolşevikler henüz sosyalist devrime hazır olmayan Rusya'yı bu yola itmemiş ve nihayetinde Stalinist diktatörlüğe giden yolu döşememiş olsalardı, Rusya güzel bir burjuva cumhuriyetiyle yola devam edecek ve tıpkı Avrupa ülkeleri gibi burjuva-demokratik bir rejim kuracaktı! Burada şu kadarını söylemekle yetinelim: Rusya'da Bolşevikler devrimi sosyalist devrime ilerletmeselerdi ve hareket Şubat'la sınırlı kalsaydı yahut Şubat Devrimi bile yaşanmasaydı, burjuvazi çeşitli ihtilafların ardından Çarlık yönetimiyle uzlaşabilirdi, uzlaşmaması için kesin bir neden yoktur. Savaş çarlıkla olan sürtüşmeleri had safhaya çıkarmış ve bu nedenle devrim kaçınılmaz hale gelmişti. Fakat Bolşeviklerin doğru müdahalesi olmasaydı, burjuvazi eski rejimle ve Nikolay'la uzlaşmanın yollarını bulacaktı.

Burada şunu belirtmekte yarar var. Bu söylenenler 1917'de devrimin kaçınılmaz olduğu düşüncesinden bağımsızdır. 1917'ye gelindiğinde Çarlık rejiminin kurtuluş şansı kalmamıştı ve "devrim olmasaydı" tartışmaları, "Çarlık olmasaydı" gibi bir spekülasyondan daha fazlasını ifade etmez. 1917'ye gelindiğinde eski rejimin yıkılması kaçınılmazdı, ama genel olarak Çarlık rejiminin, örneğin Bolşeviklerin devrim girişiminin başarısızlığı durumunda burjuvaziye uygun bir yönetim haline (uzun vadede) gelebileceğini teorik olarak reddedemeyiz. Fakat "Rusya yeniden çarlıkla yönetilebilirdi" demek için önce faşizm benzeri bir kanlı diktatörlük döneminden geçmek zorunda kalmasının daha muhtemel olduğunu da eklemek gerekir. Yani çöküş kaçınılmazdı, ama çöküşün neyle taçlanacağı önceden kestirilemezdi. Bolşevikler bu çöküşü olumlu bir mecraya akıttılar.

Nitekim Şubat'ın hemen sonrasında burjuvazinin attığı

adımlara baktığımızda, çarlıkla uzlaşmanın yollarını aradığını görürüz. Çarlığın yıkılmasının ardından burjuvazi ilk andan itibaren Çar'la uzlaşmanın planlarını yapar. Hükümetin tek "sosyalist" ismi Kerenski de dahil olmak üzere yeni kurulan hükümetin tamamı Çar Nikolay'ı affetmenin derdindedir. Önce Nikolay'ın İngiltere'ye gönderileceği duyurulur. Fakat Sovyetlerde örgütlü işçi ve askerler buna karşı çıkarlar. Çar eski rejimin temsilcisidir ve rejimi deviren kitlelerin rejimin başını cezalandırmamaları kabul edilemez. Nitekim emekçi kitlelerin istediği olur ve Çar tutuklanır. Ama cezasını ancak Ekim'den sonra sosyalist iktidar verecektir.

Aynısı Şubat sonrası kurulan burjuva hükümetlerin Çarlık rejimiyle uzlaşmaları noktasında da görülebilir. Yeni rejimin en kilit mevkilerine eski rejimin has kralcı unsurları getirilir. Çarlığın dış politikasından sorumlu Milyukov yeni hükümetin başlıca sözcüsü olur; Çarlık ordusunun başkomutanı Alekseyev ise Genelkurmay Başkanı olmuştur vb. Lenin şöyle yazar:

> Bu hükümet devrimci lafların arkasına sığınarak, eski rejim yandaşlarını kilit mevkilere atamaktadır. Tüm devlet mekanizmasında (ordu, polis ve bürokrasi) olabildiğince az reform yapılması için çalışmaktadır ve bu aygıtı burjuvaziye aktarmıştır. ... Kilit mevkiler, yeni hükümetin en önemli bakan koltukları (İçişleri Bakanlığı ve Savaş Bakanlığı, yani ordunun, polisin, bürokrasinin, kısacası halkı baskı altına almaya yarayan tüm aygıtın yönetimi) safkan monarşistlere ve büyük toprak sahipliği sisteminin destekçilerine verildi. Kadetlere, hani şu eskimiş cumhuriyetçilere, kendi niyetleri hilafına cumhuriyetçi olanlara, halk üzerinde egemenlikle ya da devlet iktidarı aygıtıyla doğrudan herhangi bir ilişkisi bulunmayan tali öneme sahip koltuklar verildi.[57]

Burjuvazinin başlıca partisi olan Kadetler bu durumu açıkça ifade eder. Burjuvazi zorunluluktan ötürü cumhuriyetçi olmuştur; esas tercihi bir meşruti monarşidir.

Dolayısıyla karşıdevrimin Mart ayında büründüğü esvap hâlâ geleneksel çarlık kumaşındandı; Rus burjuvazisinin düzeni yeniden tesis etmek için aracı, belli biçimsel değişiklikler yapmak kaydıyla, çarlıktı. Buna karşın, Stalin Mart sonunda yaptığı bir konuşmada çarlık karşıdevriminin söz konusu olmadığını karşıdevrimin başka yerden geleceğini iddia eder ve üzerinden yüzyıl geçtikten sonra, tarihçi Lars T. Lih de bu iddiayı destekleyip Lenin'in "Uzaktan Mektuplar"da Rus çarlığını siyasi bir etken olarak dikkate almakla yanlış yaptığını savunur.[58]

Tüm bunlar burjuvazinin devrimi durdurma niyeti olduğunu gösteriyordu. Ama aynısı işçi ve emekçiler için geçerli değildi. Tıpkı demokrasi[59] kelimesinde olduğu gibi, devlet ve cumhuriyet kelimelerinde de farklı bir anlayış vardı. Devlet kelimesi Çarlık devletiyle özdeşleştiriliyordu ve dolayısıyla devletin iyisi kötüsü olmaz gibi bir yaygın kanı vardı. Devlet yerine cumhuriyet kelimesi tercih ediliyordu. Kolonitskii askerlerin devlet kelimesini krallığın ihyasıyla özdeşleştirdiklerini ve "Bizim devletimiz yok, ama bir cumhuriyetimiz var" diye bağırdıklarını aktarır.[60]

Devrim Ezilenler İçin Bir İzzetinefis Meselesidir!

Şubat mücadele için yalnızca bir başlangıçtı. Şubat'la birlikte müthiş bir mücadele dönemi başladı. Örneğin Şubat'tan Ekim'e uzanan süreçte, toplam 2,5 milyon işçi greve gitti, iş bırakmalar giderek kitleselleşti. Aynı şekilde köylüler de ilk baştaki durgunluklarına karşın topraklara el koyma eylemlerine giriştiler. Müslüman kitleler toplumun muhafazakâr kesimleri olmaktan çıkıp devrimin girdabına kapıldılar. Örneğin Kırım Müslümanları en önemli dinî makam olan Kırım müftülüğüne

ilk kez seçimle birini getirdiler.[61] Keza Müslüman kadınlar da devrimci dalgaya katılmıştı. Tıpkı 1905 Devrimi'nde olduğu gibi Tatar kadınlar özgürlüklerini talep ediyorlardı. Kadınlar başörtülerini çıkarıp erkeklerle eşitlik talep etmeye başlamışlardı. Şubat'tan sonra Kazan'daki Müslüman kadınlar bir dernek kurup kendi delegelerini Birinci Tüm Rusya Müslüman Konferansı'na yollamış ve burada çokeşliliği ve kadınlara miras konusundaki ayrımcılığı mahkûm etmişlerdi. Kamusal alanda artık onlar da erkekler kadar görünüyorlardı.

Kısacası, mücadele toplumun tüm kesimlerine dalga dalga yayıldı. Buna karşın 1917'yi cahil, görgüsüz, kaba işçilerin guruldayan midelerini doyurmaktan başka bir şey düşünmemeleri nedeniyle Bolşeviklerin istismarına açık hale gelip ayaklanmaya kadar sürüklenmeleri olarak açıkladığını düşünen güçlü bir gelenek vardır.

Devrimler kuşkusuz kitlelerin sınıfsal, yani öncelikle maddi çıkarlarının peşinde koşmalarının ürünü olarak gerçekleşir. Milyonlar halindeki kitleler devrimci mücadeleye teorik kanaatleri ya da idealleri nedeniyle değil, somut çıkarlarını karşılamak adına atılırlar. Fakat buradan hareketle, kitlelerin kendi dar çıkarlarından başka hiçbir şey gözetmedikleri, bireysel kurtuluştan tek farkın artık bireysel kurtuluşun toplu bir şekilde gerçekleştirilmeye çalışılması olduğu söylenemez. Aksine, devrimler egemen sınıfların insan yerine bile koymadıkları, günbegün aşağıladıkları, yok saydıkları kitlelerin izzetinefislerini yeniden ortaya koymalarıdır. Devrimler buna dair sayısız örnek sunar.

Şubat'la birlikte başlayan 1917 Rusya Devrimi de benzer bir tablo çizer. Ayağa kalkan kitleler, grev istatistiklerinin de gösterdiği gibi, kuşkusuz kendi sınıfsal çıkarlarının peşine düşmüşlerdi, düşmemeleri abes olurdu, ama her şey bununla sınırlı değildi. Devrim yalnızca maddi hakların elde edilmesi değildi; insan onurunun geri kazanılmasıydı.

Örneğin Şubat'tan sonra lokantalarda her masada garsonların yazdığı şu uyarı yazısının yer aldığı sık sık anlatılır: "Sırf bir insan hayatını garson olarak kazanmak zorunda diye, bahşiş vererek onu aşağılamayın!" Bu sembolik örnek, kitlelerin artık dizlerinin üzerinde durmak istemediklerini gösterir.

Başka örnekler de verilebilir. Sözgelimi işçiler sadece daha iyi ücret değil, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, hijyen, insan gibi muamele görme ("hitap"), işçilerin üzerinin aranmasından vazgeçilmesi gibi taleplere de sahipti.[62] Öğrenciler profesörlere yeni müfredatı öğretiyor, tiyatro oyuncuları tiyatronun yönetimini ele geçirip kendi istedikleri oyunları sergiliyorlardı. Keza devrimden sonra askerlerin gösterilere en temiz kıyafetleriyle, bayrama gider gibi geldikleri bilinir. Sadece patronları değil, sevilmeyen ustabaşı ve müdürleri de el arabasına koyup dışarı atmak yaygın bir âdet halini almıştı.

Daha bilinen bir örnek ise, ordudaki ünlü "1 Numaralı Prikaz"dır. Troçki'nin "Şubat Devrimi'nin yegâne kıymet ifade eden belgesi, devrimci ordunun özgürlük tüzüğü"[63] adını verdiği bu emirname, üniformalı işçi ve emekçiler olarak askerlerin kendi inisiyatiflerinin bir ürünüydü. Nitekim prikaz 1 Mart'ta, yani daha Geçici Hükümet ya da Sovyet önderliği oluşmadan önce ilan edilmişti. Prikazı bir haysiyet bildirgesi olarak da okumak mümkündür. "Köpekler ve erler giremez" gibi yazılarla her fırsatta kendilerini aşağılayan subay kademesine güvenmeyen askerlerin kaderlerini kendi ellerine alma girişimiydi. Orduda seçimle işbaşına gelen komitelerin kurulması,[64] Sovyetlere asker temsilcilerinin gönderilmesi, silah stoklarının subayların eline bırakılmaması gibi maddeler de içeren emirnamenin can alıcı noktası askerlerin eşitlik çığlığıydı. Askerler görev sırasında disiplini kabul etmekle birlikte, talimler dışında astın üstünü her gördüğünde ayağa kalkmak ya da selam vermek zorunda olmasını reddediyor,

subayların askerlere saygılı davranmasını şart koşuyor, örneğin "sen" diye hitap etmesini, küfretmesini vb. yasaklıyordu.

Devrimin sözde önderleri sonradan bu emri feshetmek için çok çeşitli girişimlerde bulunmuş olsalar da, askerler bu prikazdan vazgeçmediler. Devrim özgürlük demekse, prikaz bu özgürlüğün adıydı!

1874'te zorunlu genel askerliğe geçilen Rusya'da askerler devrim öncesinde subaylar tarafından muazzam bir aşağılanmaya tabi tutuluyorlardı. Sadece kışlada değil (örneğin 1915'te orduda kırbaçlama cezası resmen uygulamaya konmuştu), kışla dışında da insanca muameleye hasretlerdi (örneğin belli toplu ulaşım araçlarını kullanmaları yer yer yasaklanıyordu). Bu nedenle devrimle birlikte dizginleri kendi ellerine aldılar ve kaybetmemek için kurumsallaştılar. Seçilmiş temsilcilerden oluşan asker komiteleri kuruldu. Birçok birlikte askerler komutanlarını seçme, hatta kimi zaman taarruz kararını oya sunma hakkını elde etti.[65]

Askerler devrimi lafzıyla değil, aslıyla kavradıkları için iftiralardan kurtulamamışlardır. Orduda disiplinsizlik, emre itaatsizlik hem o dönem hem de sonrasında fazlasıyla abartılmıştır. Halbuki ordunun dağılmasının nedeni kesinlikle demokratikleşmesi değildi. Bu karşı-propagandayı ordunun bürokratik ve baskıcı örgütlenmesinden başka bir yolu kabullenemeyen gerici isimler yaymış ve zaten dağılmakta olan ordunun faturasını devrimci örgütlenmeye kesmişlerdir. Oysa Kowalski'nin de belirttiği gibi, orduda özel olarak bir disiplinsizlik doğmamıştı, emirlere riayet etmeme, savaşmama eğilimi yoktu, hatta Wildman'ın dediğine göre, seçilmiş komitelerin çoğu Haziran taarruzunu bile desteklemişti.[66] Ordunun teknik açıdan ve mühimmat bakımından yetersizliğinin faturası devrimci yönetim talebine ve uygulamasına kesilmiş, demokratik taleplerle disiplinin gayet güzel işlediği örnekler (örneğin Baltık Savunması[67]) göz ardı edilmiştir. Orduda çöküş devrim-

le başlamamıştır. Bilakis tam da orduda çöküş başladığı için devrim başlamıştır. Mesela Milyukov sonradan yan çizse de, bu konuda gayet açıksözlüdür: "Savaşmayı istememek, disiplinde gerileme, subaylara güvensizlik ve firarlar: Tüm bu olgular devrimden önce zaten vardı."[68] Askerler devrimi hakkıyla kavramışlardı. Mevcut yanılsamalarını da süreç içinde üzerlerinden atacaklardı.

Tüm bunlar Şubat'ın getirdikleridir. Fakat Şubat Devrimi tarihe yaptıklarından çok yapmadıklarıyla geçmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

Şubat Devrimi ve İkili İktidar

Şubat Devrimi'nin yaklaşmakta olduğunu devrimin gerçek savunucuları tam olarak görememiş olsa da, devrimin düşmanları görmüştü. Birçok devrimci örgüt Şubat'a hazırlıksız yakalanmış olmasına karşın, aynısı egemenler için geçerli değildi.

Çarlık Rusyası'nın ünlü istihbarat örgütü Ohrana'nın ajanları, görev icabı mücadelenin tam ortasında olduklarından havayı iyi koklamışlardı. Devrimin geldiğini hisseden polis ajanları Ocak ayında İçişleri Bakanı'na ardı ardına raporlar gönderiyorlardı. Bu raporlarda başkentteki ruh halinin patlamaya hazır bir bombayı andırdığı, devrimci inisiyatif ve aşırılıkların beklenebileceği yazıyordu. "Herkes iki taraftan birinden (gericilerden ya da devrimcilerden) olağandışı bir hamle bekliyor."[1]

Madem egemenler devrimin yaklaşmakta olduğunu görmüşlerdi, neden devrimi engelleyemediler ya da engellemediler?

Burjuvazinin ve Emperyalist Güçlerin Şubat'taki Rolü

Burada biri genel, diğeri özel iki sorun devreye girmektedir. Genel neden, devrimlerin dinamiğiyle alakalı bir soruna işaret

eder. Devrim küçük bir azınlığın değil, milyonların eylemidir: Her biri farklı derecelerde rol oynayan işçi ve emekçilerin oluşturduğu on milyonlarca insanın siyaset sahnesine inerek kendi sorunlarını bizzat çözmeye girişmeleridir. Bu temelde, devrim toplumdaki bütün taşları yerinden oynatır, hiçbir şey eskisi gibi devam edemez.

Bu milyonluk gücün karşısında egemen sınıfların tümden çaresiz oldukları sonucuna varamayız; kuşkusuz, yapacakları manevralarla, verecekleri tavizlerle ve uygulayacakları baskılarla vb. hareketin ölü doğmasına yol açabilir ya da nihayete ermesini engelleyebilirler. Ama kararlı, bilinçli ve sistemli bir devrimci hareketi kendisinden başka hiçbir güç durduramaz. Milyonlar harekete geçtiğinde, kafalarında hedefe dair net bir fikir ya da bu fikri hayata geçirecek bir önderlik yoksa, mücadele deneyiminden yoksunsa, gerekli provalar yapılmamışsa vb. hareket durdurulabilir. O zaman devletin uyguladığı şiddet alt edilemez görünür. Ama aksi durumda devrimin başarısı kesindir. 1917'de devrimin ilerlemesi için gerekli şartlar mevcuttu.

Troçki devrimden on beş yıl sonra Kopenhag'da yaptığı bir konuşmada, Rus burjuvazisinin görece hazırlıksız yakalanmış olduğunu teyit eder.[2] Bu tespit bir açıdan doğrudur. Ama devrimin başarısını tamamen buna yoramayız. Eski rejim devrimi bastırabilmek adına birçok plan yapmıştı. Örneğin Troçki'nin kendisi *Rus Devriminin Tarihi* adlı şaheserinde bu planların en gelişmiş versiyonundan bahseder.[3] Ama bu planı hayata geçirecek insan malzemesi neticede işçi ve emekçilerdi ve onlar da devrimin safına geçmişlerdi. Bu nedenle Şubat ve sonrasında Ekim Devrimi başarılı oldu.

Dolayısıyla devrim için gerekli şartlar (toplumu derinden sarsan bir kriz, bu krize önderlik edebilecek güçlü bir sınıf, o sınıfın içinde önceden mevzilenmiş doğru bir veya birkaç devrimci önderlik vb.) mevcutsa, devrimin önünde hiçbir güç

duramaz. Şubat'ın engellenememesinin sırlarından biri burada saklıdır.

Özeldeki nedene gelirsek, Rusya'da burjuvazinin önemli bir kesimi de 1917'de bir "devrim" (ya da ona benzer bir şey) istiyordu. Rusya geç kapitalistleşmiş bir ülke olarak Batı Avrupa ülkelerindeki gibi bir kapitalist dönüşüm süreci yaşamamıştı. Kapitalizm bir yandan dışarıdan ülke içine sızıp nüfuz alanını genişletirken, diğer yandan eski üretim biçimleri varlığını sürdürmüş, kapitalizme tabi bir şekilde büyüyüp serpilmişti.

Troçki'nin "birleşik ve eşitsiz gelişim" adını verdiği aynı melez ilişki siyasi kurumlarda da ortaya çıkmıştı. İngiltere ya da Fransa örneğinde olduğu gibi tabandan gelişen bir hareket eski toplumu simgeleyen hükümdarı ya da siyasi yönetimi devirmemişti; aksine, Almanya'dakini andırır bir tarzda, eskinin kapitalizm öncesi ilişkilerinde egemen olan siyasal iktidar şimdi yeni (kapitalist) üretim ilişkilerine kısmen ayak uydurarak varlığını sürdürüyordu.

Bu noktada, cumhuriyet-monarşi ikiliğine geri dönmekte yarar var. Lenin'in "burjuva *devletinin* tipik özelliklerini taşımayan monarşiler" ve "bu açıdan gayet tipik özellikler taşıyan cumhuriyetler" ayrımını hatırlayacak olursak; yirminci yüzyılın başında Rus monarşisi ile İngiliz monarşisi ya da, iş oraya geldiyse, Almanya'daki monarşi arasında bir fark vardı. İngiliz burjuvazisi krallığı kültürel ve ahlaki düzeyde otoritesini pek sarsmadan korumuş olsa da, siyasi ve ekonomik alanda ayak bağı olmayacak şekilde etkisizleştirmeyi başarmıştı. İngiliz burjuvazisi işlerini parlamentoda ve parlamentonun gerisindeki odalarında yürütüyordu. Benzer bir durum Almanya için de geçerliydi. İngiltere'deki kadar ileri düzeyde olmamakla birlikte, Alman burjuvazisi Kayzer imparatorluğundan memnundu; sürece radikal bir müdahaleyi gerekli görmüyordu. Oysa Rusya'da durum farklıydı.

Çarlık yönetimi kendini ülkenin gerçek efendisi olarak görüyordu. Bütçede inanılmaz ağır bir yük teşkil ettiği gibi, verimsiz ve müdahaleci bir zihniyete sahipti. Örneğin Çar Nikolay, I. Dünya Savaşı sırasında kötü giden savaşa son vermek adına, kafasına estiği gibi kılıcını kuşanıp cepheye gitmiş, geride ülkeyi yönetmek üzere Rasputin adında bir şarlatan din adamı ile yazışmalarında "dostumuz" diye andıkları, onun etkisindeki Çariçe kalmıştı. Bu keşmekeşi gören burjuvazi siyasi iktidarı tam olarak kendi eline almanın planlarını yapıyordu.

Fakat hevesten yana eksiklik olmasa da, burjuvazi planlarını hayata geçirme konusunda ziyadesiyle tutuk ve ürkekti. Çar Nikolay yaşanan yenilgilerden sonra Ağustos 1915'te cepheye gitme kararı aldığında, Duma üyelerinin çoğunluğu (yaklaşık dörtte üçü) İlerici Güçbirliği adı altında bir platform oluşturdular. Esasen Oktobristler ile Kadetlerin temsilcilerinden müteşekkil olan ve aşırı sağcılar hariç tüm düzen temsilcilerini kucaklayan, hatta soyluluğun bile desteğini alan platform hemen ay sonunda programını açıkladı: Siyasal özgürlüklerin kayıtsız şartsız kabul edilmesini ya da Çar'a değil, Duma'ya hesap veren bir hükümet ve Kurucu Meclis talep etmek yerine; Polonya'ya özerklik, Finlandiya'ya karşı uzlaşmacı bir tutum, Yahudilere yönelik ayrımcılığın (kaldırılması yerine) hafifletilmesi, sendikal faaliyetlerin yeniden başlatılması rica ediliyordu. Uzlaşmacılık bileşimin aşırı sağ unsurlarını olduğu kadar Çar'ı da ürkütmemeyi planlıyordu, ama ılımlılık işe yaramadı: Çar Duma'yı hemen lağvetti.

Yine de I. Dünya Savaşı Rus burjuvazisinin siyasi planlarını hızlandırdı. Birinci emperyalist paylaşım savaşına İngiltere ve Fransa'nın yanında giren Rusya'nın bağımsız hareket etme serbestisi giderek azaldı. Zaten ekonomik açıdan emperyalist sermayeye (İngiltere, Fransa ve sonradan ABD'ye) aşırı bağımlı olan Rusya savaşla birlikte müttefiklerinin etkisi altına daha fazla girdi. İngiliz ve Fransız burjuvazisi 1917'ye gelindiğinde,

tıpkı Rus burjuvazisi gibi, artık Çar'la devam edilemeyeceği ya da eskisi gibi devam edilemeyeceği görüşüne kapalı değildi.

Bunun da etkisiyle havayı koklayan burjuva muhalefet, dozajı biraz artırdı. 1 Kasım 1916'da Milyukov'un "aptallık mı ihanet mi?" sorusunu sorduğu meşhur Duma konuşması, "mevcut hükümetin yetersizliği ve şerri niyetleri"nden bahsediyordu.[4] Hükümetin sansürüne karşın, metnin nüshaları toplumun tüm kesimlerine ulaştırılmış ve adeta devrim çağrısı gibi alınmıştı. Keza Oktobristlerin liderlerinden ve Savaş Sanayileri Komitesi'nin de başkanı olan A.İ. Guçkov'un başı çektiği bir grup gerici vekil, inisiyatifi sokağa bırakmamak, muhalefet suyunun başını tutmak adına bir saray darbesiyle düzlüğe çıkmanın planlarını yapmaya başlamıştı. Amaç Çar'ı indirip Grandük Mihail'i naip olarak atayarak ipleri ele almaktı.[5]

Hesaplara göre, ülke içinde bir yönetim değişikliği hem savaşın daha iyi yönetilmesine yol açacak, hem de savaşın üçüncü yılında iyiden iyiye bezmiş olan kitlelere yeniden can verecekti. İşte bu yüzden burjuvazi "devrim" istiyordu.

Keza bir de Alman parmağı vardı. Katkov'un özellikle dillendirdiği ve saçmalık derecesinde abarttığı görüş, Alman ajanlarının Şubat Devrimi'ni kışkırttığı yönündedir. Fakat İtilaf devletlerinin de, Almanya'nın da devrimde belirleyici bir rolü olmadı; McKean'in gösterdiği üzere,[6] 1916'dan bu yana Almanya'nın devrimcileri besleyerek Rusya'da bozgunculuk yaratma stratejisi asgari düzeye inmişti.

Dolayısıyla devrimin burjuvazinin öncülüğünde, itkisiyle ya da gölgesinde vb. gerçekleştiği sonucu çıkarılamaz; yalnızca, bu etkeni hesaba katarak, Şubat'taki devrimin gerçekleşmesinin neden görece kolay ve hızlı olduğunu ve neden devrime çok çeşitli toplumsal katmanların "sahip çıktığını" anlayabiliriz. Bu hususu biraz irdelemekte yarar var.

Lenin devrimin hemen ardından, Rusya'dan gelen ve ayrıca yabancı gazetelerden edindiği sınırlı bilgilerle devrime ilişkin

görüşlerini yazmaya başlar. *Uzaktan Mektuplar* adıyla bilinen beş mektubunun ilkinde durumu şöyle özetler:

> Devrimin bu denli çabuk ve –görünüşte, yüzeysel olarak bakıldığında– böyle radikal bir şekilde zafer kazanabilmiş olmasının tek nedeni, *birbirine hiçbir şekilde benzemeyen akımların, birbirinden tamamen farklı* sınıf çıkarlarının, *birbirine tamamen karşıt* olan siyasi ve toplumsal eğilimlerin, fevkalade özgün bir tarihsel durumun sonucu olarak *birleşmiş* olmalarıdır, hem de çarpıcı bir "uyum içinde". Başka bir deyişle, bir yanda *emperyalist savaşı sürdürmek amacıyla*, savaşı daha azgın ve inatçı bir şekilde yürütmek amacıyla, İstanbul'u Guçkov'lara, Suriye'yi Fransız kapitalistlerine, Mezopotamya'yı İngiliz kapitalistlerine vs. vermek üzere *milyonlarca yeni* Rus işçisini ve köylüsünü *katletmek* amacıyla Milyukov, Guçkov ve şürekâsını iktidarı ele geçirmeye iten İngiliz-Fransız emperyalistlerinin komplosu vardı. Ama diğer yanda da, proletaryanın ve halk kitlelerinin *ekmek* için, *barış* için, *gerçek özgürlük* için kalkıştıkları büyük bir devrimci hareket vardı.[7]

Çarlık rejimi 1917'ye gelindiğinde miadını doldurmuştu ve eskisi gibi devam edemeyeceği açıktı: Ya ortadan kalkması ya da kendisini yenilemesi gerekiyordu. Hiçbir rejim güçlü toplumsal dayanakları olmadan uzun süre ayakta kalamaz. Çarlık rejimi yalnızca proleterleri ve yoksul köylüleri değil, toplumun diğer kesimlerini de kendisinden uzaklaştırmıştı. Bu nedenle tüm sınıflar olayların bir köşesinde duruyordu, ama neresinde?

Emperyalizm çağında burjuvazi için sorunları tabandan gelişen bir kitle hareketiyle çözmeye çalışma alternatifi genel olarak hükmünü kaybetmiştir. Proletaryanın tarih sahnesine

çıktığı ve böylece artık burjuvaziden daha ilerici bir sınıfın, yani burjuvazinin antitezinin var olduğu koşullarda, burjuvazinin kendi sınıfsal sorunlarını kitle hareketliliği temelinde çözmeye çalışması ateşle oynamak anlamına gelir. Bu nedenle burjuvazi ciddi siyasi sorunlarını kapalı kapılar ardında, tepeden inmeci müdahalelerle çözmeyi tercih etmiş, etmek zorunda kalmıştır. Bu müdahale istenen sonucu vermeyip kısmen çözüm sağlasa bile, burjuvazi nazarında iktidarı tümden kaybetmekten evladır.

Rusya'da burjuvazi sorunu çözmek istiyordu, fakat burjuvazinin bunun için bir devrime ilerlemek isteyeceğini ya da devrime önayak olduğunu söyleyemeyiz. Nitekim Lenin de bu hususa dikkat çeker: "İngiliz-Fransız ve Rus kapitalistleri II. Nikolay'ı 'yalnızca' defetmek ya da yalnızca 'korkutmak', ama eski devlet aygıtını, polis gücünü, orduyu ve bürokrasiyi aynen korumak istiyorlardı. İşçiler daha da ileri gidip bu devlet aygıtını parçaladılar."[8]

Lenin tarafından "meselenin bu olağanüstü önemli yanı" olarak nitelendirilen şey, "İngiliz-Fransız mali sermayesi, İngiliz-Fransız emperyalizmi ve Rusya'nın Oktobrist-Kadet sermayesi arasındaki *bağlantının* Nikolay Romanov'a karşı doğrudan *bir komplo düzenleyerek* krizi hızlandıran bir rol oyna"mış olmasıdır.[9] Lenin bu iddiayı dillendirse de, doğrudan komplo tertiplendiğini kanıtlayan herhangi bir bulgu yoktur. Yine de yıllarca bu iddia farklı kesimlerce savunulmuş, hatta tüm Şubat Devrimi bu komploya indirgenmiştir.

Fakat devrimin başarıya ulaşmasında, kitle hareketinin muazzam gücü dışında, Şubat öncesinde zaten belli oranda iktidarı elinde tutan burjuvazinin eski rejimin yanında saf tutmaması da bir etkendir. Yeter ki bu etkeni abartmayalım. Burjuvazinin ne yerlisi ne yabancısı, ne Şubat'tan önce ne de Şubat başladıktan sonra asli bir rol oynamıştır. Örneğin Milyukov devrimden yıllar sonra kaleme aldığı eserinde, Şubat'ın

kendiliğinden bir sokak hareketi olarak başladığını ama bu "biçimsiz ve amaçsız" harekete Duma'nın müdahalesi sonucu ayaklanmanın devrime dönüştüğünü iddia eder. Hatta bir adım daha ileri gidip, "Bu hareketin başarısı yolunda Duma tarafından savaş sırasındaki faaliyetleriyle ve özellikle de İlerici Güçbirliği sırasında epey mesafe kat edilmişti" diyerek devrimi kendine mal eder.[10] Milyukov'un tarihi çarpıtma konusundaki verimliliği ve gördüğü gündüz düşü gerçeği gölgelememelidir: Şubat'taki devrime burjuvazi ancak kıyısından köşesinden katılmıştır.

Gelgelelim burjuvazinin payına ilk başta katılımından ya da devrimciliğinden daha fazlası düşmüştür.

İkili İktidar

> Guçkov-Milyukov'un en sadık dostları ve hamileri bile, İngiliz-Fransız yağmacı sermayesinin en sadık bekçi köpekleri bile, İngiliz kapitalistlerinin en zengin gazetesi *The Times*'ın muhabiri Robert Wilson ve Fransız kapitalistlerinin en zengin gazetesi *Le Temps*'ın muhabiri Charles Rivet bile İşçi Temsilcileri Sovyetleri'ne hakaretler yağdırmalarına karşın, *Rusya'da iki hükümet olduğunu* kabul etmek zorunda kalmışlardır. – *Lenin*

Devrimin gerisindeki bu ikili sınıfsal yapının bir sonucu olarak, Şubat'tan hemen sonra ortaya iki farklı iktidar odağı çıktı. Bir yanda burjuvazinin Geçici Hükümet'i, diğer yanda işçi ve askerlerin Sovyet'i (konsey ya da meclis). Bir yanda resmî iktidar sıfatıyla Geçici Hükümet, diğer yanda fiilî iktidar, gerçek güç sahibi sıfatıyla Sovyetler.

Hiç kuşkusuz, ikili iktidarı Rusya Devrimi'ne özgü, Hasegawa'nın tabiriyle, "benzersiz"[11] bir durum olarak görmemek gerekir. İkili iktidar her devrimin, ama uzun ama kısa,

mutlaka yaşayacağı bir evredir. Aslında Marksist teorinin temel tezinin en bariz, en çarpıcı kanıtıdır: Toplum iki uzlaşmaz kampa bölünmüştür ve devrim döneminde bu keskinlik ayyuka çıkar. 1917'de devrime iki sınıfın (burjuvazinin de proletaryanın) da sahip çıkıyor olması ikili iktidarın yalnızca *özgül biçimini* belirlemişti. Bu özgül biçim her iki kurumun da resmî olarak birbirini tanıyor olmasıydı.

Bu kurumların sınıfsal niteliği konusunda kimsenin en ufak bir şüphesi yoktu. Nasıl olabilirdi ki? Geçici Hükümet esasen Çarlık rejiminin meclisi olan *Duma*'dan neşet etmişti. Diğeriyse saf işçi-emekçi örgütüydü. Geçici Hükümet rahatı yerinde, burjuva unsurlardan oluşuyordu; bunlar devrim yolunda hiç cefa çekmemişlerdi. Bu hükümete tek bir sosyalist girmişti, o da Sovyet'in başkan yardımcısı olan ve Sovyet'in otoritesini ince bir manevrayla devre dışı bırakarak koltuğuna (Adalet Bakanlığı) kurulan Aleksandr Kerenski'ydi – zaten o da tek tabanca takılmasıyla nam salmıştı. Sovyet'te ise tek bir burjuva siyasetçi yoktu. Dolayısıyla sınıf hatları azami keskinlikle çizilmişti.

Geçici Hükümet'in ve ikili iktidarın ortaya çıkış şekli fevkalade manidardır, zira bu hükümetin sınıfsal özünü burada da görmek mümkündür. Çarlığı dize getiren sokaktaki emekçilerin mücadelesi oldu. Dört-beş gün içinde çarlığın vadesinin dolduğu anlaşılınca, burjuvazinin akıllı, işbilir yöneticileri de saf değiştirdiler. 1905 Devrimi'nden sonra Çar'ın zorla kabul ettiği ve kerhen kabul ettiğini belli eder şekilde defalarca dağıttığı Rus meclisindeki uysal burjuva siyasetçiler bir hükümet kurmak amacıyla Geçici Duma Komitesi'ni oluşturdular. Komitenin amacı, devrimci hareketlilikten yararlanarak Rusya'yı bir anayasal monarşi haline getirmekti. Bu komite, anayasayla güvence altına alınmış bir meclis ve birkaç burjuva-demokratik hakkın ertesinde tipik bir burjuva yönetim oluşturmak istiyordu, tabii mümkün olursa.

Bu açıdan, müstakbel Geçici Hükümet, yani *burjuvazi* devrimin ilk günlerinde *açıkça çarlığın yanında yer aldı.* Fakat çarlığın kurtarılamaz olduğu anlaşılınca, ufak bir manevrayla hemen cumhuriyetçi oldu ve Petrograd Sovyeti'nin kapısını çaldı. Lenin bu durumu şöyle özetler:

> Devrimi işçi ve askerler yaptı. Ama diğer devrimlerde de çoğu zaman olduğu gibi, iktidarı hemen burjuvazi ele geçirdi. Ezici çoğunluğu toprak sahipleri ve kapitalistlerden oluşan Devlet Duması, Çar II. Nikolay ile anlaşabilmek için elinden geleni yaptı. Petrograd sokaklarında iç savaşın olanca şiddetiyle sürdüğü son anda bile Devlet Duması Çar'a ardı ardına telgraflar yollayarak tahtını kurtarmak adına küçük tavizler vermesi için rica minnet ediyordu. *Çar'ı ayaklanan işçi ve askerler devirdi*, Devlet Duması (toprak sahipleri ve zenginlerin Duması) değil. Ama yeni, Geçici Hükümet'i Devlet Duması atadı.[12]

Duma Komitesi 2 Mart'ta Petrograd Sovyeti Geçici Yürütme Komitesi'yle birlikte ortak bir açıklama yaptı. Hükümetin doğuş bildirgesi olan bu beyanda, Petrograd Sovyeti bu hükümeti demokratik ilkelere "uyduğu sürece" destekleyeceğini ilan ediyordu. Bu ilkeler, (güya) bir Kurucu Meclis'in toplanması ve buna uygun olarak genel oy hakkının kabul edilmesinden öteye geçmiyordu. Böylece Sovyet yöneticileri ellerindeki iktidarı hiçbir kitle desteği olmayan Duma'nın burjuva vekillerine vermişlerdi. Durumu en iyi Prens Lvov özetliyordu: "Hükümete yalnızca kâğıt üzerinde bir otorite tevdi edilmişti." Gerçekten de Geçici Hükümet kurulduğunun ertesi günü Sovyet'in icazeti olmadan demiryollarını, tramvayları ve fabrikaları çalıştıramadığını yaşayarak görmüştü.[13]

Lenin'in devrime dair ilk tespitlerinde de bu husus öne çıkar. Lenin'e göre, Şubat ayaklanması devrimin başlangıç adımıdır, "proletaryanın sınıf bilincinin ve örgütlülüğünün yetersiz olmasından ötürü iktidarı burjuvazinin eline bırakmış olduğu aşama"dır. Gerçekten de Şubat'ın özeti budur. İkili iktidar yapısı iki ayrı gücün yenişememiş olmasından ötürü değil, güçlü olan tarafın (Sovyet) gerçek gücünün farkında olmamasından ötürü güçsüz olan tarafa iktidarı devretmesinden doğmuştur. Lenin bunu tekrar tekrar vurgular: "Sovyetler, burjuva Geçici Hükümet'le doğrudan anlaşma yaparak ve birtakım somut tavizler vererek, mevzilerini kendi eliyle burjuvaziye *teslim etmiştir* ve *teslim etmektedir*" veya daha ağır ifadeyle: "İktidarı *kendi rızasıyla* burjuvaziye bırakan, kendi rızasıyla burjuvaziye eklenti olan proletarya ve köylülük."[14] Bunun nedeni ise, proleterlerin ve köylülerin *sınıf bilincinin* ve örgütlülüğünün *yetersiz* olmasıdır.

Bu tespit yalnızca Lenin'e ait değildir. Trudoviklerin (SR'lerden kopma bir grup) Yürütme Komitesi'ndeki temsilcisi olan Stankeviç, Sovyet'e hitaben yaptığı bir konuşmada şöyle der:

> ...Geçici Hükümet'in hemen devrilmesi gerektiği kanaatindeyseniz, gösteriye ya da şiddete başvurmaya gerek olmadığı açık olsa gerek. Sonuçta iktidar sizlerin elinde; sizlerin ve arkanızdaki kitlelerin elinde. Şu duvardaki büyük saati görüyorsunuz, değil mi? Saat yediye çeyrek var. İsteseniz, şu dakika Geçici Hükümet istifa eder. Bu kararı telefonla bildirin yeter, on dakika içinde yetkilerini devredecektir. Saat yedide Geçici Hükümet feshedilmiş olacaktır.[15]

İktidarı fiilen elinde bulunduran Petrograd Sovyeti, iktidar olmak istemediği için, daha doğrusu Sovyet'in başını çeken

uzlaşmacı sosyalistler devrimin daha fazla ilerlemesini istemedikleri için iktidarı resmen Geçici Hükümet'e bahşettiler. Böylece ortaya Ekim'de Bolşeviklerin iktidarı almasına kadar devam edecek bir ikili yapı çıktı. Bu yapıya göre, Geçici Hükümet her adımında Sovyet'in fikrini sormak zorunda kalıyor, hayati sorunlarda çeşitli vaatlerle Sovyetlerde örgütlenmiş işçi ve emekçileri oyalıyor, hareket edemez hale geldikçe kabinedeki uzlaşmacı sosyalistlerin sayısını artırarak gücünü artırmaya çalışıyor, sorunlar çözümsüz kaldıkça da yer yer patlamalar (Nisan'daki "nota" krizi, Haziran olayları, Temmuz günleri, Ağustos'ta Kornilov darbesine karşı mücadele vb.) yaşanıyordu.

Belirtildiği üzere, ikili iktidar 1917 devrimine özgü değildir. Troçki genel itibariyle her devrimin bir ikili iktidar aşamasından geçeceğini söyler. Her devrimde iki farklı iktidar odağının birbirini resmen tanıması mümkün değildir, ama böyle bir fiilî durumun çıkması kaçınılmazdır. Eski iktidarın sarsıldığı ama iktidarını henüz kaybetmediği, devrimci sınıfın ise henüz kendi iktidarını kuracak kadar güçlü olmadığı aşamada bir ikili iktidar fiilen, sınırları zımnen çizilmiş bir şekilde ülkede iktidarı paylaşır. Sokağın hâkimi kitlelerken, resmî kanallar hâlâ burjuvazinin elindedir.

Diğer tüm terimler ve nitelendirmeler gibi "ikili iktidar" tabirinin de somut bir anlamı, somut bir siyasal sonucu olmak zorundadır. "İkili iktidar" tespiti sınıf mücadelesindeki mevcut aşamanın geçici bir denge durumunu ifade ettiği ve düğümün er geç iki taraftan birine doğru çözüleceği ve çözülmesi gerektiği anlamına gelir. Devrimler tarihi, bu koşullarda, devrimin selameti açısından uzlaşmacı görüşlere karşı savaşın esas olduğunu göstermiştir. Devrimin yavaş ilerlemesinin daha iyi olduğu, sorunların çözümünün sürece bırakılması gerektiği vb. karşıdevrimin bu yenişememe durumundaki gerçek sesidir. Karşıdevrimci güçleri ürkütmemek, daha

da kızıştırmamak adına durmayı vaaz etmek intihar anlamına gelir. Devrim karşıdevrimi tetikleyerek ilerler, bu yüzden "yavaş yavaş, ürkütmeden ilerleyelim" görüşü eşyanın tabiatına aykırıdır. Burjuvazinin iktidarı ilelebet paylaşmak isteyeceğini düşünmek bedeli çok ağır ödenecek bir yanılsamadır.

Geçici Hükümet

Mart başında kurulan ve Çarlık sonrası ilk kabine olan Geçici Hükümet'in başını Kadet partisi çekiyordu. Başbakanlık görevi herhangi bir partiye mensup olmayan, Kadetlerle dirsek teması içindeki soylu Prens Lvov'a verilmişti. Hükümetin en kilit ismi ise partinin sağ kanadında yer alan tarih profesörü Pavel Milyukov'du.

Geçici Hükümet mensuplarının ortak paydası sırtlarını eski rejimde devlet aygıtına dayayarak, ama çoğu zaman, onunla tamamen iç içe geçmeden iş yapmaya özen göstererek zaten az çok muktedir konumda olan unsurlar olmalarıydı. Örneğin Başbakan Prens Lvov bizzat bir büyük toprak sahibi olmanın yanı sıra, Zemstvo adı verilen ve esasen büyük toprak sahiplerini temsil eden yerel meclislerin başkanıydı. Ayrıca Zemgor (Zemstvo ve Kent Dumaları Birliği) gibi savaş seferberliği kapsamında halktan azımsanmayacak bir teveccüh görmüş bir örgütün başını çekiyordu. Prens Lvov hükümetin insancıl yüzüydü.

Lenin'in saldırılarında hedef tahtasına koyduğu isimlerin başında gelen Aleksandr Guçkov[16] işçi sınıfını savaş arabasına bağlamak için kurulmuş burjuva örgütlerinden biri olan Savaş Sanayileri Komitesi'nin Moskova örgütünün başındaydı. Guçkov bu komitelerde, işçilerin bağımsız inisiyatif almaya çalıştığı her durumda kesinkes karşıtlığını belirtmiş ve dahası devrimcilerin askerî mahkemelerde yargılanmasına onay vermiş olmasıyla tanınıyordu.[17]

Bunun dışında, hükümet kapitalistler ve toprak sahipleriyle doluydu. Kısacası Geçici Hükümet üyelerinin devrimle ya da devrimci mücadeleyle alakaları yoktu. Sözgelimi Çarlık rejiminin siyasilere karşı hapishaneleri çok meşhur olsa da,[18] Geçici Hükümet üyelerinden hiçbirinin yolu hapishaneye düşmemişti. Sovyet ise devrimci mücadeleye yıllarını vermiş çok çeşitli devrimcilerden ve emekçilerden oluşuyordu.

Geçici Hükümet devrime tiksinerek bakıyordu. Temel demokratik vaadi bir Kurucu Meclis toplamaktı. Bu meclis toplanana kadar tüm yakıcı sorunların ertelenmesini istiyordu ve bu yakıcı sorunlara savaş ve toprak sorunu da dahildi. Elbette "erteleme" eski ilişkilerin aynen korunmasının kibar adıydı. Eskinin egemenlerini barındıran bir hükümetten ne beklenebilirdi ki!

Kurucu Meclis seçimlerinin yapılmamasına gerekçe olarak savaş zamanının zorluklarından dem vuruluyordu. Ama savaş zamanında Sovyetler gibi demokrasinin en ileri biçimini kurmuş olan işçi ve emekçiler için bu bahanenin pek bir inandırıcılığı yoktu. Burjuvazinin Çar'la uzlaşma ve aslında savaşa kadar az çok iyi giden Çarlık düzenini kumar oynayarak bozmama kaygısı kadar, devrim ortamında gerçekleşecek seçimlerin devrimci ya da sosyalist kesimlere güçlü bir temsil olanağı sunacak olması da ertelemeci tutum alınmasında önemli bir etkendi. Burjuvazinin niyeti cumhuriyet kurmamaktı, cumhuriyet kurmak kaçınılmazsa sürece kitleleri bulaştırmamak, yani cumhuriyetin içini boşaltmaktı. Bu perspektif Geçici Hükümet'in tüm politikalarına yansıdı.

Sosyalistler ikili iktidarın ilelebet devam edeceği vehmine kapılsalar da, Geçici Hükümet'in böyle kuruntuları yoktu. İki karpuzun bir koltuğa sığmayacağını bilen burjuva siyasetçileri, Sovyet'in otoritesini baltalamak için hiçbir fırsatı kaçırmadılar. Milyukov bu konuda özellikle uyanıktı. Tarihçi Hasegawa "ikili iktidar" tabirini ilk kez 28 Şubat'ta askerlere hitaben

konuşmasında Milyukov'un kullandığını söyler ve kendisinin "Petrograd Sovyeti'nin otoritesini her türlü destekten mahrum bırakmaya yönelik kararlı çabaları"ndan bahseder.[19]

Geçici Hükümet'in bu bilince erişmesi çok da zor değildi. Örneğin emri altında iktidarını uygulamasını sağlayacak bir zor aygıtı bile yoktu; polis gücü de ikili iktidara işaret eder şekilde parçalı bir kimliğe bürünmüştü. Bir yanda doğrudan Sovyet'e bağlı olan işçi milisleri, diğer yanda Petrograd Kent Duması'nın örgütlediği kent milisi vardı. Kent milisinde her sınıftan unsurlar yer alıyordu ve halkın can ve mal güvenliğini korumak gibi geleneksel bir işlevi bulunuyordu. İşçi milisi ise sadece işçi sınıfından unsurları kapsıyordu ve işçi sınıfına hizmet ediyor, devrimin kazanımlarını korumayı amaçlıyordu. İşçi milisi ücretlerini fabrika yönetiminden alıyordu. Temmuz Günleri'nden sonra hükümet işçi milisini lağvetmeye çalıştıysa da başarılı olamadı.[20]

Sovyet Yürütme Komitesi elindeki gücü burjuva siyasetçilere bırakma gayretkeşliğini milis konusunda da sergilemiş olmasına karşın, fabrikalara kök salmış olan işçi milislerindeki işçiler bu çabaya direndiler. Keza Çarlık artığı, Devlet Duması'nın sabık başkanı Mihail Rodziyanko'nun emriyle askerlerin kışlalarına geri dönüp sabık subaylarının otoritesini tanımaları emri de askerler tarafından karşıdevrimci bir hamle olarak görülmüştü. İşçiler bu emrin metnini basmayı bile reddediyorlardı! Duma Komitesi tarafından silahsızlandırılmayı kabul etmeyen işçi ve askerler bu sayede devrimin daha baştan ölü doğmasını engellemiş oldular.

Gerçekten de her devrimde kitlelerin silahsızlandırılması karşıdevrimin en temel görevidir. Bu çağrı her zaman düşmandan gelmez. Çeşitli bahanelerle, tıpkı 1917'de uzlaşmacı sosyalistlerin ya da 1936-39 İspanya Devrimi'nde Stalinistinden anarşistine kadar tüm "Halk Cephesi" bileşenlerinin yaptığı gibi, devrimci olduğu iddiasındaki önderliklerden de gelebilir.

Bu çağrıya kulak vermek, kitlelerin kendi öz-örgütleri aracılığıyla silahlanmalarını ve yönetimi de güvenliği de kendi ellerine almalarını reddetmek devrimin sonunu hazırlar.

Kadetler: Burjuvazinin Partisi

Hükümetin çekirdeğini Kadet partisi (Meşrutiyetçi-Demokratlar) oluşturuyordu. Kadetlerin gerçek adı Halkın Özgürlüğü(!) Partisi'ydi, fakat baş harflerinin kısaltmasıyla Kadetler olarak anılıyorlardı. Kadetler, Lenin'in tabiriyle, "bir bütün olarak burjuvazi, yani kapitalist sınıf ve burjuvalaşmış, yani kapitalist haline gelmiş olan toprak sahipleri"nin temsilcisiydi.[21] Kadetler de devrimin seyri içinde çalkantılar yaşamış ve özellikle de Temmuz ayında hükümetten istifa konusunda Merkez Komite'de bölünme yaşamış olsalar da, 1917 boyunca Kadetlerin başını Milyukov çekti. Öyle ki hükümetten ayrıldıktan sonra bile Kadet bakanları onun seçtiği piyonlardı.[22]

Kadetleri Rusya'daki egemen sınıf bloklaşmasının en tipik örneği yapan şey lider kadrosunun sınıf bileşimiydi. Örneğin Milyukov başta olmak üzere birçok profesör Kadet üyesiydi. Daha önemlisi, bu parti *güya* burjuvazinin liberal partisi olmasına ve Rusya'da Batı türü bir demokratik düzenin kurulmasını savunmasına karşın, ezici çoğunluğunu toprak sahipleri oluşturuyordu! Rusya'nın demokratik bir işleyişe kavuşmasının en önemli adımı büyük toprak sahiplerinin egemenliğini ve feodal boyunduruklarını koparıp atmakken, kapitalistleşmiş toprak sahiplerinden oluşan Kadet partisinin bu dönüşüme önderlik etmesi bekleniyordu!

Tam da bu nedenle Kadetler her türlü kitle inisiyatifine karşı çıkıyor ve riske girmek, daha iyiye ulaşmaya çalışmak yerine, eldekiyle yetinmeyi tercih ediyorlardı. Monarşinin kaldırılması konusunda sergiledikleri kaypak tutumu diğer siyasi meselelerde de gösteriyorlardı. Zaten diğer büyük iktidar

ortağı olan Oktobristlerden tek farkları da buydu: Kadetlerin liberal-demokrat görünmek adına açıktan dile getiremedikleri ya da uygulayamadıkları şeyleri Oktobristler açıktan yapıyorlardı.[23] Yoksa kitlelere karşı aynı aşağılayıcı tutum, aynı soylu kibri Kadetlerde de vardı. Örneğin Milyukov daha 1917 öncesinde sanayileşmenin akabinde "ayaktakımı"nın siyasallaşmasının yol açacağı vahim sonuçlar konusunda korkularını dile getiriyordu.[24] Aynı Milyukov, Mart ayında, Çar Nikolay'ın kardeşine tahta geçmesi için, "Rusya'nın ekseni hükümdardır, Rus kitleler ancak onun etrafında toplanabilirler, yoksa mahvoluruz" sözleriyle yalvarmıştı.[25]

Dolayısıyla Kadetlerin Oktobristlerden farkı kesinlikle bir cumhuriyet (veya liberal demokrasi) savunusu değildi. Burjuva tarihçiler kaynak göstermeden, hatta mevcut kaynakları hiçe sayarak, sırf kafalarındaki şablona ters düşmemesi adına, Kadetleri cumhuriyetçi ve demokrat diye sınıflandırmışlardır. Oysa Kadetler ne o günkü ne de bugünkü şartlarda bir (burjuva) demokrasisi talep ediyorlardı. Burjuva demokrasisinden belli öğeleri programlarına ve gündelik söylemlerine almışlar, fakat bunu baskıcı yönü ağır basan, çoğu zaman açık, yer yer de örtülü ama her zaman tutarlı bir şekilde emperyal politikaları savunan meşruti krallık hedefine bağlamışlardı: Çar yerinde kalacak, belli demokratik haklar bahşedecekti. Bunların arasında sorumlu ve iş yapan bir Duma ve dolayısıyla icracı hükümet, toprak sahiplerini korkutmadan ve gücendirmeden (yani tazminat ödeyerek) köylülere kısıtlı oranda toprak dağıtımı öne çıkıyordu.

Parvus, "Devrim siyasal değişimi netleştirir, ama aynı zamanda siyasal partiler arasındaki çizgileri muğlaklaştırır," der.[26] Sınır çizgilerinin aşınması daha büyük ve/veya örgütlü olan yapıların yararına işler. Karar ânı gelmiştir ve "küçük" farklar büyük idealler uğruna terk edilebilir; kitlelerin mantığı böyle işler. Bu durum, özellikle de tek bir gerici kitle olmaya

meyyal sağ partiler için bilhassa geçerlidir. Rusya'da gördüğümüz bu hadise 1936-37 İspanya Devrimi'nde de yaşanmıştı. Nasıl ki İspanya'da CEDA'dan Falange'ye kitlesel kayış olduysa; 1917 Rusyası'nda da Mart ayından itibaren Oktobristler Kadetlere doluşmaya başlamıştı.[27] Siyasi konfigürasyonda kutuplar keskinleşiyordu. Nitekim Kurucu Meclis seçim sonuçlarını da eski burjuva partilerinin ıskartaya çıktığını gösteren bir örnek olarak okuyabiliriz.

Nihayetinde kitlelere karşı mütenezzil tutum müstakbel Geçici Hükümet'in Şubat'ın zafere ulaşma sürecindeki politikalarına doğrudan yansımıştı. Devrimi "bilgili ve kültürlü" elitlerin tepeden az biraz reform bahşetmeleri olarak gören, bunun da saray darbesi türünde fillerin tepişmeleriyle hallolabileceğini düşünen burjuva partileri çarlığın yıkılma sürecinde bütün adımlarını dikkatli atarlar. Çarlığın yıkılışı garanti altına alınana kadar açıktan devrim safında yer almazlar; çarlığın yıkılmasının kaçınılmaz olduğu anlaşıldıktan sonra ise, enkazın altında kalmamak için "devrimci" kesilirler. Henüz çarlık kesin olarak devrilmemiş olsa da, Petrograd Sovyeti'nin daha öne çıkmasını engellemek adına Duma Komitesi iktidarı ele geçirdiğini duyurur. İşin ironik yanı, bu kadarını çarlığın yıkıldığını anladıktan sonra Çar Nikolay'ın kendisi de kabul etmiştir! Kısacası, burjuvazinin çarlığa karşı devrimciliği Çar'ın devrimciliğinden öteye geçmez.

Dolayısıyla burjuvazinin ya da liberallerin ılımlı anlamda devrimci olduklarını söylemek bile güçtür. Şubat'ta rol oynayan sermaye sözcülerinin esas derdi kitleleri bulaştırmadan Çar Nikolay'dan belli tavizler koparmak ve siyasi arenada daha öne çıkmaktı; bir kesimin talepleri biraz daha fazlayken, diğerininki daha ılımlıydı, ama her halükârda Çar'ın kellesini koparma değil, ondan bir şeyler koparma derdindeydiler! Nitekim Geçici Hükümet'in önemli temsilcilerinden biri olacak olan Guçkov bunu açıkça söyler. Guçkov'a göre, eğer si-

yasi değişim bir halk ayaklanması neticesinde gerçekleşirse, o zaman egemenlik "sorumlu" kişilerin yerine sokağa geçecek, böylece ortada ne otorite, ne savaş cepheleri, ne de Rusya (egemenlerin Rusyası) kalacaktı.[28]

Tüm bunlara karşın, Geçici Hükümet'in nasıl olup da devrim sırasında ayakta durabildiğinin ya da bir hükümet haline gelebildiğinin cevabı hükümetin kendisinde değil, dışında bir yerlerde saklıydı: İşçi Sovyetleri.

Sovyetler

Sovyet, yani işçi konseyleri ilk kez 1905 Devrimi sırasında Ekim greviyle ortaya çıktı. Ekim'e gelmeden önce Sovyet'in nüvesi olarak görülebilecek yapılar yaratılmış olsa da, Ekim grevinde St. Petersburg'da ve ardından onlarca farklı şehirde Sovyetler kuruldu. Sovyet'in en önemli özelliği, işçi sınıfının öz-örgütlülükleri olarak milyonlarca işçiyi kucaklaması ve bir o kadar önemlisi, bizzat işçiler tarafından kurulmuş olmasıydı. Sovyetler bir teorik görüşün ürünü olarak değil, mücadeleye atılan kitlelerin el yordamıyla bizzat yarattıkları bir örgüt türüydü.

Sovyetlerin bu kendiliğinden niteliği ilk başta şaşkınlıkla karşılanmasına yol açmıştı. Tarihsel olarak ancak Paris'teki Komün'le benzerlik kurulabilecek bir yapı olmakla birlikte, ondan farklıydı. Sovyetler işyeri temelli örgütlenmelerdi. Grev komiteleri olarak ortaya çıkmış ve ardından bu komitelerin yaygınlaşması ve birleşmesiyle Sovyet haline gelmişti. Sanayi işçilerini temel alan bu yapılanma, sonrasında genişleyerek diğer emekçi kesimleri de kucaklamıştı.

Sovyetlerin daha önce herhangi bir teorik eserde ele alınmamış nitelikte olması, örneğin Bolşevikleri bile ilk başta (1905 Devrimi'nin başlarında) kafa karışıklığına sevk etti. Lenin'den uzakta olan Rusya'daki Bolşevikler Sovyetlerin

farklı bir örgüt türü olarak niteliğini kavrayamadıkları için; partisiz devrim olmayacağı, devrime partinin öncülük edeceği gibi birtakım devrimci mütearifelerden yola çıkarak ültimatomcu bir tavırla, "ya parti ya Sovyetler" çizgisine kaydılar. Sovyet ya devrimci partinin programını kabul edecek ya da kendini lağvedecekti! 29 Ekim 1905'te Bolşeviklerin önde gelen "komite adamları"ndan B. Knunyants, Sovyet'e tıynetini belli etmesini emreden ültimatomu sunmuş, neyse ki Troçki imdada yetişerek açıktan bir çatışmayı engellemişti.[29] Lenin bu çizgiyi düzeltmemiş olsaydı, Bolşeviklerin 1905'te devrimin epey gerisinde kalmaları kaçınılmaz olacaktı.

Sovyetlere ilişkin sonradan yapılan yorumlarda da, bu denli hayati nitelikte olmasa bile, ciddi yanlışlar söz konusudur. Örneğin Bolşevik önderlerden Karl Radek devrimden beş yıl sonra, 1922'de yazdığı "Rusya Devrimi'nin Yolları" başlıklı broşüründe,[30] "Sovyetlerin ortaya çıkışı Marksistler tarafından sendikaların işçi sınıfı hareketi içinde sağlam köklere sahip olmamasıyla açıklandı" der. Aynı görüşü on yıl kadar sonra İspanya'daki sosyalistler de tekrarlar.[31] Oysa sınıf mücadelesinin sonraki deneyimleri Sovyetlerin bu şekilde kavranmasının yanlış olduğunu göstermiştir. Sovyetler partinin ikamesi olmadığı gibi, sendikaların da ikamesi değildir. Sovyetler sendikaların var olmadığı koşullarda ortaya çıkar diye bir kaide yoktur; Sovyetler, güçlü sendikalar var olsa bile sendikaların artık organik olarak yeterli gelemeyeceği devrim koşullarında ortaya çıkacak örgütlerdir.

Sovyet'in parti, sendika ya da kooperatif gibi işçi örgütlerinden temel farklılığı bu örgütler gibi daimi bir örgüt olmamasıdır. Sovyet dışındaki bu örgütler işçi sınıfı mücadelesinin her aşamasında varlığını sürdüren ve kendine yer bulan yapılarken, Sovyetler mücadelenin belli bir aşamasında (devrimci dönemlerde) ortaya çıkar. Bu açıdan, Sovyetler bütünsel örgütlerken, parti ya da sendikalar kısmi nitelikte örgütlerdir.

Mücadelenin görece durgun olduğu ya da milyonlar halinde kitleselleşmediği koşullarda işçi sınıfı açısından en pratik örgütlenme türü, işyerindeki sorunlarını doğrudan ifade edebileceği sendikalardır. İşçilerin genelinin bir sınıfın parçası olduklarını kendi somut çıkarları üzerinden anlayacakları düşünüldüğünde, işyerindeki somut sorunlar üzerinden örgütlenmek ve mücadele etmek açısından sendikaların örgütlenme yapısı olağan dönemler için en pratik olanıdır. Diğer yandan, olağan dönemlerde ülke genelindeki sorunlarını birlikte çözecek bir kitleyi bulamayan ya da bunun için gerekli "kondisyon"a sahip olmayan kitleler tam da sendikalar yoluyla işyerindeki somut sorunlar üzerinden örgütlenir ve belli kazanımlar elde ederler. Bu açıdan sendikalar (ya da işyeri/meslek örgütleri – bir kez daha isme takılmamak gerekiyor) dünyanın her yerinde en temel, en kitlesel ve vazgeçilmez örgütlerdir; bu gücü tam da "büyük hedefler" koymadan somuta odaklanmasından, yani kısmiliğinden gelir. Ne var ki sınıfsal düzlemde olmakla birlikte bu kısmi nitelik sendikaların hem pratik işlevini hem de sınırlı niteliğini ortaya koyar. İşçileri belli parçalar halinde (pratik şekilde) örgütlemesi bakımından olağan dönemlerde yararlıyken, mücadelenin yükselmesiyle birlikte bu pratik niteliğini kaybetmeye başlar.

Aynı tespit belli açılardan devrimci partiler için de geçerlidir, ama devrimci parti başka bir kısmi nitelik taşır. Yine, mücadelenin yükselmediği dönemde ortaya çıkan bir yapı olarak (ideal olanı budur) tüm kitleleri kucaklamaz, kucaklaması da gerekmez. Bu kez kıstas meslek, işyeri ya da işkolu ortaklığı değil, siyasi görüş ortaklığıdır. İdeal bir parti sınıfın en ileri, en bilinçli unsurlarını örgütler; milliyetçi, dinci, solcu gibi ayrımlar yapmadan tüm işçileri sınıfsal aidiyetleri temelinde örgütleyen sendikalardan farklı olarak gücünü niceliğinden değil, niteliğinden alır. Parti, sınıfın niteliksel açıdan en ileri unsurlarını örgütler, onun öncü kesimidir ve mücadelenin

yükseldiği ya da devrimin başladığı koşullarda da bu niteliğini kaybetmez, kaybedemez. Niceliksel artış niteliksel gerileme pahasına yaşanmamalıdır, yoksa parti parti olmaktan çıkar. Bu nedenle öncünün sayısı değişse bile, azınlık statüsü değişmeyecektir. Başka bir deyişle, mücadelenin genelindeki sayısal artış partiye de yansır, ama mücadele eden ya da örgütlü kitle içindeki oranı az çok aynı kalır.

O halde, bu iki örgüt biçimi de düne kadar mücadelenin uzağında durmalarına karşın bugün milyonlar halinde sökün eden kitleleri *kucaklayamaz*. O anki bilinçlerine de uygun olarak, mücadeleye atılan herkesi asgari müşterekte birleştirecek, milyonları kucaklayacak geniş tabanlı örgütler zaruri hale gelir. İşte Sovyet bu iki yapının yanı başında, kuşkusuz onlarla etkileşim halinde ama nihayetinde onlardan bağımsız bir yere sahip olarak ortaya çıkar. Kapitalizmin olağan dönemlerinin aksine, devrimci dönemlerde kitleler (milyonlar) siyasetle aktif bir şekilde ilgilenmeye başlarlar ve bu ani ilgi, kitlelerin o anki bilincine uygun çok geniş tabanlı bir örgütlenmeyi gerekli kılar. Tam da bu nedenle hemen her devrimde milyonları kucaklayan öz-örgütler ortaya çıkar. Onların siyasi tercihlerini doğrudan, hemen yansıtabilecek bir organ olarak Sovyetler, kapitalist toplumun siyasal yapısındaki bu değişikliğin (kitlelerin ataletinden siyasete aktif katılıma geçişin) en somut ifadesi olur. Bu öz-örgütlerden bazıları önüne kısmi görevler koyarken, kimileri de genel niteliğe sahiptir; kimi yerde halk meclisi kimi yerde komite adını alsa da, her zaman hareketin çekim merkezi haline gelir.[32] Kitlelerin bu politiklik düzeyine ve kitleselliğine ne işyeri temelli örgütler ya da meslek örgütleri olarak sendikalar, ne de sınıfın öncüsünü kucaklayan devrimci parti denk düşebilir.

Bu noktada, burjuvazinin kitlelerin gözündeki en temel yönetim organı olan burjuva meclis de dolaylı niteliğiyle beklenen esnekliği sergileyemez. Meclis neticede kitlelerin siyasetle pasif bir şekilde ilgilenmeleri için bulunmuş bir ku-

rumdur. İradelerini temsilcilere teslim edip uzunca bir süre denetleyememeleri üzerine kurulu bir mekanizmadır. Oysa artık kitlelerin anbean değişen kararlarını doğrudan, hemen yansıtmaya muktedir bir araca ihtiyacı vardır. Böylece seçilenlerin denetlenememesi üzerine kurulu olan burjuva meclisin yanı başında Sovyetler birer *potansiyel* iktidar organı olarak ortaya çıkar. Lenin'in sözünü bu kuvve-fiil ilişkisi içinde değerlendirmek gerekir:

> Burjuvazi öyle görmek istiyor olsa da, İşçi Temsilcileri Sovyeti sendika türü bir örgüt değildir. Halk, Sovyetleri farklı ve daha doğru bir şekilde, bir devlet iktidarı olarak görüyor. Savaştan çıkışın İşçi Temsilcileri Sovyeti'nin zaferinde saklı olduğunu görüyor. Sovyet, sosyalizme ilerlemeyi mümkün kılacak devlet türüdür. Bir grubun iktidarı alması çok bir şey ifade etmez. Rusya Devrimi daha ileri bir aşamaya ulaşmıştır: Sovyet dışında başka bir hükümet mümkün değildir ve burjuvazinin korktuğu da budur.[33]

Sovyetler öncelikle iktidar organları olarak değil, en geniş kitlelerin doğrudan siyasete katılmalarını sağlayacak kurumlar olarak doğar ve ancak bir veya birkaç devrimci partinin ve bireylerin müdahalesiyle potansiyelini açığa çıkarıp birer iktidar organına *dönüşür*.

İşte Rusya'da 1917'de Sovyetler bu şekilde ortaya çıktı. Milyonlarca işçi, asker ve köylünün mücadeleye çekilmesiyle birlikte, kendi görüşlerini demokratik bir şekilde ifade ederek, laf değil, icraat ürettikleri organlar olarak doğdu. Önce başkent Petrograd'da ortaya çıkan Sovyet kısa sürede diğer illere de yayıldı. 17 Mart'a gelindiğinde 49 ilde Sovyetler kurulmuştu bile. Yaza kalmadan 200 bin emekçiyi temsil eden 700'e yakın Sovyet ortaya çıkmıştı.

Sovyetler 1905'te kendiliğinden ortaya çıkmışken, 1917'de sosyalistler önayak oldular. Bu sosyalistlerin içinde ise savaş döneminde "uslu" duran kesimler (öncelikle de sağ Menşevikler) çoğunluktaydı. "Savunmacılar"[34] ya da "sosyal-şovenistler" adı verilen bu sosyalistlerin müdahalesi kadar, kitlelerin kendiliğinden yönelimi de Sovyetlerin hızlı bir şekilde kuruluşunu kolaylaştırdı. Sovyetler 27 Şubat'ta kurulmasına karşın, işçiler devrimin ilk gününden itibaren Sovyetlerin kurulması için çağrılarda bulunuyorlardı.

İlk başta küçük işyerlerinin Sovyetlerde orantısız bir şekilde temsil edilip edilmediği tartışma konusu olmuştur. Marc Ferro kesin konuşur: "Son sayımda, başkentteki işçilerin yüzde 87'sini oluşturan büyük fabrikalar Sovyet'e 484 delege yollarken, işçilerin yüzde 13'ünü oluşturan diğerleri 422 delege yolladı."[35] Artemev'in araştırmasını baz alan David Longley ise, yüzden az işçi çalıştıran işyerlerinin temsilci göndermek üzere birleştiklerini ve 200 kadar temsilci yolladıklarını, oysa binden fazla işçi çalıştıran büyük fabrikaların kabaca 300 temsilci seçtirdiğini söyler. "Dolayısıyla," der, "büyük fabrikalardan delegeler gerçekte Sovyet'teki en büyük grubu oluşturuyordu."[36] Nitekim Burdjalov da Sovyet'teki işçi temsilcilerinin çoğunluğunun büyük ve orta boy işletmelerin temsil ettiğini söyler. "Sadece Petrograd'daki en büyük altı fabrika Sovyet'e 100 delege yollamıştı."[37]

Dahası Rusya bir savaşın içinde olduğundan ve şehirlerin içinde garnizonlar kurulu olduğundan, şehirdeki Sovyetler aynı zamanda asker Sovyetleriydi. Şubat'ta Petrograd'da 180 bin, civar bölgelerindeyse 150 bin civarı asker vardı.[38] Daha ilginç bir veriyiyse Mawdsley aktarır: Rusya'da devrim sırasında "asker sayısı [sanayi] işçisi sayısından fazlaydı; subay sayısı metal işçisinden fazlaydı."[39] Dolayısıyla şehirdeki Sovyetler aynı zamanda asker Sovyetleriydi. Askerler de, Mayakovski'nin sözleriyle, sözü "mavzer arkadaş"a verdikle-

rinden askerlerin temsiliyeti sayısal güçlerinin ötesindeydi. Sovyet'teki asker temsilcileri sayıca işçilerden daha fazlaydı. Bolşeviklerin devrimin başlarındaki görece güçsüzlüğü kadar, Komite'nin taraflı tutumu da Bolşeviklerin Sovyetlerde ilk başta yeterince güçlü bir şekilde temsil edilmesini engelledi.

Bu noktada, Bolşevikler dışındaki sosyalistleri irdelemeden önce Sovyet'in bu dönemki niteliği hakkında bir hususa dikkat çekmekte yarar var. 1921'de İç Savaş'ın sonlanmasından sonra Rusya'daki işçi devletinin önce yozlaşması, ardından Stalinist bir karşıdevrimle yıkılmasının ardından, Bolşeviklere alenen saldıran sağcı kesimler kadar, "sol"dan saldıran kesimler de olmuştur. Stalinizmle arasına mesafe koyan, ama Bolşevizmi de reddeden bu kesimler, karşıdevrimin nedenlerini Bolşeviklerin politikalarında aramış ve Sovyetlerde demokrasiyi "kaldırmış" olmalarını esas sorun olarak nitelendirmişlerdir. Buna ilişkin olarak da işçilerin özyönetimini lağvederek komünistleri ya da aydınları başa geçirmiş olmalarına işaret etmişlerdir.

Komünistlerle işçiler arasında mutlak bir ayrım yapan yaklaşımın tipik bir popülizme kayması kaçınılmazdır. Fakat teorik mülahazalardan çıkıp tarihsel olgulara dönmek gerekirse: Sovyetler hiçbir zaman sadece işçilerin örgütü olmamıştır, Sovyet yönetimi hiçbir zaman salt tezgâhtan işçilerin yönetimi olmamıştır, *olması da gerekmez.* Sovyetler partiler ve siyasi gruplarla birlikte var olur. Tabanın nabzını tutmak üzere belli bir çoğunluğun tezgâhtan işçiler olması ne kadar *zorunluysa*, işçilerin güvenini kazanmış liyakat sahibi devrimcilerin belli bir kesimi oluşturmaları da o kadar mümkün ve zorunludur.

Nitekim Sovyetlerin 1917'deki kuruluşu da bunu yansıtır. Belirtildiği üzere, 1917'de Sovyet'in kuruluşuna aydınlar (ezici çoğunluğu Bolşevik olmayan sosyalistler) önayak olmuştu. Keza Petrograd Sovyeti'nin komitesinde çoğunluğu aydınlar oluşturmuşlardı, hem de orantısız bir şekilde. Hasegawa şöyle der: "Petrograd Sovyeti doğrudan isyancılar tarafından ya-

ratılmış bir devrimci organ değildi. Daha ziyade, bu zamana kadar ayaklanmaya önderlik etmekten, hatta katılmaktan geri durmuş olan devrimci entelijansiyanın ürünüydü. ... Onların niyetlerine rağmen bu yeni örgütün Petrograd'daki isyancılardan gördüğü destek muazzamdı. ... Ferro'ya göre, Sovyet'in ilk toplantısına katılan oy ayrıcalığına sahip yaklaşık elli delegeden en az otuz bir ila otuz beşi parti lideriydi. ... Yürütme Komitesi'ne neredeyse tamamen parti liderleri damga vurmuştu."[40] Sadece şehir Sovyetlerinde değil, kırsalda da durum böyleydi. G. Gill'in dikkat çektiği gibi, "Tarlada çalışan köylüler hiçbir zaman Tüm Rusya Sovyeti'nin en kayda değer parçası olmadılar. Köylüler genellikle köylü olmayan aydınlar tarafından temsil edildiler."[41]

Her halükârda, Sovyetler ilk başta sonradan bürüneceği kimlikten uzaktı ve bunun nedeni de içindeki sosyalistlerin uzlaşmacı tutumuydu.[42] Başka bir deyişle, Sovyetler bir iktidar organı olarak doğmamış, bir iktidar organı haline gelmiştir; böyle bir organ haline gelmesini sağlayacak öze sahip olmasına karşın, ancak Sovyetlerde doğru politikaların üstünlük kazanmasıyla o potansiyel özünü gerçeğe dönüştürmüştür.

Öte yandan, Sovyet örgütlenmesi ülkenin her yerinde hâkim model değildi. Özellikle de kırsal bölgelerde başka özörgütlenme türleri (yeni ya da geçmişten gelen yerleşik yapılar) öne çıkmıştı. Gill köy ve bucak düzeyinde Sovyetlerin kurulmasının yetenekli bir ajitatörün bölgeye gelmesi, mevcut yerel köylü örgütünün güçlülüğü gibi tesadüfi öğelere bel bağladığını söyler. Sovyetlerin kırsalda gelişmesi ancak Bolşeviklerin Ekim'de iktidara gelmesinden sonra gerçekleşmiştir. Hesaplamalara göre, Ekim ayına gelindiğinde ülkenin en fazla yüzde 11'inde bucak düzeyinde Sovyetler kurulmuştu.[43] Kırsalda zaten köy ve bucak komiteleri var olduğundan ve bu idari birimler şehirler kadar büyük olmadığından Sovyet, şehirlerdekinin aksine mevcut örgütlerle yan yana kurulma-

yı sağlayacak insan malzemesini bulamıyordu. Ancak mevcut örgütler ya da komiteler kitlelerin ihtiyacını karşılamadığında Sovyet'e yer açılıyordu. Bunun sebebinin yukarıda çizdiğim örgütsel şablon olduğu kanaatindeyim. Sovyet her şeyden önce büyük insan topluluklarını, yüz binleri, hatta milyonları harekete geçirmek için bulunmuş bir örgütlenme modelidir ve bu açıdan *öncelikle ve esasen* bir şehir örgütlenmesidir.

Fakat Şubat ayında bu potansiyeli gören ve sonuna kadar götürülmesini savunan çok az kişi vardı. Öyle ki Bolşeviklerin içinde bile bu görüş kabul görmemişti. Bu nedenle esasen, o dönemde ayrı örgütlere mensup olan Lenin ve Troçki haricinde bu devrimci işçi iktidarı olarak Sovyet anlayışının kabul görmediğini söyleyebiliriz.

Ne var ki Lenin'in ve Troçki'nin görüşlerinden önce Şubat sonrası dönemde gücü eline geçirmiş ve dolayısıyla teorilerini pratiğe dökme fırsatı bulmuş olan diğer sosyalistlerin siciline bakarak ilerlemekte yarar var.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Rusya'daki İşçi Örgütleri

Rusya'da siyaset sahnesine damga vuran eğilim ürkütmeme ile ürkütme (ya da terörize etme) arasında salınıyordu. Burjuva partisi Kadetler sınırlı reformlar istiyorlar, ama Çar'ı ürkütmek istemiyorlardı. Sosyalist Menşevikler Çarlık rejiminin kesinlikle ortadan kalkmasını istiyor, ama Kadetleri ve genel olarak burjuvaziyi ürkütmek istemiyorlardı. Popülist SR'ler ise talepleri Menşeviklerinkinden çok ileride olmamasına karşın, bunu koparmalarının yegâne yolunun ürkütüp geri adım attırmak olduğuna inanıyor ve bu yüzden tedhiş eylemlerine başvuruyorlardı.

Temel sorun ve tüm farklılıklarına karşın ortak yönleri, önlerine koydukları siyasi hedefleri kendileri dışındaki kişi ya da gruplara biçtikleri rollere dayandırmalarıydı. "Burjuvazi ülkeye demokrasiyi getirecek"ti, güya tarihsel gelişim yasaları bunu emrediyordu. "Tarihsel açıdan henüz erken olduğundan biz iktidarı almayacağız, onlara bırakacağız, onlar da bu soyut yasalara riayet ederek demokrasiyi getirecekler"di. Peki, ya o burjuvazi iktidara geldiğinde birkaç göstermelik manevra haricinde buna hiç yanaşmazsa? Bu açıdan, Türkiye'de 2000'lerin başındaki İslamcılarla liberallerin ya da bazı solcuların ilişkisine oldukça benzer bir durum vardı. İslamcılardan demokrat çıkarmaya çalışılıyor, ama bir türlü çıkmıyordu. Rusya sosyalistleri de burjuvaziden devrimci yaratmaya çalışıyor, ama olmuyordu.

Bu dikenli yolda kendinden menkul ilkelerle yolundan şaşmadan ilerlemek yerine, "ürkütme-ürkütmeme" çizgisinde ilerlemenin mahzurları vardı. Ne zaman siyasi muarızları biraz sola kaysa hatlar karışıyordu. Bu yanlış taktiğe bir de yer yer bağnaz doktrinerlik eşlik ettiğinden, katı "doğrular" bu kez biraz daha fazlasını talep etmeye izin vermediği için siyasi yelpazenin en solundaki partilerden biri olan Bolşeviklerin tüm muarızlarını tek bir torbaya tıkıştırması ve kitleler nezdinde inandırıcılığa sahip olması da mümkün hale geliyordu.

Şubat Devrimi yalnızca bir başlangıçtı. Uzun yıllardır Rusya'da ve sürgünde Rusya Devrimi'ni bekleyen ve devrimin niteliği, kapsamı, itici güçleri vb. sorununa kafa patlatan çeşitli renkte sosyalistlerin projelerini hayata geçirmeleri için nihayet beklenen gün gelmişti. Kitlelerin kendiliğinden (bir ayaklanma planıyla başlayıp ilerlemeyen) ayaklanması çarlığı devirmiş, başkent Petrograd'da kurulan Sovyet'in sıkıştırmasıyla oluşan özgürlük ortamında tüm sosyalistlere ve genel olarak muhaliflere af ilan edilmişti. Mültecilere geri dönüş yolu açılmıştı. Peki, yolun sonu nereye kadar gidiyordu?

Şubat'tan sonra ortaya çıkan duruma bakıldığında, yolun sonuna kadar gidilmesinin önünde nesnel açıdan bir engel olmadığı açıkça görülebilir. Gerçek güç Sovyetlerde ve dolayısıyla Sovyetlerin kontrolünü elinde bulunduran uzlaşmacı ("ılımlı") sosyalistlerdeydi. Ama bu sosyalistler, aldıkları sıfatı hak edercesine, uzlaşmacıydı, yani sosyalizme ilerlemek değil, burjuvaziyle uzlaşmak derdindeydiler. Üstelik güçler dengesi bir uzlaşmayı şart koştuğu için değil, güçlü olduklarını *bizzat bilmelerine* karşın uzlaşma derdindeydiler. İyi de neden?

Menşevikler

Bolşevikler dışında iki büyük sosyalist parti Menşevikler ve Sosyalist-Devrimciler idi. İlki Marksist, diğeri popülist köken-

den gelen bu partileri birleştiren şey Marksizmden fazlasıyla etkilenmiş, ama onun tedrici, mekanik yorumuna farklı derecelerde bağlı kalmış olmalarıydı. Marksizmin bu evrimci yorumu kaderciliği beraberinde getirmişti. Menşevikler teoriyle daha içli dışlı olduklarından, ideolojik nüfuzlarıyla Sosyalist-Devrimcileri kendilerine bağlamayı başarmışlardı.

Tarihin düz bir çizgide ilerlediğini düşünen ve sıçramalara, kesintilere, krizlere, zikzaklara ve aşamaların atlanmasına vb. zinhar karşı çıkan bu evrimci sosyalizm anlayışı, Rusya'nın illa ileri kapitalist ülkeler gibi bir parlamenter (burjuva) cumhuriyet aşamasından geçmesini zorunlu görmeyi doğurmuştu. Üstelik bu teorik inanç adeta katı bir imana dönüşmüştü. Kitlelerin kapitalist sömürü yüzünden ne yaşadıklarından, onların sınıfsal dürtülerinden ve sınıf mücadelesinin somut durumundan bağımsız oluşturulan teori, tarihin yasalarının (tek taraflı bellenen yasaların) kitleler tarafından uysallıkla kabul edileceği varsayımına güveniyordu. Rusya'daki 15-20 milyon işçi, "Madem burjuva-demokratik devrim aşamasındayız, o halde devrimi kendi ihtiyaçlarımızı karşılayana kadar ilerletmeden, yarıda bırakıp eve dönelim" diyeceklerdi, beklenti bu yöndeydi.

Bu nedenle, uzlaşmacı sosyalist partiler esasen liberallerle birlikte parlamenter budalalık içinde geçirecekleri on yıllar hayal ediyorlardı. Burjuva demokrasisi yerleşeceğine göre, baş demokratlar da uzlaşmacı sosyalistler olduğuna göre, sosyalistlerin yeri kesindi; yerleşen burjuva demokrasisi olacağına göre burjuva demokratlarının da yeri kesindi – kitlelerin talepleri karşılansın ya da karşılanmasın, böyle! Tarihin gelişim yasaları denen kader bunu emrediyordu.

Menşevikler bu teorinin Rusya'daki esas ve açıktan savunucularıydı. Tıpkı Bolşevikler gibi, Menşevikler de Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) bir parçasıydı. O dönemde sosyalistler kendilerine sosyal-demokrat adını veriyorlardı ve

dolayısıyla kurdukları parti de bu adı taşıyordu. İlk kez 1903 yılında İkinci Parti Kongresi'nde (ilk kongre polis baskını nedeniyle tamamlanamadığından, Brüksel'de toplanan kongre fiilen ilk kongreydi) ortaya çıkan ayrışma, sonrasındaki çeşitli birlik girişimlerine rağmen 1912'de resmî olarak kesin bir kopuşa varmıştı. Fakat buna karşın, RSDİP'in tabanındaki sayısız işçi açısından bölünme çoğu zaman fiilî olarak çiğnenmiş ve ortak hareket edilmişti. Yine de Menşevikler ile Bolşevikler arasında kesin bir ayrım vardı ve bu ayrım özellikle de 1917'de, devrim ânında kendisini en açık şekilde göstermişti.

Rusya'yı istisnai gören yaklaşım Bolşevik-Menşevik ayrımını özellikle açıklanmaya muhtaç bir konu olarak değerlendirmek yerine, Lenin'i bölücülükle, hatta ahlaksızlıkla[1] suçlayarak geçiştirmeye çalışmıştır. Oysa neredeyse bütün ülkelerde sosyalistler arasında ılımlılar ve radikaller şeklinde bir ayrışma şekillenmişti. Almanya'da Bernsteincılar, Fransa'da Millerandcılar bu ılımlılığın en somut örneğidir. Fakat Bolşevik-Menşevik ayrımı salt bir şablonun parçası da değildi. Bir bütünün parçası olarak görmemizi sağlayan bu şablon, özgüllüğünü göz ardı etmemize yol açmamalıdır.

Menşevikler ile Bolşevikler arasındaki ilk ayrışma aslında çok küçük denebilecek bir meseleden çıkmıştı. Bu neden o kadar küçüktü ki, Bolşeviklerin başında bulunan Lenin bile ilk başlarda bu nedenden ötürü ayrılığın gereksiz olduğunu düşünmüştü. Ayrılık sebebi partiye üyelik şartlarının birinci maddesiydi. Menşevikler ile Bolşevikler partiye üye olabilmek için diğer iki temel şartta anlaşıyorlardı: Parti programını kabul edip savunmak ve partiyi maddi açıdan desteklemek üzere düzenli aidat vermek. Fakat Menşevikler partiye üye olmak adına parti için düzensiz faaliyet yürütmenin yeterli olduğunu savunurken, Bolşevikler partinin disiplini altında düzenli faaliyet yürütmeyi şart koşuyorlardı. Partiye her türlü unsurun girmesini engelleme amacı güden ve disiplinli, sıkı bir militan

parti anlayışını ifade eden bu ayrışma ileriki bölünmenin temeli ya da habercisiydi.

Tarihçiler arasında, bu ve sonraki parti içi tartışmalara atıfta bulunarak oluşturulmuş tipik bir Menşevik parti tanımı vardır. Bu tanım çarpıtmalı bir Bolşevik parti nitelendirmesi yapıp, ardından Stalinizm gerçeğini de devreye sokarak Menşevikleri Bolşeviklerin tam tersi olarak gösterir. Böylece Bolşevikler merkeziyetçiliği, disiplini vurgularken ve tektipçiyken, Menşevikler çoğulcu-katılımcıdır ve demokrasiyi öne çıkarırlar; Bolşevikler devrimci kadroların gerekliliğini ve devrimde partinin rolünü vurgularken, Menşevikler kitlelerin kendiliğinden mücadelesini önemserler! Bunlar en ciddi tarihçilerin bile düştüğü vahim "hata"lardır.[2]

Oysa bunlar birçok yanlışa sahip olan Menşeviklerin o dönemki devrimci kimliklerine hakaret olarak alınabilir. Menşeviklerin merkeziyetçiliği savunduklarını, üstelik Bolşeviklerden de önce bu ilkenin gerekliliğini dile getirdiklerini vurgulamak gerekiyor. Menşeviklerin devrimci kadroların önderliğinde bir partinin şart olduğu konusunda tereddütleri yoktu. Fakat burada savundukları görüşler aslında tam da Menşeviklerin Bolşeviklere yöneltilen "suçlamalar"la malul olduğunu ortaya koyuyordu.

İdeolojik açıdan farklı eğilimlerden kesimleri bir araya getiren kongrede esas tartışma arızi bir konuda ortaya çıktı. *İskra* (Kıvılcım)[3] adlı gazete etrafında kümelenmiş grubun içinde parti tüzüğünün birinci maddesine farklı yanıtlar verilmişti. Birinci madde, "Kime parti üyesi denir?" sorusuna cevap arıyordu. Belirtildiği üzere, ayrışmayı doğuran husus parti saflarının sıkı tutulması ve üye olmanın zorlaştırılmasıyla alakalıydı. Lenin'e göre, devrimci bir partiye üye olabilmek için parti disiplinine tabi şekilde, "parti örgütlerinden birinde aktif olarak çalışmak" şarttı. Martov ise bu kısıtlamanın partiyi küçülteceğini, üye sayısını düşüreceğini iddia ediyor ve "parti

örgütlerinden birinin yönlendiriciliğinde partiyle düzenli olarak işbirliği içinde olmayı", yani gevşek bağlarla düzensiz iş yapmayı üyelik kıstası için yeterli görüyordu. Menşeviklerin bürokratik merkeziyetçi, kötü anlamıyla elitist teorisi burada devreye girer.

Lenin işçi-aydın ayrımı yapmaksızın her parti üyesinin ya da adayının sorumluluk almasını ve disiplinli bir şekilde faaliyet yürütmesini talep eder. Partide, özellikle de bir işçi partisinde söz hakkına sahip olmak için devrimci faaliyette ter dökmeyi şart koşar. Devrimci teori olmadan devrimci pratik olmayacağı gibi tam tersi de geçerlidir. Mücadelenin sadece teorik, kitabi kısmını değil, pratiğini de bilmeden mücadele açısından değer taşıyıcı sözler söylemek, karar mekanizmalarında yer almak mümkün değildir. Devrimci parti hem teorik hem de pratik açıdan donanımlı bireylerden oluşmadığı durumda, partinin sözünü (aldığı kararları) değersizleştirmeyi engellemenin tek yolu vardır: Tabandaki unsurları, partiye yeni katılan kesimleri ya da genel olarak söylersek, kıdemli olmayanları gerçek söz ve karar mekanizmalarından uzak tutmak, üyeler ile gerçek üyeler şeklinde adı konmamış bir ayrıma gitmek ve böylece partide gerçek bir bürokrasi, ezoterik bir katman yaratmak.

Lenin'e göre, elbette partide yönetici pozisyonunda bulunan, partinin en deneyimli ve otorite sahibi bir kesimi (Merkez Komite) olmalıydı – iş oraya geldiyse, Menşevikler de bu konuda hemfikirdir. Merkez Komite, kongreler arası dönemde partinin tartıştığı ve görüşlerini ilettiği konularda nihai karar mercii olmalıydı. Fakat kararın alınmasına gelene kadar parti içinde geniş bir tartışma alanı olmalı, görüşler özgürce dile getirilebilmeliydi. Lenin'in vurguladığı husus buradan sonra başlıyordu: Bu işleyişin partiyi her seferinde bir tartışma kulübüne dönüştürmesini engellemek için, teorik bilginin karşılığı olarak pratik bilgi (deneyim ve mücadelenin tozunu yutma özelliği) de eksik olmamalıydı.

Martov ve diğer Menşeviklerin tartışmada karşıt görüşü temsil eden kesim olarak tam da bu özelliklerin zıddını savunmuş olmaları manidardır. Partide küçük iş-büyük iş ayrımı yapmadan sabırla ve inatla çalışacak, teorik çalışmayı pratik çalışmayla birleştirecek unsurlar dışında kimsenin üyelik hakkı olmaması gerektiğini söyleyen Lenin'e karşı, aydın statüsünün en kötü özelliklerini cisimleştirmiş kesimlerin kaprislerini dile getiriyorlardı. Menşevik önderlerden emektar Pavel Akselrod'un sözleri manidardır:

> Mesela kendisini sosyal-demokrat [sosyalist] olarak gören ve bunu beyan eden bir profesörü alalım. Lenin'in formülünü kabul edersek, doğrudan bir örgüte kabul edilemeseler bile yine de üye olanların bir kesimini çöpe atmış olacağız. Belki çok aktif olmasa da bilinçli bir şekilde partiyi sahiplenen unsurları parti safları dışında bırakmamalıyız.[4]

Nerede kaldı partiyi aydınların tekeline sokmak isteyen Bolşevikler, nerede kaldı işçici Menşevikler!

Gelgelelim Menşevikler ile Bolşevikleri ayıran çizgi parti üyeliği sorunundan ziyade, devrime yaklaşımdı.[5] Bolşevikler ile Menşevikler arasında 1917 Şubatı'na kadar devrimin sınıfsal açıdan nihai noktasının ne olduğu konusunda bir görüş ayrılığı yoktu. Her ikisi de devrimin bir burjuva-demokratik devrim olduğunu ve dolayısıyla burjuvaziyi mülksüzleştirmeye değil, iktidara taşımaya hizmet edeceğini düşünüyorlardı. Fakat bu benzerliğe karşın, Menşevikler ile Bolşevikler arasında çok temel bir ayrım vardı: Bolşevikler burjuva-demokratik devrimin burjuvazi tarafından gerçekleştirilemeyeceğini savunurken, Menşevikler "Madem burjuva-demokratik devrim, o halde burjuvazi önderlik edecektir" yargısına varıyorlardı. Buna göre, devrimci sınıf iktidarı burjuvaziye devrettikten

sonra muhalefet saflarından kendi çıkarlarını korumaya girişecek, demokrasiyi genişleterek sosyalist devrime giden yolu kolaylaştıracaktı.[6]

Bu bakımdan Menşevikler kendilerine çizdikleri teorik çerçeveye uygun hareket etmişlerdir. İktidar olmalarına karşın ısrarla iktidar *olmamak* için çabalamış, demokrasiyi genişlettiği "*sürece ve oranda*" (*pastolku-paskolku*) burjuva hükümeti destekleyeceklerine söz vererek iktidarı bilerek burjuvaziye devretmişlerdir.

Menşeviklerin bu yaklaşım tarzı kendi özgül Marksizm anlayışlarının bir ürünü değildi. Menşevikler o dönem *dünya işçi hareketinde egemen olan* evrimci-reformist sosyalizm anlayışının Rusya şubesiydi. Bu sosyalizm anlayışı 1914'e kadar hem Menşeviklerin hem de Bolşeviklerin mensubu oldukları İkinci (Sosyalist) Enternasyonal'de cisimleşmişti. Bu anlayış, Avrupa ülkelerinde özellikle de kapitalizmin ekonomik yükseliş döneminin sunduğu olanaklar sayesinde elde edilen somut kazanımları, sonsuza dek sürdürülebilecek bir çizgi oluşturduğu şeklinde yorumlayarak, Marksizmdeki siyasi iktidarı fethetme perspektifini bir kenara bırakmışlardı. Bu yaklaşım beraberinde yasalcılık, uzlaşmacılık gibi illetleri de getirmişti. Bu yüzden Bolşevikler ile Menşevikler arasındaki ayrım, tabandaki işçilerin önemli bir kesimi tarafından uzun süre anlaşılamamış ya da Lenin bile çok kısa bir süre bu ayrımların keskinliğini sezinleyememiş olsa da, çok ciddi ve kayda değer nitelikteydi.

Menşeviklerin simge ismi, Lenin'in yakın arkadaşı da olan Yuli Martov'du. Etkileyici bir şahsiyetti. "İnsanların sevgisini kazanma gibi pis bir huyum var benim"[7] sözünün abartılı bir özgüven olmadığı düşünülür. Bütün farklılıklara ve ihtilaflara rağmen, 1917'de şovenist bir çizgiye kaymadı ve *genel itibariyle* devrimci bir hat izledi. Örneğin Lenin'e belli açılardan benzer şekilde, yılın ortalarına doğru Kadetlerle bağların koparılmasını ve yekpare bir sosyalist hükümet kurulmasını

savunuyordu. Fakat aşağıda ele alınacağı üzere, teorik görüşlerini tam da bu görüşlerin içindeki en önemli bileşenlerden birinin (örgütlenme anlayışı) çürüklüğünden ötürü pratiğe dökmesi o kadar kolay değildi: Partisinin kongresinde delegelerin sadece üçte birinin desteğini alabilmişti.

Dahası Martov doktrinerdi. İçgüdüsel olarak yaklaştığı doğrudan, ideolojik katılığı nedeniyle duvara çarpıp aynı hızla uzaklaşıyordu. Lenin'in onca çabasına karşın Martov kritik anlarda devrimci alternatifin yanında yer almayı hiçbir zaman başaramadı; bir merkezci olarak kaldı ve devrimci Marksizm ile reformizm arasında yalpalayan çizgisi onu kendi partisinde de bir süre sonra azınlığa itti.

1917'de Menşevik-Enternasyonalistler ya da Enternasyonalist Menşevikler olarak bilinen Martov'un grubuna karşı, başını İrakli Çereteli'nin çektiği "devrimci savunmacılar" (anavatan savunmacıları) temayüz eder. Devrim sırasında esas Menşevik Gürcü Çereteli'dir. Mart ayının ikinci yarısında Rusya'ya dönen Çereteli ve yoldaşları ile birlikte Menşevikler daha sağ bir çizgiye kayarlar.

Gerçekten de 1917'de Menşeviklerin başında Çereteli'nin bulunduğunu söylemek yanlış olmaz. Çereteli yurda döner dönmez Sovyet'te aktif rol oynar. İlk başlardaki rolü istişaridir ve ancak Haziran ayında Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi'ne tam üye olarak seçilir. Ama resmî statüsü bir tarafa, Sovyet'in uzlaşmacı aylarında en otorite sahibi isimlerden biri, hatta önderi olur. "Devrimci savunmacılık" tezi yanıltmasın: Çereteli bir teorisyen ya da praksis adamı değil, dar pratikçiydi.[8] Çereteli'nin marifeti Menşevik-SR birlikteliğini bir arada tutabilmesi, hayati sorunlarda orta yolu bulan açıklamaları hitabet yeteneğiyle dillendirmesiydi. Bunu yıl içinde düzenli olarak sağa kayarak yapmıştı. Devrim sola kaydıkça Çereteli sağa kaydı ve Ekim'i önceleyen aylarda, bulduğu her fırsatta Bolşevikleri bastırmak için önergeler verip konuşma-

lar yaptı. Onunla birlikte eski tüfek Nikolay Çıkeidze öne çıkar (Çıkeidze'ye ilk Geçici Hükümet'te Çalışma Bakanı olması teklif edilmiş, ama partisinin ilkesel duruşundan ötürü öneriyi reddetmişti). İkisi de savaşın niteliğinin (sınıfsal özünün) çarlığın yıkılmasıyla değiştiği kanaatindeydi. Buna göre, Rusya'nın yürüttüğü savaş çarlıkla yönetilirken emperyalist nitelikte olmasına karşın ya da olabilirse de, bir burjuva cumhuriyet (ismen) kurulduğuna göre, artık savaş emperyalist nitelikte değildi! Bu nedenle anavatanı savunmak "devrimci savunmacılık" olarak adlandırılabilirdi. Aynı mantıkla, cumhuriyetle yönetilen Fransa'nın da devrimci savunmacılığa hakkı olduğunu görmekten "aciz" bu devrimcilerin mensubu bulundukları İkinci Enternasyonal'in savaş döneminde kendi içinde kanlı bıçaklı hale gelmiş olmasına şaşmamak gerek.

Çereteli'de cisimleşen teorik eğilimin pratikteki en somut karşılığı, eski güzel günlere duyulan özlemdi. İkinci Enternasyonal'in tipik temsilcisi olarak Menşeviklerin savaşa karşı tutumu, yukarıda da belirtildiği üzere, 1914 öncesi dönemin yüceltilmesi üzerine kuruluydu. I. Dünya Savaşı öncesi çeyrek yüzyıllık dönem kapitalizmin ekonomik yükseliş ve genel olarak atılım dönemiydi. Bu yükselişe siyasi alanda burjuvazinin reformlar yapabilme serbestisi denk düşüyordu. Elbette bu dönemde de savaşlar (örneğin Boer Savaşı, Rus-Japon Savaşı) ve devrimler (1905 Rusya Devrimi ve tetiklediği diğer devrimler) vardı. Fakat baskın olan tavizlerdi. Bu temelde bir örgütlenme ve mücadele anlayışı oluşmuştu: Yasalcı, reformist, uzlaşmacı anlayış.

İkinci Enternasyonal ve özelde Menşevikler bunun belli bir döneme özgü olduğunu göremeyip, o dönemin mücadele ve örgütlenme anlayışını diriltmek ve kalıcılaştırmak istiyorlardı. Bu açıdan, Menşeviklere göre 1914 (emperyalist paylaşım savaşı) bir sapmaydı ve bu sapmayı düzeltip eski güzel günlere dönmek mümkündü. Bu perspektife göre, savaş öncesi

düzen ve barış perspektifi, bunun taşıyıcısı olarak da İkinci Enternasyonal'in yeniden yaratılması savunuluyordu.

Çereteli savaşın başlangıcında, "Savaştan sonra bugünkü felaketi doğuran eski koşullara geri dönmenin imkânsız olacağı açıktır. Tarihin şafağında duruyoruz"[9] diye yazmış olsa da, eski koşullar derken başka şeyler anlıyordu. Çereteli ve Menşevikler sosyalist olmalarına karşın, o dönemin egemen "sosyalizm" anlayışının esiriydiler. Savaş çıktığında kendi ülkelerini savunma derdine düşecek kadar yozlaşmamış olmalarına karşın (örneğin Rusya'da Marksizmin babası Plehanov bu denli alçalmıştı; veya Menşevik Martov, Çereteli kadar egemen sosyalizm anlayışının esiri olmamış, hatta savaşla birlikte burjuvazinin devrimci rolünü sorgular hale gelmiş ve Bolşevikler ile İkinci Enternasyonal arasında yalpalayıp durmuştu), devrime gidilecek yolu bilmiyordu. "Eski koşullar"a dönüş mümkün olmayacaktı, çünkü burjuvazi eskisi kadar güçlü olmayacaktı, yoksa reformist çizginin aynen devam edeceği kesindi! İkinci Enternasyonal'de cisimleşen çizgi reformizm bataklığı olmasına karşın, o bataklıktan medet umuyorlardı.

Rusya'nın Çarlık gibi hiçbir şekilde kabul edilemez bir yönetime sahip olması, Menşeviklerin açıktan şovenist tutum almalarını engellemiş olsa da, 1917 Şubatı bu örtüyü kaldırmış ve ülke (burjuva ulus-devlet) savunması şaşaalı bir ad altında piyasaya sürülmüştü: "Devrimci savunmacılık". Bu açıdan, teorik alanda verilen mücadeleler ileriki savaşımların ve kopuşların habercisidir. Bu farklılıklar küçümsenerek sosyalistlerin birliği sağlanamaz. 1902'de ufak bir ayrım olarak görülebilecek tartışma, 1917 Ekimi'nden sonra devrimci bir iktidara karşı emperyalist dış müdahaleyi bile yüceltecek kadar[10] karşıdevrimci bir yapılanma çıkarabilmişti.

Menşeviklerin (ve taklitçisi SR'lerin) teorisi o kadar yanlıştı ki, devrimden bir yıl sonra kendileri de bu yanlışı fiilen kabul etmişlerdi. Devrimi burjuva-demokratik aşamayla sınır-

lamak isteyen Menşeviklerin ve SR'lerin iki önemli temsilcisi Çereteli ve Çernov, devrimin en yüce kurumu, en üst aşaması olarak gördükleri Kurucu Meclis'in açılışında (Ocak 1918) yaptıkları konuşmalarda, kendi görüşlerini savunmak yerine, Bolşeviklere saldıran, ama onların temel önermelerini kabul eden sözler sarf etmişlerdi.[11] Ama artık iş işten geçmişti!

Sosyalist-Devrimciler (SR'ler)

Menşevikler dışında siyaset sahnesindeki diğer büyük devrimci parti Sosyalist-Devrimciler (*Sotsialisti Revolyutsioneri*), kısaca SR'ler idi. SR'ler popülist kökenden geliyorlardı. Marksizmden epeyce etkilenmiş olmalarına karşın, örneğin Menşevikler gibi Marksizmden yola çıkarak bir yanlışa varmamış, bir yanlıştan ("halk" mücadelesi ve bireysel terörizm) yola çıkıp sosyalizmden etkilenmiş, bu ikisini mezcetmeye çalışmışlardı.

SR'ler Narodnik (Halkçı) hareketin ikiye bölünmesiyle kurulmuştu. *V nardo* (Halka gitmek) stratejisi tutmayınca sırayı devrimci terör eylemleri almış, bu da olmayınca Narodnikler aslında üç parçaya bölünmüşlerdi: Bir kanat yollarını tamamen ayırıp Marksizme iltihak etmiş ve Rusya sosyal-demokrasisini kurmuştu. Narodnizme bağlı kalanlar ise klasik çizgidekiler ve SR'ler şeklinde bölünmeye ilerlemişti. SR'ler halkçı hareketin içindeki revizyonizmin ürünüydü. Bu yeni halkçılığın harcında sosyalizm bu kez daha fazla kullanılacaktı, usta böyle uygun görmüştü: Viktor Çernov. Fakat Çernov'un sosyalizmi Marksist sosyalizm değil, reformist sosyalizm anlayışıydı.

SR'ler teoriyle, programla, kongreyle iş gören bir parti değildi. 1906'daki ilk parti kongresinde onaylanan program 1917'ye kadar değişmeden kalmış, zaten bu süre zarfında (1907 Kongresi hariç) başka da bir kongre toplanmamıştı. Çernov'un imzasını taşıyan programın temel taşı, büyük toprak sahiplerinin tazminatsız mülksüzleştirilmesiydi. Sosya-

lizm ise azami program başlığı altında uzak geleceğe ertelenmişti.[12] Radkey'nin de dikkat çektiği gibi, SR'lerin enikonu düşünülmüş bir eylem planı değil, soyut temelde ortaya konulmuş ilkeleri vardı[13] ve hemen her sol partide olduğu gibi, bu boşluk kritik an geldiğinde partinin içindeki (ve dışındaki) sağcıların işine yarayacaktı.

SR'lerin sosyalist hareketteki yeri radikal söylemleriyle ilişkiliydi. SR'ler devrimci hareketin belki de en çok bedel ödemiş geleneğiydi. 1917'ye kadar ve sonrasında da hiçbir zaman bireysel terör eylemlerini reddetmemiş, hatta uzunca bir süre ilkesel olarak kabul etmiş bir akım olarak, polisin ve genel olarak devletin en fazla baskı uyguladığı örgüttü. Bu durum başta iki İçişleri Bakanı (Pleve ve Sipyagin) ile Şubat 1905'te Grandük Sergius Aleksandroviç'in öldürülmesi gibi başarılarla birleştiğinde radikalliği daha da besliyordu.

Fakat diğer birçok örnekte olduğu gibi, sözde radikallikle liberal görüşler kol kola gidiyordu. Kapitalist düzeni ve onun Rusya'da tezahür etmiş halini kavrayamamış, bu sistemin bütünlüklü bir analizini yapamamış bir devrimci parti; burjuvaziden, zenginlerden, yozlaşmışlıktan duyduğu nefrete ve tüm militanlığına karşın, düzenin savunucusu olmaktan kurtulamayacaktı. Bolşeviklerden en önemli farkları buydu.

I. Dünya Savaşı her örgütü olduğu gibi SR'leri de vurmuş ve 1914'te partide fiilen bir bölünme ortaya çıkmıştı. Çernov, Rakitnikov ve Natanson'un başı çektiği kadrolar savaşa karşı çıkarken, Abram R. Gotz, Argunov ve N.D. Avksentiyev sağ kanadı oluşturarak Çarlık rejiminin yanında yer almıştı.[14] Bu iki kanat Şubat'ta birleşmiş olmasına karşın, ayrı yolların yolcusuydu, üstelik iki değil üç ayrı yolun: Aynı çalkantılı süreç parti içinde bir sol kanadın da billurlaşmasına yol açmıştı. Mark Natanson, Boris D. Kamkov (Katz) ve G. Dalin (M. Levenson) gibi isimlerin önderliğinde geleceğin Sol SR'leri olacak kanat savaşa karşı enternasyonalist duruşuyla ayrılı-

yordu.[15] Bu durum, kaypak enternasyonalizmiyle Çernov'u partinin merkez kanadı haline getirmişti; partinin eski tüfeklerinin çoğu da parti sağını oluşturuyordu. Sol SR'ler Mayıs 1917 sonundaki Üçüncü Kongre'de kurdukları "bilgilendirme bürosu" ile ayrılığa giden yolda en önemli adımı atmışlardı.[16] Bu inisiyatifi alan Natanson Sol SR'lerin de önderi olacak ve SR'ler 1917'nin ilerleyen aylarında bu kez kesinkes kopuşa varacak şekilde bölüneceklerdi.

SR'ler sağ ve sol kanat şeklinde bölünseler de, onları birleştiren bir payda vardı. Sosyalist-Devrimci parti sosyalist değil, popülistti; sosyalizmden farklı dozlarda etkilenmiş olmakla birlikte, kapitalizm karşıtı olmaktan ziyade devrimci-demokrattı. SR uzmanı Oliver Radkey de yıllar süren araştırmalarının ardından Lenin'in bu tespitini kabul eder ve Sol SR'lerle kopuşun sebebinin Brest-Litovsk Antlaşması ya da başka bir arızi olay değil, bu nitelik olduğunu söyler.[17]

SR'ler köylülüğün partisiydi. 4-20 Mayıs tarihlerinde düzenlenen Birinci Tüm Rusya Köylü Temsilcileri Kongresi'nde hazır bulunan 1.115 delegeden 537'si, yani neredeyse yarısı SR'lere aitti. Üstelik 465'i de bağımsız ya da partisizdi. Sosyaldemokratların tamamının (Bolşevikler ve Menşevikler dahil) sadece 103 temsilci çıkarabildiği düşünüldüğünde,[18] SR'lerin kırsaldaki gücü anlaşılır. SR'ler parti içindeki fiilî bölünmeye karşın Ekim Devrimi'ne kadar kongrede gücü ve Yürütme Komitesi'nde çoğunluğu ellerinde bulunduracaklardı.

Ne var ki SR'lerin elindeki bu güçlü koz köylüleri daha ileri çekmek için bir araçtan ziyade, dizginlemek, hatta karşıdevrime yedeklemek için kullanılmıştı. Köylü Kongresi toprağın köylüye ait olmasını kabul etse de, SR'ler Kurucu Meclis'i beklemekte ısrar ediyor, bir türlü toplanmayan Kurucu Meclis'e kadar köylülerin kendi göbeklerini kendilerinin kesmelerine (toprak işgallerine) karşı çıkıyor, bu süre zarfında köylülerin yapacağı en hayırlı işin Rus üniformasıyla savaşmak olduğunu

vaaz ediyor, bunu da "savunma savaşı" adı altında yutturmaya çalışıyorlardı.

Esas güçlü oldukları yer Moskova civarındaki Büyük Rusya denen bölge değil, güneydoğu ve Volga civarıydı. "Volga'nın Atina'sı" olarak bilinen Saratov şehri partinin doğduğu yer ve süregelen merkeziydi. Fakat SR'lerin gücü buralarla sınırlı değildi ve popülist ideolojisi sayesinde kapitalizmin henüz gelişmediği yerlerin çoğunda güce sahipti. Örneğin öğretmenlerin de önemli bir çoğunluğu SR üyesiydi; öğretmenler sendikasını elinde tutan SR'ler özellikle de köylerdeki öğretmenleri kendi fikirlerini köylere yaymak için mükemmel bir aktarma kayışı olarak görüyordu.

1936-37 İspanya Devrimi'yle bir kıyaslama yaptığımızda, SR'leri belli açılardan anarşistlere benzetebiliriz. Genel ve soyut birtakım ilkeler haricinde alacalı bulacalı bir nitelik sergiliyorlardı. Örgütsel açıdan o kadar gevşek bağlara sahiplerdi ve ideolojik bütünlükten yoksunlardı ki, parti yerine bir sendika da olabilirlerdi. Bolşeviklerin sistemli ve düzenli yapısının aksine, SR'ler çok dağınık ve gevşek örgütlenmiş bir partiydi. Bolşeviklerin merkeziyetçi yapısı SR'lerde yoktu ve bu eksiklik devrim sırasında çok çeşitli şekillerde tezahür etmişti. Partinin ağır toplarından Çernov, parti kararlarının en yakıcı sorunlarda Merkez Komite'nin resmî adımı olmadan alındığını söyler.[19] Çok uzağa gitmeye gerek yok, 25 Temmuz'da yeni koalisyon hükümetine katılan SR'lerden hepsi partisinden onay almış değildi, hatta parti kararını çiğneyerek koltuk kapan bile vardı. SR'lerde başına buyrukluk bir parti geleneğiydi. Nitekim Radkey 1917'ye gelindiğinde on yıldır kongre toplamayan ve birbirinden kopuk faaliyet yürüten SR'lerin kongresinin tam bir keşmekeş olduğunu anlatır. Öyle ki partinin tüzüğü yoktur, ne geçici ne daimi. Örgüt yönetimi partinin kaç üyesi olduğundan bihaberdir. Merkez Komite'nin üye rakamlarının yer aldığı raporların

gönderilmesi talebine örgütlerin üçte ikisi yanıt vermez, buna başlıca örgütü olan Petrograd örgütü de dahildir. Parti solunun listesinden (bilmeden, tanımadığından ötürü) sağcıların aday gösterildiği bile vakidir![20] Zaten partinin başbakanı Kerenski'nin 20 kişilik MK'ye seçilememiş (seçilmemiş değil) olması nasıl bir karmaşanın hâkim olduğuna en bariz kanıttır: Ülkenin en güçlü partisi, Şubat'tan sonra kendisine bir devrimci örgütün himâyesini arayan bir kariyeriste kapılarını açmış, onun icraatlarının sorumluluğunu almıştı, ama Kerenski başına buyruk olduğundan parti içinde hep dışarlıklı muamelesi görmüştü.

Son bir not da partinin üye bileşimine dair düşülebilir. Bolşeviklerin aydınların tekelinde bir parti olduğu çok söylenegelmiştir. Ne veriler ne de Bolşeviklerin söylemleri bu iddiayı destekler.[21] Ama Bolşeviklere alternatif olarak gösterilen partilerin durumu bu bakımdan içler acısıydı. Örneğin SR'lerin gücünün zirvesinde olduğu sırada gerçekleştirilen Üçüncü Kongre'de, "kırsal Rusya'nın iradesinin ifadesi olmakla övünen bir partinin en üst organında on dokuz aydın varken, sadece tek bir işçi" vardı, ama "bir tane bile köylü yoktu."[22] Radkey SR'lere toz konduramadığından, bunu SR'lerin değil de köylülerin içsel dinamikleriyle geçiştirmeye çalışsa da, köylülüğün "tek bir köylü" delege bile çıkaramamış olmasının kabahati köylülerde değil, SR'lerde aranmalıdır.

SR'ler ile Menşeviklerin Güçbirliği

Savaş SR'leri ideolojik açıdan derin bir açmaza sokmuştu. Partiyi fiilen elinde bulunduran "savunmacılar", savaşın kötüye gitmesiyle birlikte şovenizmden biraz uzaklaşmak zorunda kalmış ve bunu da "zafer için devrim" stratejisinde cisimleştirmişlerdi. Bu görüşle, "özünde, ne eksik ne fazla, Menşeviklerin yıllanmış anlayışı saf burjuva devrimi"ne varmışlardı.[23]

Nitekim daha 1915'ten itibaren Menşeviklerle bu temelde ortak işler yapmaya başlamışlardı.

1917'de SR'ler ile Menşevikler güçlerini birleştirme kararı aldılar. Resmî açıdan iki ayrı parti olarak devam etseler de, farkları asgariye inmişti. Birlik olmalarını Rusya devrimini burjuva aşamayla sınırlayan Menşevik teori sağlıyordu. SR'lerin özellikle de sağ kanadı toplumsal bir devrim düşüncesinden nefret ediyordu ve Menşevik teoride aradıkları sınıf barışı kamuflajını bulmuşlardı. Bu sayede kıyılan nikâh, yerellerde işbirliğinden basın faaliyetlerinin yakın eşgüdüm halinde yürütülmesine, kamuoyu önünde polemiğe girmeme anlaşmasından ortak yayın çıkarılmasına kadar varmıştı.[24] SR'ler popülizmleriyle başta köylülük olmak üzere emekçiler arasında bir süre daha nüfuz sahibi olmuş olsalar da, bahtları uzun sürmeyecekti.

SR'lerin ve Menşeviklerin izini sürmek dolaylı yoldan Bolşeviklerin neden başarılı olduğunu da gösterecektir. Menşevikler ve özelde Martov, belirtildiği üzere, İkinci Enternasyonal'in Rusya'daki cisimleşmiş haliydi. İkinci Enternasyonal bir tür sendika gibi örgütlenmişti ve genel bir sosyalizm anlayışı çerçevesinde tüm kesimleri aynı çatı altında toplamak gerektiğini savunuyordu. Bu yaklaşımın, egemen ideolojiye daha yakın olan sağ kanadın elini düzenli olarak güçlendireceği açıktır. Menşevik ya da İkinci Enternasyonal anlayışı bu bakımdan sol kanadın kendisini bile bile sağ kanada tabi kılmasına dayalıydı. Sağ kanat, kendisi çoğunlukta olduğu sürece partide birliği savunurken, azınlıkta kaldığında bölünmekten çekinmeyecektir (I. Dünya Savaşı'nın sonunda Alman sosyal-demokratlarının durumu buna bir örnektir). Nitekim Martov ve onun grubu Menşevik Enternasyonalistler de en kritik anda, 1917'de kendi partisinde azınlıkta kalmış ve örgütü kaybetmişlerdi: Bağlı kaldıkları partinin tüm günahlarını paylaşmasalar bile, taşımak zorunda kalmışlardı.

Çereteli ve partideki diğer sağcılar yurda dönene kadar Menşevik Enternasyonalistler daha devrimci bir çizgi izliyorlardı ve hükümeti karşılarına almaktan çekinmiyorlardı. Fakat Bolşeviklerden farklı olarak, parti Nisan'dan itibaren solun değil sağın eline geçti. Partinin tarihsel önderi Martov Mayıs'ta Rusya'ya döndüğünde dümeni kaybetmişti, çünkü ideolojik sağlamlığı bir tarafa, sıkı bir örgüt kuramamıştı. Martov gevşek birlik ve uzlaşmacılık politikasıyla yarattığı Menşevik (genel) örgütün içinde azınlıkta kaldığı yetmezmiş gibi, Ağustos 1917'de bir bakıma kendi küçük partisinde de azınlıkta kalmış ve Yuri Larin'in başı çektiği Petrograd üyelerinden büyük bir grup (Larin'in iddiasına göre 1.000 işçi[25]) Bolşeviklere katılmıştı.[26]

Gevşeklik ve yanlış örgütlenmenin genel anlamda acı reçetesinden bahsedebiliriz, zira benzer bir akıbet Çernov ve SR'ler için de geçerliydi. Çernov merkezciydi. Partinin tek gerçek kongresi olan Mayıs sonundaki Üçüncü Kongre'de sırf birlik adına, sola karşı sağın savaşa devam önerisini destekledi. Ama o birlik için birlik anlayışı kendi başını da yiyecekti. Partinin teorisyeni ve fiilî önderi olan Çernov ilkin bakanlık koltuğundan bizatihi partisi tarafından uzaklaştırılmış ve nihayet Ağustos ayından itibaren partisinin (zaten ikiye bölünmüş olan partisinin) kontrolünü sağcılara kaptırmış, siyaset sahnesinde bir hiç haline gelmişti. Bu açıdan, Martov ve Çernov'un kariyerlerini, İspanya Devrimi'nde en tepe noktadan en dibi, "İspanyol Lenin" mertebesinden derk-i esfeli boylayan sosyalist Largo Caballero'yla kıyaslamak bir karakter değil, tip olduklarını görmemizi sağlayacaktır.[27]

Öte yandan, örgütsel sorunlar dışında ideolojik sorunlar da ciddi bir handikaptı. Belirtildiği üzere, sadece sosyalist partiler içinde değil, tüm siyasi arenada köylülük arasında en güçlü parti SR'lerdi; fakat SR'lerin, örneğin Bolşeviklerden ve Menşeviklerden farklı olarak, köylülüğün devrimde oynayacağı role

ilişkin doğru fikirleri yoktu. Menşeviklerinse ne köylülüğe sunacakları devrimci bir programları ne de örgütlenme ağları vardı. Bu açıdan, güçbirliğinde örgütsel mekanizma SR'lerde, ideolojik önderlik Menşeviklerdeydi.

SR'ler kapitalist toplumu tahlil edemediklerinden, kırın kente tabi olduğunu anlayamamışlardı. Köylerin birbirinden kopuk yapısı ve bireysel üretimin egemenliği kapitalist toplumda köylülerin proletarya kadar vurucu bir güce sahip olmasını engeller. Lenin bunu şöyle ifade eder:

> Bu çağın tarihsel koşullarında kır kente eşit olamaz. Kent kaçınılmaz olarak kıra *önderlik eder.* Kır kaçınılmaz olarak *kenti takip eder.* Burada tek sorun "kentli" sınıflardan *hangisinin* kıra önderlik etmeyi başaracağı, bu görevin üstesinden geleceği ve *kentin önderliğinin* hangi biçimlere bürüneceğidir.[28]

Bu satırlar adeta doğrudan SR'leri hedef alır. SR'ler kıra kentle eşit, hatta daha ileri bir rol atfediyorlardı. Popülist kökenlerinden ötürü bir tür kır romantizmini hâlâ koruyan bir örgüt olarak, köylülerin sayısal üstünlüğünün siyasal ve toplumsal alanda doğrudan karşılık bulacağına inanıyorlardı. Oysa köylülüğün sayıca çoğunlukta olmasının niteliksel bir karşılığı yoktu. Milyonlarca köylünün toplumsal ekonomideki rolü birkaç milyon proleter kadar bile değildi.

Diğer yandan, SR'lerin görüşleri yalnızca kırın kenti takip etmesi sorununda değil, kentte hangi sınıfın öncü olacağı konusunda da yanlıştı. SR'lerin özellikle de radikal kesimi kırda büyük toprak sahipliği sistemine savaş açmıştı ve bu açıdan orta halli ve yoksul köylülük arasında önemli bir destek kazanmışlardı. Fakat bu politikanın başarıya ulaşması için kırla kent arasındaki kopmaz bağları görmek gerekiyordu. Büyük toprak sahiplerinin önemli bir çoğunluğu şehirlerde de mülk

sahibi konumundaydı. Bunlarla kırda hesaplaşabilmek için kentteki mülkiyet sisteminde de gedikler açmak zorunluydu. Bunu yapabilecek yegâne sınıf mülksüz proletarya ve arkasına takacağı emekçi köylüler iken, devrimi burjuva-demokratik içerikle sınırlayan ve köylüler arasında sınıfsal ayrım yapmayı reddeden SR'ler, bilerek ya da bilmeyerek, önderliği burjuvaziye vermiş oluyorlardı.

Nitekim SR'lerin 1917'deki bozuk sicilini bu teorik kavrayışsızlıkta bulabiliriz. SR'ler Bolşeviklerden farklı olarak daha toptancı bir "burjuva karşıtlığı"na sahiplerdi, ama 1917'de burjuvazinin kuyruğuna takılmaktan kurtulamadılar. Bolşevikler burjuvazinin tarihsel açıdan hâlâ ilerici –feodal kalıntılara karşı nesnel olarak ilerici– bir rol oynadığını kabul eden nesnel bir "burjuva karşıtlığı"na sahipken, SR'ler burjuvaziye duygusal temelde karşı çıkıyorlardı. Devrimi kapitalizm sınırlarına hapsetmek istediklerinden bu radikalliğin yalnızca söylemde kalması kaçınılmazdı.

Özetlersek, SR'ler burjuva liberalizmine karşı çıkıyor ve görünüşte radikal söylemlerle sosyalizmi savunuyorlardı. Radikallikleriyle köylülüğü etkilemişlerdi. Ama 1917'de burjuva mülkiyetin asli savunucusu ve düzenin has bekçisi oldular. Büyük olaylar içi boş radikal söylemleri gerçeğe döndürmüş ve burjuvazinin solu ile sosyalist hareketin sağı birleşmişti. Nikâhlarını ise Menşeviklerin merkezci ideolojisi kıymıştı.[29]

Diğer Devrimci Örgütler

Lenin'in 1905 Devrimi'ni 1917'nin "tam kostümlü provası" olarak nitelendirmesi son derece isabetliydi. 1917'de oynanacak roller 1905'te genel hatlarıyla tezahür etmişti. 1905 yaşandıktan sonra, artık devrimin hangi çizgide ilerleyeceği teorik alana ait bir sorundan ibaret değildi. Bu açıdan, tıpkı Bolşevikler gibi, diğer iki büyük sosyalist parti de 1905'i 1917'nin bir

provası olarak görüyordu. Onlar da kendilerine göre dersler çıkarmışlardı. Fakat onların provası "ertelemecilik" dersi veriyordu. Örneğin 1905 Devrimi'nin radikalleşmiş olmasının, yani burjuvaziden koparak (kendi tabirleriyle söylersek) "ulusal cephe"nin çöküşüne yol açıp mülkiyeti sorgulamaya ilerlemesinin yenilgiyi hazırladığı, zira bundan korkuya kapılan burjuvazinin ve orta halli köylünün geri çekildiği sonucuna varmışlardı. Bu yüzden burjuvaziyi ürkütmemek gerekiyordu.[30]

Fakat Rusya siyaset sahnesinde Bolşevikler haricinde, ertelemecilik ve uzlaşmacılık ilkesine bağlı olmayan başka örgütler de vardı. Bunlardan biri Mejrayonka (ya da, üyelerinin adıyla Mejrayontsi) iken, diğeri Sol SR'lerdi.

Mejrayonka (İlçelerarası Örgüt)

Mejrayonka (*Mejdurayonni komitet*) veya resmî adıyla RSDİP Enternasyonalistler daha çok Troçki ile anılagelmiş olsa da, Troçki'nin bu grupla bağları gevşekti ve ilişkisi esasen 1917 Mayısı'nda Rusya'ya döndükten sonra ilerlemişti. 1913'te kurulan ve başında Yurenev'in bulunduğu örgütlenme, siyasi sloganları bakımından Bolşeviklere yakındı; tarihçi Thatcher, Yurenev'in anılarından hareketle, Ohrana'nın "Bolşeviklerden Lenin karşıtı bir kopuş" değerlendirmesini akla yatkın bulur ve bu çizgideki Bolşevik devrimcilerle Menşevik işçilerin bir araya geldiği bir grup, "daha ziyade çeşitli eylemcileri bir araya getiren gayriresmi bir ağ" nitelendirmesinde bulunur.[31]

Amacı Bolşevikler ile Menşevikleri devrimci mücadele çizgisinde birleştirmek olan ve nitekim Sol Menşevikler ile Bolşeviklerden oluşan bu küçük grup, münhasıran başkent Petrograd'da konuşlanmıştı, ama bulunduğu bölgelerde epey etkiliydi. Örneğin Şubat'ta kitlelerin nabzını en yakından tutan grup Mejrayonka oldu. 23 Şubat öncesinde işçiler arasın-

da fabrika komitelerinin kurulması için ajitasyon yaptığı[32] ve Şubat'ın ilk devrimci bildirilerini yayınladığı bilinmektedir. Devrimin başladığı ilk günden itibaren örgütsel açıdan Bolşeviklerle yakınlaşmışlardı; daha 26 Şubat'ta, bir polis muhbirinin söylediğine göre, Vasilevski Adası'nda ortak bir toplantı düzenlemiş, mücadeleyi sonuna kadar götürme çağrısında bulunmuşlardı.[33] Devrimin akıbetinin henüz belli olmadığı 27 Şubat'ta tüm ajitatörlerini fabrikalara ve kışlalardaki askerlere yollayarak Sovyetlerin kurulması ve ayaklanma çağrısı yapmış, 300 bin adet gibi "etkileyici sayıda" bildiri dağıtmışlardı.[34]

Bu grup, zaten savaş sırasında temas halinde olduğu Troçki'nin Mayıs'ta Rusya'ya dönüşüyle birlikte daha da güçlendi. Troçki'nin katılımıyla hem daha da sola kaydı hem de onunla birlikte Yoffe, Lunaçarski, Riazanov, Uritski gibi önemli devrimcileri bünyesine kattı. Troçki bu grubun Bolşeviklere katılmasında belirleyici rol oynadı. Petrograd'da ciddi sayıda işçi örgütlemiş olan Mejrayonka, Ağustos başında gerçekleşen RSDİP Altıncı Kongresi'nde resmen Bolşeviklere katıldı.

Mejrayonka tüm sosyalist yapılarla işbirliği içindeydi. Devrimci fikirlerin önemini tümüyle reddetmemekle beraber, durduğu çizgi bakımından örgütlülükte devrimci ideolojiyi o kadar da önemsemiyordu. Bunu şöyle ifade etmek mümkün: Devrimci partinin birliğinin, belli birtakım kırmızı çizgileri (örneğin anavatan savunmasının reddi, iktidarın zorla fethinin gerekliliği vb.) aşmadıktan sonra tam bir ideolojik-politik ortaklaşma olmadan da mümkün olabileceğini savunuyordu. Birliği sağlayacak şey savunulan görüşler değil, savunulmayan görüşler olacaktı, yani ortak paydalarımız (ama azami düzeyde!) yeterliydi. Bu görüş, hatta daha da sağ çeşidi, o dönemde geniş kesimlerce paylaşılıyordu.

Her halükârda, devrimin Şubat'taki aşamasını kabul etmemeleri bakımından Menşeviklerden ya da SR'lerden ayrı bir yerde duruyorlardı. Zaten bu nitelikleri sayesinde Mejrayonka

yaz ayında 4 bin kadar üyesiyle Bolşevik partiye katılarak devrimin öncüleri arasında yerini alacaktı.

Sol SR'ler

Sol SR'ler ise bu düzeyde olmasa bile, yine de Ekim Devrimi'nde devrimci saflarda yerlerini aldılar. SR'lerin tipik programı "köylüye toprak"tı. Oysa yukarıda anlatılan nedenlerle SR'ler bu programa ihanet etmişlerdi. SR'lerin devrimin önünde ısrarla duran çizgisi partinin içindeki samimi ve genç devrimci unsurları rahatsız etmiş ve sağ kanadın kendi örgütlenmesine paralel olarak onlar da kendi örgütlenmelerini oluşturmaya girişmişlerdi. Köylülüğün toprak ihtiyacının karşılanması dışında, diğer emekçi kesimlerin radikal taleplerine de destek veriyorlardı.

Ekim öncesinde Sol SR'ler partinin sağından daha güçlü ve kalabalıktı, dahası nüfuzları giderek artıyordu. Ağustos'taki parti kongresinde yüzde 40 civarında bir temsiliyete sahipken, Eylül ayında Petrograd örgütünü ele geçirmişlerdi; Ekim'deki Sovyet kongresindeyse güçler eşit dağılmıştı ve ertesi ay düzenlenen Olağanüstü Köylü Kongresi'nde sağ SR'leri ciddi derecede geride bırakmışlardı. Fakat SR'lerin tarihçisi Radkey'nin sözleriyle, "devrime bağlılıkları devrime hizmet etme yeteneklerinin çok ötesinde"ydi.[35]

Sol SR'ler parti içinde çok güçlenmiş, hatta yarısından fazlasını ele geçirmiş olmalarına karşın, yanlış örgütlenme teorilerinin kurbanı olmuşlardı. Bir yandan güçlerini çok abartıp, Narodnik geleneği yok sayarak tüm partiyi kontrol altına alabileceklerini düşünüyorlardı; Radkey'nin de kabul ettiği gibi, bölünmeyi erteleyen sol kanadın gücü ve biraz daha sabrederlerse tüm partiyi ele geçireceklerini sanmalarıydı.[36] Ama diğer yandan, tam da Lenin'den farklı olarak, birlik için birlik yanlısı bir anlayışları vardı. Bu açıdan, Sol SR'ler Lenin'in örgütlenme teorisinin ve devrime ilerleyişindeki dehanın tersten

kanıtlanmasıdır. Lenin tam da ayrı fikirlere sahip sosyalistlerin aynı parti çatısı altında ilerlemelerinin yarardan çok zarar getireceğini düşündüğünden, çok önceden, daha devrim başlamadan yıllar önce, hizipçi, bölücü, diktatör suçlamalarına aldırış etmeksizin küçük de olsa kendi örgütlenmesini kurmaya girişmişti. SR'ler ise çok daha üstün durumda oldukları bir dönemde biçimsel birliğe takılıp kalmışlardı. Bu açıdan Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in Spartakistlerinin Alman Sosyal-Demokrat Partisi'ndeki durumlarıyla paralellik kurulabilir. Yine de devrimci şevkleri, onları Şubat'tan sonra barikatın yanlış tarafında durmaktan kurtaracaktı.

Anarşistler

Benzer bir durumu Rusya Devrimi'nde anarşistler için de söyleyebiliriz. Anarşist hareket de I. Dünya Savaşı'yla birlikte sosyalist hareketin yaşadığı sorunların aynısını yaşadı. Şovenist kanat ile enternasyonalist kanat arasındaki ayrışma Şubat'tan sonra da kendini gösterdi. Fakat anarşizmin daha da derin sorunları vardı. Anarşistlerin devlet konusundaki perspektiflerinin (her türlü devletin ya da siyasi iktidarın kötü olduğu düşüncesinin) yanlışlığı devrimin başlaması ve Sovyetlerin ortaya çıkmasıyla birlikte daha da bariz bir hal almıştı. İşçi sınıfının burjuvaziye karşı savaşta belli bir süre bir devlet iktidarına, işçi sınıfının yarı-devletine ihtiyacı olduğu düşüncesi (devrimden önce düşünce düzeyinde kalan ve reddedilmesi kolay olan bu gerçeklik) devrimin başlamasıyla birlikte reddedilemez hale gelmişti. Şovenizme bulaşmamış anarşistler de yanlış teoride direnenler ile direnmeyenler şeklinde bölüneceklerdi.

Anarşistler devrimin ateşi içinde doğrudan eylemi savunan ve her şeyi reddeden tutumlarıyla işçiler ile asker ve bahriyelilerin belli kesimleri içinde yer yer güç elde etmişlerdi. Fakat özel-

likle de fabrika komitelerindeki rolleri çok abartılmıştır, oysa çok sınırlı bir etkileri vardı. Drobijev'in kılı kırk yaran hesaplamalarını aktaran S.A. Smith, Kasım 1917-Mart 1918 tarihleri arasında el koyulan sadece 27 fabrika olduğunu, ama hiçbirinin anarşistlerin patronlardan ilkesel olarak kurtulma arzusundan ilham almadığını belirtir. Keza Petrograd'daki ilk anarko-sendikalist gazete *Golos Truda*'nın başındaki isim olan Volin de, "Anarşistler herhangi bir etkisi olmayan bir grup bireyden ibaretti" der. Gerçekten de Şubat Devrimi sırasında anarşist örgütlerin sadece 200 kadar aktif üyesi vardı ve yıl sonunda 33 anarşist grup ve 21 gazete olsa da hâlâ daha sayıca azdılar.[37]

Her halükârda, anarşist hareket olumlu rol oynadığı durumda Bolşeviklerin kötü bir kopyası olmanın ötesine geçemedi. Bu temelde anarşistler 1917'de Rusya'da azınlıkta olmalarına karşın, 1936 İspanyası'nın provasını aldılar: Teorilerinin sağlıklı ve sağlıksız yanlarını İspanya'dan önce Rusya'da görme fırsatı elde ettiler.[38] Bunları şöyle özetlemek mümkündür:

1) Bir iktidar organı olarak Sovyet'e ve dolayısıyla devletin fethi sorununa yaklaşım. Anarşistler teorilerinden vazgeçtikleri için ve vazgeçtikleri oranda kimi yerlerde devrimin öncüsü rolünü oynayabildiler.[39] Oysa İspanya Devrimi'nde, "Bu sorun ilk kez karşımıza çıkıyor" bahanesinin arkasına saklanacaklardı.

2) Örgütlülük konusuna yanlış yaklaşımın lümpen, mücrim tipleri harekete çekmesi.[40]

3) Otorite konusuna ve dolayısıyla işçi demokrasisine yanlış yaklaşımları: Kronstadt'ta Sovyet'te yer alma hakkı elde etmelerine karşın, azınlıktayken "ilkesel açıdan" Sovyet otoritesini tanımayacaklarını söylemiş, eleştiriler karşısında Yürütme Komitesi'ni şiddete başvurmakla tehdit etmişlerdi. Numtsev anarşistlerin sözcüsü olarak şöyle diyordu: "Biz anarko-komünistler olarak, bir iktidarı ancak bizim irademizi yerine getirdiği ölçüde destekleriz."[41]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Bolşevikler

Teorik Temel[1]

Bolşevik parti modern tarihin gördüğü ideolojik açıdan en kaynaşmış sosyalist partidir. Partinin çekirdeğini ve genel olarak ilişkileri sıkı tutmayı zorunlu gören Lenin'in örgütlenme modeli, bulunduğu yapının görüşlerini bilen, yönetici merkezin o an söylediklerini bilmekle kalmayıp geçmişte öğrettiklerini de hatırlayan kadroların sırtladığı, güçlü bir tartışma *ve* ortak hareket geleneği bulunan bir parti yaratmıştı. Özellikle de Alexander Rabinowitch'in çalışmaları sayesinde, Bolşeviklerin "sıkı"lığının abartıldığı bugün anlaşılmış durumda, ama diğer uca da savrulmamak lazım: Bolşevikler Stalinizmin abarttığı kadar sıkı ve merkeziyetçi değildi, ama sağlam bağlarla örgütlenmişti ve 1917'de tam da bunun ekmeğini yemişlerdi

Lenin partinin hem sınıftan, hem sendikalardan, hem de diğer işçi örgütlerinden farklı bir örgüt olması gerektiğini ve bu farkın öncü nitelikte saklı olduğunu anlamıştı, daha doğrusu partiyi kurma sürecinde bu ilkeleri geliştirmiş, bu ilkeleri geliştirdikçe partiyi sağlamlaştırmıştı. Buna göre, parti sınıfın, sendikaların ya da diğer örgütlerin yerini almak yerine, her zaman onun en sağlam, en bilinçli, en ileri kesimi olacak ve

onları ikame etme değil, yönlendirme görevini üstlenecekti. Partinin bu öncü rolü oynayabilmesinin önkoşulu ise niceliğini artırırken niteliğinden taviz vermemekti. Bolşevik parti bunu *azami düzeyde* yapabildiği için, 1917 Devrimi başladığında 30 bin kişilik bir azınlık teşkil etmesine karşın, yalnızca birkaç ay sonra 170 milyonluk bir ülkeyi arkasına katıp ilk (büyük) işçi devrimine önderlik edebilmişti.

Ne var ki Bolşevik parti kusursuz değildi. Sonradan Stalinist tahrifat okulunun uydurduğu gibi, Lenin'in açtığı yolda, gösterdiği hedefe hiç hata yapmadan yürüyen bir parti değildi. *Dahası Lenin'in kafasında tasarladığı, olmasını istediği kadar kaynaşmış bir parti de değildi.* Lenin'in yirmi yıl boyunca çeşitli kereler yakınmaları, hep daha iyisini ve daha fazlasını isteyen bir dâhinin sızlanmalarından çok daha fazlasıydı.

Bunun çeşitli nedenleri olmakla beraber, temelde iki başlığa indirgenebilir: Bolşevik örgütlenme modelinin ya da bu tür bir parti anlayışının tam da Bolşevik partinin doğma süreciyle eşzamanlı ortaya çıkması ve Lenin'in partiyi olabilecek en olumsuz şartlarda kurmuş olması, bu nedenle de gerçekteki Bolşevik partinin düşüncedeki Bolşevik partiden önemli farklılıklar göstermesi.

Her şeye rağmen, Lenin'in örgütlenme modeli Bolşevik partiye dengeli bir varoluş kazandırmıştı. Parti üyelerinin ortaklaşılmış ilkelere ikna olmuş olmaları, partideki bu ilkeli birliktelik, ideolojik genellemelerden somut siyasete inildiğinde görece farklı fikirlerin savunulmasına izin veriyordu. Genele dair ilkelerde anlaştıktan sonra, özeldeki farklılıklar kabul edilebilirdi; aslolan bu farklı siyasi görüşlerin genel ideolojik doğrulara tabi olması ve onun tarafından sınanmasıydı. Bu yüzden Lenin döneminde partide canlı, hararetli tartışmalar eksik olmamış, aynı çizgi Lenin dönemindeki Komünist Enternasyonal'e de yansımıştı. Partinin böyle bir lüksü vardı, hatta bazen bu lükse biraz fazla kaçtığını bile söyleyebiliriz.

Her halükârda, parti ateşli tartışmaların ortasında söylenen sözler bu tarafa, tartışmaları kişiselleştirmiyor, görüşleri aygıt yoluyla bastırma, tehdit, gözdağı, cinayetler vb. yollara tevessül etmiyordu. Bunların hepsi sol harekete Stalinizmle birlikte girmiş ve sistemli bir niteliğe bürünmüştür.

Lenin devrimciliğin profesyonel olarak, yani bir boş zaman meşgalesi olarak değil, bir meslek gibi, disiplinli, ciddi şekilde yapılması gerektiğine inanıyordu. Fakat profesyonel (*meslekten*) devrimcilik derken, tıpkı bugün olduğu gibi, o dönemde de farklı bir algı söz konusuydu. Lenin profesyonel devrimciliği kişinin meslek olarak devrimcilikle ilgilenmesi ve başka da bir işle iştigal etmemesi (yani salt tam zamanlı devrimcilik) olarak değil; tüm hayatını mücadele ekseninde örgütlemek, gözünü budaktan sakınmamak, kariyerizm, entelektüalizm vs. gibi burjuva dertlere kapılmadan, devrimci mücadeleyle yatıp devrimci mücadeleyle kalkmak olarak kavrar. Lenin'in bu noktada düşünceleriyle eyleminin yüzde yüz örtüştüğünü en azılı düşmanları bile kabul etmiştir.

Lenin'in vurgusu, mensubu olduğu Enternasyonal partinin evrimine içgüdüsel ya da doğrudan bir tepki olarak alınabilir. Şöyle ki, İkinci Enternasyonal partilerinin Avrupa'da muazzam bir örgütlülük düzeyine ulaşmış olmalarının ardından, örgüt bir araç olmaktan çıkıp amaç haline gelmişti. Marx ve Engels'in ölümü sonrasına denk düşen Avrupa kapitalizminin ekonomik yükseliş döneminde (1890'ların ortalarından 1914'e kadar uzanan bu süreçte), yukarıda da belirtildiği üzere, geçmişten farklı olarak işçi sınıfının ekonomik, siyasal ve sosyal kazanımları artmış, bu durum kapitalizmde güzel günler beklentisinin güçlü bir zemin bulmasına neden olmuştu. Lenin'in sık sık eleştirdiği Bernstein revizyonizmi, bu gelip geçici nesnelliğin bir genel katına yükseltilmesinden başka bir şey değildi. Bugün geriye dönüp baktığımızda, İkinci Enternasyonal'in resmî ideolojisini o dönemde gerçekte Bernstein'ın ifade etti-

ğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Kautsky ve diğerleri teorik düzlemde Bernstein'a karşı çıksalar da, kapitalist düzenle çoktan hemhal olmuşlardı. İşte bu düzene eklemlenmişlik, Lenin'le İkinci Enternasyonal partileri bir dönem kâğıt üzerinde aynı şeyleri söyleseler de, pratikte apayrı şeyler yapmaları sonucunu doğurmuştu.

Lenin bu profesyonellikle kendi aradığı profesyonelliği, kendi sosyalistliği (komünistliği) ile İkinci Enternasyonal'in sosyalistliğini yola çıktığı ilk andan itibaren ayıramamıştı. Bu da tıpkı Rusya işçi sınıfının devrime ilerleyişi gibi uzun bir süreçtir. Ama kafasında genel bir fikir olduğu ve devrimin partisini de bu fikre göre şekillendirdiği açıktır: Kapitalizmin ideolojik, örgütsel ve genel olarak maddi üstünlüğü karşısında, proletaryayı burjuvazinin ideolojik bombardımanından kurtararak devrime ilerletecek bir örgüt nasıl olmalıdır ve bu örgüt nasıl kurulacaktır? Lenin bu soruya o dönemde Rusya'da faaliyet yürüten devrimcilerden kesinkes farklı bir cevap vermiştir.

Devrimciler, sosyalistler, Marksistler vs. burjuvazinin ideolojik hegemonyası altındaki kitleye nasıl ulaşabilirler? *Ne Yapmalı?*'da (ve sonrasında) buna verilen yanıt, Marksizmin önderlerinin enikonu geliştirdikleri ve Lenin'in miras aldığı bir yanıt değildir, ama Lenin'in tarihsel materyalist felsefeden hareket etmiş olması nedeniyle Marksizme uygundur. Bunu tüzüğün meşhur 1. maddesi üzerinden tartışabiliriz: Partiye kim üye olabilir?

Biz bu soruyu günümüze taşıyarak ilerleyecek olursak, "kitle partisi (ya da çatı partisi) mi yoksa ideolojik açıdan kaynaşmış, kadro temelli devrimci proleter bir parti mi?" şeklinde sorabiliriz. Israrla ikincisinin gerekliliğini vurgulayan Lenin, elbette, meseleyi bir tarafın kitleye çok meraklı, açık ve demokratik; diğer tarafın ise dar bir grupçuk olarak kalmaya meraklı, Blankist, elitist, Jakoben sekterler olması şeklinde yorumlamaz. Tartışmada kavramların kendi özel anlamları

vardır. "Kitle" partisi derken kastedilen aslında "kafa sayısı"na dayalı partidir. İdeolojik açıdan kaynaşmış, kadro temelli işçi partisi ise Marksizmin felsefesine uygun örgütlenmiş öncü partidir. Lenin'in Marksizmden epey uzaklaşarak (hatta bazılarına göre Marksizmden koparak) bir örgüt teorisi ve pratiği yarattığını savunanlar çoğunlukta olduğundan, neden Marksist felsefeye uygun olduğunu irdelemek yararlı olacaktır.

Lenin Marksizmin en temel tezlerinden biri olan üretim ilişkileri ile ideolojik üstyapı arasındaki ilişkiden hareket eder. Marksizme göre, olağan dönemlerde egemen fikirler egemen sınıfın fikirleridir. Toplumda üretim araçlarını elinde tutan sınıf, kültür araçlarını ve ideolojik egemenliği de elinde tutar. Burjuva ideolojisinin her zaman en önemli gücü, günlük yaşamın kendisidir. Bu yüzden egemen sınıfın ideolojisi esasen fikir aşılamaya değil, günlük yaşamın devam ettirilmesine dayalıdır. Ama bugün buna ek olarak, gelişkin kitle iletişim araçları da mevcuttur ve bu nedenle burjuva ideolojisi çok daha güçlüdür; toplumsal hayatın her alanına sızmış ve –elbette mutlak, tek yönlü bir ilişki mümkün olmasa da– gerçek bir tahakküm kurmuştur. Onun dışında, okullar, ibadethaneler vs. de dahil olmak üzere, burjuvazi birçok araçla gündemi ve bilinci belirlemektedir. Bu yüzden, der Lenin, "işçi sınıfı sosyalizme kendiliğinden çekilir, fakat daha yaygın (ve mütemadiyen çeşitli biçimler altında canlandırılan) burjuva ideolojisi, kendini işçi sınıfına kendiliğinden çok daha büyük ölçüde dayatır."[2] Dolayısıyla devrimci fikirlerin, yani düzeni kökten sorgulayan fikirlerin olağan dönemlerde toplumda egemenliğe sahip olması mümkün değildir. Lenin'in öncü azınlığa ulaşmayı hedefleyen örgüt teorisinin temelinde işte bu yalın ama gerçekçi Marksist tez vardır.

Diğer yandan, Lenin açısından bir an önce kitleselleşmek yöntemsel açıdan da yanlıştır. Buna dair de iki nedene işaret edebiliriz: Birincisi, Lenin'in *Ne Yapmalı?*'da o dönemin siya-

sal özgürlüklerden yoksun Rusyası için söylediği, ama bugün bizim bütün burjuva devletleri için genelleştirebileceğimiz gizlilik konusundaki tespitidir: Açık olmak her şeyden önce jandarmaya ve polise açık olmaktır! Üye alımında "sıkı elekten geçirme" kuralını işletmeden, partiye nitelikli unsurların yanı sıra, lümpen unsurların dolması da mümkündür. Bu, meselenin konspiratif yönüdür. İşin felsefi düzleme ait olan diğer nedeniyse, yine ideolojik-kültürel hegemonyayla ilgilidir. Kitlelerin olağan dönemlerde bir çırpıda burjuvazinin ideolojik hegemonyasından koparak devrimci partide yerlerini alabileceklerini kabul etsek (olmaza olur desek) bile, bu başlangıç bilinci, devrimci örgütü zor durumda bırakacak ve yanlış tavizler vermeye ya da başka bir tabirle, sağa kaymaya zorlayacaktır. Lenin devrimden sonra, partinin içinde bulunduğu güç durumu anlatırken, fethedenlerin kültürü ile fethedilenlerin kültüründen bahseder. Fetheden bir ulusun fethettiği ulusa her zaman kendi kültürünü dayatamayacağını, bazen fethedilenlerin kültürünün baskın çıkabileceğini söyler ve bu örneği devrimden sonra iç savaşın enkazından çıkmış Bolşevik partideki 4.700 komünistin durumuna uygulamaya çalışır. Bazen, der, askerî açıdan galip gelen güç, fethedilen güce kültürel açıdan boyun eğebilir. Mesela İngiliz emperyalizmi yüzyıllarca İrlanda'yı askerî yönden boyunduruk altına almasına karşın, İrlanda kültürünü yok edememiştir, oysa yirminci yüzyılda güçlü bir etken olan kapitalizmin varlığından ötürü, askerî başarılar gerilemiş olmasına karşın, kültürel fetih ilerlemiş, İngiliz kültürü (burjuva kültürü) baskın hale gelmiştir.

Parti ile kitle ilişkisi de aynı temele oturur. Parti, saflarına çektiği kitleleri devrimci temelde eğitebilecek kadro birikimine, sağlamlığa ve ideolojik türdeşliğe sahip değilse, gelenler kalabalık olduğu ve dahası içinden geldikleri ve henüz kurtulamadıkları (egemen) kültür azınlıktaki komünistlerin kültüründen daha güçlü olduğu için, son tahlilde, belirleyici olan

farkında olmadan partiye taşıdıkları bu burjuva kültür olacaktır. Başka bir deyişle, gelen kitle değişen değil, değiştiren olacak, ideolojik açıdan yeterince donanımlı olmayan, sağlam temellere oturmayan parti önderliği bu kitleyi elinde tutabilmek adına düzenli ve zararlı tavizlerde bulunacaktır, yani bugün yurtsever olacak, ertesi gün bir ulusal harekete, gençlik hareketine ya da kadın hareketine kuyrukçuluk yapacak, daha da ertesi gün seve seve burjuvazinin askeri olacaktır, vs.

Dolayısıyla Lenin için devrimci partinin en önemli öğesi ideolojik netlik, başka bir deyişle sağlam bir devrimci programdır. Ancak doğru bir programla ve sınıf mücadelesinin ve hayatın her alanına tutarlılıkla uygulanabilecek bütünlüklü bir ideolojiyle donandıktan sonra, devrimci parti reformist önderliklerden ayrılarak, kitlelere doğru bir öncülük yapabilir. Gelgelelim kâğıt üzerinde devrimci bir program ve bütünlüklü bir ideoloji, bu fikirleri cisimleştirecek kadrolar yoksa hiçbir anlam taşımaz. Lenin açısından gerek partinin ya da örgütün kuruluş sürecinde gerekse sonrasında sağlam bir öncü çekirdeğin varlığı asli önemdedir. Öncü güçler, mücadelenin dipte seyrettiği ve devrimci fikirlerin yalnızca bir azınlığa hitap ettiği koşullarda mücadeleye tutunan az sayıda insan olduklarından, bu yalıtılmışlıkta kaybolup gitmemeleri ya da yanlış yollara sapmamaları ancak sağlam bir mücadele bilinci edinmeleriyle mümkündür. Bu da devrimcilerin teoride ve pratikte güçlü olmalarını gerektirir. Geçmiş mücadele deneyimlerinin ve fikirlerin özümsenmesi süreci, pratik mücadeleyle kol kola gitmelidir, zira Lenin açısından, "devrimci teori olmadan devrimci pratik olmaz." Burjuvazinin ideolojik ablukasından tek kurtuluş yolu bu iki ayaklı eğitim sürecidir.

Bu ilkelerin partiyi hem çok sağlam ve sıkı hem de alabildiğine esnek kıldığını Lenin sonrası bir örnek üzerinden irdeleyebiliriz. Partinin önde gelen üç-dört isminden biri olan Lev Kamenev, 1926 yılının sonlarına doğru yapılan parti kongre-

sinde şöyle diyordu: "İsterseniz bizi suçlayabilirsiniz yoldaşlar, ama ortaçağda yaşamıyoruz! Bize karşı artık cadı kazanları kurulamaz! *Kulak*'lara yüksek vergi konulmasını, yoksul köylüye yardım edilmesini ve sosyalizmin yoksul köylüyle birlikte kurulmasını istedik diye bizleri köylüleri soymak istemekle suçlayamazsınız."[3] On yıl sonra faşist bir karşıdevrimci olduğu itiraf ettirilerek en iğrenç şekilde öldürülen Kamenev'i muhalefete karşı cadı kazanları kurulmasını imkânsız gördüğü için saf olmakla suçlayabilir miyiz? Sol harekete ve dahası devrimci harekete adi cinayetleri, sunturlu yalanları, korkunç iftiraları vb. sokan Stalinizmdir ve 1926'da Stalinizm hâlâ doğum halindedir. Siyasi yanlışları ne olursa olsun, Bolşevik geleneğe mensup bir komünist olan Kamenev'in o gün böyle düşünüyor olması saflık değil, olsa olsa acı bir ironidir.

Parti içinde Lenin döneminde dönen tartışmaları anlayabilmek için, her şeyden önce, Stalinizmle birlikte sol harekete egemen olan ve esasen reformist ve saf burjuva partilerinden alınma anlayışları elemek ve Lenin dönemine ait Bolşevik anlayışı gün yüzüne çıkarmak gerekiyor. Bunu yapmadığımız takdirde, örneğin Buharin'in biyograficisi Stephen Cohen gibi, tartışmalara kapsayıcı bir şema ("yaşlılar-gençler") dayatmaya çalışarak gülünç duruma düşmek kaçınılmazdır.[4]

Lenin döneminde Bolşevik partinin içindeki tartışmalarda kişilere değil, görüşlere bakmak gerekir. Parti içinde o anki sorundan bağımsız, kalıcı, soruna değil kişiye odaklanan bir tartışma bulmak zordur. Deutscher'ın haklı olarak belirttiği gibi, Lenin döneminde partide "Hizipler ve gruplar ... ayrılıkları yaratan sorunlarla birlikte ortaya çıkmış ve bu sorunlarla birlikte kaybolup gitmişlerdi. Tartışmalar değiştikçe gruptakiler de yer değiştirmişti. Bir çatışmada birbirine düşman olanlar, başka bir çatışmada dost, dost olanlar düşman olmuştu. Hizipler ve gruplar sürekli olmanın yollarını aramamışlar, aralarında sert bir örgüt ya da disiplin kurmamışlardı. Ama bu du-

rum Kronstadt isyanından bu yana değişmeye başlamıştı; bu değişme ancak şimdi tamamlanmış ve yaygın bir hal almıştı."[5] Deutscher 1925 sonrasını kasteder ve haklıdır. Partinin bunu yapabilmesinin, bu tartışma ortamına izin veriyor, verebiliyor olmasının nedeni ilkelerinde saklıydı.

Parti farklı görüşlerin propagandasına karşı çıkmadığı gibi, merkezden farklı görüşlerin örgütlü bir kimliğe kavuşturulmasına, yani hiziplere de karşı çıkmıyordu. Bolşevik parti demokratik merkeziyetçilik ilkesine göre örgütlenmişti. Üyeler görüşlerini sonuna kadar tartışma olanağına sahiplerdi, ama karar alındıktan sonra merkezî disiplin esastı. Her an her konuyu tartışmak mümkün olmadığından, partinin seçtiği Merkez Komite beyin işlevi görüyor, nihai karar mercii olarak kongreler arası dönemde yürütme gücünü uyguluyordu.

Bolşevikler açısından Merkez Komite'nin varlığı hiziplerin varlığının reddedilemeyeceğini, deyim yerindeyse, tersinden kanıtlıyordu. Bunun nedeni Merkez Komite'nin de son tahlilde bir hizip olmasıdır, hem de en güçlü ve en büyük hizip! Parti, fikirlerin propagandasının örgütlü bir kimliğe büründürülmesine bu nedenle de karşı çıkmamalıydı. Demokrasinin gereği, görüşlere belirli sayıda insanı çekebilmiş bir parti üyesinin ya da grubunun görüşlerini sonuna kadar savunabilmesini, bu yolda platformlar kurup hizipler oluşturabilmesini, yayınlar çıkarabilmesini kabul etmeyi gerektiriyordu.

Bolşevik partinin farklılığı tam da burada devreye girmektedir. Bu özgürlüğü başka tür partiler de tanıyabilirse de, Bolşeviklerde durumun farklılığı hiziplerin geçici ve gerçek anlamıyla siyasi netliğinden geliyordu. Hizipler belli bir ideolojiyi benimsemiş militanların oluşturduğu geçici birliktelikler olduğundan, en temel ideolojik doğrulardan biri parti disiplini ve örgütün önceliği olduğu için, hizipler bir sonraki kongreye kadar varlığını sürdürüp orada şansını test ettikten sonra dağılmalıydı. Kongredeki görüşlerinin doğruluğuna yoldaşlarını

ikna edemeyen devrimciler, el altından başka yollar aramak yerine, parti disiplinine uyarak, partide kendilerine verilen görevleri yerine getirmeye devam etmeli, parti de onlara misilleme yapmamalıydı.

Bolşeviklere göre, parti bu ilkeler temelinde küçülmek ya da zayıflamak şöyle dursun, büyüyüp güçlenecekti. Üyelerine fikirlerini özgürce ifade etme olanağı tanıyan ama partiyi bir tartışma kulübü olarak görmemesi gerektiğini de öğreten bir parti, gerçek bireylerden oluşurdu: Bir kolektifin parçası olan, konuşmasını olduğu kadar ortak iş yapmasını da bilen bireyler. Bu anlayış hem ortak iş yapılmasını sağlar hem de bireylerin kişisel yaratıcılıklarını sonuna kadar sergilemelerine olanak sunardı.

Şubat Devrimi ve Bolşevikler

Bolşevikler Şubat'a hazırlıksız yakalandılar. Savaşla birlikte yükselen şovenist dalga partinin ağır kayıplar vermesine yol açmıştı. Keza enternasyonalist fikirlerinden taviz vermeyen partiye savaş sırasında düzenlenen operasyonlar sonucunda, ülke içindeki faaliyeti bir süre kesintiye uğramıştı. Lenin *Uzaktan Mektuplar*'da, "Daha 1914'te Duma'daki temsilcilerimiz tutuklanıp Sibirya'ya sürülmüş olmalarına *karşın*, St. Petersburg Komitesi'nin savaş sırasında, savaşa ve çarlığa *karşı* yürüttüğü yeraltı faaliyetlerinden ötürü maruz kaldığı şiddetli baskı ve tutuklamalar"dan bahseder.[6] Ayrıca uzun yıllardır parti yöneticilerinin çoğunluğu yurtdışında sürgündeydi. Savaş sırasında Rusya'yla iletişim olanakları daha da zorlaşınca, devrim öncesi üç yıl parti açısından özellikle zorlu geçmişti.

Ne var ki Bolşeviklerin kötü girdikleri 1917 yılındaki yükselişleri bir çırpıda olmamıştı. Bilakis, 1914'te savaşın patlak vermesiyle kesintiye uğrayan sürecin yeniden hızlanmasını ifade ediyordu. Bolşevikler 1912'de, en azından Lenin'in kafa-

sında, Menşeviklerle yolları kesinkes ayırdıktan sonra, hızlı bir atılım evresine girmişlerdi. Ağustos 1913'te St. Petersburg'daki en güçlü sendika olan Metal İşçileri Sendikası'nın yönetimini ezici bir çoğunlukla kazanmışlardı. Ocak 1914'teyse yine Menşeviklerin elindeki sosyal sigorta hareketinin önderliğini yine ezici çoğunlukla ele geçirmişlerdi;[7] Ocak 1916'daki seçimlerde Menşevikler tek bir üye seçtirebilirken, Bolşevikler on isme sahipti.[8] Keza aynı yılın Nisan ayında, Menşevizmin kalelerinden Petersburg Matbaacılar Sendikası'nın üyelerinin yarısı Bolşeviklerin safına geçmişti. Temmuz ayında Menşevik-Bolşevik tartışması Sosyalist Enternasyonal'e havale edildiğinde, Bolşevikler haklı olarak kendilerini örgütlü işçi sınıfının tek temsilcisi olarak görüyorlardı: "St. Petersburg'daki 18 sendikadan 14,5'unun, Moskova'da da 13 tanesinden 10'unun yönetimi Bolşeviklerin elindeydi."[9]

Dolayısıyla Bolşeviklerin 1917'deki yükselişini bu açıdan da salt "genç ve tecrübesiz işçilerin akın etmesi"yle açıklayamayız. Bolşevikler işçi hareketine kök salmışlardı ve açıktan faaliyet yürütme imkânı bulur bulmaz, bu birikim kendini göstermiş ve örgütsel işleyiş ritme girmişti. Fakat hem baskınlar ve tutuklamalarla hem de Bolşevik işçilerin askere alınmasıyla savaş yıllarında faaliyetler durma noktasına gelmişti. Savaş sırasında parti yavaş yavaş toparlansa da, devrimin başlangıcında işler pek de parlak değildi.

Bolşeviklerin Şubat Devrimi'nin başlarında dağınıklık sergilediklerini ve Şubat Devrimi başlamadan önce de bu dağınıklığın görüldüğünü söylemek gerekiyor. Bunu söylemek Bolşevik partinin devrim öncesinde en örgütlü parti olduğu gerçeğini değiştirmez, aksine tersinden doğrular. Bolşevikler yukarıda bahsedilen çeşitli nedenlerle, ama her şeyden önce Lenin'in yokluğundan ötürü savaş dönemini bir dağınıklık içinde geçirmiş olmalarına karşın, temel sağlam olduğundan bu eksiği hemen kapayabilmiş ve Ekim'de işçi sınıfına ikti-

dar yolunda önderlik edebilmişlerdi. Devrimci parti kusursuz, yanlışsız bir makine değil, canlı bir organizmaydı.

Öyle ya da böyle, Bolşevik parti Şubat Devrimi başladığında önderlik edecek konumda değildi. Bu iddiaya ilişkin veriler yok değildir. Parti tarihçilerinden Şlyapnikov, "birçok yoldaşta örgütsüzlüğümüzden ötürü görülen üzüntü"den bahsederken, 5 Mart tarihli *Pravda* ise "partinin başı çeken grupları arasında görüş ayrılıkları" olduğunu söyler.[10]

Bu başı çeken grupların belli kurumsal kimlikleri vardı. Parti Lenin'in fiziki yokluğunda gerçekten de çokbaşlı bir niteliğe sahipti. Rusya'da başkentte partinin başında Petersburg Komitesi vardı. Savaş patlak verdiğinde şehrin ismi "düşman Almanları" çağrıştırdığı gerekçesiyle Petrograd ("Petro'nun Şehri") olarak değiştirilmiş olmasına karşın, komite bu şovenizme tepki olarak ismini korumuştu. 26 Şubat'taki polis baskınının ardından Petersburg Komitesi üyeleri tutuklanmıştı. Bu koşullarda yeni bir komite örgütlemek zor olduğundan, tüm Petrograd örgütünün ve dolayısıyla Bolşeviklerin başına fiilen Viborg İlçe Komitesi geçmişti, zira Viborg Bolşeviklerin en güçlü kalesiydi.[11]

En üst yetkili organ ise 1912'de seçilen Parti Merkez Komitesi'nin Rusya Bürosu idi. MK yurtdışında ya da Sibirya'da sürgünde olduğundan, Rusya'da üç kişi tarafından temsil ediliyordu: Şlyapnikov, (sonradan meşhur olacak olan) Molotov ve Zalutski. Mart başında, Lenin'in ülkeye dönüşünden önce, Büro'ya yeni üyeler atandı. Bu on beş kişi içinde Kamenev yoktu – muhtemelen savaşa karşı enternasyonalist tutumundaki zaaflarından ötürü reddedilmişti (mahkemede Bolşeviklerin çizgisini tamamen sahiplenmediğini söylemişti). Stalin ise kabul edilmiş, ama "belli kişilik özelliklerinden ötürü" kendisine oy hakkı tanınmamış, yalnızca istişari oy hakkı verilmişti.[12] Biyograficisi Robert C. Tucker tutanaklarda ne olduğu açıkça belirtilmemiş olan bu kötü özelliklerin, Stalin'in

savaş öncesinde Sibirya'da sürgündeyken sergilediği bireyci ve kibirli davranışlar olabileceğini söyler. Bolşevik partinin en saygın ismi ve en iyi örgütçüsü olarak bilinen Sverdlov Mart 1914'te yazdığı mektubunda, "bu Gürcü Cugaşvili'nin [Stalin] günlük hayatta çok bireyci olduğu"ndan ve o bölgede yalnızca ikisinin sürgünde olmasına karşın, "birbirlerini nadiren görecek düzeye" geldiklerinden yakınır.[13]

Bu nedenden ötürü, Kamenev ve Stalin ağırlığı parti yayın organı *Pravda*'ya vermiş ve 12 Mart'ta ülkeye döndükten sonra yazı kurulunu ele geçirmişlerdi. Lenin'in ağır eleştiriler yönelttiği ("Size epeyce bir sövdük") *Pravda* çizgisi Kamenev ile Stalin'in eseriydi. "14 Mart sayısından başlayarak Bolşeviklerin merkez yayın organı müthiş bir şekilde sağa savruldu. Bundan böyle Kamenev ve Stalin'in makaleleri Geçici Hükümet'e sınırlı desteği, 'Kahrolsun Savaş' sloganının reddini ve cephedeki düzeni bozucu faaliyetlerin sona erdirilmesini savunuyordu. ... Stalin [16 Mart'ta] 'Kahrolsun Savaş' sloganı yararsızdır, diye yazıyordu."[14]

Bu komiteler arasındaki farklara karşın, hepsi de devrimin sosyalist aşamaya ilerlemesine karşı çıkıyordu. "Dünya üç balinanın sırtında durur" Rus atasözüne atıfla, Bolşeviklerin de devrimin başlangıcı için üç balinası vardı: Demokratik cumhuriyet, sekiz saatlik işgünü ve büyük toprak sahiplerinin mülklerine el koyulması. Bu çerçevede, yetkili Bolşevik gruplar, öyle ya da böyle, "*pastolku-paskolku*" formülünde özetlenen şekilde Geçici Hükümet'i ya da bir benzerini destekleme tutumu almıştı. Bolşevikler Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nü bir grev vesilesi olarak görmemişlerdi. Devrimin o sırada başlayacağına dair bir düşünceleri yoktu. Bolşeviklerin yükselen mücadele konusunda habersiz olduklarını söylemek doğru olmasa da, sınıf içinde yeterince güce sahip olmadıklarını kabul etmek gerekiyor. Partinin daha belli bir süre sabırla ajitasyon ve propaganda yürütmesi gerektiği, devrimin bunun

ardından başlayacağı düşüncesi hâkimdi. Bu nedenle Bolşeviklerde Emekçi Kadınlar günü için bir grev, hele hele devrime ilerleyecek bir grev düşüncesi yoktu. Viborg Komitesi yer yer radikal çıkışlar yapsa da, bu görüşlerin arkasında tutarlılıkla durdukları söylenemez.

Bolşeviklerin üye sayısının Şubat'tan Ekim'e katlanarak arttığı bilinmektedir, ama üye sayısına dair verilen rakamlar güvenilir değildir. Örneğin Fitzpatrick'e göre, Şubat'ta Petrograd örgütünün 2 bin, Moskova'nın 600 üyesi vardı. Bu yüzden 24-30 bin üye abartılı olabilir. Fakat Nisan ayının sonunda üye sayısı 100 binden fazla, Ekim'de 350 bindir.[15] Üye rakamları tartışmalı olsa da, bilinen bir gerçek var ki, Bolşevikler hızla büyüyor ve yeni üyelerinin ezici çoğunluğunu da işçiler, daha özelde fabrika işçileri oluşturuyordu. Nitekim işçilerin ağırlıkta olduğu bölgelerde Bolşeviklerin üstünlüğü ele geçirdiğini görüyoruz. Menşeviklerin iddialarının aksine, Bolşeviklerin köyden yeni gelmiş ve dolayısıyla gözü açılmamış gençlere meylettiği ve onların enerjisini olduğu kadar tecrübesizliğini ve delifişekliğini de istismar ettiği iddiası, cüzi bir doğrunun saçmalık derecesinde abartılmasıdır. Bolşeviklere sempati duyduğundan şüphelenilmeyecek birçok yazarın da teslim ettiği üzere,[16] işçilerin yaş, tecrübe, meslek, millet vb. bakımından çok çeşitli kesimleri Bolşeviklere teveccüh gösteriyordu.[17] Meslekten işçilerin ardından, en fazla etkiledikleri kesim silah başındaki askerler, başka bir deyişle "üniformalı köylü ve işçiler"di. Her halükârda, yirmi yıl sonra devrim sırasında büyüyen İspanya Komünist Partisi'nin sınıf bileşiminden farklı olarak Bolşeviklerin üyelerinin neredeyse tamamı toplumun en alt kesiminden geliyordu, küçük burjuvaziden ya da üst orta sınıftan değil.

Diğer yandan, yaygın kanının aksine Bolşeviklerin esas kitlesi cahil, manipülasyona açık kitleler değil, işçi sınıfının en vasıflı, en okuryazar, en kentli,[18] hatta Viborg ilçesindeki

metal işçilerinde olduğu gibi en yüksek ücret alan[19] katmanlarıydı. Bolşevikler özellikle de büyük fabrikalarda örgütlülerdi.

Robert Service, devşirilen üyelerin içinde millet ve cinsiyet etkenine vurgu yapar ve Büyük Rus bölgesinde olmayan kesimlerden ve kadınlardan daha az üye çekildiğini vurgular. "Bolşeviklerin toplam üye sayısının yaklaşık yarısı bizatihi Rusya'nın merkezinin kalbinde ikamet ediyordu; geri kalanların çoğunluğuysa işgücünde Rusların sayıca güçlü olduğu bu merkezin dışındaki sanayileşmiş bölgelerde yaşıyordu."[20] Fakat bizzat Robert Service'in de belirttiği üzere, "Mesele Bolşeviklerin tek uluslu bir parti olması değildi. Özel olarak Estonyalılardan, Litvanyalılardan ve Azerbaycanlılardan destek almak için kurdukları organlar başarı elde etmemiş değildi. Letonya güz aylarında herkesçe Bolşeviklerin kalesi olarak biliniyordu; Yahudiler de binler halinde partiye katılmıştı. Ama Ruslar ağırlıktaydı."[21] Dolayısıyla burada mesele esasen Bolşeviklerin işçi yönelimidir. Keza ulusal-demokratik örgütlerin ülkedeki önemini ve ağırlığını da unutmamak lazım; yer yer dinî öğelerin de ağır bastığı ulusal örgütler Rus olmayan işçilere daha çekici geliyordu.

Kadın üyelerde durum biraz daha farklıdır. Öncelikle, Bolşeviklerin bu toplumsal kategoriyle daha sıkı bağlar kuramamış olmalarının nedeni ideolojik açıdan egemen fikirlere bağlı olmaları değildi. Sorunu başka bir yerde aramak gerekir. Kadınların toplumsal hayattaki rolü, bugünle kıyaslanmayacak olsa da, artmıştı. Dolayısıyla örneğin elli yıl öncesiyle kıyaslandığında, Bolşevik partide daha büyük bir rol oynamış olmalarını beklemek haksızlık sayılmaz. Fakat yine de kadınların toplumsal hayata yeni atılmış olmaları siyaset sahnesindeki sınırlı rollerinde bir etkendi. Diğer örgütlerin bu konudaki karnesine bakmak belki doğru bir kıstas olmaz, ama örneğin kendinden menkul bir feminist hareketin olup olmadığına ve ne kadar başarı elde ettiğine bakmak kıstas olabilir. Örneğin

"Rus feministleri" olan Kadın Seçmenler Birliği 1917'de toplamda sadece 7.676 oy alabilmişti.[22] Kadın bilinci toplumun genelinde henüz gelişmemişti ve Bolşevikler de bundan paylarına düşeni almışlardı. Ama Ekim Devrimi'nin icraatlarından anlaşılacağı üzere (bkz. On Dördüncü Bölüm), siyasal alanda bu açıdan payı en az olandı.

Bolşevikler bir şehir örgütlenmesiydi ve bunun kasıtlı bir nedeni vardı. Niceliğe bakmaksızın, devrimin lokomotifinin kent işçileri olduğuna inanıyor ve önceliği şehirlere ve sanayiye veriyorlardı. Bu sebeple Bolşevikler kırsalda hiçbir zaman sağlam bir örgütlenmeye sahip olamadılar. Fakat Bolşeviklerin ilk andan itibaren köylü sorunu için bir programları, geliştirdikleri teorileri ve uygulama çabaları vardı. Yine de 1917'ye gelindiğinde veriler açıktır. Ekim'den önce partili köylü sayısı çok azdı, öyle ki Temmuz-Ağustos 1917'deki Altıncı Parti Kongresi'nde tek bir köylü delegesi bile yoktu.

Bolşeviklerin köylülük arasında örgütlenmek için başvurdukları araçlardan biri *zemliaçestva* oldu. Bizdeki köy ya da hemşehri derneklerinin muadili olan *zemliaçestva*, şehre yeni ya da bir-iki kuşak önce göçmüş veya sadece gelip-giden ve dolayısıyla bir ayağı hâlâ kırda olan köylülerin hemşehrilik bağı üzerinden dayanışma ağlarıydı. Çar işçilerin muzır örgütlere bulaşmasını engellemek ve sınıf siyasetini bölmek için ilkel gördüğü bu örgütlenmelere izin vermiş olsa da, her türlü demokratik örgütlenmenin tıkalı olduğu yerde "su akar yatağını bulur" ilkesi uyarınca *zemliaçestva* örgütleri de çarlık için fesat yuvası haline gelmişti. Huzursuzluğun had safhada olduğu, sıkıntı çeken işçi ve emekçilerin haklarını yedirmemekte kararlılık gösterdiği bir ülkede hiçbir yasal engel ya da baskı mücadeleyi durduramaz. Geleneksel örgütlenmelerin veya kurumların kapatıldığı yerde, eğreti yapılanmalar bunların ikamesi işlevini görür ve alakasız, eski ya da ilkel biçiminin altında süregelen mayalanma an gelir bu kabuğu kırar. İçerik ile

biçim arasındaki bu diyalektik Rusya'da da kendini göstermişti. Bolşevikler sınıf siyaseti yürütmelerine karşın, sadece sınıf örgütlerini ya da hareketlerini sınıf siyasetinin aracı olarak görmüyorlardı ve bu nedenle *zemliaçestva*'yı da iyi bir mevzilenme aracı olarak değerlendirmişlerdi. Sonuçta, Rusya'da sadece köyden kopamamış işçiler yoktu; aynı zamanda, I. Dünya Savaşı öncesi her yıl dokuz milyon kadar köylü, ikamet ettiği köyün dışında mevsimlik işçi olarak çalışmaya gidiyordu ve bunların yarısı tarım dışı sektörlerde çalışıyordu.[23] Doğru bir yönelime sahip olan Bolşevikler *zemliaçestva* içinde en güçlü örgüt haline gelmişlerdi. Sverdlov'un başı çektiği kadrolar 1917 Ağustosu'nda merkezî yönetimi ele geçirmişlerdi ve bu örgütler aracılığıyla kırsalda nüfuz elde etmeye çalışıyorlardı. Fakat Gill bu aracın da Bolşeviklerin kırsaldaki gücünü önemli ölçüde artırdığına dair bir kanıt olmadığını söyler.[24]

Bolşevikler bir örgütlenme aracı olarak gazeteye çok önem veriyorlardı. Başta *Pravda*[25] ve Moskova'da çıkan *Sotsial-Demokrat* olmak üzere gazeteleri yoluyla işçilere ulaşmanın sihirli bir yolunu bulduklarına inanıyorlardı ve haksız da sayılmazlardı. Matbu eser kutsal değeri görüyordu. Ekim'e gelindiğinde Bolşeviklerin yetmişin üstünde yayını vardı ve bunlar sekiz ayrı dilde yayınlanıyordu. Partinin merkez yayın organı *Pravda*'nın tirajı Temmuz'da 90 bini bulmuş, Ekim'e gelindiğinde 200 bini aşmıştı.[26] Lenin bu işi özellikle devralmıştı. Zamanının çoğunu Moyka Kanalı'ndaki *Pravda* ofisinde geçiriyordu ve sadece altı-yedi aylık sürede yazdığı yazı ve materyallerin sayısı 200'ü bulmuştu. Parti 13 Nisan'da gazeteye baskı makinesi almak için bir yardım çağrısı yayınlamış, fabrikalardan ve kışlalardan gelen para beklentilerin bir hayli üstünde olunca Bolşeviklerin eli rahatlamıştı.[27]

BEŞİNCİ BÖLÜM

Şubat Devrimi'nin Niteliği

Devrimin Sınıfsal Niteliği

Her devrimin temel sorunu iktidar sorunudur. Tarihsel gelişimin seyri içinde devrimlerin sınıflandırılmasını sağlayan etken, hangi tarihsel görevleri yerine getirerek hangi sınıfı iktidara taşıdıklarıdır. O halde şu soruyu sormak hem meşrudur hem de doğru bir hatta ilerlemeyi sağlar: Şubat Devrimi ne devrimiydi? Neyi devirmiş, hangi çağı başlatmıştı? Tarihsel selefleri ve halefleriyle ilişkisi bakımından nereye oturuyordu?

Troçki Ekim Devrimi'nden birkaç hafta önce bir yerde, Şubat Devrimi'ne ilişkin olarak, "küçük burjuvazi köylülüğün geniş kesimlerine yaslanarak iktidara geldi, çünkü köylülük daha kendi çıkarları hakkında bir farkındalık geliştirmeden orduda örgütlenmişti" der.[1] Gerçekten öyle mi? Şubat Devrimi bir küçük burjuva devrimi miydi? Küçük burjuvaziyi iktidara taşıyarak ne burjuvazinin ne de proletaryanın olan bir iktidar mı kurmuştu? Yoksa bu sözü dar anlamda küçük burjuvazinin iktidarı olarak yorumlamak yerine, Troçki'nin diğer açımlamalarıyla da birleştirerek, devrimin failleri ile devrimden nemalananlar, iktidarın icracıları (ya da bunların bir kısmı) ile

iktidarın sahipleri (burjuvazi) arasındaki farkı açıklama girişimi olarak mı okumak gerekir?

Yukarıda belirtildiği üzere, yirminci yüzyıla girerken Rusya işçi ve emekçilerinin önünde sadece kapitalizmin yol açtığı sorunlar değil, kapitalizmin azgelişmiş olmasından kaynaklanan sorunlar da vardı. Rusya'da kapitalizm egemen ekonomi biçimi haline gelmiş olmasına karşın, hem ekonomide hem de toplumsal alanda (üstyapı dönüşümlerinde) geç gelişmişlikten kaynaklanan eksikler ve sorunlar vardı.

Rusya Lenin'in *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* kitabında altı büyük arasında sıraladığı ülkelerden biriydi. Bir yandan, ülkedeki büyük fabrikaların ABD'de ya da Avrupa ülkelerinde bile benzeri yoktu. Diğer yandan, devasa fabrikalarda on binler halinde çalışan proleterler ile en ilkel şartlardaki küçük ölçekli tarımla ayakta durmaya çalışan köylüler yan yanaydı. En modern binalarda sanayinin son ürünlerini tüketen burjuvalarla henüz yerleşik hayata geçememiş topluluklar aynı sınırlar içinde yaşıyorlardı. Troçki'nin tabiriyle, Rusya'da "kapitalizmin *birleşik* gelişim yasası" işbaşındaydı.

İşte bu Rusya'da, Lenin'in sözleriyle, "ekonomik açıdan en geri kalmış ülkelerden biri olan, ama kapitalizm-öncesi ilişkilerin modern kapitalist emperyalizmi, deyim yerindeyse, özellikle sıkı bir ağla sardığı"[2] bir ülkede burjuvazi için kapitalizmin gelişimini sağlayacak koşullar genel anlamıyla yerleşmiş olmasına karşın, devlet iktidarı henüz tam olarak burjuvazinin elinde değildi. Buna paralel olarak, burjuvazi için daha uygun sömürü koşullarının önünü açacak olan demokratik sorunlar da çözümsüzlüğünü koruyordu. Bu nedenle Rusya'daki devrimi öncelikle burjuva-demokratik devrim kapsamına giren görevler bekliyordu.

Nelerdi bunlar? En önemlilerini sayacak olursak: Çarlığın yıkılması, feodal kalıntıların temizlenmesi (eski düzenle he-

saplaşma), genel oy hakkı temelinde demokratik cumhuriyet ve Kurucu Meclis'in toplanması, toprak reformu, sekiz saatlik işgünü, kadın-erkek eşitliği, ulusların kaderlerini kendilerinin tayin hakkı ve o günkü koşullarda en yakıcı talep olan barış. Bu hususta Rusya'daki tüm sosyalistler arasında bir fikir birliği olduğunu söylemek mümkündür. Ne Lenin, ne Troçki, ne Menşevikler, ne de SR'ler devrimin burjuva-demokratik görevleri olduğu konusunda farklı düşünüyorlardı. Fakat bu devrimin nasıl (hangi sınıfın önderliğinde ve hangi sınıfsal ittifakla) gerçekleşeceği ve hangi aşamaya kadar gideceği (burjuva-demokratik devrim çerçevesinde mi kalacağı, yoksa sosyalist devrime mi ilerleyeceği) konusunda teorik bir ayrım vardı ve her ciddi teorik ayrım gibi, devrim sırasında ayrı pratiklere yol açacaktı.

Teorik ayrımlar devrim öncesinde de kendisini göstermesine karşın, Şubat'la birlikte iyiden iyiye ayyuka çıktı. Menşeviklerin Rusya Devrimi'ne bakışları çok basit bir şekilde ifade edilebilirdi: "Madem devrimimiz bir burjuva devrimidir, o zaman devrimi de burjuvazi yapar, iktidarı da burjuvazi alır! Proletaryaya düşen görev liberal burjuvaziyi ürkütmemek, politikalarını ona tabi kılmak ve burjuva hükümete katılmadan, muhalefette kalarak demokratik ortamı olabildiğince genişletmektir!" Menşeviklerin devrim anlayışını Lenin ve Troçki dışındaki sosyalistlerin genel itibariyle paylaştığını söyleyebiliriz. Lenin ve Troçki ise tamamen aynı fikirde olmamalarına karşın, Şubat'la birlikte kurulan rejimin devrimin son durağı olmadığı, Şubat'ın daha başlangıç olduğu konusunda hemfikirlerdi.

Özetleyecek olursak, Menşevikler proletaryanın burjuvazinin peşine takılmasını ve onun burjuva-demokratik devrimin sorunlarını çözmesine yardımcı olmasını, ama bu yardımı hükümete *katılmadan* dışarıdan destekleyerek yapmasını savunuyorlardı. Lenin ve Bolşevikler devrimin burjuva-demokratik

aşamada kalacağını savunmaları bakımından Menşeviklerle hemfikir olmalarına karşın, burjuvazinin bu görevi yerine getiremeyeceğini, bu işi proletaryanın ve köylülüğün üstlenmesi gerektiğini ve bu noktada burjuva hükümete katılmak da dahil olmak üzere sosyalist devrime giden yolda en uygun koşulları oluşturmak için mücadele yürütülmesini savunuyorlardı. Troçki ise Lenin'in söylediklerini mantıksal sonucuna kadar ilerleterek, proletaryanın demokratik sorunları çözmekle yetinemeyeceğini, "ekmek" sorununun çözümüyle de hemen karşı karşıya geleceğini ve milyonlarca proleterin bu noktada tarihsel yasaları (hem de yanlış kavranan yasaları) dinlemeyip burjuva mülkiyeti ortadan kaldırarak proletarya diktatörlüğüne, yani sosyalist devrime ilerleyeceğini savunuyordu.

1905'te de masaya gelen bu sorun, çarlığı devirmek mümkün olmayınca tüm yakıcılığıyla devrimcilerin gündemine girmemişti. Bu nedenle partiler arasındaki gerçek saflaşmayı görmek için 1917'yi beklemek gerekecekti. Şubat'ta çarlığın yıkılmasının ardından bu fırsat ortaya çıktı.

Bu fırsatın mahiyetini, Marksistlerin burjuva-demokratik devrimi neden ilerici gördükleri konusunu açarak kavrayabiliriz. Neticede proletaryanın iktidara gelmesini savunan bu devrimcilerin burjuvaziye devrim yapması için destek vermesi ilk başta çelişkili görünebilir! Öyle ya, burjuvazi proletaryaya devrim konusunda köstek olurken, proletarya neden burjuvaziye destek olsun? Sorunun cevabı aslında basittir: Burjuva-demokratik devrime verilen destek devrimin "burjuva" yönüne değil, "demokratik" yönünedir.

Şubat öncesi rejim burjuvazinin ihtiyaçlarını tümüyle karşılamaktan acizdi. Şubat sonunda çarlığın devrilmesiyle birlikte bu durum ortadan kalktı. "1917'ye gelindiğinde zaten 'neredeyse tamamen' iktidarı *elinde* bulunduran" burjuvazi, yine Lenin'in ifadesiyle, iktidarı artık "tam olarak eline aldı."[3] Bu açıdan devrimin burjuva yanı tamamlandı.

Gelgelelim devrimin burjuva yanı tamamlanırken, demokratik yanı için aynısı söylenemez. Zaten Lenin ve Troçki'nin devrimden önce burjuvaziye güvensizlik bağlamında ifade ettikleri tam da buydu: Burjuvazi demokratik dönüşüm sorununu çözemez, birtakım demokratik adımlar atabilir, ama tutarlı bir demokratlık sergileyemez. Rus burjuvazisi Şubat'la birlikte iktidarı tam olarak ele geçirmiş olmasına karşın, yukarıda sıralanan demokratik görevlerden hiçbirini Şubat'ta ya da sonrasında yerine getirmedi.

Buna karşın, yalnızca burjuva ideologları değil, Troçki'ye saldırma aşkından ötürü Stalinist ve merkezci sol da ezberci bir mantıkla "Şubat Devrimi burjuva-demokratik devrim aşamasıydı" demeyi sürdürmüşlerdir. Bu iddia hem gerçeklerle hem de Lenin'in söyledikleriyle çelişmektedir.

Rusya'daki Şubat Devrimi kuşkusuz iktidarı yeni bir sınıfın eline vermiş olması bakımından bir burjuva devrimidir. Şöyle der Lenin: "Devrimin ardından, iktidar *farklı* bir sınıfın, yeni bir sınıfın, yani *burjuvazinin* eline geçmiştir. ... Bu bakımdan, Rusya'da burjuva devrimi, başka bir deyişle burjuva-demokratik devrim *tamamlanmıştır*."[4] Devrim, en kaba şekliyle, siyasal iktidarın bir sınıfın (egemen sınıfın) elinden başka bir sınıfın eline geçmesidir. Lenin'in "bu anlamda" diye vurgularken kastettiği budur. Fakat devrimi yalnızca bu soruna hapsetmek kabul edilemez, hele hele başka bir sınıfın (proletaryanın) davasını savunan Marksistler için, devrimin işçi-emekçiler adına getireceği somut kazanımlar kısmına bakmadan nitelendirmeler yapmak hiçbir şekilde kabul edilemez. Somut gerçekler ortadadır. Şubat'ın ardından,

> Feodal toprak sahiplerinin geniş topraklarına el konmamıştır. ... Bu hükümet devrimci lafların arkasına sığınarak, eski rejim yandaşlarını kilit mevkilere atamaktadır. Tüm devlet mekanizmasında (ordu, polis ve bürokrasi)

olabildiğince az reform yapılması için çalışmaktadır ve bu aygıtı burjuvaziye aktarmıştır. Yeni hükümet devrimin gerçek başarısının yegâne garantisi olan kitle eyleminin devrimci inisiyatifini ve iktidarın halk tarafından aşağıdan ele geçirilmesini engellemek için şimdiden her yola başvurmaya başlamıştır.[5]

Gerçekten de Şubat hükümeti, devrimci bir yöntem olarak eski rejimle hesaplaşma yerine devlette süreklilik esasını benimsemişti. Çarlık bakanları ve bazı yardımcıları hapse atılsa da, diğer bürokratlar görevden alınmamıştı.[6] Veya taşradaki valiler görevden alındığında, yerlerine köylülüğün hiç hazzetmediği *zemstvo* başkanları (eski düzenin kodamanları) atanmıştı. Geçici Hükümet, "yeni kurulan işçi ve köylü örgütleri şöyle dursun, yerel Kamu Örgütleri Komiteleri'nin bile daimi, kalıcı bir idari rol elde etmesini engellemek için elinden geleni ardına koymamıştı."[7]

Eski rejimle hesaplaşmama eğilimini toplumsal hayatın diğer alanlarında da görebiliriz. Örneğin liberal entelijansiya için üniversite reformu her zaman önemli bir mesele olmuştu. Geçici Hükümet kurulup da fırsat karşılarına çıkınca, "üniversitelerde özerklik ilan edildi, ama bu, özünde, profesörlerin üniversitelerdeki iktidarının pekiştirilmesi için bir vitrinden ibaretti. Geniş çaplı hedefler hayata geçirilmedi."[8] Kadınların üniversiteye girmelerine karşı çıkmayı sürdüren "eski rejim" zihniyeti, sanat yaşamı ve yüksek kültürde de egemenliğini koruyordu. Sanat ve kültür dünyasında köşebaşlarını tutmuş olanlar devletin baskısından kurtuldular, ama bir sanatsal dönüşüm programları veya niyetleri yoktu.

Bu açıdan Şubat Devrimi güdük bir burjuva devrimiydi, Lenin'in tabiriyle, "bazılarının büyük bir devrim dedikleri, oysa bu zamana kadarki siciline bakarak şimdilik kokuşmuş bir devrim demenin daha doğru olacağı bir devrim"di![9] İktida-

ra burjuvaziyi taşımış, başka bir ifadeyle kapitalistler Rusya'da tam anlamıyla egemen hale gelmiş, ama Şubat bir demokratik dönüşüm gerçekleştirmemişti.

Rusya'da burjuva-demokratik devrimin görevlerini Şubat Devrimi değil, bir sosyalist devrim olan Ekim Devrimi çözmüştür. İktidarı ele geçiren proletarya, burjuva-demokratik devrimin görevlerini çözdükten sonra burjuvaziyi de hem ekonomik hem siyasal açıdan mülksüzleştirerek kendi devrimini gerçekleştirmiştir. Emperyalizm çağında bu demokratik dönüşümü gerçekleştirmenin yegâne yolu buydu: Burjuva-demokratik dönüşüm sorunlarını burjuvaziyi bir kenara iten proletarya üzerine alır ve bu görevi sosyalist devrimin görevleriyle birleştirir!

Dolayısıyla bugünden geriye bakıldığında, Ekim Devrimi'nin icraatlarını göz ardı ederek, burjuva-demokratik devrimin Şubat'ta gerçekleştiğini söylemeye devam etmek bilinçli ya da bilinçsiz bir tahrifattır.

Şubat'ı burjuva-*demokratik* devrim olarak nitelendirmek karşımıza iki temel sorun çıkarır. Bunlardan birincisi, burjuvaziye ve küçük burjuva radikallerine tarihsel açıdan başarmaktan aciz oldukları bir paye (demokratik dönüşüm görevini çözme) atfeder. Emperyalizm çağında burjuvazi demokratik dönüşüm sorununu çözemez, oysa Şubat'ı burjuva-demokratik devrim olarak nitelendiren sosyalistler ya bu görüşü savunmakta ve Menşeviklere vb. boyundan büyük bir tarihsel rol biçmekte ya da burjuva-demokratik devrim derken meselenin demokratik değil, burjuva yönüne odaklanarak tamamen Marksizm dışına kaymaktadırlar.

İkincisi, bu yaklaşım Bolşevik Devrimi'nin tarihsel meşruiyetine gölge düşürmeye çalışanların eline –yine haksız bir şekilde– koz verir. Burjuvazinin solcu ideologlarının en sevdiği argümanlardan biri olan, Bolşeviklerin acelecilikleri yüzünden demokratik dönüşümün yarıda kaldığı ve Rusya'yı uzun

yıllar süren Stalinist diktatörlüğe mahkûm ettikleri iddialarına kapı aralar. Oysa bu doğru değildir. *Eğer Şubat Devrimi gerçek bir devrim, gerçek bir burjuva-demokratik devrim olsaydı, Ekim Devrimi asla gerçekleşemezdi. Şubat demokratik bir devrim olmadığı için Ekim Devrimi mümkün olmuştu.*

Şubat Devrimi Kendiliğinden miydi?

Şubat Devrimi'ne dair en önemli tartışmalardan biri de devrimi kimin başlattığıdır. Şubat Devrimi Bolşeviklerin önderliğinde gerçekleşmemişti. Aynı şekilde, diğer devrimci partilerin ya da burjuva partilerin önderliğinde de gerçekleşmemişti. O halde, devrimi kim yaptı? Birçok yazarın kanısı –hepsi tam olarak aynı şeyi anlamıyor olsa da– devrimin *kendiliğinden* gerçekleştiği yönündedir. Devrime dair erken dönemli en iyi anlatılardan birini sunan yazarlardan W.H. Chamberlin, "Romanov istibdat rejiminin Şubat 1917'deki çöküşü gelmiş geçmiş en öndersiz, kendiliğinden ve anonim devrimlerden biriydi"[10] der. Keza alanının en önemli tarihçilerinden E.H. Carr da, devrimi "savaşın neden olduğu yoksunlukların ve ödenen bedelin paylaşımında açıkça görülen eşitsizliğin çileden çıkardığı bir halkın kendiliğinden isyanı" olarak görür.[11] Daha yakın dönemli tarihçilere baktığımızdaysa, D. Longley, Mejrayonka'nın 23 Şubat bildirisinin somut bir grev ya da devrimci eylem çağrısı yapmadığını ve dolayısıyla devrimin kendiliğinden olduğunu söyler. M. Melançon ise bildirinin sahihliğini sorgular ve polis raporlarında grev çağrısından bahsedildiğini ve ayrıca başka gruplarca da bildiri dağıtıldığını, tüm bunların "kendiliğinden" bir devrimi konu dışı bıraktığını savunur.[12] Troçki *Rus Devriminin Tarihi*'nde bu ikisinin ortasında bir yerde durur ve Lenin'in partisinin tabanındaki tecrübeli devrimcilerin, alt-elit tabakanın önderlik ettiğini savunur. Hasegawa ve Burdjalov ise bu tezi bir aşama daha ileri götürür ve tüm devrimci yapı-

ların "alt-elit" kadrolarının devrime önderlik ettiğini savunur. O halde, devrim kendiliğinden, kendi kendine mi oldu? Hem evet, hem hayır!

Bu çelişkili cevabın kaynağında bizatihi "kendiliğinden" kavramının çelişkili doğası vardır. Kendiliğindenliği günlük dildeki anlamıyla kavradığımızda, yukarıdaki soruya kuşkusuz "hayır" cevabını vermemiz gerekir. Bu açıdan, kendiliğinden bir devrim mümkün değildir. Ama terimin Marksist yazında edindiği işlevsel anlam üzerinden değerlendirdiğimizde, Şubat'ın bir "kendiliğinden" devrim olduğunu görürüz.

Burada, kendiliğindenlik kavramına ilişkin olarak sosyalistler arasında dönen tartışmalara derinlemesine dalmak yerine kısa bir tanımla ilerleyebiliriz. Buna göre, kendiliğinden demek dışarıdan hiçbir müdahalenin olmaması değildir. İtalyan Marksist Antonio Gramsci'nin de dediği gibi, böyle bir şey saf mekaniklikle aynı kapıya çıkar. "'En kendiliğinden' harekette bile aslında mesele 'bilinçli önderlik' unsurlarının denetlenemiyor oluşu, geride bıraktığı güvenilir bir izin bulunmamasıyla alakalıdır."[13] Kendiliğindenlik, en basit tanımla, gelişen harekette ya da devrimde dışarıdan devrimci müdahalenin ya da önderliğin etkisinin *belirleyici ya da belirgin olmamasıdır.*

Bu tanım çerçevesinde baktığımızda, Rusya'daki Şubat Devrimi kendiliğinden bir devrimdi. Şubat Devrimi "kendiliğinden" niteliğiyle Ekim Devrimi'ne taban tabana zıttır: Ekim Devrimi bir devrimci Marksist partinin kontrolünde, yönlendirmesiyle gerçekleşmişken; Şubat Devrimi devrimde rol alan irili ufaklı birçok sosyalist yapı ya da işçi örgütü olmasına karşın, dışarıdan devrimci müdahalenin veya önderliğin etkisinin belirleyici ya da belirgin olmamasıyla sivrilmiştir.

Diğer partilerin geneli gibi, Rusya içindeki Bolşevikler de devrime hazırlıksız yakalandılar. Şubat'ta bir devrimin başlayacağını düşünmüyorlardı. Gösteriler başladıktan sonra da birkaç gün boyunca olan biteni idrak etmekte zorlandılar.

Bolşevik parti tabanı gösterilerde aktif bir şekilde yer almış olsa da, partinin kendisi önderlik rolünden uzaktı. Nihayetinde Bolşevikler tamamen hazırlıksız değildi. Partinin Rusya Bürosu'nun başında olan Şlyapnikov, Şubat öncesinde parti Merkez Komitesi'ne sunduğu raporunda Rusya'nın devrime gebe olduğunu ve ülkede her yerin kaynadığını yazar.[14] Şlyapnikov'un yine aynı raporda belirttiği üzere, Bolşevikler ülkedeki en hazırlıklı devrimci örgüttü, ama Şubat olayları, onların kontrolü dışında başlamıştı. Diğer partiler de devrimin başlayacağını öngörememişlerdi. Hepsinde tıpatıp benzer durumların görüldüğünü söyleyemesek de, öncülük edilemediği açıktır.

Ne var ki, Troçki'nin de dediği gibi, Rusya'daki "devrimde beklenmedik olan tek şey tam olarak ne zaman başlayacağıydı. Neticede, iki karşıt kutup, devrimciler ve hükümet yıllardan beri titiz bir hazırlık içindeydiler. Bolşevikleri ele alacak olursak, 1905'ten bu yana tüm faaliyetleri münhasıran bu hazırlıklarla geçmişti" der ve şu soruyu sorar: "Şubat ayaklanmasına kim önderlik etti? ... Esasen Lenin'in partisinin tedrisinden geçmiş bilinçli ve çelikleşmiş işçiler."[15]

Şubat Devrimi kendiliğindendi, ama kitleler kendi başlarına yapmadılar. Devrimin kendiliğinden olması, devrimciler kenarda seyrederken veya arkadan gelirken kitlelerin kendi başlarına devrim yapmaları demek değildir. Aksine, bu tür devrimlerde sosyalist partiler ya da işçi örgütleri aktif rol alabilirler ve nitekim Şubat'ta böyle bir rol almışlardır. Örneğin sosyalistlerin devrim öncesinde mücadelelerini yoğunlaştırdıkları, devrimin başlangıcının hemen öncesinde gösteriler tertipledikleri söylenmelidir. Bolşevikler de dahil olmak üzere tüm sosyalist gruplar çarlığın devrilmesinde aktif bir şekilde yer aldılar, ama yine de devrim "kendiliğinden"di.

Aslında burada burjuva devrimlerinin *burjuva* devrimi diye adlandırılmasında gördüğümüze benzer bir durum vardır.

Burjuva devrimlerinin, örneğin 1789-94 Fransız Devrimi'nin burjuva diye nitelendirilmesinin nedeni, bu devrimi burjuvazinin yapmış olması değil, devrimin burjuvazinin tarihsel çıkarlarına uygun, onu iktidara taşımaya yarayan bir devrim olmasıdır. Devrimi işçi ve emekçiler, toplumun ezilenleri yapmıştır, sokaklarda çatışıp zaferi kazanan, devrimin sürükleyicisi rolünü oynayan *baldırı çıplaklar* olmuştur, ama devrimin failleri ile sahipleri farklı kesimler olmuştur.

Bununla bir benzerlik kuracak olursak, Şubat Devrimi'nin başarıya ulaşmasında başlıca rolün sosyalist örgütlerde ve dahası gerçek sosyalistlerde olduğuna şüphe yoktur. Burjuvazi ve sözde sosyalistler kapalı kapılar ardında ve toplantı salonlarında devrim pastasından alacakları payın derdine düşmüşken, son çırpınışlarını sergileyen çarlıkla sokakta Bolşevikler ve diğer örgütlü ya da örgütsüz devrimciler çarpışıyorlardı.

Örneğin Bolşevik Şlyapnikov 27 Şubat akşamı Petrograd Sovyeti'nin ilk tam katılımlı oturumu toplandığında, Bolşeviklerin orada olmamasından rahatsızdır. Toplantıya katılması için telefonla ulaşmaya çalıştığı Bolşevik militanlar kendisine çok manidar bir yanıt verirler: "Sokakta çarlığa karşı mücadele etmekle meşgulüz!" Gerçekten de o sırada Petrograd'daki son çarlık askerî birliğine saldırı düzenlenmektedir. Tarihçi Hasegawa'nın da dediği gibi, çarlığın yıkılışını sağlayan mücadeleleri bu ve benzeri militanlar vermiştir.[16]

Dolayısıyla Troçki orta kademe kadrolara vurgu yapmakla önemli bir hususa dikkat çekmiş olur. Teorik yorumlarını bir kenara bıraksak bile, Troçki'nin iddiasını tamamen mesnetsiz sayamayız. Devrimin aktörleri savaşla beraber birdenbire ortaya çıkmış isimler değildi. Yeni ve bilinmedik yüzler elbette devrimin olmazsa olmazıdır. Fakat sonradan yürütülen çeşitli araştırmalar devrimin emektarlarının ağırlığına dikkat çekiyor. Petrograd'da savaş öncesinde mücadele yürütmüş kadroların devrimdeki oranı yüzde 40-50 arasındaydı.[17] Troçki'nin

iddiası tam da budur: Devrim gökten zembille inmemişti ve bu anlamda kendiliğinden değildi.

Fakat partinin önde gelen isimlerinden Zinovyev, Lenin'in ölümüne yakın parti içinde başlayan hizip mücadelesi içinde meseleyi farklı bir yöne çekmiştir. 1923'te yayınlanan yazısında, "Adeta parti yok gibiydi, dağılmış ve parçalanmıştı" dedikten sonra, Bolşevik parti "Şubat'ta belirleyici bir rol oynamadı, zira işçi sınıfı o dönemde savunmacılığa meylediyordu" diyerek kendi çapında bir açıklama sunmuştur. Oysa mesele işçi sınıfının savunmacılığa meyletmesi değil, partinin hazırlıksız yakalanması ve *devrimi başlatacak kadar ilerlemiş işçi sınıfı* içinde yeterince örgütlü olmamasıydı. İşçi sınıfının "o dönem savunmacılığa meylediyor" olması, partinin Şubat'ta önder rolü almasına kesinkes engel değildi. Bu temayül Şubat'tan sonra işçi sınıfının iktidarı uzlaşmacı ve burjuva önderliklere vermesine yol açmıştı, o kadar. Aynı şekilde, Şubat Devrimi önderlikten tamamen yoksun gerçekleşmiş bir devrim de değildi. Zinovyev "biz yoksak, kimse önder değildir" mantığıyla ileride birçok sözde Marksistin benimseyeceği görüşü dillendiriyordu.

Gelgelelim Şubat Devrimi'nin muzafferleri, çarlığın yıkılışının ardından kurulan rejimin sahibi bu devrimi yapanlar olmamıştı. Neden?

Şubat Devrimi bir devrimci önderliğin çağrısıyla başlamadı ya da yönlendirmesiyle gerçekleşmedi. Elbette devrimi yine devrimciler yaptı, ama devrim kendiliğinden bir devrim olarak patlak verdiği ve sonrasında bu çizgiden (Lenin'in kastettiği anlamda) "*saptırılamadığı*" için meyvesini başkaları yedi. Veya Şubat'ı Ekim'e kadar ilerletip söylersek, Şubat Devrimi Şubat'la sınırlı kalsaydı, Bolşeviklerin *sonraki* müdahaleleriyle bu meyve burjuvazinin ve uzlaşmacı sosyalistlerin kursağında kalmasaydı, Şubat Devrimi "kokuşmuş bir devrim" olarak unutulup gidecekti!

Devrimci güçlerin devrimi yapmalarına karşın önderliğini alamamalarının nedeni, dar anlamıyla (somut konjonktürel açıdan) hazırlıksız olmalarıydı. Bu açıdan, burjuva partileriyle karşılaştırma yapmak en doğrusudur. Devrimciler patlak veren devrime hazırlıksız yakalandıklarından, sokaktaki mücadelenin çabucak öncüsü haline gelmelerine karşın, yeni mevkileri kapan hazırlıklı burjuvazi oldu. Kuşkusuz mevkileri burjuvazinin ele geçirmiş olmasının esas nedeni proletaryanın görece bilinçsiz olmasıydı. Ama burjuvazinin devrimin başına geçireceği yönetim kadrosunu bu denli hızlı bir şekilde devşirip topluma kabul ettirebilmiş olması, devrimin burjuvazi açısından pek de kendiliğinden başlamadığını gösterir.

Bir devrimin ya da hareketin kendiliğinden başlaması onun yetersiz ya da düşük seviyede bir mücadele olduğu anlamına gelmez. Kuşkusuz, devrimci bir önderlik olmadan yürütülecek mücadelelerin kapitalizmden kurtuluş hedefine varması olanaksızdır, ama bu yolda ne derece ilerleyeceği kestirilemez. Kimi zaman devrimin başlamasına, hatta iktidarın alınmasına dek ilerleyebileceği gibi, kimi zaman dar sendikal çerçeveye de hapsolabilir. Marksistler kendiliğinden devrim değerlendirmesini yaparken, kendiliğinden mücadeleleri küçümsemek yerine, her türlü mücadelenin, ilerlediği oranda, kaçınılmaz olarak bir önderliğe kavuşacağını unutmadan, o önderliğin burjuva ya da küçük burjuva bir önderlik değil, sosyalist bir önderlik olması için uğraşmak gerektiğini vurgulamışlardır.

Şubat Devrimi ve "kendiliğindenlik" tartışmasının iki büyük yararından bahsedebiliriz. Bunlardan biri günümüzdeki devrimleri daha iyi anlamamızı sağlamasıdır. "Arap Baharı" diye adlandırılan Ortadoğu'daki devrimci dalganın ya da daha öncesinde Latin Amerika'daki devrimlerin ve devrimci durumların da gösterdiği gibi, devrimin *başlaması* için devrimci partilerin varlığı şart değildir. Devrimler toplumsal koşulların ürünü olarak doğarlar, aynı koşulların farklı bir ürünü olan

devrimci partinin gelişimine paralel olarak ortaya çıkmazlar. Devrim kendiliğinden başlayabilir, "madem devrimci önderlik yok, o halde devrim de yok" yaklaşımı ikameciliktir. Fakat devrimlerin başarıya ulaşması için çoğu zaman dolaylı ya da dolaysız bir önderliğe ihtiyaç vardır.

Diğer bir yararı ise devrimin yaptıklarını ve yapamadıklarını, ilerici yönünü ve gericileşmeye başladığı anı yakalamamızı sağlamasıdır. Şubat Devrimi kendiliğindendi ve doğal önderleri vardı. Fakat bu kendiliğinden niteliğini kaybedip, somut bir önderliğin eline geçmeye başladığı andan itibaren, yani burjuva partileri ve küçük burjuva partileri (SR'ler ve Menşevikler) önderliği ele geçirir geçirmez, tarihe Şubat Devrimi diye geçen şeye dönüştü: Güdük bir burjuva devrimi.

Ama neyse ki devrimin bu aşamada kalmaması için uğraşan gerçek bir sosyalist önderlik vardı: Bolşevikler! Onların varlığı, Şubat'ın toplumsal içeriğinin es geçilmesini engelledi. Lenin'in tam da *Ne Yapmalı?*'da belirttiği tepki çeken sözleriyle, kendiliğinden mücadelenin burjuva ve küçük burjuva önderliklerce yolundan saptırılmasını engelleyecek ve devrimci çizgiye "*saptırılmasını*" sağlayacak bir partiye ihtiyaç vardı ve Bolşevikler bu görevi bihakkın yerine getireceklerdi.

ALTINCI BÖLÜM
Şubat Sonrası Durum

"Dünyadaki En Özgür Ülke" Rusya

Her devrim gibi Rusya'da da devrim, itidal çağrılarını kulak arkası edip, aşırılıklarıyla birlikte gelmişti. Yıllardır sımsıkı kapalı olan tıpa açılınca içerideki pislikler de dışarı fışkırmıştı. Olumlu yanlar bir tarafa, Şubat'tan hemen sonra suç oranında muazzam bir artış yaşandı, üstelik "sadece sayısal bakımdan değil, şiddet derecesi bakımından da."[1] Devrim, eski asayiş aygıtı olan Çarlık polisini lağvetmiş olmasına karşın, henüz yerine yenisini koyamamıştı ve milisler de etkisizdi. Dahası afla birlikte başkent hapishaneleri boşalmıştı. Bu çerçevede halk nezdinde kendi adaletini kendi sağlama eğilimi güçlenmişti. "Ekim Devrimi'nden önceki son iki ayda suç oranı o kadar yüksekti ki, Petrograd çöküşün eşiğindeydi. Hırsızlık ve kapkaççılık muazzam bir artış içindeydi. ... Cinayet oranları da her geçen ay artmıştır."[2]

Elbette egemenler bu durumdan anarşi paranoyası yaratmak için yararlanıyor, sorunu bir bütün olarak devrimde arıyor ve sıkı, ceberut bir yönetime geçmenin zaruretine işaret ediyorlardı. Bunu Türkiye'de 12 Eylül öncesindeki kuyruklarla, kesintilerle, yapay yokluklarla kıyaslayabiliriz. Kaos burju-

vazi için sadece sorun değil, aynı zamanda fırsattı ve bu yüzden alttan alta besleniyor ya da önü açılıyordu. Nitekim suç oranları tamamen önlenemez değildi. İşçi milislerinin etkin olduğu yerlerde suç oranları çok daha düşüktü. Bunda milisin etkililiği kadar, suçun sınıfsal doğası da etkiliydi: Bu eylemler zenginlere karşı nefret ve intikam hissi içeriyordu. Sadece kolektif olarak değil, bireysel olarak da intikam zamanıydı. Yıllardır rahat yaşayan egemenlere şimdi huzur yüzü göstermeme düşüncesi kuvvetliydi. Hasegawa bunu, "devrim kendi içinde bir kriminal öğe saklıyordu"[3] şeklinde talihsiz bir kelimeyle dile getirse de özünde aynı şeye işaret etmiş olur.

Devrim, toplumsal olayları açıklayamayan, aşırılıkları da en az durağanlıklar kadar toplumsal süreçlerin olağan bir parçası olarak göremeyen kesimler için her zaman bir cinnet hali olarak tasvir edilmiş, dahası devrimin aşırılıklarına saldırmak devrimin kendisine saldırmanın kısa yolu olmuştur. Troçki şöyle der: "İç savaş bir hümanizm okulu değildir. İdealistler ve pasifistler devrimi her daim 'aşırılıklarından' ötürü suçlamışlardır. Oysa mesele şu ki, 'aşırılıklar' devrimin bizatihi doğasından kaynaklanır, zira devrimin kendisi tarihin bir 'aşırılığıdır'."[4] Tüm bunlar, devrimin eski devlet aygıtını belli oranda parçalamasıyla alakalıydı. Eski aygıt parçalandığı ve kitleler baskıların kalktığını hissederek özgürlükleri soludukları oranda Rusya farklı bir konuma geçmişti.

Lenin, Şubat sonrası ortaya çıkan durumu, "dünyada savaşan ülkeler içinde *şu an* en özgür ülke Rusya'dır" diye nitelendirir.[5] Lenin'in bu sözle ne kastettiği açık olsa da, söyledikleri Bolşeviklere düşman kesimlerce çarpıtılmıştır. İddiaya göre Lenin, Şubat sonrasında, kendisinin de ikrar ettiği gibi, Rusya'da gayet özgür bir sistem, "dünyadaki en demokratik rejim" kurulmuş olmasına karşın, iktidar hırsından ötürü özgürlükleri suiistimal etmiş ve nihayet Ekim'de bir diktatörlük kurmuştur![6]

Tarihi bu şekilde, yani özne olarak kitleleri hesaba katmadan, kahraman veya kötü bireylerin başarıları veya istismarları üzerinden açıklamaya çalışan yaklaşımı uzun uzadıya ele almanın mantıksızlığı açık olsa gerek. Ama kuşkusuz, inandırıcı olmak isteyenlerin bu iddiayı böyle çıplak bir şekilde dile getirdiklerini düşünmemek gerekir. Nitekim bu iddia devrim karşıtlarının dilinde tebdili kıyafetle dolanmaktadır. Bu yüzden bir yanıt vermek şarttır.

Şubat'tan Ekim'e uzanan süreç, hükümetin en demokratik *yönetim* olduğu bir duruma işaret etmediği gibi, yedi aylık süreç de tektip bir görünüm arz etmez. Hükümet çok demokratik olmadığı gibi, Lenin'in bu sözü söylediği Nisan ayıyla örneğin birkaç ay sonraki Temmuz günleri arasında büyük farklar da vardır. O halde Lenin ne kastetmişti? Gerçeklikten kopuk muydu, yoksa bir dil sürçmesi mi söz konusuydu?

Lenin'in sözünde bir yanlışlık yoktur. Gerçekten de Şubat'tan sonra, yaz aylarına kadar uzanan süreçte Rusya savaşan ülkeler içinde, hatta tüm dünyada en özgür ülkeydi. Bunun iki nedeni vardı. Öncelikle, savaşla birlikte diğer ülkelerde demokratik haklar bir bir kırpılmış, Avrupa bir "demokrasi cenneti" (gerçekte değil, sözde bir cennet) olmaktan çıkmıştı. Rusya ise kitlelerin tabandan mücadelesiyle başlayan devrim sayesinde, militarize olmuş Avrupa ülkelerinden ayrılıyordu.

Ama esas neden, kesinlikle bazı burjuva tarihçilerinin iddia ettiği gibi Kerenski ve benzeri siyasetçilerin demokrat temayülleri değil, hükümetin istese bile baskı uygulayamayacak konumda olmasıydı. Esas güç hükümette değildi ve fiilî iktidarı elinde bulunduran Sovyetler anti-demokratik uygulamalara izin vermiyordu. Lenin şöyle der: "Rusya'da ikili iktidar diye bir şey yok. Yalnızca şu var: İşçi Temsilcileri Sovyeti, Geçici Hükümet'i koruyucu, hayırhah bir şekilde denetim altında tutuyor. Gazetede çıkan haberlere inanacak olursak, N. Çıkeidze'nin Minsk'teki askerî konferansta söylediği budur."[7]

Kısacası, Kerenski Mayıs ayında, "Rusya'nın en özgür ülke olduğunu söyleyemem ama Rus donanmasının en özgür donanma olduğu kesindir"[8] derken ne kastediyorsa, Lenin de aynı şeyi kastediyordu. Direksiyon işçi ve emekçilerin elindeydi, Şubat'tan sonra kurulan burjuva geçici hükümetleri "en demokratik" yapan da, sonrasında bunların yeterince demokratik olmadığına kanaat getirip alaşağı ederek gerçek demokrasiyi (işçi demokrasisini) inşa eden de onlardı.

Elbette bu durum Geçici Hükümet'in hiçbir şey yapmadığı anlamına gelmiyor. Burjuva tarihçilerinin dilinde, yukarıdaki düşüncenin doğal (ama çelişkili) tamamlayıcılarından biri, Bolşeviklerin aciz bir hükümeti devirdikleri, karşılarında işler bir devlet aygıtı olmadığı için iktidarın adeta kendilerine hediye edildiğidir. Fakat bu iddia da en az diğeri kadar yanlıştır. Bolşevikler karşılarında hiçbir şey yapmayan, göz göre göre ikinci bir devrime davetiye çıkaran bir hükümet olduğu için iktidara gelmemişlerdi.

İlk Geçici Hükümet

Şubat'tan sonra dört Geçici Hükümet kuruldu ve bu hükümetler toplamda 237 gün iktidarda kaldı; bu sürenin 65 günü kabine kurma çalışmalarıyla geçti.[9] Bu nedenle Şubat-Ekim arasını yönetememe krizinin, bir tür fetret devrinin damga vurduğu istikrarsızlık dönemi olarak adlandırmak mümkündür.

Tıpkı 1936 İspanyası'nda olduğu gibi, 1917 Şubatı'nda Rusya'da da devrimden sonra ülkedeki durumu kabineye bakarak değerlendiren biri, toplumsal manzarayı gerçekten de halkın en parlak dimağlarının önderliğinde aydınlanmanın başlangıcı gibi görebilirdi. Geçici Hükümet'te iki avukat (Prens G.E. Lvov ve A. Kerenski), iki doktor (Şingaryev ve Godnev), iki profesör (Milyukov ve Manuylov) ve bir mühendis (Nek-

rasov) vardı. Bürokrat, müsteşar ve yerel yönetim aygıtı da buna uygun olarak oluşturulmuştu: Sivil bürokraside eğitimli unsurlar sivriliyordu. Ne var ki yine 1936 İspanyası'nda olduğu gibi, hükümetin toplumdaki en münevver kesimlerden oluşması onu küçük bir azınlığın çıkarlarının savunucusu yapmaktan kurtarmıyordu.

Gerçekten de 1917'yle ilgili neredeyse ön kabul olarak alınan, ama gerçeklikten tamamen uzak klişelerden bir diğeri de Geçici Hükümet'in Batı tarzı bir parlamenter sistemi savunduğudur.[10] Kadetler ve Oktobristlerin egemenliğinden bahsettiğimiz düşünüldüğünde, bunun tamamen uydurma olduğunu görmek zor değil. Bir defa, iki parti de *katı* monarşizmden kurtulabilmiş değildi; tanımı nasıl yapılırsa yapılsın, halk iradesini her şeyden üstün görmüyorlardı.

Belirtildiği üzere, başbakanlık koltuğuna Prens Lvov oturmuştu. Beş Kadet (Milyukov, Manuylov, Nekrasov, Konovalov ve Şingaryev) üyesinin yanı sıra, Oktobrist Guçkov (Savaş ve Donanma Bakanı) ve ülkenin büyük kapitalistlerinden partisiz Tereşçenko (Maliye Bakanı) hükümette öne çıkıyordu. Son olarak sosyalist kontenjanından Trudoviklere bağlı ama devrimle birlikte SR olduğunu ilan eden Kerenski de oldubittiye getirip[11] Adalet Bakanı koltuğuna oturmuştu.

Geçici Hükümetlerin istikrarsızlığının kaynağında sınıfsal biçimsizlik ve ilkesizlik vardı. Sovyet'in uzlaşmacı önderliği kurulan (burjuva) hükümete katılmamış olsa da, dışarıdan destek verme kararı almıştı. Kurucu Meclis, genel oy hakkı, sekiz saatlik işgünü, UKKTH gibi demokratik talepleri hayata geçirdiği sürece ve oranda hükümeti destekleyecekti. Bu "sürece ve oranda" tabiriyle ifade edilen koşullu destek tarihe Rusça karşılığıyla "*pastolku-paskolku*" anlaşması olarak geçmiştir.

Geçici Hükümet –bileşenleri sonradan seçim sandığını, tıpkı bizdeki Erdoğan ve AKP gibi, demokrasinin tek kıstası

haline getirecek olsa da– seçimle işbaşına gelmemişti. 2 Mart günü Tauride Sarayı'nda toplanan kalabalık, hükümetin ağır topu Milyukov'a "Sizi kim seçti?" diye sorduğunda, Milyukov, kendi aktardığına göre, "Bizi kimse seçmedi, zira halk tarafından seçilmeyi bekleseydik, iktidarı düşmanın elinden alamazdık. Bizi devrim seçti" der. Yine kendi sözleriyle, tüm siyasi kariyerini böyle bir devrimin yapılmasını engellemeye adamış olan Milyukov, işine gelince seçimi vb. unutur ve devrime atıfta bulunur.[12] Burjuvazi söz konusu olduğunda devrimin seçimle sınırlanamayacak kendine özgü dinamikleri olabiliyordu!

Aynı Milyukov o gün Reuters ve AP'ye verdiği demeçte, bir naiplik sisteminin kurulduğunu ve başında Grandük Mihail Aleksandroviç'in yer alacağını söylüyor ve "bizim kararımız bu cihettedir ve bunu değiştirmenin imkânsız olduğunu düşünüyoruz" diyordu. Bu oldubitti arayışı büyük mücadelelerle çarlığı devirmiş olan işçi ve askerlerde müthiş öfkeye yol açmış ve yoğun baskılar sonucu Milyukov hemen o akşam yazılı bir açıklama yaparak, söylediklerinin şahsi görüşleri olduğunu dile getirmişti.[13]

Elbette Çar değil Çarlık sistemi devrilmişti ve Çar'ın kişisel direncinin ve basiretsizliğinin gerisinde, başında olduğu sistemin işlevsizliği vardı. Çarlık sisteminden beslenen ciddi bir kesim bulunuyordu: Kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin belli bir azınlığı kötü gidişattan bunalmış olsa da, geleneksel devlet (sivil veya askerî) bürokrasisinden soyluluğa kadar egemenlerin çoğunluğu çarlığın arkasındaydı. Tam da bu nedenle Geçici Hükümet Çar'ın feragat etmesinden sonra da karşıdevrimciliğini sürdürdü. Örneğin Çar ile ailesini sağlam bir harcırahla İngiltere'ye yollama önerisini, Çar'ın tutuklanması için Sovyet'in devreye girmesi engelledi.[14]

Bu tartışmalar ve hamleler Çarlık rejimini kurtarmaya yetmemiş olsa da, yeni hükümetin programından "demokratik

cumhuriyet" ibaresinin çıkarılmasını sağladı. Uzlaşmacı sosyalistler iyi bir pazarlık yaptıklarını düşünüyorlardı, zira bunun karşılığında çarlık savunusu da olmayacaktı, hani çoktan tarihin çöp sepetini boylamış olan şu çarlık!

Nihayetinde, Geçici Hükümet ile Sovyet yönetimi sekiz maddede anlaşmaya varmıştı:

1. Tüm siyasi ve dinî tutsaklara özgürlük;
2. İfade, toplanma, örgütlenme ve grev özgürlüğü; silahlı kuvvetlere siyasi özgürlüklerin tanınması;
3. Her türlü sınıfsal, dinî ve ulusal kısıtlamanın kaldırılması;
4. Genel, eşit, doğrudan ve gizli oy temelinde bir yasama meclisinin toplanması için derhal hazırlıklara başlanması;
5. Polisin yerine halk milisinin geçirilmesi;
6. Yerel yönetim organlarının seçimle işbaşına gelmesi;
7. Devrime katılmış hiçbir askerî birliğin silahsızlandırılmaması ve Petrograd'dan geri çekilmemesi;
8. Askerlere de sivillerle aynı hakların tanınması ve askerlik hizmetinde sıkı disiplinin muhafazası.

Genel af dışında, bir Kurucu Meclis'in toplanması için derhal hazırlıklara başlanması vaadi programda başı çekiyordu. Polis aygıtının yerini seçimle işbaşına gelen komiserlerin olduğu yerel özyönetim organlarına tabi bir milisin almasıysa devrimin ne denli güçlü, burjuvazinin de çaresiz olduğunun göstergesi olarak göze çarpıyordu.

İşçi sınıfı Geçici Hükümet'i kabul etmişti ve ilk birkaç ay üretkenliği artırarak bunu gösterdi. Fakat gerek ekonomik zorluklar (enflasyon karşısında paranın pul olması, şehirlerin iaşe ihtiyacının karşılanamaması) gerek siyasi sebepler (savaş, eski düzeni sürdürme kararlılığı) işçileri militanlaştıracak, bunu da öncelikle işyerlerinde denetimi sağlayarak gösterecekleri. Sonrası bir spiraldi.

Burjuva partilerinin egemenliğindeki ilk Geçici Hükümet bazı önemli yasalar çıkardı. Devrimin hemen ardından en geniş kesimlerin özlemi olan siyasal özgürlükler tanındı. Rusya içinde ya da dışında sürgünde olan kişiler ülkeye çağrıldı (ama Mayıs ayına kadar Rusya'ya dönemeyen Martov'un Sovyet Yürütme Komitesi'ne sitem dolu mektubundan da anlaşılacağı üzere,[15] geri dönüşü kolaylaştırmak için pek bir adım atılmadı). İdam cezası ve özel yetkili mahkemeler kaldırıldı, keyfi yargılamalar yasadışı kabul edildi. Her türlü ayrımcılık suç kapsamına alındı, kilise ile devlet işleri birbirinden ayrıldı, vicdan, basın ve ifade özgürlüğü ilan edildi, ulusal azınlıklara belli özgürlükler tanındı, bir o kadar da vaatlerde bulunuldu. Kerenski Geçici Hükümet'in ilk iki ayda tüm yasama çalışmasını neredeyse bitirdiğini söyler.

Hükümetin bu ve diğer birçok yasasının kâğıt üzerinde kalmayıp hayata geçirildiğini kabul etsek bile (ki bu doğru olmaz), düğüm noktası bu değildir. Asıl gerçek, siyasi erki olmayan bir hükümetin yasalarından bahsediyor olmamızdır. Dahası, reformlarını kitlelere sus payı olarak sunan ve esas yapması gerekenleri (her şeyden önce, barış ve toprak sorununun çözümünü) boşluyor olmasını gizlemeye çalışan bir hükümetti bu. Yukarıda bahsi geçen radikal önlemlerin toprak sorunu, çalışma yaşamı, savaşın sonlandırılması gibi en yakıcı meselelerde hiçbir şey söylenmiyor olmasının üstünü örtmeyi amaçladığı konusunda birçok tarihçi hemfikirdir. Marcel Liebman'a göre, "Ilımlılığıyla herkesi şaşırtan bu program söyledikleriyle olduğu kadar söylemedikleriyle de dikkati çekmekteydi." Rex A. Wade daha da açıksözlüdür: "Mükemmel bir program" der, ama "maksat toprak ve barış sorununa dokunmamaktı."[16] Tek sorun bu *burjuva (kapitalist)* hükümetin işçi sınıfının *sosyalist* taleplerini karşılamaktan aciz olması değildi; bu hükümet yakıcı demokratik sorunları da çözmekten acizdi.

Şubat Devrimi'ni ve kurduğu hükümetleri incelemek Bolşevik iktidarının devrimdeki sürekliliklerini ve kopuşlarını takip etmek adına yararlıdır. Örneğin basın özgürlüğü bu başlıklardan biridir. 5 Mart günü Sovyet Yürütme Komitesi, proto-faşist bir pogromcu örgüt olan Kara Yüzler'e atıfla, "tüm Kara Yüz gazetelerinin yasaklandığı"na dair bir kararname yayınladı. Bunun üzerine Gazeteciler Cemiyeti "her türlü sansür ilkesel açıdan yanlıştır" diyerek karara itiraz etti. Bunun üzerine Menşevik ve SR'lerin çoğunlukta olduğu Sovyet yönetimi 6 Mart'ta resmî bir açıklama yaptı: "Yürütme Komitesi basın temsilcilerinin bildirisini ele almış ve bu sorundaki önceki tutumunu yeniden teyit etmiştir, yani: Karşıdevrimci gazeteler yasaklanmıştır."[17] Diğer gazeteler ise Sovyet'in denetimine tabiydi. Başka bir deyişle, uzlaşmacı sosyalistlerin basın özgürlüğü konusunda liberal görüşleri yoktu: Devrimci düzeni tanımayan gazeteler (karşıdevrimci basın) sansür yoluyla susturulabilirdi. Kendi meşru düzenini tanımayan bir gazeteye tahammül etmek, ilkesel bir tutum katına yükseltilemezdi. Bu açıdan, Bolşeviklerin Ekim sonrasındaki tutumu Şubat'la bir süreklilik arz eder.

İkili iktidardan bahsediyor olmamız kitlelerin ikiye bölünmüş olduğu ya da 1917'nin Şubat ve Ekim diye iki kutba ayrılabileceği anlamına gelmez. Geçici Hükümet ile Sovyet'i karşı karşıya getirmemiz zorunluluktur, zira bu ikisi sürekli bir çatışma halindedir, ama Şubat'la Ekim'i karşı karşıya getirmek yanlıştır. Şubat ayrı, Ekim ayrı bir devrim değildir. Şubat'ta başlayan devrim Ekim'de tamamlanmıştır. Bu aradaki süreçte kitleler taleplerini *köklü bir şekilde değiştirmemiş*, yalnızca bu taleplerin nasıl gerçekleşeceğine dair yanılsamalarını atmışlardır. Kitlelerin taleplerine bakarak bunu görebiliriz.

Şubat'tan sonra kitlelerin en temel talepleri "üç balina"da cisimleşmişti: Ekmek, Toprak, Barış.

Geçici Hükümet kapitalistlerin hükümetiydi. Lenin, Nisan ayında, "Devrimimizin ilk gününden beri İngiliz ve Fransız kapitalistleri Rusya devriminin yalnızca ama yalnızca savaşı 'sonuna kadar' götürmek için yapıldığı konusunda yüreklere su serpiyorlar" diye yazar.[18] Gerçekten de Geçici Hükümet'in en büyük çelişkisi buydu: Kapitalistlerin hükümeti olarak, esasen, savaşı daha iyi yürütebilmek için bir devrime girişmişti, ama kitlelerin ondan en büyük talebi savaş sorununun bir an önce bitirilmesiydi!

Savaş tabiatıyla önce askerleri, üniformalı işçi ve köylüleri ilgilendiriyordu. Rusya milyonlarca ölü ve yaralı vermişti. Tarihçi Marc Ferro her şeye rağmen, askerlerin aklında barış talebinin ilk başta büyük bir yer tutmadığını söyler. Askerlerin artık savaştan bıktıkları kesindir, ama Şubat'ın ilk haftalarında çeşitli nedenlerle bu talep ikinci sıraya itilmiştir. Barış talebi öncelikle aktif savaşın bitirilmesi (taarruz değil, "savunma savaşı") şeklinde ifade edilir. Barış talebi yerine, orduda demokratikleşme gibi doğrudan talepler öne çıkar.[19] Sovyet'in ve onun desteklediği hükümetin savaş sorununu çözeceğine dair bir güven vardır. Elbette bu safdillik çok geçmeden kırılır.

Lenin Şubat'tan sonra savaş konusundaki tüm vurgusunu bu hükümetin savaşı demokratik bir çözümle sonlandıramayacağı üzerine yapar. Bunun tek bir temel gerekçesi vardır: Şubat'la birlikte Rusya'daki toplumsal-ekonomik sistem değişmemiştir; egemen sınıf hâlâ burjuvazidir, yalnızca iktidarını daha da perçinlemiştir.

> Kapitalistler ve toprak sahipleri (Guçkov, Lvov, Milyukov) iktidarda olduğu sürece, savaş kapitalistlerin yönettiği bir savaş olmaya devam edecek, ilhaksız barış konusundaki bütün vaatler lafta kalacak ve dünya

üzerindeki işçi kitlelerin kapitalistlerin hükümetlerine güvensizlikleri devam edecektir; bu da savaşın süreceği anlamına geliyor.[20]

Ama Geçici Hükümet'e güven besleyen diğer sosyalistler (en başta, Sosyalist-Devrimciler ve Menşevikler) aynı kanıda değildi. Hükümetin "ilhaksız barış" vaatlerine kendileri kandıkları gibi, kitlelerde de hükümete güven uyandırıyorlardı.

Lenin'in bu dönemki vurgularını incelemek, devrimci siyaset (devrimci strateji ve taktikler) açısından oldukça bilgilendiricidir. Lenin soyut ajitasyonla kitleleri kazanamayacağının farkındadır. Bu yüzden Bolşeviklerin temel stratejisinin "*sabırla anlatma*" olduğunu ortaya koymuştur. Ama bu stratejinin taktiksel ayağı doğru örülmelidir, aksi takdirde doğru görüşler havada kalacaktır. Lenin bu noktada birkaç geçiş vurgusu belirler.

Bunların başında gizli antlaşmaların yayınlanması gelmektedir. Lenin savaşın emperyalist saiklerle yürütüldüğünün bilincindedir, ama bunu kitlelere anlatmanın, anlamalarını sağlamanın yollarını bulmanın zorunlu olduğunun da bilincindedir. Bu amaçla, Çar Nikolay döneminde emperyalist müttefiklerle imzalanan gizli antlaşmaların yayınlanmasını talep eder: Madem bu yeni hükümet çarlığa düşmandır ve ondan bir kopuşu temsil etmektedir, o halde gizli antlaşmaları yayınlasın ve ilhaklardan vazgeçtiğini açıklasın!

> Bir kez daha vurgulayayım, savaşın niteliğini ortaya seren bilhassa çarpıcı bir özelliğe dikkat çekiyoruz. Hiç antlaşma olmasaydı bile, savaşın niteliği değişmezdi, çünkü kapitalist gruplar çoğu zaman ortada bir antlaşma olmadan da anlaşmaya varabilirler. Ama ortada imzalanmış antlaşmalar var ve bu antlaşmaların anlamı açıktır. Ajitasyon ve propagandacılarımızın çalışma-

larının eşgüdümünü sağlamak amacıyla, bu gerçeğin özellikle vurgulanması gerektiğini düşünüyoruz ve bu yüzden bunu özel bir madde yaptık. Halka mevcut hükümetlerin savaşı eski hükümetler arasında imzalanan antlaşmalar temelinde yürüttüklerini anlatmak gerekiyor. Zannımca, kapitalistlerin çıkarları ile halkın iradesi arasındaki çelişkilerin en çarpıcı şekilde görüldüğü yer burasıdır ve bu çelişkileri teşhir etmek, halkın dikkatini bu çelişkilere çekmek, kitlelerin sınıf bilincine seslenerek açıklamaya çalışmak propagandacıların görevidir.[21]

Lenin bu yolla Geçici Hükümet'i epeyce yıpratmıştır. Bu siyaset anlayışı oldukça önemlidir ve Lenin açısından tesadüfi değil, istikrarlı, bilinçli bir tutuma işaret eder.

Lenin kendi doğrularını ortaya koymanın yetmediğinin farkındaydı. Aşağıda, "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganı üzerinden de irdeleneceği üzere, bu doğruları göstermek için muarızlarının yanlışlığını teşhir etmenin şart olduğunu düşünüyordu. Fakat bu teşhir çalışması sadece çürütme ya da "mahkûm etme" şeklinde değil, deyim yerindeyse, teşvik etme şeklinde de yapılmalıydı, özellikle de sosyalist gruplar söz konusu olduğunda. Lenin "yapamazsınız" diyordu demesine, ama "yapamazsınız"ı değil, "yapın"ı vurguluyordu. Geniş kitlelere hitap etmek için doğru politikayı buluyor ve kitleleri bu politikaya çekmeye çalışıyordu. Kitlelerin o an destekledikleri siyasetçileri ikili bir manevrayla, hem mahkûm ediyor hem de yapamayacakları üzerinden teşhir ediyor, "Ya yapın ya defolun" diyordu.

Lenin bir siyasetçinin kendi söylediklerinin doğru olmasına güvenerek, kitleler tarafından kutsal kelâm olarak kabul göreceği vehmine kapılmaması gerektiğini söylüyordu. Devrimcilerin birkaç adım ileride olmaları nedeniyle kitlelerin organik öğrenme sürecini kısa kesmelerini beklemek, kitlele-

rin hep aşama aşama ilerleyeceğini düşünmek kadar yanlıştır. Lenin kitleler sosyalist fikirlere iman etsin değil, bu fikirlere çekilsin istiyordu:

> Azınlıkta olduğumuz sürece, halkın gözünü açmak adına eleştiri faaliyetimizi sürdürürüz. Kitlelere "siz gelin, bizim sözümüze itimat edin" demiyoruz. Biz şarlatan değiliz. Biz kitlelerin yanlışlarını kendi *deneyimleri* yoluyla aşmalarını istiyoruz.[22]

Nitekim Nisan ayında tam da bu gizli antlaşmalarda öngörüldüğü üzere, Rus hükümeti yeniden saldırıya geçmeyi planladığını duyurduğunda Lenin ilk önemli zaferini kazanmış olacaktı.

Bolşeviklerin savaşa karşı tutumu, diğer meselelerde olduğu gibi ciddi bir esneklik içeriyordu. Bolşevikler siyasetin sadece temel doğruları yerli yersiz tekrarlamaktan ibaret olmadığını anlamış, bu doğruyu bir sanata dönüştürmüşlerdi. Bu esneklik "dürüst savunmacılık" örneğinde olduğu gibi kimi zaman oportünizme kaymaya yol açmakla birlikte, doktriner katılıktan uzaklaştırması bakımından Bolşevik cephanelikte önemli bir silahtı. Örneğin dünya savaşının emperyalist bir savaş olduğu, işçilerin bu savaşta yer almalarının yanlış olduğu, yurt savunmasının yurdu değil burjuvazinin devletini savunmak olduğu doğrusu; kitlelerin "yaşadığımız yurdu yöreyi sevmeyecek miyiz, kendimizi korumayacak mıyız?", "biz burada devrime başladık, bu kazanımlar ya da müstakbel kazanımlar Almanların zaferiyle mahvolacak" ruh haliyle birleştirilmeliydi. Lenin'in "dürüst savunmacılık" tezi (yanlış olsa da) bu kaygıdan yola çıkmıştı. Bolşevikler iktidara ilerledikçe bunun özellikle de ajitasyonda çok daha uygun biçimleri bulundu. Ekim başında Smilga'nın gazetede yazdıklarına benzer sözleri Sovyet Kongresi'ne hitaben Troçki sarf eder: "Savaşın

yürütülmesi işini ne savaşmayı ne de barışmayı bilenlerin eline bırakacak mıyız?"[23] Tarihçi J. White burada bir paradoks görür, oysa burada bir paradoks arayacağına tam da Bolşeviklerin Soğuk Savaş yazınındakinden tamamen farklı bir esnekliğe sahip olduğunu yakalaması gerekirdi. Bolşevizmin özü budur. Tıpkı "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganında olduğu gibi, Bolşevikler zamandan ve mekândan münezzeh bir siyaset ya da slogan bilmiyorlardı. Tam da Lenin'in yukarıdaki alıntısında görüldüğü üzere, iktidardan uzak oldukları, devlet dümeninin burjuvazinin elinde olduğu dönemde söyledikleri farklı; iktidara yürüyor olmanın verdiği güvenle iktidarı almanın arifesinde söyledikleri farklıydı.[24]

"Ekmek"

Devrimi başlatan, başını çeken işçi sınıfı, özellikle de Petrograd işçi sınıfıydı. Arkasında uzun bir mücadele deneyimi vardı, ama 1914'te patlak veren savaş dengeleri bozmuş ve bir kırılma yaşanmıştı. Rusya işçi sınıfı baştan aşağı dönüşmüş olmasa da, proletarya saflarında burjuvazinin siyasal nüfuzu daha çok hissedilir olmuştu.

Yine de Rusya işçi sınıfı devrime kendi talepleriyle girdi. Toplumun geniş kesimlerinin sahip çıktığı demokratik taleplerin (demokratik anayasal yönetim, barış, toprak reformu vb.) yanı sıra, doğrudan sınıfsal talepleri için de mücadele yürütüyordu. Sovyetlerin kurulması ve Geçici Hükümet'e karşı ihtiyatlı, şüpheci yaklaşım bunun bir ifadesiydi.

Ne var ki işçi sınıfının devrimin başlangıcındaki talepleri radikal değildi. Lenin tarafından işçi sınıfının örgütlülüğü ve bilincinin henüz yeterli düzeyde olmaması diye ifade edilen durum zaten ikili iktidarın kurulmasına yol açmıştı. İşçi sınıfı devrime "sosyalizm" talep ederek başlamamış, farkında olmadan birtakım geçiş taleplerini dillendirmişti. Şubat'tan sonraki

ilk aylarda bu geçiş talepleri arasında öncelikli sırayı sekiz saatlik işgünü alır. Ardından iş garantisi, ücret artışı talepleri ya da genel olarak işyerindeki koşulların düzeltilmesi gelir.

İşçi sınıfı proleter devrimine bu "ekonomik" talepleri atlayarak değil, bu uğurda mücadele edip bu tür taleplerin devrimci kriz dönemlerinde bütünsel olarak gerçekleştirilemeyeceğini ve dolayısıyla sosyalist devrime ilerlemek gerektiğini yaşayıp görerek gidecekti. Rusya işçi sınıfının devrimin başlarındaki bu tutumu ve yalnızca sekiz ay içinde çarlığın yıkılmasından sosyalist devrime ilerlemesi bir tesadüfün ürünü değil, gerçek bir devrimci partinin varlığı koşullarında devrimin tipik gerçekleşme biçimidir. İşçi sınıfı kendi maddi çıkarları için devrime çekilir; soyut sosyalizm hayali için yürümez, deyim yerindeyse, somut çıkarları için yürürken sosyalizme ilerler.

Bu durumun Rusya Devrimi'nde de kendine özgü bir tarzda gerçekleştiğini söylemek gerekiyor. Gerçek iktidar işçilerin elinde olduğundan ve burjuvazi ona karşı çıkacak cesarete sahip olmadığından, işçiler de Menşeviklerin karşıdevrim umacısına işaret eden[25] arabuluculuğuna kulak tıkadığından, örneğin Şubat'tan sonra başkentte ve yaklaşık otuz şehirde sekiz saatlik işgünü uygulanmaya başlar, en büyük fabrikalar (enflasyon oranında olmasa da) ücret artışlarını kabul eder.[26] Gerçekten de 10 Mart'ta Sovyet ile Petrograd Fabrika ve Atölye Sahipleri Cemiyeti arasında yapılan anlaşmayla sekiz saatlik işgünü en azından Petrograd'da kabul edildi. Ayrıca ücret artışına da onay verildi ve nominal ücretler ortalama yüzde elli arttı.[27] İş saatlerinin kısaltılması ücretlere yansıtılmayacak, fazla mesai fabrika komitelerinin onayına sunulacaktı. Anlaşmazlıkların çözümü için işçi ve patron temsilcilerinden eşit sayıda üyenin oluşturacağı hakemlik müessesesi kurulmasına hükmedilmişti.[28] Moskova[29], Donbass madenleri, Urallar gibi yerlerde burjuvazi daha sert olsa da, işçilerin tabandan bastır-

masıyla sekiz saat kabul ettirilmişti. Ziva Galili'nin aktardığı rakamlara göre, Mart ayında Petrograd'da ortalama çalışma günü 10,1 saatten 8,4'e düştü ve ücretler en küçük işletmeler haricinde ciddi artış gösterdi.[30] Kara listeye alınmış işçilerin işe iadesi sağlandı. Neredeyse her fabrikada fabrika komiteleri kuruldu. Nisan sonunda da Petrograd Sanayiciler Derneği ile asgari ücret anlaşması yapılacaktı. Tüm bunlar işçilerin grevlerinde ciddi bir azalmayı da beraberinde getirdi.

Ama burjuvazi için bu dönemde esas amaç işçi sınıfını yatıştırmaktı. Kapitalistler bu geçici tavizlerle işlerini yoluna koyacak zamanı kazanmayı, ardından saldırıya geçmeyi planlıyorlardı. Geçici Hükümet nihayetinde ne sekiz saatlik işgününü (gerçekten) kabul edecek, ne de patronlarla olan görüşmelerde işçilerin meşru taleplerini destekleyecekti. Aksine işçileri patronların taleplerini kabul etmeleri için tehdit edecekti. Neyse ki işçi sınıfının örgütlülüğünün ve sınıf bilincinin yetersizliği nispi bir yetersizlikti. Kitlelerin sınıf bilinci, iktidarı Geçici Hükümet'e devretmeye karşı çıkacak kadar ileri olmasa da, ipin ucunu bırakmalarına yol açacak kadar geri değildi.

Ekmek sorunu sadece mecazen değil, düz anlamıyla da başlıca sorundu. Geçici Hükümet'in en önemli dertlerinden biri ise sorununun çözümüydü; zira bu sorun kır ile kent arasındaki ilişkilerin rayına oturtulması demekti. Geçici Hükümet(ler) bu amaçla temelde iki adım attı: Tahıla zorla el koyma ve bunun tamamlayıcısı olarak komiteler aracılığıyla köylüyü şehirlerden sınai ürün geleceğine dair vaatlerle uyutma. Önce 9 Mart'ta Sovyet'in de temsil edildiği Devlet Tedarik Komitesi kuruldu. Mart sonundaysa hükümet tahılda devlet tekelini ilan etti. Buna göre, köylünün elinde bulunan ve geçimi için gerekli olanın üstündeki tüm tahıl devlete verilecekti. Hükümet dengelemek adına tahıl fiyatına ciddi bir zam yapsa da, bunun enflasyonu azdırmaktan başka bir yararı olmadı.

Kısa süre sonra karne sistemine geçildi. Elbette bu da kâr etmedi. Geçici Hükümet kentlere iaşe tedariki sorununu çözemedikçe, özellikle de yaz aylarından itibaren askerî yöntemlerden daha fazla medet umar oldu. Nitekim hükümetin bu konudaki nihai kararı da tahıl tedarikini korumak için silahlı muhafızlardan yararlanma kararlılığını ifade etmek ve bunu hayata geçirmek olacaktı.

Toprak Sorunu

1905 Devrimi'nde şehirlerdeki hareket ile köylerdeki hareket eşzamanlı bir şekilde yükselmemişti. Şehirlerdeki hareket 1905 Ekim greviyle tepe noktasına vardığında, köyler daha yeni yeni kıpırdanıyordu. Bu uyumsuzluk devrimin yenilgisine yol açan etkenlerden biriydi. 1917'de iktidar için kapışacak iki sınıf da bu dersleri çıkarmıştı.

1905, teoride bilinen bir gerçeği pratikte bir daha göstermişti: Şehirlerdeki sınıf hareketi kırdaki hareketle birleşmeliydi, ama bunu yaparken köylülüğün içindeki sınıfsal ayrıma dikkat etmek zorundaydı. İşçi sınıfının devrimdeki müttefiki (kır proleterleri dışında) yoksul köylülük, yani yarı-proleterler olabilirdi ve bu ittifak vakit geçirmeden kurulmalı ve kurumsal kimliğe kavuşturulmalıydı.

1905 Devrimi'nin yenilgisinden sonra Çarlık rejimi köylülükle yalnızca şiddete dayalı değil, reformlar üzerinden de bir ilişki geliştirdi. Tarımda kapitalizmin önünü daha da açan bu hamle, köylülüğün sorununu çözmekten uzaktı. Stolipin diktatörlüğü bir kır burjuvazisi yaratmakla kalmamış, eskinin köy komünlerini daha da parçalayarak kırdaki sınıfsal kutuplaşmayı keskinleştirmişti.

Diğer yandan, 1917'de köylü sorunu yalnızca kırla sınırlı değildi. Emperyalist paylaşım savaşıyla birlikte köylüler burjuvazinin askeri olmuş ve böylece hem cephede hem de cephe

gerisinde siyasal ve toplumsal yaşamın doğrudan parçası haline gelmişlerdi. Dolayısıyla köylüler üniformalı ya da üniformasız emekçiler olarak devrimin asli birer bileşeniydi.

Köylülerin 1917'de devrim başladıktan hemen sonra yasal izin ya da kararname beklemeden Mart ayında harekete geçtiklerini söyleyemeyiz. Bu tür eylemlere girişenler azınlıktaydı. Köylüler de tıpkı şehirlerdeki emekçiler gibi yeni hükümeti kabul etmiş, onun atacağı adımları ve toplayacakları Kurucu Meclis'i bekliyorlardı. Fakat köylerde de kurulmaya başlayan komiteler ve Sovyetler aracılığıyla esas gücün kimde olduğu açıkça görülüyordu. Zaman ilerledikçe bağımsız hareketler de güçlendi.

Gerçekten de köylüler Şubat Devrimi'nde ciddi bir rol oynamadılar. Öyle ki birçok köylü Çar'ın devrildiğine inanmamış ve köye haberi getirenleri kovalamıştı! Çarlık yıkıldıktan ya da yıkıldığına inandıktan sonra da bir süre bekle-gör politikası izledikleri söylenebilir. Emekçi köylülük yeni hükümete onay vermişti; ne yapacağını görmek istiyordu ve dahası kendi çıkarına uygun hareket edeceğine inanıyordu. Bu yüzden ilk haftalarda ekilmemiş toprakların tarıma açılması, üretimin artırılması ve hem cepheye hem de şehre tahıl tedarikinin artırılması genel tavrı ifade eder. Köylülük hükümetin otoritesini tanımış ve toprak açlığını gidermek üzere doğrudan harekete geçmemişti.

Fakat hükümete açık çek verilmediği kısa sürede anlaşıldı ve daha Nisan ayına gelmeden köylülük göbeğini kendi kesmek için harekete geçti. Bunda hükümetin kurduğu yeni bucak komitelerinden yerel hükümet organlarına kadar yetkili mercilerin çoğuna toprak sahiplerinin ve yandaşlarının yerleştirilmesi de önemli bir etkendi.[31] Kırsaldaki tek sorun köylünün toprak açlığı değildi, hatta öncelikle bile bu değildi. Köylünün temel sorunu açlıktı ve açlık sorununun toprakla çözüleceğini düşünüyordu. Bu huzursuzluklarını büyük arazilere el koyma, yasadışı odun kesme, otlak ve çayırlara el

koyma, malikânelere saldırı gibi eylemlerle gösteriyorlardı.

Toprak sahiplerinin temsilcisi olan hükümet kırda köklü değişikliğe karşı çıkıyordu. Hükümet 21 Nisan'da toprak komitelerini kurdu. Amaç, birçok yazarın üzerinde anlaştığı üzere, toprak sorununun çözümü değil, tarımsal üretimin sekteye uğramasını engellemek ve köylüleri Kurucu Meclis vaadiyle oyalamaktı. Lenin'in veciz ifadesiyle: "Toprak için, Kurucu Meclis toplanana kadar bekleyin! Kurucu Meclis için, savaş sonlanana kadar bekleyin! Savaşın sonlanması için de tam zafer kazanana kadar bekleyin!"[32] Gerçekten de toprak sorununun çözümü için Kurucu Meclis'i beklemek bir oyalama taktiğiydi. Fakat Geçici Hükümet toprak sahiplerini doğrudan savunmaktan da acizdi. Kırda eski düzen bozulmuştu ve köylüler kitlesel olarak derhal mülksüzleştirmelere girişmemelerine karşın, eski otoriteleri ve yukarıdan disiplini reddediyorlardı. Bu tür "başıbozuk" olaylarda hükümet toprak sahiplerine arka çıkmakta zorlanıyordu.

Köylüler hiç gecikmeden örgütlenmeye girişmiş, fakat doğrudan Sovyetlerde örgütlenmemişlerdi. Kırsalda öne çıkan örgütlenmelerin başında kooperatifler geliyordu. Daha ziyade ekonomik örgütler olan kooperatifler devrim sırasında bu kapsamlarını genişlettiler ve Sovyetlerin kurulmasına da belli açılardan önayak oldular.[33] Sovyetler zaman içinde kurulmaya başladı ve ağırlıklı olarak zengin ya da küçük burjuva köylülerin egemen olduğu Toprak Komiteleri'nin karşısına çıktı (fakat bu iki örgüt biçiminin her yerde kesin çizgilerle ayrıldığını söylemek güçtür). Tıpkı Petrograd Sovyeti'nde olduğu gibi, Köylü Sovyetleri'nin kuruluşuna da devrimcilerin önayak olduğunu görürüz. Kurulan bu Sovyetlerde de yoksul köylüler yeterli söz ve temsiliyet hakkına sahip olamamışlardı. SR'lerin egemenliğindeki Sovyetler ilk kongresini 4-28 Mayıs'ta toplar. Hazır bulunan 1.115 delegeden 537'si SR'lere aitken, sadece 14 Bolşevik delege vardır.[34]

Fakat köylüler nihayetinde çeşitli komiteler kurdular. Bunların başında en alt idari birim olan bucak düzeyindeki köylü yürütme komiteleri geliyordu. Hükümet tarafından kısa süre sonra tanınan bu komitelerin dışında, İaşe Tedarik Komiteleri ve Toprak Komiteleri vardı.[35] Köylülerin kurdukları komiteler kimi yerlerde kamu güvenliği komiteleri, kimi yerlerde halk iktidarı komiteleri, kimi yerlerde devrim komiteleri, kimi yerlerde sadece köy komiteleri adını almış olsa da, özü aynıydı: Köylülerin kurduğu ve doğrudan onlara sorumlu olan öz-örgütlenmelerdi.[36] Devrim ilerledikçe köylüler bu organları daha dolaysız şekilde ellerine aldılar. Öyle ki bir süre sonra köylü olmayan tüm unsurların komitelerden çıkartıldığı ve öğretmenlerin ya da benzeri diğer aydınların yönetici mevkiilerden uzaklaştırıldığı görülmektedir. "Bunun sonucunda komitelerin örgütlenme ve idare kapasitesi müthiş azaldı; yaz ve güz aylarında birçok komitede toplantı tutanaklarını yazacak okuryazar kimse yoktu."[37]

Bu dönemde henüz hükümette olmamalarına karşın, SR'ler ve Menşevikler tabandan gelişen kitle hareketini ve inisiyatiflerini desteklemek yerine statükocu tutum aldılar. Fakat Menşeviklerin ve (Bolşeviklere saldırmak için Menşevikleri "demokrat sosyalistler" olarak lanse eden) tarihçilerin demokratlığı burada yine de ifşa olmamıştı. Kitleler açısından öncelikli yol, bu partileri muhalefetteyken harekete zorlayamıyor olmak diye kavranmıştı. Bir de iktidardayken görülmeleri gerekiyordu.

Burjuva Hükümete Katılma Sorunu: Millerandcılık

Şubat Devrimi sonrasını dönemlere ayıracak olursak, ilk sırayı Mart ayından Mayıs ayına kadar geçen iki aylık dönem alır. Nisan ayında Milyukov hükümetinin verdiği notayla başlayan kriz ilk Geçici Hükümet'in dağılmasına yol açmış ve bu ilk dönem kapanmıştır.

Belirtildiği üzere bu ilk hükümette sosyalistler yer almıyordu – bir sosyalistten ziyade radikal demokrat olarak görülen Kerenski istisna kabul edilegelmiştir. Narodnik[38] ve Menşevik partiler bir burjuva hükümete katılmayı ilkesel olarak yanlış buluyorlardı. Peki, bir siyasal parti neden hükümete katılmak istemez?

Bu ilkesel tutumun kaynağında yaklaşık yirmi yıl önce Fransız sosyalist hareketinden doğan bir tartışma vardı: Millerandcılık (bakancılık ya da bakan sosyalistliği). O dönemin sosyalistlerinden Alexandre Millerand 1899 yılında burjuva hükümete katılma kararı alınca Fransız sosyalistleri ikiye bölünmüştü. Lenin'in "revizyonist siyasal taktikleri geniş çapta, gerçekten ulusal ölçekte uygulayan en büyük deney"[39] dediği Millerand'ın tutumu, mücadele konusunda yan çizen çoğu uyanığınkiyle aynıydı: Düzen içinde yüksek mevkilere gelerek sistemi değiştirmek!

İkinci Enternasyonal'in ana çekirdeği, belli yalpalamalara karşın, bakancı sosyalizm anlayışına karşı çıkmıştı. Fakat o dönemde de bu tutum esasen burjuva devrimini tamamlamış, ülke içinde kapitalizmin önünde bir engel kalmamış ülkeler için kabul edilmişti. İkinci Enternasyonal dar anlamda kavranan bir Avrupa örgütü olduğundan, burjuva-demokratik devrimini tamamlamamış ülkelere dair net bir perspektifi yoktu. Biraz da şarkiyatçı bir tutumla, bu ülkelere sıra gelene kadar Avrupa'nın zaten sosyalizme giden yolu açacağı düşüncesi vardı. Teorik yöndeki aksi görüşler genelleşmiş ya da somutta bir karşılık bulmuş değildi.

Menşevikler de bu nedenle, neredeyse diğer tüm sorunlarda olduğu gibi, bu ilkeyi İkinci Enternasyonal'den aynen almış ve başka bir toplumsal-siyasal ortam için üretilen bu teorinin (bütünün) Rusya'yla (parçayla) nasıl bir uyum sağlayacağına gerektiği şekilde kafa yormamışlardı. Martinov bu konuyu ilk gündeme getiren kişi olmuştu. Onun haricinde,

Martov'un 1905 Devrimi sırasında yazdığı yazı birkaç ay sonra resmî tutum olarak kabul edilmiş ve Nisan 1917'ye kadar da sorgulanmamıştı.[40] Bu eklektik tutum Menşeviklerin ve diğer sosyalistlerin başını 1917'de fena halde ağrıtacaktı.

Nitekim Menşeviklerin ve SR'lerin içinde farklı düşünen kesimler yok değildi. İki partinin ana yöneticilerinin henüz yurda dönmediği dönemde, partinin ve yeni kurulan Sovyet'in başında yer alan isimler, Sovyet'in yeni çıkmaya başlayan gazetesi *İzvestiya*'da "Demokrasi'nin Geçici Hükümet'e Katılması" başlıklı bir yazı yayınlamış ve demokrasinin, yani işçi sınıfı temsilcilerinin burjuvaziyi çarlıkla anlaşmaktan ve reformları yarıda bırakmaktan alıkoymak adına hükümette yer almasının doğru olacağını savunmuşlardı.[41] Keza Sağ SR'lerden Fillipovski, "hükümete katılırsak, bari biz baskın olalım"[42] diyerek on küsur yıl sonra Fransız sosyalist başbakan Léon Blum'un "iktidar icrası" teorisini haber veriyordu.

Bu noktada gerek Troçki'nin gerek 1917'ye kadar Rusya'daki devrime Menşeviklerle aynı sınıfsal değeri biçen Lenin'in diğer sosyalistlerden ve özellikle de Menşeviklerden farklılığını vurgulamak gerekiyor. İki *farklı* düşünce bu iki devrimcide tam da ayırt edici şekilde ortaya çıkmıştı: İkisi de dogmatik değildi ve doğruları sorgulamaksızın, teorik-pratik bir bütünün parçası olup olamayacağına bakmadan kabullenmiyordu.

Lenin Rusya'daki devrimin "Proletarya ile Köylülüğün Devrimci-Demokratik Diktatörlüğü" (PKDD) adını verdiği kendi özgün formülüyle sonuçlanacağını savunuyordu. Bu açıdan Menşeviklerle ve Troçki'yle arasındaki farklara değinmiştik. Lenin Menşeviklerden yalnızca burjuvaziye güvensizlik, devrimde proletaryanın hegemonyası gibi asli konularda ayrılmıyordu. Lenin burjuva-demokratik devrimin hedefinin demokrasiyi olabildiğince ilerletmek ve proletaryaya sosyalist mücadele için en elverişli koşulları yaratmak olduğunu düşünüyordu ve bu noktada Menşeviklerle aynı fikirdeydi.

Fakat Lenin daha tutarlı bir görüşe sahipti, daha doğru bir tabirle kendi yanlış teorik formülünün bile onu devrimci olmayan alternatife sıkıştırmasına izin vermiyordu. Madem, diyordu Lenin, burjuvaziye güven olamaz, o halde demokrasiyi genişletme görevi burjuvaziye bırakılamaz. Proletarya gerekirse, Menşeviklerin iddia ettiği gibi, muhalefetin en radikal, en sol kanadı olmakla kalmamalı, aynı zamanda hükümete de girmeli ve burjuvaziyi oradan da "ittirmeli"ydi. Lenin topyekûn savaş ilan ediyordu: Bulduğumuz her fırsattan, her kapıdan yararlanalım; sadece "tabandan değil, hem tabandan hem tepeden" baskı bindirelim, zira "sadece tabandan baskı bindirelim" demek anarşizmdir!

Troçki ise Rusya'da zaten bir proleter devletinin kurulması gerektiğini savunması bakımından, bir açıdan *tartışmanın dışında* gözükse de, aslında tam ortasındaydı. Troçki'nin Sürekli Devrim teorisi ve Rusya Devrimi perspektifi, özellikle de Lenin'le konuya dair tartışmalarından biri bu hususa odaklanmıştı.

Troçki, Sürekli Devrim teorisinin merkezine proletaryanın tarih sahnesine çıkmış olmasını koymuştu. Proletarya bir kez harekete geçtiğinde, çıkarları kendi niyetlerinden bağımsız olarak burjuvazinin çıkarlarıyla ters düşecekti. Bu noktada tarihsel gelişim yasalarının duvarları engel olamazdı. Kapitalist açıdan azgelişmiş bir ülkede burjuva-demokratik devrimin kapsamını aşması, örneğin 1848 Fransası'nda olduğu gibi, proletaryanın henüz tarih sahnesinde tüm ağırlığıyla yer almadığı dönemde de yaşanmıştı. Bu nedenle, diyordu Troçki, proletarya kendi sınıfsal çıkarlarının peşinde *sonuna kadar* koşmak zorundaydı ve bu son da işçi devletiydi, bir burjuva hükümeti değil.

Aynı şekilde, burjuvazinin tarihsel açıdan gericileşmiş olması da burjuva devrimler çağına göre bir farklılık oluşturuyordu. Proleter devriminin henüz güncelliğe sahip olmadığı on dokuzuncu yüzyılda burjuva hükümetlerine katılmak,

burjuvaziye destek vermek ilkesel olarak *reddedilemezdi*, zira burjuvazi hâlâ ilerici bir sınıftı. Emperyalizm çağında ise miadını doldurmuş, gericileşmiş bir sınıftı, karşısında proletaryanın şahsında daha ilerici bir sınıf vardı.

İşte bu çerçevede, Lenin ve Troçki 1905 sonrasında burjuva-demokratik devrimin kapsamı ve dolaylı olarak burjuva hükümetlerine katılım sorununda karşı karşıya gelmişlerdi. Lenin'in 1907'deki Beşinci Kongre'de "sürekli devrim hariç" Troçki'yle bütün temel konularda aynı görüşte olduklarını söylediği tartışmada, Troçki de Lenin'in Rusya devrimine yaklaşımını önemli gördüğünü belirtir, fakat PKDD formülünün devrim başladıktan *sonra* karşıdevrimci bir niteliğe bürüneceğini söyler.

Belirtildiği üzere, Lenin Menşeviklerden farklı olarak bu mücadelenin sonucunda kurulacak burjuva hükümetine proletaryanın ortak olabileceğini (onun radikal sol kanadını oluşturabileceğini) söylüyor ve Menşeviklerden ayrılıyordu. Proletarya bu rolünü kendisine daha demokratik ve dolayısıyla sosyalist mücadele için daha uygun koşullar yaratmak için kullanacaktı. Troçki ise Lenin'e belki de en çok bu noktada karşı çıkıyor ve PKDD formülünün devrimden sonrasını yeterince dikkate almadığını vurguluyordu.

Bu noktada Troçki'nin ne derece ferasetli olduğunu görmek gerekiyor. Troçki proletaryanın siyasi bir özne olarak tarih sahnesinde yerini aldığı bir ortamda, iktidar sorununun kaçınılmaz şekilde gündeme geleceğini ve proleter devrimini başka baharlara erteleyen proletaryanın gerici bir sınıfın iktidarına açıkça ya da utangaçça ortak olmak zorunda kalacağını söylemişti. Dahası bu sorun proletaryanın devrimci taleplerini geriye itmesiyle de çözülebilecek basitlikte değildi. Gericileşmiş bir sınıfın (burjuvazinin) burjuva-demokratik dönüşümü bile gerçekleştirmekten aciz olması, *kalınması istenen burjuva sınırlar dahilinde de* proletaryayı rehin alacaktı.

Bu öngörü 1917 Şubatı'ndan sonra en yakıcı demokratik sorun olan I. Dünya Savaşı'nın sonlandırılması sorununda kanıtlandı. Neticede, Şubat Devrimi'nden sonra "proletarya" (proletaryanın desteklediği partiler aracılığıyla) kendi niyetlerinden bağımsız olarak emperyalist savaşı destekler konuma gelmişti. İktidara ortak olmak ya da dışarıdan desteklemek şovenizme ortak olmaktı.

Dolayısıyla Lenin şu ikilemle karşı karşıya kaldı: Tutarlı olmak adına hükümete de katılmak gerekir, ama emperyalizm çağında bunu yapmak ateşle oynamak demektir. Böylece Şubat'tan sonra garip bir durum ortaya çıktı ve iki grup da dediğinin tersini yaptı: Devrimden sonra kurulacak burjuva hükümetine proletaryanın da sol kanat olarak katılabileceğini savunan Bolşevikler burjuvaziyle koalisyonu ısrarla ve *ilkesel olarak* reddederken, tam tersi görüşteki Menşevikler burjuvaziyle koalisyon hükümeti kurdular. Lenin teorik yaklaşımının özünün doğru olması sayesinde yanlış formülünün esiri olmazken, Menşevikler yanlış teorilerindeki nadir doğru parçayı da atmak zorunda kaldılar. Lenin doğru yolu Nisan Tezleri'yle cisimleştirirken, Menşevikler yanlışa Nisan kriziyle daha da battılar.

ARASÖZ
"Nisan Tezleri"

Lenin Şubat Devrimi'ni İsviçre'de sürgündeyken haber alır ve savaş koşullarından ötürü ülkeye dönmesi bir ayı aşar. Lenin'in Rusya'da olmadığı dönemde Bolşevikler biri Rusya çapında olmak üzere iki parti konferansı toplarlar; Lenin ikincisinin ortasında, 3 Nisan 1917'de ülkeye döner. Kendisine epey bir coşku ve debdebeyle hüsnü kabul gösterilmesine karşın, Lenin'in pek de "hoş bulduğu" söylenemez. Devrimin burjuva uzlaşmacı çizgide olması yetmezmiş gibi, Bolşevik parti de Lenin'in arzuladığından çok farklı bir tutum almıştır.

Bolşevikler devrimde başı çekemedikleri gibi kötü bir artçı görünümü çizerler. 1 Mart'ta iktidar sorununun konuşulduğu Sovyet MYK toplantısında, bir burjuva hükümeti kurulmasına karşı çıkan tek bir ses duyulmaz. Üstelik 39 üyeden 11'i Bolşevik parti üyesi ya da sempatizanıdır ve "Bolşevik merkezin üç üyesi Zalutski, Şlyapnikov ve Molotov da oturumda yer almaktadır."[1] Sovyet'in ertesi günkü oturumunda da, bu kez bizzat Şlyapnikov'un aktardığına göre, 400 üyeden sadece 19'u iktidarın burjuvaziye devredilmesine karşı çıkar. Toplantıda 40 Bolşevik hazır bulunmasına karşın, hiçbirinden protesto ya da karşı önerge gelmez. Nitekim birkaç gün sonra da Petrograd Komitesi, tıpkı uzlaşmacı sosyalistlerinki gibi,

pastolku-paskolku formülüyle Geçici Hükümet'e destek beyanında bulunur.[2]

Parti yayın organı *Pravda* devrimden sonra yeniden yayınlanmaya başlamıştır. 12 Mart'a kadar görece sol bir çizgi izleyen *Pravda*, o tarihte Stalin ve Kamenev'in başa geçmesiyle belirgin şekilde sağa kayar. Stalin ve Kamenev el ele verip ılımlı, uzlaşmacı bir çizgi izlerler. Partinin dümeni fiilen Stalin'in, onun ardından da Kamenev'in elindedir ve bu ikili direksiyonu Geçici Hükümet'in *sadık muhalefeti* rolüne, yani uzlaşmacılığa kırarlar.

Bu siyasi çizgi o gün en somut karşılığını Stalin tarafından "Kahrolsun Savaş" sloganının reddedilmesi teklifinde bulur. Stalin'e göre, savaşın niteliği tam manasıyla burjuva nitelikte olmayan bir hükümet ya da yönetim (çarlık) yerine saf bir burjuva hükümetinin ("demokrat" ya da cumhuriyetçi bir hükümetin) geçmesiyle değişmiştir! Stalin aynı mantıkla, cumhuriyetin ya da parlamenter demokrasinin hüküm sürdüğü diğer ülkelerin sosyalistlerinin de aynı örtülü şovenizmi savunabileceklerini, hatta I. Dünya Savaşı'ndan bu yana zaten savunduklarını düşünmez. "Eski Tüfek Bolşevikler" sınıfsal gözle bakmaktan acizdir. Lenin veryansın eder: "*Pravda*, *hükümetten* ilhaklardan vazgeçmesini talep ediyor. Kapitalistlerin hükümetinden ilhaklardan vazgeçmesi gerektiğini talep etmek saçmalıktır, alenen alay etmektir."[3]

Keza "Eski Tüfek Bolşevikler" Lenin'in örgütsel konulardaki ilkelerini de çiğnerler. Stalin *Pravda* sayfalarında dile getirdiği görüşlerini konferanslarda da tekrarlar ve Menşeviklerle örgütsel birliğin mümkün olduğunu söyler, bu yönde konferanslar ve toplantılar yapılması karara bağlanır. Elbette Lenin tüm bunlara öfkelenir: "Rusya'da birleşme taraftarı olan, savunmacılarla birleşmeyi savunan bir eğilim olduğunu duydum. Sosyalizme ihanettir bu. Ben yalnız kalmayı yeğlerim, tıpkı Liebknecht gibi: 110'a karşı tek."[4]

Lenin'in Rusya çapındaki parti konferansında bu Menşevik eğilime karşı mücadelesi ilk başta beklenen sonucu vermez. Menşeviklerle birleşmeye kesin olarak karşı çıksa da, partiyi ikna edemez. Partinin adını "Sosyal-Demokrat"tan "Komünist Parti"ye dönüştürme önerisi de reddedilir. Ama Lenin'in taviz vermeyeceği bir konu vardır, o da devrimin akıbeti. "Nisan Tezleri" bu müdahalenin adıdır.

Lenin ve "Proletarya ile Köylülüğün Devrimci-Demokratik Diktatörlüğü"

Nisan Tezleri Rusya'da işçi devriminin adının konmasıdır veya bu yöndeki ilk güçlü adımdır. Tarihin bir ironisi olarak mı alınır bilinmez, ama Rusya'daki işçi devriminin önderi olan Lenin, Nisan Tezleri'ne ya da kabaca o döneme gelene kadar Rusya'da bir işçi devrimi olabileceğini reddediyordu; başka bir deyişle Rusya'nın henüz sosyalizme hazır olmadığını, 1916 güzündeki sözleriyle, "sadece Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın ileri ülkelerinin hazır" olduğunu düşünüyor,[5] işçi sınıfının amacının henüz işçi devrimi yapmak olmadığını savunuyordu! Nisan Tezleri, Lenin'in eski görüşüne, daha doğrusu Lenin'in görüşünden ziyade lafzına fazla bağlı kalan partilileri Rusya'da 1917'de bir işçi devriminin olabileceğine (yeni görüşüne) ikna etme girişimiydi.

Rusya'da kapitalizmin tam manasıyla yerleşmediğini ve burjuvazinin ekonomik ve siyasal iktidarının yarım olduğunu belirtmiştik. Yirminci yüzyılın başında Rusya henüz kendi burjuva devrimini gerçekleştirmemişti, ama kapitalizmin en önemli bileşenleri olan sanayi ve proletarya ülke ekonomisinde ve yaşamında belirleyici yer tutuyordu. Burjuvaziden daha ilerici bir sınıfın (proletarya) ortaya çıktığı koşullarda burjuva-demokratik dönüşümünü gerçekleştirmeye çalışan bir ülkenin proletaryası devrimde hangi rolü oynayacaktı ve

devrim hangi noktaya kadar ilerleyecekti? İşte Nisan Tezleri tartışmasının özü buydu.

Lenin Şubat sonrası kimi yazılarında PKDD'nin *bir açıdan* gerçekleştiğini söyler. Örneğin: "Proletaryanın ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü şimdiden gerçekleşmiştir, ama fevkalade özgün bir tarzda ve birtakım önemli değişikliklerle."[6] Lenin bir açıdan haksız sayılmaz. Belirtildiği üzere, Lenin PKDD'de devletin siyasi örgütlenmesinin nasıl olacağı konusunda aslında önceden kesin bir hüküm vermeyi reddetmiş ve esas meselenin, bir burjuva iktidar kurulacak olsa bile, bu iktidarın proletaryaya sosyalizm mücadelesinde en uygun koşulları sağlaması olduğunu söylemişti. Şubat'la birlikte buna benzer bir durum doğmuştu ve Lenin Rusya'nın o sırada dünya üzerindeki en demokratik ülke olduğunu söylemişti. PKDD *bu açıdan* gerçekleşmişti.

Ne var ki PKDD'nin ayrılmaz bir parçası da demokratik *dönüşümdü*. Bu dönüşüm sağlanmadığı müddetçe "en demokratik rejim"in sağlam temellere oturması imkânsızdır. Zaten yukarıda belirtildiği gibi, "en demokratik"lik fiilî bir durumdu, yeni siyasi rejim sayesinde değil, siyasi rejime rağmen ortaya çıkmıştı. Köylüye toprak, demokratik cumhuriyet, sekiz saatlik işgünü vb. taleplerin hiçbiri Şubat Devrimi'yle karşılanmadığı için PKDD (ve burjuva-demokratik devrim) sadece sınırlı bir açıdan gerçekleşmişti.

Lenin'in formülünün çelişkisi burada ortaya çıkmaktadır. İktidar burjuvazinin elinde olduğu müddetçe, bu talepler gerçekleştirilebilir mi? Emperyalizm çağında burjuvaziden tutarlı bir demokratlık beklenemez. O halde, bu işi kim yapacak? Proletarya ve diğer emekçiler. Peki, proletarya ve diğer emekçiler bunu nasıl yapacaklar? Lenin "gerekirse burjuva hükümete katılarak ve onun aşırı sol kanadı olarak" der. Ama proletarya azınlıktayken sözünü dinletebilir mi? Fransa'da Şubat 1848 sonrası iki işçi önderinin başına gelen ve sonrasında

Haziran ayaklanması ve yenilgisiyle sonlanan hadise yeniden yaşanmaz mı? Lenin Şubat yazılarında bu olasılığa dikkat çeker ve kesinlikle "evet" der. O halde? Azınlıkta değil, nicel ya da nitel açıdan çoğunlukta olması gerekir. Öyle olabiliyorsa, proletarya neden parça koparmakla yetinsin? Neden daha ileri gitmesin? Lenin'in tam da bu konudaki sözleriyle, madem "kaybetmek için değil, kazanmak için savaşıyoruz", o halde proletarya neden "al ben yemeyeyim, sen ye desin"?[7]

Nisan Tezleri ve Bolşevik Parti

Nisan Tezleri Lenin'in partiyi işçi devrimine ikna etme girişimidir. Öncesinde devrimi burjuva-demokratik aşamayla sınırlayan Lenin'in bu eski görüşü terk ederek, yeni bir görüşe gelmesi ve partiyi de buna ikna etmesidir. Bu açıdan hem parti içinde hem dışında müthiş bir tepkiyle karşılaşmıştır. Örneğin Plehanov tezleri duyunca "Lenin'in Tezleri ve Sabuklamaların Neden Ara Ara İlginç Olduğu Üzerine" başlıklı bir yazı kaleme alır. Bolşeviklerin Petrograd ve Moskova örgütleri Lenin'e karşı çıktıklarını beyan ederler. Kamenev 8 Nisan'da *Pravda*'da tezlerin "Lenin yoldaşın *kişisel* görüşü" olduğunu, partinin resmî çizgisiyle uyuşmadığını yazar. Resmî çizgi "hem devrimci savunmacılığın moral bozucu etkisine hem de Lenin yoldaşın eleştirilerine karşı savunulmaya" devam edecektir.[8]

Lenin, tezlerine "devrimci savunmacılık" formülüne saldırarak başlar. Stalin'in de aralarında bulunduğu bazı Bolşevikler, Şubat'tan sonra Menşeviklerin ortaya attığı bu görüşün doğru olduğuna inanıyorlardı. Sanki iktidarın burjuvazinin cumhuriyetçi kesimine geçmiş olması savaşın niteliğini değiştirirmiş gibi, artık "devrimci" nedenlerle savunmacılık, yani anavatan savunması, yani burjuvazinin vatanının savunulması mümkün ve zorunludur sonucuna varmışlardı. Lenin ise "anavatan savunması"nın ancak tek bir koşulda kabul edilebi-

lir olacağını savunuyordu: İktidarın ("vatan"ın) proletaryanın eline geçmesi.

Lenin'in tezlerine bu maddeden başlamış olması tesadüf olarak alınamaz. Troçki'nin devrimden önce Lenin'in Rusya'daki devrimin niteliğine ilişkin olarak yönelttiği en sert eleştiri tam da bu hususa odaklanmıştır. Troçki yukarıda belirtilen nedenlerle, Lenin'in Rusya devrimine ilişkin perspektifine çok köklü bir karşı çıkış sergilemez. Onun burjuvaziye güvensizlik ve proletaryanın önderliği vurgusunu önemser. Fakat, der Troçki, PKDD tam da devrimden sonra karşıdevrimci özünü göstereçektir. 1909'da Rosa Luxemburg'un Polonya'daki gazetesinde şöyle yazar:

> Menşevikler, "bizim devrimimizin burjuva olduğu" soyutlamasından hareket ederek, proletaryanın tüm taktiğini, liberal burjuvazinin iktidarı ele geçirmesine kadar, bu sınıfın politikasına uydururken; Bolşevikler de aynı "sosyalist değil, demokratik diktatörlük" soyutlamasından hareket ederek, iktidarı eline geçirecek olan proletaryanın kendisini burjuva-demokratik görevlerin çözülmesiyle sınırlı tutacağı görüşüne varmaktadır. Bu soruna dair ayrılıkları kesinlikle önemlidir: Menşevizmin karşıdevrimci yanları bugün bütün açıklığıyla ifade edilirken, Bolşevizmin karşıdevrimci yanları ancak devrimin zaferi halinde büyük bir tehlike haline gelecektir.[9]

Troçki'nin Stalinistler tarafından da sık sık alıntılanan bu sözü aslında gayet yerindedir.[10] Şubat'tan sonra PKDD'nin "karşıdevrimci özü" savaşa destek ya da üstü örtülü destek verilip verilmeyeceği sorununda kendisini göstermişti. Proletaryanın burjuvazinin hegemonyasındaki bir devrimde böyle bir sorunla karşılaşmaması abes olurdu. Devrimden önce proletar-

yanın bağımsız rolünü vurgulaması bakımından olumlu yönleri sivrilen PKDD formülü, şimdi proletaryayı burjuvazinin kuyruğuna takma sorunuyla yüz yüzeydi.

Daha önce de belirtildiği üzere, Lenin, "gerekirse burjuva hükümetin sol kanadı da oluruz" söyleminden vazgeçip burjuva hükümete katılımı ya da desteği *ilkesel olarak reddetme* tutumunu benimseyerek bu "karşıdevrimci özün" gerçekleşmesini engellemiş oldu. Lenin'in *Nisan Tezleri*'ne gelmesinde belki de en kritik itki buydu.

Bu noktada, hayati bir soru devreye giriyor: PKDD formülü yanlış olduğuna göre, Stalin, Kamenev ve partinin diğer isimleri Şubat'tan sonra yanlış tutum almakla Lenin'in yanlış PKDD formülünün kurbanı mı oldular? Lenin PKDD'den nasıl döndü, dönüşünü eski görüşlerini reddetmesi olarak yorumlayabilir miyiz? Cevap "hem evet, hem hayır"dır!

Önce "evet"ten ilerlersek, Lenin dışında o dönemki Bolşevik önderler (Kamenev, Stalin vb.) bir açıdan Lenin'i doğru anlamışlardı. Lenin'in 1917 öncesi formülü (PKDD) devrimin burjuva-demokratik aşamada kalacağını savunuyor, proletaryanın demokratik hükümete –gerekirse hükümet ortağı olmak da dahil olmak üzere– eleştirel destek vermesini savunuyordu. Bu açıdan neredeyse tüm Bolşevik partinin Lenin'i yanlış anladığını söylemek doğru olmaz. Lenin'in formülünde, Şubat sonrasında Bolşeviklerin yanlış tutum almasını sağlayacak bir yanlış öz vardı: Devrimin nihai hedefi kesin bir şekilde belirtilmemişti ya da belirtildiği oranda, hedef yanlış konmuştu.

Ne var ki, bu söylenenler doğrunun yalnızca bir kısmıdır. "Eski Tüfek Bolşevikler" Lenin'in formülünü lafzıyla kavramışlardı. Lenin'in PKDD'si sadece "devrim burjuva devrimidir, bu aşamada kalmalıdır" demez. Formülün ayrılmaz bir parçası da, işçi sınıfının burjuvaziye asla güvenmemesi, her ne koşulda olursa olsun proletaryanın kendi bağımsız sınıf çıkarlarının peşinde koşması gerektiğidir. Zaten Lenin tam da bu hususta

(proletaryanın bağımsız çizgisi ve burjuvaziye güvenmemesi) tutarlı olmak adına Menşeviklerin aksine, "gerekirse hükümete bile katılırız" demişti. İç tutarlılık adına doğru yapmış olsa da iki uzlaşmaz öğeyi birleştirmeye çalışmış olması Lenin'in yanlışına işaret eder, ama Lenin'in formülündeki eskimiş öğeye tutunmaları da "Eski Tüfek Bolşevikler"in çoğunun ne denli şabloncu olduğunu gösterir. Bu nedenle sorunun bir cevabı da "hayır"dır.

Bu iddianın sağlamasını şu soruyu sorarak yapabiliriz: Lenin yeni görüşüne partiyi nasıl bu kadar kolaylıkla ikna edebildi?

Kuşkusuz, öncelikle Lenin'in görüşlerinde yüzde yüz bir değişim olmadığını söylemek gerekiyor. Nisan Tezleri, PKDD formülündeki farklı iki çizgiden devrimci olanın devam ettirilmesi olarak da görülebilir.[11] Fakat bu çizginin devam ettirilmesi için bir kopuş gerçekleştirilmesi şarttı. Lenin de bunu yaptı. Troçki, haklı olarak, ikna sürecinin "kişisel otorite"yle açıklanamayacağını söyler.[12] İkna edebilmesinin nedeni, Lenin'in tüm devrim perspektifinin sınıf uzlaşmacılığını reddetmesi ve önermelerinin özünde doğru olmasıydı. Ama aynı zamanda tezlerin yumuşak bir geçişi de cisimleştirmesiydi.

Lenin'in Kamenev'le "Aşamalı Devrim" Polemiği

Lenin'in "Taktikler Üzerine Mektuplar" adıyla bilinen çalışması *Nisan Tezleri*'nin analizi için en iyi malzemedir. Lenin metne, "partimizin tarihinde zaten birçok kez içler acısı bir rol oynamış olan şu 'Eski Tüfek Bolşevikler'": dediği Kamenev ve diğerlerinin şabloncu bakış açısını eleştirerek başlar. Eski bakış açısıyla soruna yaklaşan kıdemli Bolşevikler Lenin'e, "iyi de burjuva-demokratik devrim henüz tamamlanmadı, devrimi ilerletmeye çalışmak da neyin nesi?" sorusuyla giderler.

Lenin yukarıda da belirtilen çerçevede, bu yanlışın köke-

ninde eski formülün, yani PKDD'nin şabloncu şekilde tekrarlanmasının yattığı konusunda dürüsttür:

> Bu formül şimdiden eskimiştir. ... Şu anda yalnızca "proletaryanın ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü"nden bahseden biri zamanın gerisinde kalmıştır ve fiilen proleter sınıf mücadelesine karşı küçük burjuvazinin *safına geçmiştir*; bu tür kişilerin devrim-öncesi "Bolşevik" antikalar müzesine ("Eski Tüfek Bolşevikler" müzesi de denebilir) gönderilmeleri gerekir.[13]

Eski formül, son tahlilde, aşamalı bir anlayışı ifade ediyordu: Önce bir *tarihsel aşama* olarak burjuva-demokratik devrimin başlatacağı burjuva egemenliği, ardından sosyalist devrimin önünü açacağı proletaryanın egemenliği aşaması. *Aşamalı devrim demek, devrimin belli aşamalarının olması değildir.* Her terim gibi "aşamalı devrim" de kelimelere özel anlamlar yükler. Buna göre, aşamalı devrimdeki aşama bir *tarihsel* dönemi, *farklı* sınıfların egemenliğinde geçecek iki egemenlik (burjuva ve proleter) aşamasını anlatır. "Eski Tüfek Bolşevikler" bu anlayışın esiri olduklarından, "daha tarım devrimi başlamadı bile, neden ve nasıl ikinci aşamaya geçiyoruz?" derler. Lenin şu yanıtı verir:

> Burjuva devriminin "tamamlanması" sorununu *eski tarzda* ele almak, canlı Marksizmi ölü lafza feda etmektir.
>
> Eski düşünme tarzına göre, burjuvazinin egemenliğinin *ardından* proletarya ve köylülüğün egemenliği, proletarya ve köylülüğün diktatörlüğü gelebilir ve gelmelidir.
>
> Oysa gerçek hayatta, işler *şimdiden farklı* gelişmiştir; *birinin diğeriyle* son derece özgün, yeni ve eşi görülmedik bir tarzda *iç içe geçtiğini* görüyoruz. Şu anda

yan yana, birlikte, eşzamanlı olarak *hem* burjuvazinin egemenliği (Lvov ve Guçkov hükümeti) hem de iktidarı *kendi rızasıyla* burjuvaziye bırakan, kendi rızasıyla burjuvaziye eklenti olan proletaryanın ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü vardır.[14]

Lenin burada "öngörülmedik tarzda" dese de, öngörülmediği doğru değildir. 1917 Şubatı'ndan sonra ortaya çıkan durum PKDD formülü açısından öngörülmedik olmakla birlikte, Sürekli Devrim formülü tam da bunu öngörüyordu. Sürekli Devrim proletaryanın tarih sahnesine çıktığı koşullarda burjuva devrimiyle proleter devriminin mekanik bir şekilde ayrılamayacağını, ikisinin iç içe geçeceğini anlatır.

Nitekim Lenin paragrafa başlarken "burjuva devriminin 'tamamlanması' sorununu *eski tarzda* ele almak..." diyerek bunu belli eder. Nedir bu eski tarz? Stalin devrimden uzun yıllar sonra, 1946'da, belki de siyasi muarızı Troçki'yi kalleşçe saf dışı bırakmış olmanın verdiği güvenle, neyin ne olduğunu açıkça söyler. Stalin'e göre, kendisi ve onun gibi pratikçiler 1917 öncesi dönemde, burjuva devrimi ile sosyalist devrim arasında uzun bir dönemin uzanacağına inanıyorlardı ve "yeterli teorik hazırlıktan yoksun olmalarından ötürü", ilk başta, Lenin'in Nisan Tezleri'nde cisimleşen burjuva devriminin sosyalist devrime "büyüyeceği" görüşünü kavrayamamışlardı.[15]

Gerçekten de dürüst bir itiraf! Nisan Tezleri tartışmasında sorun burjuva devriminin tamamlanması sorununun eski tarzda ele alınmasıdır. Lenin burada eski tarzda ele almaktan kurtulur, yeni bir tarzda ele almaya başlar. Bu yeni tarz, tabiatıyla, eski anlayışın tam karşıtıdır. Eskiyi simgeleyen Kamenev'dir. Lenin, Kamenev'in şu sembolik sözlerini aktarır:

> "Lenin yoldaşın genel şemasına gelecek olursak," diye yazıyor Kamenev yoldaş, "burjuva-demokratik devri-

min tamamlandığı varsayımından hareket edip bu devrimin derhal sosyalist devrime dönüşümünü savunduğu oranda bize kabul edilemez gözükmektedir."[16]

Kamenev'in karşı çıkışı iki görüşe yaslanır. Bunlardan ilki daha klasiktir: Rusya azgelişmiş bir kapitalist ülke olduğundan ve buna bağlı olarak proletarya henüz belli bir niceliği aşmadığından, Rusya'da sosyalist devrim olamaz. Diğeri ise analizimiz açısından daha önemlidir: Önce burjuva-demokratik devrim (burjuvazinin iktidarında) tamamlanmalı, bu aşama bittikten sonra (Kamenev'e göre, örneğin yirmi-otuz yıl sonra) proleter devrimi olmalıdır, yani Lenin'in yukarıda aktarılan sözleriyle ifade edersek, "burjuvazinin egemenliğinin *ardından* proletarya"nın egemenliği gelmelidir.

İlk yanlıştan başlarsak, proletaryanın gücü sayısal (nicel) kıstaslarla ölçülemez. Proletaryayı kendisi dışındaki sayıca en büyük emekçi kesim olan, daha doğrusu en kalabalık emekçi kesimi içinde barındıran köylülükle karşıtlığı içinde kavrayabiliriz. Proletarya, köylülükten farklı olarak, merkezî bir niteliğe sahiptir; toplumsallaşmış üretim alanında faaliyet yürütür. Gerek üretim araçlarının toplumsallaşmış niteliği, gerek çalışma ortamı (fabrikalar, plazalar vb.), gerek yaşam alanı (şehirler, metropoller) proletaryayı tek tek proleterlerin toplamından ve milyonlarca köylünün üretim gücünden daha fazlasına denk düşen bir kolektif güç sahibi yapmıştır. Bu nedenle proletaryanın toplumsal ağırlığı sayısal ağırlığından çok daha fazladır.

Lenin'in 1917 öncesinde bunu bilmediğini söyleyemeyiz. Fakat Lenin 1917 öncesinde devrim perspektifinde bu etkeni *yeterince* dikkate almaz. Benzer bir tutumu 1917 öncesinde Lenin'in Rusya devrimi hakkında Kautsky'nin söylediklerine ilişkin tavrında da görebiliriz. Kautsky tipik bir merkezci olarak Rusya'daki Menşeviklerin ötesine geçen bir tutum alır ve Lenin de o dönem Kautsky yandaşı bir devrimci olarak bu ya-

zıyı onaylayarak aktarır. Ama bu tutum genel perspektifinde (PKDD) değişikliğe yol açmaz.

Bunu Lenin'in kasıtlı olarak ucu açık bir formül geliştirmiş olması diye açıklayabiliriz. Lenin proletaryanın bağımsız sınıf çizgisini tüm devrim sürecinde korumasını istiyor ve gerisini dünya devrimine havale ediyordu. Lenin (gerek 1917 öncesinde gerek sonrasında), Rusya devrimini dünya devriminin girizgâhı olarak görüyordu. Rusya'da sosyalist devrimin gündeme gelip gelemeyeceğinden bağımsız olarak Rusya'daki hareket derhal Avrupa sosyalist devrimini başlatacaktı. Bu yüzden, der Lenin, "bu 'formül' [yani PKDD] yalnızca *sınıflar arasında bir ilişkiyi* öngörür, bu ilişkiyi, bu işbirliğini *hayata geçiren somut bir siyasi kurumu* değil."[17]

Lenin'in Rusya'daki devrimi dünya devriminin parçası olarak görmekle son derece doğru bir tutum aldığı reddedilemez. 1917 Rusya Devrimi tam da bu öngörüyü kanıtlarcasına Ekim'den sonra dünyanın dört bir tarafında sayısız devrimi ve devrimci hareketi tetiklemiştir. Fakat Lenin bu devrimlerin başarılı işçi iktidarlarına dönüşmesinin gecikmesi ya da hiç gerçekleşmemesi durumunda Rusya'daki devrimin ilk planda ne yapması gerektiğini açıkça ifade etmemiş olması bakımından, PKDD formülüyle eksik ve yanlış bir tutum almıştı.

Fakat ikinci hususa gelirsek, Kamenev'in Lenin'i hiçbir şekilde anlamadığını görürüz. Kamenev'in Lenin'e karşı çıkışı bir yanlış anlama üzerine kuruludur. Kamenev yukarıdaki alıntıda Lenin için, "burjuva-demokratik devrimin *tamamlandığı* varsayımından hareket" ettiğini söyler, oysa Lenin *tamamlanmadığı* (ve burjuvazinin eline bırakıldığı sürece *tamamlanamayacağı*) varsayımından, daha doğrusu gerçeğinden hareket eder.

Kamenev eski düşünce tarzının esiri olduğundan, "henüz burjuva-demokratik devrim tamamlanmadı, işçi devrimini nasıl savunabiliriz ki?" der. Başka bir deyişle, aşamalı devrim

anlayışını savunur. Bu anlayışa göre, Şubat'tan sonra olduğu gibi, demokratik devrimin sorunları çözümsüz mü bırakılıyor? Burjuvazinin önderliğindeki devrim burjuva-demokratik devrimi tek bir başlığa (burjuvazinin çıkarlarının korunması) indirgemeye mi çalışıyor? Ama ne gam! "Beklemek lazım" der aşamalı devrim anlayışı.

Belirtildiği üzere, Lenin bu çelişkiye bir çözüm bulabilmek adına 1917 öncesinde, gerekirse (burjuva) hükümete ortak olmayı önermişti. Fakat ortak olmak da çare değildir. Proletarya ortağına söz dinletemediği oranda ne yapacak? Veya iktidardayken kendi sınıfsal taleplerinden (tutarlı olunduğunda burjuvaziyi mülksüzleştirmeye varan taleplerinden) nasıl vazgeçecek? Lenin Şubat sonrası bu konuya epey kafa yorar:

> Hepimiz iktidarın İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri'nin elinde olması gerektiğini kabul ediyoruz. Peki, iktidar onların, yani proleterler ile yarı proleterlerin eline geçerse, ne yapabilirler ve ne yapmaları gerekir? Bu girift ve güç bir durumdur. İktidarın devrinden bahsediyorsak, ortada bir tehlike vardır ve bu tehlike önceki devrimlerde de büyük bir rol oynamıştır: Devrimci sınıfın devlet iktidarını ele geçirdikten sonra bu iktidarı nasıl kullanacağını bilmemesi. ... O halde, Sovyetler bu iktidarı nasıl uygulayacak? Polis aracılığıyla eski yönetme tarzına geri dönecekler mi? Eski iktidar organları aracılığıyla mı yönetecekler? Kanaatimce bunu yapamazlar. Her halükârda, hemen burjuva olmayan bir devlet kurma göreviyle karşı karşıya gelecekler. ... Oysa ben bunu yalnızca eski organların yerine yeni, proleter organları koyma anlamında kullandım.[18]

Kamenev'in (ayrıca Stalin'in ve diğer "Eski Tüfek Bolşevikler"in) mantığı tüm bunlara "sosyalist devrimin nes-

nel zemini yok" yanıtını verir. Lenin'den farklı düşünmeleri tek sorun değildir; Lenin'le aynı kaygılara yanıt aramaya çalışmamaları esas sorundur.

Devrimin Nesnelliği ve Öznelliği

Kamenev devrimin nesnelliğini evrimci sosyalizm anlayışının mekanik "yasa"larıyla açıklar. Lenin'e göreyse, devrimin henüz ilerleyememiş olmasının nesnellikle değil, öznellikle alakası vardır. Tezlerde "proletaryanın sınıf bilincinin ve örgütlülüğünün yetersiz olmasından ötürü iktidarı burjuvazinin eline" bıraktığını söylerken bunu kasteder.

Lenin'in *Nisan Tezleri*'nde öznelciliğe (iradeciliğe) kaydığını söylemek ancak öznellik ile nesnellik arasında bir ikili karşıtlık, "ya/ya da" ilişkisi varsaymakla mümkün olur. Oysa Lenin nesnellik ile öznelliği diyalektik bir bütün olarak görür. Öznellik nesnelliğin üzerinde yükselir, ama nesnelliğe kölece bağımlı değildir. Aksine, öznellik tam da nesnelliğe baskı yaptığı, onun sınırlarını her seferinde daha da zorladığı ve genişletmeye çalıştığı oranda, o nesnellikten "kopuk" görünecek şekilde ötesine geçebilir.

Rusya'da nesnelliğin burjuva yorumu proletaryayı burjuva sınırlara hapsediyordu. Lenin ise özellikle de 1917 Devrimi bağlamında öznellikten bağımsız bir nesnellik olamayacağında ısrar ediyordu. Dahası nesnel görünen yaklaşımların çoğu zaman en öznelci yorumla malul olduğunu görerek, proletaryanın ve onun devrimci partisinin öznelliğinden (mücadelesinden ve devrimci sürece müdahalesinden) bağımsız bir nesnelliği tanımayı reddediyordu.

Lenin'in daha öncesinde (PKDD döneminde) sorunu nesnellikte gördüğü açıktır: PKDD formülünde Rusya'nın nesnel açıdan sosyalist devrime hazır olmadığını söyler. Ama artık "Petrograd Asker ve İşçi Temsilcileri Sovyeti'nin devlet iktida-

rını *kendi rızasıyla* burjuvaziye ve *onun* Geçici Hükümeti'ne bırakması, onu destekleyeceğine dair bir anlaşma yaptığından üstünlüğü kendi rızasıyla ona *bırakması* ve kendi rolünü bir gözlemci, Kurucu Meclis'in toplanmasının denetçisi rolüyle sınırlandırması"nı devrimin "çok önemli bir özelliği" olarak öne çıkarır.[19] Kitleler bu duruma rıza göstermedikleri ve lafla sınırlı kalmayıp sosyalizm davasına gerçekten yüklendikleri takdirde, durum değişecektir.

Lenin *Nisan Tezleri*'nde bile bu durumun ne ölçüde değişeceğini, yani Rusya'nın sosyalizmin inşasına girişebileceğini ve sosyalist devrim olabileceğini açıkça belirtmez. *Nisan Tezleri*'nin bir tür yumuşak geçiş olduğu söylenebilir. Örneğin bir yerde şöyle der:

> Ben devrimimizin "derhal" bir *sosyalist* devrime "dönüşümü"ne "dayalı" bir görüş ileri sürmediğim gibi, tam tersine buna karşı uyarıda bulunuyorum ve sekizinci tezde "*acil* görevimiz sosyalizmi 'getirmek' değil" diyorum.
>
> Devrimimizin derhal sosyalist devrime dönüşümü görüşünden hareket eden birinin derhal sosyalizme geçilmesine karşı çıkamayacağı açık değil midir?[20]

Lenin burada kelimelere ek anlamlar yükleyerek muğlak bir şey kastetmiyorsa, söyledikleri ancak partili muarızlarını ikna ederken sakinleştirme girişimi olarak alınabilir. Lenin tezlerle Rusya'nın burjuva olmayan yola girmesini savunur; bunun anlamı ne idüğü belirsiz bir ara yol değilse, ki değildir, ancak sosyalizmin inşasına *başlamaktır*. Rusya'nın geri ekonomik koşullarından ötürü, sosyalizmin inşasında ileri kapitalist ülkeler kadar hızlı bir şekilde ilerleyemeyeceği açıktır, ama bu durum hemen sosyalizmin inşasına girişilemeyeceği, yani Rusya'da proletaryanın iktidarı ele geçirip toprak sahiplerini

ve kapitalistleri defetmeyi ve sosyalist ekonominin inşasına girişmeyi başaramayacağı anlamına gelmez. Bunların hiçbirisi henüz "sosyalizm" değildir, ama burjuva-demokratik devrimin çok ötesine geçtiği de açıktır. Proleter devrimi ile burjuva devriminden farklı üçüncü bir devrim olamayacağına göre, devrimin amacı açıktır.

Devrimde Köylülüğün Rolü

Lenin'in PKDD'den sosyalist devrime geçişinin belki de en çok göz ardı edilen yönü, köylülük sorununa ilişkin tutumudur. PKDD'nin en önemli kusurlarından biri köylülüğü topak bir bütün gibi görerek, ortak politika belirlemesini beklemesiydi. Lenin'in 1917'den önce köylülüğün içindeki sınıfsal ayrımlara duyarsız olduğunu söylemek elbette mümkün değildir. Lenin'in bu konudaki en önemli çalışması olan *Köy Yoksullarına* broşürüne bakmak doğru tutumunu görmek için yeterlidir.

Fakat sorun zaten tam da burada saklıdır. *PKDD Lenin'in teorik görüşlerinin bir ürünü olduğu kadar, Lenin'in teorik görüşlerine rağmen de bir formüldür.* Tıpkı işçi sınıfının nicel gücüne olan yanlış vurgu gibi, köylülük de PKDD formülünde yanlış bir yere oturtulur. Belirtildiği üzere, işçi sınıfının ekonomik ve toplumsal hayattaki rolü nicel gücünden katbekat daha fazladır. Lenin de işçi sınıfını nicel gücüne bakarak değerlendirmenin yanlış olduğunu pekâlâ bilir, ama yine de 1917 öncesinde Rusya'da sosyalist devrimin mümkün olmayacağına dair gerekçelerinden biri olarak işçi sınıfının sayısal küçüklüğünü de zikreder.

Aynı şekilde, köylülüğün içindeki sınıfsal farklılaşmanın önemini defalarca vurgulamasına karşın, PKDD formülüyle köylülükten "demokratik diktatörlüğü" uygulayabilecek bir ortaklaşma beklemiş olur. *Nisan Tezleri* ise bunun aksi istikamette yol alır ve köylülüğün böyle bir yol izleyemeyeceğine

dair bilinçle, bu ayrışmanın kurumsal ayağını örmeyi teklif eder:

> Köylü Temsilcileri Sovyetleri'ni hemen bölme gereği duymadan, Tarım Emekçisi Temsilcileri Sovyetleri ile yoksul (yarı-proleter) köylülerin temsilcilerinin Sovyetlerini ayrı şekilde örgütlemenin, ya da en azından, *sınıfsal konumu bu şekilde olan* temsilcilerin genel Köylü Temsilcileri Sovyetleri çatısı altında ayrı gruplar ya da partiler şeklinde ayrı ve düzenli konferanslar düzenlemelerinin gerekli olduğunu anlatmalıyız.[21]

Yurtseverlik ve Komünizm

Nisan Tezleri'ni istisnai derecede önemli kılan nedenlerden biri de partinin ve dolayısıyla komünist geleneğin adını koymuş olmasıdır: Lenin "kendimize tıpkı Marx ve Engels'in yaptığı gibi *Komünist Parti* adını vermeliyiz" der. Sosyal-demokrat adı zaten yanlış bir nitelendirmedir: Proletaryanın sosyalistliğiyle, küçük burjuvazinin demokratlığını birleştirmeye çalışır. Fakat bunun da ötesinde sosyal-demokrat adı artık ihanet etmiş (Lenin'in aşağılayıcı tabiriyle, "sosyalist yurtsever") İkinci Enternasyonal'le anılmaktadır. Lenin'e göre, iki yanlışın birleşimi olan sosyal-demokrat adından kurtulup bilimsel ad olan "komünist"e geçmenin vakti çoktan gelmiştir.

Lenin bu değişikliğin zorunluluğuna dair iki gerekçe sıralar ki, bunlardan ilki devrimci işçi sınıfı hareketinde sonradan yaşanan yeni bir isim değişikliğinin ve ideolojik bölünmenin de habercisi mahiyetindedir: Troçkizme (devrimci Marksizme) karşı Stalinizm.

> Marksist olduğumuzu, kendimize temel olarak *Komünist Manifesto*'yu aldığımızı, ama *Manifesto*'nun iki

temel hususta çarpıtıldığını ve ihanete uğradığını tekrarlamalıyız: (1) İşçilerin vatanı yoktur: Emperyalist savaşta "anavatan savunması" sosyalizme ihanettir ve (2) Marksist devlet öğretisi İkinci Enternasyonal tarafından tahrif edilmiştir.[22]

Stalinizmin "tek ülkede sosyalizm" teorisinden hareketle geliştirdiği yurtsever (milliyetçi) sosyalizm anlayışı demek ki *Komünist Manifesto*'ya dair yorumunu İkinci Enternasyonal'den almaktadır. Bilindiği gibi, Stalinist ideoloji, "işçilerin vatanı yoktur" sözünü tevil etmekten özel bir zevk duyar. Marx'ın orada hiç de yurtseverliğe karşıt olmadığı üzerine basa basa iddia edilir. Oysa Marksizmin kurucularının söylediklerinin anlamı nettir: İşçi sınıfının vatanı (yurdu) yoktur, olmayan bir şeyi de sevemez, bu nedenle *duygusal bir bağlılık değil, siyasi bir tutum olan* yurtseverlik ya da aynı anlama gelen vatanseverlik Marksizme aykırıdır. O denli aykırıdır ki, Lenin bu gerekçeyle köprüleri atmaktadır.

YEDİNCİ BÖLÜM

Nisan Krizi ve İlk "Koalisyon"

Burjuvazinin Geçici Hükümet'i ile işçi sınıfının Sovyetlerinin uzlaşmacı sosyalistler tarafından kıyılan nikâhının ve onun ürünü olan denge durumunun uzun sürmesi beklenemezdi. Menşevikler ve SR'lerde cisimleşen uzlaşmacı sosyalizm anlayışı bu ittifakın ilelebet süreceğini ve ikili iktidarın kalıcılaşacağını düşünüyordu. Sosyalistler özgürlüklerden yararlanmaya ve hükümeti beğendikleri noktalarda destekleyip beğenmedikleri noktalarda eleştirmeye (*pastolku-paskolku*) devam edecekler, burjuvazi de buna anlayış göstererek burjuva-demokratik rejimin teminatı olacaktı.

Mevcut Sovyet önderliğinin bu safdil beklentilerine karşın, işçi sınıfı rahatsızdı ve rahatsızlığını eylemde göstermeye başlamıştı. Nisan ayının ikinci yarısından itibaren sınai ilişkilerdeki balayı bitti. Yeni grevler patlak verdi. Bu grevler Temmuz olaylarına kadar artarak sürecekti.

Keza burjuvazinin yetkili isimlerinden hiçbiri de durumdan memnun değildi. Burjuvazi daha işçi sınıfı davranmadan önce saldırıya geçmişti. Mart ortasına kalmadan burjuva gazetelerinde, özellikle de Kadet gazetelerinde işçileri açıktan suçlayan ve savaşı öne çıkaran yazılar yayınlanıyordu. Burjuva siyasetçiler arasında temelde tek bir görüş ayrılığı vardı: Bazı burjuva siyasetçiler ehven-i şer olarak gördükleri bu denge

durumuna bir süre daha katlanmak gerektiğini düşünürken, diğer kesim düğümü bir an önce çözmek, Sovyetleri saf dışı bırakarak burjuvazinin mutlak egemenliğini tesis etmek istiyordu.

Hızlı hareket etmek isteyenlerin başında Kadetlerin tarihçi bakanı Milyukov geliyordu. SR'lerin önderlerinden Çernov, Milyukov'a sıcak denizlere (Boğazlara) inme merakından ötürü Milyukov-Dardannelski (Dardanelci Milyukov) adını takmıştı. İşte Nisan krizinin sembolü, Troçki'nin tabiriyle, "fitili ateşleyen" ismi bu Milyukov oldu.

Nisan Krizine Giden Yol

Rusya'daki devrimde burjuva liberallerinin programı belliydi: Yurttaşlık hakları ve siyasal afla başlayıp Rusya'da siyasal özgürlüklerin kademeli olarak ve sermaye düzeni için sorun yaratmayacak şekilde yerleştirilmesi. Başka bir deyişle, burjuvazinin işlerini eskisi gibi sürdürmesini, proletaryanın ve emekçi köylülüğün sınıfsal taleplerini geri plana itmesini sağlayacak bir program peşinde koşuyorlardı. O günkü konjonktürde bu program Rusya'nın savaştaki emperyalist çıkarlarının korunup desteklenmesini de içeriyor, hatta baş köşeye koyuyordu.

Burjuva Geçici Hükümet'in başa geçtikten sonra hiçbir şey yapmadığını söylemek doğru olmaz. Ne derece güvenilmez olursa olsun, yurttaşlık haklarının ve siyasal özgürlüklerin "tanınması" gibi belli açılardan kendi programlarını gerçekleştirdiler. Ama bunlar yetersizdi, en önemlisi savaş (ve toprak) sorununu geçiştirmek adına verilen tavizlerdi.

Uzlaşmacı sosyalistler ise hem pasifizme meyilli olmaları hem de kitlelerin baskısından ötürü emperyalist savaşın akıbeti konusunda bir adım atma ihtiyacı duyuyorlardı. Fakat sahip oldukları görüşler savaşın ateşinde giderek eriyordu ve ne yapılacağı muallâktı, zira devrim yapmanın çok zor bir görev

olduğu mütearifesinden hareket edip çok daha zor bir görevle karşı karşıya kalmışlardı: Rus burjuvazisini emperyalist olmaktan vazgeçirmeye çalışıyorlardı!

Burjuvazinin has temsilcisi Milyukov, bilahare yazdığı anılarında, Rusya'daki siyasi tabloyu gerçekçi bir şekilde görür. Milyukov'a göre, bir avuç aşırılıkçı haricinde kimse Rusya'nın savaştan çekilmesini talep etmeye cesaret edemiyordu.[1] Haklıdır Milyukov. Bolşevikler (ve diğer bazı enternasyonalistler) hariç kimsenin böyle bir talebi dillendirdiği yoktu. Milyukov profesör olmanın verdiği kibirle, "herkesin kabul ettiği, ama uygulamaya cesaret edemediği şeyi ben yaparım" diye düşünür. "Madem savaştayız, ilhaksız savaş olur mu? O halde, ilhaklara evet! Emperyalist savaşta müttefiksiz kalınır mı? O halde, Çar II. Nikolay'ın imzaladığı antlaşmalara sadık kalınmalı ve gizli antlaşmalar açıklanmamalı!"

Fakat gerçekçi geçinen bu burjuva tarihçisi ufak denilemeyecek bir ayrıntıyı atlar: Tarihi kitleler yazmıyor olabilir, ama tarihi yapan kitlelerdir! Burjuvazinin sınıfsal cephesinden bakıldığında tablo gerçekçidir, ama proletarya ve diğer emekçiler açısından hiç de öyle değildir. Milyukov kitlelerde hâlâ süregelen yanılsamaları hayra yorsa da, savaş artık yalnızca burjuvazinin ve onun temsilcilerinin istediği, desteklediği bir savaştır. Nisan krizinin ve genel olarak Geçici Hükümet krizlerinin sırrı buradadır.

Savaş sorununda iki yaklaşım ön plana çıkar: Biri ilhaksız ve tazminatsız barış, diğeri zafere kadar savaş (elbette bir de bu ikisi arasında yalpalayan uzlaşmacı sosyalistlerin tutumu vardır). Geçici Hükümet'in ilk günlerinde gözle görülür bir belirsizlik varken, kısa süre sonra durum değişir. İlk adımı Kerenski ve Lvov'un başını çektiği kesim atar ve Mart ayının ortalarında Sovyet'in aldığı bir karar, ay sonunda Geçici Hükümet'le masaya yatırılır. 27 Mart'ta orta yolcu (hem ilhaklara karşı çıkan, hem de Rusya'nın müttefiklerine karşı yü-

kümlülüklerine bağlı olduğunu vurgulayan) bir açıklamanın ardından, uzlaşmacı sosyalistler hükümeti emperyalist savaş destekçiliğinden caydırıp "ilhaksız ve tazminatsız barış"a ikna ettiklerinin ve aşırılıklara kaçmayan akılcı politikalarıyla(!) ilk zaferlerini kazandıklarının propagandasını yapmaya başlarlar.

Menşevikler ve SR'ler Şubat sonrası en mutlu günlerini geçirmeye başlamıştır. Ama karşılıksız aşka dayalı bu saadet uzun sürmez.

Geçici Hükümet Taarruzda

Geçici Hükümet ile Sovyet arasındaki ortaklığın bir aldatmacadan ibaret olduğunu ve birçok sosyalist kendisini kandırmasına karşın, Geçici Hükümet'in burjuva kanadının bu konuda en ufak bir şüphe ve tereddüdünün bulunmadığını tekrar tekrar vurgulamak gerekiyor. Burjuvazi açısından gerek Sovyet gerek sosyalist partiler geçici bir süre için katlanılacak birer köprüydü. Hükümet kitleler nezdinde hiçbir desteğe sahip olmadığından, sosyalist partiler aracılığıyla ayakta kalıyordu, ama bu iki ucu (sosyalizm ile kapitalizmi) uzlaştırmanın mümkün olmadığını gayet iyi (sosyalist olduğu iddiasındaki partilerden de iyi) biliyordu. Zaten Sovyet'in uzlaşmacı önderliği burjuvazinin çizdiği sınırları, sözgelimi "ilhaksız ve tazminatsız barış" söylemiyle biraz zorlamaya başlayınca hemen karşı hamle geldi.

17 Nisan günü savaş gazilerinin önderliğinde şovenist bir gösteri düzenlendi. Göstericilerin hedef tahtasında, Almanya üzerinden Rusya'ya yeni dönmüş olan, baş enternasyonalist sıfatıyla Lenin vardı. Troçki yürüyüşün arkasında "Kadetler, daha doğrusu ertesi gün büyük bir darbe vurmayı planlayan Milyukov vardı" der.[2] Troçki kışkırtıcılar arasında tüm Kadetleri saymaz, zira yukarıda da belirtildiği üzere, burjuvazinin

içinde daha yavaş gitmek isteyenler ile hızlanmak isteyenler şeklinde bir bölünme vardır. Dolayısıyla Adam Ulam'ın iftirayla karışık iddia ettiğinin aksine,[3] Lenin'in şovenistlikle suçladığı burjuva unsurlar demokrat oldukları için değil, kendi iç çekişmelerinden ötürü ve kitlelere yönelik bu tür bir saldırının *henüz* vakitsiz olduğunu düşündükleri için bu gösterinin karşısında yer alırlar (elbette karşısında yer aldıkları oranda).

Bolşeviklerin sınıf siyaseti anlayışı burada bir kez daha diğer sosyalist partilerle ayrımlarını gösteriyordu. Buna göre, burjuvazi yekpare bir sınıf değildi. Politikalarının her dönem tutarlılık arz etmesini beklemek ne derece yanlışsa, burjuvaziyi oluşturan kesimlerin "biz burjuvaziyiz ve işçi sınıfına karşı sımsıkı bir birlik içinde durmalıyız" şeklinde basit bir mantıkla hareket etmelerini beklemek de yanlıştı. Burjuvazi özellikle de burjuva demokrasisinin egemen olduğu ülkelerde düzen içi birçok seçeneği önüne koyar. Bu seçenekler arasında "ehven-i şer" yaklaşımını rehber edinerek burjuvaziye kuyrukçuluk yapmak ve sermaye kesimlerinden birine büyük anlamlar yüklemek doğru değildi. Sınıf politikasına bağlılık tam da burjuvazinin yem attığı durumlarda sergilenmeliydi.

Karşıdevrimin açıktan taarruza geçmesi için henüz erken olduğu çok geçmeden kanıtlandı. Gazi Yürüyüşü'nün ertesi günü, o zamanki Rusya takvimine göre 1 Mayıs'a denk gelmişti. Devrimci güçler tarafından bir gün önceki savaş yanlısı gösteriden çok daha büyük bir gösteri düzenlendi ve ilhaksız barışla savaşa son verilmesi çağrısı yapıldı. Karşıdevrim "buradayım" demiş, devrim de karşılık vermişti.

Tüm bu süre zarfında Menşevikler ve SR'ler "akılcı" politikalarıyla barışı getirdiklerinin propagandasını yapıyorlardı. Burjuvazi fiilî iktidar resmî iktidarla (devlet iktidarının ele geçirilmesiyle) perçinlenmediği sürece dünyayı değiştirme perspektiflerinin boş bir hayalden ibaret olduğunu anlatmaya girişti.

"Sonuna Kadar Savaş" Notası

Menşevikler ve SR'ler 27 Mart bildirisinin müttefiklere nota halinde bildirilmesini istiyorlardı. 18 Nisan günü müttefiklere bir nota yollandı, ama bu nota Çereteli, Çıkeidze ve arkadaşlarının beklediği türde değil, Rusya'nın "dünya savaşını kesin bir zafer elde edene kadar devam ettireceği"[4] ve bu süre zarfında Çarlık hükümetinin imzaladığı yağmacı gizli antlaşmalara sadık kalacağı yönünde oldu. Lenin bu "notada Rusya'nın sonuna kadar savaşacağına, müttefiklerine karşı yükümlülüklerine sadık olduğuna ilişkin Geçici Hükümet'in açık ve net beyanını görüyoruz" der.[5]

Rus burjuvazisinin kendi mutlak iktidarının propagandasını yapma yöntemi, Menşeviklerin de sonradan anladıkları gibi, Duma'nın rolünün öne çıkartılması ve vurgulanması üzerine kuruluydu. Burjuvazi Sovyetleri saf dışı bırakmak istiyordu ve bunun yolu eskinin "demokratik" yüzlü kurumlarını cilalamaktan geçiyordu. Burjuva siyasetçiler diğer adımlarında olduğu gibi nota verilmesi sırasında da bunu gösterdiler. Nota sürecinde hükümet Sovyet'e fikir danışmadı. Uzlaşmacı Sovyet önderliğinin başında olan Çereteli, kabul ettirdiklerini düşündükleri notanın son hali ellerine ulaştığında diğer uzlaşmacı sosyalistlerin (Çıkeidze, Skobelev, Dan vb.) şaşkına döndüğünü söyler.[6] Troçki ise alışıldık ironisiyle, Çereteli'nin şifresiz notayı deşifre etmeye ve iyi yanlar keşfetmeye giriştiğinden dem vurur![7]

Kitleler notayı duyunca ayaklanırlar. İşçi ve askerler Milyukov'u ve Geçici Hükümet'i hedef alan bir silahlı gösteri düzenlerler. Troçki tüm radikalliğine karşın, kendiliğinden gerçekleşen bu eylemin esas amacının Geçici Hükümet'i barış yapmaya ikna etmek olduğunu söyler ve kitlelerin hangi ruh halinde bulunduğunu çok iyi tasvir eder:

> Nasıl olmuştu bu [nota]? Ne yani, yukarıdakiler barıştan yana değiller mi, eski savaş hedeflerine mi bağlılar? Boşuna mı bekleyip sabrediyoruz? Kahrolsun!.... Kahrolsun, ama kim? Bolşevikler haklı olabilirler mi? Mümkün değil. İyi de, ya nota? Öyleyse biri bizim postumuzu Çar'ın müttefiklerine satıyor.[8]

Krizi atlatmak adına görüşmeler devam ederken birkaç gün sonra, 21 Nisan'da bu kez Bolşeviklerin Petrograd Komitesi büyük bir eylem düzenler. Karşıdevrimci (Milyukov yanlısı) güçlerin de küçük çaplı gösteriler düzenlemesi çatışmalara yol açar ve can kayıpları yaşanır. Geçici Hükümet geri adım atan ve ilhakçı notasını tevil etmeye çalışan bir beyanda bulunur.

Nisan Olaylarında Bolşevikler

Hatırlayacak olursak, Bolşevikler Nisan ayında bir örgüt içi kriz de yaşıyorlardı. Geçici Hükümet'e karşı alınacak tutum, devrimin niteliği ve kapsamı, ülke içinde ve uluslararası alanda diğer sosyalist gruplarla ilişkiler gibi birçok konuda parti çoğunluğu ile Lenin arasında ciddi anlaşmazlıklar vardı. Buna bağlı olarak, Nisan krizi sırasında Bolşevikler, Lenin'in tabiriyle, "örgütsel aygıtımızın zayıflığı"nı, "örgütümüzde kusurlar" olduğunu gösteren yanlışlar da yaptılar.

Burada önde gelen Bolşeviklerin yanlışına tekrardan değinmek yerine, diğer kısımdan ilerleyelim. Lenin Bolşeviklere düz mantıkla anlaşılabilecek bir yol sunmuyordu. Bir yandan burjuva hükümete kesin olarak karşı çıkmak gerektiğini söylüyor, diğer yandan onun hemen yıkılamayacağını savunuyordu. İkilem gün gibi aşikârdı: Madem hiçbir şekilde desteklemiyoruz, o halde neden hemen yıkılmasını savunmuyoruz?! Bu temelde, esas farklılık Petrograd Komitesi'nden birkaç Bolşevik tarafından "Kahrolsun Geçici Hükümet" sloganının atıl-

ması *yanlışında* ortaya çıktı. Neden bir burjuva hükümet için "kahrolsun" demek yanlıştı? Lenin reformist miydi? Uzlaşmacı mıydı? Burjuva hükümet kahrolmasın da "yaşasın" mıydı?

Lenin'in hem akademik değerlendirmeleri hem de kaba Stalinist anlayışı tümüyle çürüten bir siyasi yaklaşıma (ya da ilkeli esnekliğe) sahip olduğunu bu konudaki yaklaşımında da görebiliriz. Bu iki tahrifat farklı siyasi duruşlara sahip olmasına karşın, aynı derecede bayağı bir Lenin tablosu çizmektedir. Buna göre, Lenin her zaman her yerde en radikal, en sivri görüşleri savunan, "devrim devrim" diye bağırmaktan ve muarızlarını her haliyle yok saymaktan başka bir şey bilmeyen, "her türlü uzlaşmaya hayır" diyen sekter, kaba bir siyasetçidir. Bu Lenin tasvirine Marksizm içinden de destek sunulmuştur. Örneğin İtalyan Marksist Gramsci, Bolşeviklerin klasik stratejisi olarak "mevzi savaşı"ndan ayrı gördüğü "manevra savaşı"na işaret etmişti. Buna göre doğrudan saldırma yöntemi ile toplumun içinde mevziler elde etme stratejisinden sadece ilki (doğrudan saldırma) Bolşeviklerin stratejisi kabul ediliyor, bu ikisinin bileşiminin Bolşeviklere özgü olduğu görülmüyordu.[9]

Oysa Lenin toplumun içerisinde alttan alta sağlam mevziler elde etme stratejisinin vazgeçilmez olduğunu ve her dönem en radikal sloganı atmakla, doğrudan saldırı yöntemiyle devrime ilerlenemeyeceğini herkesten iyi biliyordu. Lenin daha yaşadığı dönemde başlayan bu tahrifatlara devrimden bir yıl sonra *"Sol" Komünizm* kitabında yanıt verir:

> Bugün Avrupa ve Amerika'da yaygın olan görüşün tam aksine, Bolşevikler parlamenter ve (gerçekte) burjuva cumhuriyetine karşı ve Menşeviklere karşı zafere ulaşan mücadelelerine çok ihtiyatlı bir tarzda başladılar ve hiç de basit olmayan bir hazırlık döneminden geçtiler. Biz bu dönemin başlangıcında, hükümeti devirme çağrısın-

da bulunmadık; bunun yerine, Sovyetlerin bileşimini ve zihniyetini değiştirmediğimiz müddetçe, hükümeti devirmenin imkânsız olduğunu açıkladık. Burjuva parlamentoyu, Kurucu Meclis'i boykot çağrısında bulunmadık; bunun yerine, Kurucu Meclis'in olduğu bir burjuva cumhuriyetinin, Kurucu Meclis'in olmadığı bir burjuva cumhuriyetinden daha iyi olacağını, ama bir "işçi-köylü" cumhuriyetinin, yani Sovyet cumhuriyetinin her türlü burjuva-demokratik, parlamenter cumhuriyetten daha iyi olacağını söyledik (ve partimizin Nisan 1917 Konferansı'nın ardından, parti adına resmen beyan ettik). Böylesine kapsamlı, enikonu düşünülmüş, ihtiyatlı ve uzun bir hazırlık dönemi olmasaydı, Ekim 1917'de ne zafere ulaşabilirdik ne de bu zaferi sağlam temellere oturtabilirdik.[10]

Kuşkusuz Lenin burjuva hükümetiyle ve genel olarak sömürü düzeniyle hiçbir şekilde ilkesel uzlaşma içinde olamazdı. Keza devrimi kapitalist düzenden miras kalan siyasi mekanizmalarla (burjuva meclisiyle ya da genel olarak burjuva devlet aygıtıyla) ilerletmek gibi bir düşüncesi de olamazdı. Ama Lenin ilkesel uzlaşmazlığın her zaman en katı ve en uç siyasi tutumla başarıya ulaşamayacağını, kişisel ya da örgütsel uzlaşmazlığı ve ilkesel duruşu kitlelere ulaşma perspektifiyle (başka bir deyişle, siyasi uyuma kaymayan pedagojik uyumla) birleştirmek gerektiğinin farkındaydı. Kapitalist düzenle uzlaşmazlık kitlelerle uzlaşmazlığa dönüşmemeliydi – oportünizme kaymamak kaydıyla!

Lenin'in stratejisi tam da burada devreye girer. Tıpkı önder kabul ettiği Marx gibi, Lenin de devrimi şematik bir şekilde kavramayı reddediyor ve örneğin devrimin silahla olacağı gerçeğini mutlak bir ilke katına yükseltmiyor, fetişleştirmiyordu. Lenin devrimin soyut "şiddet karşıtlığı" (pasifizm) ile bir yere

varamayacağını bilir. Ama aynı şekilde, devrimin barışçıl yollarla gerçekleşebileceği bir istisnai ânın gelebileceğini, devrime ilerlenen yolda barışçıl propagandanın ağır bastığı dönemler, uğraklar olabileceğini de görür. Lenin'in gözünde Nisan Günleri bu istisnai ânı ifade eder.

Bolşeviklerin bu dönemki çizgisi hâlâ "barışçıl devrim"dir. RSDİP'in 21 Nisan tarihli resmî MK kararında şöyle denir:

> Parti propagandacıları ve konuşmacıları *iç savaş* tehdidinde bulunduğumuza dair kapitalist gazetelerin ve kapitalistleri destekleyen gazetelerin yaydıkları yalanları çürütmelidirler. Bu iğrenç bir yalandır, zira şu anda, kapitalistler ve hükümetleri kitlelere karşı şiddete başvuramadıkları ve başvurmaya cesaret edemedikleri sürece, asker ve işçi kitleler iradelerini özgürce ortaya koydukları ve *tüm* yetkili kişileri özgürce seçip azledebildikleri sürece, *böyle bir anda* iç savaş düşüncesinin her türlüsü naif, anlamsız ve mantıkdışı olacaktır; böyle bir anda *nüfusun çoğunluğunun iradesine* ve hoşnutsuz azınlığın bu iradeyi özgürce eleştirmesine *saygı gösterilmelidir*. Şiddete başvurulması durumunda, sorumluluk Geçici Hükümet ve destekçilerinde olacaktır.[11]

Hükümetin yıkılmasını ("kahrolsun!") istemek ayrı, bunu siyasi olarak formüle etmek ayrıdır. Bu ikisi arasında mekanik bir ilişki olsaydı, ne partiye ne de siyaset yapmaya gerek olurdu. Elbette Bolşevikler o hükümetin yıkılmasını istemektedir, ama hükümetin kahrolmasının hangi yollarla gerçekleştirileceği ve buna giden yolda atılacak sloganlar, belirlenecek taktikler her burjuva hükümete karşı aynı, tekbiçim olamaz.

Ne var ki parti içinde bu konuda kesin bir görüş birliği yoktu. Petrograd Komitesi'nden birkaç Bolşevik o dönem "Yaşasın İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri!" sloganının yanı

sıra, Lenin'in "maceracı bir slogan" olarak adlandırdığı "Kahrolsun Geçici Hükümet" sloganını da atar. Lenin duruma müdahale ederek bu sloganı geri çektirse de, engellemek için çok geç kalır. Olayların ardından şu değerlendirmede bulunur:

> "Kahrolsun Geçici Hükümet" sloganının maceracı bir slogan olduğunu, hükümetin şu an devrilemeyeceğini söylüyoruz. İşte bu nedenle barışçıl gösteri sloganını attık. Tek istediğimiz düşman güçlerini barışçıl bir şekilde yoklamaktı; savaşa girmeye niyetimiz yoktu. Ama Petrograd Komitesi birazcık daha sola kaydı ve o durumda ciddi bir yanlıştı bu. Örgütsel aygıtımızın zayıf olduğu anlaşıldı; kararlarımızı herkese dinlettiremiyoruz. Eylem sırası geldiğinde, "birazcık sola kaymak" yanlıştı. Biz bunu ciddi bir suç ve başıbozukluk olarak görüyoruz. Böyle bir edime bilerek izin vermiş olsaydık, Merkez Komite'de bir saniye kalmamamız gerekirdi. Bu yanlış, örgütsel aygıtımızın zayıflığından kaynaklandı. Evet, örgütümüzde kusurlar vardı. Örgütümüzü geliştirme sorununu gündemimize aldık.[12]

Lenin partinin henüz nihai hamle için harekete geçme zamanının gelmediğinin farkındadır. Partinin ne kitlelerle ilişki açısından (kitlelerin gerekli çoğunluğunu devrimci iktidar fikrine kazanmış olmak anlamında), ne de devrime önderlik edecek düzeye getirmek bakımından hazır olduğunun farkındadır. Bu dönem sadece geniş kitlelere değil, parti üyelerine de "sabırla anlatma" dönemidir.

Yine de Lenin partiyi kendi görüşlerine çekme konusunda emin adımlarla ilerlemektedir. Nisan sonunda Petrograd'da toplanan Tüm Rusya Parti Konferansı öncelikle partideki büyümeyi gösteriyordu: 80 bin üyeyi temsilen 151 delegenin varlığı, "daha dün yasadışı olan ve bugün yurtseverlik karşı-

tı tutum almış olan bir parti için etkileyici bir rakamdı."[13] 5 kişilik prezidyumda kızağa çekilen Kamenev ya da Stalin yer almıyordu. Parti temsilcileri Lenin'in tezlerinde cisimleşen karar metnini onaylarlar.[14] Bolşevik parti devrimin partisi haline uzun çabaların sonunda gelecektir.

Nisan Olaylarının Sonuçları

29 Nisan'da Savaş Bakanı Oktobrist Guçkov kimseyi haberdar etmeden hükümetten istifa etti. Kitlelerin hedef tahtasına koyduğu isimlerden biri Guçkov iken, diğeri Milyukov'du. Milyukov da hemen akabinde istifasını sundu. Gizli antlaşmalardan birinde Rusya'ya İstanbul vaat edildiğinden, Milyukov daha aşağısını kabul etmiyordu. Price'la yaptığı mülakatta Rusya'nın Karadeniz'e girişleri kontrol etmesini ve dolayısıyla da İstanbul'u ilhak etmesi gerektiğini söyleyince, Sovyet'ten tepki geldi ve Milyukov da izah vermek yerine istifasını sundu.[15] Böylece hükümet krizi yakıcı bir hal aldı.

Kriz derinleşince Geçici Hükümet adımlarını hızlandırdı. Sosyalistleri ilkesel tutumlarını bırakmaya ve dışarıdan destekledikleri burjuva hükümeti içeriden güçlendirmeye, yani hükümete ortak olmaya çağırıyordu. Uzlaşmacı sosyalistlerin belli bir kesimi daha baştan hükümete katılma önerisini kabul ederken, ana eğilim öncelikle katılmayı reddetme yönündeydi. Basit bir uyanıklık girişimiydi yaptıkları: Sovyet'le bağa sahip olmayan demokrat unsurların hükümete katılmasıyla eski işleyişin sürmesini teklif ediyorlardı.

Prens Lvov bunu reddetti ve hiçbir yükümlülük almadan parsa toplamaya çalışan uzlaşmacı sosyalistleri uyanıklığı bırakmaya davet etti. Davete icabet edilmeyince bu kez toplu istifa tehdidi savurdu. Tehdit işe yaradı: Burjuva siyasetçileri uzlaşmacı sosyalistleri (ve işlemez teorilerini) köşeye sıkıştırmıştı.

Böylece sosyalistlerin hükümete katılma sorunu Şubat'tan iki ay sonra çok daha ciddi bir şekilde gündeme gelir. Özellikle de Menşevikler hükümete katılma önerisine karşı çıkarlar, ama sonunda içine düştükleri (yanlış teorilerinin onları hapsettiği) çıkmazdan başka bir çıkış yolu bulamayarak tehdide boyun eğerler. Boyun eğişe getirdikleri elle tutulur tek açıklama, Sağ Menşeviklerden Solomon Şıvarts'ın ifade ettiği, "ilk yolu [dışarıdan müdahale] denedik olmadı, keşke mümkün olsaydı. Şimdi diğerini deneyelim"dir.[16] Sovyet Yürütme Komitesi'nde yapılan oylamada Bolşevikler, Sol SR'ler ve Enternasyonalist Menşeviklerin red oyuna karşın (44 evet, 10 hayır, 2 çekimser) alınan kararla uzlaşmacı Sovyet yönetimi burjuva hükümetine katılmayı kabul eder.

Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi olağanüstü oturumunda Geçici Hükümet'e temsilci yollama kararı aldığı bu 1 Mayıs günü işçi sınıfı başka dertlerle meşguldü. Petrograd'daki yüzün üstündeki irili ufaklı çamaşırhanedeki binlerce kadın işçi grevdeydi. Grev birkaç güne şehrin neredeyse bütün çamaşır işçilerine ulaşacak, sonra kentin diğer işçilerinin etrafında toplanacağı bir dava haline gelecekti. Bu sayede grev 28 Mayıs'ta işçilerin taleplerinin karşılanması sonucu başarıyla sonlanacaktı.[17]

5 Mayıs'ta beş Menşevik ve SR daha yeni kabinenin parçası olurlar ve böylece bir "*koalisyon* hükümeti" kurulur. Koalisyon kelimesi bugün farklı partilerin hükümeti birlikte kurmalarını anlatıyor. Oysa o dönemde sosyalistler (proletaryanın temsilcileri) ile sosyalist olmayanların (burjuvazinin temsilcilerinin) birlikte hükümet kurmalarını, yani sınıf işbirliğini ifade ediyordu. Burjuva ideologları bugün de siyasetin sınıfsal içeriğini, sınıflar üzerinden yapıldığını gizlemek için kırk takla atıyorlar, sınıflı toplumda siyasetin son tahlilde ancak iki sınıftan birine bağlı kalınarak yapılabileceğini reddediyor ve ulus, din, mezhep, halk vb. gibi kavramlardan medet umuyor-

lar. Oysa sadece "koalisyon" kelimesinin bu kökeni bile siyasetin sınıflar üzerinden yapıldığını, ama burjuvazinin geçen yüzyıl içinde paradigmayı değiştirmeyi başardığını göstermesi bakımından önemlidir.

Öyle ya da böyle, Nisan kriziyle burjuvazi istediğini almış ve bir koalisyon kurulmuştu. Nisan krizinin 1917'deki yerini şöyle özetleyebiliriz: Nisan krizinden sonra Bolşevik Devrimi'ne kadar ilerleyen süreç, burjuvazinin hükümet düzeyindeki yoğunluğunu sosyalist bakanlarla seyreltme meselesidir. İlerleyen haftalarda ve aylarda Geçici Hükümet'e birkaç sosyalist daha girer. Yukarıda, Şubat'tan hemen sonra yalnızca bir-iki sosyalistin hükümete katılma teklifini düşündüğünü söylemiştik. Şimdiyse çoğunluk sosyalistler ilkesel duruşlarını terk ederek Millerandcılığa ("bakan sosyalizmi"ne) kayarlar. Böylece sosyalistlerin burjuva düzenin esas payandaları olma süreci başlar. Bundan sonra her krizde burjuvazi birkaç sosyalisti daha hükümete katma yoluna gidecektir.

Nisan krizi siyasi açıdan şunu gösterir: Burjuvazinin doğrudan temsilcileri için ortam müsait değildir. Gün burjuvazinin dolaylı temsilcilerinin, yani siyasi açıdan daha doğru bir tabirle, küçük burjuva siyasetçilerinin günüdür. Burjuva liderlerin gerçekçiliği, daha doğrusu yüzsüzlüğü siyasi kutuplaşmayı burjuvazinin yararına çözmeye uygun değildir. Bu nedenle burjuvazi uzlaşmacı sosyalistleri yardıma çağırmıştır.

Nisan kriziyle birlikte hükümetin değişen bileşimi burjuvazinin elini rahatlattı. Bir yandan hükümette kilit mevkileri (İçişleri, Maliye vb.) elinde tutarken, sorumluluğu esasen işçi ve köylülerin küçük burjuva temsilcilerine atarak, devrimin ilerlemesini durdurmak adına dışarıdan saldırılara hız verdi. Burjuvazi için bunun iyi bir taktik ve aynı şekilde, proletarya için berbat bir tercih olduğunu söylemek gerekir. Kendi iktidarını almaya ilerleyen proletaryanın, yıkılmakta olan toplumun sorumluluğunu alması intiharla eşdeğerdi. Burjuvazi

proletaryayı bu sorumluluğa teşvik ederek devrimci fikirlerin gücünü zayıflatma amacı güdüyordu. 1917 Rusya özelinde de bu taktiğin burjuvazi için doğru olduğunu ve aslında amaca ulaştığını söylemek gerekir. Rus burjuvazisi bu taktik hamleler sayesinde birkaç ay içinde toplumu karşıdevrime hazırlayabildi. Fakat neyse ki Bolşevikler sayesinde devrimci cephe çok daha güçlüydü. 1917'de devrimin melankolisi değil, rapsodisi egemen olacaktı.

Uzlaşmacı Sosyalistler Hükümette

Menşeviklerin ve SR'lerin istemedikleri ot burunlarında bitmiş ve kendilerini iktidarda bulmuşlardı. Muhalefetteyken bir eşi daha bulunmayan ve de "aşırılıkçı Bolşevikler"e karşı sağduyunun sesi olan partiler şimdi Lenin'in tabiriyle "yönetici ve sorumlu parti" haline gelmişlerdi. Politikaları karşı çıkış (reddiye), teorileri sosyalizmi başka baharlara erteleme üzerine kurulu olan bu partiler, yönetici ve sorumlu partiler olarak yığınla yakıcı sorunla karşı karşıya kalmışlardı. Teorinin pratikte en somut şekilde sınanacağı vakit gelmişti.

Troçki kurulan ilk koalisyon hükümeti için, "sosyalistler 15 koltuktan 6'sını aldılar. Azınlıkta olmak istiyorlardı. Açıkça iktidara katılmaya karar verdikten sonra bile kaybetmeye oynamaya devam ediyorlardı" der.[18] Fakat onların yenilgisini, daha doğrusu devrime ihanetlerini yirminci yüzyılın sonraki döneminde neredeyse sıradanlaştığı gibi işçi sınıfı için yenilgi ("melankoli") olmaktan çıkarıp zafere ("rapsodi"ye) dönüştürmek için doğru politikalara ve taktiklere sahip bir devrimci partiye ihtiyaç vardı. Belirleyici olan Bolşeviklerin taktikleri olacaktı. Bu devrimci strateji ve taktiklerin özeti "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganıydı. Bu sloganı incelemek için öncelikle Mayıs'la birlikte ortaya çıkan "yeni" durumu, daha doğrusu durumun yeni olup olmadığını ele almamız gerekiyor.

Burjuvazinin Hükümeti Olmak

Sosyalistlerin hükümete ortak olmalarıyla çiftbaşlılığın sona erdiği, artık ikili iktidarın bittiği düşünülüyordu. Lenin 20 Mayıs tarihli "İkili İktidar Bitti mi?" yazısında bu yanılsamayı ele alır. "İkili iktidar sürüyor. Narodnikler ve Menşevikler azınlık kabilinden eklenti olmuş olsalar da, kapitalistlerin hükümeti hâlâ kapitalistlerin hükümetidir. Sovyetler ise hâlâ çoğunluğun örgütüdür. Narodnik ve Menşevik önderler bir koltuğa iki karpuz sığdırma çabası içinde çaresizce çırpınıyorlar."[19] Ortada uzlaşmaz sınıf çelişkileri vardı ve devrimi "sosyalistlerin dümen başına geçmesi" olarak kavrayan reformistlerin zannettiği türde bir hükümet değişikliği yapmakla sınıf çelişkileri aşılmış olmuyordu. Hükümet ayrı, iktidar ayrıydı. Bu yüzden, der Lenin, "Narodnikler ve Menşevikler, Çernov ve Çereteli İrtibat Komisyonu'nu bakanların toplandıkları odanın yanındaki bir oda olmaktan çıkartıp bizatihi bakan odası haline getirdiler. 'Yeni' kabinenin salt siyasal anlamı yalnızca ama yalnızca budur."[20]

Her hükümet belli bir sınıfı temsil eder. Toplum sınıflara bölünmüşken hükümetin bu gerçekliğin üzerine çıkması söz konusu olamaz. Hükümet ya da genel olarak devlet iktidarı bu sınıfların ancak sürekli bir çatışma içinde kendilerini yiyip bitirmelerini engelleyebilir. Fakat bu rolün de sınırları vardır. Çelişkilerin iyice keskinleştiği noktada sözde hakemlik de biter.

Menşevikler ve SR'ler kendinden menkul hakemliklerinin gereği olarak koalisyonun ilk günlerinde beklenen vaatlerini sundular: Burjuvazi emperyalist savaş sürsün diye ortalığı ayağa kaldırırken onlar barış için çaba harcanacağını söylediler; köylüler topraklara el koyarken ve burjuvazi müsadereleri kanunsuzluk diye görüp bitmesi için bastırırken onlar meseleyi inceleyeceklerini ve bu süreçte belli iyileştirmeler yapacakla-

rını vaat ettiler. Keza programlarında "UKKTH temelinde ilhaksız ve tazminatsız barış", "Kurucu Meclis'in olabildiğince çabuk toplanması" gibi vaatler öne çıkıyordu.

İlk bakışta burjuvaziyi dengeleyici bir güç oluşmuş gibi düşünülebilir, oysa tam da burjuvazinin beklentilerini yerine getiriyorlardı. Lenin durumu şöyle özetler:

> Halkı kandırarak *emperyalist* fetih savaşını sürdürmeye ikna etmek Guçkov'la mümkün olmayacaktı. Oysa Kerenski (ve [kapitalist bakan] Tereşçenko'yu savunmaya posta ve telgraf işçilerini savunmaktan daha fazla mesai ayırmış olan Çereteli) sayesinde burjuvazi [...] bu tür bir savaşın sürdürülmesini "örgütlemeye" başlayabilmiştir.
>
> Şingaryov'la en azından Kurucu Meclis'in toplanmasına kadar malikâne sistemini muhafaza etmek mümkün olmayacaktı. [...] Oysa Çernov'la bunu gerçekleştirmek mümkündür. Köylülere duymaktan hiç memnun olmasalar da, toprak sahipleriyle tek tek anlaşma yoluyla toprağı kiralamanın "düzen" olduğu; malikâneleri tek bir hamlede ortadan kaldırıp Kurucu Meclis'in toplanmasını bekleyene kadar, eskiden toprak sahiplerinin sahip olduğu toprağı *halktan* kiralamanın "anarşi" olduğu söylendi. Toprak sahiplerinin bu karşıdevrimci fikri ancak Çernov'la hayata geçirilebilir.
>
> Konovalov'la savaş ihalelerinden elde edilen dudak uçuklatıcı kârları korumaları (*ve artırmaları* – inanmayan bakan gazetesi *Raboçaya Gazeta*'nın kömür sanayicileri hakkında yazdıklarına *baksın*) mümkün olmayacaktı. Oysa Skobelev'le ya da onun katılımıyla, güya eski düzeni muhafaza ederek sözde "Marksist" iddialarla sosyalizme "geçişin" mümkün olmadığını göstererek bu kârları korumak mümkün olabilir.[21]

Gerçekten de Lenin'in bahsettiği mekanizma hemen işlemeye başlar. Uzlaşmacı sosyalistlerin hükümete katılmasının belli iyileştirmeler sağlayacağını düşünenler büyük hayal kırıklığına uğrarlar. Bu noktada, belki de en çarpıcı başlık savaş ve barış meselesidir.

Bir Kez Daha Savaş ve Barış

Reformist de olsa sosyalist birilerinin hükümette yer aldıklarında en azından savaş konusunda çığırtkanlık yapmayacakları düşünülebilir. Gerçekten de toprak sorununda yalpalamaları, burjuvazinin mülküne el uzatmamaları anlaşılabilir. Kapitalist sistemin sınırları içinde (kapitalist) hükümete katılmış bir parti –reformistliğinden utanmadıktan sonra– bunu kitlesine bir şekilde açıklayabilir; ortaklık adına yavaş yavaş, burjuvaziyi ürkütmeden ilerlemek istediğini söyleyerek birilerine inandırıcı gelebilir. Peki, ya emperyalist savaş konusunda burjuvazi kadar acul olmaları?

Menşeviklerin ve SR'lerin savaş konusundaki tutumları sorunun vahametini gösteriyordu. Beş sosyalist hükümete katıldıktan kısa süre sonra Kerenski'nin yeni askerî taarruz hazırlıklarına katıldılar ve bu tutum onların kişisel zaafından kaynaklanmıyordu. Elbette uzlaşmacı sosyalistler burjuva siyasal konfigürasyondaki yerlerinden ötürü, öncelikle "barış" seçeneğini denediler. Burjuva siyasetinde her partinin kendi şeridi vardır ve ilk başta bu şeritte seyretmesinde fayda vardır. Bu yüzden Menşevikler ve SR'ler de öncelikle bu yolu tuttular.

Uzlaşmacı sosyalistler burjuva hükümetine ortak olduklarında savaş üçüncü yılını doldurmuş, Avrupa'daki milyonlar nezdinde savaşın inandırıcılığı iyiden iyiye azalmıştı. Orduda firarlar, cephe gerisinde grevler ve gösteriler sıradanlaşmaya başlamıştı. Kokuyu alan sosyal-şovenistler daha yakın zaman

önce tellâllığını yaptıkları savaşı bitirip barış getirmek için hummalı bir çalışma içine girmişlerdi.

Bu amaçla, Haziran ayında savaşta yer almayan İsveç'in Stockholm kentinde sosyalistler arası bir "Barış Konferansı" toplanmasına karar verildi. Savaş boyunca birbirinin suratına bakmayan, savaş sürdükçe asla bir araya gelmeyeceğini söyleyen sosyalistler şimdi Stockholm Konferansı'ndan çıkacak "adil bir barış" kararıyla hükümetlerini savaşı sonlandırmak üzere baskı altına alacaklardı.

Emperyalistlerin yürütme organının başında olup olmadıklarına bakmadan, daha dün savaşın sorumluluğunu seve seve aldıklarını unutarak bugün barışçıl kesilen sosyal-şovenistlerin hiçbir inandırıcılığı yoktu. Bolşevikler "sosyal-emperyalist" (lafta sosyalist, eylemde emperyalist) diye aşağıladıkları bu kesimlerle ortak bir konferansta yer almayacaklarını açıkladılar ve konferansın emperyalist devletlerin bir oyunu olduğunu söylediler (sonradan Bolşeviklerin içinden de çatlak sesler çıktığını belirtelim).[22]

Zaten her halükârda, denedikleri barış seçeneği kapitalist barıştı, savaş öncesi statükoya geri dönüşü amaçlıyorlardı. Lenin'in de defalarca vurguladığı gibi, savaşın emperyalist paylaşım savaşı olduğunu, dünya üzerindeki büyük kapitalistlerin yeni nüfuz alanları elde etme çabasından kaynaklandığını göz ardı ediyorlardı. Daha doğrusu, teorik düzeyde, genel söylem düzeyinde yer yer kabul ettikleri gerçeği pratik düzeyde tamamen yadsıyorlardı. Teorik düzeyde sahte bağlılık sergiledikleri şeyleri pratikte hiç çekinmeden, isteyerek çiğniyorlardı.

Savaş emperyalist savaş olmasına karşın emperyalist düzene bulaşmadan bir barış anlayışı o günkü konjonktürde duvara tosladı. Zaten burjuvazinin çıkarlarını korumaya dünden hazır olan uzlaşmacı sosyalistler "güçlü ordu, güçlü Rusya" fikrini alttan alta işlemeye başladılar. Mayıs ayının başında "barış

çağrılarımıza cephedeki durumumuzun felaket olması eşlik ettiğinde, dünya halkları üzerinde nasıl bir izlenim bırakacaktır"[23] diyen Menşevik Çereteli'nin izinden giderek militarizm savunuculuğu yapılmaya başlanmıştı. Fakat imalarla taarruz savunusu yapmak, taarruz fikrini hayata geçirmek kadar kolay olmayacak ve sosyalistlerin burjuva hükümeti ilk büyük darbeyi askerî taarruza kalkışmasından ötürü yiyecekti.

Köylülük Kıpırdanıyor

Rusya'da köylülüğün 1905 Devrimi'ne katılmış, Lenin'in tabiriyle, prova almış olması 1917'deki tutumunu doğrudan etkileyecekti. Devrimin tezgâhından geçmek emekçi köylülüğü değiştirmiş, on iki yıllık süreçte kapitalizmin tüm etkisine karşın, Şubat Devrimi'nde ortaya görece daha kolektif bir köylülük çıkmıştı. Bolşeviklerin köylülüğe ilişkin tutumlarının belirlenmesinde ilkesel duruşları bu somut gerçeklikle birleşmişti. Lenin 22 Mayıs'ta Birinci Tüm Rusya Köylü Temsilcileri Kongresi'nde yaptığı konuşmada bunu şöyle ifade eder:

> İstisnasız bütün toprağın bütün ulusun mülkü haline gelmesi gerektiğini söylüyoruz. Bu görüşe, özelde, 1905 köylü hareketini ve tüm Rusya'dan köylü temsilcilerinin görece –elbette *görece*– özgür bir şekilde görüşlerini dile getirebildikleri Birinci ve İkinci Duma'daki beyanlarını inceledikten sonra vardık.[24]

Tabii, bu beyanlardan herkesin aynı sonucu çıkardığını söylemek güçtür. Köylü sorununa yaklaşım konusunda çeşitlilik işçi sorununa yaklaşımdan da fazlaydı. Tarihçi Marc Ferro köylülerin Mart ve Nisan ayındaki taleplerinin yer aldığı Sovyet belgelerini inceledikten sonra, köylülüğün Batı'daki kadar bireyci olmamakla birlikte, kolektifleştirmelere görece mesa-

feli olduğunu ve Stolipin reformlarından sonra oluşan durumun köylülüğün ağzında özel mülkiyet ve küçük mülk sahibi olmak konusunda bir tat bıraktığını söyler.[25]

Fakat Bolşevikler bu gerçekliği dikkate alarak programlarını belirlemiş ve iktidarı aldıktan sonra hayata geçirmişlerdi. Proleterleşme seviyesinin az olduğu ülkede bütün büyük mülklere el koyan Bolşevikler, sonrasında toprağı küçük köylülere dağıtacaklardı. Dolayısıyla Bolşeviklerin kitlelerin taleplerine uzak değil, bilhassa yakın olduğunu söylemek gerekir.

Eğer grevleri baz alırsak, Nisan ayının sonlarına kadar muhalefetin durulduğu söylenebilir. İşçi sınıfı yeni düzene fırsat vermiş, kendisini ispatlamak için nispeten geri çekilmiştir. Fakat devrimci dönemde günler çabuk geçer, sabırlar çabuk tükenir. Nisan ayında 1917'nin dip noktasında olan grevci işçi sayısı Mayıs'ta keskin bir yükselişle 100 bine yaklaşır. Liberal basının aksine Bolşeviklerin *Pravda*'sında bu grevler geniş yer bulur. Doğramacıların, tezgâhtarların, boyacıların, çamaşır işçisi kadınların grevleri hakkında birçok haber ve yazı çıkar.[26]

Grevlerdeki artış için söylenenler köylü eylemleri için de geçerlidir. Mayıs ayında "köylü olayları" Nisan ayına göre keskin bir yükseliş gösterir. Resmî rakamlara göre, Mart'ta 49, Nisan'da 378 "olay" yaşanmışken, bu rakam Mayıs ayında 678'e, Haziran ayında 988'e çıkar.[27] Yükselen mücadeleye paralel olarak hükümet de sertleşir ve topraklara el koyan köylüleri bastırmak üzere asker yollama orucunu bir süre sonra bozmak zorunda kalır.

Bu nedenle, Mayıs ayında kurulan yeni hükümete SR'lerin en itibarlı ismi olan Çernov'un Tarım Bakanı kontenjanından dahil edilmesi burjuvazi açısından son derece doğru bir hamleydi. Köylülerin "köylü bakanı" diye adlandırdığı Çernov'un toprak reformunu bir an önce hayata geçireceği şeklinde bir beklenti olmasına karşın, Çernov köylüye değil, burjuvaziye dost olduğunu kısa süre sonra gösterir. Çernov'un hüküme-

ti toprak reformunu boş verip köylülüğü vaatlerle oyalamaya giriştiği yetmezmiş gibi, bir süre sonra iyiden iyiye köylü eylemlerini bastırmaya girişir.

Köylülere karşı şiddet eylemlerinin trajik boyutlara varmamasının nedeni kırda devrimin belli açılardan çok ilerlemiş olmasıydı. Yerel yönetim aygıtı artık devletin elinde değildi ve yeni rejim köylü ayaklanmalarını bastıracak şiddet araçlarından hemen hemen yoksundu.

ARASÖZ

Kendi Ağzından Menşevikler ve Devrime Yaklaşımları

> Kautsky gerçekte proletarya ile burjuvazi arasında uzlaşma, taviz ve işbirliği bakış açısını benimsiyor. ... Kautsky neden Menşeviklerin Şubat-Ekim 1917 arasında bu yüz kızartıcı çalışmayla meşgul oldukları ve hiçbir şey başaramadıkları gerçeğini susarak geçiştiriyor? Madem burjuvaziyle proletaryayı uzlaştırmak mümkündü, o halde neden Menşevikler bu işi başaramadılar? Neden burjuvazi Sovyetlerden uzak durdu? Neden bizzat *Menşevikler* Sovyetlere "devrimci demokrasi", burjuvaziye de "mülk sahibi unsurlar" adını verdiler?
> – *Lenin (1918)*

Uzlaşmacı sosyalistler bu kadar saf mıydı? Uzlaşmacılıklarının hiç mi teorik gerekçesi yoktu? Bir rüzgâra kapılıp yanlış yöne mi sürüklenmişlerdi, yoksa bağlı kaldıkları teori mi onları buraya getirmişti? Sosyalistler miydi, değiller miydi? Sosyalist olan böyle ihanet eder miydi? 1917'den önce, yani henüz olaylar bu aşamaya gelmeden, somut gerçeklik gözlerinin önünde cereyan etmeden önce bağlı kaldıkları teorinin 1917'de işe yaramadığını görerek manevra yapmaları ve en

azından rezil olmamaları neden mümkün olmadı? Biraz da uzlaşmacı sosyalistlerin söylediklerine kulak verelim.

Her şeyden önce, Bolşeviklerin dışındaki sosyalistler arasında bahsedilen manevrayı yapan ve arada derede konum alan kimse yok değildir. Bunun en canlı örneği, Bolşevik-Menşevik ayrımının ilk ortaya çıktığı günden beri Menşeviklerin en önemli otoritesi olan Martov'dur. Örgütünde direksiyonu kaybeden Martov, tam da bu şekilde bir manevrayla uzlaşmacı sosyalistler ile Bolşevikler arasında, çoğu zaman sağa meyleden bir çizgi tutturmuş ya da tutturmaya çalışmıştır. Keza "devrimin tarihçisi" Suhanov da sonrasında Enternasyonalist Menşeviklere katılmıştır. Başka bir cepheden, Maksim Gorki'nin de aynı çizgide olduğu söylenebilir (bu isimlerin Ekim sonrasında farklı yönlere ilerlemiş olmaları konu dışıdır). Fakat hiçbiri teorik ve ideolojik açıdan köklü bir sorgulama içine girmemiş, uzlaşmacı sosyalistlerin "devrimimiz burjuva devrimidir, dolayısıyla burjuvazi başa geçecektir" ile başlayan paradigmasına temelden karşı çıkmamış, sadece rötuşlar yapmaya çalışmışlardır. Şimdi bu görüşün (sınıf uzlaşmacılığı teorisinin) Menşevikler tarafından *devrimin ateşi içinde* nasıl savunulduğuna bakalım.

Menşeviklerin 1917'de fiilî önderi olan Çereteli, Nisan ayında burjuva siyasetçilerin huzurunda bir konuşma yapar. Hitabını elbette devrimin neden burjuva-demokratik devrim aşamasından öteye geçmemesi gerektiğine ve iktidarın burjuvazide kalmasının faydalarına ayırmıştır. Ne var ki kendisi anlamasa bile gerçekte devrimin neden sosyalist devrime ilerlemesi gerektiğini anlatır! Şöyle başlar Çereteli:

> Lenin'in görüşü şu şekildedir: Burjuvazinin saflarında böyle [mutlak iktidar yanlısı] bir eğilim olduğundan, burjuvaziyi ortadan kaldırmak ve bütün iktidarı İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti'ne vermek gerekir. Lenin'den

> farklı düşünebilirsiniz, aynı fikirde olmayabilirsiniz. Ben kendisine katılmıyorum, çünkü vekil Şulgin'in görüşlerinin Rus burjuvazisinin tamamına mal edilemeyeceğini düşünüyorum. Ama eğer ben bu görüşleri tüm mülklü sınıfların savunduğuna bir an bile inansaydım, Rusya'da ulusal [burjuva-demokratik] devrimin kazanımlarını kurtarmanın tek yolunun umutsuz bir adımla hemen proletaryanın ve köylülüğün diktatörlüğünü ilan etmekten geçtiğini söylemem gerekirdi.

Çereteli'nin kabul etmediği görüş, burjuvazinin güvenilmez olduğudur; bunu bir türlü hazmedemez. Bu konuşmanın hemen öncesinde, Duma vekili Şulgin'in "kabul edilemez" görüşünü şöyle ifade eder:

> Şulgin diyor ki: "Siz halka, 'bunlar burjuva, onları denetim altında tutun' diyorsunuz." Bu cümlede bir doğruluk payı var. Biz halka gerçekten de diyoruz ki, 'bunlar burjuva, bu burjuvazinin sorumlu organı, yani Geçici Hükümet. Ama biz şunu da ekliyoruz: Bunlar burjuvazinin, genel demokratik platformu kabul etmiş, Rusya'da özgürlüğü ve tüm demokrasiyi savunmayı kabullenmiş ve demokrasi güçleriyle ortaklaşmaya karar vermiş olan temsilcileridir." (Alkış tufanı)[1]

Dolayısıyla Çereteli burjuvazi adına teminat verir. Rusya'da devrimin sosyalist devrime ilerlememesi için geçerli tek neden burjuvazinin demokratik platformu güya kabul etmiş, aşağıda da görüleceği üzere, tüm "zinde güçler" arasında işbirliği yapılmış olmasıdır. Eğer burjuvazi bu platformdan vazgeçerse (daha doğrusu, hiçbir zaman bu platformu kabul etmediği anlaşılırsa), o zaman devrimin Çereteli tarafından aşağıda çizilen çerçevede kalması gerekmez:

> Bugün Rusya Devrimi'nin parlak ışığında, bu platformun ulusun tüm zinde güçlerini bir araya getirmeye muktedir yegâne platform olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla baylar, Rusya Devrimi'nin tüm amaçları ve hatta kaderi mülklü sınıfların bunun yalnızca proletaryanın programı olmadığını, bir ulusal platform olduğunu anlayıp anlamayacaklarına bağlıdır. Proletaryanın kuşkusuz kendi nihai sınıfsal amaçları vardır, ama koşulları hâlihazırda olgunlaşmış olan bu ortak demokratik platform uğruna, şimdilik kendi nihai sınıfsal amaçlarını gerçekleştirmekten sakınmaktadır. Mülklü sınıflar bu düzeye erişebilecekler mi? Kendi dar grup çıkarlarını bir kenara bırakıp, ortak ulusal demokratik platform çatısı altında yerlerini alabilecekler mi?[2]

Elbette hayır! Bu sorunun sorulması bile abestir. Çereteli burjuvazi adına teminat verse de, burjuvaziye güzel sözlerle teşvikte bulunsa da, burjuvazinin böyle bir niyeti yoktur, hiçbir zaman hiçbir yerde de olmamıştır. Zaten Çereteli'nin bu konuşmayı yaptığı yer, burjuvazinin tam da kendi mutlak iktidarı için araç olarak kullanacağı Duma'nın "Açılışını Anma" toplantısıdır. Çereteli üzerinden kırk yıl geçtikten sonra bu toplantının amacını (Duma'yı öne çıkararak Sovyet'i, yani işçi sınıfını saf dışı bırakmak ve dolayısıyla burjuvazinin mutlak iktidarını tesis etmek olduğunu) anlamış olsa da, bu kavrayışını teorik tahliline hiçbir şekilde aksettirmez. Kırk yıl sonra bile bu olayı anlatırken yaptığı konuşmanın fevkalade takdir topladığını (kimden takdir toplamış? Burjuvaziden!) ve sağcı Duma üyelerinin bile kendisini tebrik etmeye geldiğini, ertesi gün çok satan bir burjuva gazetesinde başyazının onun konuşmasına ayrıldığını anlatır durur![3]

Ona göre, devrimin ulusal platformu kabul etmesi ve proletaryanın nihai sınıfsal hedeflerinden vazgeçmesi gerekmek-

tedir. Hal böyle olunca, sınıf mücadelesini çöpe atarak sınıf perspektifi geliştirmek ancak burjuvaziye yedeklenerek mümkün olabilirdi.

Görüldüğü üzere, devrimi Bolşeviklerin ilerlettiği aşamaya *götürmemenin* karşısına çıkartılan tek gerekçe budur. Projenin gerçekleşmesi için de proletaryanın kendi nihai sınıfsal hedeflerinden "bir süreliğine" vazgeçmesi gerekmektedir. Böyle bir şeyi savunmak mümkün olabilir miydi?

Çereteli, Menşevikler ve genel olarak İkinci Enternasyonal'in merkezcileri, devrim sorununa başka bir çağa, emperyalizm öncesi döneme (on dokuzuncu yüzyıla) ait olan kavramlarla ve anlayışla yaklaşıyorlardı. Çereteli devrimin ancak "çoğunluğun iradesine ve Rusya'nın ekonomik gelişim düzeyine denk düşen toplumsal dönüşümler temelinde"[4] olabileceğini, dolayısıyla burjuva devrimi olabileceğini söylüyordu.

Marksist sosyalizm anlayışı, ütopyacı sosyalizmden nesnel ("sosyolojik") analiziyle ayrılır. Üretim araçlarının gelişim seviyesinden bağımsız bir sosyalizm olamayacağını savunur, zira insanlığın ihtiyaçlarından çok daha fazlasını üretebilen bir maddi güç olmadan sosyalizm kurulamaz. Fakat bu doğru tespit Menşeviklerin yaptığı gibi ülke ülke düşünüldüğünde yanlışa dönüşür. Ülkeler müstakil birimler olmayıp dünya ekonomisinin birer parçasıdır ve Lenin'in dediği gibi, "bütün ülkeler öylesine iç içe geçmiş durumdadır ki, biri düştüğünde genellikle diğerini de peşinden sürüklemekte"[5] olduğu için dünya devrimi olarak tasarlanmış olan sosyalist devrim, her ülkeyi dünya ekonomisinin mevcut durumu içinde değerlendirmek zorundadır.

Örneğin Marx ve Engels 1848 yılı Fransası için devrim sonrası analizlerinde ülkenin devrime hazır olmadığını söylemişlerdi. Neden? Çünkü kapitalizm hâlâ tam olarak gelişmemiş, sanayi ve dolayısıyla işçi sınıfı yaygınlaşmamış (ekseriyetle Paris ve civarında toplanmıştı) ve bu nedenle proletarya

ulusal ve uluslararası açıdan yalıtılmıştı, yalıtılması neredeyse kaçınılmazdı. Dolayısıyla ne içeride Fransa'da ne de dışarıda, dünya ölçeğinde kapitalizm henüz ilerlemiş, sosyalizmin nesnel zeminini oluşturmuştu.

Oysa yirminci yüzyıl Rusyası'nda durum farklıydı. Rusya'da da kapitalizm, tıpkı 1848 Fransası gibi azgelişmişti, ama dünya ölçeğinde kapitalizm yeterince olgunlaşmıştı. Bunun bir yansıması olarak, Rusya'nın ve Rusya proletaryasının azgelişmişliğiyle Fransa'nın ve Fransız proletaryasının azgelişmişliği arasında bariz bir fark vardı. Rusya proletaryası hem sayıca daha kalabalıktı hem ekonomide tuttuğu rol daha büyüktü hem de bununla ilişkili olarak sınıf bilinci bakımından çok daha ileriydi. Dolayısıyla *nesnel açıdan güçlü dünya proletaryasına, nesnel açıdan hâlâ görece güçsüz olmasına karşın öznel açıdan güçlü bir Rusya proletaryası eşlik ediyordu.* Zaten bu yüzden kapitalizm ilerici rolünü kaybetmiş, proletarya devrimci sınıf olarak bu rolü ele geçirmişti.

Troçki aynı benzerliği 1789-94 Fransız Devrimi üzerinden kurar:

> Bizim devrimimizi Fransız Devrimi'nden ayıran nedir?
>
> İlk olarak, çağın ekonomik ve sınıfsal temelidir. Fransa'da yönetici rolünü kentlerin küçük burjuvazisi, bizdeyse proletarya oynadı. İşte bu sayede burjuva devrimi bizde sosyalist devrime dönüşebildi ve böylece büyük zorluklara ve büyük tehlikelere çarpa çarpa gelişebildi. Bu ilk ayrımdır.
>
> İkincisi, Fransa'nın ekonomik ve kültürel açıdan kendisinden çok daha geri feodal uluslarla çevrilmiş olmasıdır. Bizse, teknik ve üretim ilişkilerinde bizden çok daha gelişmiş, bizimkinden çok daha güçlü ve kültürlü bir proletaryası olan kapitalist ülkelerle çevriliyiz. Bu ülkelerde, devrim göreli olarak yakın bir gelecek için

ümit edilebilir. Bu durum, devrimimizin uluslararası konumunun, emperyalizmin bize ölümüne düşman olmasına karşın, geniş tarihsel açıdan XVIII. yüzyılın sonundaki Fransa'dakinden sonsuzca daha elverişli olması demektir.[6]

Menşevikleri bu teorik görüşleri *önceden* bilemedikleri için suçlamak belki haksızlık sayılabilir. Neticede, birçok devrimci aynı tuzağa düşmüş, geri ülkelerde devrimin dinamikleri ve niteliği konusunda yalpalamalar göstermişti. Fakat gözlerinin önünde olaylar geliştiğinde hâlâ "görememek" ve inatla karşıdevrimin teorisini geliştirmek apayrı bir yere oturur. Menşevikler teorilerinin işe yaramadığını görüp devrimci içgüdülerine kulak vererek ezilenlerin yanında durma kararlılığını göstermek yerine, sonradan Türkiye'deki Stalinistlerin de aynı maksatla gözde laflarından biri haline getirecekleri "zinde güçler" gibi herzelerle burjuvazinin karşıdevrimciliğinin teorisini yapmışlardı.

Türkiye'de 1960'lardan itibaren, hatta daha da öncesinde Stalinizmin ana kanadı Türkiye'de sosyalist devrimin olamayacağı ve bu nedenle sınıf işbirlikçi bir siyasi hat belirlenmesi gerektiği görüşünü "zinde güçler" lafını kullanarak açıklamıştı. Yani bu kez ismini değiştirerek cismini değiştirdiği havası bile vermeye çalışmadan, ismi de Menşeviklerden ödünç almışlardı! Nasıl bu siyasi hat Türkiye'de sosyalist bir devrimin başını yediyse, Rusya'da da aynı yöne doğru ilerliyordu.

Diğer yandan, teorik sorunu daha derinlerde de aramak gerekir. Marksizmin üretim araçlarını ilerletme tezini sınıf mücadelesi önermesinden bağımsız düşünmek Marksizmin kolunu kanadını kırmak olur. Marksizm bir ekonometri türü değil, *siyasal* iktisada yaslanan devrim teorisidir. Üretim araçlarını ilerletme tezini sınıf mücadelesiyle birlikte değerlendirmek gerekir. Aksi takdirde, örneğin fabrikalarda işçileri muazzam

bir sömürüye tabi tutan Rus patronlarının, sömürü ve ezme ilişkilerini tam da "derdim kâr ya da artı-değer değil, tarihsel yasalara uygun olarak üretim araçlarını ilerletmek" diye meşrulaştırması pekâlâ mümkün olabilir. Yine bu mantıkla, aynı ilişkiyi mikro düzeyden makro düzeye, yerel iktidardan merkezî iktidara da taşımak ve işçileri sınıf mücadelesinden alıkoyup burjuva-demokratik devrime ya da demokratik kısmını atıp sadece burjuva devrimine hapsetmek de mümkün hale gelir.

Nitekim tam da bu minval üzere Menşeviklerin teorisi bir süre sonra burjuvazinin ağzına sakız olacaktı. Ülkenin en büyük kodamanlarından Riabuşinski 3 Ağustos'ta Moskova'da Sanayici ve İş Adamları Konferansı'nda şöyle diyordu: "Mevcut devrimin bir burjuva devrimi olduğunu, şu an var olan burjuva düzenin kaçınılmaz olduğunu ve kaçınılmaz olduğundan, devleti yönetenlerin burjuva tarzda düşünüp burjuva tarzda hareket etmeleri gerektiği şeklindeki tamamen mantıksal sonucu çıkarıp bu konuda ısrarcı olmamız gerektiğini söylemeliyiz."[7]

Tüm bunlara karşın, birçok tarihçi Menşeviklerin sorununun teorik yaklaşımlarından kaynaklandığı tezini reddeder. Örneğin E. Acton, Menşeviklerin "sonunu Şubat'ın bir burjuva devrimi olduğuna dair doktriner inançlarının hazırladığı görüşü yetersizdir" der. İşin ilginç yanı, birkaç sayfa sonra aktardıklarıyla kendi kendisiyle çelişir.[8] Ilımlı sosyalistler devrimin başlarındaki balayı havasına kendilerini kaptırmışlardı. Teorilerinin doğru yolu işaret ettiğine dair birçok veri vardı. Burjuvazi Çarlık rejimine sahip çıkmamış, devrimin arabasına bir ayağıyla da olsa atlamıştı. Kurucu Meclis ve toprak reformu gibi temel programlara kâğıt üstünde bağlıydı. Askerî bürokrasi askerlerin demokratikleşme taleplerine aşırı tepki göstermemişti. Emperyalist taarruz yanlıları burjuva siyasetçiler arasında bile çoğunlukta değildi. Nisan krizinin gösterdiği

gibi, Milyukov ve Guçkov gibi iflah olmaz saldırgan emperyalistleri akil adamlar bastırıyordu. Ama en önemlisi kapitalistler fabrikalarda reformlara (mesela sekiz saatlik işgünü) fazla ses çıkarmıyor, fabrika komitelerine ve uzlaştırma kurullarına onay veriyordu. Daha ne olsun? Menşeviklerin tarihsel materyalizm tezi icazetini almış gibiydi! Menşevikler ve teorik meselelere bu kadar kafa yormasalar da SR'ler tam da bu zorunlu tavizlerden güç alıp kendi doktriner yaklaşımlarına sarıldılar. Oysa bunların hepsi fırsatını kollayan burjuvazinin sosyalistlerin ağzına çaldığı bir parmak baldı. Acton'ın daha birkaç sayfa önce söylediklerini unuturcasına şu itirafta bulunması manidardır: "Ayrıcalıklı toplum ile kitleler arasındaki işbirliğine dair iyimserlikleri yersizdi. Devlet iktidarının gücünün asgariye indiği, toplumsal-ekonomik açıdan şiddetli bir çatışma ve toplumsal kutuplaşma ortamında siyasal liderler arasındaki uzlaşmanın önemini abarttılar. Patronların işçilerin taleplerine olan tepkisini, subayların geleneksel askerî disiplinin dağılmasına duydukları öfkeyi ve gerek kabine içinde gerek dışında Çernov'un toprak reformu çabalarına duyulan nefretin büyüklüğünü hafife aldılar. Daha da önemlisi, köylülüğün sabırsızlığını, askerlerin bir daha taarruza katılmama kararlılığını ve işçileri radikalleştiren süreci küçümsediler."[9] Peki sebep? Neden küçümsediler, hafife aldılar, abarttılar? Bu bir tesadüf müydü? Hayır! Tam da doktrinerliklerinden ötürü, kendi kafalarındaki Marksizm şemasına göre sıranın burjuva devriminde olduğuna inandıkları için abarttılar, küçümsediler, hafife aldılar. Kendi sonlarını kendileri hazırladılar.

SEKİZİNCİ BÖLÜM
Haziran Günleri

Kitle mücadelesi her dönem aynı çizgide ilerleyemez. Milyonlarca insanın işyerlerinde, sokaklarda, meydanlarda sürekli bir eylemlilik halinde olmalarını beklemek devrim mefhumunun ruhuna aykırıdır. Zaten devrim tam da emekçi kitlelerin bu tür mücadele yürütmelerine (bilinçli bir dinamiklik sergilemelerine) izin vermeyecek bir sistemde yaşadıkları için zorunludur. Eğer kapitalizm kitlelerin böyle bir seferberlik halinde olmalarını mümkün kılacak kadar boş zamanın, enerjinin ve bunu sürdürmelerini sağlayacak sınıf bilincinin milyonları kucaklamasını engelleyen bir rejim olmasaydı, devrim yapmaya gerek kalmazdı.

Kapitalizmde genel olarak doğru olan bu tespit, hareketliliğin yükseldiği devrim dönemlerinde de geçerlidir. Devrimin başladığı andan iktidarın alınmasına (yani kelimenin dar anlamıyla devrimin tamamlanmasına) kadar geçen sürede kitlelerin iniş çıkışlar sergilemeleri kaçınılmazdır. Özellikle de yanlış önderliklerin kitleleri oyaladıkları, birleşmeleri durumunda dünyayı yerinden oynatacağına inandırılan ezilenlerin bu haklı inançlarının yanlış politikalar nedeniyle bir türlü gerçeğe dönüşmemesi durumunda, mücadelenin çeşitli aşamalardan geçerek sönümlenmesi kaçınılmazdır. Devrimin bu tür anlarını iyi koklayıp tersine çevirmenin mümkün olduğu

uğraklar kaçırıldığında, bir süre sonra öznel müdahalenin yetersiz kalacağı bir ânın gelmesi kaçınılmazdır.

İşte 1917'nin Haziran ayı Sovyet devriminin seyri açısından böyle bir dönüm noktasıydı.

Haziran'a Girerken

Rusya sokakta egemen olan devrimci iktidarın yanı sıra, hükümetin "sosyalistler"le paylaşıldığı bir bileşimle bahara girmişti. Uzlaşmacı sosyalistlerin amacının sosyalizme ilerlemek olmadığını daha önce belirtmiştik, fakat kapitalizmi işçilerden yana iyileştirip güzelleştirme hedeflerinde de bir arıza vardı! Bu arızanın büyük bir hadiseye dönüşmesi başka koşullarda zaman alabilirdi, ama devrim, daha doğrusu Rusya'daki devrimin özgül nitelikleri her şeyi hızlandırmıştı: Yukarıda altı çizilen yanlış politikalar (savaş çığırtkanlığı, köylülere toprak konusunda yan çizmeler vb.), devrimci bir çizgi izleyen bir partinin (Bolşevikler) varlığıyla birleştiğinde süreci bir hayli hızlandırmıştı.

Haziran ayına girerken Rusya'da ekonomik kriz had safhadaydı. İaşe, yakıt ve hammadde sıkıntısı iyice depreşmişti. Sanayi üretimi gerilemiş, yapılan sınırlı üretim de ulaşım sistemindeki aksaklıklardan ötürü sanayi merkezlerine ulaştırılamaz konuma gelmişti. Bu durum özellikle de Petrograd için geçerliydi.[1] Troçki şöyle yazar:

> Kötü durumdaki lokomotiflerin sayısı bazı durumlarda yüzde 50'ye dek varıyordu...
>
> Kentlerin ikmali giderek zorlaşıyordu. Toprak hareketi daha şimdiden kırk üç taşra vilâyetinde kendine yuva bulabilmişti. Orduya ve kentlere buğday girişi tehlike çanları çalar şekilde azalmıştı. Aslında, ülkenin en mümbit bölgelerinde hâlâ onlarca, yüzlerce milyon

pud'luk* buğday fazlası vardı. Ama sabit fiyatlardan stoklama işlemleri tümüyle yetersiz sonuçlar veriyordu... Petrograd, Moskova ve diğer sanayi merkezlerinin tayını gerekli olanın yüzde 10'unu geçmiyordu. Hemen hiç rezerv yoktu... Koalisyon hükümetinin kuruluşu fırınlarda beyaz ekmek üretimine getirilen demokratik yasakla çakıştı... Tereyağı yoktu. Haziran'da şeker üretimi tüm yurtta belirli normlarla sınırlandı.[2]

Grev ve eylem sayısındaki artışa karşın Mayıs-Haziran dönemecinin genel bir rehavet havasında geçtiği söylenebilir. İşçi sınıfı uzunca bir süre beklemeye tahammülü olmasa da, öyle ya da böyle hükümete gelmiş olan temsilcilerine bir şans tanımak istiyordu. Grevler artmış olmakla birlikte, temsilcilerini bir de (Lenin'in tabiriyle) "yönetici ve sorumlu parti" konumunda görmeye karar vermişti. Sınıfsal denklemin bir yüzü buydu.

Fakat bir de diğer yüzü vardı. Uzlaşmacı sosyalistlerin hükümete katılmalarını burjuvazi de kendi sınıfsal çıkarları için tercih etmişti. Savaş bir yandan devam ediyordu ve Rus burjuvazisi dünya arenasındaki yağmadan parsa toplamak, payını azaltmamak ve dahası ileriye yatırım yapmak (kâr düzenini sürdürmeye en uygun gerici rejimi kurmak ve kalıcılaştırmak) derdindeydi.

Dolayısıyla birinci koalisyon burjuvazi için şaha kalkma dönemi oldu. Demokratik bir barışla savaşı sonlandırmak yerine cephede taarruz hazırlıklarına girişildi ve nitekim Haziran ayının ortalarında düğmeye basıldı. Burjuvazinin has temsilcisi olan, Lenin'in "şu tipik yarı-Kadet" dediği Kerenski boşuna başkumandan yaveri olarak "baş-iknacı" lakabını almamıştı. Cepheleri geziyor, "sosyalist" sıfatıyla hamasi nutuklar çekiyor ve belagatinin gücüyle kitleleri emperyalist çıkarlar uğ-

* 1 pud = 16,38 kg.

runa savaşa, taarruza, ilhaklara, yağmacı savaşa, yani kısacası yok yere ölmeye ve öldürülmeye ikna etmeye çalışıyordu. Kerenski'ye olan hayranlık birçok askerin önüne yatıp elini eteğini öpeceği düzeye varmıştı. Kerenski de tipik bir burjuva siyasetçisi olarak bu ilgi karşısında kendinden geçmiş, Marx'ın başka bir bağlamda sarf ettiği "dünyayı omuzlarında taşıma tevazuundaki önemli adam edaları"na bürünmüştü. "Halk adamı" Kerenski kısa süre sonra el sıkmaları, kara ceketini bırakmış, Çar'ın saraylarına taşınmış, imparatorluk arabalarını kullanarak yeni bir Napoléon kılığına bürünmüştü.[3] Nitekim Suhanov da Kerenski'nin Sovyet'e hiç uğramadığını, hep hükümet sarayında (önce Tauride Sarayı'nın sağında, sonra Marian Sarayı ve Kışlık Saray'da) takıldığını ve "Bonaparte'ım ben!" diye böbürlendiğini aktarır.[4] Tevekkeli değil, Lenin kendisine "küçük dağları ben yarattımcı" der.

Cephedeki bu amaç cephe gerisindeki gerici amaçlardan bağımsız düşünülemezdi. Burjuvazi sosyalistleri durumu kitlelerden yana iyileştirsin diye değil, kendi sistemini düzlüğe çıkarsın, kârlarını artırsın diye tercih etmişti. Sekiz saatlik işgünü, komiteler, işçilerin silahlanması, işyerinde keyfi egemenliğin kaldırılması, tüm bunlar sermaye açısından katlanılmaz şeylerdi ve bu yüzden lokavtla güç gösterisi yapmak şart olmuştu; burjuvazinin siyasi akıl hocalarının aksi istikametteki bazı telkinlerine karşın, burjuvazinin karar verdiği yol buydu.

Bunu resmen yapmak zordu, bu yüzden lokavtlar el altından, çoğu zaman "akli" gerekçeler öne sürerek gerçekleştirildi. Önce Petrograd, ardından Moskova ve onun ardından taşrada gizli lokavt planı hayata geçirildi. Fakat yüzlerce işletme kapandığından gizlilik çok da üstü örtülü sayılmazdı. David Mandel Petrograd Sovyeti'nin işçi kanadında Bolşeviklerin ilk kez üstünlük sağlamalarının, Mayıs'ın son günlerinde Petrograd'ın terk edilmesi ("*razgruzka*", boşaltılması, elden

çıkarılması) bağlamında dönen tartışmalarda yaşanmasının önemine dikkat çeker.[5]

Tüm bunlar uzlaşmacı kesimlerin yaydığı ve geniş kitlelerde de çoğu zaman yankı bulan bir görüşün aslında ne derece pespaye olduğunu anlamak için iyi bir örnektir. Bu görüşe göre, toplumsal mücadelenin yükseldiği, hatların keskinleştiği ya da toplumsal gerilimin had safhaya çıktığı durumlarda "düşmanı ürkütmemek" ve adımlarımızı "biz saldırmazsak onlar da durur" ilkesine göre atmak gerekir. Biz düşmanı korkutmazsak, akıllı uslu durursak düşman da bize misillemede bulunmaktan vazgeçer, böylece sorun çözülmüş olur...

Bu teori, toplumun iki uzlaşmaz kampa (sınıfa) ayrıldığını görmekten aciz olduğu için temelden kusurludur, fakat mesele bununla sınırlı değildir. Uzlaşmaz karşıtlıkların görece dengede gidebildiği, gerilimlerin geçici süreliğine askıya alınabildiği dönemler vardır. Keza adımları atarken, Lenin'in sevdiği bir lafla, yedi ölçüp bir biçmenin yararlı olduğu da malumdur; düşünülmeden girişilen radikallik mücadeleyi sekteye uğratır. Elbette özellikle de işçi sınıfı mücadelesinde burjuvazinin tarafında da kandırıp yanına çektiği geri bilinçli işçiler olduğunu hesaba katarak her adımı düşünerek atmak ve gereksiz radikalliklerden kaçınmak gerekir. Fakat bunların hiçbirinin konuyla alakası yoktur. Her şeyden önce, bu teori nesnel koşullardaki farklılaşmayı ve iradi (öznel) olarak değiştirilemeyecek kısımlar olduğunu görmekten acizdir. Orta yol arayışını düşmanın da kabul edeceğine dair bir ön kabulle hareket eder. Dahası her zaman her şeyin yavaş yavaş ilerlemesi gerektiğini, en iyi pozisyonun savunma olduğunu vaaz eder. Mücadele tarihi kadar eski olan bu anlayışla Engels de muhatap olmuş ve bu savunma fetişizmine şiddetle karşı çıkmıştı:

> Ayaklanma da savaş ya da diğer sanatlar kadar bir sanattır ve savsaklandığı takdirde, savsaklayan tarafın çökü-

şüne yol açan bazı kurallara tabidir. Bu tür bir durumda dikkate alınması gereken koşulların ve tarafların doğasından çıkma mantıksal sonuçlar olan bu kurallar öyle açık ve sadedir ki, kısa süreli 1848 deneyimi sayesinde Almanlar bu kurallarla çok yakından tanışmışlardır. Birincisi, sonuna kadar gitmeye hazır değilsek, asla ayaklanmayla oyun oynamamalı. Ayaklanma değeri günden güne değişebilen çok belirsiz büyüklüklerin söz konusu olduğu bir denklemdir; karşınızdaki güçler örgütlülük, disiplin ve otorite alışkanlığı bakımından sizden her açıdan üstündür; onların karşısına daha üstün güçler çıkaramazsanız, yenilir mahvolursunuz. İkincisi, bir kez ayaklanma yolunu tuttuktan sonra, azami kararlılıkla hareket edin ve saldıran olun. Savunma her silahlı ayaklanmanın ölümüdür; daha düşmanla boy ölçüşemeden ayaklanma kaybedilir. Düşmanlarınızı güçleri dağınıkken şaşırtın, ne kadar küçük olursa olsun günbegün yeni başarılara hazırlanın; ilk başarılı ayaklanmanın size kazandırdığı morali koruyun; bu sayede, her zaman en güçlü olanın peşinden giden ve her zaman kendini sağlama alan şu müstereddit unsurları etrafınıza toplayın; düşmanlarınızı daha güçlerini toparlayamadan ricat etmeye zorlayın; gelmiş geçmiş en büyük devrimci taktik ustası Danton'un sözleriyle, cesaret, cesaret, daha fazla cesaret![6]

Burjuvazinin Haziran saldırısı (akabinde Temmuz ve Ağustos saldırıları) tam da bu bağlama oturur.

Hükümet bu ay içinde güçlü ekonomik tavizler de vermişti, ama sus payları işe yaramıyordu. Bu hususu atlamamak gerekiyor. Hayatın diğer birçok alanında olduğu gibi, toplumsal tarihçilik alanında da mekanik düşünme tarzı fevkalade yaygındır. Buna göre, sus paylarının, verilen tavizlerin hareketi

her zaman dindirebileceği düşünülür, oysa reformlar devrimi engelleme yolunda her zaman etkili olmaz; sus payı, susmaya razı gelmeyen bir devrimci parti ve onun arkasına toplanmış, dalga dalga diğer tüm emekçilere yayılan bir işçi sınıfı varsa hiçbir işe yaramaz. Sınıf mücadelesinin mekanik yasaları yoktur. "Taviz gelirse Bonapartizm, gelmezse devrim olur" denemez. Bu bir genel kural olarak kabul edilebilir, ama diğer etkenlerden bağımsız olarak işlemez. Rusya Devrimi'nde bu denklemi bozan başka bir güç vardı: Bolşevikler. Onların etkisi tavizi etkisizleştirdi, daha doğrusu tavizin gerçek (cılız) içeriğini ve kalıcılaşıp büyümesi için yapılması gerekenleri gösterdi. Diğer yandan, zaten burjuvazinin bu tavizi vermesinin nedeni köşeye sıkışmış olması ve biraz nefes almak istemesiydi. Bu tavizle aldatıp saldırıya geçmenin planlarını yapıyordu.

Rusya işçi sınıfı her şeye rağmen güçlüydü, çünkü örgütlüydü. Örneğin devrimci dönemin alametifarikası olarak, kitleler aktif şekilde dile getirdikleri isteklerini tek bir kalıba sığdırmaya çalışmıyor, çoğu benzer görevler icra eden, görev alanları çakışan farklı örgütlerde kendilerini ifade etmeye çalışıyorlardı. Rusya'da 1917'de her şey Sovyetlerden ibaret değildi. Sovyetlerle yan yana ve kimi zaman da iç içe farklı özörgütler de vardı. Devrimin ilk iki ayında 130'u Moskova ve Petrograd'da olmak üzere 2.000 kadar örgüt kurulmuştu.[7]

Bunlardan biri de Fabrika Komiteleri'ydi. Bolşeviklerin ilk baştan itibaren öncü rol oynadığı bu örgütlenme, gözü kapalı çatışma organları değildi. İşçilerin işyerlerindeki sorunlarının sözcülüğünü yapıyor, lokavt, fiilî boykot vb. yollarla işçileri yola getirmeye çalışan patronları ya da yöneticileri gözetim altında tutuyor ve genel olarak düzeni sağlıyorlardı. Genel kanının aksine, işçi sınıfının devrim dönemindeki ana silahı grev değildi. Patronlar çeşitli bahanelerin arkasına saklanarak üretimi ve ülke ekonomisini baltalıyor ve bu kaos ortamından nasiplenmek istiyorlardı. İşçiler yokluğun kendilerini vuraca-

ğını bildiklerinden ve fiilî kontrolü almış olmalarının güvenini duyarak, fabrikaları ve atölyeleri açık tutmak için patronun görevlerini de deruhte etmişlerdi.

Fabrika komiteleri ilk konferansını 30 Mayıs-3 Haziran tarihleri arasında gerçekleştirdi. 330 binden fazla işçiyi temsil eden 568 delegeden 297'sinin oyunu alan Bolşevikler Lenin'in hazırladığı karar metnini kabul ettirmeyi başardılar. Bundan böyle fabrika ve işyeri komitelerinin bayrağında iktidarın Sovyetlere devri, işçilerin silahlandırılması, üretimde ve dağıtımda işçi denetimi gibi talepler yazılıydı.

16 Haziran'daysa Birinci Tüm Rusya İşçi ve Asker Temsilcileri Kongresi toplandı. Oy hakkına sahip 882 temsilciden 285'i SR, 248'i Menşevik ve 105'i Bolşevikti. En önemli kararlardan biri sosyalistlerin burjuva hükümete katılmasının onaylanmasıydı. Savaş konusundaysa soyut bir barış savunusunun yanında, genel bir barış imzalanana değin savaşa devam edilmesine karar verilmişti. Seçilen ve Ekim Devrimi'ne kadar işbaşında kalacak olan bu yeni Merkez Yürütme Komitesi'nde 104 Menşevik, 99 SR, 35 Bolşevik bulunuyordu.[8]

Lenin'in ilk koalisyon hükümeti döneminde burjuvaziyi yer yer övdüğü görülür. Fakat bu övgü burjuvaziye dair yanılsamalardan değil, sınıfsal dürüstlüğünü teslim etme ihtiyacından kaynaklanır. Lenin burjuvaziyi "överken", SR'leri ve Menşevikleri yerer! Neden? Lenin yine abartıyor ("çubuk büküyor") olabilir mi? Burjuvazinin bu dönemden itibaren dediklerine ve yaptıklarına bakarak abartıp abartmadığını anlayabiliriz.

Rusya'da burjuvazi, tekrar tekrar vurgulamak gerekirse, önce uzlaşmacı önderliklerle iş yapmak, fakat fırsat bulduğu anda karşıdevrimci diktatörlük yoluyla yönetmek istiyordu. 1917'de bunu eylemleriyle kanıtladı. Burjuvazi görece örgütsüzdü; Troçki devrimden on beş yıl sonra yaptığı bir sunumda bile bunun altını dikkatle çizer.[9] Burjuvazi örgütsüzlüğünü,

aslında tıpkı proletarya ve köylülük gibi, 1917 sürecinde aşmaya çalıştı. Yeni örgütler kurdu, mevcut örgütler el değiştirdi. Burjuvazi bu örgütler aracılığıyla küçük burjuva sosyalistlerinden çok daha iyi politika üretiyordu. Politikalarının başarıya ulaşıp ulaşmadığı bir tarafa, en azından uzlaşmacı sosyalistler gibi hayal âleminde yaşamıyordu. Örneğin sınıf örgütlerinden biri olan Petrograd Fabrika ve Atölye Sahipleri Derneği 1 Haziran'da ilk sayısı çıkan yayın organının başyazısında ne diyordu, ona bakalım:

> *Kaçınılmaz sınıf mücadelesine* gözümüzü kapamıyoruz; ama şimdilik, normal koşullarda seyredebilir ve seyretmelidir... Özgür yurttaş-sanayici ve özgür yurttaş-işçinin iletişim kuracağı ve karşılıklı ilişkinin normal biçimlerini geliştireceği bir ortak dil bulacağına inanıyoruz.[10]

Burjuvazi sınıf mücadelesinden kaçılamayacağının farkındaydı, planlarını bu "kaçınılmaz sınıf mücadelesi"ne göre yapıyordu. Menşevikler ve SR'ler ise sınıf mücadelesinin kaçınılmaz olmadığını düşünüyorlardı. Elbette, özellikle de Menşevikler lafa gelince sınıf mücadelesi teorisini kabul ediyorlardı, ama bu teorik kabulün pratikle hiçbir bağı yoktu.[11]

Menşeviklerin ve SR'lerin devrimcilik anlayışını uzlaşmacı Petrograd Sovyeti'nin temsilcilerinden biri olan Vainberg çok iyi özetler. Mayıs ayında Kronstadt'ta yaptığı konuşmada, Geçici Hükümet'in başarısızlığına rağmen proletaryanın tüm iktidarı alamayacağını, çünkü aksi takdirde hâlâ çok güçlü olan burjuvazinin tam da bir kriz ânında düşman safına geçeceğini söyler.[12] Yirmi yıl sonra İspanya'daki uzlaşmacı kanadın (sosyalist, Stalinist ya da anarşist) medet umduğu aynı argümandır bu. Tek fark, İspanya'da uluslararası burjuvazi, hatta onun "demokratik" kanadı devrime saldırmasın diye devrim ilerle-

tilmemeli denirken, Rusya'da yerli burjuvaziyi ürkütmemek esastı.

Dolayısıyla uzlaşmacı sosyalistler sınıf mücadelesini tanıyordu, ama onlarınki dönem dönem patlamalı bir niteliğe bürünmesi kaçınılmaz olan, proletaryanın yanında saf tutulacaksa proletarya diktatörlüğüne kadar ilerlemesi ve ilerletilmesi kaçınılmaz olan bir sınıf mücadelesi anlayışı *değildi*. Ortayolculukları buradan geliyordu, Lenin verip veriştirmekte haklıydı. Haziran olayları 1917'de sınıf mücadelesindeki ilk büyük patlama oldu.

10 Haziran Gösterisi

Bolşevikler Mart ayının sonunda bir Askerî Örgütlenme kurmuşlardı. Partiye bağlı faaliyet yürüten bu devrimci yapılanma hem Petrograd merkezinde açtığı "Pravda Derneği" ile hem de Nisan ayının ortalarında çıkarmaya başladığı *Asker Pravdası* (*Soldatskaya Pravda*) gazetesiyle çok ciddi bir nüfuz elde etmeye başlamıştı. Nitekim 10 Haziran gösterisi için inisiyatif de Bolşeviklerin bu askerî örgütünden gelecekti.[13]

Uzlaşmacı sosyalistler taarruz çığırtkanlığı yaparken, Sovyetler Kongresi Kerenski'ye taarruz için yetki verirken, Bolşevikler kitlelerin hislerine tercüman olmaları sayesinde giderek güçleniyorlardı. İşçi sınıfı içinde ödülünü veren sınıf çizgisi, cephedeki askerler arasında da karşılığını buluyordu. Tarihçi Allan Wildman, "Mayıs ayında kaba bir 'Bolşevizm' askerlerin yeni taarruza karşı artan düşmanlığının başlıca harekete geçirici gücü oldu ve [Bolşevik] partinin örgütlü güçlerini misli misli aşan bir etkide bulundu" der. Muhafazakâr gazete *Novoe vremia*, "Lenin! Onun adı bir askerî birlik. Her kavşakta bir Lenin bitiveriyor" diye yazar.[14] Troçki de şu anekdotu aktarır: "Hissettiğini herkesten daha cesurca söyleyen her asker, üstleri tarafından öyle bir inatla Bolşevik diye damgalanıyordu ki,

sonunda kendisi bile buna inanıyordu... Nisan ayında Lenin'i tutuklamaya kafayı takmış olan Volinski alayında iki ay içinde haleti ruhiye Bolşeviklerden tarafa dönüverdi."[15] Tam da bu artan nüfuz nedeniyle Bolşeviklerin asker gazetelerinden *Okopnaya pravda*'nın başındaki Teğmen Flavian Haustov, Kerenski'nin taarruz planlarını eleştiren yazıları bahane gösterilerek tutuklandı.[16]

Baskılara rağmen, Sovyetlerin içinde gücü giderek artan Bolşevikler nihayet 31 Mayıs'ta Petrograd Sovyeti'nin işçi kanadına "Bütün İktidar Sovyetlere" diyen Bolşevik kararını onaylatmayı başarırlar. Bolşevikler açısından bu bir ilktir, çoğunluğu kendi politikalarına çekmeye başladıklarının en somut kanıtıdır.

Bu çerçevede, askerî örgütün Mayıs ayından bu yana dile getirdiği gösteri talebi (kimilerince barışçıl, kimilerince silahlı tasavvur edilmişti; kimilerince salt askerler tarafından gerçekleştirilecek, kimilerince asker-işçi ortak gösteri şekline bürünecekti) nihayet Haziran başında geniş katılımlı bir parti toplantısında karara bağlanmak üzere gündeme alındı. Bu genişletilmiş Merkez Komite toplantısında 10 Haziran Cumartesi öğleden sonrası için adil bir barış, taarruzu durdurmak, genel anti-demokratik saldırıları sonlandırmak, kapitalistlerin sabotajlarını püskürtmek ve koalisyon hükümetindeki on kapitalist bakanı defetmek gibi taleplerle asker ve işçilerin ortak katılacağı kitlesel bir gösteri yapma kararı alındı. Bu barışçıl gösteri o günün sabahına kadar Bolşevik organlarında duyurulmayacaktı.

Bu gizlilik önleminin ne kadar gerekli olduğu gösteri günü anlaşıldı. Uzlaşmacı sosyalistlerin elinde olan Sovyet Yürütme Komitesi gösteriyi bir gün kala yasadışı ilan etti ve üç gün boyunca şehirde gösterileri yasakladığını duyurdu. Lenin 11 Haziran'da *Pravda*'da olayı şöyle anlatır:

Partimizin Merkez Komitesi, Sendika Bürosu'nun da dahil olduğu diğer birkaç örgütüyle birlikte barışçıl bir gösteri, başkent sokaklarında bir yürüyüş düzenleme kararı aldı. Tüm anayasal ülkelerde bu tür bir gösteri yapılması tartışılmaz bir yurttaşlık hakkıdır. Bu arada, anayasada değişiklik ya da hükümet değişikliği talebiyle barışçıl bir gösteri çağrısında bulunmak hiçbir özgür ülkede yasadışı değildir...

Bu resmî karar [yasak kararı] alındıktan sonra, partimiz Merkez Komitesi Cumartesi gece yarısı 2'de toplanarak gösteriyi iptal etme kararı aldı. İptal kararı Cumartesi sabahı ilçe temsilcileriyle yapılan olağanüstü bir toplantıda hayata geçirildi.

Fakat şu soru hâlâ cevabını arıyor: İkinci "hükümetimiz" olan Sovyetler Kongresi yasak kararını *nasıl açıklıyor*?[17]

Hükümetin nasıl açıkladığı malum: Susarak! Özellikle de Stalinist diktatörlüğün işçi iktidarını gasp ederek bürokratik-totaliter bir diktatörlük kurmasından sonra Bolşeviklere hiç düşünmeden sövgüler yağdıran harici solcuların en gözde argümanlarından biri, diğer sosyalistlerin aslında gayet demokrat olduğu, imkân bulsalardı Rusya'yı Batı Avrupa türü bir demokrasiye (ve bilahare sosyalizme!) taşıyabilecekleri iddiası olmuştur. Ama olgular öyle söylemiyor: Devrimin demokrasi dışı bir yola girmesinin esas sorumluları arasında Menşevikler ve Sosyalist-Devrimciler de yer alıyordu. Kitleler nezdinde demokratik yollarla bir şeyler başarılabileceği düşüncesi Rusya'nın siyasi mazisinden ötürü zaten zayıfken, ama Şubat sonrası bir ara uyanmışken; uzlaşmacı sosyalistlerin imza attığı bu ve benzeri baskıcı politikalarla azalmış, tümden bir kenara atılmıştır. Lenin'in de dediği gibi, "*Tüm kadrosunun* halkın çoğunluk iradesinden destek gördüğünü bilen bir hü-

kümetin, önceden ilan edilen gösterilerden korkmasına gerek yoktur. Böyle bir hükümet bu gösterileri yasaklamayacaktır."[18] Ama uzlaşmacı sosyalistler için bu ilke geçerli değildi. Barışçıl bir gösteriyi sırf iktidarı demokratik yollarla başka bir güç (Bolşevikler) almasın diye yasakladılar ve ileride göreceğimiz gibi bu yasak sadece bir başlangıçtı.

Bolşeviklerin Geri Adımı

Bolşeviklerin 10 Haziran'da yasak kararına uyarak gösteriyi iptal etmeleri doğru bir karardı. Hükümetin yanlış politikalarına karşı örgütlü bir demokratik tepki göstermek istemişler, fakat hükümet ve burjuvazi de boş durmamış, Bolşevikleri vaktinden önce bir illegal çatışmanın içine çekmek ve henüz güçsüzken ezip marjinalleştirmek istemişti. Bolşevikler savaşta ricatın da taarruz kadar yeri olduğunu düşünerek son anda doğru bir hamlede bulunup gösteriyi iptal etmiş, yasakçı sosyalistleri teşhire girişmişlerdi. Lenin şöyle diyordu:

> Bugün devrimin gelişiminde yeni bir aşamaya girmiş bulunuyoruz. Barışçıl gösterimizi üç günlüğüne yasaklayarak başladılar, şimdi de tüm Kongre süresince yasaklamak istiyorlar. Kongre'den ihraç etme tehdidiyle Kongre kararına uymamızı istediler. Ama biz propaganda özgürlüğünden vazgeçmektense tutuklanmayı tercih edeceğimizi beyan ettik. Konuşmasıyla yüzsüz bir karşıdevrimci olduğunu teşhir etmiş olan Çereteli, Bolşeviklere karşı mücadelenin lafla ve kararlarla olmaması gerektiğini, Bolşevikleri tüm teknik araçlarından mahrum bırakmak gerektiğini söyledi... İşçiler şu an barışçıl bir gösterinin söz konusu olamayacağını net bir şekilde anlamak zorundalar. Durum düşündüğümüzden çok daha ciddidir. Kongre kararlarına azami baskı

uygulamak adına (bu bizim hakkımız) barışçıl gösteri düzenleyecektik, ama hükümeti tutuklamak adına bir komplo tertiplemekle suçlanıyoruz.[19]

Elbette 11 Haziran'daki bu soğukkanlı tespit her şeyi çözmüyor. Tarihsel olarak böyle bir değerlendirme yapmak kolaydır, ama her partinin kendi tabanıyla çetrefilli ilişkisini dikkate aldığımızda, verilen karardan geri adım atmanın ("korkup caymak"!!) sorunsuz hallolması beklenemezdi. Nitekim Bolşeviklerin içinde de bu tepkili sesler yükselmişti. Önemli tarihçilerden Rabinowitch, Petersburg Komitesi ile Merkez Komite arasında yaşanan sorunun 1917 sürecindeki en ciddi ihtilaf olduğunu söyler.[20] Neticede parti merkezi doğru bildiği yolda gemiyi hem su üstünde tutmak hem de ilerletmek zorundadır ve kaçınılmaz olarak bir denge unsuru işlevi görmesi gerekir. Nasıl ki merkez her daim bunu başaramazsa, tabandaki unsurlar da her daim bütünü görmeyi başaramazlar ve parçanın çıkar ya da taleplerini bütüne kabul ettirmeye çalışırlar. Bu ikisi arasındaki uyumun nasıl sağlanacağının yazılı bir kuralı ya da formülü yoktur, ancak partinin mücadelenin her alanındaki somut deneyimleri ve parti kadrolarının teorik ve pratik bilinç düzeyiyle bağlantılı olarak geliştirilebilir; ama demokratik merkeziyetçi bir örgütlenmede mutlak bir uyum mümkün değildir. Bu "uyum"u ancak tepeden inmeci, bürokratik örgütler becerebilir, onlar da çarpık şekilde.

Lenin parti tabanıyla tutturduğu ilişki sayesinde bu zorlu süreci atlatabilmişti. Partili yoldaşlarına kaygılarının anlaşıldığı mesajını vermiş, ama atılacak başka bir adım olmadığını da açıklamıştı. Troçki bu ikna sürecinde, "kimi işletmelerde Merkez Komite'yi kınama kararları oya sunuldu. Mahallelerde parti üyeleri arasındaki en ateşliler parti kartlarını yırtıyorlardı. Bu ciddi bir uyarıydı" der.[21] Fakat mücadele çok hızlı iler-

liyordu ve kitlelerin Bolşevikleri mücadele içinde sınayabilecekleri örnekler ardı ardına geliyordu.

18 Haziran Gösterisi

Sözde demokrasi güçleri demokratik gösteri talebini yasaklamakla yetinmemiş, Bolşevikleri nasıl imha edebileceklerinin derdine düşmüşlerdi. Ertesi gün toplanan Sovyet Yürütme Komitesi'nin anlaşamadığı tek husus, kırk satırın mı kırk katırın mı daha uygun bir önlem olacağıydı.

Marksistler dış düşman söz konusu olduğunda ulusal anlamda birlik ve beraberliğe ihtiyaç duyulduğu fikrine itibar etmedikleri için bozguncu diye adlandırılmışlardır. Oysa sözde dış düşmana karşı iç barış Marksistlerin has düşmanları için de itibar edilmeyen bir görüştür. Paris Komünü'nde Almanlarla işbirliğine geçen Fransızlar gibi, 1917 Haziran günleri de buna dair tarihteki pek çok örnekten biridir. Uzlaşmacı sosyalistler, burjuva liberaller, monarşist gericiler vb. ülkedeki sayısız sorun çözüm beklerken demokratik hakkını kullanmak isteyen Bolşevikleri linç etmenin peşine düşmüşlerdi.

Fakat iktidardaki sosyalistlerin çizgisi neticede karşıdevrimci burjuvaziden farklıydı. Onlar sosyalistlik sıfatını bırakmadan kitleleri ikna etmenin yolunu bulmakla mükellefti. Bu amaçla, Menşevikler 18 Haziran günü dosta düşmana demokrasi dersi verecek bir gösteri düzenleme teklifinde bulundular. 12 Haziran gecesi karar onandı. Bolşevikler de bir hafta önce kendi gösterilerinde dillendirecekleri taleplerle bu gösteride yerlerini alacaklarını açıkladılar.

Sovyetlerin mevcut yönetimi böyle bir gösteri düzenleyerek uzlaşmacı çizgisine destek ve dahası planlanan taarruza onay çıkarma derdindeydi. Fakat işler planlandığı gibi gitmedi. Gösteriye 400 binden fazla kişi katıldı ve Troçki'nin sözleriyle, radikal entelijansiyanın uzak durmasıyla "kortejde sadece fab-

rikalar ve kışlalar vardı."[22] Bolşevikler hariç hemen herkes şaşkınlık içindeydi. Bir hafta önce iptal edilen gösterinin sloganları kitlelerin ellerindeydi: "Kahrolsun on kapitalist bakan", "Kahrolsun taarruz", "Ne Almanlarla ayrı bir barış antlaşması, ne İngiliz-Fransız kapitalistleriyle gizli antlaşmalar", "Bütün İktidar Sovyetlere"! Rabinowitch'in dediğine göre, Petrograd'ın tüm işçi ve askerleri yüz binlerle çıkarma yapmıştı.[23]

Bolşeviklere muhalif olan Gorki'nin ılımlı gazetesinden aşırı şovenist Plehanov'una kadar dost düşman herkes 18 Haziran'ın Bolşeviklerin başkentteki zaferi anlamına geldiğini teslim eder. Sovyet'in mevcut önderliğinin elinde olan *İzvestiya*, "korkudan kaçacak delik arayan burjuvazi ve filistenler o gün neredeyse hiç ortalıkta görünmüyorlardı" diye yazmak zorunda kalır.[24] Lenin, "Örgütlü, disiplinli bir saldırı. Sloganlar etrafında birlik... Gösteriyi gören hiç kimsenin Rusya'daki işçi ve askerlerin örgütlü öncüsü arasında bu sloganların zafer kazandığı konusunda şüphesi kalmamıştır" derken sonuna kadar haklıydı.[25]

Bu arada, Petrograd'dan uzaklarda bir yerlerde, Petrograd'daki gösteriden güç alacağı sanısıyla, Geçici Hükümet'in orduları emperyalist taarruz hazırlıklarına girişmişti.

Haziran Gösterisinin Sonuçları

Lenin 18 Haziran'la ilgili sıcağı sıcağına yaptığı değerlendirmede, önceki büyük gösterilerden nitel farkını ortaya koyar. "Devrim kurbanlarının cenazesindeki ya da 1 Mayıs'taki gösterilerden temel farkı" bir hürmet gösterisi ya da bayram kutlaması değil, "devrimin bundan sonraki gelişim *yönüne* işaret etmeyi" amaçlayan bir gösteri olmasıydı.

> 18 Haziran ilk siyasal *eylem* gösterisi oldu, çeşitli sınıfların devrimi ilerletmek adına nasıl hareket ettiklerinin,

nasıl hareket etmek istediklerinin ve hareket edeceklerinin bir izahıydı. Bu izah kitaplarda ya da gazetelerde değil, sokaklarda sunuldu, önderler aracılığıyla değil, halk aracılığıyla sunuldu.[26]

Haziran günleri burjuvazi için cephede bir taarruzun başlangıcı olurken, Bolşevikler için de iktidarın alınmasına uzanan yolda saldırının başlangıcı oldu. Bolşevikler geri düşüşler olmasına karşın bu süreçten sonra hızlı bir atağa geçtiler ve kitleler içinde güçlerini ciddi şekilde artırdılar. Sabırlı, sekter olmayan, kitlelerin geçmek zorunda oldukları zorunlu aşamaları dikkate alarak *sabırla anlatan* sınıf çizgisi semeresini vermeye başlamıştı. Fakat iktidara uzanan daha çok uzun bir yol vardı. Haziran'da atlatılan varta Temmuz'a kıyasla çok basit kalacaktı.

ARASÖZ

*Yest Takaya Partiya** Lenin ve Bolşevik Partinin Tarihsel Rolü

Haziran 1917, Tüm Rusya Sovyetleri Birinci Kongresi. Tahminen 17 milyon köylüyü temsil eden Tüm Rusya Köylü Temsilcileri Kongresi Yürütme Komitesi'nin, 20 milyondan fazla üyesi olduğu tahmin edilen Tüm Rusya İşçi ve Asker Temsilcileri Kongresi Yürütme Komitesi ile birleşmesi sonucu, Sovyetler Rusya'nın en büyük temsilî organı haline gelmiştir.[1] İstişari oy hakkı olanları da sayarsak binden fazla delegenin katıldığı kongrede Bolşevikler henüz yalnızca 105 delegeyle temsil ediliyorlar. Lenin Nisan Tezleri'yle partisini derleyip toparlamış, Rusya'da devrimin işçi sınıfı tarafından iktidarın alınması aşamasına ilerlemesi gerektiği konusunda partide görüş birliğini sağlamış. Ama partide bile bunun bir niyetten öteye geçemeyeceğini düşünen bir kesim var.

Lenin, Sovyetler Birinci Kongresi'ne bu şekilde katılır. Yüzlerce delegenin hazır bulunduğu salonda Menşevik önder İrakli Çereteli iri cüssesiyle konuşmaktadır. Bolşevikler haricindeki diğer sosyalist partiler gibi Çereteli de Rusya'nın

---

* Rusça, "Böyle Bir Parti Var".

henüz sosyalizme hazır olmadığı, proletaryanın iktidarı almasının intihara eş olacağı düşüncesiyle demokrasiden ve birlikten (burjuvazi ile işçi ve emekçilerin birliği yavelerinden) bahsetmektedir. Menşevik klişeleri tekrarladıktan sonra, "bugün Rusya'da 'iktidarı bize verin, siz defolun, biz sizin yerinizi alırız' diyecek hiçbir siyasi parti yok" der. O sırada, arka sıralardan bir ses duyulur: "*Yest Takaya Partiya!*", "Böyle Bir Parti Var: Bolşevik Parti!" Ses Vladimir İlyiç'e, nam-ı müstearıyla söylersek Lenin'e aittir.

Lenin kendisiyle ilk karşılaştığında Stalin'i de hayal kırıklığına uğrattığı üzere,[2] dikkat çekmeyen, bunu dert edinip kurumluluk yapmayan, kısa boylu, ince yapılı biridir. Oturduğu yerden tiz sesiyle bu çıkışı, uzun boylu Çereteli'yle karşılaştırıldığında dramatik bir sahne oluşturur. Ama söyleyenden de önemlisi söylenendir: O sırada böyle bir tavır hiç kimsenin cesaret edemediği bir çıkıştır. Bu nedenle olsa gerek kalabalıktan gülme sesleri işitilir. Lenin konuşmayı sürdürür, kapitalistlerin savaştan korkunç kârlar elde ettiğini, bunların yayınlanması gerektiğini, savaşın tüm taraflar açısından emperyalist bir savaş olduğunun teşhir edilmesinin zorunluluğunu vurgular ve Rusya'da Sovyetlerin iktidarına karşı çıkacak hiçbir güç bulunmadığını söyler.

> Bir önceki hatip olan Posta ve Telgraf Bakanı [Çereteli] ... Rusya'da bütün iktidarı ele almaya hazır bir siyasal parti yok dedi. Ben diyorum ki: "Evet, böyle bir parti var. Hiçbir parti bunu geri çeviremez ve partimiz de kesinlikle geri çevirmiyor. Partimiz her an tüm iktidarı almaya hazırdır." (*Alkışlar ve gülüşmeler.*) İstediğiniz kadar gülebilirsiniz, ama eğer bakan sağcı bir partiyle yan yana bize bu soruyu yöneltiyorsa, münasip bir yanıt alacaktır. Hiçbir parti bunu geri çeviremez. Dahası özgürlüğün hâkim olduğu, tutuklama ve Sibirya'ya sürme

tehditlerinin –sözde-sosyalist bakanlarımızla hükümet ortağı olan karşıdevrimcilerin savurdukları tehditlerin– henüz tehditten öteye geçemediği bir dönemde, her parti "bize güvenin, biz de size programımızı sunalım" diyecektir.[3]

Son cümle elbette retoriktir, zira Lenin karşısındaki iki partinin tam da iktidarı geri çevirme üzerine kurulu olduğunu gayet iyi bilir. Lenin muarızlarının iktidarsızlığını yüzlerine vurarak onları köşeye sıkıştırmaya çalışır.

Yest Takaya Partiya çıkışı Lenin'in devrimci anlayışını ve kurduğu örgütü anlamak için iyi bir semboldür. Lenin Bolşevik örgüt modeliyle ilk baştan beri dikenli yolda yürümeyi, yalnız kalmayı, aforoz edilmeyi göze almış; fakat aynı cüretkârlık da hiçbir devrimcinin erişmediği bir şerefe nail olmasını sağlamıştı: Burjuvaziyi devirip yerine bir devrimci iktidar koyma, Rosa Luxemburg'un tabiriyle "*bir ilk*" olma, "dünya proletaryasına örnek oluşturarak herkesten önce öne atılma."[4]

Lenin'in tepki çeken sözleri bunlarla sınırlı kalmaz. Belki de temel sorun burada kalmamasıdır: Lenin soyut bir önerme ortaya atmıyor, bu tezi hayata geçirecek somut önlemler ileri sürüyordu:

> Posta ve Telgraf Bakanı'na karar metnimizin ve programımızın anlaşılır bir izahını sunmaya çalışacağım. Programımız ekonomik kriz konusunda kapitalistlerin "saf" kapitalizmin serbest piyasasındaki kapitalistler olarak değil, savaş ihalelerine girerek elde ettikleri muazzam kârların –yüzde 500'lere, yüzde 800'lere kadar fırlayan kârların– hepsinin derhal, bir an bile gecikmeden yayınlamasını talep ediyor. İşçi denetiminin gerçekten zorunlu ve mümkün olduğu yer burasıdır. Eğer kendinize "devrimci" demokrat diyorsanız, kongre adına hayata

geçirmeniz gereken, hemen bir gecede hayata geçirilebilecek bir önlemdir bu. Sosyalizm değildir bu.

Ve nihayet, ılımlı sosyalistleri tam manasıyla dehşete düşürecek sözler gelir:

> Kapitalistlerin kârlarını halka gösterin, en büyük milyonerlerden ellisini ya da yüzünü tutuklayın. Hele bir onları birkaç hafta nezarette tutun, hiç olmadı şu an Nikolay Romanov'a sağlanan ayrıcalıklı koşulların aynısını sağlayın, bakın bakalım ülkemize yeni hükümet döneminde bile her gün milyonlar kaybettiren saklı pınarları, düzenbazlıkları, pislik ve açgözlülüğü ortaya seriyorlar mı sermiyorlar mı? Anarşi ve yıkımın başlıca nedeni budur. İşte bu yüzden her şeyin eskisi gibi devam ettiğini, koalisyon hükümetinin bir şey değiştirmediğini ve sadece beyanlara, tumturaklı bildiriler yığınına yenilerini eklediğini söylüyoruz. İnsanların ne kadar samimi olduğundan, emekçi kitlelerin iyi durumda olmasını canı gönülden isteyip istemediklerinden bağımsız olarak, durum değişmemiştir: İktidarda *aynı sınıf* vardır.[5]

Lenin'e cevaben Kerenski sözü alır. Görüntü bakımından (da) Lenin'in tam zıddıdır Kerenski: Havalı bir duruşu, afili kelimelere merakı ve söyleviyle her şeyin hallolacağına olan inancı vardır. İlkin 1789 Fransız Devrimi'ni su-i misal olarak kullanır, sonumuzun onun gibi olmasını istemiyorsak yavaş gitmek gerekir der. Sonra, Sibirya'daki sürgün yıllarını foya olarak kullanır: "Ya o günler geri gelirse?" Ve nihayet bel altı çalışarak ağzındaki baklayı çıkarır:

> Tüm bu süre zarfında İsviçre'de rahat rahat yaşayan yoldaş [Lenin] ... bize devrimimiz için yeni ve harikulade bir reçete öneriyor: Bir avuç Rus kapitalistini tutuklama-

lıymışız! Yoldaşlar, ben Marksist değilim, ama sosyalizmi Lenin kardeşten daha iyi anladığımı düşünüyorum ve Karl Marx'ın hiçbir zaman bu tür Şark despotizmi yöntemleri telkin etmediğini biliyorum. (Salonun genelinden alkış tufanı)[6]

Kerenski gerçekten de Marksist değildir ve Marksizmi bilmez. Söyledikleri salt retoriktir, günü kurtarmayı amaçlar. Ama Marksistleri iyi bilir. Lenin'e kadar gelen Marksist geleneğin ana akımı ılımlılığı, reformizmi, yasalcılığı baş tacı etmiştir. Bu açıdan, söyledikleri bugün bile birçok tarihçi veya sosyalist yazara mantıklı gelir. Oysa Lenin Marx'ı gayet iyi tanır. Marx ve Engels'in Komünistler Birliği'ne şu tavsiyesini hatırlayarak konuşur: "Sözde aşırılıklara (nefretlik bireylere ya da nefretlik anılardan ayrı düşünülemeyen kamu binalarına karşı halkın intikam eylemlerine) karşı çıkmak şöyle dursun, bu örneklere hoşgörü göstermek sadece zorunlu değildir, aynı zamanda bu eylemleri bizzat ele alıp yönetmek gerekir."[7] Bu Marksizm anlayışı Ekim'deki kopuşun temeli olacaktı.

Lenin hakkında gülünmesine aldırış etmeksizin, bildiği doğruları bıkıp usanmadan söylemeyi bildiği, akıntıya karşı yüzdüğü, yalnız kalmayı göze aldığı için Lenin olmuştu. Partisini de kendisine benzetmişti. Ekim Devrimi tam da bu yüzden görece kolay gerçekleşecekti.

DOKUZUNCU BÖLÜM
Temmuz Günleri

Balayının Sonu

Temmuz'da işsizlik iyiden iyiye arttı. Devrimin başlangıcından Temmuz ayına kadar uzanan dönemde çoğunluğunu tekstil ve un fabrikalarının oluşturduğu 568 fabrika kapatılmış, 104 bin işçi işsiz kalmıştı.[1] Temmuz'la birlikte büyük fabrikalar da işsizlik havuzunda can vermeye başladı. Bu durumun devrimin seyrini etkilememesi beklenemezdi, hele ki kitlelerin huzursuzluğunu kapitalizmin temellerine yönelik mücadelelere kanalize eden Bolşeviklerin durmak bilmez ajitasyon çalışmalarıyla birleştiğinde.

Huzursuzluğun katlanmasında tetikleyici etken emperyalist savaştı. Kerenski Haziran ortasında Sovyet Kongresi'nin uzlaşmacı önderliğinden askerî operasyonlara başlamak için onay almış[2] ve hiç vakit kaybetmeden harekete geçmişti. Tarihe Kerenski Taarruzu olarak da geçen Galiçya Taarruzu Şubat'tan bu yana ilk büyük askerî kalkışmaydı. 18 Haziran'da başlayan bu muharebelerin sonunda Rusya ordusunun 200 bin ölü ve yaralı bırakması dışında, Almanlar da karşı saldırıya geçecekti.[3] Bolşevikler emperyalist taarruza kesinkes karşı çıkarken, diğer devrimci örgütlerin tabanı da –önderlikleri hi-

lafına– bu durumdan rahatsızlık duyuyordu. Fakat özellikle de muhalif askerler arasında öfke had safhaya çıkmıştı. Birçok garnizon birliği cepheye sürülme tehdidiyle karşı karşıyaydı. Bu bağlamda, çeşitli askerî birlikler gösteri hazırlıklarına giriştiler. Öyle ki Rabinowitch, "Petrograd Sovyeti ve Bolşevik Parti önderliğinin baskı bindirmesi sayesinde Rus ordusunun ilerleyişinin ilk günlerinde askerlerin isyanı engellenmişti" der.[4]

Bu bakımdan Temmuz ayaklanmasının 3 Temmuz'daki hükümet krizine denk gelmiş olması ancak Hegelci anlamda bir tesadüf olarak alınabilir: Ayaklanma an meselesiydi ve bu hadise olmasaydı da patlak verecekti. Fakat yine de yönetememe krizi had safhaya çıkmıştı.

Hükümet sadece sınıf sorunu ya da savaş sorunuyla değil, ulusal sorunla da boğuşuyordu. Ukraynalılar kaderlerini kendi başlarına tayin etmek için daha fazla beklememeye karar vermiş ve Haziran sonunda özerk Ukrayna Cumhuriyeti'ni kurduklarını açıklamışlardı. Hemen her konuda olduğu gibi, milliyetler sorununda da bölünmüş olan Geçici Hükümet, 30 milyonluk Ukrayna halkını karşısına almak istemediğinden bir uzlaşma yoluna gitmiş ve Ukrayna meclisi Rada'yı tanıdığını açıklamıştı. Yine de her şey muğlaktı, Ukrayna'nın tam olarak neresi olduğu da dahil![5]

Ne var ki bu kadarcık taviz bile hükümetin burjuva bakanları için fazlaydı. Her şeyi olduğu gibi bu sorunu da Kurucu Meclis'in toplanmasına (ve Kurucu Meclis'in toplanmasını da çıkmaz ayın son çarşambasına) ertelemek isteyen hükümet, bu sorunu aşamadığından tıkandı. 2 Temmuz'daki toplantının ardından beş Kadet bakandan dördü istifasını sunarken, uzlaşma yanlısı olan N.V. Nekrasov hükümet yerine partisinden istifa etti. Böylece koalisyon hükümetinde ilk kez sosyalistler çoğunluğu "ele geçirmiş" oluyorlardı: 11 üyenin 6'sı uzlaşmacı sosyalistlere mensuptu.

Kadet bakanların ilk koalisyon hükümetinden istifasında Ukrayna'ya tanınan sınırlı özerklik sebeplerden sadece biriydi. Daha önemlisi toprak sorunuydu. Tarım Bakanı Çernov'un Kurucu Meclis toplanana kadar toprak satışını yasaklama teklifi köylülerin topraklara el koymasına yeşil ışık yakmak olarak görülmüştü. Çernov köylülerin topraklara zorla el koymalarına destek vermiyordu, ama kabinenin diğer üyeleri kadar kesin bir dille karşı da çıkmıyordu. Hükümetin kurduğu toprak komitelerinin Kurucu Meclis toplanana kadar toprağın devredilmesine aracı olabileceğini düşünüyordu. Bu durum fiilen toprağın köylülere geçmesi demekti, ama Çernov bu görüşünü, kendisine karşı çıkanlar kadar gür bir sesle savunamıyordu ve dolayısıyla *Çernov'a özgü bir şekilde* arada derede kalmıştı. Çernov bu şekilde burjuvazinin nefretini kazansa da, emekçilere de yaranamayacak ve Temmuz olaylarında, aşağıda anlatıldığı üzere, ipten dönecekti.

Diğer bir huzursuzluk kaynağı da işçi sınıfıydı. 3 Temmuz Petrograd'da çok farklı sektörlerden işçilerin grev ve iş bırakma eylemine sahne oluyordu. Kentteki işçilerin rahatsızlıklarını sokaklarda gösterdiği sırada, Birinci Makineli Tüfek Alayı'nda ayaklanma başladı. Birinci Makineli Tüfek Alayı ordunun gözbebeklerinden olduğundan devletin cepheye asker ve silah göndermek için bilhassa seçtiği bir birlikti ve askerler, haliyle, siyasi nedenlerle silahsızlandırılıp yok yere öldürülmeye götürüldüklerini düşünüyorlardı. Dahası Bolşeviklerin güçlü olduğu, başkentte üye sayısının en fazla olduğu Viborg ilçesinde konuşlanmıştı ve civardaki fabrikalarla iletişim halinde olduklarından huzursuzlukları birbirlerini besliyordu.

Birinci Makineli Tüfek Alayı'ndaki askerler kapitalist bakanları defetmek ve bütün iktidarı Sovyetlere devretmek amacıyla Petrograd sokaklarında silahlarıyla gösteri yapma kararı almışlardı. Bu amaçla, fabrikalara ve askerî birliklere temsilciler yollayarak destek istediler. Birinci Yedek Piyade

Alayı ve Viborg fabrikaları başta olmak üzere askerler ve işçiler arasında azımsanmayacak bir destek de buldular. Tabandaki Bolşevik, anarşist ve Sol SR'ler ayaklanmanın fiilî siyasi önderliğiydi. Gece saatlerinde on binlerce Putilov işçisinin de aileleriyle birlikte katılması sonucu gösterici sayısı yetmiş bini bulmuştu.

Bolşevikler ve Temmuz Günleri

Merkez Komite'nin uyarılarına karşın, Temmuz ayı başında Bolşeviklerin Askerî Örgütlenmesi'nde de ruh hali ayaklanmadan yanaydı. Kerenski emperyalist taarruz bağlamında karşıdevrimci subayların eski haklarının çoğunu, en azından kâğıt üzerinde, iade etmiş ve bu durum askerler arasında hiç hoş karşılanmamıştı. Askerler patlamaya hazır bomba gibiydi.

Bolşevik önderlikse bir tür muhasebe döneminden geçiyordu. Haziran sonunda parti kongresi yapılacaktı ve Haziran olaylarının yankısı parti içinde hâlâ sürerken bir açıdan bunun uzantısı olarak alınabilecek yeni sorunlar ve bölünmeler ortaya çıkmıştı. Menşevikler ve SR'ler de dahil olmak üzere tüm hükümet cephesi Lenin'i bir ayaklanmayı kışkırtmakla suçlayacak olsa da, *bu dönemde* Lenin'in aklından geçen en son şey ayaklanmaydı. Lenin büyük kentlerdeki Sovyetlerde bile Bolşevikler azınlıktayken bir ayaklanma ya da iktidarı alma girişiminin Blankizm olduğunu Temmuz olaylarından hemen önce gerçekleşen partinin Askerî Konferansı'nda açık bir şekilde ortaya koymuştu. "İktidarı ciddi bir şekilde (yani Blankist yöntemlerle değil) almak için, işçi sınıfının partisi Sovyetlerin içinde sabırla, yılmadan nüfuz elde etmek için savaşmalı, kitlelere küçük burjuva yanılsamalarının yanlışını günbegün açıklamalıdır." Lenin adeta birkaç gün sonraki Temmuz olaylarını öngörürcesine şöyle devam ediyordu: "Karşıdevrimciler bu politikayı bozmak istiyorlar. Ellerindeki tüm araçlarla bizi

kışkırtıp vaktinden önce, ayrı bir eyleme itmek istiyorlar, ama biz bu oltaya gelmeyiz. Hayır, onlara bu zevki yaşatmayacağız."[6]

Fakat Lenin'in bu uyarıları –o dönemde birçok sorunda olduğu gibi– partisi içinde mutlak kabul görmez. Yüz yıldır çizilen Lenin portresinin aksine, Lenin hiçbir zaman tek adam olmadı. İddiaya göre, Menşevikler açık, katılımcı, demokratik vb. bir örgütlenmeyi savunurken; Lenin elitist, bürokratik, tektip ve komplocu bir parti anlayışına gönül vermişti. Halbuki Bolşevik partide farklı sesler bastırılmak şöyle dursun, çoğu zaman Lenin'i azınlıkta bırakıyordu; bu açıdan Temmuz ne ilk ne de sondur. Dahası Lenin'in, ölümünden sonra yerleşen gelenekten farklı olarak, muarızlarını asla cebir yoluyla saf dışı bırakmadığını görürüz. Temmuz olaylarında da olan buydu: Lenin söz geçirememiş, ama söz geçirmek için dalaverelerden de medet ummamıştı. Partideki tezcanlılar, özellikle de asker kanadı Lenin'e ve görüşlerine saygı duyuyordu, ama bir an önce devrime gitmek istiyorlardı. 23 Haziran'da Askerî Konferans bittiğinde partiyi zor anlar beklediğini görmek için kâhin olmaya gerek yoktu. Nitekim 23 Haziran'dan Temmuz günlerine ilerleyen süreçte asker *Pravda*'sında Merkez Komite'nin ılımlılık çizgisini destekleyen tek bir makale bile yayınlanmayacaktı.[7]

Lenin devrimcilik kariyerinde birçok kez yaptığı gibi, yoğun gündemden biraz uzaklaşıp sıkı bir moladan sonra daha yoğun bir faaliyet için[8] 27 Haziran'da Finlandiya'nın bir köyünde istirahata çekilmişti. 4 Temmuz sabahı başkentte büyük bir ayaklanmanın patlak verdiğini burada haber alacak ve sabah erken saatte Petrograd yolunu tutacaktı.

3 Temmuz gündüz saatlerinde Troçki, Zinovyev ve Kamenev'in de dahil olduğu Merkez Komite önderliği hareketi dizginlemek için girişimlerde bulunmuştu. Fakat çok geçmeden başta Askerî Örgütlenme ve Petersburg Komitesi'nin

itkisiyle kararını değiştirmiş ve gösterileri açıktan desteklediğini açıklamıştı. Ardından kontrolü tamamen eline alan Askerî Örgütlenme, azami düzeyde askerî destek sağlamak için harekete geçmişti. Askerî Örgütlenme, "cepheden takviye kuvvet çağırmış, kilit mevkileri ve köprüleri ele geçirmek üzere zırhlı arabalar sevk etmiş ve Peter ve Paul Kalesi'ni işgal etmek üzere askerler yollamıştı."[9]

Bolşevikler Mariinski Balesi'nin baş balerini Mathilde Kşesinskaya'nın Şubat'ta terk ettiği köşkünü parti karargâhı haline getirmişlerdi. Şehrin en stratejik, merkezî noktasında olması bakımından bulunmaz bir nimetti. 3 Temmuz akşamı asker ve işçilerin birçoğu bu köşkün önünde toplandılar. Aynı gece, burjuvazinin emrindeki silahlı güçlerin ateş açması ve sonrasında oluşan panikle şehrin merkezinde ciddi çatışmalar yaşanmış, Temmuz hadiselerinin ilk ölü ve yaralıları burada verilmişti.

O gece parti önderliği yeniden toplanır ve tartışmaların ardından gösterilerin engellenmesinin mümkün olmadığı sonucuna varır. Bu sebeple, Troçki ve Zinovyev eylemi barışçıl bir gösteriye dönüştürmek amacıyla hareketin başına geçmenin daha doğru olduğu kararını kabul ettirirler. Bu karar değişikliği sonrası, *Pravda*'da yayınlanacak bildiri hükmünü yitirdiğinden, Bolşeviklerin gazetesinin ertesi günkü nüshasının baş sayfasında büyük bir boşluk göze çarpar.[10]

Lenin 4 Temmuz öğleden sonra Kşesinskaya Köşkü'ne varır ve kısa bir brifing aldıktan sonra Bolşeviklerin önderliğindeki on bin kadar silahlı Kronstadt bahriyelisinin dışarıdaki seslerini duyar. Makineli Tüfek Alayı, Sovyetleri iktidarı ele geçirmeye ikna etmek için gösteri düzenleme kararı aldığında, daha 28 Mayıs'ta destek için yardımına koştuğu Kronstadt'tan devrimci dayanışma talebinde bulunmuştu. Kronstadtlı bahriyeliler de kendilerine önderlik edecek 7'si Bolşeviklerden, 2'si SR'lerden 9 kişilik bir komisyon oluşturmuştu.[11] SR MK'si

katılımı kesinkes yasaklayan bir telgraf yolladığında biraz geç kalmıştı: Bolşevik Raskolnikov'un başı çektiği Kronstadtlılar 4 Temmuz sabahı binlerce silah ve mühimmatla yola koyulmuşlardı bile.

Kronstadt

Kronstadt Sovyeti Bolşeviklerin çoğunluğu ele geçirdikleri ilk Sovyet olması bakımından önemliydi. Kronstadt Finlandiya Körfezi'nde bir donanma üssü, kale ve liman şehriydi. Petrograd'a otuz kilometre mesafedeydi ve 20 bini asker 82 bin kişilik bir nüfusa sahipti. Kentteki işçi sınıfı çok çeşitli sektörlere dağılmıştı, askerleriyse ordunun en okuryazar, en eğitimli ve bilinçli kesimiydi. Buna mukabil, Kronstadt bahriyelilere verilen ağır cezalarla, zindanlarıyla, katı sistemiyle nam salmıştı.[12]

Kronstadtlılar bu baskıların faturasını Şubat Devrimi'nde çok ağır ödettiler. Getzler'in tabiriyle, "Kronstadt'ın kendi yerel devrimi belki de Rusya'daki Şubat Devrimi'nin en şiddetli ve kapsamlı olanı"ydı. Çoğunluğu donanmadan olmak üzere 51 subay ve ayrıca 30 kolluk kuvveti öldürülmüştü.[13] Fakat bu sertlikleri disiplinsiz oldukları şeklinde bir genel kanı yaratmışsa da, gerçekler apayrıydı. Kronstadt'ta 5 Mart'ta İşçi Sovyeti seçildi. Ondan da önce düzen yeniden tesis edilmiş, dükkânlar açılmış, hayat akmaya başlamıştı. Kronstadt disiplinsizliğiyle değil, kurduğu "örnek düzen"le sivriliyordu. Getzler şehre gelenlerin sokak ve binaların temizliğine, parkların düzenine hayran kaldığını aktarır.[14]

Birinci Kronstadt Sovyeti'nde yaklaşık 280 vekilden sadece 11'i Bolşeviklerdendi, oysa SR'lerin sayısı 108'di. Bu rakamlar her geçen ay tersine dönecek ve Bolşevikler Ağustos ayında 96 temsilciyle Sovyet'teki en büyük parti haline gelecek, aynı üstünlüğü Duma seçimlerinde de göstereceklerde-

di. Kronstadt'la anılagelen anarşistler ise "küçük bir örgütlü grup olarak sahneye ancak Mayıs ayının ortalarında çıkmıştı." İlk iki Sovyet'te temsilcileri bile yokken, Ağustos ayında yedi temsilci seçtirmeyi başarmışlardı. Tipik olduğu üzere, anarko-sendikalistler ile anarko-komünist teröristler şeklinde bölünmüşlerdi. Kronstadt'ta bir de partisizler vardı. Ağustos seçimlerinde Sovyet'in en büyük hizbi haline gelmiş, hemen ardından Sosyalist Devrimci-Maksimalistler Birliği adıyla örgütlenmişlerdi ve "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganını savunuyorlardı. Getzler Sovyet'in sayısız kurumunun yol açtığı "bürokratikleşme"nin (dar anlamda kâğıt kalem işleri, memur çalıştırma) Kronstadt'ta Ekim'den çok önce tamamlandığını, ama bu bölgenin ayırıcı özelliğinin tabandaki örgütlenmelerin çok iyi işlemesinde saklı olduğunu söyler. Bu komiteler seçimle işbaşına geliyor, düzenli bir şekilde toplanıyor ve hesap soruyordu.[15]

Bolşeviklerin Kronstadt'taki lideri bir deniz harp okulu öğrencisi olan ve 25 yaşında olmasına rağmen uzun süredir partide yer alan Fyodor Raskolnikov'tu. Kamenev'le sıkı ilişki içindeydi ve dolayısıyla Kamenev'in "Eski Tüfek Bolşevik" çizgisine yakındı, hatta Getzler'in aktardığına göre, Lenin'in dönüşünden günler sonra bile.[16] Fakat Raskolnikov'un örgütçülüğü ve önderliği Bolşevikler için ciddi bir kazanımdı.

Kronstadt'ı, teşbihte hata olmayacağını unutmadan, İspanya Devrimi'ndeki Asturias'la kıyaslayabiliriz. Tıpkı 1934 Asturias Komünü'ne ev sahipliği yapan Asturias gibi, Kronstadt da devrimden önce bir devrim idili değildi. Örneğin daha iki yıl önce, Kronstadtlılar esas çelişkinin sınıfsal değil, ulusal olduğunu, hatta ırksal olduğunu düşünüyorlardı. Ağustos 1915'te bahriyeliler üstlerinin kötü muamelesine ve savaşın gadrine olan tepkilerini, çoğu Alman ismine sahip olan subay ve generalleri "Kahrolsun Almanlar!" diye protesto ederek göstermiş ve Alman adı olanların görevden alınmasını talep etmişlerdi.

Birkaç ay sonra başka bir savaş gemisinde gelişen olaylarda da benzer bir tepki verilmişti.[17] Fakat devrimler çabuk öğretir. Kronstadt öğrenme hızıyla birçoklarını geride bırakacak, 1917'nin parlayan yıldızı olacaktı.

Temmuz Ayaklanması

İşte bu Kronstadtlılar ile diğer askerler ve işçiler 4 Temmuz günü, sonuna kadar gitmek için tek bir işaret bekliyorlardı. Lenin kendisini çılgınca alkışlayan kalabalığa hitaben, pek gönüllü olmasa da, ikinci kattan meşhur (meşum?!) balkon konuşmasını yapar. Lenin kitlelerin dört gözle beklediği ayaklanma konuşmasını değil, itidal çağrısı yapar ve ancak tezcanlılıktan uzak durarak "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganının hayata geçirilebileceğini açıklar. Lenin'in barışçıl gösteri çağrısı öfkeden deliye dönmüş silahlı askerler karşısında büyük bir risktir, ama aynı zamanda bir önderlik örneğidir.

Kşesinskaya Köşkü'nden ayrılan bahriyeliler ve işçiler Tauride Sarayı'na giderken çatılardan ve yüksek pencerelerden ateş açan keskin nişancılarla çatışırlar. Buna karşın göstericiler geri adım atmamış, gün içinde yeni birliklerin ve fabrikaların katılımıyla göstericilerin sayısı neredeyse yarım milyona yaklaşmıştı. David Mandel Sovyet yönetiminin yasak kararına rağmen, başkentteki sanayi işçilerinin üçte ikisi ila dörtte üçünün gösterilere katıldığını belirtir.[18]

Bu saldırılara karşın hükümetin yanında durup hareketi bastırmaya hazır bir askerî güç yoktu. Hükümet 4 Temmuz'da cepheden asker çağırma kararı almış, Menşevik ve SR'lere bağlı askerî birlikler başkente yürümek üzere harekete geçmişti. 3 Temmuz gecesi sabahın ilk ışıklarına kadar Tauride Sarayı'nda toplantı yapan Sovyet MYK'si resmî bir açıklamayla, "tek bir şehirdeki garnizonun tek bir parçasının silahlı gösteriler yoluyla iradesini dayatmaya çalışma"sının kabul edilemez olduğu

gerekçesiyle, "bu utanç verici gösterilerin bir an önce bitirilmesi" çağrısında bulunmuştu.[19] Diğer yandan, devlet de boş durmamış ve siyasi bir manevrayla, bir yandan 4 Temmuz günü göstericilerin üzerine çoğu zaman kısa mesafeden ateş açmaya başlamış; diğer yandan, Lenin'in Alman ajanı olduğunu, Alman ordusunun emriyle bu ayaklanmayı kışkırttığını dört bir koldan yaymaya girişmişti. Hükümet bu yalanla, birliklerin güvenini yeniden kazanıp hareketi bastıracağını umuyordu.

Nitekim bu beklenti semeresini verdi ve 5 Temmuz gecesi ilk saatlerde tarafsız birlikler Sovyet'in toplantı halindeki uzlaşmacı önderliğini savunmak üzere Tauride Sarayı'na yürümeye başladı. Aynı saatlerde Bolşevik Merkez Komitesi de kitlelere gösterileri sonlandırma çağrısında bulunuyordu.[20] Bolşevikler şehirde yeterli üstünlüğe sahip olduklarını düşünseler de, taşrayı yanlarına çekememişlerdi ve özellikle de Alman ajanı iftirasının uyandıracağı yankı düşünüldüğünde, iktidarı almaya çalışmak riskli bir girişim olacaktı. Bu sebeple ertesi günkü *Pravda*'da gösterileri sonlandırma kararı ilan edildi.[21]

5 Temmuz sabahı askerî okul öğrencileri *Pravda* ofislerini ve matbaalarını basıp talan ederek Bolşeviklere maddi açıdan büyük kayıp yaşatmış olsalar da, Lenin'i birkaç dakikayla ellerinden kaçırmışlardı. Hükümet ya da hükümetten kalan güçler topyekûn bir karşıdevrimci saldırıya hazırlanıyordu. Sadece Bolşevik basın değil, muhalif görülen diğer basın organlarına ve örneğin metal işçileri sendikasının merkezine de baskın düzenlenmişti. Ayaklanmaya katılan askerî birlikler silahsızlandırıldığı gibi; Suhanov'un sözleriyle, "işçi semtlerine neredeyse daha çok ilgi gösteriliyordu."[22] Sokaklar artık karşıdevrimci güruhun elindeydi. Sağcı paramiliter örgütlenmeler girdikleri her yerde dehşet saçıyorlardı. Saldırılar ve karşı-saldırılarda 400 civarında kişinin yaşamını yitirdiği tahmin edilmektedir.[23]

Bu puslu ortamda, 6 Temmuz günü Kşesinskaya Köşkü'ne saldırı düzenleneceği haberini alan Bolşevikler köşkü tahliye ederler. Lenin daha fazla direnişin kayıpları artırmaktan başka sonuç vermeyeceğine kanaat getirmişti ve ileride daha uygun bir fırsatta ayaklanma ihtimalini tümden akamete uğratmamak adına geri çekilme kararı almıştı.

Aynı gün Lenin için tutuklama emri çıkartılır. Tarihin Hegelci ironisi olarak mı alınır bilinmez, Lenin'in tutuklanması emrini çıkaran isim, ileride Stalin'in sözde hukukçularından biri olacak olan Menşevik Vişinski'dir![24] Lenin de dahil olmak üzere parti önderliği ilk başta teslim olunması ve Sovyet'e yaslanarak, yargılamayı bir devrimci platforma dönüştürme taraftarıydı. Lenin'in yeraltına çekilmesi, Temmuz yenilgisi sonrası zaten ağır karşıdevrimci propaganda altında olan kitleler tarafından kaçtığı ve suçluluğunu kabul ettiği şeklinde anlaşılabilirdi. Lenin 7 Temmuz'da Sovyet Merkez Yürütme Komitesi'nin güvence vermesi halinde teslim olacağını belirttiği bir mektup yazar:

> Dün gece evimde eşimin karşı çıkışlarına rağmen silahlı adamlar tarafından hiçbir belge göstermeden arama yapıldığını ancak şimdi (7 Temmuz, saat öğleden sonra 3.15) öğrendim. Bunu protesto ettiğimi belirtiyor ve MYK Bürosu'ndan bu bariz hukuk ihlalini araştırmasını talep ediyorum. Ayrıca şunu resmî olarak belirtmek isterim ki, bunu yazarken –tek bir MYK üyesinin bile şüphe duymayacağından eminim– hükümetin tutuklanmamı emretmesi ve MYK'nin bu emri onaylaması durumunda MYK'nin belirttiği yerde tevkif edilmek üzere teslim olacağım.[25]

Fakat Sovyet MYK'si Lenin'in güvenli, adil ve hızlı bir şekilde yargılanması talebine yarım ağızla yanıt verir. Bunun

üzerine Lenin kararını kesin olarak değiştirir: Teslim olmayacaktır:

> Mahkeme bir iktidar organıdır. Liberaller bazen bunu unutuyorlar, ama bir Marksistin bunu unutması büyük suçtur.
>
> O halde iktidar nerede? İktidar kimin elinde?
>
> Ortada hükümet namına bir şey yok. Her gün değişiyor. Dahası atalet içindedir.
>
> Aktif *olan* iktidar askerî diktatörlüktür. Bu koşullarda "mahkemeler"den bahsetmek bile abesle iştigaldir. Söz konusu olan "mahkemeler" değil, *iç savaşın bir perdesidir*. Mahkemeye çıkılmasından yana olan yoldaşların anlamak istemedikleri şey maalesef budur.[26]

Lenin 9 Temmuz günü Zinovyev'le birlikte trene atlayıp Petrograd'ın kuzeybatısındaki Finlandiya Körfezi'nde bulunan Razliv köyüne kaçar. Birkaç gün parti sempatizanlarından birinin orman kulübesinde saklandıktan sonra, Lutherci bir vaiz kılığında Helsingfors'a (bugünkü adıyla, Helsinki'ye) geçecek ve orada sosyalist bir polis şefinin evinde kalacaktır.[27] Yukarıdaki görüşleriyse ay sonundaki parti kongresinde gıyabında resmiyet kazanacaktır.

Lenin'in teslim olmamakla ne kadar doğru bir karar verdiği, çok değil on sekiz ay sonra Almanya'da acı bir deneyimle kanıtlanacaktı. Ocak 1919'da yine uzlaşmacı sosyalistlerin yönetimindeki bir ülkede, bu kez Almanya'da, Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht ne yazık ki Lenin kadar talihli olmadıklarından, kaçacak fırsatı bulamamış ve eski yoldaşlarınca katledilmişlerdir. Tarihi bilimsel bir meşgale olarak değil, nefretini kusmanın bir aracı olarak gören Adam Ulam, tam da bu akıbeti düşündüğünden olsa gerek, Lenin teslim olmalıydı ve olsaydı hiçbir sorun yaşanmazdı, diye teminat verir.[28]

Temmuz Dersleri

Temmuz olayları özünde Petrograd'da olup biten bir hadiseydi. Elbette diğer şehirlerde hiçbir şey olmamış değildi. Örneğin Çaritsin'de birkaç gün boyunca garnizon birlikleri ve fabrika komiteleri Petrograd'a destek bildiren kararlara imza atmakla kalmamış, yerel Sovyet'teki tam katılımlı toplantıda "Bütün İktidar Sovyetlere" kararını 74'e karşı 93 oyla kabul ettirmişti.[29] Keza "İvanovo-Kineşma bölgesinin de kendi Temmuz Günleri oldu (o sırada İvanovo Sovyeti kilit kurumları ele geçirdi), ama olaylar tamamen barışçıldı ve yereldeki siyasi durum değişmemişti."[30] Yine de, Şubat'ta olduğu ve Ekim'de olacağı gibi, koskoca bir ülkenin kaderi tek bir şehirdeki gelişmelere bağlı olarak şekillenecekti. Petrograd Rusya'nın temerküz etmiş haliydi.

Temmuz olayları kendiliğinden bir ayaklanmaydı. Başta Bolşevikler olmak üzere devrimci örgütler önüne geçmek için farklı derecelerde girişimlerde bulunmuş olsalar da, öfke selini durduramamışlardı. Buna karşın, Temmuz olayları devrimin safını çok açık bir şekilde göstermişti. SR'ler ve Menşevikler zor zamanda burjuvazinin, hatta burjuvazinin ordusunun kollarına atlayarak Ekim'de barikatın ne tarafında yer alacaklarının ipucunu vermişlerdi. Lenin birkaç ay sonra şöyle yazacaktır:

> 4 Temmuz'da halkın öfkesi benzer bir şekilde patladı. Tüm partiler bu patlamayı dizginlemeye çalıştılar, ama *bütün* müdahalelere karşın yine de önüne geçilemedi. Daha önce olduğu gibi, hükümet karşıtı bir silahlı gösteri oldu. Ama arada muazzam bir fark vardı: Halktan kendilerini yalıtan ve kafası karışık olan SR ve Menşevik liderleri *daha 3 Temmuz'da* burjuvaziyle anlaşarak *Kaledin'in* askerlerini Petrograd'a çağırmışlardı. İşte meselenin özü budur!

Kaledin bir asker dürüstlüğüyle Moskova toplantısında şöyle dedi: "Sonuçta, 3 Temmuz'da bizi yardıma çağıran siz sosyalist bakanlardınız!" Moskova toplantısında tek bir kişi çıkıp da Kaledin'in söylediklerini inkâr etmeye cesaret edemedi, çünkü doğruyu söylüyordu. Kaledin dut yemiş bülbülü oynamak zorunda kalan Menşevikler ve SR'lerle alay etti. Kazak generali bunların suratına tükürdü, onlar da "yarabbi şükür" diyip suratlarını sildiler.[31]

Bolşevikler ise başına geçmedikleri, geçmeyi *henüz* doğru bulmadıkları hareketin karşısında durmaya çalışmış, bu mümkün olmayınca kitlelerle birlikte yanlış yaparak var olmayı göze almışlardı. Bolşeviklerin, Temmuz'un bir planlı ayaklanma değil kendiliğinden patlama olduğu görüşü, sorumluluktan kaçma çabası değildir. Bolşevikler hareketin sorumluluğunu alırlar. Lenin şöyle der:

> Kitlelerin yanında olmak ve Pontius Pilatus gibi kenarda durup sorumluluktan kaçmak ve bunun bilgiççe bahanesi olarak kitlelerin tamamının örgütlü olmadığını ve hareketin kimi zaman aşırılıklara kaçtığını (sanki 20-21 Nisan'da hiç aşırılık yaşanmamış, sanki tarihte aşırılıklara kaçmamış tek bir ciddi halk hareketi görülmüş gibi!) göstermek yerine kitlelerin haklı eylemine barışçıl ve örgütlü bir nitelik kazandırmaya çalışmak proleter partisinin mutlak göreviydi.[32]

Keza:

> Partimiz bizim tüm engelleme girişimlerimize rağmen kendiliğinden patlak veren 3-4 Temmuz'daki kitle hareketini desteklemeyi reddetseydi, aslında proletaryaya

tümüyle ihanet etmiş olurduk, zira halkı harekete geçiren şey kapitalistlerin çıkarları uğruna yürütülen yağmacı emperyalist savaşın sürdürülmesine, hükümetin ve Sovyetlerin ekonomik kaosu ve kıtlığı daha da kötüleştiren burjuvaziye karşı hiçbir şey yapmıyor olmasına tepki olarak gelişen haklı öfkeydi.[33]

Fakat Bolşevik önderlik iktidarı almak için erken olduğunu düşünüyordu. "Bolşevikler 3-4 Temmuz'da iktidarı ele geçirmeye çalışsalardı, yanlış yapmış olurlardı, zira halkın çoğunluğu, hatta işçilerin çoğunluğu bile o dönemde henüz ordudaki generallerin, kırdaki toprak sahiplerinin ve şehirdeki kapitalistlerin politikalarının karşıdevrimci olduğunu yaşayıp görmemişti."[34] Başka bir deyişle, büyük şehirlerdeki desteği yeterli güce henüz ulaşmıştı, kırsaldaki ve taşradaki gücüyse çok azdı. Bu koşullarda Petrograd ve/veya Moskova'da iktidar alınsaydı bile, devrimin Paris Komünü gibi bir veya birkaç şehre hapsolması neredeyse kaçınılmaz hale gelecekti. Bolşevikler doğru bir manevrayla bu büyük hadiseyi atlatmışlardı.

Lenin Temmuz olaylarının yenilgisinden somut dersler çıkarır. "Karşıdevrim örgütlenip güçlenmiş ve gerçekte devlet iktidarını ele geçirmiştir" der[35] ve buna uygun bir yol haritası çizer. Bunların en başında Bütün İktidar Sovyetlere sloganının bırakılması gelir. Lenin sağlam bir taktisyendir.[36] Devrimin her koşulda aynı söylemleri yinelemekle gelmeyeceğini, her dönemin kendine özgü sloganları olduğunu kavramıştı. "Tek tek her slogan belli bir siyasi durumun özgül özelliklerinin bütününden çıkartılmalı"ydı.[37] Lenin'e göre 4-5 Temmuz'dan sonraki özgül durum, karşıdevrimci diktatörlüktür. Lenin Rusya'nın artık bir askerî diktatörlükle yönetildiğini ve eski sloganın ("Bütün İktidar Sovyetlere") devrimin barışçıl dönemine ait olduğu gerekçesiyle hükmünü yitirdiğini düşünmektedir. Bundan böyle iktidarın barışçıl yollarla alınması

mümkün olmadığından, yapılması gereken askerî ayaklanmanın incelikle hazırlanmasıdır. "Anayasal ya da cumhuriyetçi yanılsamaları tümden bırakmalı, barışçıl yol yanılsamalarına son vermeli, birbirinden kopuk eylemlere, Kara Yüzlerin ve Kazakların provokasyonlarına kapılmamalıyız! Güçlerimizi toparlayalım, yeniden örgütleyelim ve kararlı bir şekilde silahlı ayaklanmaya hazırlanalım, tabii eğer krizin seyri gerçekten kitlesel, ülke çapında bir ayaklanmaya izin verirse" der.[38] Lenin Sovyetleri gözden çıkarmaz; sadece burjuvaziyle mutlak anlamda işbirliği yapan, ona tabi hale gelen organlar olarak Sovyetlerden fayda gelmeyeceğini anlatır. Lenin hâlâ daha "bütün devleti Sovyetler modeline göre inşa etmekten yana"dır, ama ancak "burjuvaziye karşı devrimci mücadele organları olan Sovyetler" var olduğu takdirde.[39]

Yenilgi psikolojisinin etkisiyle ve kendisine gelen raporlardan hareketle Lenin'in karşıdevrimin gücünü fazla abarttığını söylemek gerekir. Sovyetler bugünden bakıldığında kesinlikle kurtarılamaz değildi. Fakat karşıdevrimin başladığı ve yeni bir döneme girildiği tespiti sonuna kadar doğruydu ve Bolşeviklerin Temmuz'daki ciddi yenilginin ardından onca baskıya rağmen güçlerini çarçabuk toparlayabilmeleri ve bir ay sonraki darbeye ânında ve çevik bir şekilde tepki verebilmeleri tam da Lenin'in partide yarattığı bu teyakkuz hali sayesindeydi.

Temmuz olaylarının önemi devrimin istikametini açık seçik ortaya koymuş olmasıydı. Lenin'in tabiriyle bundan sonra, "Ya karşıdevrimin tam zaferi ya da yeni bir devrim" olabilirdi. Geriye dönüşlü Ekim değerlendirmelerinde Bolşevikleri acelecilikle suçlayanların atladığı husus, Temmuz Günleri ve sonrasıyla yerli yerine oturtulabilir. Devrimin tam da Menşevik ve SR'lerin istediği gibi etliye sütlüye bulaşmadan, aşırı sağa ya da aşırı sola sapmadan ilerleyeceği bir Rusya ve dünya yoktu. Burjuvazi Şubat'ın üzerinden birkaç ay geçtikten sonra verdiği tavizlerden sıkılmış ve Haziran Taarruzu'ndan da anlaşılacağı

üzere, artık kendi bildiği yolda ilerlemeye karar vermişti. Bu yolda ilerlediği takdirde, devrim giderek yozlaşacak ve bir karşıdevrimci diktatörlüğe varacaktı. Şubat'ta oluşan denge durumunun ilânihaye sürmesi mümkün değildi. Nitekim burjuvazinin Temmuz sonrası sicili de bunu yansıtır. Ziva Galili'ye göre, "Temmuz'dan sonra Petrograd'daki sanayiciler, derneklerinin şehir-ilçe altbölümlerine sanayi dalı kısımları ekleyerek ... ve Tüm Rusya Sanayici Dernekleri Birliği'ni örgütlemek suretiyle inisiyatifi alarak işçilerle hesaplaşma hazırlığına giriştiler. Üye işletmeler ve yeni şubeler bireysel ve toplu pazarlık sırasında işçilerin taleplerine karşı gözle görülür derecede zıt gitmeye başladılar. Güneydeyse sanayiciler Donbass madenlerine mülkiyeti ve üretimi korumak için askerlerin gönderilmesini savunuyorlardı... Eylül'de sekiz saatlik işgünü ve işçilerin gıda fiyatlarındaki zammı telafi etmek için yüksek ücret talep etme hakkı bile saldırı altındaydı."[40]

Burjuvazi Temmuz'dan ders çıkardığı, devrim karşıdevrimi tetiklediği için saldırıya geçmemişti; tersine, Temmuz'dan önce başlayan saldırılar Temmuz olaylarını bahane bilip hızlanmıştı ve Temmuz olayları olmasaydı da, örneğin Nisan krizinin gösterdiği gibi burjuvazi bu yönde hareket edecekti.

Karşıdevrimin Saldırısı

7 Temmuz'da uzlaşmacı sosyalistlerin yeni koalisyonun temeli olarak sunduğu reform taleplerini reddeden Prens Lvov istifa etti. Kadetler de bu taleplere yanaşmıyor ve dahası rüzgârın estiği yönü iyi okuduklarından karşı saldırıya geçip savaşın sonuna kadar götürülmesini ve bu sayede orduda "disiplin"in (eski tip baskı rejiminin) yeniden sağlanmasını başlıca talep olarak sunuyorlardı. 15 Temmuz tarihli bu ültimatomda Kerenski'ye, "temel nitelikte her türlü toplumsal reform"un ertelenerek Kurucu Meclis'e bırakılmasını, "asker komitelerinin

taktik ve stratejilere karışmasına kesin olarak son verilmesi"ni emrediyorlardı. Daha önemlisi, "Müttefiklerle tam ittifak" diyerek sonuna kadar savaş demeyi sürdürüyorlardı.[41] Burjuvazinin sözcüleri artık açıktan açığa "burjuva diktatörlüğünden, Sovyetlerin dağıtılmasından ve bir darbenin şart olduğundan" bahsediyorlardı.[42] Her halükârda, bu süreçte Kerenski daha da öne çıkmış ve bakanların desteğini arkasına almıştı. Kadetlerin yarattığı krize Kerenski 21 Temmuz'da aniden istifa ederek yanıt verdi. Uzlaşmacı sosyalistler hâlâ tek başlarına hükümet olmaya yanaşmadıklarından, Kerenski'nin istifa restini gören koalisyon ortakları, Bonaparte Kerenski'ye hükümeti kurması için açık çek verdiler. O da ertesi gün karıştırıp barıştırarak hem Kadetleri hem de Çernov'u dahil ettiği yeni bir koalisyon hükümeti kurdu.

Hükümet ilk iş olarak *Pravda*'yı resmen kapattı. Ardından orduda ölüm cezasını geri getirdi. Kornilov'un cephede ölüm cezasının geri getirilmesi talebine (daha doğrusu emrivakisine, zira üç gün önce kendi altındaki Güneybatı cephesinde uygulamaya başlamıştı) Kerenski olur vermekle orduda disiplini sağlamayı amaçlıyordu, ama yarattığı infialle yarardan çok zarar görecekti. Çarlık artığı generallerin ve sağcıların aylardır en önemli talepleri arasında olan bu tedbire SR'ler sahip çıkarken, Menşevikler tam da kendilerinden beklenen bir kaypaklıkla, "yeterli bilgiye sahip olmadıkları"nı[43] gerekçe gösterip çekimser kalarak destek vermişti.

Hükümetin derdi sadece Temmuz ayaklanmasına anayasal çerçevede hak ettiğini düşündüğü cezayı vermek değil; aşırılık olarak gördüğü tüm unsurları bastırmaktı. Bu amaçla kırsaldaki toprak komitelerine bağlı yüzlerce köylü tutuklandı. Başta Volga Nehri kıyısındaki Çaritsin şehri olmak üzere, toprak işgalleri ve diğer eylemlerin güçlü olduğu bölgelere silahlı birlikler yollayarak tahıla zorla el koydu. Keza Kronstadtlı bahriyeliler de unutulmamış ve Kerenski yayınladığı iki

emirle Kronstadt Sovyeti'ni ihanetle suçlayarak tümden karşısına almış, gösterinin önderleri için tutuklama emri çıkarmıştı; fakat Kronstadt Sovyeti geri adım atmamıştı. Kerenski hükümeti sadece Halk Milisleri Konseyi'ni değil, var olan tüm bağımsız işçi milislerini dağıttı, öyle ki "Temmuz Günleri işçi milislerinin sonunu getirdi."[44] Sadece örgütlenme özgürlüğü değil, ifade özgürlüğü de tehdit altındaydı. Kerenski'ye "hakaret" suçlamasıyla tutuklanan da vardı, savaş bütçesini eleştirdiği için tutuklanan da. Keza barış için toplanması amaçlanan Stockholm Konferansı'nı Kerenski'nin baltaladığını teşhir eden Enternasyonalist Menşeviklerin gazetesi *Novaya Jizn* de kapatılmıştı.[45] Kerenski tüm bu hamlelerle devrimci işçileri karşısına alıp karşıdevrimi güçlendirmesine karşın, bilahare, Kornilov isyanını Temmuz Günleri'nin doğurduğunu iddia edecekti.[46]

Karşıdevrimin ne kadar ilerleyebileceğini belirleyen işçi ve askerler olacaktı. Rusya'da işçi ve askerler örgütlüydü, devrimden umutlarını kesecek kadar yorgunluk ya da umutsuzluk içinde değillerdi. Alternatifsizlik içinde debelenmiyorlardı. Ayrıca silahlılardı ve silahlarını bırakmaya hiç niyetleri yoktu. Kilidin kitleleri silahsızlandırmaktan geçeceğini bilen hükümet bu yönde adımlar atıp yer yer baskınlar düzenlese de umduğunu bulamadı ve kısa süre sonra bu hevesinden vazgeçti.

Yine de karşıdevrim belli bir süre hükmünü icra etti ve bunda esas payı –burjuva devletin acizliğini düşündüğümüzde– uzlaşmacı sosyalistlere vermek haksızlık olmaz. Menşevikler ve SR'ler de gösterilerin kendiliğinden olduğuna dair Bolşevik iddialarını kabul etmemiş ve burjuva basınla birlikte saldırıya geçmişlerdi. Karşıdevrimci dalganın altında kendilerinin de kalacağını düşünmeden, tarihte ne ilk ne de son kez, solun bir kesimi başka bir sol partiyi saf dışı bırakmak adına karşıdevrimin ya da devletin ezmesine göz yumuyor, hatta aktif ya

da pasif destek veriyordu. Enternasyonalist Menşeviklerin ve Sol SR'lerin destek verme kepazeliğine düşmediği 9 Temmuz tarihli Sovyet MYK bildirisinde, "Hükümet anarşik patlamaların ve devrimin kazanımlarını mahvetme girişimlerinin hepsini demir yumrukla ezsin!" deniyordu.[47] Lenin öfkelenmesin de kim öfkelensin! "Sosyalist-Devrimciler ve Menşevikler ... tüm ödleklikleriyle Bolşevikler 'vaka'sını araştırmak üzere atadıkları kendi komisyonlarını dağıttılar. Bolşevikleri alçakça karşıdevrimcilere sattılar. Öldürülen Kazakların cenaze törenine katılacak kadar alçaldılar ve karşıdevrimin elini eteğini öptüler."[48]

17 Temmuz'da Troçki MYK toplantısında söz alıp, Temmuz olaylarında Bolşeviklerin tutumunu sonuna kadar savunduğunu beyan eder ve Lenin'in Alman ajanı olduğu iftiralarına şiddetle karşı çıkar: "Lenin otuz yıldır devrim yolunda mücadele ediyor. Bizde Alman militarizmine karşı öfke dolu bir yürekten başka bir şey bulamazsınız. Bundan farklı bir şey söyleyen biri devrimcinin ne olduğunu bilmiyor demektir." Troçki bununla da yetinmemiş ve Bolşevikler adına hükümete bir mektup yazarak, "İlkesel açıdan Lenin, Zinovyev ve Kamenev'le aynı fikirdeyim. 3-4 Temmuz olaylarıyla ilişkim onlarınkiyle tastamam aynı. Lenin, Zinovyev ve Kamenev'i tutuklayıp da beni tutuklamamanızın hiçbir mantıksal gerekçesi yok" sözleriyle kafa tutar.[49] Hükümet de bu meydan okumayı görüp Troçki'yi tutuklar!

Troçki yurda döndükten sonra hemen Bolşeviklerle birlikte hareket etmeye başlamıştı. Sadece Sovyet çalışmalarında değil, partide de önemli işler üstleniyordu. Örneğin Lenin 30 Mayıs 1917'deki Petrograd Komitesi toplantısında Petrograd Komitesi için ayrı bir gazete çıkarma talebi hakkında konuşurken şöyle der: "Petrograd Komitesi'nin kendine ait bir yayın organına sahip olma isteği Merkez Komite açısından yeni bir durumdur. Kendi matbaamızı kurmak için düzenlemelerin

yapıldığı ve Troçki yoldaşı popüler bir yayın organının[50] başına geçirmek için Mejrayontsi grubuyla anlaşmaya varılmak üzere olduğu bir dönemde böyle bir sorunun nasıl gündeme gelebildiğini anlamak zor... popüler bir gazete çıkarmak ciddi deneyim gerektiren zor bir iştir. İşte bu nedenle Merkez Komite kendi popüler yayın organını (*Russkaya Gazeta*) kurmayı başarmış olan Troçki yoldaşın hizmetlerinden yararlanmaktadır."[51] Fakat tüm bu işbirliği ve ortaklığa rağmen, Troçki, yukarıda belirtildiği üzere, Mejrayonka grubuyla birliktedir ve bu örgütü tümden Bolşeviklere katmak için tartışma ve uzlaşma dönemine ihtiyaç duyulduğundan resmî birleşme, Lunaçarski'nin tabiriyle, "taktiksel sebeplerle"[52] Temmuz sonuna sarkmıştır. Fakat Troçki bir açıdan Temmuz sonundaki kongreyi de beklemeden, Bolşeviklerin en dipte olduğu sırada Lenin'in partisiyle yollarını birleştirir ve "kötü gün yoldaşı" olduğunu gösteren Troçki'nin Lenin'le yolları bir daha ayrılmaz. Tutuklanan Troçki hapishaneden Bolşevik gazetelerine yazı ve broşürler yazmayı sürdürür.

26 Temmuz-3 Ağustos'ta birleşme kongresi gerçekleşir. Troçki'nin aktardığına göre,[53] bu yarı yasal kongrede 176.750 üyeyi temsilen 157'si oy hakkına sahip 175 delege vardı. Kongrede yer almayan Lenin (134), Zinovyev (132), Kamenev (131) ve Troçki (131) en çok oyu alarak Merkez Komite'ye seçilir. Yoffe ve Uritski gibi Mejrayonka üyelerinin yanı sıra Nogin, Kollontay, Stalin, Sverdlov, Rikov, Buharin, Artyom, Milyutin ve Lomov'la birlikte Ekim'deki devrime bu 15 kişilik Merkez Komite önderlik edecektir.

ARASÖZ

Bütün İktidar Sovyetlere!

Devrimci hareketin tarihi devrimci geçinenlerin iktidarı almamak için direnmelerinin tarihidir ve bunun belki de ilk örneği veya en azından ilk büyük örneği 1917 Rusya Devrimi'dir!

Türkiye'de bugün devrimci hareketin tutuk olduğu bir dönemden geçiyoruz. İktidarın ufukta belirdiği, ama iktidara uzanacak sosyalist ya da komünist partilerin kâğıt üzerinde bile var olmadığı bir dönemi yaşıyoruz. Bu nedenle, özellikle de mücadeleye yeni atılmış birçok insan "birlik olsun da, çamurdan olsun" düşüncesiyle sol içinde ilkesiz birlikteliklere bile sıcak bakıyor. Ama devrimci hareketin tarihi "ne olursa olsun, yeter ki birlik olsun" anlayışının devrime giden yolu kısaltmak şöyle dursun, uzattığını, hatta tamamen tıkadığını göstermektedir.

Bu açıdan, Rusya'da Mayıs'tan sonra kurulan yeni Geçici Hükümet'te bakanlık görevleri alan, ama "iktidar" öncesi vaatlerinden hiçbirini yerine getirmeden burjuvazinin eklentisi olmakta direnen SR'lerin ve Menşeviklerin yazdığı tarih kadar, bu tarihe Bolşeviklerin yaklaşımı da siyaseten çok önemli dersler içerir.

Reformizmle Mücadele

Mayıs sonrası durumu kısaca özetlemek gerekirse, burjuvazi iktidarı tek başına elinde tutmanın risklerini görmüş ve kenar-

dan, sorumluluk almadan hükümeti ayakta tutmaya çalışan uzlaşmacı sosyalistlere pimi çekilmiş bombayı uzatarak yükü birlikte sırtlama çağrısında bulunmuştu. Menşevikler ve Sosyalist-Devrimciler önce mırın kırın etseler de, ilkelerinin burjuvazinin tehdidi kadar güçlü olmadığını kanıtlayıp hükümete ortak olmak ve dolayısıyla burjuvazinin, kapitalist düzenin ve emperyalist savaşın sorumluluğunu almak mecburiyetinde kalmışlardı.

Uzlaşmacı sosyalistlerin 1917'deki en büyük yanlışı (gerek Marksist açıdan, gerek kendi pragmatik çizgileri açısından) burjuva iktidara ortak olmaktı. Bunun ne denli vahim bir yanlış olduğunu o dönem kendileri de fark etmiş ya da en azından hissetmişlerdi. Özellikle de Çıkeidze gibi düşünebilen Menşeviklerin Nisan krizinden sonra bu adımı atmamak için direndiği bilinir. Nedeni basittir: İktidara bir kez ortak olduktan sonra uzlaşmacı sosyalistlerin manevi otoritesi (ikili iktidar döneminde burjuva iktidara "*dışarıdan* baskı uygulayan, işçi-emekçilerin temsilcisi" sıfatıyla sahip oldukları o otorite) yerle bir olacak, muhalefetteki *baskı uygulayan sadık muhalefet* rolü birdenbire dağılacak ve işçilerin öfke oklarının hedefinde bundan böyle uzlaşmacı sosyalistler yer alacaktı.

Elbette burada mekanik bir ilişki yoktur ve hem hedef tahtasına oturtulmaları hem de bunun sonucunda sağın değil, solun güç kazanması başka bir etken sayesinde mümkün olmuştur: Kitlelerin içinde uzun zamandır örgütlenme çalışması yürütmüş bir devrimci partinin, yani Bolşeviklerin varlığı ve özellikle de Lenin'in "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganı ya da taktiğinde cisimleşen doğru politikaları.

Bütün İktidar Sovyetlere

İlk koalisyon hükümetinde bakanların çoğunluğu burjuva partilere, geri kalanı da sosyalist partilere mensuptu. Fakat

sayısal hesabın ötesinde, devlet burjuvazinin devleti, düzen burjuvazinin düzeni, politikalar burjuvazinin politikalarıydı. Uzlaşmacı sosyalistlerin tek derdi bunlara bir sosyalist cila çekmekti. O günkü konjonktürde buna "burjuva-demokratik devrimin tamamlanması" adı verilmişti. Burjuvazinin yönetmesi için tasarlanmış iktidar organını burjuvaziye yem olmadan kullanarak sosyalizme geçiş için daha uygun koşulları oluşturma çabasının adı buydu!

Bu noktada gerçek bir sosyalist parti ne yapmalıydı? Bu sorunun peşine düşmek iki açıdan faydalıdır: Evvela, sosyalistlerin burjuva partilerine *ve* diğer sosyalist partilere karşı yaklaşımlarındaki ilkesel farkı ve bir sosyalist partinin iktidara yürüme ya da genel olarak kitleselleşme aşamasındaki politikalarının ne olması gerektiğini canlı bir şekilde gösterir. Diğer yandan, bu slogana odaklanarak Lenin'in klasik burjuva tasvirlerdekinden ne denli farklı bir siyasetçi olduğunu görebiliriz.

İkinci çıkarımdan başlayacak olursak, geleneksel burjuva (ve Stalinist) yorumda Lenin figürü, doğru tutum olup olmadığını önemsemeden hep en radikal olan, her türlü uzlaşmayı reddeden biridir, yalnızca hariçten gazel okumayı ve galeyana getirmeyi bilir. Kimi sol radikal çevrelerin de kendi oportünizmlerini gizlemek adına dolaylı ya da dolaysız destek sunduğu bu yorum Lenin'in bir siyasi dâhi olduğunu görmeyi engeller. "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganında bu stratejik dehayı görebiliriz.

İlk çıkarıma dönersek, Lenin *işçi sınıfının* başka bir partisine destek olan ya da gönül veren işçi-emekçileri oradan koparmak için söylemde teşhir etmenin yetmediğinin bilincindeydi; bu partileri eylemde de teşhir etmek gerekiyordu. Kuşkusuz uzlaşmacı sosyalistleri "yapamazsınız" diye teşhir etmek zorunluydu. Teorilerinin yanlışlığından ötürü vaatlerini yerine getiremeyeceklerini ve bu nedenle sosyalistliklerinin

yalnızca lafta olduğunu söylemek gerekliydi, ama yeterli değildi. Bunun parçası olarak, deyim yerindeyse, "buyurun yapın" demek de gerekiyordu.

Devrimci parti, Lenin'e göre, sosyalist hareket ya da işçi hareketi içinde yer alan diğer (reformist ya da merkezci) yapıları burjuva partileriyle aynı kefeye koyamaz. Bu ikisi arasında niteliksel bir ayrım yapmak zorundadır. Tüm teorik ve siyasi yanlışlarına karşın, devrimci partinin henüz yapamadığı bir şeyi yaparak, kitleleri sınıfsal temelde örgütlemiş ve sosyalizm mücadelesi yolunda –bizim istediğimiz ve doğru olan yolda olmasa da– mücadeleye sevk etmiş yapıları, yani kendi tabiriyle, *işçi sınıfının burjuva partilerini* klasik burjuva partilerinden ayırmak zorunluydu. Lenin ilkine başta parlamenter destek olmak üzere çeşitli düzeylerde destek sunma, dayanışma ve ortaklaşmanın şart olduğunu düşünüyordu.

Unutmamak gerekir ki, kendi acizliklerinin ve uzlaşmacılıklarının kabahatini devrimci partiye ya da güçlere atmak bu uzlaşmacı sosyalistlerin tipik özelliğidir. Bu tutumlarıyla işçileri Marksistlerden yalıtabilirler ve yirminci yüzyıl tarihi bu uğurda ne derece ileriye gidebildiklerinin tanığıdır. Lenin açısından, kendi siyasetsizliklerini devrimcilere kara çalarak kapamaya çalışan (mesela 1917'deki "Lenin Alman ajanıdır" ajitasyonu) bu kesimlere, aynı kampın içinde olduğumuzu ve burjuvaziye karşı birbirimizi desteklemekle mükellef olduğumuzu *pratikte* göstermek zorunludur. Ama elbette bu destek sınırsız ve koşulsuz olamazdı.

Bu nedenle, o partilere destek veren işçilere, "madem öyle, buyursunlar yapsınlar" da demek, ajitasyonu bunun üzerinden örmek gerekiyordu. Bu kitlelere, "madem partinizin sosyalist olduğunu, sizi sosyalizme götürebileceğini düşünüyorsunuz, artık gücünüz var, o halde buyurun alın iktidarı. Burjuvazinin karşısında durduğunuz ve sosyalizmin inşası yolunda gerekli adımları attığınız sürece işçi demokrasisinin gereği olarak size

destek veririz, ama liderleriniz bunu yapamazlarsa, *ki yapamazlar*, bize bırakmadan siz defedin!" demek gerekiyordu.

İşte Lenin'in Bütün İktidar Sovyetlere sloganında cisimleşen ilke buydu. İşin tuhaf ve acıklı yanı, uzlaşmacı sosyalistler de bu politikaya bağlıydılar, ama *başka bir sınıfsal hattan*! Menşevikler ve Sosyalist-Devrimciler "*pastolku-paskolku*" söyleminde ifadesini bulan siyasi çizgileriyle, burjuva hükümetine "demokratik adımlar attığı *sürece ve oranda*" destekte bulunacaklarını beyan etmiş ve böylece hükümete fiilen güvenoyu vermişlerdi. Dolayısıyla Menşevikler ile Sosyalist-Devrimcileri Bolşeviklerden ayıran çizgi, sosyalizm yorumundaki farklılık değil, kalın bir sınıfsal çizgiydi. Bolşevikler sınıfsal temelde düşünüyor ve sınıf hareketinin mensubu olan yapılar arasında çeşitli biçimlerde birlik ve dayanışmayı savunurken, uzlaşmacı sosyalistler burjuvaziyle birliği ("koalisyon"u) savunuyorlardı. Bu yüzden Bolşeviklerle aralarındaki uzlaşmazlık Bolşeviklerin gözü kara ("kör") radikalliklerinin ürünü değildi; arada kalın bir sınıfsal çizgi vardı.

Bu çizgi, Bütün İktidar Sovyetlere sloganıyla en üst ifadesine kavuşmuştur. Bu sloganın doğuş hikâyesi de Lenin açısından çok şey anlatır. Lenin bu sloganı kendisi uydurmamıştı. Kuşkusuz bu sloganın özündeki fikirleri devrimin başından beri dile getiriyordu, ama ilk kez 21 Nisan'daki bir gösteride bir eylemcinin elindeki bir bayrakta yazılı olduğu ertesi günkü *Pravda*'da yayınlanınca Lenin'in ilgisini çeker[1] ve birkaç gün sonra, 2 Mayıs'taki yazısında bu slogandan bahseder.

Slogan aslında tam da proleter açıdan sınıfsal bir nitelik taşıdığı için ezilenler tarafından her yöne çekilebiliyordu; zira herkesin slogandan aynı şeyi anladığını söylemek zordur. Kimisi proletaryanın sosyalizmi kurmak için burjuva devletini yıkıp iktidarı ele geçirmesini; kimisi sosyalizme geçmek için değil, burjuva-demokratik devrimi tamamlamak için Sovyet partileri arasında bir koalisyon hükümeti kurulmasını; kimi-

siyse devrimin bu aşamada kalmaması ve ilerletilmesi gerektiğini anlıyor ve burjuvaziye güvenmediği için bu slogana sarılıyordu (mesela savaş yüzünden çığrından çıkmış askerlerin iptidai tepkileri).

Peki, Lenin bu sloganla ne kastediyordu? Bolşeviklerin tek başına iktidar olmasını dayatmak derdinde değildi. Bütün İktidar Sovyetlere sloganı Lenin'in işçi demokrasisine olan inancını gösteriyordu. Burjuvaziye karşı birleşik, ortak bir cephe oluşturmak gerektiğini, bu cephe içinde (ve Sovyet bünyesinde) işçi sınıfının çoğunluğunu kazanan parti ya da partilerin iktidarı alması ve diğerlerinin ona "güvenoyu" sunması gerektiğini savunuyordu. Elbette bunu yapabilecek tek gerçek devrimci siyasetin Bolşevikler olduğunu da söylemeden geçmiyordu.

Siyasetin hedefi devlet iktidarının ele geçirilmesidir. Yöntemler ve amaçlar farklılaşsa da, her parti için hedef budur. Fakat Menşevikler ve SR'ler devlet iktidarının ele geçirilmesi noktasında başka telden çalıyorlardı. Bu yüzden özellikle de Temmuz ve Ağustos günlerinden sonra iyiden iyiye kızışan krize çözüm bulamıyorlardı. Lenin'in sloganı bu sayede çok daha anlam kazanmıştı.

Rosa Luxemburg da devrimden hemen sonra kaleme aldığı risalesinde bu hususa dikkat çeker. "Bütün iktidarı yalnızca işçi ve köylü kitlesinin, Sovyetlerin eline bırakmak, devrimi içinde bulunduğu zorluktan çıkarmanın gerçekten tek yolu, Gordion düğümünü kesen, devrimi dar bir çıkmaz yoldan çıkartan, hiçbir engele takılmadan özgür ve açık arazilere ulaşmasını sağlayan kılıç darbesiydi." Rosa meselenin "ya karşıdevrimin zaferi ya da proletarya diktatörlüğü" karşıtlığına indirgendiğine dikkat çeker ve Bolşeviklerin "devrimin daha ilk döneminde gerçek çıkarların ne olduğunu kavrayan tek parti" olduğunu söyler. Bu sayede "Lenin ve yoldaşlarının belirleyici anda ileriye götürücü olan tek sloganı ('Bütün iktidar

proletarya ve köylülüğe!') yükseltme kararlılıkları, önderleri Marat gibi bodrumlarda saklanmak zorunda kalan, kovuşturulan, karalanan bir azınlığın bir gece içerisinde duruma mutlak olarak egemen olmasını sağlamıştır."[2]

"İktidar Sana Veriliyorsa, Alacaksın Orospu Çocuğu!"

Menşevikler ve Sosyalist-Devrimciler iktidarı almak istemiyorlardı. "Devrim olsun, ama devrim burjuvazinin devrimi olduğu için iktidar onda olsun, biz dışarıdan baskı bindirelim" diye düşünüyorlardı. Lenin ve Bolşevikler ise, belirtildiği üzere, onların iktidarsızlığını *eylemde* teşhir etmeye odaklanmışlardı. İktidarı almak istemeyen, ama sosyalist olduğunda, yani diğer bütün partilerden daha iyi olduğunu iddia etmekte direten yapılara, daha doğrusu bu yapıların tabanındaki işçi ve emekçilere, "iktidarı alın, sizi destekleyelim" diyorlardı.

Mayıs'la birlikte bakanlıkların çoğunluğu burjuvaziye verilmiş, sosyalistler altı bakan daha sokarak burjuva hükümetinin itici gücü olmuşlardı – içeriden itici güç! Lenin samimiyetle bu partilere gönül vermiş olan emekçilere, "madem sosyalistsiniz, on kapitalist bakanı defedip iktidarı tümden siz alın ve bu iktidarın temeli de kitle mücadelesinin asli meşru organı olan Sovyetler olsun" diyerek sesleniyordu. Bunu partinin ajitasyon ve propagandasının her safhasında dile getiriyordu. Örneğin uzlaşmacı sosyalistlerin burjuvaziyle bir olup yasakçılığa ve anti-demokratik uygulamalara giriştikleri Haziran ayında şöyle yazıyordu:

> Yasaklamak ya da kararname yayınlamak için devlet iktidarının elinizde olması gerekir. Kongrenin başını çeken baylar, önce bunu yapın –biz muarızınız olmamıza karşın bunu destekliyoruz– o zaman yasaklama ya da

kararname yayınlama hakkınız da olur. Şu anda devlet iktidarı sizin elinizde değil, şu anda on burjuva bakanın size hükmetmesine izin veriyorsunuz: Kendi zaafınızın ve kararsızlığınızın tutsağı olmuş durumdasınız.[3]

Lenin ve partisini iktidara taşıyan işte bu devrimci sloganda cisimleşen anlayış oldu. Lenin'in bu tavrını bir bireysel deha örneğinden ibaret görmemek gerekir. Kuşkusuz Lenin'in bireyselliği yabana atılamaz; Lenin her şeyden önce kitlelerin ruh halini çok iyi okuyan ve onların ne istediklerini bilen bir devrimciydi. Dehası her şeyden önce kitlelerin nabzını tutabiliyor olmasından geliyordu. Nitekim Lenin'in "Bütün İktidar Sovyetlere" diyerek özetlediği doğru devrimci tutum, devrimin en ilginç anekdotlarından birini sembol olarak alırsak, kitlelerde de hâkimdi.

Gerek Milyukov devrim sonrasında yazdığı anılarında gerek Suhanov ünlü tarih eserinde sosyalist partilerin iktidarsızlığına ilişkin çok ilginç bir anı anlatır. Temmuz ayında, yani uzlaşmacı sosyalistlerin iktidarda geçirdiği iki ayın ardından burjuvazinin bu sosyalist ortaklarına güvenerek saldırılarını iyiden iyiye artırdığı ve bu nedenle kitlelerde tansiyonun iyice yükselmesiyle devrimin en ciddi dönemecinin yaşandığı Temmuz günlerinde, Kronstadt'tan şehre gelen bahriyeliler SR'lerin önderlerinden Tarım Bakanı Viktor Çernov'u bir yerde yakalayıp esir alırlar. Gün hesap sorma günüdür. İşçilerden biri yumruğunu Çernov'un yüzüne sallayarak, "iktidar sana veriliyorsa alacaksın orospu çocuğu" diye bağırır! Çatışmaların yaşandığı ve birçok kişinin öldüğü o gün, korkudan ne yapacağını bilmez haldeki Çernov'u ölmekten –aşırı iktidarsızlıktan ötürü ölmekten– Troçki kendi canını tehlikeye atarak kurtarır.[4]

O "kaba" işçinin Çernov'un suratına salladığı yumruk, Rusya'da devrimin niteliğine dair bütün teorik tartışmalar-

dan çok daha gerçekçi bir tarzda meseleyi ortaya koyuyordu: Tarihin mekanik şekilde yorumlanmış yasaları, işçi sınıfının devrimci eyleminin önünde duramazdı ve durdurmaya çalışanların proletaryanın sillesini yemesi kaçınılmazdı.

İktidar boştayken ve almak mümkünken, hattâ proletarya ve arkasına taktığı diğer emekçiler dışında bir alternatif yokken iktidarı almamak kitlelerin gözünde itibarını kaybetmek olacaktı. Menşevikler ve SR'lerin yaptığı buydu. Mayıs'tan itibaren onlar kendi sonlarına doğru hızla ilerlerken, Bolşevikler de iktidara doğru sağlam ve emin adımlarla yürüdüler.

ONUNCU BÖLÜM
Kornilov Darbesi

Kerenski 18 Temmuz'da Lavr Kornilov adında Sibirya Kazaklarından bir generali başkomutan olarak atadı. 1917'de siyaset sahnesinde öne çıkmış herkes gibi Kornilov'un da kendine has bir meziyeti vardı. Burjuvazinin iyi bir askeriydi. Tıpkı Francisco Franco gibi, Kornilov da erken yaşta askerî başarılar elde etmişti. Daha 35 yaşındayken 1904-5 Rus-Japon savaşında iyice sivrilmiş, sonrasında da cesur ve kabiliyetli bir general olarak nam salmıştı. Özellikle de I. Dünya Savaşı'nda Avusturya cephesinde esir alındıktan sonra kaçmayı başarıp köylü kılığında geri dönmesiyle bir milli kahraman haline gelmişti.[1]

I. Dünya Savaşı'nın ateşinde pişmiş hemen her asker gibi, Kornilov da sertlikten, acımasızlıktan yanaydı. Siyasetçilerin modern hayatın gerçekliğini, savaşların ve ölümün kol gezdiği bu acımasız dünyayı anlamadığını düşünüyor ve bu nedenle kendi bildiğini okumakta tereddüt etmiyordu. Örneğin Almanların karşı-saldırısı sırasında yetkisini aşacak şekilde çapulcuların kurşuna dizilmesi emrini vermişti. Ölüm cezası ve asker komitelerinin dağıtılması konusunda da herkesten daha aktif, daha açıksözlüydü. Nisan krizi sırasında Petrograd Garnizonu kumandanı olarak göstericilerin üzerine ateş açılması emrini vermişti ve devrimci nişancıların bu keyfî otoriteyi tanımamaları sayesinde katliamın önüne geçilmişti. Yanında

dolaştırdığı Barbar Bölüğü adlı Kafkas dağlılarıyla[2] korkutucu bir sima teşkil ediyordu. Bu açıdan dostun da düşmanın da dikkatini çekmişti.

Temmuz krizinin çözülüş tarzı burjuvaziyi ve temsilcisi Kadetleri memnun etmemişti. Karşıdevrimin saldığı dehşet tepkileri dindirmeye yetmiyordu. İşçilerin eylem çeşitliliği artmıştı; sokak gösterileri düzenlenmeyen gün yoktu. Rex Wade askerlerin meydan okurcasına şapkaları yana yatık ya da ceket düğmeleri açık şekilde sokaklarda dolaştıklarını aktarır.[3] Şimdi devrimci itaatsizlik zamanıydı. Disiplinde olduğu gibi disiplinsizlikte de bireysel tavır eksik değildi, ama devrimci patlama bu bireysel tavırları kolektif bütün içinde toplayıp daha da güçlendiriyordu.

Bu çerçevede, Kerenski siyasi çözümün hâlâ mümkün olduğunu düşünen egemenler arasında yegâne alternatif olsa da, siyasi (parlamenter) yöntemlerden ziyade askerî yöntemlerin gerektiğini düşünenler güçlenmişti. Bunların arasında sadece sanayiciler ve toprak sahipleri değil, Kadetler gibi olağan parlamenter usullerle Rusya'nın yönetici partisi olamayacağını anlamış siyasetçiler de vardı. Rosenberg şöyle der: "Milyukov, Leopold Haimson'ın verdiği adla, 'iç savaş zihniyeti'ne geçiyordu: Liberal Rusya'nın geleceği işbirliği veya uzlaşmadan ziyade kesinkes Sovyetlerin ve komitelerin katı –ve belki de cebren– sınırlandırılmasına dayalıydı. ... Temmuz sonunda taşradaki parti liderlerinin çoğunluğunun görüşü de bu yöndeydi."[4] Bu görüş düşünce düzeyinde kalmamış, Kornilov'a destekle ilk adımlarını atmıştı.

Kadet Partisi iyice sağa kaymış, tipik bir gerici sağ parti olarak aşırı milliyetçilik ve dincilikte şifa aramaya başlamıştı. Önce ulusal sorunda özerklik reddedilmiş ve katı milliyetçi tutuma geri dönülmüş, ardından Kilise ile devletin ayrılmasını öngören kendi programlarını reddeder olmuşlardı. Kadetler tam da koalisyon ortaklarının görüşlerini ve dilini öğrenmiş-

lerdi; kızışan sınıf mücadelesi ortamında artık sınıflar üstü olduklarını iddia etmekten vazgeçmiş ve açıktan burjuvazinin tarafını tutmaya başlamışlardı. Nitekim Kadet toplantılarında subaylar ve kapitalistler daha sık boy gösterir olmuştu. Hepsinden önemlisi, Kadetler Kornilov'un taleplerini şevkle destekledikleri gibi, orduyla sıkı bağları yoluyla darbeye çanak tutmuşlardı. Örneğin Kornilov'un ordunun başına atanması konusunda Kadetlerin Kerenski'ye baskı bindirdiği bilinmektedir. Kornilov'la birlikte komployu tezgâhlamamış olsalar da, "konuşmaları ve tutumları komployu açıkça teşvik etmişti. Daha önemlisi, darbe planlarından haberdar olmalarına karşın, bu isyanı engellemek için hiçbir şey yapmamışlardı. ... [Oysa] çok az çabayla bile Kadet liderleri isyancıları kolaylıkla durdurabilirlerdi."[5] Kadet uzmanı Rosenberg'in söylediklerinden bir adım daha ileri giderek, Kadet partisini darbenin siyasi ayağı olarak nitelendirmek mümkündür, zira 30 Ağustos günü Kadet merkez yayın organı *Reç*'in ilk sayfasındaki başyazı kısmı boştu. Silinen başyazının ne olduğu iki hafta sonra ortaya çıkacaktı: "Kornilov'un amaçları ülkenin selameti açısından zorunlu hissettiklerimizle aynıdır. Kornilov'un formülüne bağlıyız, biz ondan da önce bunu dile getirmiştik. Bir komplo olduğu doğrudur, ama karşıdevrimci değildir[!!]."[6]

Karşıdevrimci radikalleşme bir öznel niyetin çok ötesindeydi. Burjuvazinin içinde uzlaşma arayan kesimler olmakla beraber, bunun cebir dışında bir uygulama aracı yoktu. Yerel seçimlerde sosyalist adaylar ezici çoğunlukla galip gelirken ve sokaklar işçilerin elindeyken, nasıl bir uzlaşma ve parlamenter düzen kurulabilirdi? Sonraki yüz yıllık sınıf mücadelesi deneyimleri bunun yolunun devrimci örgütlerin ihaneti aracılığıyla mümkün olduğunu göstermiştir, ama bu noktada da Bolşeviklerin "oyunbozan" niteliği devreye giriyordu. Yirminci yüzyıl boyunca birçok ülkedeki devrimci kabarış, sosyalistlerin kitleleri düzene eklemlemesiyle savuşturulmuştur.

Rusya'da Menşevikler ve SR'ler bu rolü oynamaya can atıyorlardı, ama Lenin ve partisinin başka planları vardı. Bolşeviklere duyulan nefret böyle sınıfsal bir kindi. Rusya'da iç savaşı başlatan, parlamenter yolu boş veren öncelikle burjuvaziydi. Bolşevikler iktidarı almasalardı da Rusya'yı ufukta bir iç savaş ya da –savaşa gerek kalmadan– kitlelerin baskı altında tutulacağı kanlı bir diktatörlük bekliyordu.

Bu açıdan, ordu göreve hazırdı. Şubat Devrimi'nde samimiyetle devrimin safına geçen subaylar olsa da, bu tespit önemli bir çoğunluk için geçerli değildir. Genel itibariyle, subaylar askerlerin taleplerini kabul etmek *zorunda kalmış* ama bilendikçe bilenmişlerdi. Devrim sırasında silah arkadaşlarının öldürüldüğünü, aşağılandığını ya da ordudan atıldığını gören subaylar da "ayaktakımı" diye gördükleri askerlerden intikam almak için fırsat kolluyorlardı; savaşın başarısızlığını ordudaki disiplinsizlik mitine bağlayan karşıdevrimci propagandanın etkisi altında ülkenin yenilgiye sürüklendiğini düşündüklerinden gerici hınçları daha da güçlüydü. Kişisel ve milliyetçi intikam duygusu iç içe geçmişti. Dahası subaylar başta soyluluk olmak üzere üst sınıflardan devşirildiğinden sınıfsal bir tepki duyuyorlardı.

Son olarak, karşıdevrimciler özellikle de Temmuz olaylarından sonra, görece tarafsız olan, çarlıkta cisimleşen bir baskıcı diktatörlük olmasa bile, işçi ve askerlerin daha geri planda kaldığı bir rejimi arzulayan kesimi de aktif veya pasif olarak yanlarına çekmeye başlamışlardı. En azından Kornilov'un kokladığı hava buydu. Siyasi alanda aldığı desteği de düşünürsek, Kornilov'un "'ulus' adına konuştuğuna inanmaması için hiçbir neden yoktu."[7]

Kritik soru, sahnede tek başına yer almak isteyen ve 1917 dramasının egosu en kabarık ismi olan Kerenski neden Kornilov'un rol çalmasına müsaade etti? Öyle ya, Kornilov'un sadece ordunun başında yer almakla kalmayacağını, tıpkı Ke-

renski gibi onun da yetki alanını ihlal edip tek adam olmak isteyeceğini biliyordu. Kerenski biliyordu bilmesine, ama kendisi bir Bonaparte olarak alt düzeyde başka bir Bonaparte'a ihtiyaç duyuyordu. Bir yandan esas destekçisi olan burjuvaziyi ve sağcıları dizginlemek ve ağızlarına bir parmak bal çalmak, diğer yandan her an daha fazlasını isteyen sola karşı el altında sert bir sopa bulundurmak zorundaydı. Bu açıdan İspanya Devrimi'ndeki (1936-37) Manuel Azaña'nın durumuna benzetilebilir. İspanya Devrimi'nin en kritik dönemlerinde devletin başında yer almış olan Azaña'nın temsil ettiği cumhuriyetçi sol sokaktaki devrimci soldan en az darbeden korktuğu kadar korkuyordu. Cumhuriyetçilerin kendi siyasi projelerini gerçekleştirmek için ittifak yapabilecekleri tek kesim devrimci soldu, ama onun kitleselliği karşısında masada kullanabileceği tek koz ise devlet otoritesinin ifadesi olarak silahlı kuvvetlerdi. Özellikle de devrimci hareketin silahlandığı koşullarda burjuva cumhuriyetçilerinin bu sınıfsal refleksi göstermekten başka bir seçeneği yoktu. Cumhuriyetçilerin simge ismi Cumhurbaşkanı Manuel Azaña ve diğerleri darbe planlarını bilmelerine karşın tam da bu yüzden Temmuz 1936 öncesinde hareket geçip darbeyi önceden bastırmamıştı. Sağla dengelenmeyen terazinin kendilerini de götüreceğini düşünen cumhuriyetçiler, devrimci solla baş başa kalmamak adına darbeden önce ve darbe sırasında barikatın ortasında durmayı tercih etmişlerdi. Rusya'da da durum bunun bir tür ön temsiliydi.

Kornilov Harekete Geçi(rili)yor

Kornilov daha göreve gelir gelmez tek adam olma isteğini ve hevesini ortaya koydu. Atandığının ertesi günü, 19 Temmuz'da Kerenski'ye yazdığı ve basına sızdırdığı mektupta, askerî alandaki atamaların kendisine verilmesini, hiçbir denetime tabi olmak istemediğini, sadece kendi vicdanına hesap vereceğini ve

vicdanının susuzluğunu gidermek için de cephede olduğu gibi cephe gerisinde de infazlara ihtiyaç duyduğunu yazıyordu.

Kerenski, belirtildiği üzere, bir koltuğa iki karpuz sıkıştırmaya çalıştığından, uzlaşma adımını atmak zorundaydı. Orta yol güya Kornilov'un taleplerinin derhal uygulanmasından vazgeçmesi olsa da, Kornilov programını halka ve özellikle de hitap ettiği kitleye duyurmuş, dahası kendi kitlesine ve egemenlere bu taleplerin karşısında duracak bir hükümet olmadığı mesajını vermişti. Darbeye giden yol açılmıştı.

Kerenski bu andan itibaren Kornilov'dan tümden kurtulmak ile kendisine tabi kılmak arasında gidip gelir. Acziyetinin ifadesi olan hamleleri siyasi manzarayı değiştirmeye yetmez. Kornilov 3 Ağustos'ta hükümete rapor sunmak üzere Petrograd'a geldiğinde ölüm cezasının cephe gerisinde de uygulanması gerektiği talebini tekrarlar.[8] Keza 19 Temmuz'daki taleplerini de bir kez daha masaya koyarken, ilaveten demiryolları ile savaş sanayisinin (aslında fiilen tüm sanayinin) kendi emri altına sokulmasını ve katı bir baskı yönetimi kurulmasını talep eder. Kerenski'nin sonradan kabul ettiği gibi,[9] başbakan bu talepleri ilkesel olarak desteklese de, Kornilov'un üslubunu beğenmez. Mesele ilkeler değil, kişiliklerin çatışmasıdır. Paketi yeniden hazırlaması için geri gönderir. Fakat bir kez daha basının ilgi odağı, sağdan ve soldan Kornilov'dur.

Kornilov üç gün sonraki Kerenski toplantısı öncesi önemli bir kozu sahaya sürerek 7 Ağustos'ta Kafkas yerlilerinden oluşan Barbar Bölüğü'nü Petrograd ve Moskova'ya eşit uzaklıktaki bir demiryolu kavşağına konuşlandırma emrini verir.[10] Nitekim 10 Ağustos'taki toplantıda da istediğini bulamayınca Barbar Bölüğü'nü daha da güçlendirecek şekilde asker takviyesi yapar. Bundan sonraki kritik soru darbenin, yani Sovyet'e ve devrimci düzene karşı gerçekleştirilecek olan darbenin hükümetle birlikte mi yoksa hükümete karşı mı olacağıdır.

12-15 Ağustos'ta Moskova'da toplanan Devlet Konferansı

da Kornilov'un elini güçlendirici bir manzara ortaya koyar. Devlet Konferansı kasten açılmayan Kurucu Meclis'in haklarını seçimle işbaşına gelmemiş bir kurum aracılığıyla gasp edip ilk planda emperyalist planı sonuna kadar götürmek, köylü hareketini durdurmak ve işyerlerinde eski tip (Şubat öncesi) nizama geri dönmek için eğreti bir ikame aygıt yaratma girişimlerinden, başka bir deyişle karşıdevrimin kendi siyasi karargâhını oluşturma girişimlerinden ilkiydi; ikincisi de ertesi ay, bu kez uzlaşmacı sosyalistlerin önderliğinde ("Demokratik Konferans") gerçekleşecekti. Kısacası, sağın siyasi zemin kaybını önlemek adına giriştiği bu korporatist hamle (tüm "ulus" oradaydı) öncesinde, Moskova sokaklarında bir askerî darbe beklentisi ağızdan ağza dolaşıyordu.

Ne var ki sağla sol arasındaki uçurumu gözler önüne seren konferansın beklenmedik bir konuğu vardı. Bir ay önce yok ettiklerini düşündükleri Bolşevikler, Moskova Sovyeti'nin itirazına rağmen şehir çapında başarılı bir grevle konferansın açılışını protesto ediyorlardı. Otel ve restoranlardaki çalışanlar konferans üyelerine hizmet vermeyi reddetmiş, konferans ancak en güvenilir bahriyelilerin koruması altında gerçekleştirilebilmişti.

Gerçekten de Bolşevikler Temmuz yenilgisi sonrası aldıkları yaraları atlatmaya başlamışlardı. Özellikle de askerler arasında güç kaybetmiş olan Bolşevikler kayıplarını fazlasıyla telafi edecekleri bir atılım evresine girmişlerdi. Nitekim 20 Ağustos'taki yerel seçimlerde Petrograd'da düşük bir katılım olmasına karşın sosyalist adaylar oyların dörtte üçünden fazlasını aldılar. SR'ler (yüzde 37) ve Kadetler (yüzde 21) oy kaybederken, Bolşevikler tam tersine neredeyse yüzde 13'lük bir artışla yüzde 33 oy alıp SR'lerin ardından ikinci parti olmuşlardı; katılımdaki yüzde otuz düşüşe rağmen, oylarında mutlak bir artış olan tek parti Bolşeviklerdi.[11] Ertesi ay da Moskova'daki yerel seçimlerde birkaç ay öncesine göre oylarını dört-beş kat artırarak çoğunluğu

ele geçireceklerdi.[12] Yine Ağustos ayının ortasında düzenlenen Fabrika Komiteleri İkinci Konferansı'nda Bolşeviklerin karar metni yüzde 82 oy almıştı. "Matbaa ve Kâğıt İşçileri Sendikaları haricinde, Petrograd'daki sendikaların yönetiminin hepsinde Bolşevikler çoğunluğa sahipti artık. Petrograd Sendika Konseyi'nin 23 üyesinden 17'si Bolşevikti."[13]

Burjuvazi siyasi arenadaki yenilgisinin ertesi günü bir şok daha yaşadı. Rusya'nın Baltık'taki en önemli ticaret merkezlerinden Riga Almanların eline geçti.[14] Ok yaydan çıkmıştı. Kerenski 23 Ağustos'ta Kornilov'a haber uçurdu: 10 Ağustos şartlarını kabul ediyordu ve tepkileri göğüslemek için de sadık birlikler başkente yollanacaktı. Kornilov darbenin bu kadar kolay olacağını kendisi bile düşünmemişti. Tarihte birçok kez olduğu gibi, son hükümet kendi darbecilerine altın tepside fırsatlar sunuyordu. Ordudaki cuntalar içinde hareketlilik tepe noktasına varmıştı.

23 Ağustos'ta Çalışma Bakanlığı yayınladığı genelgeyle kendisinden sosyalistlik bekleyenlere güzel bir cevap verdi: İşçi alımı ve işçi çıkartma hakkının sadece patronlara ait olduğunu duyuruyordu. Beş gün sonra bir başka genelge daha yayınlayarak çalışma saatleri içinde fabrika komitelerinin toplantı yapmasını yasakladı. Tarihçi Steve Smith'in de belirttiği gibi, genelgenin zamanlaması manidardı: Hükümet tam da General Kornilov'un devrimi ezmek üzere karşıdevrimci birliklerini örgütlediği sırada patronlara selam yolluyordu.[15]

Darbenin gerçekleşeceği âna kadar olan bundan sonraki sürece Kerenski ile Kornilov arasındaki iktidar dalaşı damga vurdu. İkisi de tek adam olmak istiyordu ve orta yolda buluşmaları mümkün olmadı. Darbeden hemen önce, son bir kez görüşme ayarlandı. Kerenski Kornilov'la Petrograd'daki Savaş Bakanlığı'ndan telgrafla görüşecekti. Görüşmeye V.N. Lvov da katılacak olmasına karşın gecikmiş, bunun üzerine Kerenski konuşmada Lvov'u da canlandırmıştı! Tragedyaya gerek kal-

madan daha ilkinde kaba güldürü olarak gerçekleşen bu hadisede Kerenski önce kendi adına konuşur, Lvov'un verdiği bilgilerin doğru olup olmadığını sorar. Evet, cevabını alınca, bu kez Lvov rolüne bürünüp konuşur. Bu yanlışlıklar komedyasından dişe dokunur hiçbir şey çıkmaz. Kerenski ordunun içindeki darbecilerle Kornilov'un bir olup kendisini devireceğine ikna olmuştur. Bundan sonra, Petrograd'da bizzat davet ettiği birlikleri geri göndermek için uğraşacaktır.

Bolşevikler Darbeye Karşı

Kerenski 26 Ağustos gece yarısı kabine üyelerine darbeyi, daha doğrusu darbe gibi bir şeyler olduğunu haber verdi ve sınırsız yetki istedi. Tam olarak neler söylediği merak konusu olsa da, beklediğini alamadı. Alması da beklenemezdi, zira halkın geneli bir tarafa, hükümetin de arkasından dolaplar çevirmiş, sonra da dalaverelerinin altında kalmıştı. 27 Ağustos günü Kornilov'un birliklerini püskürtmek için yaptığı çağrılar, baş-iknacı sıfatını boşa çıkaracak şekilde, boşa gitti. Bunlar çare olmayınca Kerenski akşam saatlerinde halka bir açıklama yaptı. Gündüz Şubat Devrimi'nin altıncı ayını kutlamış olan kitlelere bir darbenin yaşanmakta olduğunu belirtmek şöyle dursun, başkent üzerine yürüyen karşıdevrimci askerlerden bile bahsetmeyen Kerenski, Kornilov'un tüm yetkiyi almak amacıyla attığı adım sonrası görevinden alındığını ve sıkıyönetim ilan edildiğini duyuruyordu.

Kornilov ise ilk baştan itibaren darbesini tanıdık bir bahaneyle kamufle etmişti. Buna göre, Bolşevikler Ağustos sonunda bir darbe hazırlığındaydı ve "Alman emperyalizminin uşağı olan Bolşevikleri durdurmak için bir şeyler yapmalı"ydı. Geçici Hükümet de Bolşeviklerin emrinde olduğundan, ihaneti önlemek için başkente yürümek dışında bir seçeneği kalmamıştı. Vatanını seven ve kişisel ihtiraslardan azade bir asker olan

Kornilov tam da bu yüzden harekete geçmişti! Kornilov bu beyanıyla darbeyi ilan etmiş oldu. Ordu kurmay kademesinin önemli bir kesiminin desteğiyle Petrograd'ı kuşatmaya gidiyordu. Zafer beklentisi had safhada olduğundan, 28 Ağustos'ta Petrograd borsası tavan yapmıştı. Fakat borsanın hesaba katmadığı bir etken vardı: Bolşevikler.

Kerenski darbeyi engellemek için başka çaresi kalmadığını görünce Sovyet'in kapısını çaldı, ama kapı açıldığında içerinin o kadar da dolu olmadığını gördü! Ne de olsa koalisyon ortaklarıyla el ele verip Sovyet'in içini boşaltmışlardı. Sovyet MYK'sinin Bolşeviklerden yardım istemek dışında bir çaresi yoktu. Uzlaşmacı sosyalistler daha dün Alman ajanı diye suçlanırken sessiz destekle yok etmek için uğraştıkları Bolşeviklere, 28 Ağustos'ta kurulan Karşıdevrimle Mücadele Komitesi'ne katılmaları çağrısında bulunup hapisteki Bolşevik önderlerin serbest bırakıldığını duyurdular. Bolşeviklerin tabanındaki işçiler zaten darbeye karşı mücadeleye girişmişlerdi, ama bu adımın ardından sağlam bir güçbirliği oluşturuldu. Burada da mesele salt sayısal güç değil, Bolşeviklerin doğru taktikleriyle cepheyi nitel açıdan sağlamlaştırmalarıydı. Bolşevikler azınlık konumuna itildikleri savunma komitesine girdikleri gibi, Direktuvar'la bile "askerî bakımdan teknik bir ittifak"[16] yapmaya hazır olduklarını beyan ediyorlardı. Ama Kerenski'yle "ortaklık"ları burada bitiyor, siyasi ittifak yapmayı reddediyorlardı. Kerenski'ye olsa olsa "asılan birine ipin destek olması gibi bir destek" vereceklerdi.

Lenin durumu haber alır almaz, 30 Ağustos'ta partisine direktifleri yollamaya girişir, ama yazdıkları ilgili yerlere ancak birkaç gün sonra ulaşır. Yine de bu satırlardan partisinin Lenin'in düşüncesi doğrultusunda hareket ettiğini görebiliriz (nitekim ilk yazısının sonunda, "Bu satırları yazdıktan *sonra* [30 Ağustos 1917], *Raboçi*'nin altı sayısını okudum ve görüşlerimizin tümüyle örtüştüğünü söylemeliyim" der[17]). Bolşevik

parti ile Lenin arasındaki ilişkiyi anlamak adına mükemmel bir örnektir bu. Bolşevikler Lenin'in darbeden on gün kadar önce yazdıklarının yine sadece özünü almışlardı. Örneğin savaş ve devrimci yenilgicilik sorununda da gördüğümüz gibi,[18] 1917 öncesinde parti militanları evet efendimci birer emir eri değildi, her biri yetki ve sorumlulukları çerçevesinde (ve bazen de çizgiyi aşarak) söylenenleri kafasında tartıp ona göre uyguluyordu. Kornilov'a karşı mücadelede de böyle olmuştu. Lenin'in satırları şöyledir:

> Fakat hani olmaz ya, bazı Bolşeviklerin Menşevikler ve SR'lerden duydukları söylentilere inandıklarını varsayalım. Bu durumda bile bir Bolşevik şöyle diyecektir: "İşçi ve askerlerimiz karşıdevrimci birlikler Geçici Hükümet'e karşı saldırıya geçtiği takdirde onlarla savaşacaktır; ama bunu 3 Temmuz'da Kaledin ve şürekâsını çağırmış olan bu hükümeti savunmak için değil, işçiler için ... yapacaklardır. Bu son derece ihtimal dışı durumda bile, bir Bolşevik Menşeviklere şöyle diyecektir: 'Elbette karşıdevrimle savaşacağız, ama biz hiçbir şekilde sizinle ittifak yapmayı kabul etmiyoruz, size zerrece güven duymuyoruz. Sosyal-demokratların Şubat 1917'de Kadetlerle birlikte ama ittifak yapmadan ya da onlara zerrece güven beslemeden çarlığa karşı savaştıkları gibi şimdi de karşıdevrimle savaşırız.'"[19]

Buna rağmen Bolşevikler bir adım daha ileri gidip darbe sırasında Menşeviklerle "birleşik cephe" kurdular, fakat hükümeti savunmak için değil, devrimi savunmak için. Menşevikleri Kadetler ile aynı kefeye koymadılar, koymamaları gerekiyordu, zira Menşevikler henüz o derece yozlaşmamışlardı. Bolşevik militanlar Lenin'in söylediklerine tümüyle bağlı kalmamakla doğru yapmışlardı.

Yine de hem burada hem de Kornilov olayını duyduğunda kaleme aldığı satırlarda Lenin'in siyasi olaylar karşısında ezbere sloganlar atmak yerine, somut ve pratik taktikler üreten bir siyasetçi olduğunu bir kez daha görebiliriz.[20] Lenin bu anda, bir askerî darbe söz konusu olduğunda bile burjuva hükümete *kesinlikle destek verilmemesi gerektiği* düşüncesini kalkış noktası alır. "Geçici Hükümet'e destek verenler ilkesiz davranıyorlar." Devrimin bütün kazanımlarının, demokratik ortamdan geriye kalanların vb. hepsi tehdit altındadır, ama Lenin bu anda bile hükümete destek vermeyi reddeder ve daha önemlisi bunun darbeyle savaşmamak anlamına *gelmediğini* vurgular: "*Şu anda bile* Kerenski hükümetini desteklememeliyiz. Bu ilkesizliktir. Şöyle bir soru gelebilir: Kornilov'a karşı savaşmayacak mıyız? Elbette savaşacağız! Ama bu ayrı, o ayrı; burada bir ayrım çizgisi var. ...*Tıpkı* Kerenski'nin *askerleri gibi* biz de Kornilov'la savaşacağız, savaşıyoruz da, ama Kerenski'yi desteklemiyoruz. *Tersine*, Kerenski'nin zayıflığını teşhir ediyoruz. Arada bir fark var. Bu ince bir fark, ama son derece temeldir ve unutulmamalıdır." Bu ince fark bir yandan Kornilov'a karşı mücadele yürütmek ve bunu öncelik olarak almakken, diğer yandan *aynı anda* Kerenski'ye karşı da mücadele yürütüldüğünü ve yürütülmesi gerektiğini unutmamaktı. Kerenski sadece geçmişte yaptıkları dolayısıyla darbeye giden yolu döşemekle kalmamıştır; aynı zamanda, her an darbe karşıtı cepheyi içeriden çatırdatarak Kornilovcu güçlerle birlik olabilecek bir isimdir, bir burjuva hükümetin başkanıdır. Bugün güven aşılanan ya da yan yana durulan Kerenski yarın arkadan bıçaklayabilirdi.[21]

Menşevikler ve SR'ler için ise birer işçi-emekçi örgütü olmalarından ötürü daha fazla esneklik gösterilir. Onları da bir gözle kollamak gerekir, ama tabanlarını yok saymak mümkün değildir. Dolayısıyla taktiksel değişiklik gelir: "Kerenski'ye karşı mücadelemizin *biçimini* değiştiriyoruz. Kerenski'ye kar-

şı düşmanlığımızı biraz olsun yumuşatmadan, ona söylediğimiz tek bir lafı bile yutmadan, onu alaşağı etme görevimizden vazgeçmeden, güncel durumu *göz önüne almak* zorunda olduğumuzu söylüyoruz." Güncel durum "Kerenski'yi hemen şimdi devirmeyeceğiz" demeyi gerektirmektedir. Buradan Kerenski'nin devrilmesi görevinin (unutmamak gerekir ki, Kerenski'de cisimleşen hükümet örgütlü işçi ve köylülere yaslandığından, zaten olağan bir tarzda devrilemezdi) uzak bir vakte ertelenceği sonucu çıkmaz. Ama öncelikle Kornilov'un defterini dürmek ve tam da bunu bir basamak olarak kullanıp, yani Kornilov'a karşı mücadelenin en ön safında yer alarak kitle desteğini artırıp bu yolla Kerenski'yi de zayıflatarak devrimci iktidara giden yolu döşeyecektir. "Kornilov'a karşı savaşan kitlelere Kerenski'nin *zaaflarını* ve *yalpalamalarını* göster"meden bunu yapmak imkânsızdır. Bu noktada, Lenin eskiden de bunu yaptıklarını açıkça kabul eder, ama bugün en önemli şey haline geldiğini söyler:

> Şu anda *en önemli şey* Kerenski'ye sunulacak "kısmi talepler" için yürüteceğimiz kampanyayı yoğunlaştırmaktır: Milyukov tutuklansın, Petrograd işçileri silahlandırılsın, Kronstadt, Viborg ve Helsingfors askerleri Petrograd'a getirilsin, Duma feshedilsin, Rodziyanko tutuklansın, toprakların köylülere devri yasalaştırılsın, tahılda ve fabrikalarda işçi denetimine geçilsin vb. Bu talepleri yalnızca Kerenski'ye değil, hattâ *esasen Kerenski'ye değil, kendilerini* Kornilov'a karşı mücadelenin akışına *kaptırmış olan* işçilere, askerlere ve köylülere sunmalıyız. Bu kitlelerin *şevkini* kırmamalı, Kornilov'un safına geçmiş komutanların ve subayların icabına bakmaları için onları teşvik etmeli, toprakların derhal köylülere devredilmesi talebini *onların* önüne götürmeli, *onlara* Rodziyanko ve Milyukov'u tutuk-

lamanın, Duma'yı feshetmenin, *Reç*'i ve diğer burjuva gazetelerini kapatmanın ve hepsine karşı soruşturma açmanın zorunlu olduğunu anlatmalıyız. Bu noktada özellikle de "sol" SR'leri eyleme itmeliyiz.

Lenin'in birkaç yıl sonra Komintern'de Birleşik İşçi Cephesi adını alacak olan meseleye yaklaşımını burada tüm yönleriyle ortaya koyduğunu söyleyemeyiz. Örneğin Menşeviklerin ve SR'lerin rolü (Sol SR'lerden ayrı olarak) yeterince belirtilmemiştir; bunu *"Sol" Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı* kitabında İngiliz reformistlerine karşı mücadele bağlamında dile getirecektir. Fakat diğer partilerle ilişkileri incelikle ortaya koyan, devrimcilik ile ültimatomculuğu birbirinden ayıran önemli bir yaklaşım sergiler.

Darbenin Bastırılması

Darbe nihayetinde çok hızlı bir şekilde bastırıldı. Bunda örgütsüzlük etkiliydi, ama esas etken başta posta ve demiryolu işçileri olmak üzere işçi sınıfının destansı direnişiydi. "Petrograd'da ilçe Sovyetleri ve fabrika komiteleri şehirde devriye gezmek ya da dış bölgelerine hendekler kazıp istihkâmlar oluşturmak üzere silahlı işçi birliklerinin örgütlenmesine yardımcı oldular."[22] Kornilov başkente tam manasıyla yaklaşamadıysa bu erken müdahale sayesindedir. Demiryolu işçileri tren yollarını parçalayıp barikatlar kurarken fabrikalardaki işçiler alarm durumuna geçip sirenler çalarak silahlı birlikler, giderek yerleşen adıyla Kızıl Muhafızlar oluşturmaya başlamışlardı.[23] Keza başkentteki garnizonların çoğu da darbenin karşısında durdu.

Son olarak, Bolşeviklerin rolünden bahsetmek gerekir. Orlando Figes gibi Bolşevikleri karalamak için yer arayan bir isim bile, Karşıdevrimle Mücadele Komitesi "Bolşeviklerin askerî

örgütlenmesine bağımlıydı. O olmasaydı, Suhanov'un sözleriyle, 'olsa olsa otoritesini kaybetmiş olan hatiplerin çağrıları ve boş konuşmalarıyla zaman öldürürdü'. Yalnızca Bolşevikler işçi ve asker kitlelerini seferber edip silahlandırabilecek güce sahipti" der.[24] Bolşevikler de bunun bilincinde hareket etmişlerdi. Darbenin bu örgütlülük karşısında şansı yoktu. Eylül ayına bile kalmadan darbe püskürtülmüştü.

30 Ağustos'ta Kerenski kendini başkumandan ilan etti ve ertesi gün Kornilov'u tutuklattı. Kornilov ve olaya karışan diğer bazı subaylar hakaretlerle hapse atıldı. Akabinde Kerenski 5 kişilik bir Direktuvar (Fransız Devrimi'ne atıfla) hükümeti kurdu: SR Kerenski ve Menşevik Nikitin haricinde diğer üç isim partisizdi: Tereşçenko (Suhanov'un tabiriyle, "su katılmadık bir Kornilovcu"[25]), General Verhovski, Amiral Verderevski. Yine 1 Eylül'de Kerenski hem kitleleri yatıştırmak hem de uzlaşmacı sosyalistlere yaranmak adına cumhuriyet ilan etti. Kerenski cumhuriyetin ilanıyla kitlelerin ağzına bir parmak bal çalsa da, kurduğu hükümetin ve yönetimin cumhuriyetle anlatılmak istenen rejimle alakası yoktu. Lenin bu direktuvar cumhuriyetinin eski rejimle suç ortaklığını şöyle teşhir eder: "Kerenski hükümeti Kornilov'un yerine Alekseyev'i geçirmekle yetinmiş, Klembovski ve diğer Kornilovcu generallere dokunmamış ve silahlı güçleri demokratikleştirmek ve karşıdevrimci kumandanları görevden almak için kesinlikle hiçbir şey yapmamıştır."[26] Yine de devrimde yeni bir sayfa açılıyordu.

Kornilov Sonrası

Tekrar vurgulamak gerekirse, Kornilov'u durduran acziyet içindeki Kerenski hükümeti, hatta Petrograd Sovyeti bile değil; darbeci askerlerin Petrograd'a gelişini engelleyen demiryolu işçileri, darbe yanlısı gazetelerin basımını durduran matbaacılar, askerlere darbenin karşıdevrimci olduğunu anlatan

sokaklara dökülmüş metal işçileri vb. idi. Direnişi tabandaki işçiler örgütlemişti ve bu nedenle "Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi'nin itibarı da zedelenmişti."[27] Böylece direnişin öncüsü olarak Bolşevikler hemen Sovyet'te gücü ele geçirdiler.

31 Ağustos'u 1 Eylül'e bağlayan gece Bolşevikler Petrograd İşçi ve Asker Sovyeti'nde ilk kez bir mutlak çoğunluk elde ettiler. Delege sayısı az olmasına karşın, Bolşeviklerin "devrimci proletarya ve köylülüğün temsilcilerinden oluşan bir hükümet kurulması, derhal barış görüşmelerine başlanması, büyük topraklara el koyulması ve sanayide işçi denetimine geçilmesi" talepleri 115'e karşı 279 oyla (51 çekimser) kabul edildi. Ne olduğunu anlayamayan Çereteli bir sonraki toplantıda yeni bir oylama yapılmasını istedi. Bu kez Bolşevikler 414'e karşı 619 oyla (67 çekimser) galip geldi.[28] El değiştirme haberleri ardı ardına geliyordu. 2 Eylül'de Finlandiya Sovyetleri'nin ortak oturumunda bir Sovyet hükümeti kurulmasından yana karar sadece 13 aleyhte ve 36 çekimser oya karşı 700 oyla kabul edildi. 5 Eylül'de sıra Moskova Sovyeti'ne gelmişti ve orada da ilk kez bir Bolşevik önergesi (255'e karşı 355 oyla) kabul edildi. Akabinde Sibirya, Kiev Sovyetleri derken 9 Eylül'de bu kez –birkaç gün önce kefaletle serbest bırakılan– Troçki'nin önergesi Petrograd Sovyeti'nde kabul edildi. Petrograd ve Moskova Sovyetleri MYK'si baskıyı daha fazla kaldıramayıp istifa etti. 25'inde yapılacak oylamayla Çıkeidze'nin yerine Petrograd Sovyeti'nin yeni başkanı Troçki olacaktı. Keza bu süreçte Bolşevik V.P. Nogin de Moskova Sovyeti'nin başkanı oldu. 27 Eylül'deyse "Reval [bugünkü adıyla, Tallinn] Sovyeti 'Bütün İktidar Sovyetlere' kararını ilkesel olarak kabul ediyordu."[29]

Bolşeviklerin yükselişini gören Kerenski 2 Eylül'de demokrat görünmekten vazgeçip Bolşevik gazetelerin kapatılması emrini verdi. Birkaç gün sonra da, Kornilov'la savaşta kullanılan silahların devlete teslim edilmesi emrini çıkardı. İkisinin de uygulanabilirliği yoktu. Kornilov sonrasında iş-

çilerin teyakkuz hali misliyle artmıştı. Yıllardır mücadeleyle elde ettiklerini bir anlık gafletle kaybetmek istemiyorlardı ve devrimin başından bu yana çok iyi anladıkları üzere, bunun yolu örgütlenmekten ve daha önemlisi silahlanmaktan, silahlı örgütlenmekten geçiyordu. Kitlelerin silahlanması ve devrime sahip çıkması – devrimin ana motifi bundan sonra buydu. Kornilov darbesi sonrasında kurulan askerî yapılanmalar (örneğin Kronstadt'ta Askerî-Teknik Komisyon, Helsingfors'ta Devrimci Komite[30]) Kerenski'nin "tehlike geçti, dağılabilirsiniz" ihtarına aldırış etmemiş ve bulundukları yerlerde fiilî olarak kontrolü ele geçirmişlerdi; Bolşevikler bu örgütlerde de ciddi güce sahipti.

Sadece kentler değil, köyler de Kornilov darbesinden sonra en radikal aşamasına geçti. Mesele sadece köylülerin toprak hasreti değildi. Kırı kente bağlayan bir başka etken olarak, bitmek bilmeyen iaşe tedariki sorunu köylerde huzursuzluğu artırıyordu. Geçici Hükümet 25 Mart'ta görevi artı tahıla el koymak olan İaşe Komiteleri kurmuş, buna karşılık tahılın fiyatına yüzde 60 zam yapmıştı. Fakat savaş sanayisine verilen ağırlıktan ötürü köylünün istediği sanayi ürünlerine ulaşamaması sonucu, yaz aylarından itibaren tahılda devlet tekeline karşı çıkışlar belirmişti. Geçici Hükümet demokrat geçinse de, Kerenski ve iaşe tedarikinden sorumlu bakan Peşehonov, Temmuz ayından itibaren yerel komitelere tahıl tekelini uygulamak adına zor kullanmaları talimatını verdi; Peşehonov, komitelere artık "devlet mülkiyeti olan" hasadı ele geçirmek için "mümkün olan en güçlü önlemlere başvurmak" gerektiğini söylüyordu.[31] Bundan güç bulan Kornilov da ordunun başına geçtiğinde, tüm cephe için geçerli olmak üzere hasadın düzgün toplanmasına yönelik karşı çıkışları cezalandıracağını belirten bir emir yayınlamıştı. Bu uygulama ileriki aylarda da devam etti. Rakamlar durumun vahametini ortaya koyuyor: Mart-Haziran arası köylülere karşı cezalandırıcı birlikler 17

kez kullanılmışken, sonraki iki ay bu sayı 39'a çıkmış, Eylül ve Ekim'deyse 100'ü geçmişti.[32]

27 Ağustos'ta tahıl narh fiyatı iki katına çıkarılsa da, tahıl tedarikinde kısa süreli bir artışa karşın bu panik hamlesi enflasyondan ötürü köylüyü memnun etmedi. Hükümet aylardır fiyatın artırılmayacağını söylemesine karşın, sözünü yutup zam yapmak zorunda kalmıştı, zira tahılın piyasa fiyatı belirlenen fiyatın neredeyse yüzde yetmiş beş üstündeydi.[33] Lars T. Lih konuyla ilgili monografında, tahıl fiyatının iki katına çıkarılmasıyla Kornilov darbesinin aynı tarihe denk gelmesi "Bolşeviklerin sabotaj teşhisini doğruluyor görünüyordu" der.[34] İşkillenen köylüleri zaptetmek zordu.

Aynı dönemde askerden firarların artması da köylerde radikalleşmeyi etkiledi. Çok sayıda asker kaçağının köylere akın etmesi kaynayan kazan konumundaki köyleri daha da kızıştırmıştı. Özellikle de Kara Topraklar diye adlandırılan ve "Romanya sınırından başlayıp Ukrayna ve Orta Rusya'dan (Moskova'nın güneyinden) geçerek Volga'nın iç kesimlerine ve Urallara kadar uzanan"[35] bölgede çatışmalarla el koymalara karşı çıkılıyordu. Eylül-Ekim aylarında köylüler eylemlerinde giderek daha da şiddete başvurmaya başlamış, büyük toprak sahiplerinin malikânelerini yakıp yıkma yaygınlaşmıştı. Keza içki mahzenlerinin yağmalanması, dükkân camlarının indirilmesi ve dükkânların yağmalanması, toprak sahiplerine, devlet görevlilerine ve yandaş görülen kişilere saldırılar şiddetin öne çıkan biçimleri arasındaydı.[36] Rusya nesnel olarak iç savaşın eşiğindeydi.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Lenin Ayaklanıyor - Bolşevik Partiye Karşı!

Kornilov olayı Kornilovculardan çok SR'leri ve Menşevikleri vurmuştu. Aylardır burjuva-*demokratik* devrim diye savundukları Şubat, bir burjuva karşıdevrimine, bir askerî darbeye dönüşmüştü, üstelik bu hükümetin üyelerinin de ortaklığıyla. Uzun yıllar Rusya'yı yöneteceğine inanan koalisyon ortaklarının ayaklarının altındaki zemin kayıyordu. Ülkedeki durum hiç parlak değildi. İşçilerin reel ücretlerindeki düşüş sürüyor, iaşe sıkıntısı ciddi şekilde hissediliyordu. Bu bağlamda, sadece işçilerin değil, asker ve köylülerin desteğini de kaybetmeye başlamışlardı. Menşeviklerin oy oranı ve üye sayısı giderek azalıyordu, hatta dibe vurmuştu. SR'ler sayısal açıdan benzer bir sorun yaşamasalar da, parti içi sorunlarla boğuşuyorlardı. Yaz sonundaki köylü kongresinde SR'ler toprak konusundaki yalpalamaları ve cephede ölüm cezasını geri getirmelerinden ötürü ciddi bir tepkiyle karşılaşmışlardı. Bu tepki şimdilik kitlesel bir kopuşla sonuçlanmamış olsa da, askerler arasında ciddi bir kayba yol açmıştı. Örneğin Haziran ayında Moskova garnizonunun yüzde yetmişi oy tercihini SR'lerden yana kullanmışken, Eylül'de süreç yüz seksen derece dönmüş ve Bolşevikler neredeyse tulum çıkar-

mıştı: Moskova garnizonunun yüzde doksanı Bolşeviklerin yanındaydı! Keza Petrograd, Saratov gibi yerlerde de benzer bir kayma geçerliydi. SR'lerin Moskova'daki toplam oyuysa 375 binden 54 bine düşmüştü.

Bu sebeple, uzlaşmacı sosyalistler yeni bir şeyler söyleyen ya da söylemeye çalışan bir tavır geliştirmeye çalışıyorlardı. Örneğin 3 Eylül'de SR'lerin yayın organı *Delo Naroda*'da dört başyazı ve bir Çernov imzalı yazıda Kerenski hükümeti yerden yere vuruluyordu. Başbakanın bağlı olduğu parti, başını sabık bakan Çernov'un çektiği ekip tarafından yaylım ateşine tutuluyordu. Aylardır parti birliğini korumak için kınında bekletilen kılıçlar çekilmiş, parti sağı da Kerenski'nin yardımına koşmuştu.[1] Sol SR'lerin biraz daha sabrederlerse tüm partiyi ele geçirecekleri inancıyla ayrılmadıkları parti nihai kopuş yoluna girmişti.

Her şeye karşın, uzlaşmacı sosyalistler ana önermelerini sorgulamadan, esasen partilerinin içindeki sol mayalanmayı massetmek için radikal çıkışlar sergiliyorlardı. Bu durum, yeni bir koalisyon hükümeti kurulmasını engelliyordu. Ama yine de sürecin sonu belliydi: SR'ler ve Menşevikler iktidarsızdı; kararsızlıklarıyla, küçük hesapçılıklarıyla, doktrinerlikleriyle dönüp dolaşıp aynı yere varacaklardı.

Demokratik Konferans

Tarihte ne ilk ne de son kez darbenin bir faili darbeden esas nemalanan olmuştu. Kornilov'u darbe için buyur eden Kerenski, darbenin püskürtülmesinden sonra hükümet katında tek adam haline gelmişti. Fakat geniş bir toplumsal tabandan yoksun olan bu hükümetin sürdürülebilirliği yoktu. Kornilov'a destek suçlaması yönelttikleri Kadetlerle yeni bir koalisyona yaklaşmayan (ama Kornilovcu Kerenski'ye laf etmeyen!), Kurucu Meclis'i toplamayaysa hiç yanaşmayan uzlaşmacı sosya-

listlerin bir yol bulmaları gerekiyordu. Bu çerçevede 14-19 Eylül'de Sovyet MYK'sinin inisiyatifiyle Demokratik Konferans toplandı.

Demokratik Konferans, Kurucu Meclis toplanmadan önce ve mümkünse toplanmadan ülkenin nasıl yönetileceğini belirlemek adına düzenlendi. Demokratik Konferans'ın çok da demokratik olduğu söylenemezdi. İşçi ve Asker Sovyetleri'ne ve sendikalara ayrılan koltuk sayısı ılımlı ve muhafazakâr kesimlerin ağırlıkta olduğu Köylü Sovyetleri, kooperatifler ve Zemstvolara kıyasla daha azdı. Sovyetlere 300, sendikalara 135 temsilci hakkı tanıyan liste, Duma ve Zemstvolara 500, toprak sahiplerinin kontrolünde olan kooperatiflere 150 temsilci hakkı vermişti.[2] Gerçekten de Demokratik Konferans'ın en önemli amacı koalisyon düşüncesini onaylatmak olduğundan, ilk anda delege seçimlerini kendi istediği yönde yaparak bu oylamayı kazanmayı garantilemişti: 688'e karşı 766 oyla koalisyona devam kararı alındı. Fakat tüm ayarlamalara rağmen, oylamadan yakın bir sonuç çıkmasının da etkisiyle olsa gerek, kafası karman çorman olan uzlaşmacı sosyalistler yeni bir oylama daha talep ettiler ve bu kez 595'e karşı 493 oyla (72 çekimser) Kadetlerle koalisyon reddedildi. Böylece ilk oylama mülga oldu. Ama ardından bu düzeltilmiş karar da reddedildi! Kimin ne savunduğu belli değildi. Kimsenin iktidarı almak istemediği, herkesin yekdiğerini düşürmeyi asli görev saydığı bu hengâmede yine Kerenski bir Bonaparte olarak çıkıp Kadetlere değinmeyen bir koalisyon desteği kararı aldırmayı başardı.

25 Eylül'de Dördüncü Geçici Hükümet (üçüncü ve son koalisyon hükümeti) kuruldu: Çoğunluğu yeni isimlerden oluşan kabinede iki Sağ SR, üç Menşevik, dört Kadet, dört bağımsız sosyalist ve üç bağımsız vardı. Konferans'tan Bolşevikler taleplerini sunup geri çekilirken, bir Rusya Cumhuriyeti Geçici Konseyi oluşturma kararı alındı.

Demokratik Konferans koalisyon sorununu çözemediğinden, dağılmadan önce son bir iş olarak ezici çoğunluğu sosyalistlerden oluşan bir Geçici Cumhuriyet Konseyi kurdu. Demokratik Konferans'ın topladığı ve temsiliyet biçimi egemen sınıflara iltimas geçecek şekilde belirlenen bu geçici yasama organına daha bilinen tabirle "Ön Parlamento" adı verilmişti. Kerenski'nin kendi başına kurduğu yeni koalisyon hükümeti bu Ön Parlamento'ya tabi olacaktı. 7 Ekim'de toplanan Ön Parlamento'da 555 delegeden 388'i Sovyet temsilcilerinden, geri kalanıysa burjuvazi, Kazaklar, ulusal hareketlerden vb. oluşuyordu. İlk toplantıda bir sağ SR'i (N.D. Avskentiyev) başkan seçen Ön Parlamento, Ekim Devrimi'ne kadar varlığını sürdürse de, kayda değer bir rol oynayamadı.

Buna karşın, Bolşevikler Demokratik Konferans ve Ön Parlamento konusunda iyi bir sınav veremediler. Demokratik Konferans kitlelerdeki devrimci kabarışı parlamenter yollara, daha doğrusu sözde parlamenter mahrece akıtmak için uydurulmuş bir oyalama taktiğiydi. Gerçek bir Kurucu Meclis toplamamak için direnen partiler, o meclisten çok daha ileri bir temsiliyet organı olan Sovyet'in varlığına rağmen, daha doğrusu o Sovyet'i de baypas etmek için, daha fazla oyalamaca kabul etmeyen kitlelere tüm emekçilerin temsil edilmeyeceği bir "meclis" sunmuşlardı. İktidarı alabilecek güce erişmiş olan (ve eriştikleri oranda) Bolşevikler için boykottan başka bir seçenek söz konusu olamazdı; fakat böyle olmadı.

Lenin'in yokluğunda toplanan parti Merkez Komitesi, Demokratik Konferans'a katılma kararı aldı. Konferansta burjuvaziyle koalisyon fikrine tutarlılıkla karşı çıkan Bolşevikler, nihayet kendi programlarındaki talepleri (sanayide işçi denetimi, köylüye toprak, barış ve gizli antlaşmaların yayınlanması, ulusların kaderlerini kendilerinin tayin hakkı vb.) sıraladıktan sonra konferanstan çekildiler.

Lenin boykot çağrılarına kulak asılmaması sebebiy-

le, Demokratik Konferans'ın sonlarına doğru saklandığı Helsingfors'tan çıkıp Rusya'ya biraz daha yaklaşmak üzere yola koyulur. Merkez Komite güvenlik gerekçesiyle Lenin'in böyle bir adım atmasını yasaklamış olsa da, partinin gittiği yönden rahatsız olan Lenin Petrograd'a gelmenin planlarını yapıyordu. Haksız da sayılmazdı, zira tıpkı Demokratik Konferans sorununda olduğu gibi, Ön Parlamento meselesinde de Bolşevik Merkez Komitesi içinde bölünme vardı. Rikov'un başı çektiği ılımlı kanada karşı Troçki'nin başı çektiği kanat boykot taraftarıydı. Troçki 8'e karşı 9 oy almış olsa da, Merkez Komite iki eşit parçaya bölündüğünden, meseleyi Demokratik Konferans'ın Bolşevik üyelerine danışma kararı alınmıştı. Rikov'u Kamenev ve Riazanov'un, Troçki'yi Sverdlov ve Stalin'in desteklediği tartışmada boykotçular 77'ye karşı 50 oyla kaybettiler.[3] Finlandiya Viborg'da bulunan Lenin 23 Eylül'de şöyle yazıyordu: "Boykotçuluk Demokratik Konferans'taki Bolşevik grubunda yenilgiye uğratıldı. Yaşasın boykot! ... Troçki boykot dedi: Bravo Troçki yoldaş!" Lenin'in usule de itirazı vardı: "Konferanslardan birindeki bir grup, partinin en yüksek organı değildir ve en yüksek organların bile kararları deneyim temelinde gözden geçirilmelidir. Ne pahasına olursa olsun hem Yürütme Komitesi'nin tam katılımlı toplantısında hem de bir olağanüstü parti kongresinde boykot sorununu çözüme bağlamalıyız. ... Partimizin tepesinde gözle görülür yalpalamalar olduğuna ve bunun yıkıma yol açabileceğine en ufak bir şüphe yoktur."[4]

Neyse ki Bolşeviklerin Ön Parlamento faslı çok uzun sürmedi. Toplantıya katılan Bolşevikler Troçki'nin bu oluşumu yerden yere vuran konuşmasının ardından çekildiler; bu tepkisel geri çekilme kararı Bolşeviklerin iki gün önce, 5 Ekim'de yaptığı toplantıda alınmış ve karara bir tek Kamenev karşı çıkmıştı. Ne var ki Ön Parlamento tartışmaları daha büyük yangınların habercisiydi.

Lenin 6 Eylül'de *Raboçi Put*'ta (yeni Bolşevik gazete) "Uzlaşmalara Dair" yazısını kaleme alır. Devrimin en uzlaşmaz ismi olarak bilinen birinin kaleminden devrimden bir buçuk ay önce çıkma ilginç bir yazıdır. Suhanov bu yazıyı Lenin'in yem atması olarak görüp ikiyüzlülük diye damgalar. Buna göre, Lenin büyük Sovyetlerde çoğunluğu ele geçirdiğini görünce, muarızlarını rehavete sürüklemek adına böyle bir yönteme başvurmuştur.[5] Oysa herhangi bir ikiyüzlülük yoktur. Lenin bu yazıyı yazdığında (1 Eylül), Petrograd ve Moskova Sovyetlerindeki ezici Bolşevik zaferlerden henüz tümüyle haberdar değildi. Dahası haberdar olsaydı bile, taktiksel farklar olmakla birlikte muhtemelen yine de bu stratejiyi uygulayacaktı: Yukarıda açımlanan, bir devrimci demokratik tavır olarak Bütün İktidar Sovyetlere iktidar stratejisi.

Lenin kartlarını gayet açık oynar. "Devrimciyseniz devrim yapın, biz de destek verelim; yoksa çekilin ve yapana mani olmayın" demeye getirir:

> Sokaktaki adamın Bolşevikler hakkındaki genel kanısı Bolşeviklerin asla, hiç kimseyle uzlaşmaya varmayacağı yönündedir ve Bolşeviklere iftira atmayı görev bilen basın da bu düşünceyi beslemektedir. Devrimci proletaryanın partisi olarak bu düşünce bizim için gurur vericidir, zira sosyalizm ve devrimin temel ilkelerine bağlılığımızı düşmanlarımızın bile kabul etmek zorunda kaldığını kanıtlamaktadır. Ne var ki bu düşüncenin yanlış olduğunu belirtmek zorundayız. ... Bolşevikler hükümette yer alma gibi bir yükümlülük altına girmeden (enternasyonalistler için böyle bir şey proletaryanın ve yoksul köylülerin diktatörlüğü kurulmadıkça imkânsızdır) iktidarın proletarya ve yoksul köylülüğe

doğrudan devri talebinden ve bu talep için devrimci yöntemlerle mücadeleden vazgeçeceklerdir. Ama gün gibi aşikâr olan ve dahası SR'ler ve Menşevikler için yeni olmayan bir koşulla: Sınırsız propaganda özgürlüğü ve Kurucu Meclis'in daha fazla erteleme olmaksızın, hatta daha da erken bir tarihte toplanması şarttır.[6]

Yani Bütün İktidar Sovyetlere sloganına geri dönüş! Temmuz yenilgisi sonrası bırakılan Bütün İktidar Sovyetlere sloganı, Kornilov'un ezilmesinin ardından Sovyetlerin hâlâ birkaç atımlık cana sahip olduğunun görülmesiyle ("artık militan sınıf örgütleri olan İşçi, Asker ve Köylü Temsilcileri Sovyetleri"[7]) yeniden benimsenmişti. Lenin'e göre, "münhasıran Sovyetlere sorumlu olacak bir hükümet" kurma koşulu kabul edildiği takdirde, "Bolşevikler başka hiçbir koşul sunmadan, devrimin barışçıl şekilde ilerlemesine güvenecek"tir. Lenin'in "sınırsız propaganda özgürlüğü" sağlandığında çoğunluğu yanlarına çekeceklerine olan inancı tamdır. Lenin hodri meydan der: "Menşevikler ve SR'ler de bu uzlaşmadan kazançlı çıkacaklardır, çünkü ... *kendi* bloklarının programını halkın bariz bir ezici çoğunluğunun desteğiyle gerçekleştirmek için tam bir fırsat elde edecek"lerdir. Bolşeviklerin bunun karşısında istedikleri tek şey, "görüşlerini gayet özgür bir şekilde savunma ve gerçekten tam bir demokrasi ortamında Sovyetlerde nüfuz elde etmek için çalışma yürütme fırsatı edinmektir."[8] Menşevikler ve SR'ler iktidarsız olduklarından, başa geçmeye yanaşmayacaklardır, ama Eylül sonrasında buna az çok *benzer* bir koşul sağlanacaktır, en azından Bolşevikler cephesinden.

Lenin'in hesapları iktidarın bir an önce ele geçirilmesi üzerineydi. Ama bu yazıda henüz doğrudan ayaklanma perspektifi yoktur. Lenin Bolşeviklerin Sovyetler içindeki gücünü hâlâ yeterli görmediğinden, diğer partilere mensup emekçileri kendi programına çekmek için uğraşır. Dahası Kornilov dar-

besi sonrasında bu partilerin içinde bir sol mayalanma vardı ve bundan da yararlanıp kazanımlar elde etmeye çalışır. Fakat kısa süre sonra hem Bolşevikler belli başlı Sovyetlerde önderliği ele geçirirler, hem de diğer partilerde sağ galebe çalar. İktidarın alınması için vakit gelmiştir.

Lenin bundan sonraki yazılarında Bütün İktidar Sovyetlere sloganına ilaveten ve öncelikle ayaklanma perspektifini de gündeme almış, büyük kentlerdeki Sovyetler içinde çoğunluğu ele geçirmiş olan Bolşeviklerin daha fazla beklemesinin demokrasicilik oynamak anlamına geleceğine kanaat getirmiş ve harekete geçmenin şart olduğunu anlatmaya başlamıştı. Bu sebeple, parti yönetimi içinde sonu gelmez görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştı.

Gerçekten de Bolşeviklerin devriminden önceki son bir buçuk ay Lenin'in parti önderliğini iktidarı almaya, üstelik zor yoluyla almaya ikna etme çabalarıyla geçer. Bu dönemde yazdıklarının başlıkları bile durumu anlatmak için yeterlidir: "Bolşevikler İktidarı Ele Geçirmelidir" (12-14 Eylül), "Marksizm ve Ayaklanma" (13-14 Eylül), "Kriz Olgunlaştı" (28 Eylül), "Bolşevikler İktidarı Ellerinde Tutabilecekler mi?" (1 Ekim) ve ayaklanma-iktidar konulu birçok mektup. Birçoğu zehir zemberek olan bu yazılarda Lenin kimi zaman iktidarı almanın çok erken olduğunu düşünen kimi zaman da iktidarı almak için Sovyet kongresini beklemek gerektiğini savunan yoldaşlarına karşı saldırıya geçer.

Lenin'in histeriye varacak şekilde sürekli yazması sebepsiz değildi; hem kendi cephesinden büyük bir fırsat kaçırıldığını düşünüyor hem de saklandığı yerden sesini duyuramıyordu. Örneğin Lenin'in ayaklanma direktiflerini verdiği "Marksizm ve Ayaklanma" adını taşıyan mektuplarını Bolşeviklerin Helsingfors sorumlusu Smilga 15 Eylül'de Petrograd'a getirip Krupskaya'ya verir. O da Stalin'e ulaştırır ve bu satırlar Sverdlov'un evinde toplanan Merkez Komite toplantısında

okunur. Buharin dehşete kapıldıklarını söyler: "Kimse ne yapılacağını bilmiyordu. Herkes bir süre öylece kalakaldı. Ardından fikir teatisi yapıp bir karara vardık. Merkez Komite belki de partimizin tarihinde ilk kez Lenin yoldaşın bir mektubunu yakma kararını oybirliğiyle aldı. Bu hadise o zaman kimseye duyurulmadı."[9]

Troçki 20 Eylül'de Petrograd Sovyeti'ne bütün iktidarın Sovyetlere devrini tartışmak üzere yeni bir Tüm Rusya Sovyet Kongresi toplanması talebini götürür ve ertesi gün bu talep doğrultusunda bir karara imza atılır. Bolşevikler iki hafta içinde yeni bir Sovyet Kongresi toplanmadığı takdirde kendi kongrelerini toplayacakları tehdidinde bulununca, mevcut MYK 23 Eylül'de talebi onar ve kongrenin 20 Ekim'de toplanması kararı alınır. Lenin bu durumdan hiç memnun değildir. 24 Eylül'de bir yazısına şu notu düşer: "Sovyet Kongresi ta 20 Ekim'e ertelendi. Rusya'nın mevcut temposunda bu neredeyse çıkmaz ayın son çarşambasına ertelemek demek."[10] 27 Eylül'de kendisi gibi Finlandiya'da bulunan Sovyetler Bölge Komitesi başkanı Smilga'ya bir mektup yazar. "Ne yapıyoruz biz? Sadece kararlar alıyoruz" diyerek zaman kaybedildiğini, 20 Ekim'deki Sovyet Kongresi'ni beklemenin yanlış olduğunu vurgular. "Parti içinde silahlı ayaklanma konusunda ciddi bir tutum için ajitasyon yürütmeliyiz" der. Smilga'ya da Helsingfors'taki en sadık asker unsurlarından gizli bir komite kurarak Finlandiya'daki askerlerin ve Baltık Donanması'nın Petrograd'a çıkarma yapması için hazırlıklara girişilmesi talimatını verir. Lenin'in planları arasında bu dönemde Finlandiya'dan Petrograd'a yürümek epey önemli bir yer tutsa da, bu plan hayata geçmeyecektir. Lenin Riga'nın olduğu gibi Petrograd'ın da Almanlar tarafından fethedileceğinden, daha doğrusu bir Alman-Rus işbirliğiyle Almanlara terk edileceğinden, böylece Bolşeviklerin iktidarı alma imkânının ilelebet ortadan kalkacağından endişe etmektedir. İktidarın

hemen alınması için ısrarla bastırmasının temel sebeplerinden biri de budur.

28 Eylül'deyse "Kriz Olgunlaştı" yazısını kaleme alır. *Raboçi Put*'ta yayınlanan ve yayın kurulunun yine bir kısmını sansürleyip kaybettiği bu yazıda,[11] "Merkez Komite'de ve partinin üst halkalarında Sovyetler Kongresi'ni beklemekten yana olan, iktidarın doğrudan alınmasına ve doğrudan ayaklanmaya karşı çıkan bir eğilim ya da kanaat olduğu hakikatini kabul etmek zorundayız" der. Lenin'e göre bu "tam bir aptallıktır." Lenin fırsatın kaçmakta olduğunu düşünmektedir. Dahası kendisine ayak oyunları yapıldığı vehmine kapılmıştır. "Daha Demokratik Konferans'ın başlangıcından bu yana bu tür bir politika için ısrarlı taleplerime Merkez Komite'den *cevap bile alamadığımı* göz önünde bulundurarak, merkez yayın organımızın makalelerimde ... kırpmalar yaptığını göz önüne alarak ... Merkez Komite'den istifamı sunmak zorundayım" der.[12] Lenin'in salt protesto mahiyetinde görülemeyecek olan istifasının sebebi Merkez Komite disiplinini çiğnemek yerine parti tabanında rahatça görüşlerini yayma imkânı elde etmekti; Lenin parti tabanının yöneticilerden çok daha solda olduğunu biliyordu ve fırsatı kaçırmak yerine en temelden gitmeyi göze almıştı. İstifa geri çevrilmiş olsa da, Lenin bu yazıyı parti içinde epey bir kesime ulaştırmayı başarır ve istediği etkiyi yaratır. İlk ayaklanma –Bolşeviklerin kapitalist düzene karşı ayaklanmasından önce (bazı) Bolşeviklere karşı ayaklanma– başarıya ulaşmış gibidir.

Yeni Hükümet Eski Taam

Yeni koalisyon hükümetinin başında eskiden kalma bin tane dert vardı. Fakat kırsaldaki hareketliliği bastırmak Geçici Hükümet'in en önemli gayesi haline gelmişti. Bu yolla cephenin ve şehirlerin iaşe ihtiyacını karşılayacağını ve böylece kent

proletaryasını da susturacağını düşünüyordu. Kerenski'nin elinde General Kornilov'un geliştirdiği plan çerçevesinde köylü hareketinin tüm taşrada bastırılması planı zaten hazırdı. Eylül ayında bu amaçla özel komiteler kurulmuştu, Ön Parlamento komisyonu da bu saldırıda yerini almış ve Menşeviklerin köylerde düzeni oturtmak adına "merkezî mücadele yürütmek üzere kamu örgütleri komiteleri" kurulması teklifini incelemeye almıştı. Nitekim Tambov, Oryol, Saratov, Tula, Penza gibi köylülerin ağır bastığı birçok yerelde sıkıyönetim ilan edildi. Rakamlar çok şey anlatıyor: Eylül-Ekim ayında köylülere karşı 112 kez silahlı müdahalede bulunulmuştur.[13]

Hükümetin korkuya kapılması nedensiz değildi. Köylüler birçok yerde yasallığı dinlemeden topraklara el koymaya başlamış, eskinin egemenlerine karşı intikam eylemlerine girişmişlerdi. Örneğin gazeteci M.P. Price yerel Sovyetlerin ve toprak komitelerinin Samara, Simbirsk, Saratov ve Ufa'da toprağın toplumsallaştırılması planlarını hazırladıklarını ve daha Ekim'den önce hayata geçirdiklerini, bu bakımdan toprak sorununun genel hatlarıyla hallolduğunu söyler. "Toprak beylerinin mülksüzleştirilmesi ve toprağın komün temelinde paylaşımı gerçekleşmişti ve sadece yasal onayı bekliyordu."[14] Price'ın tespitinin belli bir abartı içerdiği ve bütün kırsal için geçerli olmadığını unutmamak gerekir, fakat kırsaldaki durumun hükümet açısından kontrolden çıktığı kesindi.

Hükümetin başındaki dert bir tane değildi. Suç oranları artmış, genel karışıklık had safhaya çıkmıştı. Soygun, gasp, cinayet ve linç haberleri vaka-i adiyedendi. Keza Eylül ayında borsa çökmüş, "orta sınıfların belli kesimlerini yoksullaştırarak ekonomik kaosa yol açmıştı."[15]

Ulusal azınlıklar da söküğünü dikemeyen hükümetten medet ummayı bırakıp kendi yolunu çizmeye başlamıştı. İlk çatlağın, sosyalistlerin çok güçlü olduğu Gürcistan'dan gelmesi daha garipti, zira esas güçlü olan sosyalistler uzlaşma meraklı-

sı Menşeviklerdi. Bu dönemde, Gürcistan'daki sosyal-demokratların ve SR'lerin öncülüğünde, ipleri burjuvazinin elinden alarak yönetecek bir yerel "devrimci demokrasi" kuruldu. "Sovyetlerin ve sosyalist partilerin temsilcilerinden oluşan, ama Menşeviklerin egemen olduğu ve başında da önderleri E. Gegeçkori'nin yer aldığı bir Kafkas Devrimci Komitesi (Revkom) kendisini bölgenin en üst iktidar mercii ilan etti... Kerenski Eylül başlarında Revkom'un dağıtılması emrini verince, SR'ler ile Menşevikler arasındaki yerel birleşik cephede ciddi bir çatlağa yol açacaktı."[16]

Keza 5 Ekim'de Kuban Kazaklarının Meclisi (Rada), Kuban'ın Rus Milliyetleri Federasyonu'nun bir parçası olarak bağımsız bir cumhuriyet olduğunu ilan etti. Birkaç gün sonra Kuban, Don, Terek ve Astrahan Kazakları ile Kuzey Kafkas halklarının da dahil olduğu Güneydoğu birliğini oluşturma kararı aldılar.[17]

Fakat esas sorun büyük şehirlerdeydi ve sorunun başını da Bolşevikler çekiyordu. Yeni hükümetin kurulduğu 25 Eylül günü Petrograd Sovyeti yarım kalan işi halletmek, yeni Merkez Yürütme Komitesi'ni seçmek üzere toplandı. İşçi Kanadı'nda Bolşevikler 22 oydan 13'ünü alırken, SR'ler 6, Menşevikler 3; asker kanadındaysa Bolşevikler 9, SR'ler 10, Menşevikler 3 isme sahipti. Toplamda 44 isimden 22'sine sahip olan Bolşevikler son birkaç ayda nasıl muazzam bir ilerleme kaydettiklerini ispatlamışlardı. Bolşevikler yönetimde tam yüzde elliye sahip olsalar da, Sol SR'lerin de desteğiyle çoğunluğu ele geçirmişlerdi. Nitekim ilk adım olarak Troçki Petrograd İşçi Sovyeti'nin, bir süre sonra da Bolşevik Andrey Sadovski, Asker Sovyeti'nin yeni başkanı seçilir. Sovyet'in yeni prezidyumunda Bolşevikler Troçki, Kamenev, Rikov ve Fedorov'un şahsında dört isimle temsil edilirken, SR'ler iki, Menşevikler bir üyeye sahipti. Sovyet'in uzlaşmacı sosyalistlerin elinden kurtarılmış yönetiminin ilk beyanı, Kerenski hükümetinin karşıdevrimci

niteliğini teşhir etmek ve Sovyet iktidarı için mücadele çağrısında bulunan bir karar metnine imza atmak oldu. "Yeni hükümet devrim tarihine iç savaş hükümeti olarak geçecektir... Yeni hükümete tüm devrimci demokrasinin tek bir yanıtı olacağına olan sarsılmaz inancımızla söylüyoruz: Hükümet İstifa!"[18]

Yeni hükümetten bir hoşgeldini esirgeyen sadece Bolşevikler değildi. 24-26 Eylül'de demiryolu işçileri greve giderek ulaşımı ülke çapında durma noktasına getirdiler ve sonrasında da grevler kısmen devam etti. Uzlaşmacı sosyalistler mırın kırın ederken, Bolşevikler bu haklı greve tam destek verdiler. Sadece bir ay sonra iktidarı aldıklarında, işçi sınıfının içinde en örgütlü muhalefeti yine demiryolu işçilerinden görecek, ama bu çapraşık sorunu görece kolay halledecek olmalarında bu desteğin payı hafife alınamaz.

Hükümeti sadece işçi ve köylüler değil, askerler de terk etmişti. Eylül sonunda cephenin her yerinden Bolşeviklerin güçlendiği bilgisi akıyordu. Örneğin 12. Ordu'dan, "Bolşevikler dışında tek bir [siyasi] hareketin bile herhangi bir popülerliği yok"; Güneybatı cephesinden "Bolşevik dalga cephe gerisindeki genel dağılmadan ötürü mütemadiyen büyüyor" raporu iletiliyordu.[19]

Toplumun tüm ezilenleri huzursuzdu ve huzursuzluğunu içinde tutmuyor, huzursuz edenleri huzursuz ediyorlardı Geriye tek bir eksik parça kalmıştı, o da farklı kaynaklardan akan bu huzursuzlukları birleştirip tek bir mahrece akıtacak bir devrimci partiydi. Ve "*böyle bir parti var*"dı!

ON İKİNCİ BÖLÜM

Bolşevikler Ayaklanıyor: Ekim Devrimi

Yukarıda anlatılanlardan anlaşılacağı üzere, yeni hükümet Ekim ayında hiçbir şey yapmasaydı bile iktidara tutunması için bir mucize gerekliydi. Özellikle de son birkaç aydaki icraatlarıyla ipin ucunu kaçırmıştı. Bu açıdan, en uzun Ekim'deki yanlışları yalnızca üzerine tuz biber ekti.

İlk yanlış karar devrimin kalbi Petrograd'a ilişkin alındı. Almanlar Estonya adalarını ele geçirdikten sonra hükümet Petrograd'ı tahliye etme kararı aldı. Başkent Petrograd'da 1917'de nüfus artmasına karşın, tahıl sevkiyatı savaş öncesine kıyasla yarı yarıya azalmıştı. Reel ücretler ve rublenin satın alma gücü daha da düşmüştü. Hükümet kaynayan kazanın ateşini harladı. Petrograd'ın terk edilmesi haberi hükümete güveni sarsmış, kitlelerin kendine olan güvenini yerine getirmişti.

Bu hamlenin önemini, hem birkaç yıl sonra Bolşeviklerin İç Savaş sırasında Petrograd'ı tahliye edip etmeme tartışmasıyla hem de İspanya İç Savaşı'nda Madrid'in tahliyesiyle paralellik kurarak anlamak mümkündür. Bolşevikler İç Savaş'ta (1918-21) ağır yaralar almaya başlayınca, Petrograd'ın tahliye edilmesi ve başkentin taşınması fikri yönetim katında ciddi

rağbet görmüştü. Fakat Troçki'nin Petrograd savunmasında direnme ısrarı sayesinde Bolşevikler hem sanayi ve insan kaynağı bakımından önemli bir cepheyi elde tutmuş hem de moral üstünlüğü ele geçirmişti.[1] İspanya'daysa tam tersi olmuş, Franco güçlerinin Madrid'e yaklaşması karşısında paniğe kapılan hükümet, savaşın daha en başında Madrid'i tahliye etme kararı almış, bu adımıyla ciddi güven kaybetmiş ve Beşinci Kol efsanesini besleyerek şehirde güvensizlik tohumları da ekmişti.[2]

Kerenski'nin yapacağı fazla bir şey kalmamıştı. Toplumsal sorunlara verdiği yanıtlar birkaç ay içinde görülmüştü ve bir fırsat daha verilse yine aynı hamleleri hayata geçirmeye çalışacaktı. Böyle bir fırsat da verilmediğinden, politikaları iyice menfi bir nitelik kazanmıştı: Sovyet'i işlevsizleştirmek, saf dışı bırakmak. Bolşeviklerin fişek hızıyla yükseldiğinin ve yeni bir Sovyet kongresi toplandığı takdirde Bolşeviklerin yönetimde çoğunluğu alıp Kerenski hükümetini ıskartaya çıkartacak "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganını ilan edeceklerinin bilincindeydi. Bu yüzden Kerenski ve de mevcut MYK kongreyi ertelemek için yoğun çaba harcıyordu. "Demokrat" Kerenski demokrasinin en üst biçimi karşısında yenilgiyi hazmedecek biri değildi: Kongre toplandığı takdirde Kongre'yi "teğmenler, subay okulu öğrencileri ve şok taburlarından askerlerle" dağıtmak için açık açık hazırlık yapıyordu.[3]

Bu açıdan, Kerenski Bolşeviklerin gücünün birçok Bolşevikten daha çok farkındaydı.

Bir Kez Daha Ayaklanma Tartışmaları

Lenin nihayet 7 Ekim'de tebdili kıyafetle Petrograd'a geri döner. Birkaç hafta önce, hâlâ polis tarafından aranmakta olan Zinovyev de geri döndüğü ve Temmuz Günleri'nden bu yana ilk kez MK toplantılarına katılmaya başladığından kadro ta-

mamlanmıştır. Eylül ayında yazı yoluyla gerçekleşen tartışmalar bundan böyle yüz yüze yaşanacaktır.

10 Ekim'de Bolşevik Merkez Komitesi tarihî toplantılarından ilkini gerçekleştirir ve Kamenev ve Zinovyev'in muhalefetine rağmen ayaklanma yanlısı karar alınır. Lenin'in ayaklanma talebini gündeme getireceği için parti konferansından MK toplantısına çevrilen oturum, Petrograd'da hazır bulunan 12 MK üyesinin katılımıyla toplanır. Toplantı yeri, tarihî kararın dramasına uygundur: Enternasyonalist Menşeviklerden Suhanov ile emektar Bolşeviklerden olan eşi Galina Flakserman'ın evi.[4] Kocasını bir daha o yorgunlukla gecenin köründe eve dönmek yerine(!) şehrin öbür yakasındaki ofiste kalmaya ikna eden Galina Flakserman, MK toplantısının on saat boyunca huzur içinde gerçekleştirilmesini sağlar.

Lenin lafa kitabın ortasından başlar. Ayaklanma sorununa Eylül'den bu yana bir ilgisizlik olduğunu, bunun kabul edilemeyeceğini söyler. Çok zaman kaybedilmiştir, kitlelerin ilgisizliği kelimelerden ve karar metinlerinden sıkılmış olmalarıyla açıklanabilir, çoğunluk bizim yanımızda olduğuna göre işin teknik yanına eğilmek gerekir, der.[5] Uritski her açıdan zayıf olduklarını, Petrograd'daki işçilerin 40 bin tüfeği olduğunu, bununla devrim olmayacağını söyler. Cerjinski'nin önerisiyle MK üyelerinden müteşekkil bir Siyasi Büro kurulur. Ama Lenin, Zinovyev, Kamenev, Troçki, Stalin, Sokolnikov ve Bubnov'dan oluşan bu 7 kişilik büro hiçbir zaman toplanmayacak ve atıl kalacaktır. Hazırlanan karar metni ikiye karşı on oyla kabul edilir. Ayaklanmanın gerekçelerini sunan metinde, "Rusya Devrimi'nin uluslararası durumu (tüm Avrupa'da dünya çapındaki sosyalist devrimin güçlenmesinin uç tezahürü olarak Almanya'da donanmadaki isyan);[6] Rusya'daki devrimi ezmek adına emperyalistler arasında barış antlaşması tehdidi); askerî durum (Rus burjuvazisinin ve Kerenski ile şürekâsının Petrograd'ı Almanlara teslim etme konusundaki şüphe götür-

mez kararı); tüm bunlara ilaveten köylü ayaklanmaları ve halkın partimize duyduğu güven artışı (Moskova'daki seçimler); son olarak, ikinci bir Kornilov meselesi için bariz bir hazırlık olması; Kazakların Petrograd'a getirilmesi; Minsk'in Kazaklar tarafından kuşatılması vb. askerî ayaklanmayı gündeme getiriyor" denir ve tüm parti örgütlerine bu yönde hazırlık yapma çağrısında bulunulur. Somut bir ayaklanma planı ortaya konmamış ve bu nedenle sonrasında kararın nasıl yorumlanması gerektiği konusunda Bolşevikler arasında ciddi görüş ayrılıkları ortaya çıkmış olsa da, ayaklanmanın 20 Ekim'deki Sovyetler Kongresi'nden önce başlamasını hükme bağlayan bu karar metni Zinovyev ve Kamenev haricindeki on üyeden evet oyu alır ve böylece Lenin'in bütün iktidarı Sovyetlere devretmek üzere silahlı ayaklanmaya hazırlanma görüşü MK tarafından onanmış olur.

Fakat sorun çözülmüş olmaktan uzaktır. Zinovyev ve Kamenev hemen ertesi günü tavırlarını partiye duyurmak üzere harekete geçerler. Silahlı ayaklanmaya kalkışmanın devrimin sonunu getireceğini savunarak Kurucu Meclis ile Sovyet'in yan yana var olacağı bir çözümün en doğru yol olduğunu beyan ederler: "Kurucu Meclis de devrimci çalışmalarında Sovyetlere yaslanabilir. Kurucu Meclis artı Sovyetler – işte ilerlemekte olduğumuz karma devlet kurumu türü. Partimizin bu temelde gerçek bir zafer elde etme şansı muazzamdır."[7] Bir haftaya kalmadan, 16 Ekim'de yeni bir Merkez Komite toplantısında sorunlar yeniden en keskin haliyle ortaya konacaktır.

Bu arada, Bolşeviklere kitle örgütlerinden ardı ardına destek yağmaktadır. 17 Ekim'de Kuzey Bölgesi Sovyetleri'nin gayriresmi kongresi toplanır. Lenin'in askerî ayaklanmanın başlaması için yararlanılmasını defalarca dile getirdiği bu kongre, iktidarın Sovyetlere devrini öngören Bolşevik programı onaylar.[8] Keza yine bu dönemde kurulmuş olan Daimi Garnizon Konferansı da 18 Ekim'de imza attığı kararla, bundan sonra

yalnızca Askerî Devrimci Komite'nin onayladığı emirlere uyacağını duyurur. Troçki'nin aktardığına göre, asker Sovyetleri askerlerin siyasi temsilcisi olsa da, Garnizon Konferansı alay komiteleri olarak kurulmuştu ve "birliklerinin günlük yaşamlarına kılavuzluk edecek ve böylece daha dolaysız pratik bir ... temsil sağlayacaktı."[9] Bu açıdan fabrika komitelerinin askerler arasındaki muadiliydi.

Sovyet uzlaşmacı önderliklerin etkisiyle bir süre sonra hantal hale gelmişti. Başlangıç amacını layıkıyla yerine getirerek işçi, asker ve köylülerin anbean değişen taleplerine yanıt veremiyor, başka bir deyişle makro siyaseti mikro siyasetten koparak iş görüyordu. Bu nedenle, "Bolşevikler işçi Sovyet'i aracılığıyla büyük siyasi sorunlarda güvenle işçilere yaslanabilirlerdi. Fakat fabrikalarda patron olabilmek için fabrika ve işyeri komitelerini harekete geçirmek zorunlu bir koşuldu. Terkibi itibariyle Asker Sovyeti Bolşeviklere garnizonun çoğunluğunun sempatisini garanti ediyordu. Yine de, pratikte askerî birliklere sahip olmak için doğrudan doğruya alay komitelerine yaslanmak gerekiyordu. Ayaklanmayı önceleyen dönemde Garnizon Konferansı'nın Asker Sovyeti'ni kendi doğallığında kenara iterek birinci plana yerleşmesinin izahı budur. Sovyet'in en seçkin vekilleri zaten Konferans üyeleri arasında yer alıyordu."[10] Özellikle belirtmekte yarar var, örgütlerden birinin diğerinin yerini alması gibi bir durum söz konusu değildi, bilakis palimpsestvâri bir ilişkiyle üst üste binme, çakışma söz konusuydu. 1917'de örgüt fetişizmi yoktu, kurulan örgütler kitlelerin demokratik emellerini doğrudan karşılayamadığı ya da yetersiz geldiği oranda başka örgütlenme biçimleriyle takviye ya da ikame ediliyordu ve tam da bu sayede 1917 başarılı bir devrime ilerleyebilmişti.

İşte bu Garnizon Konferansı 18 Ekim'deki ilk toplantısında Petrograd Sovyeti'nin çağrısıyla silahlı bir devrime ilerlemeye hazır olduğunu ilan ediyordu. Askerî birliklere gönderilen

yazıda, Asker Sovyetlerince karşı-imza atılmamış hiçbir emre uyulmaması bildirilmişti. Bu, fiilen, ordunun devrim safına geçtiği, başka bir deyişle Geçici Hükümet'in ordusuz kaldığı anlamına geliyordu. Konferansta birkaç çatlak ses dışında oybirliği vardı. Devrimin nasıl bir ezici çoğunluğun iradesiyle gerçekleşmekte olduğunun daha iyi bir kanıtı olamaz. Bolşevikler sadece bu iradeye yön vereceklerdi.

Troçki garnizonların Bolşevik saflara geçmesinin devrimin görece kansız bir şekilde gerçekleşmesinin anahtarı olduğuna dikkat çekmekte haklıdır. Bolşevikler ayaklanma ve çatışmalar sırasında ezeceği ya da yanına çekeceği kesimleri doğru örgütlenme ve akıllı bir planla iktidarın alınma ânından *günlerce önce* yanlarına çekmeyi başarmışlardı. Bunu anlamak istemeyen Daniels, "'ayaklanma' tabiri sanırım birkaç kamu binasındaki nöbetçi muhafız değişimini anlatmak için fazla iddialı bir laftır" diyerek Bolşeviklerin kan dökülmesini engellemiş olmalarını küçümser.[11] Oysa Bolşevikleri kan dökülmesini engelleyecek kadar kusursuz bir şekilde devrimi örgütledikleri için tebrik etmesi gerekirdi. Devrimlerin kaderi budur, ne yapsalar eski düzenin savunucularına yaranamazlar!

Bolşeviklere dört bir taraftan destek bildirimleri yağarken, Sovyet'in uzlaşmacı önderliği çaresizce olan bitenleri seyrediyor görüntüsünden kurtulmak adına, 14 Ekim'de Bolşeviklerin iktidarın Sovyetlere devri kararını reddeder. Devlet iktidarını almamakta direnen uzlaşmacı sosyalistler, çok değil on gün sonra –zaten fiilen kaybettikleri– Sovyet'teki iktidarlarını resmen de kaybedeceklerdir.

Bu sırada Lenin parti yönetimindeki çatlak seslerden ve ayaklanmanın gecikmesinden ötürü bir MK toplantısı daha talep eder; fakat bu kez toplantı partinin Petrograd'daki yerel yöneticilerinin de katılımıyla gerçekleşecektir. Troçki Sovyet toplantısında olduğundan 16 Ekim'deki bu genişletilmiş MK toplantısında yer alamaz. Böylece derhal ayaklanmadan

yana olup Lenin'den farklı bir düşünceyi dile getiren isim, Troçki'yle yakın temas içindeki Kirilenko olur. Ayaklanmanın mutlak surette gerçekleşmesini savunsa da, Lenin'in kongre öncesinde olsun ısrarına katılmaz. "Kirilenko Askerî Devrimci Komite ve Garnizon Konferansı'nın ortaya koyduğu politikayı savunur. Nitekim ayaklanma da bu yolda gelişmeye devam edecekti."[12] Kamenev ve Zinovyev ise ayaklanmaya kesinkes karşı olduklarını bir kez daha dile getirirler. Zinovyev öncelikle, "ayaklanmanın başarılı olup olmayacağı konusunda şüphelidir"; Kamenev ise "geçtiğimiz hafta askerî ya da teknik anlamda hiçbir şey yapmadık. [10 Ekim'deki ayaklanmayla ilgili] karar sadece hükümete örgütlenmesi için fırsat verdi" itirazını yöneltir.[13] Lenin'in silahlı ayaklanmaya hazırlanılmasına ilişkin karar metni 3 çekimser 2 aleyhte oya karşı 20 oyla kabul edilir. Fakat çoğunluk yine de o kadar çoğunluk değildir. Zinovyev'in "Sovyetler Kongresi'nin Bolşevik seksiyonuyla bir konferans düzenlemeden harekete geçmek kabul edilemez" mealindeki karar metni 6 üyeden destek alırken, 3 isim de çekimser kalır.[14]

Toplantının hemen ardından Zinovyev ve Kamenev tam katılımlı bir MK toplantısı talep ederler. Ayrıca Kamenev MK'ye istifasını sunar. Fakat asıl bomba iki gün sonra patlayacaktır. Zinovyev'le ortak hareket eden Kamenev, Gorki'nin gazetesi *Novaya Jizn*'de, "sadece Zinovyev ve ben değil, pratikte faaliyet yürüten birtakım yoldaşlar da silahlı bir ayaklanma inisiyatifinin şu anda, mevcut toplumsal güçler dengesiyle, Sovyetler Kongresi'nden bağımsız bir şekilde ve birkaç gün önce alınmasını proletaryaya ve devrime zarar verecek kabul edilemez bir adım olduğunu düşünüyoruz. Her şeyi önümüzdeki günlerde bir ayaklanma kozuna bağlamak düşünmeden, can havliyle hareket etmek olacaktır" açıklamasında bulunurlar. Troçki aynı gün Fabrika ve İşyeri Komiteleri Tüm Rusya Konferansı'nda, "sınıf karşıtlıkları bu kadar keskin olmasaydı,

uzlaşmacılığın bir temeli olabilirdi. İki aşırı kanat var ve devrimci partiler şu an iç savaştan kaçsalar bile, sağcılar yine de devrime ve tüm kazanımlarına karşı saldırıya geçeceklerdir... Bir iç savaş kaçınılmazdır. Bize düşen bunu olabildiğince ağrısız sızısız, işçi sınıfının çıkarlarına uygun olarak örgütlemektir"[15] derken bu mektubun yayınlanması Lenin'i öfkeden deliye döndürür. Lenin MK toplantısına yolladığı mektupta Zinovyev ve Kamenev'i grev kırıcılıkla suçlayıp partiden atılmalarını talep eder: "Bir karar alınmadan *önce* tam bir ay boyunca görüşlerinizi partiden saklamak, ama karar alındıktan *sonra* muhalif görüşlerinizi yaymak, işte buna grev kırıcılık denir."[16]

Zinovyev bu noktada Kamenev'den de daha kötü bir tutum alarak, görüşlerinin arkasında durmak yerine ayak oyunlarına girişir ve görüşlerinin "Lenin'in savaş açtığı görüşlerden çok uzak" olduğunu belirtir. Bir adım daha ileri gider ve suyu bulandırmaya çalıştığı bir mektubu partinin merkez yayın organı *Pravda*'da yayınlatır. Üstelik bu kez gazete editörlerinin, daha doğrusu editörü Stalin'in de desteğini almıştır. "Biz kendi adımıza Zinovyev'in beyanı (ve aynı zamanda Kamenev'in Sovyet'teki açıklaması) ile sorunun hallolmuş olduğuna dair umudumuzu ifade ediyoruz. Lenin'in yazısının tonundaki sertlik temel hususlarda hepimizin hemfikir olduğu gerçeğini değiştirmiyor." O dönem gazete editörleri Stalin ve Sokolnikov'du. Sokolnikov, "editörlerin açıklamasında hiçbir rolü" olmadığına dair parti tutanaklarına geçmiş açıklamasıyla, ortağını ifşa eder: Bu korkunç ifade bir kez daha Stalin'in başının altından çıkmıştır. Nitekim Stalin "tüm durumumuz zaten kendi içinde çelişkili" diyerek Kamenev ve Zinovyev'in sadece partiden atılmasına değil, MK'den atılmalarına da karşı çıkar. Stalin'e göre, iktidarın alınmasını isteyenler ile istemeyenler şeklinde can alıcı bir ayrım yoktur. Tam da bu nedenle, Kamenev'in istifasını durduramamasına karşın (3 oya karşı 5 oyla kabul

edilir); bu kez Kamenev ile Zinovyev'in MK politikaları aleyhinde mücadele yürütmelerini yasaklayan karara karşı çıkar. Bunda da başarılı olamayınca, görüşlerini savunmak ya da parti kurallarına aykırı tutumundan ötürü özeleştiri vermek yerine, 20 Ekim'de gazetenin yayın kurulundan istifa ettiğini açıklar. Fakat MK bu ciddiyetsizlik karşısında, "Stalin yoldaşın beyanını tartışmadan ya da istifasını kabul etmeden bir sonraki gündem maddesine geçme kararı alır."[17]

Bu arada, kongreye üç gün kala Sovyet MYK'si Sovyet Kongresi'nin tarihini 20'sinden 25'ine çektiğini açıklar. Oyalamacılık bu kez Bolşeviklerin işine yarar, zira iç tartışmalarla boğuşan Bolşeviklere bir açıdan ek hazırlanma süresi verir.

18'inde Fabrika ve İşyeri Komiteleri Tüm Rusya Konferansı toplanır. Bolşeviklerin 167 delegeden 96'sına sahip olduğu[18] kongre iktidarın doğrudan Sovyetlere verilmesi konusunda Bolşeviklerin kararını büyük çoğunlukla onaylar.

Belirtildiği üzere, Garnizonlar Bolşevik programın arkasında olduklarını açıklamışlardı: "Bütün İktidar Sovyetlere! Halka barış, ekmek ve toprak!" Bundan güç alan Askerî Devrimci Komite 21 Ekim'de harekete geçti ve Petrograd genelkurmayının kendi kontrolüne bırakılmasını talep etti.[19] Buna karşın ertesi gün, Petrograd Askerî Bölgesi karargâhı Askerî Devrimci Komite'yi tanımadığını açıklayınca Komite ipleri kopardığını açıklayan sert bir açıklama yayınladı.[20] Ayaklanma fiiliyattan önce sözlü düzeyde yaşanıyordu. Geçici Hükümet fevri çıkışlar haricinde uzlaşma arayışındaydı. Sovyet MYK'si yoluyla Askerî Devrimci Komite'nin daha fazla yetkiyle donatılması teklifi geri çevrildi. Meydan okuma kararı alan Askerî Devrimci Komite 24 Ekim'de herhangi bir ciddi karşı çıkış görmeden kamu binalarını ve şehrin stratejik noktalarını ele geçirecekti.

Devrimden önceki bu son Pazar günü olan 22 Ekim, "Petrograd Sovyeti Günü" olarak belirlenmişti. Şehrin dört bir tarafında gösteriler, fabrikalarda ateşli konuşmalar gerçek-

leştirildi. Devrimin gövde gösterisi yapmak için belirlediği o gün, karşıdevrim de cüssesini ortaya koymak istediğinden çıkınından asırlık bezini çıkarmıştı: Din. Misilleme olsun diye aynı gün 1612 İkonu'nun hatırasının yüzü suyu hürmetine Haç Yürüyüşü gerçekleştirilecekti. Petrograd Sovyeti hazırladığı bildiriyle, Kazakları oyuna gelmemesi için uyarıyordu. Çabalar sonuç verdi ve anma iptal edildi.[21] Devrim, büyük bir hadise yaşanmadan gücünü göstermişti. O gün, Bolşevik Laşeviç'in anlattığına göre, "en iyi hatiplerimiz, Troçki, Voladarski, Kollantay ve diğerleri" kentin birçok yerinde konuşmalar yaptılar. Troçki'nin akşamleyin Halkevi'ndeki konuşması özellikle etkileyiciydi: "Sovyet hükümeti yoksullara ve siperlerdeki askerlere ülkenin sahip olduğu her şeyi verecektir. Siz burjuvalar, iki tane kalpağınız var, birini siperlerde donan askerlere vereceksiniz. Sıcak tutan postallarınız mı var? Evinizde oturun, postalları işçiler giysin."[22] Devrim bağıra bağıra geliyordu.

Devrimin Askerî Ayağı

Silahsız devrim olmaz! Eskinin egemenleri iktidarı altın tepside sunmayacağına göre, son sözü güçlü olan söyler. Fakat bu mütearifenin herkes tarafından doğru anlaşıldığını söylemek zordur. Hele ki Bolşevik geleneği sahiplenen çok farklı kesimlerin Bolşeviklerin gerçekleştirdiği devrimi temel aldıklarını söylemek iyiden iyiye zordur.

Bolşeviklerin silah konusunda özünde iki tezleri vardı. Günlük mücadelenin içinde savunma amaçlı münferit silahlanma haricinde, devrimin arifesinde partinin silahlı bir müfrezesinin oluşturulması ve iktidarın alınması aşamasında kilidi çözecek öğe olarak kitlelerin silahlandırılması. Bolşevikler için silahlı mücadelenin bu iki ayağı birbirine bağlı olsa da, nihayetinde "silahlı devrim" derken kastettikleri parti militan-

larının silahlanıp devrim yapması değil, kitlelerin silahlanarak devrimi gerçekleştirmelerini sağlayacak yapılanmaların yaratılmasıydı. Bu organların ilkine *belli oranda* denk düşecek olan yapı Kızıl Muhafızlar'dı.

Devrimin ilk aylarında Kızıl Muhafızlar adında ayrı bir Bolşevik askerî örgütlenme yaratma girişimleri görülmüştü. "Kızıl Muhafızlar" terimi ilk kez 18 Mart'ta *Pravda*'daki bir makalede Bonç-Bruyeviç tarafından kullanılmış, sonrasında Bolşeviklerle özdeşleştirilerek milislere kıyasla daha militan içerimler edinmiş ve dolayısıyla uzlaşmacı Sovyet önderliği tarafından mahkûm edilmişti.[23] Kızıl Muhafızlar kurma girişimi Nisan krizi sonrasında hızlanmış olsa da, esasen Kornilov isyanına giden süreçte kurulmuş ve sonrasında yasal hale gelerek hızla çoğalmıştı. Kızıl Muhafızlar Kornilov sonrasında işçi sınıfının ve Bolşeviklerin önlem alma çabasının ürünüydü. Nitekim kendisini "karşıdevrimle mücadele ve proletaryanın kazanımlarını savunması için kurulmuş proletaryanın silahlı kuvvetler örgütü" olarak tanımlıyordu.[24] Fabrika temelli silahlı birlikler esasen genç Bolşeviklerden oluşuyordu ve özünde bir Petrograd örgütüydü; örneğin Moskova'da pek tutunamamıştı. Çoğunluğu (Ekim ayının başında silah ve eğitim bakımından kötü durumda 5 bin kadar işçi) Bolşeviklerin kalesi Viborg ilçesinde bulunan Kızıl Muhafızlar Sovyet'in "Devrimi Savunma Komitesi"ne bağlıydı.[25]

Kızıl Muhafızlar kâğıt üzerinde herhangi bir partinin organı değildi, hatta Bolşevik parti üyelerinin komuta kademesindeki oranı yüzde 69'ken örgütün genelindeki oranı sadece yüzde 44,3'tü.[26] Fakat giderek Bolşeviklerin silahlı kolu haline geldi. İşçiler devrimi korumak için silaha ihtiyaç duyuyorlardı. Devrimi korumanın yolunun da artık bir silahlı ayaklanmadan, yani yeni bir devrimden geçtiği sonucuna varmışlardı ve bu yolda kendilerine önderlik edecek tek parti Bolşeviklerdi. Kızıl Muhafızlar bu yüzden sayıca artarken Bolşeviklere yaklaştı.

Fakat Kızıl Muhafızların gücü silah yetersizliğinden ötürü kısıtlıydı. Troçki 22 Ekim'de düzenlenen Kızıl Muhafızların Petrograd Konferansı'ndaki 100 delegenin 20 bin kadar savaşçıyı temsil ettiğini, ama bu sayının düz anlamda alınmaması gerektiğini, bu kadar savaşçıya yetecek kadar silahtan mahrum olunduğunu söyler; David Mandel, Stepanov'un sunduğu 34 bin rakamının genel verilerle desteklendiğini söyler; Collins ise toplamda 70 bin ila 100 bin arası bir rakam zikreder.[27] Ayrıca işçi kadınlar da Kızıl Haç bölükleri oluşturmuş, tedarik ve iaşe konusunda ciddi rol oynamışlardı.

Başkent Petrograd'da iktidarın alınmasında Kızıl Muhafızlar kritik bir rol oynamadı, ama "taşrada, özellikle de askerlerin konuşlanmamış olduğu bölgelerde çok daha büyük öneme sahipti."[28] Kızıl Muhafızlar ve Bolşeviklerin askerî örgütlenmesi devrimde önemli yere sahip olacak olsalar da, kilit rol Askerî Devrimci Komite'nindi.

Kornilov darbesinden sonra oluşturulan askerî yapılanmaların bir benzerini Petrograd'da oluşturma düşüncesi Bolşeviklerin aklında vardı. Eylül ayında silahlı ayaklanma sorunu tartışılırken Bolşevikler ayaklanmaya önderlik edecek parti dışı bir "Sovyet" organı kurulmasının zorunlu olduğu sonucuna varmışlardı.[29] Bunun yolları aranırken doktor hastanın ayağına gelmiş, 9 Ekim günü Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi'ndeki Menşevikler, James D. White'ın iddiasına göre, "Petrograd'ı Almanlara terk etme suçlamasından kurtulmak adına",[30] bir devrimci savunma komitesi kurulmasını teklif etmişlerdi. Troçki ise temel sorunun, Petrograd garnizonundaki birliklerin üçte birinin cepheye gönderilmesi olduğunu, Bolşeviklerin bunu fırsat bilip askerlerin siyasi saiklerle sürülüp sürülmediğini anlamak için denetleyici bir mekanizma kurulmasını talep ettiklerini söyler.[31] 9 Ekim'deki Sovyet oturumunda Troçki ve Antonov-Ovseyenko, Askerî Devrimci Komite adlı bir örgüt için tüzük hazırlarlar. 12'sinde iki Menşevik

üyenin itirazına rağmen, Askerî Devrimci Komite Petrograd Sovyeti MYK'sinin tam katılımlı oturumu tarafından onanarak resmen kurulur. Komite artık komiserleri aracılığıyla Petrograd askerî bölge sorumlusunun emirlerini kendi onayından geçtikten sonra hayata geçirecektir. Askerî Devrimci Komite'de Sovyet başkanlığının ve asker seksiyonu başkanlığının yanı sıra, donanma temsilcileri, Finlandiya, sendikalar, fabrika komiteleri, devrimci partilerin askerî örgütleri, sosyalist subay örgütü, MYK askerî departmanı ve işçi milislerinden temsilciler yer alacaktı.[32]

Başında Antonov-Ovseyenko, Podvoiski ve Çudnovski'nin yer aldığı[33] Askerî Devrimci Komite, Kornilov isyanından sonra Baltık bölgesinde ortaya çıkan örgütleri model almıştı. Başlangıcından itibaren sadece bir Petrograd örgütü değil, aynı zamanda başkent çevresini de kucaklayan bir merkez olmuştu.[34] O dönem kurulan sayısız örgüt gibi, Askerî Devrimci Komite'nin de akıbetini devrimci gelişmeler ve bireylerin müdahaleleri belirleyecekti, ama ilk kurulduğu anda ayaklanmanın merkezi olacağına dair bir emare yoktu. 20 Ekim'de ilk tam katılımlı toplantısını yapan Komite, çok değil birkaç gün sonra devrimin kilidini açacaktı.

İktidarın Fethi

23 Ekim gece yarısına doğru Askerî Devrimci Komite'nin meşru kontrol talebine karşı ordudan bir karşı adım daha geldi ve onay mercii olmaktan vazgeçilmediği takdirde Sovyet yetkililerinin tutuklanacağı tehdidi savruldu. SR ve Menşeviklerin araya girmesiyle Askerî Devrimci Komite geri adım attı. Bu ültimatomun "ilkesel olarak kabul edilebilir" olduğu haberi uçuruldu.[35] Fakat hükümet bunu bir güçsüzlük olarak yorumladı ve saldırıya geçme kararı aldı. Albay Polkovnikov hummalı bir şekilde asker ve subay okulu öğrencilerini seferber etti.

24 Ekim sabah erken saatlerde Kışlık Saray, köprüler, tüm demiryolu istasyonları, elektrik santrali ve devlet binaları subay okulu öğrencilerince kontrol altına alındı. Tüm sokak başlarına nöbetçiler dikildi.[36] Yine aynı saatlerde subay okulu öğrencileri tarafından Nikolayevski Köprüsü (Sergey Ayzenştayn'ın *Ekim* filminden hatırlanacağı üzere) kaldırıldı.[37] Albay Polkovnikov Askerî Devrimci Komite'nin atadığı tüm komiserlerin görevden alındığını ve "hukuk önünde" hesap soracaklarını söylüyordu.

Kerenski öğle sularında Mariinski Sarayı'ndaki Ön Parlamento oturumunda hükümeti devirmek amacıyla bir Askerî Devrimci Komite kurulduğunu, bu komitenin üyeleri hakkında yakalama emri çıkardığını ve ayrıca Bolşeviklerin yayın organı *Raboçi Put* ile *Soldat*'ın da kapatıldığını açıkladı. Gerçekten de *Raboçi Put* ve *Soldat* matbaaları 24 Ekim sabahı erken saatlerde basılmış ve maddi zarar verilerek o günkü nüshalar toplatılmıştı. Kerenski sonradan söylem olarak mutlak basın özgürlüğü savunuculuğuna soyunsa da, Geçici Hükümet'in bu demokrasi ihlali ilk değildi.

Yine de bunların hiçbiri Bolşevikleri durdurmak için yeterli olmadı. Bolşevikler baskına karşılık verecek kadar güçlüydü ve öğleye kalmadan, devrimci askerler *Raboçi Put* binasına gelip nöbet bekleyen polisleri alt ettikten sonra gazeteyi basmak için yeniden hazırlıklara giriştiler. Telefon ve telgraf dairesi, demiryolları, devlet bankası gibi bütün stratejik noktalar aynı gün içinde Askerî Devrimci Komite tarafından ele geçirildi. Akşam 7'de Petrograd Sovyeti toplantısında söz alan Troçki Bolşeviklerin kongreden önce harekete geçme planı olmadığını bir kez daha ifade ediyor, fakat kongreyle birlikte iktidarın alınacağını söylemekten geri durmuyordu. Oysa o saatlerde, daha doğrusu 25 Ekim Cuma günü öğle saatlerinde iktidar çoktan alınmıştı bile. Sadece Kışlık Saray (ve dolayısıyla bakanlar) ile askerî karargâhlar ele geçirilmemişti, bunların alın-

ması da "Avrora" kruvazörü ile Peter ve Paul Kalesi'nden bombardımanla gerçekleştirilecekti.

Bu arada, Kerenski Kazakları ve cephedeki askerleri Petrograd'a çağırmakla meşguldü. Çaresiz Kerenski, Genelkurmay Karargâhı *Stavka*'ya telgrafında, "demiryoluyla olmuyorsa yayan gelsinler" diyordu. Fakat bu hamle de boşa çıktı. Sadakatinden şüphe duymadığı Petrograd'daki Kazak bölükleri tarafsız kalacaklarını açıklayınca ve cepheden askerler de bir türlü gelmeyince, Kerenski kaçmaktan başka bir çare kalmadığına hükmetmişti. 25 Ekim günü saat 11.30 civarında Müttefik devletlere Bolşevikleri tanımamalarını söyleyen bir acil telgraf çektikten sonra, başkenti bir daha geri dönmemek üzere terk etti.[38]

Kerenski'nin öğleye doğru bulabileceği sadık askerlerden bir ordu devşirmek üzere şehrin 50 km kadar güneyindeki Gatçina'ya kaçışı Geçici Hükümet'in devrilişinin tescillenmesi anlamına geliyordu. Nitekim öğleden sonra 2.35'te Petrograd Sovyeti'nin özel oturumunda Troçki sahne alır ve Askerî Devrimci Komite adına Geçici Hükümet'in devrildiğini ve Petrograd Sovyeti'nin iktidarı ele aldığını ilan eder. O konuşurken odaya alkışlar arasında Lenin girer: "Vladimir İlyiç Lenin aramızda. Kendisi istenmedik koşullardan ötürü tüm bu süre zarfında bizimle birlikte değildi... Lenin geri döndü, selam olsun!" Troçki'den sonra bu kez Lenin söz alır. O da, "Bolşeviklerin zorunluluğunu her zaman dile getirdikleri işçi ve köylü devrimi[nin] gerçekleşmiş" bulunduğunu duyurur ve bunun somut karşılığını söyler: "Artık bir Sovyet hükümetimiz, yani burjuvazinin tümüyle dışarıda bırakıldığı bir iktidar organımız olacak demektir... Eski devlet aygıtı yerle bir edilecek ve Sovyet örgütleri biçiminde yeni bir yönetim aygıtı kurulacak." Barış ve toprak sorununu derhal çözmeye girişeceklerini belirten Lenin, "proletaryayı dünya devrimine götürecek kitle örgütünün gücüne sahip" olduklarına dair

inancını ifade ederek konuşmasını bitirir: "Yaşasın sosyalist dünya devrimi!"[39]

Bu arada, normalde öğlen 3'te başlaması gereken İkinci Sovyet Kongresi, epey gecikmişti. Gecikmenin kaynağı ayaklanmaydı. Bolşevikler Sovyet Kongresi'ni Kışlık Saray'ın (ve dolayısıyla hükümetin) ele geçirilmesinin ardından başlatmak istediklerinden açılışı sarkıtıyorlardı. Fakat hükümetin teslim alınmasının uzayacağı anlaşılınca tarihî kongre gece 10.45'te başlar. 675 delegenin 343'ü Bolşeviklere mensuptur.[40] Hemen prezidyum seçimine geçilir. Martov söz alıp, sosyalist nitelikte bir ortak hükümet kurulması çağrısında bulunur. Lunaçarski de Bolşevikler adına bu teklife hayır denemeyeceği yanıtını verir. Öneri oybirliğiyle kabul görür. Fakat aylardır burjuvazinin her dediğine olur veren ve hiçbir şeye gücenmeyen Menşevikler bu uzlaşma kapısını kapamak adına harekete geçerler ve Martov'un kararı onandıktan sonra, ayaklanmayı protesto etmek adına Kongre'yi terk etme kararlarını duyururlar. Sağ SR'ler ile Bundcular da onlara katılınca, devrimin kaderi çizilmiş olur: Sovyet Kongresi terk edilince, krizin çözümü için –Bolşevikler tarafından değil, Menşevikler ve Sağ SR'ler tarafından– çatışmaktan başka bir yol bırakılmamış oluyordu.[41] Sovyet'te egemenliğe sahip oldukları sürece çoğunluğun iradesine saygı duyulmasını talep eden uzlaşmacı sosyalistlerin demokrasi diye bir dertleri olmadığının daha bariz bir kanıtı olamazdı: SR'lerin de Menşeviklerin de milli iradenin tecellisinden anladıkları tek bir şey vardı, halk kitlelerinin onların istediği görüşleri savunup uygulamaları; aksi durumda, oyundan çıkıyorlardı.

Martov bunun ardından tekrar söz alır ve uzlaşma çağrısı yapar. Fakat Sovyet Kongresi terk edildikten sonra uzlaşmanın bir yolu yoktur. Bolşevikler sadece Sovyetler yoluyla, işçi-emekçi örgütleri çerçevesinde bir uzlaşmaya hazırlardı. Bu yol kapanmıştı.

Akabinde Troçki sahneye çıkar ve diğer sosyalist grupların suçlamalarına cevaben tarihî konuşmasını yapar:

> Yaşanan bir komplo değil, ayaklanmadır. Petersburglu işçi ve askerlerin devrimci enerjisini biledik. Kitlelerin iradesini bir komploya değil, açıkça bir ayaklanmaya yönlendirdik. Halk kitleleri bizim bayrağımız altında toplandı ve ayaklanmamız zafere ulaştı. Şimdi zafere ulaşmışken al ben yemeyeyim sen ye diyelim, uzlaşalım, müzakere edelim, öyle mi? Peki ama kiminle? Kiminle uzlaşacağız? Bizi terk edip giden ya da bu teklifi sunan zavallı gruplarla mı? İyi de, onların da boyunun ölçüsünü gördük. Rusya'da artık onların yanında duran tek bir kimse yok. Ama milyonlarca işçi ve köylünün onlarla eşit şartlarda müzakere etmesi isteniyor. Uzlaşma denen şey iki eşit taraf arasında olur... Hayır, uzlaşma mümkün değildir. Bizi terk edip gidenlere ve bize bu teklifle gelenlere cevabımız şudur: Siz bir avuç sefil müflissiniz, sizin işiniz bitti. Yallah, layık olduğunuz yere: Tarihin çöplüğüne![42]

Martov'un "o halde biz de gideriz" sözleri yoğun alkış ve tezahüratlar arasında kaybolup gider. Martov da siyaset sahnesinden böylece kaybolup gider.

Gecenin ilerleyen saatlerinde Kışlık Saray'ın alındığı ve Geçici Hükümet'in düştüğü haberleri gelir.[43] Lenin yeni iktidarın hedeflerini ortaya koyan konuşmasını bitirip kongrenin ve yeni devrimin ilk günü sona erdiğinde, saatler sabahın 5'ini göstermektedir.

26 Ekim sabahı Petrograd önceki günün dağdağasından uzaktır. Bolşeviklerinki hariç bütün gazetelerde Bolşeviklere ağır eleştiriler yöneltilmektedir. Sovyet kongresi 11'de açılır. Akşam son oturumda Lenin adil, demokratik, UKKTH'yi ta-

nıyan, gizli diplomasiyi kaldıran bir barış çağrısında bulunur ve toprak kararnamesini beyan ettikten sonra, Kamenev yeni hükümetin kurulduğunu açıklar. Kurulan iktidara Geçici İşçi ve Köylü Hükümeti adı verilir ve bu unvan 1918 başındaki Üçüncü Sovyet Kongresi'ne kadar muhafaza edilir. Kamkov dahil üç Sol SR, koalisyon ortağı olmaları için yapılan teklife, uzlaşmacı sosyalistlerin etkisinde kaldıklarından yanaşmazlar. Böylece 13 kişilik "Halk Komiserleri Konseyi" (bakanlara Troçki'nin önerisiyle *Komiser* adı verilmesi kararlaştırılmıştı) Bolşeviklerden oluşur: Lenin Petrograd Sovyeti'nin başkanı olarak hükümet başkanlığını da Troçki'ye teklif eder, ama Troçki kabul etmez. Lenin'in başkanlığında, Troçki Dışişleri Halk Komiseri olur. Diğer "bakanlıklar" ise şöyledir:

İçişleri Halk Komiseri, A.İ. Rikov;
Tarım Halk Komiseri, V.P. Milyutin;
Çalışma Halk Komiseri, A.G. Şlyapnikov;
Savaş ve Donanma Halk Komiseri, V.A. Ovseyenko (Antonov), N.V. Kirilenko ve P.E. Dibenko;[44]
Sanayi ve Ticaret Halk Komiseri, V.P. Nogin;
Eğitim Halk Komiseri, A.V. Lunaçarski;
Maliye Halk Komiseri, İ.İ. Skvortsov (Stepanov);
Adalet Halk Komiseri, G.İ. Oppokov (Lomov);
İaşe Halk Komiseri, İ.A. Teodoroviç;
Posta ve Telgraf Halk Komiseri, N.P. Avilov (Glebov);
Demiryolları Halk Komiseri (boş).

Stalin ise halk komiseri sıfatı verilmeden, Milliyetler Başkanı yapılmıştı.

Ardından, yine geçici bir yasama organı olarak 101 üyeli yeni bir Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi seçilir. Kamenev'in başkanlığında 62'si Bolşevik, 29'u Sol SR'lerden oluşan mecliste, 10 koltuk da Menşevikler ile Sağ SR'lere ay-

rılır. Sovyet Kongresi'nde Halk Komiserleri Sovyeti (Sovnarkom) yeni hükümetin yürütme organı seçilir. Bolşeviklerin seçtiği ve kongrenin onadığı Sovnarkom, Sovyet'in ve onun Merkez Yürütme Komitesi'nin denetiminde ve geri çağrılabilme ilkesi uyarınca çalışacaktı. Ayrıca Sovnarkom doğrudan zaruret arz eden konularda kararnameler yayınlama hakkına sahipti.

Bu arada, Kerenski kaçınca, Kışlık Saray'da toplantı halinde olan devrik Geçici Hükümet'in başına Kadet üyesi Konovalov geçmişti. Bolşevikler telefon ve telgraf bağlantılarını tamamen kesemediğinden, devrik hükümet şehirle ve cepheyle hâlâ temas kurabiliyordu. Bu sayede halka çağrıda bulunmuş olsa da, çağrı sonuçsuz kaldı. Kerenski ise Gatçina'da beklediği sıcak ortamı bulamaz, öyle ki tutuklanmaktan son anda kurtulur. Bunun üzerine vakit geçirmeden Kuzey Cephesi'nin karargâhının bulunduğu Pskov'a geçer. Ama orada da durum farksızdır. Sabaha kalmadan soluğu Ostrov'da alır.

Kerenski Kuzey cephesinde bir ordu devşirip başkente yürümenin planlarını yaparken, Geçici Hükümet'in diğer üyeleriyse içeriden direnecektir. 26 Ekim'in ilk saatlerinde, gece 2 sularında Kışlık Saray ele geçirilince bakanlar tutuklanıp Peter ve Paul Zindanı'na götürülür. Duma'nın geri kalan üyeleriyse Sovyet'in eski MYK'si, Menşevikler, Sağ SR'ler, demiryolu sendikası vb. ile birleşip Ülkenin ve Devrimin Selameti Komitesi'ni oluşturarak yola devam kararı alırlar.

Moskova'daysa işler Petrograd'daki kadar sorunsuz ilerlemiyordu. 25 Ekim'de ayaklanma haberini alınca Moskova Sovyeti de bir Devrimci Komite kurma kararı almış, Duma da Selamet Komitesi'yle yanıt vermişti. Bolşevikler ertesi gün genel grev çağrısında bulunup Moskova'daki başlıca burjuva gazetelerini kapadılar. Komite'ye bağlı askerler bir gün sonra silah depolarını ve Kremlin'i ele geçirdiler. Sanat âşığı Anatoli Lunaçarski'nin ağır çatışmaların olduğu Moskova'dan gelen

bombalama haberlerini duyunca Eğitim Halk Komiseri olarak görevinden istifa etmesi devrimin en ilginç anekdotlarından biridir. Sanat eserlerinin ve kutsal anıtların yıkılmasını protesto eden Lunaçarski ertesi gün istifasını geri almış olsa da, Petrograd tiyatrosu sanatçıları da üç gün boyunca perdeleri kapamışlardı.[45]

Konunun uzmanlarından Koenker, Moskova'daki Bolşeviklerin ayaklanma hazırlıklarına gönülsüzce katıldıklarını, bunun gerisinde de yaz aylarında yürüyen tartışmaların ve düzen güçlerini gözlerinde büyütmelerinin yattığını söyler.[46] Ayaklanmanın başında Petrograd'dan gönderilen V.P. Nogin vardı, ama Lenin kadar kararlı bir tutum almamıştı.[47] Bu sebeplerle, yaklaşık on gün boyunca iktidar askıda kalır. Askerî Devrimci Komite ile Selamet Komitesi arasındaki müzakereler sonuç vermeyince 27'sinde çatışmalar başlar. Ancak 3 Kasım sabahı Bolşevikler şehri ele geçirir. Ayaklanmada çoğunluğunu genç ve bekâr işçilerin oluşturduğu ve Bolşeviklerden ibaret olmayan 6 bin kadar Kızıl Muhafız da Moskova Sovyeti'nin resmî eklentisi olarak önemli rol oynamıştı.[48]

Moskova'daki ayaklanma devrimin işçi sınıfından habersiz bir azınlığın darbesi olduğu iddiasını çürütmek için iyi bir panzehirdir. Şehrin güney ucundaki işçiler Kazaklara karşı barikatlar kurarken, kritik 28 Ekim günü genel grev ilanıyla dibe yaklaşmış olan sınai yaşam durmuştu. Koenker işçilerin hepsinin aktif bir şekilde katılım sergilemediğini ve "katılımcı olmayan destek" tabirinin daha doğru olacağını söyler.[49] Fakat işçi sınıfından bihaber bir devrim, işçi sınıfının tasvip etmeyeceği bir devrim söz konusu değildi. Moskova'daki çatışmalar 2 Kasım'da Kamu Güvenliği Komitesi'nin teslim olmasıyla son bulur.

Moskova'da iktidar çatışmalarında binden fazla ölü vardı. Bunda Moskova örgütündeki tereddütler kadar Moskova burjuvazisinin daha birleşik ve savaşmaya kararlı olması da

etkendi. Ama Moskova istisnaydı. Rusya'nın birçok şehrinde Bolşevikler 25 Ekim'den önce egemen güç haline gelmişlerdi ve bu güçten yararlanarak iktidarın barışçıl ve genel olarak kansız bir şekilde Sovyetlere devrini sağlamışlardı.[50]

Diğer şehirlerde ve köylerde temel örüntü işçi sınıfının nüfustaki ağırlığını takip etmişti demek yanlış olmaz. Özellikle de sanayinin güçlü olduğu kentlerde Bolşevikler kolayca iktidarı aldılar. Örneğin Saratov'da devrim, konunun uzmanı Donald Raleigh'in monografında açıkladığı üzere, pekâlâ bir kitle devrimiydi, Blankist bir azınlığın komplosu değildi; Bolşeviklerin programının en iyi çözüm olduğuna dair halk arasında artan inancın yansımasıydı.[51] Diğer kent ve köylerdeyse farklı dinamikler ortaya çıktı. Kırsalda SR'lerin çeşitli bileşimleri iktidarın kimde kaldığını belirlerken, kimi yerlerde ulusal topluluklar kendi özerkliklerini ilan ettiler, kimi yerlerdeyse Geçici Hükümet'in türevleri "haftalarca, hatta aylarca iktidarda kaldı."[52] Fakat Lenin'in önemli tespiti, yani kapitalizmde kırın kente eşit olamayacağı, kentin kaçınılmaz şekilde kıra önderlik edeceği burada da geçerliydi. Bolşevikler ana merkezlerde iktidara sahip olmanın üstünlüğüyle ülkenin kontrolünü sağladılar.

27 Ekim sabahı Kerenski Kazaklarla birlikte Gatçina kapılarına dayanır. Fazla bir direnişle karşılaşmadan kenti ele geçirir ve karargâhını buraya kurup Krasnov'u komutanı olarak atar. Bu haber Petrograd'a ulaşınca hem Bolşevikler hem de Selamet Komitesi ve diğer düşman güçler teyakkuza geçer. Lenin Finlandiya'daki Rus askerlerine ve Baltık donanmasına yardım için seslenirken, Selamet Komitesi Gatçina'yla güçlerini birleştirmenin planlarını yapar. Bu sırada, devlet memurlarının grevi patlak verir.

Gerçekten de Ekim ayaklanmasına esas muhalefet sanayi işçilerinden ya da diğer işçilerden değil, devlet çalışanları, banka memurları ve diğer bazı "beyaz yakalılar"dan, başka bir

tabirle entelijansiyadan gelmişti: "Teknik Tasarımcılar Sendikası, Murmansk Demiryolu idari personeli, Baltık Tersanesi büro işçileri, DEKA Fabrikası büro işçileri, Sosyalist Mühendisler Grubu Yürütme Kurulu, Petrograd Gazeteciler Cemiyeti Konseyi, Petrograd Öğretmen Enstitüsü Öğrenci ve Öğretmen Genel Meclisi, Petrograd Öğrenci Birliği ve Yüksek Tahsil Kadın Öğrencileri."[53]

Devlet Memurları Sendikaları Birliği 27 Ekim'de Selamet Komitesi'nin eylem planının parçası olarak grev ilanında bulunur. Grev birkaç hafta sürse de etkisi giderek azalacaktır. Sonrasında sabotaj eylemleri devam eder, ama Bolşeviklerin yeni bir devlet aygıtı inşasına teknisyenlerin ve mühendislerin müdahalesi kadar etkili olmaz. Elbette burada memur derken bugünkü anlamıyla devlette kamu emekçisi olarak çalışan alt kademe devlet görevlilerini anlamamak gerekiyor. Bunu Lenin'in *Devlet ve Devrim*'ine Sunuş'ta şöyle açıklamaya çalışmıştım:

> [Marx'ın bahsettiği] bütün çalışanların peyderpey ücretli emekçiler hâline gelmeleri süreci Rusya'da 1917'de henüz tamamlanmamıştır. Tıpkı bizde 1970'lere kadar olduğu gibi, o dönemki Rusya'da da yalnızca yüksek makam sahibi devlet çalışanı olmak değil, her türlü memuriyet bir "ayrıcalıktır", gerek maddi gerekse manevi açıdan toplumda ayrı bir yere sahip olmayı sağlar. Oysa okuma yazmanın genelleşmesi, genel eğitimin yerleşmesi vs. ile birlikte nicelik artışı nitelik kaybına dönüşür ve diğer meslekler gibi memuriyet de "sıradan"laşır. Ama 1917'de devlet işi yapanlar, Ekim Devrimi'ne kayda değer bir direniş gösterebilecek kadar ayrıcalıklı konumdadır. O dönemde yaşayan devrimcilerin, bizim bugün yapmamız *gerektiği* gibi üst kademe memurlar (yani özünde bürokratlar) ile alt kademe memurlar arasında

her seferinde kesin bir ayrım yapmamaları bu nedenle gayet anlaşılırdır. (Aynısı uzunca bir süre öğretmenler için de geçerli olmuş, öğretmenler ancak süreç içinde büyük çoğunluğu bakımından proleter sınıfın saflarına katılmışlardır.) Oysa bugün "devlet memurları"nın ezici çoğunluğu birer ücretli işçidir. Ama burada da dil masum bir araç olmadığından, kamu emekçilerinin bu niteliği bir kelime oyunuyla (işçi ve memur) gizlenmeye çalışılmaktadır.[54]

Nihayetinde Bolşevikler memurların bu saldırısını püskürtmüş olsalar da, iktidarın geleceği açısından sembolik bir önemi vardı. Devrim ekonomik ve kültürel (entelektüel) açıdan geri bir ülkede patlak vermişti ve Avrupa ülkelerindeki devrim imdada yetişmediği takdirde, bu geri kalmışlığın, ekonomik olduğu kadar entelektüel yalıtılmışlığın da bedelini ödeyecekti.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Devrimin Ertesi Sabahı

Bolşevikler iktidarı tereyağından kıl çeker gibi almışlardı. Bolşevizm karşıtlarının Ekim Devrimi'ne darbe demelerinin arkasında, paradoks gibi görünse de, iktidarın alınması sırasında kan dökülmemiş olması oldukça önemli bir etkendir. Bolşevikler, işçi ve emekçilerden öyle kitlesel bir destek görmüş, ayaklanmanın zamanını, tam da Nâzım'ın dediği şekilde, öyle doğru ayarlamışlardı ki, iktidarın Sovyetlere devri çok kolay gerçekleşmişti. Moskova'da Bolşeviklerin öznel hatalarının da etkisiyle iktidarın alınması biraz daha zorlu ve kanlı olmuş olsa da, Bolşevikler devrimin gerçekleştiğini ilan ettiklerinde ülkede beklenmedik derecede bir sükûnet hâkimdi. Fakat bu bile, devrim karşıtlarının elinde karşı-propaganda malzemesi olmuştur. Marksistleri her fırsatta doktrinerlikle suçlayan bu kesimler, baktıkları her yerde Bolşevizm umacısı gördüklerinden, iktidarın kitlesel bir destekle, adeta usul usul alınmasını bile çarpıtarak yorumlamaktan geri durmamışlardır. Zaten bu nedenle bazı yazarlar, Bolşevikleri küçümsemek adına, iktidarın *ele geçirilmediğini*, iktidarın Bolşeviklerin *kucağına düştüğünü* söylemişlerdir.

Ne var ki Bolşevikleri karalamak için söylenen bu söz aslında bir iltifattır. Lenin daha iktidarın alınmasından önce ayaklanmanın ve iktidarın fethinin bir sanat olduğunu söy-

lemiş ve nitekim Bolşevikler iktidarı incelikle hazırlanmış bir plan neticesinde almışlardı. Bu inceliğin ne boyutta olduğuna dair karşıt kamplardan birer örnek vermek anlamlı olacaktır: İktidarı almak için yapılan hazırlık *sanatını* o sırada iktidarda bulunan Geçici Hükümet kadar, zorunluluktan ötürü saklanmakta olan Lenin bile kimi zaman anlamamıştır!

Bu çerçevede, Ekim Devrimi'nin bir darbe olup olmadığını anlamak için, öncelikle iktidarın alınma biçimine odaklanmak gerekiyor.

İktidarın Alınma Biçimi

1917'yle birlikte eski husumetleri unutan Troçki, Bolşevizm saflarına katıldığı andan itibaren Lenin'le aralarında herhangi bir ayrım olmadığını kanıtlarcasına, birçok konuda istişarede bile bulunma gereği duymadan aynı siyasi hattı izlemiştir. Ayaklanmanın bir sanat olarak örgütlenmesi de bunlardan biridir. Troçki sahip olduğu yasal konumdan (Sovyet başkanı) yararlanarak, ayaklanmanın düşmandan olabildiğince gizlenmesini sağlamış ve bu bağlamda, Sovyetler Kongresi'nin toplanacağı günü bir perde olarak kullanmıştır.

Troçki ayaklanmanın hukuki bir kılıfa uydurulmasını, 20 Ekim'de toplanacak olan (sonradan 25 Ekim'e ertelenen) Sovyet Kongresi'ne denk getirilmesini ve zaten çoğunluğunun alacaklarını düşündüğü kongrede Sovyet iktidarının ilan edilmesini savunuyordu. Lenin ise kongreyi beklemenin yersiz olduğunu, bir an önce harekete geçilmesi gerektiğini düşünüyordu. Lenin olası bir karşıdevrimci saldırıyla tüm emeklerinin heba olmasından, partinin ikinci bir Temmuz badiresini atlatamayacağından korkuyordu. Dahası Almanların Petrograd'ı ele geçirmesi durumunda tüm kazanımların yok olması ihtimalini özellikle önemsiyor ve bu yüzden acele ediyordu.

Tarihçi J. White, haklı olarak, Lenin'in Zinovyev ve Kamenev'le iktidarın alınmasının gerekli olup olmadığı tartışmasının, Lenin ile Troçki arasında dönen ayaklanma için İkinci Sovyet Kongresi'ni beklemek gerekip gerekmediği tartışmasını gölgede bıraktığını yazar.[1] Lenin ile Troçki arasındaki iktidarın alınma yöntemine ya da biçimine dair ayrım, Troçki'nin de Stalinist gericilik ve abluka döneminde daha fazla şimşekleri üzerine çekmemek adına kısmen bağlı kaldığı Lenin kültünden ötürü eşelenmemiştir. Elbette bu biçimsel ayrım asli önemde değildir (Troçki bir keresinde Lenin'in "Yani, sanırım bu şekilde de yapabilirsiniz; yeter ki iktidar alınsın" dediğini aktarır[2]); ama devrim mefhumunun, genel olarak bir devrimin nasıl gerçekleştiğinin anlaşılması bakımından değerli bir malzeme sunar.

Troçki ayaklanma öncesi günlerdeki beyanlarında, doğal olarak, ayaklanma diye bir şeyin söz konusu olmadığı, Bolşeviklerin kongredeki sonucu bekleyecekleri, askerî hazırlıkların salt şehri korumak amacını taşıdığı vs. türünde konspiratif sözler sarf etmiştir. Örneğin Bolşevikler 16 Ekim'de MK'de ayaklanma kararını perçinledikten sonraki ilk Sovyet toplantısında (18 Ekim) sorulan bir soruya cevaben, Troçki silahlı ayaklanmanın henüz kararlaştırılmadığını söyler, ama "karşıdevrimin kongreyi dağıtmak için yeltendiği ilk anda yanıtımız amansız ve sonuna kadar götürülecek bir karşı-saldırı olacaktır" beyanında bulunur. Kamenev bu beyanı onaylar ve ertesi gün Sovyet gazetesi *İzvestiya*'da yayınlanmasıyla da tüm kamuoyuna duyrulur.

Troçki 20 Ekim'deki MK toplantısında, ayaklanmaya tamamen karşı çıkan "Kamenev yoldaşın bir dayatması"ndan, meseleyi oldubittiye getirdiğinden bahseder.[3] Troçki kendi tavrını "kurnazca bir katakulli" olarak yorumlar. Kendi sözleriyle: "Troçki görünürde savunmacı bir formülle saldırı politikasını hukuki yönden kamufle ederken, Kamenev hiçbir şekilde aynı

görüşte olmadığı Troçki'nin formülünden taban tabana zıt bir politikayı perdelemek için yararlanmaya çalışmıştı."[4] Troçki bu manevrayı fark ettiğinden, hemen aynı gün Fabrika ve İşyeri Komiteleri Tüm Rusya Konferansı'nda iç savaşın kaçınılmaz olduğunu ve aslolanın bunu olabildiğince sancısız bir şekilde örgütlemek olduğunu dile getirir. Nitekim Lenin de bu oyunu çözer ve 19 Ekim'de Merkez Komite'ye yazdığı mektubunda, "Kamenev'in Petrograd Sovyeti'ndeki yan çizmeleri gerçekten adice bir şey; duyun da inanmayın, Troçki'yle tamamen aynı fikirdeymiş. İyi ama Troçki'nin düşmanlarımızın önünde, bundan daha fazlasını söyle*yemeyeceğini*, söylemeye hakkı olmadığını anlamak gerçekten bu kadar zor mu? *Kendi aldığı* kararı (silahlı ayaklanmanın zorunlu olduğu, bunun zamanının geldiği, dört başı mamur hazırlıkların yapılması gerektiği, vb.) düşmandan saklayan bir partiye karşı bunun bir *görev* olduğunu, bu kararın kamuoyuna duyurular yaparken suçu olduğu gibi inisiyatifi de düşmana atmayı bir *yükümlülük* haline getirdiğini anlamak gerçekten bu kadar zor mu?"[5]

Lenin burada Troçki'nin niyetini çözmüş olsa da, ayaklanma öncesi son bir ay içinde MK içinde yaşanan görüş ayrılıkları ve dahası devrimin en ateşli döneminde yeraltına çekilmiş olmanın verdiği huzursuzluk nedeniyle, Troçki'nin bu yasal kılıfını kimi zaman kendisi de yanlış yorumlamış ve "acaba bir yalpalayan daha mı?" şeklinde tereddüde düşmüştür. Başka bir deyişle, Lenin bile, saklanmak zorunda olduğu için ayaklanma planlarının kimi kısımlarından habersiz olduğundan, Troçki'nin yasal kılıfını yer yer anlamakta zorlanmıştır. Gerçekten de Troçki 24 Ekim öğleden sonrasında bile Sovyet Kongresi'ne katılacak olan Bolşevik temsilcilere iktidarın alınmasının söz konusu olmayacağına dair güvence vermiştir.[6] Keza aynı günün akşamında Askerî Devrimci Komite ayaklanma hazırlığında olduğunu –Sol SR'lerin talebiyle[7]– kesinkes yalanlamıştır.

Oysa devrim Troçki'nin duruma hâkimiyeti sayesinde incelikli bir şekilde örgütlenmiştir. Stalin devrimin birinci yıldönümü vesilesiyle 6 Kasım 1918'de *Pravda*'da yayınlanan makalesinde şu satırları kaleme alırken tam da devrimin örgütlenmesindeki bu inceliğe dikkat çeker: "Devrimin esinleyicisi başından sonuna kadar, Lenin yoldaşın başını çektiği parti Merkez Komitesi'ydi. O dönemde Vladimir İlyiç Petrograd'da Viborg ilçesinde saklanıyordu. 24 Ekim akşamı hareketin genel önderliğini ele alması için Smolni'ye çağrıldı. *Ayaklanmanın pratik ayağının örgütlenmesi işinin tamamı, Petrograd Sovyeti başkanı Troçki'nin doğrudan önderliğinde gerçekleşti.* Kesinlikle denilebilir ki garnizonun Sovyet safına çabucak geçişi ve Devrimci Askerî Komite'nin çalışmasının mahirane örgütlenmesiyle ilgili olan her şeyi parti öncelikle ve her şeyden önce Troçki yoldaşa borçludur."[8] Keza Stalin Nisan 1920'de Lenin'in ellinci yaş günü vesilesiyle yaptığı konuşmada, Lenin'in iktidarın alınma biçimi konusunda yanıldığını ve sonrasında cesur bir şekilde bu hatasını kabul ettiğini söyler.[9]

Bu hususu vurgulamak 1917'nin tarihsel kaydını yerli yerine oturtmak için özellikle önemlidir. Lenin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'nde iktidarı ele geçiren Stalinist bürokrasinin yıllarca kesintisiz süren tahrifatlarından ötürü, devrimin öne çıkan iki önderinden biri olan Troçki'nin devrimdeki rolü çarpıtılmış, hatta yok sayılmıştır. Oysa özgün kaynaklardan herhangi birine inen okur devrimin Lenin ve Troçki ismiyle anıldığını rahatlıkla görebilir. Öyle ki devrimden sonra da uzunca bir süre Sovyet rejimi Lenin ve Troçki yönetimi olarak anılmıştır, buna 1918'de "Lenin ve Troçki ile arkadaşları *bir ilkti*"[10] diyen Rosa Luxemburg da, Alman ajanı suçlamaları yönelten emperyalistler de (Lenin'in 8 Kasım'daki sözleriyle, "Tek bir ay geçmiyor ki Lenin ve Troçki'nin düpedüz hain ve Alman ajanı olduklarını kanıtlayan ve epey tuzluya mal olan yeni bir sahte belge ortaya çıkmasın."[11]), Ekim'de iktidar alın-

dıktan sonra yürütülen müzakereler sırasında, ilk başta Ekim Devrimi'ne karşı çıkıp gazetesinde "tekrar tekrar bu iki öndere saldırılar yayınlayan" Maksim Gorki de,[12] Lenin ve Troçki'nin hükümette yer almamasını başlıca talep olarak sunan uzlaşmacı sosyalistler de, İç Savaş'ta "Lenin ve Troçki Kırım'a kaçtı" diyen burjuva basın da, Osmanlı'da olduğu gibi zaman zaman birbirleriyle karıştırılmaları[13] da dahildir. Aslında, Troçki devrimdeki rolünü en azılı muarızlarının bile nesnelliğini sorgulayamadığı üç ciltlik bir devrim tarihi ve daha birçok eserle zaten ispatlamıştır. Bu yüzden sözü, devrimin ilk vakanüvisi olan ve Lenin'in de övgüyle söz ettiği Suhanov'a bırakmak en iyisi olabilir, zira Troçki'yi hiç sevmediği gibi, şu cümleleri sarf ettikten sadece birkaç sayfa sonra "en ilkel kaprisçilik ve anarşi vaaz etmekte tereddüt duymamak"la da suçlar:

> Troçki devrimci kurmaydaki görevinden kendisini koparıp bizzat Obuhovski fabrikasından Truboçni'ye, Putilov'dan Baltık imalathanelerine, binicilik okulundan kışlalara koşturup duruyordu; sanki aynı anda her yerde konuşma yapıyor gibiydi. Gerek kitleler arasında gerek kurmay kademesi arasında karşı konulmaz bir nüfuza sahipti. O günlerin en önemli siması ve tarihin bu kayda değer sayfasının başkahramanıydı.[14]

Keza "Bolşeviklerin dize getirdiği partilerden birine mensup bir görgü tanığı"nın da fikri aynı yöndedir: "Troçki aynı anda her yerde konuşma yapıyor gibiydi. Petrogradlı her işçi ve asker onu bizzat tanıyordu ve dinlemişti. Hem kitleler üzerindeki hem de karargâhtaki nüfuzu alt edilemez düzeydeydi."[15]

Belirtildiği üzere, Troçki sıkı planıyla sadece partinin belli bir kesimini "yanıltmamıştı"; o dönemde iktidarda olan Menşevikler ve diğer birçok Geçici Hükümet üyesi de, bazı kabine üyelerinin ve generallerin uyarılarına rağmen Bolşeviklerin

böyle bir teşebbüste bulunmalarının söz konusu olmadığına ve olamayacağına dair *kesin* sözler sarf etmişlerdi. Troçki'nin "kurnazca katakulliler" dediği şey, düşmanı gafil avlamayı ve iktidarın kolay bir şekilde alınmasını sağlamıştı. Troçki'ye 1924 sonrasında devrimci hareketin farklı kesimlerinden duyulan nefretin bir sebebi de buydu: Daha dün yan yana mücadele yürüttüğü yoldaşlarını, deyim yerindeyse, aptal yerine koymuştu.

Elbette Ekim ayına gelindiğinde ortada gerçekten işleyen bir devlet aygıtının olmaması da bir etkendir, fakat unutmamak gerekir ki devrim için burjuvazinin yönetemez hale gelmesi ve egemen sınıfın devlet aygıtında çatırdama zaten her zaman bir ön şarttır. Aslolan Lenin'in sıraladığı diğer etkenlerin de var olmasıydı ki, bunun başında devrime önderlik edecek militan bir partinin varlığı gelmektedir.

Dolayısıyla daha iktidarın kurulmasına gelmeden, devrimin gerçekleşmesi bile, deyim yerindeyse, demokratik tarzda olmuştur, olup olabilecek en demokratik devrim gerçekleştirilmiştir; Bolşevikler Engels'in, "devrim hiç kuşkusuz olup olabilecek en otoriter şeydir; nüfusun bir kesiminin diğer kesimine topla, tüfekle, süngüyle, kısacası hepsi de fevkalade otoriter olan araçlarla kendi iradesini zorla kabul ettirmesidir"[16] sözünü adeta boşa çıkarmışlardır! Ama sosyalist devrimin esas gücünün askerî üstünlükten değil, örgütsel üstünlükten geldiği, iyi örgütlenmiş işçi ve emekçilerin önünde duracak bir silahlı gücün olmadığını da temsilî düzeyde göstermiştir.

Öte yandan, iktidarın alınması konusunda Troçki'nin Sovyet Kongresi'ni bekleme stratejisi daha uygulanabilir olsa da, Lenin'in stratejisinin biraz daha uzaktan bakmanın da verdiği açıyla tabanın nabzını daha iyi tuttuğunu söylemek mümkündür. Örneğin Kronstadt Sovyeti'nden bir Bolşevik delege olan Breslav'ın söylediklerini ele alalım. Cephede durumun yiyecek-içecek, kıyafet, özellikle postal ve mühimmat yokluğun-

dan ötürü berbat vaziyette olduğunu aktaran sayısız askerin konuşmasına paralel şekilde, Breslav askerlerin başkenti savunma kisvesi altında iktidarın gizlice alınması planını anlamsız bulur. Kimsenin bir gün daha dayanacak dermanı kalmamıştır.[17] Devrim gelecekse hemen gelmeli, yoksa geldiğinde kimseyi bulamayacaktır! Lenin bu görüşün temsilcisi olarak sivrilir.

Gelgelelim Lenin'in ana planı yürürlüğe konmamış olmakla birlikte, ayaklanmadaki payını yok saymak büyük hata olur. Lenin'in payı sadece Stalinist azizleştirmenin bir ürünü değildir. Elbette öncelikle *ayaklanma stratejisini* kabul ettirmiş olduğu için hakkını teslim etmek gerekir. "Lenin'in 'ikili iktidar' sisteminin temelinde yatan toplumsal dinamikleri derinden kavramış olması, partisinin ardı ardına gelen siyasal krizleri fırsata çevirmesine ve halkın giderek daha geniş bir kesiminin desteğini almasına imkân sağlamıştı. Fakat Lenin iktidarın Bolşeviklerin kucağına düşmeyeceğini biliyordu. İktidarın alınması gerekiyordu."[18] Ama aynı şekilde ayaklanmanın *taktiklerinde* de Lenin'in payı paha biçilmezdir. Lenin'den hiç de hazzetmeyen tarihçi Robert Daniels, Askerî Devrimci Komite'nin operasyonları dikkatle incelendiğinde, gece yarısından sonra, yani 24 Ekim'in son saatlerinde Lenin Smolni'ye geldikten sonra, ton ve direktif bakımından bariz bir değişiklik yaşandığını söyler. "Daha cüretkâr ve sistemli bir saldırı ruhuyla askerî birliklere henüz ele geçirilememiş kamu kurumlarını doğrudan ele geçirmeleri emri verilmişti. Oysa bu zamana kadar Askerî Devrimci Komite'nin hamleleri barışçıl ya da savunmacı nitelikteydi... katalizör rolünü Lenin gördü."[19]

Nihayetinde devrimin örgütlenmesi Bolşevik partinin ve daha özelde onun iki tarihsel önderi olan Lenin ve Troçki'nin kolektif başarısıydı. Troçki kimselere sezdirmeden, inceden inceye devrimin silahlı ayağını hazırlamış, geriye bir tek, harekete geçtiğinde hükümeti nokta atışlarıyla kalktığı yere

oturtmak kalmıştı. Lenin ise kongre toplanmadan önce her an bir karşı-saldırı gelebileceği öngörüsünde yanılmamış, ama sadece kendi bildiğini okuyan bir tek adam olmadığı, partisine, parti örgütlerine güvendiği için doğru yerde doğru zamanda yapacağı müdahalelerle devrimin pişip demlenmesine imkân sağlamıştı. Bu açıdan, Lenin'in Nisan'daki "Yest takaya partiya"sını Troçki'nin iktidarın alınmasından hemen sonraki "Yest takaya partiya"sıyla taçlandırması manidardır:

> Biz açıktan, tüm halkın gözü önünde ayaklanma bayrağını dalgalandırdık. Bu ayaklanmanın siyasal formülü şöyleydi: Sovyetler Kongresi aracılığıyla, Bütün İktidar Sovyetlere. Bize diyorlar ki, ayaklanmanızla kongreyi beklemediniz. Biz beklemeyi düşünüyorduk da, Kerenski beklemedi ki! Karşıdevrimciler de uyumuyorlardı. Biz parti olarak önümüze şu görevi koyduk: Sovyetler Kongresi'nin iktidarı alması için koşulları gerçekten mümkün kılmak. Eğer Kongre subay okulu öğrencileri tarafından çevrilseydi, iktidarı nasıl alabilirdi ki? Bu görevi yerine getirmek için, iktidarı karşıdevrimin elinden alıp "Bakın işte iktidar, onu birinin alması gerekiyor!" diyecek bir partiye ihtiyaç vardı.[20]

Gerçekten de "Böyle bir parti var"dı: Bolşevikler!

Ekim: Darbe mi Devrim mi?

> "Ne Rusya çapındaydı ne de devrimdi; esasen bir Petrograd darbesiydi."[21]

Tarihçi Pethybridge bu cümlesiyle meslektaşlarının önemli bir kesiminin hislerini (ortada bir fikir olduğundan bahsetmek güçtür) özetler. Bu hislerin dayandırıldığı birkaç argüman var-

dır: Bolşevikler Rusya'da sayısal anlamda mutlak çoğunluğa sahip değildi; Ekim Petrograd'la sınırlı bir iktidar değişikliğiydi; halkın katıldığı bir devrim değil, bir komployduydu.

Özellikle de SSCB'nin yıkılışının ardından Bolşeviklerin tezcanlılıklarıyla Rusya'nın demokratik gelişimini engelledikleri, tarihi zorlayan, tarihin doğal gelişimini yolundan saptıran eylemleriyle yetmiş yıllık kanlı bir gecikmeye neden oldukları vs. iddiası sayısız yazar tarafından dillendirilmiştir. 1917'de demokratik bir düzenin kurulamamasının gerekçesi olarak Bolşeviklerin sabırsızlığı, aceleciliği ve hoşgörüsüzlüğü vurgulanmıştır. Aynı nefeste, Bolşeviklerin küçük bir azınlık olarak darbe yaptıkları da söylendiğinden, her şey bir tarafa, Bolşeviklere muazzam bir güç atfedilmekte ve tıpkı Stalinist tarih okulunun yaptığı gibi ama bu kez farkında olmadan Bolşevikler devleştirilmektedir. Burada her halükârda yukarıdan tarih anlayışı egemendir. Tarihi bireyler ve onların manipülasyonları belirlemektedir. Olağan dönemlerde tarih inatla bunu söylese de, devrim kitlelerin sahneye atılmaları olarak bu görüşe kapıları büyük oranda kapatır. Dahası devrimi bireylerin niyetlerine indirgemek yanlıştır. Devrim makro açıdan niyet beyanıyla alakalı olsa da, pratiğe dökülmesi niyetlerin çok ötesinde bir aracılığı ve kitleselleşmeyi gerektirir.

Bolşeviklerin Petrograd'daki gücü o dönemin tanıklıklarıyla sorgulanamaz niteliktedir. Yukarıda buna dair veriler aktarılmıştı, tanıklıklar da verileri doğrulamaktadır. Ayaklanma öncesinde fabrika toplantılarında kabul edilen onlarca karar metni, Petrograd işçilerinin "Kurucu Meclis ile kongre öncesi Sovyetlerin iktidarı alması arasında bir tercih yapmaları istendiğinde" neredeyse tek bir ağızdan evet dediğini ortaya koyuyor, hatta aksi istikamette sadece tek bir karar metni vardır.[22] Örneğin devrime hüsnü kabul göstermeyen *Novaya Jizn* muhabirinin belirttiği gibi, "hislerimiz ne olursa olsun, tek bir şeyi kabul etmek zorundayız: Kurucu Meclis'le ilişkili olarak

bile, Petrograd işçileri Bolşevikleri önder ve sınıf çıkarlarının sözcüleri olarak tanıyorlar."[23] Bu nedenle, devrimin darbe olduğuna kanıt olarak Rusya çapında bir devrim olmadığı argümanından medet umulmuştur.

Bolşeviklerin Rusya çapındaki gücüne geçmeden önce, Petrograd devrimi tezini tekrardan Şubat Devrimi'ni hatırlayarak ele almak faydalı olacaktır. Unutmamak gerekir ki, Şubat Devrimi için de esasen Petrograd'la sınırlı bir devrim değerlendirmesinde bulunulmuş, ama bu tespitlerin hiçbirisi Şubat'ı devrim yerine darbe olarak nitelendirme sonucuna bağlanmamıştı. Diğer yandan, çok farklı tarihsel aşamalarda (göçerkonar yaşamdan en modern hayat tarzına kadar) onlarca farklı milliyetin yaşadığı bir ülkede devrimin diğer şehirlerde Petrograd'daki ya da diğer büyük şehirlerdeki gibi standart bir şekilde gerçekleşmesini beklemek hayalperestliktir. Bolşeviklerin devrimi nihayetinde bir şehirli devrimidir, sanayi temelli ve sanayi etrafında yayılan bir devrimdir. Bolşevikler kıra doğru gittikçe önderliği kaybeden, şehre yaklaştıkça gücü artan bir partiydi. Dahası devrimin büyük Rus coğrafyasında en billurlaşmış haline büründüğünü, ama tam da büyük Rus ideolojisinden tamamen kopularak hareket edildiği için de diğer coğrafyalara ve milliyetlere –hepsine aynı başarıyla olmasa da– yayıldığını söylemeliyiz.[24]

Peki, "Nihayetinde sandık ne diyor?" Temel soru ve itiraz budur. Kurucu Meclis'in işçilerin olmasa bile köylülerin iradesinin *gerçek* temsilcisi olduğu iddia edilmiştir.

Öncelikle şunu belirtmek lazım, darbe argümanının temel öncüllerinden biri, devrilenin demokratik bir iktidar olduğudur. Oysa bu kesinlikle doğru değildir. Bolşeviklere anti-demokratik diyen burjuva ideologlarının ya da uzlaşmacı sosyalistlerin Geçici Hükümet'i anti-demokratik bir niteliğe sahipti. Seçimle gelmemiş, devrimin emekleme evresinde olmasından yararlanıp iktidarı gasp eden bu hizip, sonradan demokrat ke-

silmişti, ama bunu da yüzüne gözüne bulaştırıp hem bir darbeye ortaklık etmiş hem de tipik bir baskı rejimi kurmuştu.

Kurucu Meclis meselesine dönersek, Sovyet iktidarı, köylülüğün aktif desteğini alan bir parti önderliğinde kurulmamış olsa bile, çıkardığı toprak ve barış kararnameleriyle bu açığı kapamıştı. Örneğin Osipova, toprak kararnamesi yayınlandığından beri birçok köylünün artık Kurucu Meclis'i umursamadığını gösterir. Kırsaldaki 415 bucaktaki köylü toplantılarından gelen verilerden hareketle, bu bucakların yüzde 53,5'indeki köylülerin çoğunluğunun Sovyet iktidarından yana olduğunu, yüzde 30'unun sa Kurucu Meclis'te ısrar ettiğini ortaya koyar.[25]

Bolşeviklerin köylülerle olan bu bağını ortaya koyduktan sonra, şehirlerdeki kitleyle ilişkisine bir daha dönüp bakmak yararlı olabilir. Şöyle ki, Bolşevikler sadece parti bilinci uyandırdıkları kesimlerle devrime yürümemişlerdi;[26] zaten hiçbir devrim yalnızca partililerle olmaz. Bilakis, tam da Bütün İktidar Sovyetlere sloganında cisimleştiği üzere, parti, attığı sloganlar ve ortaya koyduğu taleplerle kendi kitlesinin çok ötesine uzanabilecek kitlesel iştiyakları dile getirebildiği ve *arkasında durabileceğine inandırdığı* için iktidara yürüyebilmiştir. Bunun somuttaki yansıması, benim başka bir yerde devrimlerin dört parçalı şematik yapısı adını verdiğim şeydir: Devrimcilerin şahsında cisimleşen aktif destek; yarı aktif destek; pasif destek ve karşıdevrimciler. Sadece Koenker'in tespiti değil, 25-26 Ekim'in bir darbe olduğunu söyleyen ve buna gerekçe olarak da toplumun epey bir kesiminin izleyici konumunda olduğu argümanından medet umanların iddiaları da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Tam da Stalinizmin tek bir partinin arkasına takılıp ellerinde Bolşevik bayraklarla devrime ilerleyen disiplinli işçi sınıfı mitini teorik açıdan ön kabul olarak aldıkları için, pratiğe inip olgular düzeyinde böyle bir tabloyla karşılaşmayınca darbe argümanına başvuruyorlar. Oysa devri-

min çoğunluğa ulaşması sandıkta sayısal çoğunluk elde etmeye indirgenemeyeceği gibi, aktif çoğunluğun partinin bayrağı arkasına sıralanıp savaşması da değildir. Devrim devrimci parti ya da örgütlerin işçi ve emekçilerin çoğunluğunu devrim davasına, devrimin gerekliliğine kazanması ve onların aktif ve pasif yahut yarı pasif desteğini alması anlamına gelir; bu demektir ki çoğunluk devrime farklı derecelerde bağlı olacaktır.

Devrim sayısal hesaba indirgenemez; bu yaklaşım, demokrasiyi sandıkta oy atmaktan ibaret gören Şark kurnazlığıdır. Sermayenin maddi ve ideolojik tahakküm aygıtlarına sahip olduğu ortamda, devrimin sandıktan galip çıkmasını beklemek hayaldir. Lenin tam da buna dikkat çeker: "Zaferi, *burjuvazinin yönetimi altındaki* bir seçimde oy çoğunluğu sağlamakla ya da bunu kazanmanın bir koşulu yapmakla sınırlamak tam bir aptallıktır ya da işçileri aldatmaktan başka bir şey değildir."[27] Devrim için çoğunluğa erişmek gerektiğine şüphe yoktur, ama bunu devrimden önce sayısal anlamda mutlak çoğunluk olarak kavramak devrimi inkâr etmek olur, zira burjuvaziyle eşit şartlarda mücadele yürütmeyen işçi sınıfı sayısal çoğunluğa ulaşana kadar ya devrim treni kaçacak ya da devrimin başı ezilecektir. Devrimin kitlelere dayatılamayacağı ne derece doğruysa; ilerici fikirlere sahip, haklı bir mücadelenin içinde olan milyonların, eski azınlığı devirerek kendi projelerini hayata geçirmek için sayısal çoğunluğu beklemelerini salık vermek de o derece yanlıştır. Zaten her halükârda toplumda bir azınlık kendi görüşlerini dayatmaktadır. Bolşeviklerin devrimi aceleye getirdiğini ya da sandıkta büyümeyi beklemediğini düşünenler sonraki devrim örneklerini (yenilgileri) atlıyorlar: Bolşevikler birkaç ay daha bekleseler di Rusya'yı demokratik bir gelecek değil, Rosalar gibi katledilmek bekliyordu.

> Muhafazakârların somutta bir planı olmasa bile Rusya'nın devrimci krizine otoriter bir çözüm arzula-

dıklarına dair bir yığın kanıt vardır. Gerek kabine dışındaki Milyukov gerek kabinedeki Tereşçenko İtilaf devletleri hükümetlerine muhafazakâr bir darbeden yana olduklarını söylemişlerdi. Bu tür bir hamleye önderlik etmesi için sabık başkumandan General Brusilov'u yanlarına çekmeye çalıştıklarından bahsediliyordu.[28]

Ağustos sonunda Kornilov'la başarılamayan şey, er geç tekrar denenecekti. Bolşevikler doğru zamanda harekete geçerek tarihte ilk kez solu mağlup, mağdur ve mahzun olmaktan kurtarmışlardı. Devrimin melankolisi gitmiş, rapsodisi gelmişti. Yüzyıldır dinmeyen nefretin ve hıncın sebebi budur.

Toparlamak gerekirse, burjuvazinin esaretinden kurtulmak isteyen devrim belli bir kesimi kendi yanına çeker ve bu öncüler bilinçli bir şekilde devrim yolunda ilerlerken devrim konusunda tereddütleri olmasına karşın kesin olarak karşıdevrimin karşısında duran başka bir kesimi de saflarına katarlar ve bu ikisinin ittifakı üçüncü bir kesimi, yani ne devrime ne de karşıdevrime ikna olmuş kararsızları en azından devrim karşıtı cephede yer almayacak şekilde tarafsızlaştırır. Bu üçlü ittifak (önüne sandık konduğunda farklı tercihlerde bulunabilir ya da sosyalist teori hakkındaki mülahazalarında tatmin edici olamayabilirse de), devrimi karşıdevrimcilere zorla dayatır! Devrimlerin şematik dinamiği budur, Rusya'da olan da buydu.

Devrimi olağan burjuva dönemin mantığıyla değil, devrimin dinamikleriyle anlamak gerekir. Örneğin Bolşevikler Posta ve Telgraf Dairesi'nde güçsüz olmalarına, hatta Troçki'nin bir Bolşevik militandan onaylayarak aktardığına göre, dairenin "çoğunluğu Kadet yanlısı" olmasına karşın, bu birimi kolayca ele geçirdiler. Tek başına bu örnek Sovyet Devrimi'nin gücü ve genel olarak devrimlerin dinamikleri hakkında çok şey anlatır, zira benzer bir konfigürasyonu İspanya Devrimi'nde de görüyoruz. Bolşeviklerin muarızları sayıca güçlü oldukları yerlerde

bile nitel açıdan güçsüzlerdi. Toplumsal destekleri toplumun en pasif, en sinmiş kesimlerinden oluşuyordu ve Bolşeviklerin aktif kesimler içindeki çoğunluğuyla tezat teşkil ediyordu. Kadetler ve burjuvazi Bolşeviklere karşı savaşacak asker ya da yurttaş bulamazken; Bolşevikler ise örgütledikleri kesimlerin savaşma azminin önünde kendileri bile duramıyorlardı! Silahlı güçler bakımından bakıldığındaysa uçurum daha derinleşiyordu. Aynısı İspanya Devrimi'nde de görülmüştür. Örneğin Generalitat başkanı Companys'in sol burjuva partisi Esquerra, Katalan parlamentosunda altısı hariç bütün sandalyeleri elinde bulundursa da, milis örgütlenmesi bakımından en gerideydi, kabaca 1.000 kişilikti. Oysa hem sayı hem de meclisteki sandalye sayısı bakımından en zayıf örgütlerden biri olan POUM'un (Birleşik Marksist İşçi Partisi) 5-6 bin kişilik bir milis gücü vardı ve bu sayı İç Savaş sırasında giderek artmıştı. Keza sandalye sayısı çok olsa da, Cumhuriyetçi diye adlandırılabilecek milis veya silahlı güç çok azdı. Devrimi nicel hesaba indirgemek, nüfuz alanlarını ve toplumsal etkilerini hesaba katmamak, devrimleri anlamaya direnmek için birebirdir.

Bolşeviklerin desteğinin sanal değil, sandıkla ölçülemeyecek kadar gerçek olduğunun sağlamasını yapmak da mümkündür. Gerçekten de Bolşeviklerin iktidara devrimle değil, darbeyle geldikleri; tepeden gerçekleştirilen bu *Jakoben* müdahalenin Kurucu Meclis seçimlerinde tecelli eden halk iradesine yönelik bir dayatma olduğu iddiasına devrimden kısa süre sonra emperyalist güçlerin desteğindeki Beyaz Ordu'nun başlattığı İç Savaş taş koymaktadır. Nasıl olmuş da yalnızca bir azınlığın desteğini alan bir parti ("komplocular grubu"), büyük emperyalist güçlerin desteğini alan karşıdevrimcilerle üç yıl boyunca savaşmak zorunda kalmışken, düşman bir ara Petrograd'a kadar dayanmışken, yani birçok bölge Bolşeviklerin elinden çıkmışken, Bolşevikler Brest-Litovsk Antlaşması gibi ülkenin üçte birine yakınını hiç savaşmadan Almanlara "teslim" etmiş

ve bu zorunlu tercih fazlasıyla suiistimal edilmişken; 1920'de iktidarını korumayı başarmış, kaybettiği bölgeleri yeniden Sovyet iktidarının parçası yapmış, hatta bazı yerlerde iktidar bizzat kucağına düşmüştür? Bir azınlığın desteklediği Bolşevikler nasıl olmuş da bunca badireyi atlatabilmişlerdir? Soru açıktır: Madem kitlelere *rağmen* yapılan bir devrimdi, madem proletarya diktatörlüğü değil, o çok sevilen lafla, proletarya *üzerinde* diktatörlük kurulmuştu, madem kitleler Bolşevikleri istemiyorlardı, neden kitleler böyle bir fırsatı tepip Bolşeviklerden kurtulmadılar, hatta daha da önemlisi "kurtulduklarında" bile kısa süre sonra Bolşevikleri geri çağırdılar?

Tarihçiler ideolojik tahrifatlarına tutunmak adına yıllarca bu soruyu cevaplamamayı tercih etmiştir. Oysa devrimin eşsiz bir plan neticesinde hazırlanmasıyla iktidarın alınma sürecinin kolaylaştığını diğer olgularla birleştirdiğimizde, örneğin Kurucu Meclis seçimleri konusundaki otorite olan ve Bolşeviklere sempati duyduğu düşünülemeyecek Oliver H. Radkey gibi, çalışmasının yeni baskısında görüşünü değiştirerek benzer bir sonuca varmak ve Bolşeviklerin nüfuzunun gerçek olduğunun en somut kanıtının İç Savaş'ın sonucu olduğunu söylemek kaçınılmazdır.[29]

Bu kaçınılmazlık, yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki tarih anlayışlarının gelişimiyle de bağlantılıdır. Amerikalı siyaset bilimci Merle Fainsod *How Russia is Ruled* (1953) kitabında iktidarın alınma örüntüsüne dair yorumuyla paradigma kurucuydu: Bolşeviklerin iktidarı ele alışının askerî yönüne vurgu yapmış ve "bu izlek, Ekim Devrimi'nin iktidarı halk *için* değil halk*tan* aldığı yorumları için temel teşkil etmişti."[30] Oysa zaman içerisinde, tarihin bireyler tarafından değil, kitleler tarafından yapıldığı düşüncesi tarihyazımında ciddi bir kabul görmüştür. Bu çerçevede, darbe argümanı sadece Bolşevikleri gördüğü için de sorgulanır hale gelmiştir. Kelimenin gerçek anlamıyla söylersek, ortada bir Bolşevik Devrimi değil, Sovyet

Devrimi vardır. Emekçi kitleler, özellikle de işçi sınıfı onlarca öz-örgütlenme yaratmış, bunlar aracılığıyla beğenmedikleri iktidarları devirmiş, istedikleri politikaları fiilen hayata geçirmişlerdi. Örgütlü bir halkı hiçbir kuvvetin yenemeyeceği doğrudur. Önemli tarihçilerden Steve A. Smith'in belirttiği gibi, "Ekim öncesinde Bolşevikler bu halk örgütlenmelerini manipüle ya da kontrol edecek bir konumda değillerdi. Bunun yerine Bolşevikler bu örgütlerin dertlerini kendi dertleri bilerek onların desteğini kazandılar ve yavaş yavaş bu örgütlerin içinde, büyük oranda demokratik yollarla önderlik mertebesine eriştiler."[31] Keza Wildman da, "Bu devrim kitleler tarafından Sovyet iktidarının tamamının fethedilmesi, mülk sahibi unsurlara tavizler vermeden doğrudan demokrasi anlayışlarının gerçekleştirilmesi ve Devrim'in toprak, barış ve sanayide işçi denetimi programının dolaysız bir şekilde hayata geçirilmesi olarak görülmelidir. Bolşeviklerin bu devrimin dalgası üzerinde yükselmeleri ve nihayetinde devrimi bir parti diktatörlüğüne dönüştürmeleri İç Savaş'ın seyri içinde yaşanan uzun vadeli süreçlerdi, ama bunun gerçekleşmiş olması bile, Bolşeviklerin 1917'de bir toplumsal devrimin gerçekten yaşanmakta olduğunu kabullenmeyen ya da kabullenemeyen siyasi muarızlarının iflasının bir yansımasıydı"[32] sözleriyle gerçeği tam isabet ettirmiştir ve çok iyi etmiştir, zira bu gerçeği göremeyince ya da görmek istemeyince, örneğin Robert Daniels gibi ciddiyetsizlikte yeni bir seviyeye ulaşmak kaçınılmazdır.[33]

"Cahil Kitleler, Kurnaz Bolşevikler": Dram Dolu Bir İstismar Hikâyesi?

Bolşeviklerin devrim değil darbe yaptığı argümanının ayrılmaz parçası, kurnaz Bolşeviklerin cahil kitleleri istismar ederek kötü emellerine alet ettiği iddiasıdır. Buna göre, Bolşevikler çoğunluğu köylerle bağını koparamadığından şehirleşememiş,

eğitim seviyesi düşük olan ve yaşadığı kötü koşullara savaşın da eklenmesiyle perperişan olmuş kitlelerin hüsnü niyetlerini suiistimal ederek iktidarı gasp etmişlerdi. Bu yaklaşımın inandırıcılığı olgulara yaslanmasından gelir, ama ayıklayarak aktardığı olgulara. Örneğin şu tür anekdotlar cahil kitlelerin manipüle edilmesi temelinde bir devrim gerçekleştiği görüşünü güçlendirmiştir:

> [Tiflis'in dış bölgelerinde] imparatorluğun bu kısmındaki çok milliyetli nüfustan neredeyse her unsur toplanmıştı. Vahşi dağ kabileleri, Lezgiler, Avarlar, Çeçenler ve uzun siyah harmanileri ve koyun derisinden başlıklarıyla Svanetyalılar buradaydı... Yakın zamana kadar ataerkil feodalizmin dibine batmış olan bu toplulukların pek çoğu Rus Çarı'nın mı yoksa Türk Sultanı'nın mı tebaası olduğunu bilmiyordu. Ama yine de kilometrelerce dağ yolu tepip büyük Rusya Devrimi'ne naçizane bağlılıklarını bildirmeye gelmişlerdi.[34]

Buna benzer anlatılar ya da anekdotlar dönemin gazeteçileriyle sınırlı değildir, hatta esasen sonraki tarihçiler tarafından alınıp ideolojik saiklerle işlendiğini söylemek daha doğru olur. Birçok örnek vermek mümkün. Mesela Pethybridge, "Rus ulusunun özgürlüğüne kavuşamamış zihni"ne örnek olarak, kitlelerin adında Enternasyonal geçen araba markasına sırf Enternasyonal adından ötürü (ezberciler ya!) büyük hürmet göstermelerini zikreder.[35] Bernard Pares ilhaklara ve savaş tazminatlarına karşı çıkan bir emekçinin "ilhak"ı (Rusçada *aneksiy*) Çar Nikolay'ın peydahladığı kızlarından (Aneksia) biri zannetmesini anlatılmaya değer görürken, Orlando Figes bir adım daha ileri gider ve birçok köylünün "Aneksiy"i küçük bir Balkan krallığı zannettiğini aktarır. Ayrıca Figes kitlelerin birçok yabancı kelimeyi (cumhuriyet, rejim gibi) yanlış telaf-

fuz ettiğini, hatta Bolşevik (çoğunluk) kelimesinin bile anlamını karıştırdıklarını anlatır.[36]

Tüm bunlar Devrim'e dair bir büyük anlatının parçası yapılmıştır ve leitmotif de aklıselime yaslanır: Devrimi manipüle edilmiş cahil kitleler yaptı! Ekim Devrimi kurnaz Bolşeviklerin cahil kitleleri istismarının hikâyesidir. İstismar hikâyesi farklı kesimlerin elinde farklı kozlarla büyütülmektedir. Ama en gözde argümanlardan birisi, daha devrim döneminde çok sık dillendirilen, Bolşeviklerin bir proleter devrimi değil, lümpen proleter devrimi yaptığı iddiasıdır. Buna göre, Bolşevikler fabrika ve işyerlerindeki işçilerle değil, sınıfsızlaşmış, suça bulaşmış ya da meyilli unsurlarla iktidarı almışlardır. Örneğin yenilgiyi yıllar sonra hâlâ hazmedemeyen SR lideri Çernov bu iddiadadır.[37] Keza görece ciddi tarihçilerden Schapiro, Bolşeviklerin ana kitlesini "nüfusun en cahil cühela kesimi"nin oluşturduğunu ve dolayısıyla Bolşevik devriminin "büyük ölçüde lümpen proleter devrimi" olduğunu söyler![38] Keza John Keep de kitleler "'Sovyet iktidarı' [o da tırnak içinde!] bir kez kurulduğunda topraktan rahmet fışkıracağını vaat eden bir partinin çağrılarına hiç sorgulamadan karşılık verdiler" iddiasındadır.[39]

Burada bir kez daha devrimin, daha doğrusu iki devrimin, Şubat ve Ekim'in dinamiklerini yok sayma pahasına iş tutulmaktadır. Ekim Devrimi Şubat'tan farklı bir devrimdir, farklı şekilde örgütlenmiş, farklı bir sınıfı iktidara taşımıştır. Ama bir açıdan Ekim ile Şubat aynı devrimdir. Kitlelerin yılın başından bu yana aynı talepler uğruna yürüttükleri mücadelenin farklı biçimleridir. Öyle ki Melançon Sovyet belgelerini incelemesi temelinde, çok da karşı çıkılamayacak olan şöyle bir sonuca varır: Kitleler Şubat'ı liberal kapitalizmin başlangıcı olarak görmüyorlardı. Birleştirildiğinde sosyalizme varacak olan somut birtakım talepleri vardı, ama bunları ilk başta gerçekleştirmesi için yanlış adrese, Menşeviklere ve SR'lere gitmişlerdi. Bu yan-

lıştan vazgeçince Şubat Ekim'e vardı.[40] Keza Rusya'daki emekçilerin kendi bildirileri ve beyanları üzerinden en ayrıntılı çalışmalardan birine imza atmış olan David Mandel de kitlelerin siyasal tutumundaki değişikliklerin, "yönünü kaybetmiş, sağı solu belli olmayan kitlelerin yanardönerliği"yle açıklanamayacağını, devrime giden sürecin bir "netleşme, olayların gelişimi temelinde bilincin derinleşmesi süreci" olduğunu savunur.[41] Bu bakımdan, Bolşevikler kitlelerin talep ve heveslerini en iyi anlayan ve hayata geçiren örgüt olarak sivrilmektedir.

Melançon başka bir yazısında, meseleyi Bolşeviklerden çıkararak irdeler. Temel iddiası SR'lerin, özellikle de tabanının Sovyet iktidarından yana olduğu, Geçici Hükümet'e desteğinin abartıldığı yönündedir. SR'lerin (niteliği belirsiz de olsa) Sovyet iktidarından yana olduğunu savunur, örnek olarak fabrika düzeyinde ilk Sovyet iktidarı kararının SR'lerce imzalandığını ve ertesi ay (Mayıs'ta) Sovyet düzeyinde (Kronstadt Sovyeti) bu yönde kararın SR'ler tarafından teklif edildiğini; partinin ezici çoğunluğu burjuva hükümetine katılmaya karşı çıkmasına karşın, ağır topların ağırlığını koyduğunu zikreder. Bolşeviklerin yaptığı, en kalabalık partideki bu ruh halini siyasi açıdan daha iyi okuyup değerlendirmeleriydi demeye getirir.[42] Abartı payını[43] tanırsak, Melançon haklıdır: Bahar ve yaz aylarında tabandan merkeze yağan sayısız mektup, telgraf, karar metni vb. tam da Bolşeviklerin bayraklarına yazdıkları talepleri ısrarla ve inatla SR'lerden (ve keza diğer sosyalist yapılardan) talep eder. Dolayısıyla Bolşeviklerinki sekter parti talepleri değildi; kitlelere dışarıdan dayatılmamış, deyim yerindeyse, kitleler tarafından dayatılmıştı. SR'lerse kitlelerin, hatta kendi tabanlarının gerisinde kalmışlardı. Bu açıdan Lenin'in Ekim'den hemen sonra sarf ettiği (aşağıda toprak sorunu bağlamında daha da açılacak olan) sözler anlamlıdır: "Gerçekten de, ne güzel bir parti: Programlarında devrimci nitelikte ve emekçi halkın yararına olan maddeleri hayata geçirebilmek

için yenilgiye uğramaları ve hükümetten kovulmaları gerekiyormuş!"[44]

Bolşevikler Ekim'de kitleleri hızlandırmaktan ziyade, kitlelerin hızına yetişmeye çalışmışlardır. 1917 sorunsalı Lenin'in *Ne Yapmalı?*'daki sorunsalıyla aynıdır: Kitleler mücadeledeki militanlıkları bakımından alıp başını gitti, devrimciler, aydınlar bu hıza yetişmek zorundadır: "Eğer bütün utanç verici haksızlıklara karşı yeteri kadar geniş, çarpıcı ve ânında teşhirleri hâlâ örgütleyemiyorsak, suçu kendimizde, kitle hareketinin gerisinde kalmış olmamızda aramalıyız." Veya: "İşçi kitleleri bizden daha aktif olduklarını kanıtladılar... Tam da şu anda, kendiliğinden öfke dalgasının, deyim yerindeyse, bizi, hareketin önderlerini ve örgütçülerini geride bıraktığı böyle bir dönemde ... krizin başlıca sebebi *önderlerin* ("ideologların", devrimcilerin, sosyal-demokratların) *kitlelerin kendiliğinden atılımının gerisinde kalmış olmalarıdır.*"[45]

Bolşevikler 1905 Devrimi'nde de bu sorunu derinden yaşadılar. Ama 1917'de başta "Nisan Tezleri" hamlesi olmak üzere partinin çok farklı kademelerinden doğru müdahalelerle kitlelerin özlemlerinin en sahici temsilcisi haline geldiler. Bu bakımdan "kitlelerin radikalleşmesi" nitelendirmesi, eğer Bolşeviklerin hakkını teslim eden bir yaklaşımla birleşmezse, laf-ı güzaftır. Kitleler radikalleşti, ama neden diğer partilere de akın etmediler? Daha doğrusu, neden diğer partilere akın ettiklerinde sonuç vermedi de Bolşeviklere yöneldiklerinde verdi?

Zaten bu yaklaşım bize hiçbir şey açıklamaz, çünkü istismar edilebilecek kitle sadece sol değil sağ tarafından da edilebilir, hatta sağcıların elinde din, milliyetçilik ve ırkçılık (Rusya özelinde Yahudi aleyhtarlığı) gibi üç güçlü afyon olduğu düşünüldüğünde daha başarılı olmaları beklenir. Nitekim tarih boyunca genel tablo sağın başarısına işaret eder. Ama on dokuzuncu yüzyılın sonu ila yirminci yüzyılın başında bir

farklılık vardı: İşçi sınıfı o dönemde işçi partisiyim diye tabela asıldığında hemen teveccüh gösteriyordu, işçi işçiyi örgütler anlayışı hâkimdi, "madem ben işçiyim, bu da işçi partisi ya da gazetesi, o halde mensubiyetim olmalı" düşüncesi vardı. Zaten başka mensubiyetler bulmak da kimlik siyasetinin henüz galebe çalmadığı çağda kolay değildi; sağcıların kast ayrıcalıklarını koruma kibirlerinden ötürü işçi takımıyla aynı partide yer almaya genellikle yanaşmamaları bunun en önemli sebeplerinden biriydi. Dolayısıyla Rusya'ya özgü olmayan bir durum vardı.

1917'de sorunun cevabı istismarda saklı değildir. İktidara barış, toprak ve ekmek gibi basit sloganlarla yürümüş bir parti için bu çok büyük bir suçlamadır. Kitle istismarı belli nesnel gerçeklikler üzerinde yükselir, niyetlerle açıklanamaz. Devrimler de insanlığın döngüsünün mesela en az evrimler kadar parçasıdır. Nitekim bu Soğuk Savaş tarihçiliği bugün bile devam ediyor olsa da, uzun süre önce tarihyazımında sorgulanmış ve "revizyonist" (burada görece olumlu anlamda!) tarih anlayışı tarafından büyük oranda kenara itilmiştir. Edmund Wilson'dan (1940)[46] başlayarak, Lenin'in işçi sınıfını manipüle etmek ya da kendi "radikal" görüşlerini uygunsuz şekilde dayatmak yerine; giderek militanlaşan, saflarına yeni unsurlar katılan, enerjik, taze işgücünün hızına yetişmeye çalıştığını ve onların gerçekliğine en uygun adres olduğunu gören tarihçiler de vardır. Daha derin araştırmalarsa, Bolşeviklerin, yukarıda belirtildiği üzere, sadece genç ve yeni işçileri değil, en deneyimli, en vasıflı işçileri örgütlediğini ortaya koymuştur.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Sovyet İktidarı

Bolşevikler iktidarı alırken, aldıktan sonraki kadar zorlanmadılar. Sovyet iktidarını ilan ettikten sonra, bir yandan düşmanlarıyla sahada, diğer yandan partili ve partisiz muarızlarıyla masada yoğun bir mücadele dönemine girdiler.

28 Ekim'de General Krasnov komutasındaki Kazaklar Petrograd'ın hemen güneyinde, başkente bir saat mesafedeki Çarskoye Selo'yu kolayca ele geçirdiler. Aynı gece Petrograd'daki Bolşevik karşıtı gruplar harekete geçti ve Ülkenin ve Devrimin Selameti Komitesi'nin önderliğinde subay okulu öğrencilerinin ayaklanması başladı. Fakat hazırlıklar sırasında plan haber alındığından saldırı püskürtüldü. Yine de ertesi gün akşam saatlerine kadar çatışmalar yaşandı.

Çatışmalar sürerken demiryolu işçilerinin sendikasının Merkez Komitesi olan Vikjel'in ültimatomu geldi. Vikjel sağın güçlü olduğu bir sendikaydı. Yönetim kademesinde Kadet yanlısı olduğu bilinen bağımsızlar ve Sağ SR'ler neredeyse yarıya yakını teşkil etse de, Enternasyonalist Menşevikler en nüfuzlu yapıydı. Bunun etkisiyle Vikjel yayınladığı bildiride yekpare bir sosyalist hükümet istediğini beyan ediyordu. Vikjel temsilcileri sadece (sabık) Sovyet MYK'sinin yahut Duma ve uzlaşmacı sosyalistlerin ortak bir organının izniyle asker sevkiyatına izin vereceğini açıkladı. Vikjel'e karşı şiddete baş-

vurulması durumunda, Petrograd'a iaşe sevkiyatını da kesecekti.

Akşama doğru toplanan Sovyet'in yeni MYK'si uzlaşmacı sosyalistlerle müzakere masasına oturma kararı aldı. Kamenev'in başını çektiği grup görüşmeye giderken, Lenin ve Troçki sorunun masada çözülmeyeceğine çoktan ikna olduklarından Petrograd garnizonunun toplantısına gidiyorlardı, zira Vikjel Sol SR'ler ve bazı Bolşeviklerden de destek bulmuş olmasına karşın, aslında bir uzlaşma derdinde değildi. Masaya getirdikleri en önemli talep, Lenin ve Troçki'nin hükümette yer almamasıydı! Bolşeviklerin karşısında Lenin ve Troçki'yi kesinlikle kabineye almadan kurulacak bir "sosyalist hükümet" teklifinde bulunan güçler olması daha baştan uzlaşma kapısını kapamak anlamına geliyordu. Troçki 26 Ekim'de Sovyet Kongresi'ndeki konuşmasında tek parti diktatörlüğü suçlamalarına karşı şöyle der: "Savunmacıların her bir çeşidi bize karşı mücadelelerinde her araçtan yararlanmış olmalarına karşın, biz onlara yüz çevirmedik. Otorite bir bütün olarak Kongre'de olsun dedik... Partimiz onlara el uzattı, üstelik elinde hâlâ barut tutmak zorundayken ve dedi ki: 'Gelin, iktidarı birlikte alalım'. Ama onlar bunun yerine Kent Duması'na koşup karşıdevrimcilerle bir oldular. Bunlara devrime ihanet etmiş hainler denmez de ne denir?"[1]

Troçki'nin bu sözlerindeki doğruluğu, teorik mülahazalar yerine yirmi yıl sonraki başka bir büyük devrimin deneyimleri ışığında sınamak gerekir. Diğer örgütlere (iyisiyle kötüsüyle) devrimci sicillerinden bağımsız olarak açık çek vermek, sonucuna katlanma pahasına kendi bildiğin yolda ilerlememek ve bunların doğal sonucu olarak uzlaşmacılık ile sol radikalizm arasında ilkesizce salınmak... Bolşeviklerin girdikleri yol dikenli olsa da, uzak durdukları yanlışlar bunlardı. Dikenlerden kurtulamamalarının sebebi, Troçki'nin yine aynı konuşmasında belirttiği ve diğer Bolşevik önderlerin defalarca vurguladığı

şekilde, "Bütün umudumuz devrimimizin Avrupa'da bir devrimi tetikleyecek olması" beklentisinin *kısmen* karşılanmasıydı: Diğer ülkelerde devrim tetiklenmesine tetiklenecek, ama iktidar alınamayacaktı ve bunun en önemli nedenlerinden biri de, Bolşeviklerin Rusya'da gösterdiği iradeyi ortaya koyacak devrimci partilerin Avrupa'da, özellikle de Almanya ve İtalya'da olmamasıydı.

29 Ekim'de Sovyet hükümetinin Petrograd dolaylarındaki Pulkovo'da General Krasnov'u püskürtüp Çarskoye Selo'yu geri alması bu öneriyi reddeden Lenin'in elini güçlendirdi. Kerenski'nin askerleri ricat ededursun, Lenin birkaç gün sonra parti Merkez Komitesi'ni Kamenev, Riazanov ve Rikov'un uzlaşma politikasını reddetmeye ikna edecekti. 1 Kasım'daki Bolşevik MK toplantısında Troçki, "ayaklanmaya katılmamış olan partiler onları devirmiş olan halktan iktidarı almak istiyorlar. Madem çoğunluk bizde olmayacaktı, ayaklanmayı niye biz örgütledik? ... Yüzde 75 bizde olmalı ve Lenin'in başkanlığından vazgeçilmemeli" görüşünü savunur. Lenin ise "Vikjel'le müzakere zamanı değil. Askerler Moskova'ya yollanmalı... Vikjel'e askerlerin Moskova'ya geçişine izin vermesi için çağrıda bulunduk, reddettiler. Biz de kitlelere çağrıda bulunalım, onlar geçirmesini bilirler" der.[2]

Sonradan birçok ülkede sosyalizm adına hareket eden Stalinist diktatörlüklerin egemenliği, Bolşeviklerin işçi iktidarı anlayışının çarpıtılmasına zemin döşemiş olsa da, Bolşeviklerin hiçbir zaman tek parti diktatörlüğü kurmak gibi bir amaçları olmamıştı. Keza tüm partilerin yasaklanması, kapsamlı bir terör uygulanması vs. gibi önlemler de Bolşeviklerin yönetim tarzının değişmez parçaları değildi. Bolşevikler bu önlemlerin hepsinin bir zorunluluk haline gelebileceğini öngörüp kabul etseler bile, bunu sistemli ve kalıcı bir politika olarak görmüyorlardı. Lenin'in tabiriyle, "al ben yemeyeyim sen ye" anlayışına kapalı, ama uzlaşmaya ve koalisyona açıklardı.

Nitekim Bolşevikler Kerenski'yi askerî olarak dize getirdikten sonra, siyasi bir hamlede bulunup, müzakere kapısı açtılar: 31 Ekim gecesi, dize getirdikleri Kerenski'yle hiçbir koşulda müzakere etmeyeceklerini, ama silah bırakıp Sovyet iktidarını ve temel kararnamelerini tanıdıkları takdirde Kazaklarla masaya oturabileceklerini ilan ettiler. Durumun ümitsizliğini anlayan Kerenski tebdili kıyafetle kaçtı, Krasnov ise tutuklandı.[3]

Bolşevikler 1 Kasım'da "Diğer Sosyalistlerle Anlaşma Koşulları"nı yayınladılar. İki temel madde öne çıkıyordu ve ikisi de gayet makuldü: "1) Toprak ve barış kararnamelerinde ve işçi denetimi hakkında iki projede ifade edildiği şekliyle Sovyet Hükümeti programının kabulü; 2) karşıdevrimle (Kerenski, Kornilov ve Kaledin'le) amansız mücadele."[4] Keza Sovyet MYK'sinin, *Sovyet'te temsil edilen örgütlerin* temsilcileriyle (Sendikalar Örgütü, Vikjel, Köylü Temsilcileri vb.) genişletilmesi öneriliyordu. Dolayısıyla Bolşevikler iktidarı aldıktan sonra bildiğini okuyan, her türlü uzlaşmaya hayır diyen bir çizgide ilerlemediler. Mesele Bolşeviklerin iktidarı aldığının farkında olan bir parti gibi davranmasıydı – keşke yirmi yıl sonra İspanya'daki çeşitli devrimci örgütler de aynı bilinçte olsaydı. Örneğin Bolşevikler bakanlık koltuklarının en az yarısının ve Çalışma, İçişleri ve Dışişleri gibi en kilit mevkilerin kendilerinde olmasını talep ediyorlardı. Tersinden bakıldığında, muarızları da tastamam iktidarın onlar tarafından alındığını kabul etmiyordu. Nitekim SR partisinin ertesi günkü kararı[5] bu hayalperestliği yansıtıyordu: "Yeni hükümet sosyalistlerden oluşmalı, ama Bolşevikler yer almamalı"ydı! Dolayısıyla uzlaşmanın olmayacağını söylerken Lenin ve Troçki haklıydı, ama bunu söylemelerinin nedeni teorik mülahazalarından çok somut gerçekliği görmeleriydi. Müzakereleri kapatan uzlaşmaz tutumuyla uzlaşmacı sosyalistlerdi![6]

Tüm bunlara karşın uzlaşma diye tutturan ve 17 Kasım'da "salt Bolşevik hükümetin sürdürülmesinin ancak siyasi terör

yoluyla" mümkün olduğunu savunarak Sovnarkom'dan istifa eden Bolşeviklerin (Nogin, Rikov, Milyutin, Teodoroviç, Şlyapnikov[7], Riazanov, Larin vb.) ve Sol SR'lerin ve de Bolşevik MK'den istifa eden Kamenev, Zinovyev, Rikov, Nogin ve Milyutin'in tavrı düşündürücüdür. İspanya Devrimi'nin belli dönemlerinde anarşistinden Stalinistine, merkezcisinden sosyalistine kadar her grup belli dönemler Ekim Devrimi'ni rehber olarak aldığını savunmuştu. Oysa yirmi yıl sonraki İspanya Devrimi'nin ışığı bu uzlaşmacılardı, Bolşevikler değil.

Nitekim uzlaşmaya açık olanlarla aynı günlerde bir adım daha atıldı. 10-25 Kasım tarihlerinde Köylü Sovyetleri Olağanüstü Kongresi Petrograd'da toplandı. Sağ SR'lerin elinde tuttuğu yönetimi çiğneyen Sol SR'ler ve Bolşeviklerin zorlamasıyla yapılan kongreye Köylü Sovyetleri'nin tamamı temsilci yollayamadı; ama önceki kongrenin aksine temsilciler eyalet bazında değil, ilçe bazında seçilip yollanmıştı ve dolayısıyla tabanın nabzını daha gerçekçi bir şekilde tutuyordu.[8] Delege sayıları kaynaklara göre farklılık gösterse de, ezici çoğunluk (195 ya da 110) Sol SR'lerdeydi; Bolşevikler ise 40 civarı delegeyle temsil edilmişti.[9] SR'ler arasındaki çekişme hem Köylü Kongresi'nin Sovyet iktidarını tanıyarak Köylü MYK'si ile İşçi ve Asker MYK'sinin birleşmesine onay vermesine hem de Bolşeviklerin Sol SR'leri hükümete almasıyla sonuçlanacaktı.

Böylece Sovyet MYK'si Sol SR'lerin çoğunlukta olduğu Köylü MYK'sinden, Asker Sovyeti ve sendikalardan temsilcilerin katılımıyla birleştirilip genişletilmiş oldu. Hükümetin (Sovnarkom) MYK'ye sorumlu olması temelinde Sol SR'lerle koalisyona giden kapı aralanmıştı. Adalet Bakanlığı (Şteinberg) ile Tarım Bakanlığı'nın (Kolegayev) da dahil olduğu üç bakanlığın Sol SR'lere verilmesiyle sosyalist koalisyon kurulmuş oldu. Sol SR'lere diğer bütün halk komiserliklerinde ve merkezî hükümet organlarında temsiliyet tanınmıştı. Böylece

"Kurucu Meclis'in arifesinde Sovnarkom'daki koltukların kabaca dörtte biri ve MYK'deki koltukların yaklaşık üçte biri Sol SR'lerin elindeydi ve Sol SR'ler diğer tüm kilit Sovyet organlarında da önemli bir temsiliyete sahipti."[10] Birkaç gün sonra Vikjel'le de anlaşma sağlanmış ve Ulaştırma Halk Komiserliği Vikjel temsilcisine verilmişti.

Sol SR'ler koalisyona girerken, diğer partilerin payına baskı düşüyordu. 28 Kasım'da Kornilov'un iç savaşında Sovyet iktidarıyla savaştığı ilan edilen Kadet Partisi'nin önde gelen bazı isimleri tutuklandı. Lenin ve Troçki bu önlemin gerekli olduğunu savunan konuşmalar yapıyorlardı. Özellikle de Troçki sınıf düşmanlarına karşı, devrimci mücadelenin sert olacağını söyleyip, Fransız Devrimi'ndeki giyotini hatırlatarak bunun daha başlangıç olduğuna dikkat çekiyordu.[11] Ay sonunda bu kez silahlı ayaklanmayla bağlarından ötürü Çernov, Gotz gibi isimlerin de dahil olduğu SR liderleri için yakalama emri çıkartıldı. Nihayet 7 Aralık'ta "karşıdevrim ve sabotajla savaşmak" amacıyla gizli polis örgütü ÇEKA (Tüm Rusya Olağanüstü Komisyonu) kuruldu. Devrimin karşıdevrimci General Krasnov'u "şeref sözü" verdiği için saldığı o ilk saflık dönemi geride kalmıştı.

İlk İcraatlar

Bolşevikler iktidara üç temel taleple gelmişlerdi. Bu üç talebi de vakit geçirmeden hayata geçirdiler.

Barış

En yakıcı sorun emperyalist savaşın sonlandırılması ve barış meselesiydi. Troçki 8 Kasım'da tüm İtilaf devletleri elçilerine genel bir barış antlaşması için müzakere teklifini iletti. Yanıt gelmedi. Bolşevikler ilhaksız ve tazminatsız genel barış için

müzakereler boyunca üç ay ateşkes çağrısına muharip güçlerin hiçbirinden karşılık göremeyince, ayrı barış antlaşması için kolları sıvadılar.

Bolşevikler barış konusunda da kendi hazır şablonlarına bağlı kalmak yerine, işçi, köylü ve askerlerin nabzını tutmuşlardı. Bu konuda, devrimin başlarında en büyük ihanetlerden biri olarak görülen ve Bolşeviklerin de reddettiği "ayrı bir barış antlaşması"na dönmeleri de Ekim sonrası iktidara tutunma heveskârlığından değil, kitlelerin taleplerine karşı aynı duyarlılık ve mesuliyet duygusundan kaynaklanıyordu. Devrimin coşkusunun her şeyi geri plana ittiği ilk birkaç ayın ardından savaşın sonlandırılması ve devrimle birlikte gelen düzenin ne olduğunu görme isteği giderek güçleniyordu. Örneğin Price Eylül sonlarında, "son birkaç haftada kamuoyunun bir ay öncesine göre ayrı bir barış antlaşmasına daha meyilli olduğuna kesin olarak kaniyim" diye yazar.[12]

Bolşevikler vaat ettikleri gibi emperyalist devletler arasındaki gizli antlaşmaları yayınladılar. Medeniyet timsali olarak görülen muharip devletlerin ipliği pazara çıkmıştı. İtalya'ya İtilaf devletlerine katılması halinde toprak sözü, Osmanlı'yı taksim edip İstanbul ve Boğazlar'ı Rusya'ya bırakma, Almanya'nın sınırlarının değiştirilmesi ve belki hepsinden önemlisi Fransız, İngiliz ve Alman bankerlerin Almanya'nın batıdaki toprak kayıplarının telafisi için Rus topraklarından parça verme planı...[13] Pisliklerin hepsi ortalığa saçılmıştı. İtilaf devletleri daha da uzaklaşırken, 15 Aralık'ta İttifak devletleri ile Brest-Litovsk'ta ateşkes imzalandı. Bolşevikler parti içinde ve Sol SR'lerle büyük tartışmalar yaşama pahasına da olsa, barış için her türlü fedakârlığı gösterecek ve Rusya'yı emperyalist savaştan –topraklarının önemli bir kısmını kaybetmeyi de göze alarak– çekeceklerdi. Brest-Litovsk barışı tartışmaları Lenin'in başını epey ağrıtmış olsa da, kitlelerin güvenini kazanma konusunda kilit önemdeydi.

Toprak

Bolşevikler toprak sorununun çözümü konusunda da soyut ilkelerle değil, kitlelerin yakıcı taleplerini göz önüne alarak hareket ettiler. 26 Ekim'de çıkarılan kararnameyle toprakta özel mülkiyet tazminatsız olarak kaldırıldı ve büyük toprak sahiplerinin toprakları devletleştirildi. Köylülerin aylar önce yayınladıkları fermana uygun olarak "toprak işleyenin" ilkesi hayata geçirildi. Kolektiflere girmek zorunlu değildi, ama artık köylünün ya da başka bir para sahibinin toprak alıp satması yasaktı. Köylülerin partisi SR'lerin ısrarla hayata geçirmediği programı Bolşevikler tek bir hamlede uygulamaya koymuştu.

Lenin devrimin daha ilk günü şöyle diyordu: "Burada, [toprakla ilgili] kararnamenin ve fermanın Sosyalist-Devrimciler tarafından hazırlandığına dair sesler duyuluyor. Ne çıkar bundan? Kimin tarafından kaleme alındığı fark eder mi?"[14] SR'ler fark ettiği düşüncesindeydi. Gerçekten de Bolşevikler toprak sorununun çözümü için köylülüğün temsilcisi olan SR'lerin toprak programını uygulamışlardı. Ekim'den önce iktidarda olan SR'ler, şehirlerde burjuva düzeninin sınırları dışına çıkmaya, kapitalist mülkiyette gedikler açmaya cesaret edemedikleri gibi, kırsalda da kendi programlarına ihanet etmiş ve köylülüğü hayal kırıklığına uğratmışlardı. Oysa Bolşevikler kapitalizmle hesaplaşmaya kararlı bir parti olarak, bir köylü ülkesinde işçilerin vazgeçilmez müttefiki olan yoksul köylülerin toprak ihtiyacını dikkate almış ve SR'lerin kâğıt üzerinde kalan programını hiç değiştirmeden uygulayarak SR yandaşı köylülerin desteğini kazanmışlardı. SR'ler ise hayal âleminde yaşamayı sürdürüyorlardı. 28 Ekim'de *Delo Naroda*'da yayınlanan bildirilerinde bunun ıstırabını dışavururlar: "Bolşevikler toprak programımızı çaldılar. Ama onlara yâr olmayacak, çünkü köylüler sadece *tanıyıp güvendikleri* kişilerin arkasından giderler."[15] Hiç de öyle değildi: Yemeyenin malını yerler!

Köylüler kendi doğrudan ihtiyaçlarını lafta savunan partilere değil, eylemde uygulayan partilere destek vereceklerdi.

Bolşeviklerin köylülerle ilişkisi böyle bir diyalektiğe sahipti. Bolşeviklerin yaklaşımının Marksist kolektivizm anlayışından sapma ve dolayısıyla Lenin'in sinsi oportünizminin bir numunesi olduğu iddia edilmiştir. Burada da kasıtlı bir çarpıtma olduğunu belirtmek lazım. Bolşevik parti, proletaryanın büyük çoğunluğunu, sınıfın en bilinçli ve dinamik unsurlarını sosyalizm davasına kazandığı için başarıya ulaşmıştı, ama doğru, köylülüğü sosyalizmin ya da planlı-kolektif ekonominin yararlarına ikna ettiği için yanına çekmemişti. Köylülük hâlâ devrim öncesinde olduğu gibi kendi küçük toprağının peşinde koşuyordu; savaşla birlikte, bu talebe barış talebi de eklenmişti. Bolşevikler köylüleri sosyalizme ikna ederek değil, onlarla geçici bir ittifak yaparak devrime ilerlemişlerdi. Fakat bu ittifak Marksist teorinin önermelerine uygundu.

Küçük köylü ekonomisinin verimsizliğine karşı, bilim ve teknolojinin nimetlerinden yararlanan büyük ölçekli ekonomi hem ekonomik hem de siyasal açıdan (mesela kır proleterlerini yaratması bakımından) daha yararlıdır. Kapitalizm küçük köylüye kendisini ipotekler, tefecilik ve mülksüzleştirmelerle gösterse de, küçük köylü tarımını ortadan kaldırması teknolojinin tarıma uygulanmasının önünü açması (uygulanıp uygulanmadığı apayrı) bakımından son tahlilde ilerici bir rol oynamıştır. Marksistler açısından da varılması gereken hedef tarımda büyük ölçekli, makineli, ama aynı zamanda planlı ve kolektif ekonomidir. Bu açıdan Marksistler büyük üretimin yanında yer alırlar.

Ne var ki Engels bu hedefe kapitalizmle aynı yolu teperek varılamayacağına dikkat çekmiştir. Kapitalizm küçük köylüyü esasen *ekonomi dışı zorla* büyük çaplı ekonomiye çekmiştir, sosyalizm ise köylüyü son tahlilde *ekonomik zorla* çekecektir. Engels ölümünden sadece bir yıl önce kaleme aldığı, Fransa ve

Almanya'da köylü sorununa dair broşüründe, "devlet iktidarını ele geçirdiğimizde küçük köylüyü (tazminat ödeyerek ya da ödemeden) mülksüzleştirmeyi aklımızın ucundan bile geçirmemeliyiz. Büyük toprak sahiplerine karşı tutumumuzdan farklı olarak, küçük köylüye karşı görevimiz öncelikle kendi kişisel işletmesinden ve özel mülkiyetinden kooperatife geçişi sağlamaktır ve bu da zora başvurarak değil, örnek yoluyla ve bu amaçla toplumsal yardım sağlayarak gerçekleştirilmelidir. O zaman, elbette, küçük köylüye bugün bile açıkça görebileceği, gelecekteki çıkarlarını gösterebilecek çok sayıda araca sahip olacağız" der.[16]

Köylülükle esnek ilişki konusunda Engels'i rehber edinen (ve bunu defalarca açıkça ifade eden) Lenin Rusya'daki Sovyet iktidarının köylülüğü yanına çekmesini sağlamıştır. Örneğin Aralık ayında Sovnarkom tarafından artanoranlı aynî tarım vergisi kabul edilmişti, ama köylülerin tepkisiyle geri çekildi.[17] Köylülerle bir sınıf mücadelesi yürüyordu ve Bolşeviklerin köylülüğü karşılarına alma gibi bir lüksleri yoktu. Kırsalda örgütlülüğü çok az olan Bolşevikler, yine de köylüleri (Engels'in bu reçetesi temelinde) işçi devletinin arkasında durmaya ikna edebilmiş ve üç yıllık zorlu iç savaşın atlatılmasını sağlamışlardır.

Rusya'da köylüler geçmişten gelen parti bağlılıklarını ya da "siyasi" görüşlerini-önyargılarını koruyor, ama siyasete aktif müdahalelerinin söz konusu olduğu her yerde Bolşeviklerden yana tavır alıyorlardı. Bu ilişkiyi en iyi ifade edecek olan Rusya köylülerinin kendi sözleridir: "Biz komünistleri sevmiyoruz, ama Bolşevikleri seviyoruz, onların yanındayız!" Komünist kelimesi köylülerin geçmişten gelen önyargılarını ifade ederken, Bolşevik kelimesi somut siyasette var olanı temsil eder hale gelmişti.

İşçi sınıfını gözüne kestirmiş bir parti olan Bolşevikler köylülüğü devrime bu şekilde çekmişlerdi. Lenin meseleyi şöyle

özetler: "Bu durum karşısında Sosyalist-Devrimciler öfkeden küplere bindiler, 'Bolşevikler programımızı çaldılar' diye yaygara kopardılar. Ama bunu yapmakla sadece kendilerini gülünç duruma düşürmüş oldular. Gerçekten de, ne güzel bir parti: Programlarında devrimci nitelikte ve emekçi halkın yararına olan maddeleri hayata geçirebilmek için yenilgiye uğramaları ve hükümetten kovulmaları gerekiyormuş!"[18]

SR'lerin iktidarsızlığı yukarıda bahsi geçen bildiride sarf ettikleri şu sözlerle daha iyi anlaşılır: "Derhal bu programla yekpare bir sosyalist hükümet kurmalıyız, ama Bolşevikler ve mülklü sınıflar olmamalı." Peki, o halde kursaydınız! Elinizden alan mı vardı? Bolşevikler aylardır tam da bunu söylüyorlardı, ama SR'ler ve diğer uzlaşmacı sosyalistler yanaşmıyordu. SR'ler iktidarsızdı, sadece burjuvazinin yedek kuvveti olabilirlerdi. Hem toprak hem de iktidar konusundaki sızlanmaları buna delalettir.

Çalışma Yaşamı

Sovyet iktidarı çalışma yaşamında da hemen somut adımlar attı. 29 Ekim'de azami 8 saatlik iş günü ve 48 saatlik çalışma haftası kabul edildi. İki gün sonra, tüm çalışanlara tam sosyal güvence getiren yeni kararname yayınlandı. Ücret farklılıkları ortadan kaldırıldı ve *Devlet ve Devrim*'de belirtilen ilkeler uyarınca, ortalama işçi ücretinden fazla ücret ödenmesi yasaklandı. 14 Kasım'da işçi denetimi kabul edildi. 1 Aralık'ta Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi kurularak ekonomide merkeziyetçilik ve planlama için ilk önemli adım atıldı. 16 ila 55 yaşında tüm yurttaşlara çalışma zorunluluğu getirilmesiyle, "varlıklı sınıfların üyeleri" de çalışma karnelerini doldurmak zorunda bırakıldı. İşçi devleti henüz topyekûn devletleştirmelere girişmediğinden, burjuvalar için bu önlem ya bizatihi çalışmak ya da işletmelerini İşçi Denetimi yasasına uygun olarak sürdür-

mek anlamına geliyordu. Keza tüm iç ve dış devlet borçları reddedildi. Aralık sonunda bankalar devletleştirildi ve tek bir Devlet Bankası olarak birleştirildi.

Bolşevikler sosyalist programın gereği olarak sanayiyi devletleştirme işine hemen girişmemişlerdi. Sanayide devletleştirmeler ilk başta esasen cezalandırıcı nitelikteydi. Nitekim iki Sovyet iktisat tarihçisi Maurice Dobb ve Alec Nove, Bolşevik iktidarın ilk aylarındaki genel ekonomi politikasının siyasi amaçlara tabi olduğunu belirtir.[19] Gerçekten de Bolşevikler için devletleştirmeler ve kamulaştırmalar başlı başına bir amaç değildi. Aslolan ekonominin emekçiler yararına dönüştürülmesiydi. Marx ve Engels tam da bu nedenle *Komünist Manifesto*'da (Lenin'in *Devlet ve Devrim*'de onaylayarak aktardığı gibi), "Proletarya, siyasi üstünlüğünü, tüm sermayeyi burjuvazinin elinden *kerte kerte* koparıp almak, bütün üretim araçlarını devletin, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde toplayıp merkezileştirmek ve üretici güçleri olabildiğince hızlı bir şekilde geliştirmek için kullanacaktır" demişti.[20] *Kerte kerte* ifadesi tedriciliğe değil, ekonominin akılcı temelde dönüştürülmesine vurgu yapıyordu. İktidarı ele geçiren devrimci sınıf, ekonomik altyapıda da köklü bir dönüşüme yol açarak devrimi tamamlayabilir. Bu noktada mülkiyetin el değiştirmesi, yeni ekonomik ve toplumsal ilişkilerin kurulması için yeterli değildir. Dar anlamıyla üstyapıya ait olan mülkiyetin el değiştirmesi edimi (yasal devir), bahsedilen ilişkiler ağını paramparça edip yeni bir ağ kuramadığı müddetçe sosyalist bir hamle olarak görülemez ya da sosyalizme ilerleyemez. Lenin'in de dikkat çektiği gibi, "mümkün olan en büyük 'kararlılık' bile devletleştirme*den* ve mülksüzleştirme*den* toplumsallaştırma*ya* geçiş için yeterli değildir... [T]oplumsallaştırma ile basit mülksüzleştirme arasındaki fark, mülksüzleştirmenin salt 'kararlılık'la, düzgün bir şekilde hesaplama ve dağıtım marifetine gerek olmadan halledilebilir

olmasıdır, *oysa toplumsallaştırma bu marifet olmadan gerçekleştirilemez.*"[21]

Ekonominin ayakları üzerine oturtulması yukarıdan devletleştirme kararnameleriyle halledilecek kadar basit değildi. Savaş Rusya ekonomisini perişan etmişti. Kömür, yakıt, şeker üretimi savaş öncesine göre üçte bir düzeyine inerken, metal, demir ve çelik üretimi neredeyse durmuştu. İthalat hacmi savaş öncesinin altıda birini bulmuyordu. Demiryolları harap, köprüler havaya uçmuş vaziyette olduğundan ulaşımda büyük güçlükler yaşanıyordu. İktidar alındıktan hemen sonra Rusya korkunç bir kış yaşadı. Petrograd'da ekmek tayını günde 50 grama düştü, birçok işçi açlıktan ya da kırsalda yaşamak görece daha rahat olduğundan şehri terk etti, fabrikalar atıl hale geldi. Ayrıca 1918 kışının sonlarına doğru imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması'yla ekonomik açıdan ülkenin en verimli ve en gelişmiş toprakları kaybedildi.

Bolşevikler için derhal kapsamlı devletleştirmelere girişmekten ziyade, önce siyasal iktidarı sağlamlaştırmak, toprak ve barış sorununu çözmek, savaşta darmadağın olan ülkede merkezle yerel arasındaki ilişkiyi kurmak ve sanayi üretimini ve genel olarak üretimi denetim altına almak daha öncelikli görevdi. Bolşevikler tam da buna kafa yordular. Örneğin askerî ekonomiyi dönüştürmeye girişmeleri Bolşeviklerin işçi sınıfıyla aralarını bozdu.[22] Bu nedenle, bankaların devletleştirilmesi ve emperyalizmin alametifarikalarından olan büyük tröst ve kartellerin işçi mülkiyetine geçirilmesi ilk adım olurken, toplu devletleştirmelere girişilmedi. Birçok devletleştirme işçilerin tabandan inisiyatifleriyle gerçekleşti. Kasım 1917-Mart 1918 arasında 836 devletleştirme yaşanmış, bunlardan dörtte üçü merkez tarafından değil, fabrika komiteleri, sendikalar, yerel Sovyetler ve yerel ekonomi konseyleri gibi yerel organlarca gerçekleştirilmişti.[23] Başka bir deyişle, Bolşevikler iktidarı aldıklarında devletleştirmeler (veya mülksüzleştirme-

ler) zaten başlamıştı. Hükümetin merkezden gerçekleştirdiği devletleştirmelerdeyse büyük işletmeler ezici çoğunluğu oluşturuyordu. Fakat ertesi yaza kadar devletleştirmeler kapsamlı olarak gerçekleşmedi.

1 Aralık'ta Vesenha adıyla Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi kuruldu. Sendikalar, fabrika komiteleri ve hükümet temsilcilerinin yanı sıra uzman ve mühendislerden oluşan konsey ülkedeki tüm ekonomi organlarının eşgüdümünü sağlamakla görevlendirildi. 7 Aralık'ta Fabrika Komiteleri Merkezî Konseyi işçi denetimi talimatlarını yayınladı. Sorumluluk fabrika komitelerine verildi; işletme düzeyindeki faaliyetleriyse Vesenha tarafından denetlenecekti. Komiteler 14 Ocak'ta sendikaların yerel şubeleri haline getirilecekti.

Toplumsal Hayat

Bolşevikler sosyalist bir düzenin inşasına başlamanın yolunun eski devlet aygıtını parçalayıp yerine işçi sınıfının yönetmesine uygun bir devlet, Lenin'in *Devlet ve Devrim*'deki ifadesiyle, "daha baştan sönümlenmeye yüz tutmuş bir yarı-devlet" inşa etmekle mümkün olduğuna inanıyorlardı. Devletin son tahlilde bir zor aygıtı olduğu düşüncesinden hareketle, asker ve polis aygıtı dağıtıldı. 28 Ekim'de tüm İşçi ve Asker Sovyetleri tarafından işçi milislerinin örgütlenmesine dair kararname yayınlandı. Milisler yerleşene kadar Kızıl Muhafızlar, Askerî Devrimci Komiteler ve diğer öz-organlar ilga edilen polis aygıtının gerekli görevlerini yerine getirmeye devam etti. 16 Aralık'ta ordunun demokratikleşmesi kararnamesiyle bütün askerî birimlerde iktidar asker komitelerine ve Sovyetlere bırakıldı. Subayların seçimle işbaşına gelmesi, kumandanların birimler tarafından seçilmesi karara bağlandı. Ayrıca general dahil her türlü rütbe ve işaret kaldırıldı.

28 Ekim'de Sovnarkom kararnamesiyle tüm düşman gaze-

telerin kapatıldığı ilan edildi. Ama gazeteler çıkmaya devam etti. 4 Kasım'da bu kez tüm özel matbaaları ve kâğıt stoklarını haczetme kararı MYK'den geçti. Bu karar da hemen yürürlüğe koyulmamış olsa da özellikle de burjuva basına baskılar giderek artıyordu. Nihayet Sovnarkom 7 Kasım'da reklamı ve kâğıt tahsisini devlet tekeline aldı ve 18 Kasım'da Petrograd'daki tüm burjuva gazeteler Geçici Hükümet'in sabık bakanlarının çağrısını yayınladıkları gerekçesiyle kapatıldı.[24]

Bu ve benzeri baskı önlemleri, Bolşeviklerin teorilerine ihanet ettikleri ve devrimin daha baştan ölü doğmasına sebebiyet verdikleri şeklinde yorumlanmıştır. İddiaya göre, Bolşevikler, tıpkı Kurucu Meclis konusunda olduğu gibi, eskiden savundukları özgürlükleri iktidara gelince unutmuşlardır. Oysa Bolşeviklerin hiçbir zaman liberal bir "basın özgürlüğü" anlayışı olmamıştı. Lenin daha Temmuz ayında tavrını açıkça ortaya koymuştu:

> Proletarya asla iftiralardan medet ummayacaktır. Burjuvazinin gazetelerini kapitalistlerin ve savunucularının hukuken halk düşmanı olduğunu hükümet eliyle açıkça ilan ettikten sonra kapatacaktır. Düşmanımız olan hükümetin şahsında burjuvazi ve Sovyetler tarafından temsil edilen küçük burjuvazi *Pravda*'nın yasaklanması konusunda açık ve dürüst bir şekilde tek kelime etmekten, neden kapatıldığını açıklamaktan korkuyor. Proletarya iftira atmak yerine doğruları söyleyecektir. Köylülere ve geri kalan herkese burjuva gazeteleri hakkındaki doğruları ve neden kapatılmaları gerektiğini anlatacaktır.

Keza Eylül'de de aynı vurguyu yapmıştı:

> Kapitalistler ... "basın özgürlüğü" derken sansürün

kaldırıldığı ve bütün partilerin özgürce her türlü yayını çıkarabildiği durumu anlıyorlar. Halbuki buna basın özgürlüğü değil, zenginler için, burjuvazi için ezilen ve sömürülen halk kitlelerini aldatma özgürlüğü denir.[25]

Bolşevikler işçilerin toplumdaki gücünün artmaya başladığı noktada, kelimenin burjuva anlamıyla, basın özgürlüğünün ne olduğunu aslında Mart'ta görmüşlerdi. Geçici Hükümet'in işe başlamasından kısa süre sonra Sovyet Yürütme Komitesi, muhafazakâr gazetelerin yeniden basılmasına izin vermiş, onlar da hemen saldırılarını Sovyetler üzerinde yoğunlaştırarak mukabelede bulunmuşlardı. Bu gazetelerde Sovyetlerin temsil yeteneği sorgulanıyor, askerlerin demokratik haklarından şikâyet ediliyor, işçi sınıfının sosyal hak talepleri kötüleniyor ve eski düzene göz kırpılıyordu. İktidara gelen işçi sınıfının buna izin vermesi elbette söz konusu olamazdı. Her şeyden önce, basın özgürlüğü sermaye özgürlüğü demekti. Bolşevikler burjuvazinin kamuoyunu manipüle etmek, kendi çıkarları doğrultusunda gündem oluşturmak için yararlandığı en önemli araçlardan biri olan matbaaları işçi devletinin mülkiyetine geçirerek, tıpkı kapitalist düzende olduğu gibi, sınıfsal bir politika izlemişlerdi.

Sovyet iktidarı bir savaş rejimiydi. Bolşeviklerin karşıdevrimci ilan ettiği ve bu beyanını boşa çıkarmayacak şekilde silaha sarılmış olan bir sabık hükümetin bildirilerini yayınlayan gazetelerle hukuk yoluyla ve argüman temelinde savaşılamazdı. Devrimlerin dinamiği budur. Marx'ın da sevdiği bir lafla, "eşit haklar arasında son sözü cebir söyler."[26] Devrimler savaşı kazanıp belli bir istikrara erişene kadar bu hakka sahiptir. 9 Kasım'daki Lenin imzalı kararnamede de bu husus vurgulanıyordu. Yeni hükümete açıktan muhalefet ya da itaatsizlik eden, fesat eylemlerine girişen yayın organları kapatılacaktır, fakat "bu mevzuat geçici niteliktedir ve normal koşullar yeniden

sağlandığında özel bir kararnameyle derhal kaldırılacaktır." Normal koşullar yeni hükümetin kendini kabul ettirmesi ve o hükümeti tanıyan gazetelerin serbestçe yayın hayatlarına devam etmeleriydi. Bunu yapmayan bir devrimci hükümet, yani sadece kendi yayın organlarına hak tanıyan ve diğer devrimci basına şans tanımayan bir devrim ise kendi sonunu hazırlar.

Bolşeviklerin vaatlerinden biri de Rusya'yı halklar hapishanesi olmaktan kurtarmaktı. Bu amaçla Sovnarkom 2 Kasım'da UKKTH kararnamesini yayınladı ve tüm uluslara ayrılma da dahil olmak üzere kaderini kendi başına tayin etme hakkı tanındı. Uluslar sosyalizme zor yoluyla götürülemezdi.

Modern bir devlet kurma yolunda diğer önemli adım da laiklik ilkesinin hayata geçirilmesiydi. Rusya Ortodoks dininin gericiliğinden çok çekmiş bir ülkeydi. Öncelikle tüm dinlere özgürlük tanındı. Ardından, Kilise toprakları devletleştirildi. Devlet elindeki okullar Kilise'nin yetki alanından çıkarılıp Eğitim Komiserliği'ne bağlandı. 24 Aralık'ta Kilise okullarına mülkleriyle birlikte el koyuldu. 31 Aralık'ta dinî nikâh ve dinî boşanma kaldırıldı ve doğum-ölüm kayıtlarının tutulması Kilise'nin elinden alındı.[27]

Rusya'da din güçlüydü, ama geriledi. İspanya'yla kıyaslamak gerekirse, İspanya'da din zaten güçsüzdü ve devrim sırasında okkanın altına gitmişti. Rusya'daysa yükselen sınıf mücadelesine paralel olarak örgütlü bir güç olarak sahneden silindi. Sadece Ortodoks dini değil, onun alternatifi olarak uzun yıllardır varlığını sürdüren Eski Müminler cemaati de öyle. Örneğin Eski Müminler seçimlerde sadece 200 bin oy toparlayabilmişlerdi.[28] Devrim kutsal denilen alanlara da girmiş, örneğin bazı manastırlarda keşişler greve giderek başkeşişleri defetmiş, köylülerle ortak hareket ederek bir tür komün oluşturmuşlardı.[29]

Eğitim ve kültür bir arada düşünülüyordu. Petrograd Proletkult MK'si 17 Kasım'da toplandı ve tiyatro, edebiyat, mü-

zik, güzel sanatlar ve okul dışı eğitim başta olmak üzere çeşitli alanlarda bölümler açarak çalışmalara başladı. Devrimin ilk yılında parti dışındaki kültürel faaliyetlere baskı yok denecek kadar azdı. Kitaplar yayınlanmaya, tiyatro oyunları sahnelenmeye devam ediyordu.[30] Lenin özellikle de klasik edebiyat eserlerinin basılması ve kitlelerce tüketilmesi konusunda ısrarcıydı.

Fakat Sovyet Devrimi'nin özellikle sivrildiği alan kadın sorununda gerçekleştirdiği benzersiz devrimci dönüşümdü.

Bolşevik Devrimi ve Kadın Sorunu

Rusya'da kadınlar medeni haklardan yoksun yaşıyorlardı. Kapitalizmin gelişimi diğer ülkelerde olduğu gibi kadınları da çalışma hayatının içine çekmiş, sanayileşme temelli toplumsal dönüşüm kadınların geleneksel rollerini altüst etmişti; süreç tamamlanmış olmaktan uzak olsa da, erkeklerle biçimsel (yasalar önünde tam) eşitliğe giden yol açılmıştı. Bu süreci –en azından kadınların çalışma oranları bakımından– hızlandıran savaş oldu. Cepheye sürülen erkeklerin yerini kadınlar aldığından, 1917'de fabrika işçilerinin yaklaşık yüzde kırkını kadınlar teşkil ediyordu.[31]

Çalışma hayatına ve toplumsal hayata katılım kadınların Şubat'taki aktif rolünün arkaplanıdır. Fakat Şubat Devrimi'nin sadece başlangıcında değil, nihayete ermesinde de önemli rol oynayan kadınlar yine de hak ettikleri yere sahip değillerdi. Şubat'tan sonra Petrograd Sovyeti'ne tek bir kadın bile seçilmemişti. Ekim Devrimi kadınlara yönelik bu ve diğer birçok ayrımcılığa dur diyecekti.

Bolşevik Devrimi'ne dışarıdan bakan en titiz ve dürüst tarihçilerden biri olan E.H. Carr, Sovyet Rusya tarihi üzerine kapsamlı çalışmalarından *Socialism In One Country*'nin başlarında, aslında farkında olmadan, Sovyet Devrimi'ne ve genel

olarak sosyalist devrime ilişkin çok temel bir hakikate dikkat çeker. Aile ve kadın sorunu çerçevesinde Bolşeviklerin kaydettikleri büyük başarılardan bahseden Carr, hemen ardından, ilk bakışta, tahrifatçı burjuva tarihçilerinin "aslında"lı cümlelerini andıran şu sözleri sarf eder: "Sovyet rejiminin ilk döneminde evlilik ve aile konusunda çıkartılan yasalar, tıpkı ekonomi alanındaki ilk yasalar gibi, sosyalist nitelikte değildi ve *aslında birçok Batı ülkesindeki burjuva radikal çevrelerden onay görebilirdi.*"[32] Gerçekten de tarihsel açıdan bakıldığında bunların hiçbiri burjuva düzeninin temeliyle alakalı sorunlar değildi, çözümü durumunda kapitalizm ortadan kalkmış olmayacaktı; Carr'ın tabiriyle, radikal bir burjuva partisinin kendi programına alabileceği ve –çözüme kavuşturup kavuşturamayacağı bir tarafa– kâğıt üzerinde benimseyebileceği nitelikte sorunlardı, zira burjuva partileri bu sorunlara el atmakla kapitalist düzeninin sınırları dışına çıkmış olmayacaklardı.

Ne var ki Carr'ın söyledikleri bu kadarıyla sınırlı tutulduğu takdirde eksik ve dahası fevkalade yanlıştır. Bolşeviklerin devrimi bu aşamada bırakmayıp proletaryanın kendi sınıfsal taleplerine ilerlemiş olmaları şöyle dursun, bizi elde edilen başarıları, yapılan büyük işleri tek bir ülkeyle sınırlı, ulusal çapta adımlar olarak görmeye götürür. Halbuki radikal bir burjuva partisinin kabul edebileceği bu sorunlar, o dönemde ve daha uzunca bir süre *hiçbir* burjuva hükümetinin çözüme kavuşturamadığı, hatta çoğu zaman yanına bile yaklaşamadığı evrensel nitelikte sorunlardı.

Sovyet hükümetinin ilk kararnameleri arasında, kadın sorununda o dönemin burjuva yasalarıyla kıyaslandığında muazzam bir ilerlemeyi ifade eden reformlar vardı. Demokrasinin beşiği olan Avrupa'da henüz kadınlara oy hakkı verilip verilmemesi gerektiği bile tartışma konusu olmasına karşın, Bolşevikler kadınlara oy hakkı tanımakla kalmamış, diğer alanlarda da kadın-erkek eşitsizliğinin nesnel zeminini kaldıracak

adımlar atmışlardı. Lenin haklı olarak şöyle diyordu: "Köhnemiş yasaların esas yükünü kadın işçilerin taşıdığını biliyoruz. Tarihte ilk kez bizim yasalarımız kadın haklarını çiğneyen her şeyi ortadan kaldırdı. Dünyanın başka hiçbir yerinde emekçi kadınlar için eşitlik ve özgürlük böyle eksiksiz bir şekilde gerçekleşmemiştir."[33] Neydi bu adımlar?

Kadınları dinî boyunduruktan kurtaran resmî nikâh ve her türlü yasal prosedürün kaldırıldığı boşanma hakkı; bugün bile dünyanın her yerinde tartışma konusu olan kürtaj hakkı (ücretsiz ve resmî güvence altında); eşit işe eşit ücret; hamilelik izni ve ücretsiz sağlık bakımı; çalışma hayatında fırsat eşitliği; gayrimeşru-meşru evlilik ayrımının kaldırılması; kadınları bilgilendirme amaçlı eğitim seferberliği ve elbette kadını ev işlerinin angaryasından kurtaracak olan kreşler, aşevleri ve çamaşırhaneler açılması. Nitekim Geçici Hükümet döneminde kadınların üniversite okumasına karşı güçlü bir direniş devam etmesine karşın bu alanda da hızlı bir ilerleme kaydedildi. "Ocak 1917'de Moskova Üniversitesi'ndeki kadın öğrenci sayısı 28'ken, Ocak 1918'de sayı hâlâ sadece 202'ydi." 8.500 öğrenci arasında 202 kadın rakamının cılızlığını anlamak ve 1917'deki devrimin tarihini doğru atmak için Ekim'den sonraki verilere bakmak gerekir: "Ocak 1919'da 23 bin öğrenci vardı, 6.500'ü kadındı." Üstelik (Bolşeviklerin henüz ele geçiremedikleri) üniversite yönetiminin gericiliğine karşın. Ekim'den sonra Bolşevikler kadın ve erkekler eşit temelde üniversiteye girsin diye bastırırken, bunu ısrarla reddeden bir üniversite "aydınlanmacılığı" vardı.[34]

Diğer yandan, Bolşevikler kadınların ciddi anlamda aktif rol oynadığı ilk partidir demek yanlış olmaz. Bolşevikler kadınların kurtuluşunun lafta olmayacağını anlamış ve kadın-erkek eşitliğini içselleştirmişlerdi. Partide kadınlar gayet aktifti, önleri tıkanmamıştı. Bolşevik partide kadınların oranı yüzde on civarındaydı, ama "kadınların okuryazarlık düzeylerinin

düşük olduğu, Bolşeviklerin siyasal eğitime yaptıkları vurgu ve vasıflı, dolayısıyla da erkek işçilere odaklanmaları dikkate alındığında işçi kadınların oranı [yüzde 43] kayda değerdir."[35] Ne var ki kadınların partiye katılımı nicelikle sınırlı değildi. Nadejda Krupskaya[36], İnessa Armand, Elena Stasova, Yevgenya Bosh, Konkordiya Samoylova,[37] Anna Elizarova, Maria İlyiniçna Ulyanova, Jenya Egorova ve Aleksandra Kollontay gibi isimler çok önemli mevkilerde yer almıştı ki, bunlardan Kollontay Yardım İşleri Halk Komiseri sıfatıyla ilk "kadın bakan" olarak tarihe geçecekti.

Tüm bunlar Bolşeviklerin ve Marksist teorinin muazzam başarısına işaret eder. Unutmamak gerekir ki, Bolşevikler tüm bu devrimci adımları feminist bilincin henüz çok gerilerde olduğu bir dönemde atmışlardı. Başka bir deyişle, Bolşevikler kadın sorununa bugünkü standartlarla yaklaşmamalarına rağmen,[38] tarihte kadın sorunundaki en büyük devrimi gerçekleştirmişlerdir. Kadınlarda feminist bilincin birkaç dalganın ardından ulaştığı aşamanın, daha kadınlardan da önce Bolşeviklerde dört başı mamur bir şekilde gelişmesini bekleme (yani kadınları öznesizleştirme) yanlışına düşmeden bakıldığında, bu devrimin kapsamı ve mahiyeti anlaşılır. Ama 1917 için genelleyebileceğimiz yanlış tutum ne yazık ki kadın sorununda da tezahür etmekte ve Stalinizm döneminde kadınlara geleneksel rollerin vaaz edilmesi ile Lenin ve Troçki dönemi birleştirilerek bir büyük (kara) anlatı oluşturulmaktadır. Oysa görüldüğü üzere, Bolşevik parti çağının hem erkeklerinin hem de kadınlarının çok ilerisindeydi.

Kurucu Meclis

Rusya'da devrimci mücadelenin yüz yılı aşan tarihinde en önemli talep, siyasal özgürlük ve bunun kurumsallaşmış ifadesi olarak bir yasama meclisinin toplanmasıydı. 1917'de de

hemen her şey bu Kurucu Meclis'e endekslenmişti. İlk Geçici Hükümet ayağının tozuyla derhal Kurucu Meclis hazırlıklarına başlayacağını ilan etmiş, 26 Mart'ta yaptığı açıklamadaysa meclisin "en geç yaz ortasında" Petrograd'da toplanacağını duyurmuştu. Ama bu vaatlere karşın seçim yasalarının hazırlanması için ilk konferansın gerçekleştirilmesi bile Haziran ayını bulmuştu. Geçici Hükümet Kurucu Meclis seçimlerini tam da meclis mantığını reddettiği için erteliyordu: 1917'de yapılacak bir seçim halkın iradesini yansıtacaktı ve burjuva partileri değil, sosyalist partiler meclise damga vuracaktı. Bu durumda emperyalist savaşı sonuna kadar sürdürmek, toprak reformunu ötelemek de imkânsız hale gelecekti. Tam da bu yüzden seçimler neredeyse her ay bir sonraki aya erteleniyordu. Geçici Hükümet bu konuda bir mugalatadan medet umuyordu ve savaş döneminin zorluklarına işaret ediyordu. Oysa Radkey'nin de işaret ettiği gibi, ne 1848 Fransası ne 1918-19 Almanyası bu bahanelerin ardına saklanmıştı.[39]

Nitekim seçimler yapılmadan ve bir bakıma yapılmadığı için Geçici Hükümet(ler)in sonu geldi. Bu meclis için seçimler 12-14 Kasım'da yapıldı, daha doğrusu takvim bu yönde olsa da, hazırlıklar birçok yerde tamamlanmadığından iki ayı aşkın bir süreye yayılmış ve zaten bazı bölgelerde seçim gerçekleşmemişti. 11 Aralık Kurucu Meclis'in açılacağı tarih olsa da, meclisin toplanması 5 Ocak'ı buldu. Meclis, daha yüksek bir temsiliyet organının (Sovyet) varlığı gerekçe gösterilerek ertesi gün Bolşevikler tarafından dağıtıldı. Üç gün sonra Üçüncü Sovyet Kongresi toplandı. Geçici anayasasıyla birlikte yeni devletin, Sovyet Cumhuriyetleri Federasyonu'nun ya da başka bir adla Rusya Sovyet Cumhuriyeti İşçi-Köylü Hükümeti'nin mührü vurulmuştu.

Seçimlere katılım yüzde 50'nin biraz üstünde oldu: 80 milyonda kabaca 45 milyon. Bolşevikler seçimi manipüle etmeye çalışmamışlardı. Radkey'nin dediği gibi: "Büyük şehirlerde oy

verme konusundaki tartışma götürmez özgürlük Lenin rejiminin gerekli fiziksel araçlara sahip olduğu yerlerde seçmenleri korkutup boyun eğdirme niyetinde olmadığını gösteriyor."[40] Bilakis, Bolşevikler tüm ülkede kontrole sahip olmadıklarından, burjuvazinin manipülasyonlarına maruz kalmışlardı. Birçok ilçede listeler sadece Kadetlere ya da Kadet destekçilerine dağıtıldı, Bolşevik oy pusulaları sınırlı sayıda bastırıldı. *Kulak*'ların (zengin köylülerin) Bolşeviklere oy veren köylüleri dövdüğü birçok vaka vardı. Ülkenin her yerinden benzer haberler geliyordu.[41] Köylerde seçimler istismara fazlasıyla açıktı. Gizli oy yoktu, ya bağırarak ya da bir tarafa geçerek açıktan yapılıyordu.[42] Seçimler sadece şehirlerde ve cephede sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebildi ve bu yerlerde toplamda Bolşevikler üstündü.

Radkey'nin son hesaplamalarına göre, 44 milyon 200 bin seçmenden SR'ler kabaca 16 milyon, Bolşevikler 10 milyon, Kadetler 2 milyon ve Menşevikler 1,4 milyon oy almıştı. Ana akım partilerin ardından en güçlü eğilim Ukrayna partileri ve Kazaklardı.[43] Başka bir deyişle, Bolşevikler oyların yüzde 23,2'sini alırken, SR'ler yüzde 37,3'e ulaşmıştı. Bolşevikler büyük şehirlerde ve ordunun büyük kısmında açık ara galip gelmişlerdi. Petrograd ve Moskova'da oy oranları yüzde 40'ın üstündeydi (Bolşeviklerin güçlü olduğu bu şehirlerde sınıf düşmanı burjuvazi ve partisi Kadetler de güçlüydü ve yüksek oy almıştı). Keza şehirlere, demiryollarına ve garnizonlara yakın bölgelerdeki köylüler de, yani modern hayatla bağı olan ve Bolşeviklerin görüşleriyle tanışma imkânı elde etmiş olan köylüler de Bolşeviklere ciddi destek sunmuştu.

Seçimin belirleyici öğesi SR'lerin listesiydi. SR'ler içinde ciddi bir kesim (Sol SR'ler) Bolşeviklere yaklaşmıştı. Oysa seçimlerde parti aday listeleri SR'ler içindeki bu ayrışmadan çok önce hazırlanmıştı ve çoğunluk, aygıtı elinde tutan Sağ SR'lerin elindeydi. Başka bir deyişle, SR'ler aday listelerinde

hile yaparak Sol SR'lerin payını çalmışlardı. Seçim sistemi de adaylardan ziyade parti listelerine oy verme üzerine kurulu olduğundan, oylar genel olarak SR'lere gitmişti. Oysa Sol SR'lerin gücünün bu dönemde kabaca yarı yarıya olduğu kabul görmektedir. Dolayısıyla Sovyet hükümeti partilerinin oyların yarısına yakınını alacağı bir seçim yerine, ortaya siyasi tabloyu yansıtamayan bir SR üstünlüğü çıkmıştı.

Kurucu Meclis, belirtildiği üzere, 5 Ocak'ta toplandı ve ilk oturumun ardından Bolşevikler tarafından dağıtıldı. Bolşevikler karşıdevrimin bir aracı haline gelmiş olan Kurucu Meclis'e yaşama şansı vermeme kararı almışlardı. Kurucu Meclis'in hem uzunca bir süre ertelenmesi hem de Sovyet'in şahsında daha üst bir temsiliyet organının ortaya çıkmış olması sebebiyle, Kurucu Meclis'e ilgi azalmıştı. Dağıtılmasına sadece şehirlerde değil, SR'lerin güçlü olduğu köylerde bile tepki çok azdı.[44] Yine de Nevski Prospekt'teki gösterilerde göstericilere ateş açılması ve Sverdlov'un verdiği rakama göre, 21 kişinin hayatını kaybetmesi Bolşeviklerin işçiler arasındaki gücünü az da olsa sarstı.[45]

Her şeye rağmen, iddiaya göre, Bolşevikler demokratik bir kurum olan Kurucu Meclis'i dağıtmakla, Şubat Devrimi'ne taş koymuş (bu kesimlerin gözünde, Çar'la uzlaşmaya çalışan, eski düzene neredeyse hiç dokunmayan vs. Şubat Devrimi gerçek devrimdir!), her türlü demokrasinin önünü tıkamış ve *böylece* öncelikle iç savaşın, ardından da totaliter diktatörlüğün yolunu döşemişlerdi![46]

Ortada iki ayrı toplumsal düzeni (sosyalizm ve kapitalizmi) temsil eden iki yasama organı vardı ve Bolşevikler diğerinin yaşamasına izin vermemişlerdi. Lenin Kurucu Meclis'ten yeni iktidar organını ve çıkardığı asli yasaları (köylüye toprak, işçi denetimi, UKKTH, barış) tanımasını talep etmişti. Lenin'in bu talebi kimi tarihçilerce emrivaki olarak görülse de, devrimlerin meşruiyeti bağlamında değerlendirmek gerekir. Tarihçilere

düşen görev siyasi eğilimlerine göre yargılar dağıtmak değil, edebiyat teorisinden bir terim ödünç almak gerekirse, inançsızlığın ertelenmesi temelinde olguları değerlendirmektir. Bu açıdan, tarihi iktidar kapışmalarının ve cebir eylemlerinin ortasında bir alan olarak görürsek, Bolşevikler başka bir bağlamda "fethedenin kılıç hakkı" denen şeyi istemişlerdi. Devrim ya da genel olarak iktidar devri, yani tarihin büyük çoğunluğu cebir yoluyla olur. Kuşkusuz bu durum cebrin her koşulda meşru olduğunu göstermez; ama en azından bize örneğin açlık sorununu çözmenin sandıkla halledilmesini önermekten daha kolaylaştırıcı bir perspektif sağlar. Bolşeviklerin çıkardığı temel yasaların hepsi ezilenlerin yararınaydı, referanduma götürülecek şeyler değildi. Bolşevik Devrimi bu talepleri hayata geçirdi, burjuvazi de haliyle yanıt verdi ve iç savaş çıktı. Devrim oylamayı sandıkta değil, iç savaşta yaptı ve üç yılın sonunda Bolşeviklerden memnun kalan kitleler ezici çoğunlukla evet dediler.

Yine de Bolşeviklerin Kurucu Meclis konusunda en azından ikiyüzlü davrandığı söylenegelmiştir. Oysa Bolşeviklerin Kurucu Meclis'e büyük önem atfettiği doğru olsa da, hiçbir zaman bunu bir fetiş haline getirmemişlerdi. Sözgelimi Lenin daha Temmuz ayında, "Kurucu Meclis meselesi burjuvazi ile proletarya arasındaki sınıf mücadelesinin seyrine ve sonucuna *tabidir*" diyordu.[47] Bolşeviklerin bu konudaki en önemli siyasi hatası, Lenin'in önerisini geri çevirmekti. Troçki'nin aktardığına göre, devrimden hemen sonra konu gündeme geldiğinde Lenin, seçimlerin bir süre ertelenmesini, seçim listelerinin yeniden hazırlanmasını, seçmen yaşının 18'e düşürülmesini ve seçimlerin Kadetler ile Kornilovcuların yasadışı ilan edilmesinden sonra düzenlenmesini teklif eder.[48] Fakat aylardır Geçici Hükümet'e seçimleri ertelediği için baskı yapan Bolşeviklere tepkilerin daha da artacağı düşüncesiyle öneri geri çevrilir. Böylece Bolşeviklerin silahla devrilmesini savunan, bunu

gazete çıkartarak yayan, hatta Lenin ve Troçki'yi kaçırmak için planlar hazırlayan[49] SR'lerin propaganda yapabildiği bir seçim düzenlenir!

Lenin'den mülhem iddiayı değerlendiren pek bir yazar olmasa da, bir tür proaktif cevapla "hüsnü kuruntu" diyerek geçiştirildiğini görüyoruz. Oysa konunun uzmanı Radkey'nin verileri ve analizleri de gösteriyor ki, sadece birkaç aylık gecikmeyle düzenlenecek seçimler farklı bir tablo ortaya koyacaktı, zira belirtildiği üzere, Bolşevikler meramlarını anlatma imkânı buldukları her yerde sıçramalı bir gelişim kaydetmişlerdi. Oysa 25 Kasım'da Maliye Halk Komiseri vekili Menjinski'nin de açıkça ifade ettiği gibi, "hükümetin kararnameleri telgraflarla ülkenin dört bir tarafına ulaşmıyor, sadece Petrograd basınında yer alıyor"du.[50] Nitekim tarihçi Sheila Fitzpatrick SR'lerin seçimlerdeki zaferini başka bir açıdan da sorgular. Seçimler köylülüğün geleneksel partisine köylerde zafer getirmiş olmasına karşın, SR'ler cepten yiyorlardı. Partiyi tek bir liste halinde seçime sokmaları bu zaafın farkında olduklarını gösteriyordu. Bolşevikler köylülüğün gönlünü kazanmaya başlamışlardı, ama henüz yeterince tanınmıyorlardı. "Köylülüğün Bolşeviklerin programını bildiği yerlerde (genellikle Bolşeviklerin daha fazla kampanya yürüttükleri kentlere, garnizonlara ve demiryollarına yakınlığın bir sonucu olarak) oylar Bolşevikler ile SR'ler arasında bölünmüştü."[51] Ekim Devrimi öncesinde kırsalda ve kısmen taşrada çok zayıf olan Bolşevikler, programlarını açıklamak adına kendilerine yeterli zamanı tanımayarak, seçimleri aceleye getirerek (mesele Geçici Hükümet gibi ilelebet ertelemek değil, daha esnek bir seçim tarihi belirlemekti) büyük bir siyasi gaf yapmışlardı.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM
Sovyet Devrimi'nin Sorunları

Bolşevikler daha en başından, burjuvaziye güven olmayacağı, sadece kendilerinin değil, burjuvazinin de proletarya-burjuvazi ilişkisini sınıf düşmanlığı üzerinden kavradığı ve ilk uygun anda bunu göstereceği stratejisine yaslanmışlardı. Burjuvazinin işbirliğine yanaşmayacağına dair tespitleri –teorik genellemeler bir tarafa– 1917 Rusyası'nda doğru çıktı ve proletarya ile yoksul köylülük de bunu tecrübe edip kabullendiğinden Bolşeviklerin yanında yer aldı. Devrimin özeti budur.

Rusya Devrimi'nin başarıya ulaşmasında çarlığın, Rus burjuvazisinin ve genel olarak kapitalizmin güçsüzlüğü çok vurgulanmıştır, yanlış da değildir. Fakat bunu ancak başka bir doğruyla tamamlamak kaydıyla: Devrimci partiler de belli açılardan sekter kimliklerini atamamış, dağınık yapılardı. Parti derken bugünkü kavramlarla düşünmememiz gerekir. 1917'yi o günün şartlarında anlamak gerekir. Ancak bu sayede Bolşeviklerin çağının çok ötesinde bir örgütlülüğü sahip oldukları tespiti de yerli yerine oturur.

J. Miller "1917 Üzerine Sorular"a cevap aradığı yazısında, "Rusya devrimine geniş toplumsal açıdan bakanlar için orta sınıfın ehil bir hükümet kuracak kadar gelişmemiş olması neredeyse bir mütearifedir. İyi de İngiliz ve Fransız orta sınıfları on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında daha az gelişmişlerdi,

ama sağlam ve ehil bir siyasal otorite sağlayabilmişlerdi. Yaklaşık yüzyıl sonra Rus muadillerinin hatası neredeydi?" diye sorar ve "Geniş ölçekte baktığımızda, halk desteği olmayan ve çok kötü yönetilen bir savaşın özgül koşulları cevap olamaz" yanıtını verir.[1] Haklıdır. Bu sorunun cevabı genel olarak emperyalizm çağı, özelde de işçi sınıfının ve onun iradesinin en sağlam cisimleşmiş hali olarak Bolşeviklerin varlığıdır. Burjuvazi tarihsel açıdan ilericiliğini kaybetmiş, tarih sahnesine ondan daha ilerici bir sınıf ve partisi çıkmıştı.

Fakat aynı şekilde, Bolşeviklerin (ve Lenin'in) rolünü de tek başına öne çıkarmak doğru değildir. Devrim birilerinin başının altından (ya da içinden) çıkmamıştı. Bolşeviklerin varlığı *asli* önemde olsa da, eğer bu vurgu Rusya'daki milyonlarca işçi ve köylünün bilinçli eylemini yok sayacak şekilde, örneğin yıllarca en muteber tarihçilerden sayılan Daniels'ın yaptığı gibi, "1917 güzünde Lenin Rusya siyasi yaşamını tek başına kutuplaştırdı"[2] diyecek kadar abartılırsa, vahim bir yanlışa dönüşür. Devrimin Şubat'tan Ekim'e uzanmasında tek bir neden yoktu. Tarihçiler meselenin farklı yönlerini vurgulamış olsalar da, bugün en yaygın görüşlerden biri olan kentlerdeki derinleşen ekonomik krizin ikinci devrime kapı araladığı[3] doğru olmakla birlikte, bu etkenle Sovyet iktidarının kurulması arasındaki ilişki de belirlenimci bir tarzda kavranmamalıdır. Devrim birçok etkenle belirlenir: Devrimci parti kadar, kitlelerin alışkanlıkları ve gelenekleri, ekonomik, siyasal ve kültürel yaşamdaki baş döndürücü değişiklikler, siyasi istikrarsızlık, uluslararası gelişmeler vb. hepsi kendi rolünü oynar, Ekim'de de oynamıştır. Gerçekten de ekonomik kriz devrimin sadece güncel sebebiydi veya başka bir açıdan tarihsel unsurların üzerinde mücadele ettikleri zemindi. Milyonlarca emekçi bu sahne üzerindeki oyunculardı, Bolşevikler de bu oyunun reji ekibiydi ya da dilerseniz katalizörüydü.

Ekim Devrimi'nin Niteliği

Bolşevikleri 1917 sahnesinde doğru oyuncu kılan neydi? Öncelikle örgütlenme tarzlarıydı; buna yukarıda değindik. Fakat tek başına örgütlülük, doğru teorik fikirlerle birleştirilmediği takdirde pek bir anlam taşımıyor. Bolşevikleri ayıran, devrimin niteliğine dair doğru yanıtı vermeleriydi; bu doğruya dolambaçlı yoldan geldikleri dikkate alındığında, nasıl bir önem taşıdığı daha da iyi anlaşılır.

Rusya'da yirminci yüzyılın başında yaklaşan devrime ilişkin üç farklı anlayış vardı. Bu üç farklı görüş, en iyi temsilcilerini Plehanov ve Martov'da bulan Menşevik anlayış, Lenin'de cisimleşen Bolşeviklerin tutumu ve Troçki'nin Sürekli Devrim teorisiydi. Üç anlayışın da benzer bir kalkış noktası olmasına karşın, yöntemleri ve varış noktaları bakımından ayrılıyorlardı.

Cevap aranan soru, bundan yarım yüzyıl önce Rusya'daki ilk Marksistlerden Vera Zasuliç'in Marx'a sorduğu soruyla aynıydı.[4] Marx'ı epey zorlayan ve ayrı ayrı taslaklar yazmak zorunda bırakan soru şuydu: Kapitalizmin henüz yeni yeni geliştiği (kapitalist açıdan azgelişmiş) bir ülkede sosyalist devrim olabilir mi? Olursa buna aşamaların atlanması denmez mi? Olmazsa, işçi sınıfına ne deriz?!

Dolayısıyla soru sadece 1917 öncesi Rusya'yı değil, Türkiye'nin de dahil olduğu geç kapitalistleşmiş ülkelerin tamamını ilgilendiriyordu.

Her şeyden önce, Rusya'da yaklaşan devrimin acil görevleri bakımından burjuva-demokratik nitelikte bir devrim olduğu konusunda bir görüş ayrılığı yoktu. Rusya'da başlayacak devrimi öncelikle çarlığı kaldırıp feodal kalıntıları temizleyerek genel oy hakkına dayalı bir cumhuriyetin kurulması, bu yolda bir Kurucu Meclis'in toplanması, toprak reformu yapılması ve yasalar önünde eşitliğin sağlanması gibi görevler bekliyordu.

Görüş ayrılığı, söz konusu *demokratik* görevleri hangi sınıf ya da sınıfların çözeceği ve dolayısıyla başlayan devrimin hangi aşamaya kadar ilerleyeceği hususunda ortaya çıkmıştı.

Rusya Devrimi çalışan kişilerin 1917'deki büyük kopuşa gelmeden önce Lenin, Martov, Troçki, Çereteli, Çernov gibi 1917'nin büyük aktörleri arasındaki ayrımlara baktıklarında, bunca kızılca kıyametin neden koptuğunu anlayamamaları aklıselime uygundur. 1917 öncesinde meselenin düğümlendiği nokta, Çereteli'nin Sovyet'teki konuşmasında da vurgulandığı üzere, burjuvazinin ne yapacağıydı ve yıllarını devrimci mücadeleye ayırmış bu samimi devrimcilerin burjuvaziye açık çek vermeleri beklenemezdi, özellikle veya en azından birbirlerini köşeye sıkıştırdıkları polemiklerde. Lenin burjuvaziye kesinlikle güven olmayacağını söylüyor, Troçki altına kesinkes imzasını atıyor, Martov bu görüşe karşı çıkamayacağını söylüyor, Çereteli ise –siyasi biyograficisi Roobol'a[5] bakılacak olursa, insancıl mizacından ötürü ve aksi bir görüş iç savaş seçeneğine götüreceği için– buna meyleder gibi oluyor, ama bunu kabullenemiyordu. Bu açıdan 1917, siyasetin lafzi düzeyde kabul edilen birtakım genel önermelerden ibaret olmadığının çok sıkı bir kanıtını teşkil eder. Siyaset çoğu zaman tespitlerden ziyade, o tespitlerin yorumlanması ve çıkan ya da çıkarılan siyasi sonuçların kabullenilmesi demektir. Kabullenmek elbette lafta olmaz, bu politikaları hayata geçirmek için gerekli siyasi, örgütsel ve son tahlilde askerî hazırlıkları yapmayı gerektirir.

Menşeviklerin teorisi en düz olanıydı. Tekrarlamak gerekirse: "Madem devrimimiz bir *burjuva* devrimi, o halde devrimin devindirici gücü de belkemiği de, iktidara gelecek olan sınıfı da vb. *burjuvazi* olmalıdır" diyorlardı. Martov, Plehanov ve diğer Menşeviklere göre Rusya henüz sosyalist devrime hazır değildi. Proletarya sayıca azınlıkta olduğundan ve sanayiye dayalı üretim ülkede geniş çaplı bir gelişme kaydetmediğin-

den, Rusya gibi bir köylü ülkesinde sosyalist devrime ilerlenemezdi. Bu yüzden Rusya'daki milyonlarca işçi burjuvazinin kendisini katmerli bir şekilde sömürüp sömürmediğine bakmadan, baş düşmanına karşı mücadelesini yumuşatmalı, Menşevik Lande'nin sözleriyle, burjuvaziye "cesaret aşılayıp iktidarı almak için ittirmeli",[6] kapitalizmin sınırları dışına taşmamalıydı, aksi takdirde burjuvaziyi burjuva devrimi yapmaktan caydırır, gericiliğin kollarına iter ve kendisi de iktidarı alsa bile, tarihin gelişim yasalarının duvarına çarpacağından, bir süre sonra eski pislik geri dönerdi.

Menşevikler bu *aşamalı devrim* teorisiyle, sosyalizmi başka bahara ertelemişlerdi. Menşeviklerin (ve sonradan Stalinizmin) tarihi kronolojik sıraya hapseden yaklaşımı tarihin çok belirlenimli karmaşıklığına uymuyordu, ama yine de diyalektikten dem vuruyordu. Kapitalizmin bütün ülkelerde aynı çizgiyi izleyeceği düşüncesi, "aşamaların atlanmaması" ihtarına yol açmıştı. İlk kapitalistleşen uluslar (örneğin İngiltere ve Fransa), Marx'ın klasik gelişim çizgisi dediği el zanaatları, manüfaktür ve modern sanayi aşamalarından geçmiş, aynı süreçte bir burjuva demokrasisi de tesis edilmiştir. Aşamalı Devrim anlayışına göre, Rusya ve benzeri geç kapitalistleşen ülkeler de bu aşamaları bir bir yaşamak zorundaydı. Rusya'da önce burjuva devrimiyle birlikte Avrupa ülkelerindekine benzer bir demokratik sistem kurulacak, burjuvazi-proletarya karşıtlığı alabildiğine keskinleşecek, sonra proletarya bu toplum içinde bir bir mevziler (güçlü sendikalar, mecliste sıkı bir temsiliyet vb.) elde edecek ve ancak ondan sonra sosyalist devrim gerçekleşecekti.

Oysa doğrusal gelişim kadar sıçramalı gelişim ve aşamaların atlanması da hem maddi hem düşünsel alanın ayrılmaz bir parçasıdır. Örneğin Rusya el zanaatları-manüfaktür-sanayi şeklinde uzun sürece yayılan bir sanayileşme dönemi yaşamamıştı, ama fabrikalarının büyüklüğü bakımından diğer ülkeleri

geride bırakmıştı. Geç gelişen Rus kapitalizmi aşırı yoğunlaşmış bir nitelik kazanmıştı. Troçki'nin dediği gibi, "1840'larda Knopf[7] Moskova'nın kalbinde İngiliz tekstil fabrikalarını kurduğunda ve Belçikalılar, Fransızlar ve Amerikalılar Ukrayna ve Novorusya'nın (Güneydoğu Ukrayna) bakir bozkırlarına Avrupa ve Amerika teknolojilerindeki en son gelişmelere uygun devasa metalürji işletmeleri naklettiğinde, Rus el zanaatlarının manüfaktüre, manüfaktürün de sonrasında büyük ölçekli sanayiye gelişmesine kadar beklemelerinin gerekip gerekmediğini öğrenmek için kitaplara başvurmadılar."[8] Veya I. Dünya Savaşı'ndan önceki birkaç yılda İspanya'nın küçük kasabaları Victoria dönemi İngilteresi'nin gaz çağının üzerinden atlamış ve doğrudan "mumdan elektriğe geçmekle kalmamış, en geniş ölçekte sınai elektrikleşme de başlamıştı."[9] Aşamaların atlanması sadece makineleşmede değil, düşünsel alanda da bir vakıaydı. Örneğin Marx'ın *Kapital*'i Rusçaya Fransızca ve İngilizceden daha önce çevrilmişti. Dolayısıyla tedricilik argümanıyla sosyalizmin başka baharlara ertelenmesinin teorik bir gerekçesi yoktu; pratikteyse epey mahzuru vardı.

Rusya'nın sıçramalı sınai gelişimi işçi sınıfının çok kötü koşullarda yaşamaya itilmesi pahasına olmuştu. Uzun çalışma saatleri, güvencesiz ve sağlıksız koşullarda çalıştırma dışında, işçilerin yaşam alanları da berbat vaziyetteydi. Birçok işçi kötü konutlarda yaşarken, önemli sayıda işçi de "sıcak yatak" dedikleri sistemde vardiyalı çalışıp aynı yatağı soğumasına fırsat vermeden vardiyalı kullanıyordu! Rusya'nın büyük fabrikalarında kapitalizmin geç gelişmiş niteliğini değil, heveskâr sömürgenliğini günbegün yaşayan işçiler için olduğu gibi, içindeki devrim ateşiyle burjuvaziden ve 1914'te dünya savaşına sebebiyet vermiş olan burjuva düzenden tüm benliğiyle nefret eden militan gençler için de bu uzlaşmacı anlayışın hiç çekici olmadığını tahmin etmek zor değil. Örneğin o dönem arkadaşı Buharin'le birlikte mücadelenin içinde yer alan ünlü yazar İlya

Ehrenburg, Menşeviklerle ilgili şu tespiti yapar: "Menşeviklerin babamdan bile daha ılımlı olduklarını anladım." Oysa "Bolşevizm Buharin'in akranları arasında çarpıcı başarılar elde etmişti."[10] Tevekkeli değil, proletaryayı iktidarsızlaştıran bu söylem, 1917'de tam da kitleleri taleplerine kazandıktan sonra aynı hızla kaçırmıştı.[11]

Lenin ise emperyalizm çağında burjuvazinin devrimci rol oynamaktan aciz olduğunu savunuyordu. *Bu bakımdan* Menşeviklerle ayrışan Lenin ile Troçki arasında tam bir mutabakat vardı. Her ikisi de emperyalizm çağında burjuvaziyle toprak sahiplerinin çıkarlarının iç içe geçtiğinin, hatta çoğu durumda bizzat birleştiğinin farkındaydılar. Feodal toprak sahipleri aynı zamanda birer kapitalist haline gelmişlerdi. Bu nedenle burjuvazi büyük toprak sahipliği düzeniyle hesaplaşıp köylülerin toprak ihtiyacını karşılayamazdı, oysa Rusya'daki devrimin kaldıracı bu sorundu. Lenin'i Menşeviklerden ayırıp Troçki'yle birleştiren husus, devrimde burjuvazinin önderliğini reddetmesi ve burjuvaziyi demokratik dönüşüm sorununu çözmekten aciz bir sınıf olarak görmesiydi. Bu görevi ancak proletarya ve köylülük yerine getirebilirdi. Proletarya burjuvaziyle arasına net bir çizgi çekmeli ve sınıf işbirliğinden uzak durmalıydı. Lenin'in teorik görüşü bu yöndeydi.

Ne var ki Lenin çok temel bir hususta ayrıldığı Menşeviklerle bir noktada birleşiyor ve görüşlerini mantıksal sonuçlarına kadar ilerletmiyordu. Lenin, Troçki'den farklı olarak, Rusya'daki devrimin burjuva-demokratik aşamada kalmaya mahkûm olduğunu savunuyordu. Yukarıda açıklandığı üzere, proletarya yoksul köylülükle ve küçük burjuvaziyle el ele vererek sosyalist devrim için en rahat koşulları oluşturacak bir demokratik sistemin kurulmasına önayak olacaktı. Lenin buna "proletarya ile köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü" adını vermişti.

Troçki ise proletaryanın gücünün sayısal olarak ölçüle-

meyeceği doğrusundan yola çıkmıştı. İşçi sınıfı nicel handikapını diğer mülksüz kesimleri (yoksul köylüleri) arkasına alarak aşacaktı. Aynı şekilde, Rusya'nın geriliği de tek yanlı kavranmamalıydı. Rusya çoktan emperyalizm aşamasına geçmişti. Örneğin emperyalizmin temel özelliği olan banka sermayesiyle sanayi sermayesinin iç içe geçmesi Rusya'da mevcuttu. Sözgelimi devasa Putilov metal fabrikasının sahibi olan A.İ. Putilov aynı zamanda Rus-Asya Bankası'nın da başıydı. Ayrıca ülkedeki büyük elektrik, petrol, maden ve demiryolu işletmelerinin de ortaklarındandı. A.İ. Vişnegradski hem Sormovo demir-çelik fabrikasının hem de Petersburg Beynelmilel Bankası'nın başında yer alıyordu; M.M. Fedorov Azak-Don Bankası'nın ve birçok maden ve metalürji işletmesinin sahibiydi. Zaten bu üç banka ülkedeki birçok büyük fabrikanın ortağıydı.[12]

Tüm bu sebeplerle Rusya ileri kapitalist ülkelerden önce sosyalist devrime başlayabilirdi, yeter ki proletarya toplumda ezici çoğunluğu oluşturan yoksul köylülüğü *arkasına* takabilsin. Troçki devrimden sonra bunu şöyle ifade edecekti:

> Rusya'daki büyük ölçekli sanayi ara ekonomik aşamaların üzerinden büyük bir atlayış yaparak, ulusal ekonomik gelişimin "doğal" sırasını ihlal etti ve böylelikle proletaryanın da burjuva demokrasisi çağının üzerinden atlamasını yalnızca mümkün değil, aynı zamanda kaçınılmaz hale getirdi.[13]

Şehirlerdeki milyonlarca proleterin bir kez ayağa kalktıktan sonra *yalnızca* demokratik sorunları sahiplenmesi ve kendilerini her gün muazzam bir sömürüye tabi tutan sermayeyle hesaplaşmaması, yani burjuva mülkiyeti sorgulamaması mümkün değildi. Demokratik sorunlar için ayağa kalkan işçi sınıfı, ara vermeden hemen sosyalist görevlere girişecek ve iktidarı

alarak Avrupa'daki sosyalist devrimi tetikleyecekti. Ekonomik ve kültürel açıdan geri bir ülkede proletarya iktidarı aldıktan sonra birçok sorunla karşılaşacak olsa da, bu sorunların çözümü ulusal arenada değil, uluslararası arenada çözülebilirdi.

Troçki'nin "Sürekli Devrim" adını alan bu teorisi Sovyet Devrimi'nin en kusursuz izahıdır. Acil görevleri bakımından burjuva-demokratik aşamada başlayan devrim, burjuvazinin acizliği, küçük burjuvazinin iktidarsızlığından ötürü derhal sosyalist devrime ilerler ve burjuvaziyi önce siyasi, sonra ekonomik açıdan mülksüzleştiren, yani sosyalist devrimi gerçekleştiren proletarya, devrimi süreklileştirmiş olur. Fakat hiçbir ülke sosyalist devrimin görevlerini tek başına çözemez, hele hele 1917 yılının geri Rusyası hiç çözemez. Bu yüzden ulusal arenada başlayan devrim, bir kez daha süreklileşir ve topu dünya devrimine, ileri ülkelerin proleterlerine atar. Sovyet Devrimi'nin özü budur. Gerçekten de acil görevleri bakımından burjuva-demokratik niteliğe sahip olan Rusya Devrimi, devrimin failleriyle (işçi ve emekçiler) çıkar sahipleri (burjuvazi ve toprak beyleri) arasındaki çelişkinin bir ürünü olarak demokratik aşamada kalmamış, burjuvaziyle uzlaşmacı küçük burjuva partilerinin iktidarını devirerek burjuva devrimini sosyalist devrime ilerletmiştir. İşçi sınıfı yoksul köylülüğü de arkasına alarak Ekim 1917'de kendi iktidarını ilan etmiş ve burjuva özel mülkiyeti ortadan kaldırarak sosyalizmin inşasına girişmiştir. Böylece devrim sürekli bir niteliğe bürünmüştür.

Lenin'in PKDD formülünün temel ayaklarından biri burjuvaziye güvensizlik olduğundan, Bolşevikleri uzunca süre suyun üstünde tutmuştu. Fakat Şubat'tan sonra ortaya çıkan durum *bir bakıma* PKDD formülünün vücut bulmuş haliydi. Gerçekleşen kısmı, çarlığın yıkılması sonrası proletaryanın köylülükle ve burjuvaziyle ittifak halinde iktidara gelmesiydi. Çözülmeyen ve çözülemeyecek kısmıysa, Lenin'in kafasındaki reformların hiçbirinin gerçekleşmemiş olmasıydı.

Lenin Şubat'la birlikte PKDD'yi savunmanın pratikteki sonuçlarını görür. *Pravda* emperyalist savaşta açıkça savunmacılığa kayar. Buna göre, Alman ordusu imparatoruna itaat ettiği sürece, Rus askeri de "görev yerinde kalıp kurşuna kurşun, gülleye gülleyle karşılık vermeli"ydi. Stalin ve Kamenev'in gazetesi şöyle yazıyordu: "Sloganımız anlamsız 'kahrolsun savaş' değildir. Sloganımız Geçici Hükümet'e savaşan tüm ülkeleri derhal müzakerelere başlamaya zorlamak adına baskı uygulamaktır... Bu müzakereler başlayana kadar herkes siperlerinde kalmalıdır."[14] Oysa Rusya'da kurulan öyle ya da böyle bir burjuva hükümetiydi ve bu koşullarda savunmacılık karşıdevrimcilikten farksızdı. Lenin hiç vakit kaybetmeden tezlerinde gerekli tadilatı yapacaktı.

Keza Lenin ile Troçki arasındaki ayrım, sonradan Stalinist tarih okulunun çarpıtmalarındaki gibi, köylülüğün küçümsenmesi de değildi. Ezici çoğunluğu köylülerden oluşan bir toplumda, devrimin işçi-köylü ittifakı şeklinde olmaması düşünülemezdi. Ayrım noktası, bu iki müttefikin hangi koşullarda işbirliği yapacağı, örneğin köylülük diye topak bir bütünün olup olmadığı, kır proleterleri ve yoksul köylülük şeklinde bir ayrım yaptıktan sonra, hegemonyanın hangi sınıfa bırakılacağı ve dolayısıyla da hareketin hangi tarihsel aşamada (burjuva mı sosyalist mi?) görevini tamamlayacağıydı. Troçki'nin aksine, 1917 öncesi Lenin köylülüğe bu ittifakta proletarya ile eşit rol biçmişti ve devrimi burjuva-demokratik aşamayla sınırlamıştı. Veya başka bir açıdan ifade etmek gerekirse, Lenin'in PKDD formülü devrimde parti ve devletin siyasi örgütlenmesinin hangi şekli alacağı noktasında kesin bir hüküm vermemişti. Troçki ise köylülüğün devrimde bağımsız bir rol oynayamayacağını, köylülüğün dağınık yapısı nedeniyle iki büyük sınıftan birinin peşine takılacağını söylüyordu: Proletarya köylülük içinde sınıfsal ayrışmayı gerçekleştirip emekçi kesimleri yanına çekebilirse, devrim sosyalizme ilerleyebilirdi.

Lenin Şubat'tan sonra devrim anlayışında doğru müdahalelerle Troçki'nin Sürekli Devrim anlayışından ayırt edilemeyecek bir noktaya geldi. Örneğin 29 Ağustos'taki şu satırları *Sonuçlar ve Olasılıklar*'dan alınma gibidir: "Gerçekten de, tüm özel topraklara el koymak, bu toprağın büyük bir kısmının ipotekli olduğu bankalardaki yüz milyonlarca ruble sermayeye el koymak demektir. Devrimci sınıf kapitalistlerin direnişini devrimci yöntemlerle aşmadan böyle bir önlem nasıl alınabilir? Dahası burada en fazla merkezileşmiş olan sermayenin, dev bir ülkenin kapitalist ekonomisinin tüm sinir sistemlerine bin bir bağla bağlı olan ve ancak şehir proletaryasının merkezî gücü tarafından alt edilebilecek olan banka sermayesinden bahsediyoruz."[15]

Geç kapitalistleşmiş ülkelerde devrimin demokratik görevleriyle sosyalist görevleri iç içe geçer; bunlar yapay bir şekilde birbirinden ayrılamaz. 1917 bunun olumlu anlamda kanıtlanmasıdır. Aslında bütün teorik mülahazaların özü, dönüp dolaşıp, Lenin'in 29 Nisan'daki şu muhakemesine dayanmaktadır. Bu soruya doğru yanıt verdikten sonra Rusya'da Ekim'i, bir sosyalist devrimi reddetmek mümkün olmayacaktır: "Peki, İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri iktidarı ele geçirdiğinde ne yapmalıdır? Burjuvaziye 'al ben yemeyeyim, sen ye' mi demelidir? Bizim cevabımız, 'İşçi sınıfı sınıf mücadelesini sürdürecektir' olmalıdır."[16] Rusya'daki burjuva-demokratik devrim –Stalinist ideologların iddialarının aksine– Şubat'ta burjuva ve küçük burjuva uzlaşmacıların önderliğinde *değil*, iktidarı ele geçiren işçi sınıfı tarafından Ekim'de gerçekleştirilmiştir. Toprak sorunu, Kurucu Meclis'in toplanması, eski düzenin iktidar organlarıyla ve onun baş temsilcisi sıfatıyla Çar'la hesaplaşma, yasalar önünde kadın-erkek eşitliği vs. hepsi de burjuva-demokratik devrimin görevleri olmasına karşın, işçi devrimiyle birlikte, Rusya proletaryasının Batı proletaryasından önce iktidarı ele geçirmesi sayesinde, *devrimin süreklileşmesi sayesinde* çözülmüştür.

Dolayısıyla Şubat Devrimi bir burjuva-demokratik devrim değildi. SSCB'deki resmî tarih anlayışı, Lenin'in Nisan ve Ekim ayları arasında, yani henüz Ekim'deki Bolşevik Devrimi burjuva-demokratik devrimin sorunlarına, demokratik dönüşüm sorununa el atıp bu sorunları *eksiksizce* çözmeden önce yazdıklarını alıp kullanmış ve Şubat Devrimi'ni burjuva devrimi olarak takdis etmiştir. Buna göre, Şubat Devrimi burjuva devrimi, Ekim Devrimi de proleter devrimidir. Böylece önce birinci aşama, sonra ikinci aşama tamamlanmış, devrime kesintisiz (zinhar, sürekli değil!) bir şekilde ilerlenmiştir.

Oysa bu görüşün iler tutar yanı yoktur. Her şey bir tarafa, Rus burjuvazisine, Menşeviklere ve SR'lere olduğundan büyük bir anlam, aracılık ve tarihsel rol atfetmektedir. Oysa Şubat Devrimi tam da devrimi yüzüne gözüne bulaştıran bir devrimdir. Evet, Şubat bir devrimdir, zira iktidar sınıfsal açıdan el değiştirmiştir. Ama Lenin bu devrimin hiçbir sorunu çözmediğini, görevine sadık kalmak yerine, eski rejimle uzlaşma derdine düştüğünü söyler. Bu yüzden, der, Şubat Devrimi "bazılarının büyük bir devrim dedikleri, oysa bu zamana kadarki siciline bakarak şimdilik kokuşmuş bir devrim demenin daha doğru olacağı bir devrimdir."[17] Ekim'den önce bunları söyleyen Lenin'in gözünde, Ekim Devrimi'yle birlikte, Sovyet iktidarı burjuva-demokratik devrimin bütün sorunlarını tümüyle ve hızla çözünce, artık Şubat Devrimi'nin esamisi bile okunmaz. Lenin burjuva devriminin de proleter devriminin de Ekim'de hallolduğunu söyler.

> Olaylar tam bizim öngördüğümüz biçimde gerçekleşti. Devrimin izlemiş olduğu çizgi düşüncemizin doğruluğunu ispatlamıştır. *İlk önce*, "tüm" köylülük ile monarşiye, toprak ağalarına, ortaçağ rejimine karşı bir devrim (bu oranda, devrim burjuva, burjuva-demokratik bir devrim olarak kalır, sonra en yoksul köylülerle birlikte,

yarı proleterlerle birlikte, tüm sömürülenlerle birlikte, kır zenginleri *kulak*lar, faizciler de dahil olmak üzere *kapitalizme karşı* devrim (bu oranda da devrim *sosyalist* nitelikte bir devrim) haline gelir.[18]

Başka bir deyişle, Rusya'da devrim, iktidarın iki ayrı sınıfın (burjuvazi ve ardından proletaryanın) elinde olduğu iki ayrı *aşamada* değil, iktidarın bir ve aynı sınıfın (proletaryanın) elinde olduğu bir *süreklilik* içinde tamamlandı; Troçki'nin tabiriyle, proletarya burjuva-demokratik devrimin sorunlarını sosyalizme *geçerken* çözdü. Şubat Devrimi bir burjuva-demokratik devrim değildi, olsaydı Ekim Devrimi yaşanmazdı. Lenin şu soruyu sorar: "Eğer hükümet akıllıca davransaydı, eğer aldıkları önlemler yoksul köylülerin ihtiyaçlarını karşılamış olsaydı, köylü kitleleri arasında huzursuzluk baş gösterir miydi?"[19] Cevap açıktır: Hayır! Şubat Devrimi köylülüğün toprak sorununu çözseydi, askerlerin barış taleplerini karşılasaydı, işçilerin sekiz saatlik işgünü ve örgütlenme özgürlüğü taleplerini bir Kurucu Meclis'le taçlandırsaydı, Ekim Devrimi yaşanamazdı.

Belirtildiği üzere, Bolşevikler kitlelerin zaten sahip olmadıkları duyguları uyandırmadılar. Kitlelerin Şubat'tan itibaren muğlak veya yarı bilinçli de olsa kendini gösteren bir sosyalizm hevesleri vardı. Kuşkusuz bu heves "sosyalizm" talep ederek gösterilmiyordu, ama burjuva devrimi yapma amacında da cisimleşmemişti: Kendi maddi ihtiyaçlarının, sınıfsal taleplerinin peşinde koşmak istiyorlardı ve bu uğurda devrimi ilerletmek gerekiyordu. İşçiler Sürekli Devrim olsun diye proleter devrimine ilerlemiyor, kendi talepleri ancak devrimin süreklileşmesiyle halledileceği için sürekli devrime *çekiliyorlardı*. Bu durum sadece işçi sınıfı için geçerli değildi. Her toplumsal kesim devrime belli idealler için değil, eski rejimde kendilerini rahatsız eden koşulları kaldırmak için çekiliyordu. Sözge-

limi 1 Numaralı Prikaz'a bakarak da Menşeviklerin teorisinin yanlışlığını kavrayabiliriz. Askerler için sorun katı disiplin, canlarının değersiz görülmesi iken, işçiler için işyeri ve yaşam koşulları, kısacası kapitalist sömürü düzeniydi. Devrim ancak bu sorunları çözdüğü takdirde adını hak edebilirdi. Bolşevikler işçileri kendi görüşleriyle yönlendirmekten ziyade onların taleplerinin en sadık temsilcisi oldular ve askerlerle de ilişkileri aynı nitelikteydi. Askerler eski ceberut askerî düzene geri dönmek, muharebelerle taarruzlarla yeniden ölüp öldürmek istemiyorlardı. İçlerinde cepheyi tamamen terk edip gidenler olsa da, sorun çözülene kadar bulunduğu yerde kalıp kardeşleşme eylemleri gerçekleştirmek en yaygın tutumdu. Bolşevikler bu noktada da barış ve kardeşleşme sloganıyla kitlelerin kalbini kazanmışlardı. Keza ulusal toplulukların taleplerinde de Şubat'ın tutumu aynıydı. Devrim halkların özgürlük taleplerini açığa vurdu, ama demokratik hak talepleri bile Kurucu Meclis'e ertelenince, hükümete güvensizlik had safhaya çıktı. Tam da Şubat bu sorunları, burjuva-demokratik devriminin sorunlarını çözemediği için Ekim Devrimi gerçekleşti.

Ne var ki süreklileşme tezinin ikinci ayağı hem Lenin hem de Troçki açısından Avrupa devriminin imdada yetişmesiydi. Sovyet devriminin kaderini belirleyecek olan da buydu.

Bolşevik Devrimi ve Enternasyonalizm

Rusya'da 1917 yılında gerçekleşen ve birinci emperyalist paylaşım savaşının vahşetine bir son veren Bolşevik Devrimi, işçi sınıfının ilk büyük ölçekli iktidar deneyimi olması bakımından paha biçilmez bir öneme sahiptir. İşçi sınıfı yaklaşık elli yıl önceki Paris Komünü (1871) deneyiminden sonra, ama bu kez tek bir şehirde değil, devasa büyüklükte bir ülkede ve daha da önemlisi bilinçli bir Marksist önderliğin arkasında saf tutarak iktidarı ele geçirmiş ve kendi özyönetim organları olan

Sovyetler aracılığıyla yönetmeye koyulmuştur. İktidarın gerek Lenin döneminde gerek sonrasında yaşadıkları her açıdan muazzam bir hazine niteliğindedir.

Marksizmin ya da genel olarak sosyalizmin ütopyacı, hayalperest olduğu ve kâğıt üzerinde güzel olmasına karşın, gerçeklerden kopuk olduğu ve dolayısıyla uygulanamayacağı sık duyulan bir itirazdır. Marksistlerin bu konuda verecekleri onlarca teorik ya da retorik yanıt olsa da, belki de en güzel kanıt, uzun teorik açıklamalardansa, yaşanmış somut örneklerdir, "hayatın gerçekleri"dir. Bolşevik Devrimi ve Sovyet iktidarı deneyimi, Marksizmin ilkelerinin en somut, en sağlam kanıtlarını (ve elbette karşı-kanıtlarını) sunmaktadır.

Bu ilkelerden biri de Marksist enternasyonalizm ve dünya devrimi anlayışıdır. Proleter enternasyonalizmi ve sosyalist dünya devrimi söz konusu olduğunda, Bolşeviklerin önderliğinde gerçekleşen Ekim Devrimi'ne dönüp bakmak daha da zorunludur, zira bu ilkelere açıktan yöneltilen saldırılar yalnızca dışarıdan (burjuvaziden) değil, içeriden, bizzat sol hareketin içinden de gelmektedir. Lenin'in ölümünün (1924) ardından hızlanan karşıdevrim süreciyle birlikte dünya işçi hareketine egemen olan Stalinist sosyalizm anlayışı, enternasyonalizmin yerine ulusal-milliyetçi görüşleri geçirmekle ya da işçi devrimini halk devrimi, aşamalı devrim gibi sınıf işbirlikçi anlayışlarla değiştirmekle kalmamış, dünya devrimi anlayışını da ulusal devrim anlayışıyla ikame etmiştir. Başta Lenin olmak üzere, Ekim Devrimi'ne önderlik eden tüm Bolşeviklerin yazılarına, konuşmalarına ve icraatlarına enternasyonalizm ve dünya devrimi anlayışı damga vurmuş olmasına karşın; Marksizmin ve Leninizmin gerçek mirasçısı olduğunu iddia eden Stalinistler için bugün enternasyonalizm, özel günlerde ve vesilelerle ismi zikredilen, bu nadir anlarda da uluslararası dayanışma ve kardeşlik olarak yorumlanan eski bir dost, dünya devrimi ise açıkça küfredilen, "bu dünya devrimi dediğiniz bir

defada, toplu taarruz şeklinde mi olacak?" diye alay edilen bir kavram haline getirilmiştir.

Bu bakımdan, Ekim Devrimi'ni ve icraatlarını bu yönüyle de hatırlamak gerekir. Bunu yaparken de devrimin tartışmasız önderi Lenin'in söylediklerini referans almak ayrıca önemlidir.

Marksizmin enternasyonalizm anlayışı kapitalizmin en temel gerçekliğinden hareket eder: Kapitalizm kendisinden önceki sistemlerden farklı olarak bir dünya sistemidir ve bir dünya ekonomisi yerleştirmiştir. Kapitalizm, uluslararası işbölümüne dayanan dünya çapında bir egemenlik kurmuştur ve onun yerini alacak olan sosyalizm de dünya çapında bir sistem olmak zorundadır. Lenin bu basit gerçeği şöyle ifade eder: "Kapitalizm uluslararası bir güçtür ve bu yüzden tek bir ülkede değil, ancak bütün ülkelerde zafere ulaşıldığında tamamen yok edilebilir."[20]

Kapitalizm farklı ulusal toplulukları ve ülkeleri piyasa ve kitlesel meta üretimi yoluyla birleştirmiş, uluslararası işbölümü temelinde organik bir dünya ekonomisi yaratmıştır. Bugün her ülke farklı şekillerde ve farklı derecelerde diğer ülkelere bağlıdır ve Marx-Engels'in *Komünist Manifesto*'da, "ulusal yalıtılmışlığın ve kendine yeterliliğin yerini uluslar arasındaki çok yönlü karşılıklı ilişkilerin ve evrensel karşılıklı bağımlılığın"[21] alması diye tarif ettikleri süreç bugün bir gerçek haline gelmiştir. Lenin bunu, "hepiniz sermayenin uluslararası bir güç olduğunu, büyük kapitalist işletmelerin, fabrikaların, işyerlerinin vs. bütün dünyada birbirine bağlı olduğunu biliyorsunuz" diyerek özetler.[22]

Tüm bunlar, kapitalizmin yerini alacak sistemin de yine *enternasyonal* bir hareket ve sistem olması gerektiğini ortaya koyar. Kapitalizm sanayi ve teknolojinin ulaştığı aşamada, ülkelerin kendi içlerine kapanarak yaşamalarına izin vermediği gibi, çoğu zaman en ufak bir ürünün üretimini bile uluslara-

rası alana taşımıştır, üstelik yalnızca maddi üretim alanında değil, kültürel alanda da aynı uluslararasılaşma geçerlidir. Bu nedenle, "özü itibariyle sermayeyi tek bir ülkede tamamen yenilgiye uğratmak mümkün değildir. Sermaye uluslararası bir güçtür ve onu devirmek için işçilerin de uluslararası ölçekte eşgüdümlü bir şekilde hareket etmeleri gerekir."[23]

Lenin'e göre tek bir ülkede başlayan hareketliliğin ve dahası devrimin diğer ülkelere yayılması sermayenin kurduğu bu toplumsal düzenden ötürü kaçınılmazdı. Lenin'in sözleriyle, "bütün ülkeler öylesine iç içe geçmiş durumdadır ki, biri düştüğünde genellikle diğerini de peşinden sürüklemektedir."[24] Lenin bu nedenden ötürü yapılması gerekenin, daha devrim öncesinde işçi sınıfının dünya partisini, yani bir Enternasyonal kurmak olduğunu söylüyordu. İşçi sınıfı devrimcilerine düşen görev, başlayan devrimin diğer ülkelere yayılıp yayılmayacağına ya da ne zaman yayılacağına dair spekülasyonlara dalmak değil, kapitalizm tarihini ve Marksist teorinin ortaya koyduğu gerçekleri dikkate alarak bu devrime önderlik edecek uluslararası önderliği, yani Enternasyonal partiyi yaratmaktı.

Bolşevikler I. Dünya Savaşı öncesinde tam da böyle bir partiye üyelerdi: Sosyalist (İkinci) Enternasyonal. Fakat bu partinin çoğunluğu enternasyonalizmi sözde kabul ediyor, dahası reformlar için yürütülen mücadeleyi başlı başına bir amaç haline getirerek işçi devrimini gündemden düşürme hesapları yapıyordu. Parti içindeki bu reformist-milliyetçi eğilim I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle alenen ortaya çıktı ve galip geldi. Enternasyonal'i oluşturan sosyalistler, birinci emperyalist paylaşım savaşına karşı proleter enternasyonalizmi yerine, yurtsever tutum alarak "kendi" ülkelerinin burjuvalarının yanında saf tutunca, Lenin ve Bolşevikler bu parti saflarını terk etmiş ve yeni bir devrimci Enternasyonal'in inşasına koyulmuşlardı. Fakat işçi hareketi içinde azınlıkta kalan devrimcilerin 1917'den önce yeni bir Enternasyonal parti kurma-

ları mümkün olmamış ve bu iş ancak Mart 1919'da Üçüncü (Komünist) Enternasyonal'in kurulmasıyla başarılmıştı.

Dünya devriminin kaldıracı olacak olan Enternasyonal parti dünya devriminin ilk halkası olan Rusya Devrimi'nden aylar sonra kurulmuş olduğu gibi, yine aynı nedenlerle güçsüz de doğmuştu. Partinin kuruluş döneminde komünistler yalnızca birkaç ülkede parti oluşturacak kadar büyümüşlerdi, Bolşevik fikirlerden esinlenerek Komünist Enternasyonal saflarına çekilen sosyalistlerin ise siyasi hamuru eskinin İkinci Enternasyonal tarzı yurtsever-reformist sosyalizmiyle yoğrulmuştu. Tüm bunlar komünistleri savaş sonrası elverişli ortamdan yararlanmaktan alıkoydu. Böylece Rusya'daki devrim, tam da önderlerinin öngördüğü gibi, diğer ülkelerde devrimci ayaklanmaları ve olayları tetikleyerek bir uluslararası devrimi *başlatsa* da, *başarılı* bir dünya devrimine dönüşemedi.

Sovyet Devrimi enternasyonalizmin üç temel ilkesi olduğunu göstermiştir: Birincisi, sosyalist devrim dünya devrimidir ve tek bir ülkede başlasa bile, kapitalizmin yapısı gereği, diğer ülkelerde de benzeri hareketleri tetiklemesi kaçınılmazdır. İkincisi, proletarya enternasyonalizmi bu ilkeyi bilinçli ve tutarlı şekilde uygulayacak bir Enternasyonal Parti olmadan anlamsızdır. İktidarı alan işçi sınıfı, ancak devrimi bir an önce diğer ülkelere yayarak ya da zaten yayılmış olan devrimleri en aktif şekilde destekleyerek kendi devrimlerini koruyabilirler. Eğer devrim (dünya devrimi) başlamadan önce bir Enternasyonal parti kurulmazsa, sonrasında diğer ülkelerde başarılı devrimci kalkışmalar olsa bile devrimin tek bir ülkedeki başarısının diğer ülkelerde iktidarın alınmasıyla taçlanması mümkün olmayacaktır. Bu durumda devrim yalıtılacak ve içeride büyük güçlüklerle boğuşacaktır.

Devrimci Rusya'da olan tam da buydu. Rusya'daki devrim tam da Marksizmin kurucularının öngördüğü gibi, dünya çapındaki bir dalganın parçası olarak başlamıştır. O dönem

Rusya'nın parçası olan ülkeler dışında, hemen bir yıl sonra Almanya'ya sıçramış, hatta 1919'da Macaristan ve Almanya'da devrim başarıya da ulaşmış ve kısa süreliğine Sovyet iktidarı deneyimleri yaşanmıştır. Fakat tıpkı başarısız olan diğer devrimler gibi, başarıya ulaşan devrimler de aynı nedenden ötürü kalıcı olamamıştır: Bu ülkelerde sınıf mücadelesi içinde sağlamlaşmış, ortak ilkeler temelinde bir araya gelmiş kadroların kurduğu devrimci partiler olmadığından, devrimler yenilgiye uğramıştır. Fakat devrim yine de yayılmaya devam etmiştir. Ertesi yıl İtalya'da işçi sınıfı fiilen iktidarı ele geçirmiş, sokaklarda ve fabrikalarda gücü eline almış olmasına karşın, ona önderlik ettiği iddiasındaki "Sosyalist" Parti iktidarı almayı reddetmiş ve faşizme giden yolu açmıştır. Keza aynı dönemde Japonya, ABD ve Orta Avrupa'da da güçlü, kitlesel grevlere ve yer yer ayaklanmalara şahit olunmuş, İngiltere'de ise İşyeri Temsilcileri/Eylem Komiteleri şeklinde burjuvazinin bile Sovyetlere benzettiği yapılar ortaya çıkmıştır.

Dünya devriminin bu yayılma listesini Bulgaristan, 1923'te bir kez daha Almanya ve sömürge ya da yarı sömürge ülkeleri kapsayacak şekilde uzatmak mümkündür, ama şu kadarını belirtmek yeterli olacaktır: Bolşevik Devrimi'nden kısa süre sonra, kabaca yirmi yıllık sürede dünyanın neredeyse her yerinde devrimler, ayaklanmalar, kitlesel seferberlikler yaşanmış, fakat devrim her yerde aynı duvara toslamıştır: Ayağa kalkmış milyonlara "Yest Takaya Partiya" diyecek bir devrimci önderliğin yokluğu.

Devrimin diğer ülkelere yayılsa bile, devrimci iktidarlarla taçlanmamış olması Bolşevikleri içeride büyük zorluklarla baş başa bırakmıştı. Lenin devrimin dördüncü yılında bunu şöyle ifade eder: "Rusya'da burjuva-cumhuriyetçi hükümetlerle boğuştuğumuz 1917'den beri ve aynı yılın sonunda Sovyet iktidarı kurulduğundan beri, işçilere esas görevimizin ve zafere ulaşmamız için temel koşulun devrimi en ileri ülkelerin en

azından birkaçına yaymak olduğunu döne döne anlatıyoruz. Nitekim son dört yılda yaşadığımız esas güçlüklerin nedeni, Batı Avrupa'daki kapitalistlerin savaşı sonlandırmayı ve devrimi savuşturmayı başarmış olmalarıdır."[25]

Bolşevik Devrimi'nin kanıtladığı üçüncü temel ilke ise, tek ülkedeki devrimci iktidarın dünya devrimine tabi olması, kurulan devrimci iktidarın öneminin ancak dünya devriminin ilerleyişi bağlamında değerlendirilebileceğidir. Lenin'in sözleriyle, "bizim savunduğumuz ulusal çıkarlar değildir, zira biz sosyalizmin çıkarlarının, dünya sosyalizminin çıkarlarının ulusal çıkarlardan daha üstün olduğunu, bir devletin çıkarlarından daha üstün olduğunu iddia ediyoruz."[26]

İşçi sınıfının devrimiyle kurulan proletarya diktatörlüğü, başlı başına bir sosyo-ekonomik şekillenme değil, bir geçiş rejimidir. Esas amacı bir ülkedeki işçi ve emekçileri o ülkenin sınırları içinde sosyalist bir düzene kavuşturmak değil, öncelikle dünya çapındaki devrim savaşında burayı bir üs olarak kullanmaktır. Bunun nedeni, o ülkedeki işçi sınıfının kanaatkârlık bilmemesi değil, ancak bu sayede kendi ülkesindeki devrimi koruyabilecek olmasıdır. İşçi sınıfı sermayenin egemenliğini devirme yolundaki savaşta mevzilerden ilkini elde etmiştir, ama bu mevzinin elde edilmesi ona asli görevini unutturmamalıdır: Kapitalizm bir dünya sistemidir ve ancak işçi sınıfının dünya çapındaki mücadelesiyle başarıya ulaşabilir. Lenin'in sözleriyle: "Gerek Ekim'den önce gerekse Ekim Devrimi sırasında kendimizi her zaman yalnızca uluslararası proleter ordusunun bir birliği, gelişim ve hazırlık düzeyinden ötürü değil, Rusya'nın olağanüstü koşullarının bir sonucu olarak öne çıkmış bir birliği olarak gördüğümüzü ve ancak böyle görebileceğimizi söyledik. Bu yüzden, sosyalist devrimin zaferinin en azından birkaç ileri ülkede proletaryanın zaferi haline geldiğinde, ancak o zaman nihai bir zafer olarak görülebileceğini her zaman söyledik."[27]

Dış Politika ve Enternasyonalizm

Bolşevik partinin dış politikadaki enternasyonalist çizgisi iç politikadaki çizgisinin bir sonucuydu. Çarlık Rusyası'ndan Rus-olmayan ulusların ya da milliyetlerin tam bir boyunduruk altında tutulduğu bir ülke miras alan Bolşevikler, ilk adım olarak bütün uluslara kaderlerini kendilerinin tayin hakkını tanımış ve böylece ulusların birlikteliğini ifade eden proleter enternasyonalizminin gönüllü birliktelik olduğunu lafta bırakmayıp, pratikte de göstermişti. Lenin, "nasılsa devrim oldu, artık ulusal ayrımlar kalmadı" düşüncesini ezen ulusun komünistlerinin kuruntusu olarak gördüğünden, tercihi ezilen uluslara bırakmış ve nitekim bu temelde iki ulus Rusya'dan ayrılma tercihinde bulunmuştu.

Öte yandan, bu ayrımı, yani ezilen, tarihsel olarak baskı altına alınmış ve kendi devletini kuramamış olan uluslar ile ezen uluslar arasındaki ayrımı hassasiyetle uygulayan parti, diğer bütün ulusal ayrımların üzerine gitmiş, milliyetçiliğin hiçbir çeşidine prim vermemiş ve işçi-emekçi kimliğini öne çıkarmıştı. Buna göre, Sovyet Devrimi'nin zafere ulaştığı Rusya'da yurttaşlık hakkı elde edebilmek için saf Rus olmak ya da diğer uluslara mensup olmak şart değildi. İşçi sınıfının davasını savunduğunu beyan eden ve burjuva ya da toprak sahibi olmayan herkes Sovyet yurttaşı kabul edilmişti.

İç politikadaki bu çizginin bir devamı olarak dış politikada da enternasyonalizm aynı militanlıkla uygulanıyordu. Troçki'nin Dışişleri Halk Komiseri olarak başında bulunduğu kurumun özellikle de ilk aylarındaki faaliyetleri, Bolşeviklerin enternasyonalist çizgisinin en somut göstergelerinden biridir. Dışişleri Halk Komiseri olarak atanan Troçki, tıpkı diğer Bolşevikler gibi, bu dairenin kendine özgü çok fazla görevi olmayacağını ve dünya devrimi propagandasıyla uğraşacağını düşünüyordu. Bu yüzden, görevi aldığında "dünya halklarına

hitaben birkaç devrimci bildiri yayınlar, sonra dükkânı kapatırım" demişti. Troçki zaten bu görevi, parti işlerine daha fazla zaman kalması için kabul etmişti. Bu iyimserliğin nedeni, Bolşevik Devrimi'nin bir an önce diğer devrimleri tetikleyeceğinin ve böylece, Sovyet devletinin burjuva hükümetleriyle değil, bu burjuva hükümetlerini devirmiş olan devrimci partilerle ilişki kuracağının düşünülmesiydi. Nitekim Troçki de 16 Aralık 1917'de Sovyet yayın organı *İzvestiya*'da yayınlanan mülakatında bu hususu vurgulamıştı ki,[28] bu şekilde yalnızca genel kanıyı dile getiriyordu.

Sovyet iktidarının enternasyonalizmi lafta kalmamış, icraatlarıyla da aynı tavrı ortaya koymuştu. Bolşeviklerin dış politikası devrimin yayılması eksenliydi ve bu amaç her türlü ulusal çıkardan önce geliyordu. Örneğin iktidarın alınmasından yaklaşık üç hafta sonra ilk kararnamelerinden biri, "savaşa ve emperyalizme karşı mücadelenin ancak uluslararası ölçekte tam zafere ulaşabileceği"ni dikkate alarak, "Dışişleri Komiserliği'nin yurtdışındaki temsilcilerine devrimci enternasyonal hareketin ihtiyaçları için iki milyon ruble gönderilmesi"ni emrediyordu ve altında Lenin ile Troçki'nin imzası vardı.[29] Yine bundan birkaç hafta sonra, başlıca görevi cephede bulunan ya da esir alınmış Alman ve Avusturyalı askerler arasında dağıtılacak günlük bir Almanca gazete çıkarmak olan bir enternasyonal propaganda dairesi kurulmuştu. İşçi devleti, diplomatik prosedürlerle uğraşmak yerine dünya devrimi propagandasına ağırlık veriyordu. Örneğin 10 bin Alman ve Avusturyalı savaş tutsağını, ülkelerine döndüklerinde devrimci propaganda yürütmeleri için eğitip örgütlemişti.

Brest-Litovsk Antlaşması ve Enternasyonalizm

Benzer bir tutum, Bolşeviklerin I. Dünya Savaşı'nı sonlandırmak amacıyla imzalayacakları Brest-Litovsk Antlaşması ön-

cesindeki müzakerelerde de sergilenecekti. Lenin'in "küçük burjuva duygularının en derini"[30] diye nitelendirdiği yurtseverlikten tamamen uzak olan Bolşevikler, Brest'te dünya devrimi davasının peşine düşmüşlerdi. "Bizim için sınırların o kadar önemi yok; sınır bölgelerinde biraz toprak kaybetmek çok dert ettiğimiz bir şey değil"[31] düşüncesinde olan Bolşevikler, tam da bu nedenle ateşkes metnine burjuva devletlerle görüşmelerde, "birlikler arasında örgütlü temas"a izin veren daha önce duyulmadık bir madde ekletmişlerdi. Buna göre, Bolşevikler "düşman" askerleriyle ilişki kurabilecek ve onlar arasında belli ölçüde ajitasyon yürütebileceklerdi! Başka bir deyişle, Bolşevikler yurtsever bir tutum almak, yani "vatan toprağı kutsaldır" diyerek üç karış toprağın hesabını yapmak ya da "kendi" egemenlik alanlarını genişletmek yerine, dünya devrimi ajitasyonuna odaklanıyorlardı.

Bolşeviklerin Brest-Litovsk müzakerelerinde yaptıklarını bundan ibaret görebiliriz. Lenin, "Almanya'daki hareketin hemen gelişebileceğine inanıyorsak, o zaman kendimizi feda etmemiz gerekir, zira Alman devrimi bizim devrimimizden çok daha büyük bir ağırlığa sahip olacaktır"[32] düşüncesiyle, barış antlaşmasının hemen imzalanması görüşünden bir süreliğine geri adım atmış ve propaganda yoluyla dünya proleterlerine seslenme yolunu tercih etmişti. Görüşmelerin en başında, daha ayağının tozuyla geldiği Brest-Litovsk'ta tüm diplomatik teamülleri çiğneyerek subayların ve diplomatların gözü önünde askerler arasında devrimci bildiriler dağıtmaya girişen Radek'in efsanevi tavrı tam da bu enternasyonalist anlayışı yansıtıyordu.

Brest'te yürütülen dünya devrimi propagandası istenilen sonucu vermemiş olsa da, tümüyle başarısız olduğu söylenemez. Bolşevikler burayı savaştan bezmiş kitlelere devrim fikrini yayacakları bir kürsü olarak kullandılar. Heyetin başını çeken Troçki'nin konuşmaları sonradan Komünist Enternasyonal tarafından derlendi ve sayısız baskı halinde yayınlandı.

Devrimci fikirlerin duyurulması açısından çok sağlam bir iş çıkarıldı. Ama her şey ajitasyon ve propagandaya bağlı değildi ve diğer etkenler olumsuz olunca istenilen amaçlara ulaşılamadı. Böylece Bolşevikler zorunluluktan ötürü imzaladıkları bu antlaşmayla en verimli topraklarını kaybettiler. Lenin bunu şöyle ifade eder: "Biz Brest-Litovsk Antlaşması'nda, yurtsever anlamda söylersek, Rusya'nın çıkarlarını feda ettik, ama sosyalizm açısından bakıldığında bu çıkarlar tali öneme sahipti."[33]

Ne var ki Bolşevikler enternasyonalist perspektifleri sayesinde tüm dünyadaki öncü işçilere ve sosyalistlere ulaşma imkânı buldular. O dönemki iletişim olanaklarının zorluğu düşünüldüğünde, devrimi duyurmak için bundan daha iyi bir fırsat bulunamazdı. Nitekim Bolşeviklerin bu ve benzeri politikaları dünya devrimini hızlandırmaya yaramasa da, kitleler arasında yankı bulmuş ve komünizm tam da bu sayede birkaç yıl içinde işçi hareketi içindeki en güçlü akım haline gelmiştir. Bolşeviklerin on binlerce üyesi olan Avrupa'daki sosyalist ya da sosyal-demokrat partilerin tabanındaki kitleleri reformist önderliklerine rağmen Komünist Enternasyonal'e katılmaya ikna eden bu enternasyonalist çizgiydi.

Karşıdevrimin Mirası

Lenin'in ölümünden sonra işçi hareketine egemen olan Stalinist tek ülkede sosyalizm anlayışı, işçi sınıfının enternasyonalist yaklaşımını unutturmuş ve onun yerine, bağlı bulunduğu burjuva ulus-devletin çıkarlarından bağımsız düşünemeyen ve sosyalizmi de ulusal bir kalkınma projesi olarak kavrayan bir anlayış yerleştirmiştir. Enternasyonalizm bir Enternasyonal parti ve ortak mücadeleden uluslararası dayanışma ve halkların kardeşliğine indirgenirken, dünya devrimi ise tümden terk edilmiştir. Bunu yapabilmek için de, Marksist teori ve gelenek dört bir koldan çarpıtılmış, tahrif edilmiştir.

Elbette tahrifatlardan birisi, enternasyonalizmin dünya devrimi anlamına geldiğini reddeden, dünya devriminin boş bir hayal olduğunu ve Marx ya da Lenin'de yeri olmadığını söyleyen görüştür. Yukarıda da belirtildiği üzere, bu yaklaşım tarzının sorunlu yanı, dünya devrimini bir defada olacak bir olay olarak kavraması ve "bu bir defada"yı Marksizmin kurucularının kavradığı anlamda bir eşzamanlılık, bir süreğenlik olarak değil, dakikalarla ya da günlerle hesaplamasıdır.

Kuşkusuz dünya devrimi ve devrimin eşzamanlılığı düşüncesinin bu tahrifatla alakası yoktur. Bu noktada sözü Lenin'e bırakmak en iyisidir:

> *Daha işin en başında, kaderimizin dünya devrimine bağlı olduğunu söylediğimizde, üstümüze gülenler oldu, yüzlerce kez bunun bir hayal olduğu söylendi ve hâlâ da söyleniyor.* Ama biz son iki yılda bu iddiamızı doğrulayacak kesin veriler elde ettik. Eğer bu iddiamızı Avrupa'da hemen, çarçabuk bir ayaklanma şeklinde anlayanlar varsa, böyle bir şeyin gerçekleşmediğini biliyoruz. Fakat kaderimizin dünya devrimine bağlı olduğu iddiasının kökten doğru olduğu ve İtilaf devletlerinin silahlı müdahalesini daha baştan tümüyle olanaksız hale getirdiği kanıtlanmıştır... [K]aderimizin dünya devrimine bağlı olduğu iddiası sorgulanamaz bir tarihsel gerçeklik haline gelmiştir. İtilaf devletlerinin emri altındaki orduların çok küçük bir kısmı bile bizi rahatlıkla ezmeye yeterdi. Ama düşmanı alt eden biz olduk, çünkü tüm dünya işçilerinin bize duydukları yakınlık en zor anda kendisini hissettirdi.[34]

Öte yandan, çarpıtma Lenin'in enternasyonalizmini tümden yok saymayla sınırlı kalmamıştır. Buna bir de sözde kabul edip içini boşaltanları eklemek gerekir. Bunlardan bazıları, Ekim

Devrimi'nin enternasyonalist bir perspektife bağlı olduğunu kabul etmekte, ama meseleyi Rusya'nın özgül, somut durumuyla açıklamaya çalışmaktadır. Buna göre, Rusya o dönemde ekonomik açıdan geri bir ülke olduğundan dünya devrimi perspektifi şarttı. Rusya'nın ekonomik kaynakları sosyalizmin kurulmasına müsait değildi ve bu yüzden ileri kapitalist ülkelerin yardımına ihtiyacı vardı.

Bu sinsi görüşün Stalinizmin kollarından biri olmasının nedeni, tek ülkede sosyalizm anlayışının temel tezinden hareket etmesidir: Kapitalizmdeki organik dünya ekonomisinin reddi. Buna göre, Marx ve Engels henüz emperyalizmin ortaya çıkmadığı dönemde yazdıklarından, yanlış bir şekilde devrimi dünya proletaryasının eşzamanlı hareketi olarak kavramışlardı, oysa Lenin bu teoriyi emperyalizm çağına uygulayarak "tek ülkede sosyalizm"e varmıştır!

Marx ve Engels'in gerek *Komünist Manifesto*'da gerek *Alman İdeolojisi*'nde gerekse de sonraki eserlerinde dünya devrimi savunusu o kadar açıktır ve Lenin'in bu konudaki açıklamaları her türlü karşı yoruma o kadar kapalıdır ki, Marksizmin kurucularının dünya devrimi perspektifini çarpıtmak ve enternasyonalizm anlayışlarını Stalinizmle bir tutmaya çalışmak Stalinizmin çok da rağbet etmediği bir iş olmuştur. Bunun yerine, Lenin'e tek tek atıflarda bulunulmuş ve ortaya çıkan "yeni" gerçekliklere dikkat çekilmiştir.

Söz konusu tezde yeni iddia, dünya kapitalizminin gelişmiş olması sonucunda tek tek ülkelerdeki emek üretkenliğinin ve sanayinin ilerlemiş olmasının tek ülkede sosyalizmi kurmayı mümkün hale getirmiş olduğudur. Bu nedenle enternasyonalizm için bir Enternasyonal devrimci parti ya da Bolşeviklerin sergilediği türde aktif enternasyonalizme gerek yoktur; aslolan devrimi yapan ülkenin ulusal çıkarlarına sahip çıkmasıdır vb.

Bu görüş, hem kapitalizmin hem de sosyalizmin yanlış temelde kavranmasından kaynaklanmaktadır. Kapitalizmi, yani

emperyalizmi yalnızca ekonomik açıdan geri ülkelerin ileri kapitalist ülkelere bağımlılığı şeklinde kavrayan Stalinizm, bunun doğal bir sonucu olarak, ekonomik açıdan ileri ülkelerin bağımlı olmadığını ya da başında hakiki anlamda "ulusal" bir hükümet olduğu takdirde olamayabileceğini iddia etmektedir. Halbuki ülkeler geliştikçe bağımlılık derecesi azalmaz, bilakis artar, ama bağımlılığın niteliği değişir. Söz konusu ülkede devrimi yaptıktan sonra bu ilişkileri miras alacak olan proletaryanın da, yalıtılması durumunda, ekonominin yapısından kaynaklanan bu bağımlılık ilişkilerinin mağduru olması kaçınılmazdır.

Öte yandan, sosyalizme dair bir yanlış anlayış da söz konusudur. Sosyalizmi Marx ve Lenin'in öngördüğü gibi, kapitalizmden çok daha ileri bir üretim biçimi ve toplumsal düzen olarak kavramak yerine, soyut eşitlik temeline dayanan bir devletçi ekonomi biçimi sosyalizm diye pazarlanmaktadır. İktidarı ele geçiren proletaryanın, en ileri kapitalist ülkede bile olsa, kapitalizmden daha yüksek bir emek verimliliğine ulaşması mümkün değildir, zira tüm ekonomisi uluslararası işbölümüne dayalı olduğundan, bu işbölümünü devam ettirmesinin yegâne yolu diğer ülkelerde de devrimlerin gerçekleşmesidir. Aksi takdirde zincirin kopuk halkası olarak diğer halkaların ilerisine geçmesi ya da uzun vadede diğerlerinden daha güçsüz bir ülke olarak bile varlığını sürdürmesi ekonomik nedenlerden ötürü olanaksızdır.

Dolayısıyla Lenin ve Bolşeviklerin enternasyonalizmini Rusya'nın ekonomik ve kültürel açıdan geri bir ülke olmasına yoramayız. Nitekim Lenin de bunu açıkça reddeder: "Sosyalist devrimi tek bir ülkede yalnızca kendi çabalarımızla sonuna kadar götüremeyeceğimiz gerçeğine gözlerimizi kapamıyoruz, üstelik bu ülke Rusya kadar geri bir ülke olmasaydı bile, korkunç, acılarla dolu, zor ve yıkıcı dört savaş yılının ardından hüküm süren koşullardan daha iyi koşullarda yaşıyor olsaydık bile bu değişmezdi."[35]

Bir başka yaklaşım ise, Bolşeviklerin ilk başta böylesi naif bir coşkuya sahip olmalarına rağmen, zaman içinde "hayatın gerçekleri"yle karşı karşıya kaldıklarını ve bu yüzden geri adım attıklarını iddia etmektedir. Sözgelimi ünlü tarihçi E.H. Carr, "devrimin zafer kazanmasından sonra ... proletarya diktatörlüğünün karargâhının yerleşik bir devletin başkenti değil de militan bir hareketin genelkurmay başkanlığı olacağı şeklindeki yanılsamalar otomatik olarak ve neredeyse farkına varılmaksızın kaybolup gitti"[36] diye yazar ve Brest-Litovsk Antlaşması'nı da, Troçki'ye nazaran ayakları yere basan bir önder olarak gördüğü Lenin'in bu çizgiye gelmesine yorar.

Stalinizme belli bir mesafeyle yaklaşan geniş kesimlerin paylaştığı bu yanılsama, tek bir ülkedeki sosyalist devrimin korunmasıyla dünya devriminin teşvik edilmesi arasında içkin çelişkiler olduğu ve bunların çözülemeyeceği varsayımından hareket eder. Oysa yanlışlığın ve çelişkinin kaynağı tam da buradadır, yani daha baştan ulusal bir devrim tasavvuruna sahip olunmasıdır. Tek ülkede başlayan devrimi mutlak anlamda tabi olduğu dünya devriminin parçası olmaktan bir kez çıkardığımızda, bu ikisi arasında çelişkinin doğması kaçınılmazdır. Oysa meseleye tersinden bakıldığında, sosyalizm tam da bu çelişkiye düşmemek adına dünya çapında bir sistem olarak tasarlanmıştır.

Enternasyonalist bir önderlikle devrime ilerleyen işçi sınıfının, iktidarı aldıktan sonra asli görevi kendisine müreffeh bir dünya kurmak değil, bu ülkeyi kazanılmış bir mevzi olarak görüp diğer ülkelerdeki devrimlere yardım etmektir. Bu noktada iki uca da savrulmamak gerekir.

Bir yandan, işçi sınıfı kazanılmış bir mevzinin her şeyden daha önemli olduğu düşüncesini elbette reddeder. Lenin'in sözleriyle, "Proleter enternasyonalizmi, ilkin herhangi bir ülkedeki proleter mücadelesinin çıkarlarının, dünya ölçeğindeki proleter mücadelesinin çıkarlarına tabi kılınmasını;

ikincisi, burjuvaziye karşı zafer kazanmakta olan bir ulusun, uluslararası sermayenin devrilmesi için ulusal planda en büyük fedakârlıklara katlanmaya hazır olmasını gerektirir."[37] İşçi sınıfı yaşadığı toprakları kendi ülkesi olduğu için kutsal görmez. Bu ülkenin değeri, dünya devriminin tamamlanması sürecindeki önem sırasına göre belirlenir. Kapitalizmi yıkmak için ekonomik ya da stratejik açıdan daha önemli bir ülkedeki ya da ülkelerdeki devrim diğerlerinden daha önemlidir.

Öte yandan, kazanılmış mevzilerin kazanılmamış mevzilere kıyasla önemini de unutmamak gerekir. Elbette kazanılmış mevziyi elde tutmak adına bütünü (dünya devrimini) yok saymak kabul edilemez, ama potansiyel bir devrim adına kazanılmış bir mevziyi her an, *ne koşulda olduğuna bakmadan* riske atmak da Marksizme yabancıdır.

İşte Bolşevikleri dünya devrimi ile sözde ulusal çıkarlar arasındaki çelişkinin kurbanı olarak gören yaklaşımın yanlışlığı tam da burada devreye girer. Lenin dünya devriminin önceliğinden ne Brest-Litovsk Antlaşması döneminde ne de sonrasında şüphe duydu. Sorun, potansiyel bir devrimin, yani doğmamış bir bebeğin, doğmuş bir bebeğe tercih edilip edilmeyeceği noktasında başlıyordu. Lenin ileri ülkelerde devrimin başlaması kesin olduğu takdirde kazanılmış mevziyi feda etme riskine girmekten çekinmiyordu. Keza aynısı Troçki ve diğer Bolşevikler için de geçerliydi. Tartışma, bu potansiyel devrimin *o an için* gerçeğe dönüşmesi olasılığının tek tek Bolşevikler tarafından farklı şekillerde yorumlanmasıydı. Yoksa Carr'ın iddia ettiği gibi, bir orta yol bulunmuş değildi.

Aksi bir yaklaşım, Lenin'in Brest-Litovsk'tan iki yıl sonra Polonya Savaşı'ndaki tutumunu anlamamızı engelleyecektir. Lenin, Brest-Litovsk'ta diğer devrimlere yardım eli uzatabilme şanslarının düşük olduğunu düşündüğünden hemen barış imzalanmasını savunurken, iki yıl sonra şansın yüksek olduğunu düşündüğünden saldırıya geçme ve Alman Devrimi'ni

tetikleme derdine düşmüştü. Her ikisinde de Sovyet devletini kendi kendine yeterli bir birim olarak görmemiş, onun çıkarlarını dünya devriminden üstün tutmamıştı. Bu yüzden de Brest-Litovsk'a ilişkin olarak, "Brest Barışı döneminde, Sovyet iktidarı proletaryanın dünya çapındaki diktatörlüğünü ve dünya devrimini, ne kadar zor olursa olsun tüm ulusal fedakârlıklardan daha üstte tuttu" der.[38]

Devrimin tek bir ülkenin kendi çabalarıyla zafere ulaşabilmesi mümkün değildir. İşçi sınıfı hem "kendi" ülkesindeki devrimi korumak hem de kapitalizmi ortadan kaldırmak için, parçası olduğu dünya işçi sınıfıyla ortak hareket etmek zorundadır. Lenin'in sözleriyle, "devrim bir ülkede parlak zaferlerle başlayabilir ... ama nihai zafer ancak dünya ölçeğinde ve ancak tüm ülkelerin işçilerinin ortak çabasıyla mümkündür."[39] Yeni devrimler için bu perspektifi sahiplenmek ve egemen hale getirmek şarttır.

Ne var ki Bolşeviklerin bildiği tek bir türkü yoktu. Bolşevikler bir yandan devrimci teorinin temellerine tutunurken, diğer yandan teorik eserlerde yazmayan, el yordamıyla halledilmesi ve teoriye yedirilmesi gereken sorunlarla boğuşacaklardı. İlk olmanın bedeli buydu.

İktidardaki Komünistler, Geri Kalmışlık ve Ticari İlişkiler

> "Bu yüzden diyoruz ki, isterse serserinin önde gideni olsun, eğer bir tröst örgütlemişse, eğer milyonlar ve on milyonlar için üretim ve dağıtımın örgütlenmesi işiyle ilgilenmiş bir tüccarsa, eğer deneyim sahibiyse, ondan öğrenmemiz gerekir... [aksi] takdirde, sosyalizme ulaşamayız."[40]

Bolşeviklerin iktidarı yalnızca Rusya'da değil, uluslararası

alanda da bir altüst oluş döneminde ele geçirmiş olmalarının, emperyalist güçlerin Rusya'daki işçi iktidarına örgütlü ve güçlü bir müdahalesini engellediğini Lenin defalarca belirtmiştir. Öyle ki Lenin Sovyet Rusya'nın ayakta kalmasının iki temel nedeninden birinin, emperyalist kamptaki bu bölünme olduğunu açıkça kabul etmiştir. Savaş sonrasında yalnızca İtilaf devletleriyle Almanya arasında değil, kazanılan ganimeti nasıl paylaşacakları konusunda anlaşamayan İtilaf devletlerinin kendi içinde de ihtilaf yaşanıyordu ve Bolşevikler bu boşluktan yararlanmasını bildiler, ama bu boşluktan yararlanırken ilkeler ile gerçeklikler arasındaki karşıtlık birçok kez karşılarına dikildi. Ne var ki Bolşevikler –burjuvazinin iddia ettiği gibi– ütopyacı fanatikler değil, ayakları yere basan, ilkelerinden ayrılmadan pratikte iş görmesini bilen bir önderlik olduklarını kanıtladılar. Lenin bunu şöyle ifade eder:

> Sırf Batı'daki emperyalist katliam devam ettiği ve Uzakdoğu'da emperyalist rekabet her geçen gün daha da yayıldığı için bir soluklanma fırsatı elde ettik. Sovyet Cumhuriyeti'nin varlığını sürdürüyor olmasının tek nedeni budur... Tüm güçlüklerimizi çözecek olan Avrupa devrimi patlak verene kadar tek bir şansımız var: Uluslararası emperyalist devlerin kendi aralarındaki mücadelenin devam etmesi. Biz hesabımızı doğru yapıp bu şansı iyi kullandık, birkaç haftadır bu ipe tutunuyoruz, ama yarın bir gün bu ip kopabilir... O zamana kadar, ne kadar rahatsız edici olursa olsun, devrimci gelenekler açısından ne kadar itici olursa olsun, tek doğru taktik şudur: Beklemek, manevralar yapmak ve geri çekilmek.[41]

Ne var ki Bolşeviklerin bu doğru politikalara ulaşmaları öyle kolay ve her zaman mümkün olmadı. Tarihte bir ilki gerçek-

leştiren Bolşevikler ancak uzun ve şiddetli iç mücadelelerin ardından devrimci teoriyle pratik arasındaki bağın en zayıf göründüğü yerlerde sağlam bir düğüm atmayı başardılar. Bu döneme dair tartışmalar, dile getirilen argümanlar, saflaşmalar vs. sosyalizmin soyut bir teori katından, somut bir kılavuza nasıl dönüştüğünü ve devrimlerin hangi dinamiklerle ilerlediğini göstermesi bakımından anlamlıdır. Dahası Lenin'in özellikle de imtiyazlar ve ticari ilişkilerle ilgili anlattıkları "tek ülkede sosyalizm"in neden mümkün olmadığını *pratikte* göstermesi açısından önemlidir. Öyle ki tartışmaların arkaplanına bile bakmak bize önemli ipuçları sunacaktır.

Bu manzara dahilinde, Lenin ilk andan itibaren siyasi ilişkilerle ticari ilişkiler arasında mutlak olmamakla birlikte kesin bir ayrım yapılması gerektiğini vurgulamıştı. Ülke yöneten devlet adamları olarak ekonomiyi idare etmek için kurulacak ilişkilerde bu ayrım gerekliydi. Lenin ve Bolşevikler Sovyet Rusya'nın başka ülkelerdeki proleter devrimleriyle desteklenmediği takdirde uzun süre ayakta kalamayacağını savunsalar da, bu olumsuz ihtimalin gerçekleşmesi ve dünya devriminin gecikmesi durumunda Sovyet Rusya'nın varoluş süresini uzatacak ya da ayakta kalmasını sağlayacak olan bu esnek yaklaşımdı.

Lenin özellikle de iç savaş bittikten sonra, parti içindeki tartışmalarda ısrarla bir konunun üzerinde durur: Pratik olmak ve icraata dönük düşünmek! Öyle ki bazen vurguyu aşırıya kaçırdığı olur: "İlkelerde zaten anlaştık, ilkeleri bırakalım şimdilik" der, sonra yanıldığını görür ve "temele dair bile anlaşamadığımız şeyler varmış, yanılmışım" itirafında bulunur. Ama tüm bu süre zarfında, değişmeyen tek bir husus vardır: Lenin artık eski günlerdeki (devrimden önceki) yoğun teorik tartışmaların, dar hizip kavgalarının vs. zamanının geçtiğini ya da en azından geçmesi gerektiğini, bundan böyle sosyalizmin inşası kavgasında o teorik tartışmaları pratiğe dökmek gerek-

tiğini söyler. Aylar geçtikçe bu vurgusunu daha da arttırır, zira Sovyet devleti hiç istemediği ve hiç düşünmediği bir koşulla karşı karşıya kalmıştır: Dünya devriminin zaferlerle ilerlemediğinden, ilk işçi devleti kapitalist okyanusun ortasında yalıtılmıştı. Üstelik ileri kapitalist ülkeler savaşın yaralarını her geçen gün daha da sarmaktaydı; Komintern belgelerinde de açıkça ifade edildiği üzere, "Dolayısıyla bir sınıf olarak burjuvazinin özgüveninin artmış olduğu ve savaşın ardından polis-devleti aygıtının güçlendiği hiçbir şekilde reddedilemez"di.[42] Bu çerçevede, Lenin'in gözde lafıyla, "direnmek, ayakta kalmaya çalışmak" gerekiyordu.

İşte bu noktada Lenin birçok "sol" (aşırı sol) komünistle ters düşmüştü. Sosyalizmin inşasının mümkün olan dünyaların en iyisinde gerçekleşeceğini ve kitaba bağlı bir yoldan ilerleyeceğini düşünen, sosyalizme giden yolda sosyalistlerin kaldırmak istedikleri, ama bir süreliğine katlanmak zorunda kaldıkları öğelerle karşılaşınca ahvalini şaşıran komünistler kendilerinin solda olduğunu, Lenin'in ise sağda kaldığını düşünüyorlardı. Lenin özellikle de iç savaş bittikten sonra, en büyük düşmanın bu zihniyet olduğunu düşündüğünden, bu muarızlarına ateş püskürüyordu. Onları gerçeklere sırt çevirmekle suçluyor, tüm komünistlerin kabul ettiği gerçekleri, "bir doktriner gibi" tekrarlayarak, somut görevlerden kaçtıklarını söylüyordu. Örneğin komünistler, iktidarın burjuvazinin elinde olduğu koşullarda elbette çalışma hayatındaki zorluklardan, kullanılan sömürü yöntemlerinden şikâyet ederler ve verimlilik, toplam kalite vb. argümanların sömürüyü gizlemeyi amaçladığına dikkat çekerler. Komünistlerin disiplinden yana bir derdi yoktur, öncü işçi ya da devrimci, "ben patrondan emir almam" diyen ya da sürekli işyerinde maraza çıkaran değil, disiplinin, hiyerarşinin ve otoritenin kendisini boyunduruk altına almaya yaramasına karşı çıkan kişidir; Bolşevikler bunu mütemadiyen vurgulamışlardı. Fakat işçi sınıfı

iktidarı ele geçirdiğinde durumun değişmesi, Lenin'in de alayla ifade ettiği gibi, "dün karşı çıktığımızı bugün savunur hale gelmemiz" *belli konularda* doğaldır. Örneğin, der Lenin, "Rusya Devrimi'nin daha kolay görevle (toprak sahipleriyle burjuvazinin devrilmesi) başlamış ve şimdi daha zor olan sosyalist görevle (ülke çapında muhasebe ve denetimin örgütlenmesi) devam ediyor olmasında üzülmek ya da umutsuzluğa kapılmak için bir neden göremiyorum."[43] Esas zorluk devrimi başlatmak değil, devam ettirmektir. Dün üretimden gelen gücünü burjuvaziyi güçsüzleştirmek ya da devirmek için kullanan işçi sınıfı, bugün (iktidarı aldıktan sonra) aynı gücü kendi iktidarını sağlamlaştırmak ya da burjuvazinin geri dönüşünü engellemek için kullanacaktır. Öncü işçiler için dün çalışma disiplini esasen aylaklığa-miskinliğe kaymamak ya da sosyalizme henüz uzak işçileri sosyalistlerin samimiyetine inandırmak için lazımdı, bugün, yani iktidarı aldıktan sonra ise sosyalizmin kurulması için elzemdir. Dolayısıyla, der Lenin, "sınıfsızlaşmış küçük burjuva aydınlar sosyalizmin esas zorluğunun çalışma disiplinini sağlamakta yattığını anlamıyorlar."[44]

NEP (Yeni Ekonomi Politikası) olsun diğer önlemler olsun, hep bu kapsama giriyordu. "Biz ticaret okulunda değil, illegal devrimcilik okulunda yetiştik" diyenlere, ticareti öğrenmelisiniz diyordu. "Bu koşullar her şeyden önce bugün zorunlu ve kaçınılmaz olan ekonomik bağlantıyı kurmayı gerektirmektedir. Bu bağlantı ticarettir. Komünistler için hiç de hoş olmayan bir keşiftir bu."[45] İstemesek de yalıtıldık, dünya devrimi imdada yetişene kadar burnumuzu tuta tuta da olsa bu işlerle uğraşmak zorundayız: Kapitalist dünyayla ekonomik ilişkiler kurmak dünya devriminin diyetidir, diyordu. Bu ilişkileri kurarken komünistliğimizden bir adım bile geri adım atmayacağız, ama pazarlık masasında komünizmin değil, ticaretin kurallarına uymak zorundayız. Ya o masaya oturmazsın, ya da oturduysan kurallarına uyarsın: "Elbette pazarlık da

yapmamız gerekiyordu, çünkü pazarlık yapmadığımız takdirde hiçbir iş adamı bize saygı duymayacaktır... Her bir vagon tahıl için pazarlık yapıyoruz. Tahıl olmadan dış ticareti geliştiremeyiz."[46]

Lenin'in partili muarızları bunların komünistlere yakışmayacağını, bu tür faaliyetlerin niyetlerden bağımsız olarak bu işe bulaşanları yozlaştıracağını vs. söylerken, Lenin geçici süreliğine bu işlerle muhatap olmak zorunda olduklarını anlatıyordu. Elbette ticari faaliyetleri komünistler yürüttükleri zaman kapitalist niteliğinden kaynaklı kötülüklerden sırf komünist oldukları için kurtulmuş olmuyorlardı. Bu durum uzun süre devam ettiği takdirde, etkilerinin hissedilmesinin kaçınılmaz olduğu Marksizmin en temel ilkesiydi: İnsanın bilincini belirleyen varoluş koşullarıdır, insan emeğiyle var olur, emeğinin niteliği yaşam tarzını belirler. Ama diyordu Lenin, bazen hırsızla bile pazarlık yapmak gerekebilir. "Diyebilirler ki: Siz aslında burada, işçi sınıfı önderleri arasında kapitalistlere önderlik vermeyi öneriyorsunuz. Evet, aynen öyle, çünkü pratik örgütlenme alanında bizim bilmediğimiz şeyleri biliyorlar."[47]

Dolayısıyla bu tartışmalarda Sol Komünistlerin tepkileri elbette sağlıklı bir kaynaktan besleniyordu: Komünist olmak kapitalist dünyada kirlenmemek için yeterli değildir, hele ki kapitalist dünyanın pislikleriyle çok daha fazla muhatap olmak zorunda olanlar için. Kapitalist ticaret, diplomasi, diğer ilişkiler vs. bu pisliklerin başında geliyordu. "Tek ülkede sosyalizm" ise bu pisliklerin üzerinde ve bu pisliklerle bizzat iç içe yaşamak anlamına geliyordu. Lenin'in geçici süreliğine, dişimizi sıkarak ve burnumuzu tutarak yapmak zorundayız dediği işlerle her an, sonu gelmemecesine muhatap olmak demekti.

Sonradan, Stalin ile faşist Hitler arasındaki meşhur ittifak, İspanya İç Savaşı sırasında Stalinist bürokrasinin rezilce tutumu ya da dün "sosyalist" Hugo Chávez'in İran ve benzeri

burjuva diktatörlüklerle dostane ilişkileri dikkate alındığında, Lenin'in ve Bolşeviklerin bu tutumunu daha dikkatli düşünmek şarttır. Lenin'in kalkış noktası, dünya ekonomisini bir gerçeklik olarak kabul etmesiydi. İktidara gelen komünistler tek bir ülkede cennet yaratamayacak olduklarından, devrim yaygınlaşana kadar diğer ülkelerle ticari ilişkiler kurmaları bir tercih meselesi değil, bir zorunluluktu. Bu nedenle modern köle sahipleriyle herhangi bir anlaşma yapmanın asla kabul edilemeyeceği görüşü iddialı ama boş bir laftır. Troçki bunun sendikalı işçilere patronla her ne olursa olsun herhangi bir anlaşma yapmamak gerektiğini söylemekten farksız olduğunu söyler. Bu tür bir uzlaşmazlığın gerçek hayatta yeri yoktur. Ne var ki burada kilit olan husus, bir işçi iktidarının, emperyalist güçlere *uzlaşmaz* şekilde karşıt olan komünistlerin, zorunlu ve geçici ticari ilişkilerini *siyasi bir icazetle* birleştirip birleştirmeyecekleridir. Lenin'in ve Bolşeviklerin politikalarını Stalinist bürokrasinin ya da Venezuela'daki Chávez hükümetinin politikalarından ayıran özellik tam da buydu.

Lenin ticari ilişki kurmak zorunda kaldıkları emperyalist devletlerle "*burnumuzu tuta tuta*" ilişkiler kurmak zorunda olduklarını söyleyerek, bu hamleyi siyasi bir güven ilişkisine dönüştürmekten kurtarmış oluyordu. Ticari ilişki kurulan ülkeleri ya da devlet adamlarını överek ya da allayıp pullayarak kitlelerin gözünde bu şahıslara ya da rejimlere güven aşılamıyor, tersine ticari ilişkiye girerken *mümkün olduğunca* siyasi propaganda hakkını saklı tutuyordu (bunun her zaman yüzde yüz olması mümkün değildir, kapitalistler de pazarlık konusunda oldukça yeteneklidir). Bir zorunluluğun ürünü olan bu ticari ilişkileri siyasi bir kılıfa sokmaya çalışmak (Stalin-Hitler örneğinde demokrasi cephesi oluşturulduğu yalanı ya da Stalin ile Çankayşek Çini arasındaki anlaşmada Çin'deki devrimci hareketin toptan tasfiyesi veyahut da Hitler'le anlaşma öncesinde, İngiliz-Fransız-Amerikan emperyalistleriyle yapı-

lan anlaşma sonucunda sömürgelere bağımsızlık talebinden vazgeçilmesi, Chávez-İran örneğinde "anti-emperyalist" cephe) bu ülkelerde söz konusu rejimlerin altında ezilen, baskıya maruz kalan işçilere ihanet etmektir.

Lenin dönemindeki Sovyet iktidarı için ise bunlar geçerli değildi. Lenin'in emperyalistler arasında "iyi" (pasifist) kesimler aramanın bir küçük burjuva yanılsaması olduğunu söyleyen Cenova Konferansı'ndaki Çiçerin'e verdiği cevap bu tavrı özetlemektedir: Bu doğrudur, fakat işçi hükümetine düşen görev emperyalistler arasındaki boşluklardan yararlanarak düşmanı (dünya burjuvazisini) bölmekti.

Bu temelde Bolşevikler İç Savaş'ın ardından NEP'le birlikte girilen sosyalist inşa döneminde öncelikle Almanya'yla ticari ilişkiler kurmuşlardı. Başta Versay Antlaşması olmak üzere, I. Dünya Savaşı'ndan sonra birçok aşağılayıcı antlaşmayla beli bükülen ve emperyalist güçlerden yalıtılan Almanya'yla Bolşevikler tam da bu çerçevede genç işçi devleti için ekonomik yararı yüksek antlaşmalar yapmışlardır.[48]

Tüm bunlarda esas amaç işçi devletini ayakta tutarak dünya devriminin ve onun akabinde kurulacak olan sosyalist düzenin esenliğiydi. Oysa Lenin'den sonra durum değişecek ve işçi devletinin tasfiyesinin tamamlandığı 1936 yılında başlayan İspanya İç Savaşı'nda bu ilişkilerin daha da ilerlemiş halinin, niceliğin niteliğe dönüştüğü ve Lenin'in anlayışından artık tamamen farklı bir tarzda yürütüldüğü anda nereye vardığını tüm işçi hareketi görme olanağı elde edecekti.[49]

Lenin ticari ilişkileri, dünya devrimi imdada yetişene kadar direnmek, sosyalizmin bir kalesi (yalnızca bir kalesi, en önemlisi değil) olarak gördüğü Sovyet Rusya'da işçi ve emekçilerin direnmesi için yürütülmesi gereken bir faaliyet olarak görüyordu. Rusya'nın kendini kurtarması, kendi başının çaresine bakması, kendi esenliğini düşünmesi söz konusu bile değildi. Ama bu ilişkiler, Rusya'da yaşanan karşıdevrimin diğer öğele-

riyle de birleştiğinde, bambaşka bir niteliğe büründü. Stalin 1936'da başlayan İspanya İç Savaşı'nda komünistlere yardım etmeyi reddetti ve emperyalistlerle birlikte Adem-i Müdahale ("Müdahalesizlik") Antlaşması imzaladı. Resmî bir beyanla İspanya'daki devrimci cepheye yardım edilmeyeceğini duyurdu. El altından verilen desteklerde Stalinist bürokrasi elindeki eskimiş silahları elden çıkarıyor ve dünya savaşı öncesinde silahlanma için "sermaye" yapmanın yolunu arıyordu. Stalin 1937 Ekim ayının ortalarına doğru yardıma karar verdiğindeyse, Stalinist bürokrasi faşistlerle kanlı bir savaşa tutuşmuş olan devrimcilere silahları karşılıksız vermiyordu. Daha silahlar kullanılmadan önce İspanya'nın altın rezervinin tamamına yakını, ödeme yapılmaması riskine karşı, Rusya'ya postalanmıştı! Her işçi devletinin bir mevzi olduğu, aslolan şeyin devrimlerin yayılması ve dünya çapında sosyalizmin zafere ulaşması olduğu "unutulmuştu".

Dolayısıyla hem 1920 başındaki tartışmalar hem de işçi devletindeki karşıdevrimin sona erdiği yıllarda yaşanan bu olay "tek ülkede sosyalizm"in, sosyalist akımlardan herhangi biri olmadığını gösteriyordu. Tek ülkede yalıtılan bir işçi devleti, başında ne denli nitelikli (ya da Lenin sonrasında olduğu gibi, niteliksiz) unsurların olduğundan bağımsız olarak, iç çelişkilerle boğuşacak ve bir süre sonra bu çelişkiler niteliksel bir dönüşüme yol açacaktır. Zaten sosyalizm tam da bu yüzden dünya çapında kavranması gereken, ancak dünya çapında gerçekleştirilebilecek bir sistemdir.

EK 1
RSDİP Merkez Komitesi'ne Mektup

V.İ. Lenin

30 Ağustos 1917

Bu satırlar yerine ulaştığında belki de çok geç olacak, zira olaylar baş döndürücü bir hızla gelişiyor. Bu mektubu 30 Ağustos Çarşamba günü yazıyorum ve elinize 2 Eylül Cuma'dan önce ulaşacağını sanmıyorum. Ama yine de bir umutla, aşağıdaki satırları yazmayı görev biliyorum.

Kornilov ayaklanması, olayların seyri açısından hiç beklenmedik (böyle bir anda ve böyle bir tarzda olması bakımından hiç beklenmedik) ve inanılmaz derecede keskin bir dönemeci ifade ediyor.

Her keskin dönemeç gibi bu dönemeç de taktiklerin gözden geçirilmesini ve değiştirilmesini gerektiriyor. Ve her gözden geçirmede olduğu gibi, ilkesizliğe sapmamak için çok dikkatli olmak gerekiyor.

Benim görüşüme göre, Volodarski gibi savunmacılığa ka-

yanlar ya da diğer Bolşevikler gibi SR'lerle *güçbirliği* yapıp Geçici Hükümet'e destek verenler ilkesiz davranıyorlar. Bu yoldaşların tutumu kesinlikle yanlıştır ve dahası ilkesizdir. Biz *ancak* iktidar proletaryanın eline geçtikten *sonra*, barış teklifi yaptıktan *sonra*, bankalarla gizli antlaşmalar iptal edilip bağlar koparıldıktan *sonra – ancak o zaman* savunmacı olabiliriz. Ne Riga'nın ele geçirilmesi *ne de Petrograd'ın ele geçirilmesi* bizi savunmacı yapabilir. (Volodarski'nin bunu okumasını çok isterdim.) O zamana kadar biz proleter devrimini savunuyoruz, savaşa karşıyız ve savunmacı *değiliz*.

Şu anda bile Kerenski hükümetini desteklememeliyiz. Bu ilkesizliktir. Şöyle bir soru gelebilir: Kornilov'a karşı savaşmayacak mıyız? Elbette savaşacağız! Ama bu ayrı, o ayrı; burada bir ayrım çizgisi var ve uzlaşmacı tutum alarak kendilerini olayların akışına *kaptırıp sürüklenen* bazı Bolşevikler bu çizgiyi aşıyorlar.

Tıpkı Kerenski'nin *askerleri gibi* biz de Kornilov'a karşı savaşacağız, savaşıyoruz da, ama Kerenski'yi desteklemiyoruz. *Tersine*, Kerenski'nin zayıflığını teşhir ediyoruz. Arada bir fark var. Bu ince bir fark, ama son derece temeldir ve unutulmamalıdır.

O halde Kornilov ayaklanmasından sonra ne tür bir taktik değişikliğe gidiyoruz?

Kerenski'ye karşı mücadelemizin *biçimini* değiştiriyoruz. Kerenski'ye karşı düşmanlığımızı biraz olsun yumuşatmadan, ona söylediğimiz tek bir lafı bile yutmadan, onu alaşağı etme görevimizden vazgeçmeden, güncel durumu *göz önüne almak* zorunda olduğumuzu söylüyoruz. Kerenski'yi hemen şimdi devirmeyeceğiz. Ona karşı yürüteceğimiz mücadeleye *farklı bir tarzda* yaklaşacağız, yani Kornilov'a karşı savaşan kitlelere Kerenski'nin *zaaflarını* ve *yalpalamalarını* göstereceğiz. Bunu geçmişte *de* yaptık, ama bugün *en önemli* şey haline gelmiştir. İşte değişiklik budur.

Değişikliğin şöyle bir yönü de var. Şu anda *en önemli şey* Kerenski'ye sunulacak "kısmi talepler" için yürüteceğimiz kampanyayı yoğunlaştırmaktır: Milyukov tutuklansın, Petrograd işçileri silahlandırılsın, Kronstadt, Viborg ve Helsingfors askerleri Petrograd'a getirilsin, Duma feshedilsin, Rodziyanko tutuklansın, toprakların köylülere devri yasalaştırılsın, tahılda ve fabrikalarda işçi denetimine geçilsin vb. Bu talepleri yalnızca Kerenski'ye değil, hatta *esasen Kerenski'ye değil, kendilerini* Kornilov'a karşı mücadelenin akışına *kaptırmış olan* işçilere, askerlere ve köylülere sunmalıyız. Bu kitlelerin *şevkini* kırmamalı, Kornilov'un safına geçmiş komutanların ve subayların icabına bakmaları için onları teşvik etmeli, toprakların derhal köylülere devredilmesi talebini *onların* önüne götürmeli, *onlara* Rodziyanko ve Milyukov'u tutuklamanın, Duma'yı feshetmenin, *Reç*'i ve diğer burjuva gazetelerini kapatmanın ve hepsine karşı soruşturma açmanın zorunlu olduğunu anlatmalıyız. Bu noktada özellikle de "sol" SR'leri eyleme itmeliyiz.

Proletaryanın iktidarı ele geçirmesi görevinden uzaklaştığımızı düşünmek yanlıştır. Hayır! İktidara çok yaklaşmış bulunuyoruz, ama *doğrudan değil*, yan taraftan. *Şu anda* Kerenski'ye karşı doğrudan değil, daha ziyade *dolaylı yollardan* mücadele yürütmeliyiz, yani Kornilov'a karşı çok daha aktif, gerçekten devrimci bir savaş verilmesini talep etmeliyiz. Yalnızca bu savaşın gelişimi *bizi* iktidara taşıyabilir, fakat propagandamızda bundan olabildiğince *az bahsetmeliyiz* (unutmamak gerekir ki yarın bile olayların seyri sonucu iktidarı kucağımızda bulabiliriz ve böyle bir durumda elbette iktidarı kimseye devretmeyeceğiz). Kanımca bunu propagandacılara, ajitasyon ve propaganda gruplarına ve genel olarak parti üyelerine mektupla (yani gazetede yayınlamadan) iletmek gerekir. Ülke savunması, devrimci demokratların birleşik cephesi, Geçici Hükümet'e destek vs. gibi laflara karşı amansız bir mücadele yürütmek zorundayız, zira bunlar boş *laflardan* ibarettir. Artık *eylem* za-

manı demeliyiz; siz SR'ci ve Menşevik baylar, bu laflarınızla ipliğiniz çoktan pazara çıktı. Artık *eylem* zamanı; Kornilov'a karşı savaş devrimci bir tarzda, yani kitleleri mücadelenin içine çekerek, kitleleri uyandırarak, kitleleri ateşleyerek yürütülmelidir (Kerenski kitlelerden *korkuyor,* Kerenski halktan *korkuyor*). Almanlara karşı savaşta hemen şimdi *eyleme* geçilmesi gerekiyor; *derhal, kesin şartları olan koşulsuz bir barış anlaşması önerilmelidir.* Bu yapıldığı takdirde, *ya* hızla bir barış anlaşması imzalanır ya da savaş devrimci bir savaşa dönüşür; aksi takdirde, tüm Menşevikler ve Sosyalist-Devrimciler emperyalizmin uşağı olarak kalacaklardır.

Not. Bu satırları yazdıktan *sonra, Raboçi*'nin[1] altı sayısını okudum ve görüşlerimizin tümüyle örtüştüğünü söylemeliyim. V. M—n ve Vol—y'nin harikulade başyazılarını, basın özetlerini ve makalelerini yürekten selamlıyorum. Volodarski'nin konuşmasına gelince, yazı kurulu üyelerine yazdığı mektubu okudum ve eleştirilerimi "geçersizleştirdiğini" gördüm. Bir kez daha, en iyi dileklerim ve selamlarımla!

Lenin

30 Ağustos (12 Eylül) 1917'de yazıldı.
İlk kez 7 Kasım 1920'de *Pravda*'nın 250. sayısında yayınlandı.
Collected Works, c. 25, s. 289-93.

EK 2

Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti Toplantısı

V.İ. Lenin

25 Ekim 1917[1]

1
Sovyet İktidarının Görevleri Üzerine Bildiri
Gazete Haberi

Yoldaşlar, Bolşeviklerin zorunluluğunu her zaman dile getirdikleri işçi ve köylü devrimi gerçekleşmiş bulunuyor.

Bu işçi ve köylü devriminin anlamı nedir? Her şeyden önce, artık bir Sovyet hükümetimiz, yani burjuvazinin tümüyle dışarıda bırakıldığı bir iktidar organımız olacak demektir. Ezilen kitlelerin kendileri bizzat bir iktidar yaratacaklar. Eski devlet aygıtı yerle bir edilecek ve Sovyet örgütleri biçiminde yeni bir yönetim aygıtı kurulacak.

Bugünden itibaren Rusya tarihinde yeni bir dönem başlıyor

ve bu üçüncü Rusya devrimi sonunda mutlaka sosyalizmin zaferine götürmelidir.

Önümüzdeki acil görevlerden biri savaşa bir an önce son vermektir. Fakat kapitalist sisteme sıkı sıkıya bağlı olan bu savaşa son vermek için, sermayenin kendisine karşı mücadele vermek gerektiği herkesin malumudur.

Bu noktada dünya işçi sınıfı hareketi bize yardım eli uzatacaktır. Nitekim İtalya, İngiltere ve Almanya'da hareket şimdiden gelişmeye başlamıştır.

Uluslararası demokrasiye önereceğimiz adil ve acil bir barış antlaşması, tüm dünyada proleter kitleler arasında güçlü bir yankı uyandıracaktır. Proletaryanın bize olan güvenini daha da pekiştirmek için tüm gizli antlaşmalar vakit geçirmeden yayınlanmalıdır.

Rusya içinde köylülüğün çok büyük bir kısmı kapitalistlerle yeterince vakit kaybettiğini ve bundan böyle işçilerle birlikte yürüyeceğini söyledi. Toprakta özel mülkiyete son veren tek bir kararname köylülerin güvenini kazanmamızı sağlayacaktır. Köylüler, kurtuluşun yalnızca işçilerle işbirliğinden geçtiğini anlayacaklar. Üretimde gerçek bir işçi denetimi kuracağız.

Artık birlikte iş yapmayı öğrendik. Çiçeği burnunda devrimimiz bunun kanıtıdır. Her şeyin üstesinden gelecek ve proletaryayı dünya devrimine götürecek kitle örgütünün gücüne sahibiz.

Artık Rusya'da proletaryanın sosyalist devletini kurmaya girişmeliyiz.

Yaşasın sosyalist dünya devrimi (*Alkış tufanı.*)

2
Karar

Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti, proletaryanın ve Petrograd garnizonunun muzaffer devrimini selamlar. Petrograd Sovyeti kitlelerin bu görülmedik derecede kansız ve bir o

kadar başarılı ayaklanmada sergiledikleri dayanışma, örgütlülük, disiplin ve kusursuz birliği özellikle vurgular.

Devrimin bir Sovyet hükümeti olarak kuracağı ve kent proletaryasının bütün yoksul köylülerin desteğini almasını sağlayacak olan işçi-köylü hükümetinin, ülkeyi savaşın tarifi mümkün olmayan sefaletinden ve dehşetinden kurtaracak yegâne yol olan sosyalizme sağlam adımlarla götüreceğine Sovyet'in inancı tamdır.

Yeni işçi-köylü hükümeti savaşa katılan tüm ülkelere derhal adil ve demokratik bir barış teklifinde bulunacaktır.

Yeni hükümet toprakta özel mülkiyeti derhal kaldıracak ve toprağı köylülere dağıtacaktır. Üretimde ve ürünlerin dağıtımında işçi denetimine geçilecek ve bankalar ulusal denetime tabi kılınarak tek bir devlet işletmesine dönüştürülecektir.

Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti, tüm işçi ve köylülere işçi-köylü devrimini kendilerini davaya adayarak, var güçleriyle desteklemeleri çağrısında bulunur. Petrograd Sovyeti, kent işçilerinin yoksul köylülerle omuz omuza vererek yoldaşça sıkı bir disiplin sergileyeceklerine ve sosyalizmin zaferi için vazgeçilmez olan en sıkı devrimci düzeni kuracaklarına olan inancını ifade eder.

Petrograd Sovyeti, Batı Avrupa proletaryasının sosyalizmin tam ve kalıcı bir zafere ulaşmasında bize yardım edeceğine emindir.

İzvestiya, 207. sayı
26 Ekim 1917
Collected Works, cilt 26, s. 239-42.

NOTLAR
Giriş

1 Roger Portal'ın önsözü, Marc Ferro, *The Russian Revolution of February 1917* içinde, s. iv.

2 Bu öyle yaygın bir alışkanlıktır ki, görece nesnel yaklaşımıyla tanınan tarihçi Rex A. Wade bile devrim üzerine özet mahiyetindeki çalışmasında, tesadüflerin zorunlulukla ilişkisini açıklama gereği duymadan, birtakım "tesadüfler"den bahsetmekle yetinir. Bkz. *The Bolshevik Revolution and Russian Civil War*, s. 20, 58, vd.

3 S. Jones, "The Non-Russian Nationalities", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. R. Service, s. 36. 1897 sayımında milliyet kavramı muğlak bir biçimde tanımlanmıştı. Görevliler halka milliyetle ilgili doğrudan bir soru sormamaya karar vermişlerdi, zira bu soruya nasıl yanıt verilmesi gerektiğini bilemeyeceklerini düşünüyorlardı. Bkz. J. Cadiot, "Searching for Nationality...", s. 440.

4 R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 158.

BİRİNCİ BÖLÜM - Şubat'a Girerken

1 V.İ. Lenin, "1905 Devrimi Üzerine Konferans", *1917 Şubat Devrimi* içinde, s. 2.

2 Örneğin yazındaki en önemli biyografilerinden birinin baş-

lığı "Devrimin Gelini"dir, bkz. Robert McNeal, *The Bride of the Revolution. Krupskaya and Lenin.*

3 Aktaran Jane McDermid ve Anya Hillyar, "In Lenin's Shadow...", *Reinterpreting Revolutionary Russia* içinde, haz. Rex A. Wade, s. 152.

4 V.I. Lenin, "İskra ve Zarya Yazı Kurulu'nun Bildiri Taslağı", *Genç Lenin. Program Metinleri* içinde (yayınlanacak).

5 Bkz. R. Service, "The Industrial Workers", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. R. Service, s. 149 ve Rex A. Wade, *The Russian Revolution, 1917*, s. 90. Benzer kıstasları kullanan Sovyet tarihçisi A.G. Raşin ise 1913'te 17.815.000 ücretli işçi olduğunu söyler. Bkz. B. Mironov, *The Standard of Living and Revolutions in Imperial Russia, 1700-1917*, s. 326.

6 H. White, "The Urban Middles Classes", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. R. Service, s. 79-80.

7 M.C. Hickey, "The Rise and Fall of Smolensk's Moderate Socialists", *Revolutionary Russia* içinde, haz. Rex A. Wade, s. 167.

8 Bugün "kim en çok ezilirse, o en çok mücadele yürütür" şeklinde mekanik bir bağıntı kurmak moda olsa da, Rusya için de bu tespit geçerli değildi. Görece ileri, yüksek vasıflı ve kente yerleşik metal işçileri, eğitimsiz ve kırla bağını koparamamış tekstil işçilerine göre daha militan ve istikrarlı bir mücadele yürütmüşlerdi. Nitekim Bolşevikler de bu ilk kesim içinde daha fazla örgütlüydü.

9 Koenker ve Rosenberg, *Strikes and Revolution in Russia, 1917*, s. 40.

10 M. McCauley (haz.), *The Russian Revolution and the Soviet State 1917–1921: Documents*, s. 2-3; J.H. Bater, "St. Petersburg and Moscow on the eve of revolution", *The Workers' Revolution in Russia, 1917* içinde, haz. D.F. Kaiser, s. 20;

ve D. Koenker, "Urbanization and Deurbanization in the Russian Revolution and Civil War", s. 429.

11 R. Pethybridge, *The Spread of the Russian Revolution*, s. 111-12.

12 H. White, "The Urban Middles Classes", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. Robert Service, s. 73-4.

13 St. Petersburg: 1914'te savaşın patlak vermesinin ardından, şehrin adı Almanca çağrışımlardan ötürü Petrograd (Petro'nun şehri) olarak değiştirilmiş, Sovyet dönemindeyse Leningrad (Lenin'in şehri) olmuştur.

14 Burjuvazi de 1905 Devrimi'nden ders çıkarmadı değil. Örneğin burjuvazinin temsilcileri arasında genel kanı "Solda düşman olamaz" yönündeydi. Bu düstur tam tersine çevrilecek ve solda düşmandan başka bir şey olmadığına hükmedilecekti.

15 E. Acton, *Rethinking the Russian Revolution*, s. 53.

16 J. Channon, "The Landowners", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. R. Service, s. 120.

17 Koenker ve Rosenberg, *Strikes and Revolution in Russia, 1917*, s. 27.

18 *A.g.e.*

19 M.P. Price, *Dispatches from the Revolution*, s. 20.

20 D. Saunders, "The First World War and the End of Tsarism", *Reinterpreting Revolutionary Russia* içinde, haz. Rex A. Wade, s. 65 ve R. Pethybridge, *The Spread of the Russian Revolution*, s. 166.

21 Koenker ve Rosenberg, *Strikes and Revolution in Russia, 1917*, s. 25.

22 A.K. Wildman, *The End of the Russian Imperial Army*, s. 121.

23 M.P. Price, *Dispatches from the Revolution*, s. 20.

24 A. Shlyapnikov, *On the Eve of 1917*, 3. Bölüm.

25 R. Pethybridge, *The Spread of the Russian Revolution*, s. 95.
26 R. McKean, *St Petersburg Between the Revolutions*, s. 498. Burdjalov rakamı 300 bine dayandırır (E.N. Burdzhalov, *Russia's Second Revolution*, s. 79).
27 E. Acton, *Rethinking the Russian Revolution*, s. 119.
28 Koenker ve Rosenberg, *Strikes and Revolution in Russia, 1917*, s. 23.
29 E.N. Burdzhalov, *Russia's Second Revolution*, s. 113.
30 A. Wildman, *The End of the Russian Imperial Army*, s. 130.
31 *A.g.e.*, s. 131.
32 E.N. Burdzhalov, *Russia's Second Revolution*, s. 124.
33 A. Wildman, *The End of the Russian Imperial Army*, s. 139 ve E.N. Burdzhalov, *Russia's Second Revolution*, s. 155.
34 *A.g.e.*, s. 187 ve 194.
35 Akt. L. Kochan, *Russia in Revolution*, s. 192-93.
36 E. Acton, *Rethinking the Russian Revolution*, s. 115.
37 E.N. Burdzhalov, *Russia's Second Revolution*, s. 201.
38 E.N. Burdzhalov, *a.g.e.*, s. 170. O gün devrimin safına geçenler arasında, büyük şair Mayakovski'nin yer aldığı askerî otomobil okulu da vardı.
39 T. Hasegawa, *The February Revolution*, s. 536-7.
40 Koenker ve Rosenberg, *Strikes and Revolution in Russia, 1917*, s. 24.
41 E.N. Burdzhalov, *Russia's Second Revolution*, s. 292-3.
42 D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Fall of the Old Régime*, s. 55.
43 Konunun uzmanı Evan Mawdsley, "Baltık Donanması Petrograd ayaklanmasında çok önemli bir rol oynamadı. İçinden hiçbir önder çıkarmadı" der. Kronstadt ise 28 Şubat akşamı ayaklanmıştı (*The Russian Revolution and the Baltic Fleet*, s. 12-3).
44 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 149-50.
45 Tsuyoshi Hasegawa, Nikolay'ın tahttan feragat etmesindeki

nihai itkinin Moskova'dan gelen haberler olduğunu söyler, bkz. *The February Revolution*, s. 490-91.

46 G. Gill, *Peasants and Government in the Russian Revolution*, s. 20.

47 Şlyapnikov'dan akt. G. Katkov, *Russia 1917. The February Revolution*, s. 264.

48 Bkz. R.B. Klymasz, "V. D. Bonch-Bruevich and the Lenin Connection in New World Folkloristics", s. 317.

49 G. Katkov, *Russia 1917. The February Revolution*, s. 266.

50 M.P. Price, *Dispatches from the Revolution*, s. 68.

51 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 20.

52 J.H. Bater, "St. Petersburg and Moscow on the eve of revolution", *The Workers' Revolution in Russia, 1917* içinde, haz. Daniel F. Kaiser, s. 27.

53 Koenker ve Rosenberg, *Strikes and Revolution in Russia, 1917*, s. 40.

54 V.İ. Lenin, "Güçlü Bir Devrimci Hükümet", *Bütün İktidar Sovyetlere* içinde, s. 11.

55 V.İ. Lenin, *Proleter Devrimi ve Dönek Kautsky*, s. 13-14.

56 Tim McDaniel, *Autocracy, Capitalism, and Revolution in Russia*.

57 V.İ. Lenin, "Devrimimizde Proletaryanın Görevleri", *Nisan Tezleri* içinde, s. 42.

58 Lars T. Lih, "Letter from Afar, corrections from up close: Censorship or retrofit?".

59 Rusya'da o dönemde "demokrasi" kelimesi diktatörlüğün karşıtını değil; solun bugün halk derken kastettiği anlamı ifade ediyordu. Demokrasi demek imtiyazlı kesimin, egemen sınıfların ve daha özelde burjuvazinin karşıtı demekti ve özellikle de devrimci demokrasi derken bu kesimin karşıtı olarak emeğiyle geçinenler, emekçi halk anlaşılıyordu. Demokratik unsurlar, 1789'la bağ kurarsak, üçüncü zümrenin 1917 muadiliydi. Bunun karşısında da "imtiyazlı

unsurlar" (*çenzovoye*) vardı (H. White, The Urban Middles Classes", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. Robert Service, s. 67). Demokrasi kelimesi 1917'deyse emekçilerin kitle örgütlerini, kısaca işçi ve emekçileri anlatır olmuştu.

60 B.I. Kolonitskii, "'Democracy' in the Political Consciousness of the February Revolution", *Revolutionary Russia* içinde, haz. Rex A. Wade, s. 85. Ayrıca bkz. O. Figes, "The Russian Revolution of 1917 and its Language in the Village", *a.g.e.* içinde, s. 102.

61 P.R. Magocsi, *Blessed Land*, s. 84.

62 Sirianni'den akt. R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 141.

63 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 279-80.

64 Yaygın kanının aksine, subayların seçimle başa gelmesi çağrısı yoktu. Bunu düzeltmek adına 5 Mart'ta ikinci bir prikaz yayınlandı ve böyle bir maddenin olmadığı belirtildi. Sheila Fitzpatrick (*The Russian Revolution*, s. 48) ise seçimler olmasa da, daha isyankâr birliklerde seçimlerin örgütlendiğini söyler.

65 B.I. Kolonitskii, "'Democracy' in the Political Consciousness of the February Revolution", *Revolutionary Russia* içinde, haz. Rex A. Wade, s. 76.

66 R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 170 ve A. Wildman, "Officers of the General Staff and the Kornilov Movement", *Revolution in Russia: Reassessments of 1917* içinde, haz. E.R. Frankel v.d., s. 79-80.

67 Bkz. J.D. White, "Lenin, Trotskii and the Arts of Insurrection", s. 191. Keza Bolşeviklerin tamamen örgütlü olduğu Letonyalı Nişancılar, devrimin bambaşka bir aşamaya geldiği ve güvensizliğin had safhaya çıktığı Ağustos sonunda bile disiplinleri ve gözüpek tavırları nedeniyle cephedeki komiserlerden övgü alıyordu. Suhanov'dan akt. D. Man-

del, *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power*, s. 266.

68 Akt. E.N. Burdzhalov, *Russia's Second Revolution*, s. 36.

İKİNCİ BÖLÜM - Şubat Devrimi ve İkili İktidar

1 R. Medvedev, *The October Revolution*, s. 23. Ohrana arşivlerinde, Şubat Devrimi'nden birkaç ay öncesine ait bir raporda ysa "kitleler arasındaki huzursuzluğun 1905'tekinden karşılaştırılamaz derecede daha fazla olduğu ve her geçen gün daha da arttığı" belirtilmekte, "devrimci örgütlerin ise varlığıyla yokluğu birdir" denmektedir. Akt. L. Schapiro, *The Origin of the Communist Autocracy*, s. 20.

2 L. Trotsky, "In Defence of October".

3 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 116-17.

4 Milyukov burjuva siyasetini çok iyi biliyordu. Aynı söylevde Çariçe'nin Alman kökenlerine atıfla ihanet imasında bulunmuştu. Çariçe Aleksandra "*Nemka*", yani "Alman kadın" olarak anılıyordu.

5 R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 28.

6 R. McKean, *St Petersburg Between the Revolutions*, s. 387-8.

7 V.İ. Lenin, "Birinci Mektup: Devrimin İlk Aşaması", *Uzaktan Mektuplar* içinde, s. 8.

8 *A.g.e.*, s. 38.

9 *A.g.e.*, s. 38 ve s. 6-7.

10 Akt. V. Chernov, *The Great Russian Revolution*, s. 52.

11 Bkz. T. Hasegawa, "The Problem of Power in the February Revolution of 1917 in Russia", s. 611.

12 V.İ. Lenin, "Esir Kamplarındaki Yoldaşlarımıza", *1917 Şubat Devrimi* içinde, s. 11.

13 A. Wildman, "The February Revolution in the Russian Army", s. 3.

14 V.İ. Lenin, *Nisan Tezleri*, s. 5, 21 ve 29.

15 Akt. I. Tsereteli, "Reminiscences of the February Revolution: The April Crisis: II", s. 191 Devrimin ilerleyişi karşısında dehşete düşen sanatçı Zinaida Gippius ise şöyle der: "Liberallerin devrimci hareketle hiçbir bağı ve hiçbir somut eylem planı yok... Duma liderleri aciz. Ne istediklerini bilmiyorlar, bir çar olmalı mı olmamalı mı onu bile bilmiyorlar. Tek yaptıkları her türlü soru ve cevaptan sakınmak..." (akt. E.N. Burdzhalov, *Russia's Second Revolution*, s. 237).

16 Guçkov hakkında ayrıntı için, bkz. W. Gleason, "Alexander Guchkov and the End of the Russian Empire".

17 Guçkov orduda modernleşme meselesine uzun yıllardır kafa yoran bir isimdi. Subaylar arasında epey bir bağlantısı vardı ve zamanında Jön Türkler'e ve 1908 Devrimi'ne olan ilgisinden ötürü bu bağlantıları "Jön Türkler" olarak biliniyordu. Bkz. G. Katkov, *Russia 1917. The February Revolution*, s. 384.

18 Karl Liebknecht'in Rusya hapishanelerinin dehşetine ilişkin raporundan bir parça aktarılmaya değer: "Resmî kaynaklardan derlenen tamamlanmamış bir istatistiğe göre, 1906-1910 arasında siyasi 'suçlar'dan ötürü mahkûm edilen kişi sayısı 37.735. Bunlardan 8.640'ına kürek mahkûmiyeti, 5.735'ine ölüm cezası, 4.144'üne çalışma kampı, 1.292'sine amele taburları ve 1.858'ine 'zorunlu iskân' reva görüldü. Mahkûmların tamamı yurttaşlık haklarından mahrum bırakıldı" (akt. M. Ferro, *The Russian Revolution of February 1917*, s. 328). Ama ne hikmetse, bu Shirley Jackson piyangosu Geçici Hükümet üyelerine hiç vurmamıştı!

19 T. Hasegawa "The Formation of the Militia in the February Revolution...", s. 310.

20 T. Hasegawa, "Crime, Police, and Mob Justice in Petrograd", *Revolutionary Russia* içinde, haz. Rex A. Wade, s. 58-60 ve 66.

21 V.İ. Lenin, "Rusya'da Siyasi Partiler ve Proletaryanın Görevleri", *Nisan Tezleri* içinde, s. 85.

22 W. Rosenberg, *Liberals in the Russian Revolution*, s. 198.

23 Oktobristler ("Ekimciler") adlarını 17 Ekim 1905'te yayınlanan İmparatorluk Manifestosu'ndan alıyordu. II. Nikolay bu manifestoda yasama meclisi sözü vermiş, devlet idaresindeki görevlerini paylaşacağını vaat etmiş ve böylece Oktobristlerin programının çerçevesini de çizmişti. Bu dar çerçevenin dışına katiyen çıkmak istemeyen Oktobristler bu açıdan Kadetlerin de sağında konumlanmışlardı.

24 Çernov'dan akt. T. H. von Laue, "The Chances for Liberal Constitutionalism", s. 45.

25 Lars T. Lih, *Bread and Authority in Russia 1914-1921*, s. 2-3.

26 Parvus, "What Was Accomplished on the Ninth of January?", *Witnesses to Permanent Revolution* içinde, haz. R.B. Day ve D. Gaidos, s. 263.

27 R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 61.

28 Akt. Rex A. Wade, *The Russian Revolution, 1917*, s. 23.

29 Bkz. J.L.H. Keep, *The Rise of Social-Democracy in Russia*, s. 231.

30 K. Radek, "The Paths of the Russian Revolution", 1. Bölüm.

31 S.G. Payne, *The Spanish Civil War, The Soviet Union, and Communism*, s. 49.

32 Troçki daha 1931'de Sovyet kelimesinin Sovyetler Birliği'ni çağrıştırması bakımından yüklü anlamlar edindiğini, oysa cunta kelimesinin "İspanya'nın devrim tarihinin tümüyle yakın ilişkili" olması bakımından "bu düşünceyi hepsinden daha iyi ifade ettiğini" söyler (L. Trotsky, *The Spanish Revolution (1931-39)*, s. 34). Aynı şekilde bizde de cunta kelimesi askerin içindeki hizipleri anlattığından mahzurlar taşımaktadır. Zamanında şura kelimesi kullanılmış olsa da, bizde de devrim uygun kelimeyi kendi mücadelesi içinde yaratacaktır.

33 V.İ. Lenin, "RSDİP (B) Petrograd Şehir Konferansı'nda Mevcut Durum ve Geçici Hükümet'e Karşı Tutuma İlişkin Rapor", *Nisan Tezleri* içinde, s. 113-14.

34 Kelimelerin kendi yan anlamları vardır. Devrimci yazında savunmacı kelimesi, savunma savaşı kılıfı altında emperyalist savaşı meşrulaştıran ve kendi ülkesinin burjuvazisine destek veren kesimleri (doğrudan sosyal-şovenistleri) anlatıyordu.

35 M. Ferro, *The Russian Revolution of February 1917*, s. 169.

36 D.A. Longley, "Iakovlev's Question...", *Revolution in Russia: Reassessments of 1917* içinde, haz. E.R. Frankel v.d., s. 377.

37 E.N. Burdzhalov, *Russia's Second Revolution*, s. 309-10.

38 Melgunov'dan akt. R. Pethybridge, *The Spread of the Russian Revolution*, s. 182

39 E. Mawdsley, "The Soldiers and Sailors", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. R. Service, s. 115.

40 T. Hasegawa, "The Problem of Power in the February Revolution of 1917 in Russia", s. 618.

41 G. Gill, *Peasants and Government in the Russian Revolution*, s. 122. E.H. Carr nedendir bilinmez, "Devrim ânında Petrograd İşçi Temsilcileri Sovyetleri'nin kurulması işçi gruplarının kendiliğinden edimiydi ve merkezî bir yönlendirme yoktu" der. Bkz. *Bolşevik Devrimi*, cilt 1, s. 75.

42 Menşeviklerin de birçok sözcüsü sürgünde olduğundan, ancak üç hafta sonra Sovyet'in esas (uzlaşmacı) önderliği ortaya çıktı.

43 G. Gill, *Peasants and Government in the Russian Revolution*, s. 117-8.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - Rusya'daki İşçi Örgütleri

1 Mesela alanın en muteber(!) tarihçilerinden Orlando Figes'in buyurduğuna göre, Menşeviklerin "ahlaki duyarlı-

lıkları" varmış, ama Bolşeviklerin yokmuş! Bkz. *A People's Tragedy*, s. 153-4.

2 Örneğin bkz. Rex A. Wade, *Bolshevik Revolution and Russian Civil War*, s. 7 ve R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 202. Wade'e göre, benzer bir mantıkla, Kadetler de tartışmasız liberal partidir (*a.g.e.*, s. 195); oysa liberal nitelendirmesine de ihtiyatla yaklaşmak gerekir (bkz. W. Rosenberg, *Liberals in the Russian Revolution*, s. 5-6).

3 Bkz. V.İ. Lenin, *Nereden Başlamalı. İskra Yazıları 1 ve Devrimci Maceracılık. İskra Yazıları 2.*

4 *1903 - Second Congress of the Russian Social-Democratic Labour Party*, haz. B. Pearce, 22. Bölüm.

5 Ciddi tarihçilerden bile partinin 1903'te bölündüğünü söyleyenler olması ilginçtir. Örneğin bkz. R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 202. Oysa 1903 şöyle dursun, 1912 bile doğru bir tarih olmayabilir. Bkz. Lars T. Lih, "A faction is not a party" ve P. Binh, "Mangling the party: Tony Cliff's Lenin".

6 Devrimin niteliği konusu ileride daha ayrıntılı ele alınacaktır.

7 Akt. S. Lee, *Lenin and Revolutionary Russia*, s. 34.

8 W.H. Roobol, *Tsereteli*, s. 101 ve 48.

9 Akt. Rex A. Wade, "Irakli Tsereteli and Siberian Zimmerwaldism", s. 429.

10 Bkz. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 206. Menşeviklerin sağ kanadı bu haldeyken, Martov ve Enternasyonalistleri her şeye rağmen İç Savaş'ta (1918-21) Bolşevikleri devrimin temellerinin savunucusu olarak gördüler ve bu utanç verici uca savrulmadılar. Bkz. I. Getzler, *Kronstadt 1917-1921*, s. 189.

11 Akt. A. Rabinowitch, *The Bolsheviks in Power*, s. 115-19.

12 O. Radkey, *The Agrarian Foes of Bolshevism*, s. 24 ve 31-2. Tarımda devrimci, sanayide reformist yaklaşım küçük bir

kesimi rahatsız etmiş ve bu aşırı sol kanat ayrılarak anarşizan çizgideki Maksimalist Parti'yi kurmuştu. Aşırı sağ kanat ise cumhuriyetçiliği ve tazminatsız kamulaştırmayı bile aşırı uç olarak gördüğünden Halkçı Sosyalistler (NS) adıyla kopacaktı. Fakat bu iki grupçuk da siyaset sahnesinde bir varlık gösteremedi.

13 *A.g.e.*, s. 46.

14 M. Melançon, "From Rhapsody to Threnody", s. 146. Radkey ise Abram Gotz'un tutumunun Çernov gibi sağ Zimmerwaldcı olduğunu söyler. Her halükârda, bu çizgiye çok kısa süreliğine ve kerhen bağlı kalmış olsa gerek.

15 O. Radkey, *The Agrarian Foes of Bolshevism*, s. 116-17.

16 *A.g.e.*, s. 193-4.

17 O. Radkey, *Russia Goes to the Polls*, s. 114.

18 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 9.

19 Akt. O. Radkey, *The Sickle Under the Hammer*, s. 17. Bu nedenle partinin önderinin kim olduğunu söylemek de zordur. İki emektar Gregori Gerşuni ve Michael Gotz'un 1917'ye gelmeden ölmüş olmaları sebebiyle parti merkezinde bir boşluk ortaya çıkmıştı. Yine de, partinin başında sağ kanadın önderi olarak A.R. Gotz'un ve ideolojik önderi Çernov'un bulunduğunu söylemek yanlış olmaz.

20 O. Radkey, *The Agrarian Foes of Bolshevism*, s. 318, 234-36 ve 222.

21 Bu konuda *Ne Yapmalı?* kitabının örnek gösterilmesi tam bir fecaattir, zira Lenin bu eserinde tam tersini savunur. Bkz. F.B. Aydar, "Bana Bir Örgüt Verin... – Lenin ve *Ne Yapmalı?*", V.İ. Lenin, *Ne Yapmalı?* içinde, s.vii-xlviii.

22 O. Radkey, *The Agrarian Foes of Bolshevism*, s. 222.

23 A.g.e., s. 102.

24 *A.g.e.*, s. 468.

25 I. Getzler, "Iulii Martov, The Leader Who Lost His Party in 1917...", s. 434.

26 Kasım 1917'de Enternasyonalist kanat parti Merkez Komite'sinde çoğunluğu tekrar ele geçirdiğindeyse çoktan iş işten geçmişti. Başta Lenin olmak üzere Bolşeviklerin birçoğunun Martov'a duyduğu saygıdan ötürü olsa gerek, partisi yasaklardan etkilenmeden 1920 sonuna kadar Sovyet Rusya'da faaliyetlerini sürdürecekti.

27 Largo Caballero hakkında ayrıntı için, bkz. F.B. Aydar, *İspanya İç Savaşı'nın İzinde*, s. 133-36 ve 436-41.

28 V.İ. Lenin, "Kurucu Meclis Seçimleri ve Proletarya Diktatörlüğü", *Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü* içinde, s. 168.

29 Bu partilerle ilgili en iyi tahlili, kuşkusuz, Troçki sunmuştur, bkz. *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 223-52.

30 Aynı şekilde burjuvazi için de 1905 bir provaydı. Burjuvazinin has temsilcilerinden Struve, 1905'in başında, soldan düşman çıkmaz ("Solumuzda kalan kimse düşman değildir") ya da "İşçiler ne kadar da büyüleyici!" derken, sonradan bu romantik görüşlerden vazgeçecekti. Bkz. L. Haimson, "The Problem of Social Stability in Urban Russia, 1905-1917 (Part One)", s. 630.

31 I.D. Thatcher, "The St Petersburg/Petrograd Mezhraionka, 1913-1917", s. 286 ve 291.

32 M. Melançon, "International Women's Day, the Finland Station Proclamation, and The February Revolution...", s. 584.

33 E.N. Burdzhalov, *Russia's Second Revolution*, s. 159.

34 I.D. Thatcher, "The St Petersburg/Petrograd Mezhraionka, 1913-1917", s. 298.

35 O. Radkey, *The Sickle under the Hammer*, s. 132.

36 *A.g.e.*, s. 384.

37 S.A. Smith, *Red Petrograd*, s. 236 ve s. 143.

38 Daha fazla ayrıntı için, bkz. F.B. Aydar, *İspanya İç Savaşı'nın İzinde*, 17. Bölüm.

39 I. Getzler, *Kronstadt 1917-1921*, s. 158.
40 Örneğin bkz. T. Hasegawa, "Crime, Police, and Mob Justice in Petrograd", *Revolutionary Russia* içinde, haz. Rex A. Wade, s. 50.
41 I. Getzler, *Kronstadt 1917-1921*, s. 76.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - Bolşevikler

1 Buradaki teorik açımlamaların bir kısmını daha önce, "Sovyet İktidarının Sorunları" ve "Bana Bir Örgüt Verin..." yazılarında ortaya koymuştum.
2 V.İ. Lenin, *Ne Yapmalı?*, s. 46.
3 Akt. I. Deutscher, *Troçki: Silahsız Sosyalist*, s. 315.
4 S.F. Cohen, *Bukharin and the Bolshevik Revolution*, s. 38, 48-52 vd.
5 I. Deutscher, *Troçki: Silahsız Sosyalist*, s. 242-3.
6 Lenin, "İkinci Mektup: Yeni Hükümet ve Proletarya", *Uzaktan Mektuplar* içinde, s. 20.
7 L.H. Haimson, "The Problem Social Stability in Urban Russia 1905-1917 (Part One)", s. 631. Ayrıca bkz. G.R. Swain, "Bolsheviks and Metal Workers on the Eve of the First World War".
8 E. Acton, *Rethinking the Russian Revolution*, s. 113.
9 L.H. Haimson, "Dual Polarization in Urban Russia, 1905-1917", *The Russian Revolution and Bolshevik Victory* içinde, haz. Suny ve Adams, s. 34-5.
10 Akt. J.D. White, "The February Revolution and the Bolshevik Vyborg District Committee...", s. 631 ve 645.
11 E.N. Burdzhalov, *Russia's Second Revolution*, s. 160 ve D.A. Longley, "Divisions in the Bolshevik Party in March 1917", s. 63.
12 Parti tutanaklarından akt. D.A. Longley, *a.g.e.*, s. 68.
13 R.C. Tucker, *Stalin As Revolutionary, 1879-1929*, s. 158-59.

14 A. Rabinowitch, *Prelude to Revolution*, s. 36.
15 S. Fitzpatrick, *The Russian Revolution*, s. 52.
16 Örneğin bkz. R. Service, *The Bolshevik party in revolution*, s. 44.
17 Bolşeviklere yeni katılanların yüzde on dokuzu yirmi bir yaşın altındaydı. S.A. Smith, *Red Petrograd*, s. 197.
18 Perrie'den akt. R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 141.
19 Bkz. D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Fall of the Old Régime*, s. 25.
20 R. Service, *The Bolshevik party in revolution*, s. 45.
21 *A.g.e.*
22 O. Radkey, *Russia Goes to the Polls*, s. xii.
23 S. Fitzpatrick, *The Russian Revolution*, s. 18.
24 G. Gill, *Peasants and Government in the Russian Revolution*, s. 131.
25 Orlando Figes Rusçada hakikat ya da hakkaniyet anlamına gelen "*Pravda*" gazetesinin adının kitlelere başlı başına çekici geldiğinden bahseder, bkz. "The Russian Revolution of 1917...", *Revolutionary Russia* içinde, haz. Rex A. Wade, s. 94.
26 E. Acton, *Rethinking the Russian Revolution*, s. 168.
27 R. Pethybridge, *The Spread of the Russian Revolution*, s. 118.

BEŞİNCİ BÖLÜM - Şubat Devrimi'nin Niteliği

1 Akt. J.D. White, "Lenin, Trotskii and the Arts of Insurrection", s. 202.
2 V.İ. Lenin, *Emperyalizm*, s. 86.
3 V.İ. Lenin, "Birinci Mektup: Devrimin İlk Aşaması", 7 Mart 1917, *Uzaktan Mektuplar* içinde, s. 10.
4 V.İ. Lenin, *Nisan Tezleri*, s. 27.
5 *A.g.e.*, s. 42.

6 S. Fitzpatrick, *The Russian Revolution*, s. 46.
7 E. Acton, *Rethinking the Russian Revolution*, s. 133.
8 C. Read, "The Cultural Intelligentsia", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. R. Service, s. 86-7.
9 V.İ. Lenin, "Yaklaşan Felaket ve Mücadele Yolları", *Bolşevikler İktidarı Ellerinde Tutabilecekler mi?* içinde, s. 4.
10 W.H. Chamberlin, *The Russian Revolution 1917-1923*, Londra, 1966, s. 73.
11 E.H. Carr, *Bolşevik Devrimi*, cilt 1, s. 75.
12 D.A. Longley, "The Mezhraionka, The Bolsheviks and International Women's Day", s. 625 ve 633 ve Michael Melançon, "International Women's Day, the Finland Station Proclamation, and the February Revolution", s. 584-86.
13 A. Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks*, s. 196.
14 Roy Medvedev, *The October Revolution*, s. 40.
15 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 117.
16 Bkz. T. Hasegawa, "The Bolsheviks and the Formation of the Petrograd Soviet in the February Revolution", s. 97.
17 Akt. E. Acton, *Rethinking the Russian Revolution*, s. 117.

ALTINCI BÖLÜM - Şubat Sonrası Durum

1 T. Hasegawa, "Crime, Police, and Mob Justice in Petrograd", *Revolutionary Russia* içinde, haz. Rex A. Wade, s. 47.
2 *A.g.e.*, s. 48-9 ve s. 52.
3 *A.g.e.*, s. 67.
4 L. Trotsky, *Writings of Leon Trotsky 1937-38*, s. 164.
5 Lenin, *Nisan Tezleri*, s. 5. Lenin aynı sözü, bu tezleri okuduğu konferansta şöyle ifade eder: "Rusya bugün dünya üzerindeki en özgür ve en ilerici ülkedir" (*1917 Şubat Devrimi*, s. 26-7).
6 Örneğin bkz. R. Pethybridge, *The Spread of the Russian Revolution*, s. 118.

7 V.İ. Lenin, "Savaş ve Geçici Hükümet", *1917 Şubat Devrimi* içinde, s. 38.

8 E. Mawdsley, *The Russian Revolution and the Baltic Fleet*, s. 37.

9 Lars T. Lih, *Bread and Authority in Russia*, s. 82.

10 Sayısız örnekten biri için, bkz. S. Lee, *Lenin and Revolutionary Russia*, s. 58.

11 Kerenski'nin ilk hükümette koltuk kapmasını, birkaç ay sonra yeni kabinede kendisine katılacak olan SR lideri Çernov nasıl oldubittiye getirdiğini ve kendi anılarında yazdığına göre, Kerenski'nin "en muhafazakâr bakan" olarak yerini aldığını anlatır (V. Chernov, *The Great Russian Revolution*, s. 124-6). Putkırıcı yazarlardan Lih ise, garip bir şekilde, Kerenski'nin "Petrograd Sovyeti tarafından temsilcisi olarak atandığı"nı yazar, muhtemelen Lenin'in "Uzaktan Mektuplar"da gerçeklikten kopuk olduğu argümanına destek adına, zira aynı bahiste Milyukov'un da ilk Geçici Hükümet'in ana figürü olduğunu reddetmekle kalmaz, görece güçsüz olduğunu da söyler. Bkz. Lars T. Lih, "Letter from Afar, corrections from up close: Censorship or retrofit?".

12 G. Katkov, *Russia 1917. The February Revolution*, s. 376 ve E.N. Burdzhalov, *Russia's Second Revolution*, s. 274.

13 E.N. Burdzhalov, *a.g.e.*, s. 274 ve 276 ve V. Chernov, *The Great Russian Revolution*, s. 88-9.

14 1917'ye damga vuran Kerenski'yi anlamak adına Çar ve ailesine bu hayırhahlık önemli bir başlıktır. Rusya açlıktan kırılırken, ülkenin bu hale gelmesindeki baş sorumlu olan kişiyi, eski hayatını sürdürebileceği bir maddi destekle yurtdışına yollama önerisinin arkasında Adalet Bakanı olarak Kerenski vardı. Bu açıdan, Oliver Radkey'nin düşene vurma konusunda nam salmış olan Kerenski'nin monarşiye sempatisinden bahsedilemeyeceğini, yerdeki düşmana kar-

şı âlicenaplığından ya da şövalye ruhundan dem vurması korkunçtur. Öyle ya, Kerenski'de bu ruh neden cephedeki askerlere idam cezasını geri getirirken ya da Temmuz sonrası Bolşeviklerin üzerine çullanırken tecessüm etmemişti?

15 Bkz. I. Getzler, "Iulii Martov, the Leader Who Lost His Party in 1917...", s. 427.

16 M. Liebman, *Rus İhtilâli*, s. 141 ve Rex A. Wade, *Bolshevik Revolution and Russian Civil War*, s. 142.

17 E.N. Burdzhalov, *Russia's Second Revolution*, s. 312.

18 V.İ. Lenin, "Geçici Hükümet'in Notası", *1917 Şubat Devrimi* içinde, s. 77.

19 Sovyet gazetesi *İzvestiya*'da yayınlanmış olan cephedeki askerlerin ilk 100 dilekçesinden aktaran Marc Ferro, "Le soldat russe en 1917: Indiscipline, patriotisme, pacifisme et révolution", s. 38. Ayrıca bkz. Rex A. Wade, "Why October? The Search for Peace in 1917".

20 Lenin, "Görüşlerimiz: Asker Temsilcileri Sovyeti Yürütme Komisyonu'nun Kararına Bir Cevap", *1917 Şubat Devrimi* içinde, s. 60.

21 V.İ. Lenin, "Savaş Üzerine Kararı Destekleyici Bir Konuşma", *a.g.e.* içinde, s. 142-43.

22 V.İ. Lenin, "İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Tüm-Rusya Konferansı'ndaki Bolşevik Delegelerin Toplantısında Sunulan Rapor", *a.g.e.* içinde, s. 29.

23 J.D. White, "Lenin, Trotskii and the Arts of Insurrection", s. 198.

24 İktidara yürüme bilinciyle siyasi taktiklerde değişikliklerin bir benzerini Letonya meselesi üzerinden kardeşleşme sloganı ve *Strelki* (Letonyalı Nişancı Alayları) bağlamında görüyoruz. Bkz. S.W. Page ve A. Ezergailis, "The Lenin-Latvian Axis in the November Seizure of Power", s. 35-6 vd.

25 Menşeviklerin gazetesi *Raboçaya Gazeta*'nın 10 Mart tarihli başyazısı, işçilere 1905 Devrimi'ni hatırlatarak sekiz saatlik

işgünü talebinin burjuvaziyi devrimden uzaklaştırıp karşıdevrimin kucağına iteceği uyarısında bulunuyordu. Bkz. D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Fall of the Old Régime*, s. 109.

26 M. Ferro, *The Bolshevik Revolution – A Social History*, s. 144.

27 R.G. Suny, "Revising the old story...", *The Workers' Revolution in Russia, 1917* içinde, haz. D.F. Kaiser, s. 7.

28 M. McCauley, *The Russian Revolution and the Soviet State 1917–1921: Documents*, s. 61. Ne var ki Geçici Hükümet'in işçi haklarını yasalaştırma konusunda sicili hiç de parlak değildir. Çernov incelenen tüm yasa taslaklarından sadece iki tane suya sabuna dokunmayan önerinin yasalaştığına, grev özgürlüğü, sekiz saatlik işgünü, çocuk emeğinin sınırlandırılması, yaşlı ve engellilere güvence vb. taleplerin yasalaşmadığına dikkat çeker (V. Chernov, *The Great Russian Revolution*, s. 211).

29 Moskova Sovyeti 21 Mart'ta sekiz saatlik işgünü emrini yayınladı ve Nisan sonunda tüm büyük işletmelerde hayata geçmişti. M. McCauley, *The Russian Revolution and the Soviet State 1917–1921: Documents*, s. xvii.

30 Ziva Galili y Garcia, "Workers, Industrialists, and Mensheviks", *Russian Revolution and Bolshevik Victory* içinde, haz. R. Suny ve A. Adams, s. 210.

31 G. Gill, *Peasants and Government in the Russian Revolution*, s. 23-6.

32 V.İ. Lenin, "Devrimin Dersleri", *Bolşevikler Devrime Gidiyor* içinde, s. 90.

33 G. Gill, *Peasants and Government in the Russian Revolution*, s. 126-27.

34 C. Bettelheim, *Class Struggles in the USSR. First Period: 1917-1923*, s. 72.

35 M. Perrie, "The Peasants", *Society and Politics in the Rus-*

sian Revolution içinde, haz. Robert Service, s. 22. 1917'de örgütsüz kimse yoktu, *pomeşçiki* de kendi "sendika"larını kurmuşlardı.

36 G. Gill, *Peasants and Government in the Russian Revolution*, s. 30.

37 *A.g.e.*, s. 35.

38 Lenin bu dönemde SR'leri ve Trudovikleri anlatmak için kapsayıcı Narodnik kelimesini kullanır.

39 V.İ. Lenin, "Marksizm ve Revizyonizm", *Collected Works* içinde, cilt 15, s. 37.

40 Ziva Galili Y Garcia, "The Origins of Revolutionary Defensism...", s. 476. Ayrıca bkz. Lars T. Lih, "Democratic Revolution in Permanenz".

41 G. Katkov, *Russia 1917. The February Revolution*, s. 267.

42 M. Melançon, "From Rhapsody to Threnody", s. 153.

ARASÖZ - "Nisan Tezleri"

1 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 288.

2 *A.g.e.*.

3 V.İ. Lenin, "İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Tüm-Rusya Konferansı'ndaki Bolşevik Delegelerin Toplantısında Sunulan Rapor", *1917 Şubat Devrimi* içinde, s. 27.

4 *A.g.e.*, s. 34.

5 V.İ. Lenin, *Emperyalist Ekonomizm – Marksizmin Bir Karikatürü*, s. 66.

6 V.İ. Lenin, "Taktikler Üzerine Mektuplar", *Nisan Tezleri* içinde, s. 28.

7 V.İ. Lenin, "Mevcut Durum Üzerine Kararı Destekleyici Konuşma", *1917 Şubat Devrimi* içinde, s. 165. Menşeviklerin ve Sosyalist-Devrimcilerin iktidarı bu şekilde burjuvaziye bırakma tavrını Troçki harikulade bir benzetmeyle ifade eder: "Bir istasyonda ya da tiyatroda bir Rothschild

geçerken saygıyla geri çekilip yol açan küçük tüccar ya da mütevazı serbest meslek erbabının içgüdüsel davranışıydı!" (L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 179)

8 "Farklılıklarımız", *Pravda*, 8 Nisan 1917, *The Russian Revolution and the Soviet State 1917-1921: Documents* içinde, haz. M. McCauley, s. 55.

9 L. Troçki, *Sürekli Devrim*, s. 137-38.

10 Troçki'ye hem Menşevik sıfatını yapıştırıp, hem de Troçki'nin Menşevizme karşıdevrimci dediği alıntıdan medet ummak Stalinizmin kendine mahsus ironilerinden biridir.

11 Partinin tabanında ve yerel komitelerin bazılarında Şubat'tan sonra Lenin'e benzer görüşleri savunan Bolşeviklerin varlığı, Lenin'in görüşünün iki yönü olduğuna bir kanıt olarak alınabilir.

12 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 323.

13 V.İ. Lenin, *Nisan Tezleri*, s. 28.

14 *A.g.e.*, s. 29.

15 Akt. R.C. Tucker, *Stalin as Revolutionary 1879-1929*, s. 167.

16 V.İ. Lenin, *Nisan Tezleri*, s. 34.

17 *A.g.e.*, s. 27-8.

18 V.İ. Lenin, "Mevcut Duruma İlişkin Rapor", *1917 Şubat Devrimi* içinde, s. 123-24.

19 V.İ. Lenin, *Nisan Tezleri*, s. 45.

20 *A.g.e.*, s. 37-8.

21 *A.g.e.*, s. 59.

22 *A.g.e.*, s. 74-5.

YEDİNCİ BÖLÜM - Nisan Krizi ve İlk "Koalisyon"

1 Akt. M. Ferro, *Russian Revolution of February 1917*, s. 213.

2 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 338.

3 Adam B. Ulam, *The Bolsheviks*, s. 334.

4 20 Nisan'da Kadet gazetesi *Reç*'te yayınlanan tam metinden, akt. M. McCauley, *The Russian Revolution and the Soviet State 1917–1921: Documents*, s. 47.
5 V.İ. Lenin, "İflas?", *1917 Şubat Devrimi* içinde, s. 67.
6 I. Tsereteli, "Reminiscences of the February Revolution: The April Crisis: I", s. 103.
7 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 339.
8 *A.g.e.*, s. 341.
9 Bkz. A. Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks*, s. 235-39.
10 V.İ. Lenin, *"Sol" Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı*, s. 16.
11 V.İ. Lenin, "RSDİP (Bolşevikler) Merkez Komitesi'nin 21 Nisan (4 Mayıs) 1917 Tarihli Kararı", *1917 Şubat Devrimi* içinde, s. 87-88.
12 V.İ. Lenin, "Mevcut Duruma İlişkin Rapor Hakkında Tartışmayı Sonlandıran Konuşma", *1917 Şubat Devrimi* içinde, s. 131.
13 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 327.
14 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 8.
15 M.P. Price, *Dispatches from the Revolution*, s. 36 ve 42.
16 3 Mayıs'taki Menşevik Konferansı'ndan, akt. R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 204.
17 Koenker ve Rosenberg, *Strikes and Revolution in Russia, 1917*, s. 3.
18 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 363.
19 V.İ. Lenin, "İkili İktidar Bitti mi?", *Bütün İktidar Sovyetlere* içinde, s. 54.
20 V.İ. Lenin, "Sermayeyle Sınıf İşbirliği mi, Sermayeye Karşı Sınıf Mücadelesi mi?", *a.g.e.* içinde, s. 7.
21 V.İ. Lenin, "Büyük Ricat", *a.g.e.* içinde, s. 203.
22 Stockholm Konferansı hakkında, bkz. Gankin ve Fisher, *The Bolsheviks and the World War*, s. 582-703.
23 Akt. Rex A. Wade, *The Russian Revolution, 1917*, s. 175.

24 V.İ. Lenin, "Birinci Tüm-Rusya Köylü Temsilcileri Kongresi'nde Tarım Sorununa İlişkin Konuşma", *Bütün İktidar Sovyetlere* içinde, s. 84.

25 M. Ferro, *The Russian Revolution of February 1917*, s. 125.

26 Koenker ve Rosenberg, "Perceptions and Realities of Labour Protest, March to October 1917", *Revolution in Russia: Reassessments of 1917* içinde, haz. E.R. Frankel v.d., s. 132 ve 141.

27 C. Bettelheim, *Class Struggles in the USSR*, s. 89.

ARASÖZ - Kendi Ağzından Menşevikler ve Devrime Yaklaşımları

1 I. Tsereteli, "Reminiscences of the February Revolution: the April Crisis III", s. 313 ve 311.

2 *A.g.e.*, s. 312.

3 Lenin'in bu yazıya dair, "Çereteli her şeyi birbirine karıştırıyor, çünkü sınıf mücadelesini tamamen yok sayıyor" şeklindeki haklı bir tespitten hareket eden eleştirisi de *Pravda*'nın 29 Nisan tarihli nüshasında yayınlanır. Bkz. "İ.G. Çereteli ve Sınıf Mücadelesi", *Bütün İktidar Sovyetlere* içinde, s. 1-6.

4 R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 44.

5 V.İ. Lenin, "Dördüncü Tüm-Rusya Terzi İşçileri Kongresi'nde Yapılan Konuşma", *Sovyet İktidarı ve Dünya Devrimi* içinde, s. 362.

6 L. Troçki, *Çarpıtılan Devrim*, s. 114.

7 W. Rosenberg, *Liberals in the Russian Revolution*, s. 209.

8 E. Acton, *Rethinking the Russian Revolution*, s. 158. Çereteli'nin yıl içinde giderek şovenizme kayan savaş konusundaki görüşleri de ideolojik duruşundan kaynaklanıyordu. Bkz. W.H. Roobol, *Tsereteli*, s. 71.

9 *A.g.e.*, s. 164.

1 Bkz. S.A. Smith, *Red Petrograd: Revolution in the factories 1917-18*, s. 145.
2 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 409.
3 Abraham'dan akt. Kolonitskii, "'Democracy' in the Political Consciousness of the February Revolution", *Revolutionary Russia* içinde, haz. Rex A. Wade, s. 86 ve 89. Kerenski'nin her yerde dikiş tutturamadığını söylemek lazım. Kronstadt Sovyeti 7 Haziran'da Kerenski'nin subayların ve kurmay kademesinin otoritesini güçlendirmeyi amaçlayan Askerlerin Hakları Bildirgesi'ni (11 Mayıs tarihli 8 numaralı emir) ezici çoğunlukla reddettiğini açıklar (I. Getzler, *Kronstadt 1917-1921*, s. 102).
4 N. Sukhanov, *The Russian Revolution 1917*, s. 81 ve 112.
5 D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Fall of the Old Régime*, s. 157-59.
6 Kitabın Türkçesi için, bkz. F. Engels, *Almanya'da Devrim ve Karşı-Devrim*, s. 113-14.
7 M. McCauley, *The Russian Revolution and the Soviet State 1917–1921*, s. xviii.
8 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 10-11.
9 L. Trotsky, "In Defence of October".
10 Akt. Ziva Galili, "Commercial-Industrial Circles in Revolution...", *Revolution in Russia: Reassessments of 1917* içinde, haz. E.R. Frankel v.d., s. 199 (vurgu bana ait).
11 Karş. İspanyol sosyalistleri (PSOE), F. B. Aydar, *İspanya İç Savaşı'nın İzinde*, s. 59-65.
12 Akt. I. Getzler, *Kronstadt 1917-1921*, s. 63.
13 A. Rabinowitch, *Prelude to Revolution*, s. 51-54.
14 Akt. Rex A. Wade, *The Russian Revolution, 1917*, s. 179.
15 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 424.

16 I. Getzler, *Kronstadt 1917-1921*, s. 107.

17 V.İ. Lenin, "Şaşkınlık ve Panik", *Bütün İktidar Sovyetlere* içinde, s. 212.

18 "İmalar", *a.g.e.* içinde, s. 215.

19 V.İ. Lenin, "RSDİP (B) Petrograd Komitesi'nin Toplantısında Gösterinin İptal Edilmesine İlişkin Konuşma", *a.g.e.* içinde, s. 218.

20 A. Rabinowitch, *Prelude to Revolution*, s. 86. Nitekim 9 Haziran akşamı Kronstadt'ta Bolşeviklerin ve bir grup anarşistin yaptığı Petrograd'a yürüme çağrısına, beklentinin çok üstünde bir yanıt geldi. Ertesi sabah 20 bine yakın kişi yürüyüşe geçmek için hazırdı. Fakat gösterinin Petrograd'daki Sovyet Kongresi'nin yasaklamasından ötürü iptal edildiği haberi olumsuz etki yarattı. Ertesi hafta yapılan gösteriye Kronstadtlılar aynı ilgiyi göstermeyecekti. Bkz. I. Getzler, *Kronstadt 1917-1921*, s. 103-5.

21 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 442.

22 *A.g.e.*, s. 447.

23 A. Rabinowitch, *The Bolsheviks Come to Power*, s. xxxi.

24 D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Fall of the Old Régime*, s. 152.

25 V.İ. Lenin, "On Sekiz Haziran", *Bütün İktidar Sovyetlere* içinde, s. 240.

26 *A.g.e.*

ARASÖZ - *Yest Takaya Partiya* - Lenin ve Bolşevik Partinin Tarihsel Rolü

1 Bkz. I. Getzler, "Soviets as Agents of Democratisation", *Revolution in Russia: Reassessments of 1917* içinde, haz. E.R. Frankel v.d., s. 30.

2 Stalin'in kendi sözleriyle, "Büyük adamların, toplantıda bulunanların yürekleri çarparak beklemeleri için toplan-

tıya geç gelme alışkanlıkları olduğunu kabul ediyoruz... Lenin'in toplantıya delegelerden önce geldiğini, bir şekilde bir köşeye çekilip, orada çok sıradan delegelerle konuştuğunu öğrendiğimde ne kadar hayal kırıklığına uğradığımı tahmin edemezsiniz." Akt. L. Troçki, *Stalin*, s. 130.

3 V.İ. Lenin, "İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Birinci Tüm-Rusya Kongresi'nde Geçici Hükümet'e Karşı Tutum Hakkında Konuşma", *Bütün İktidar Sovyetlere* içinde, s. 166-67.

4 Rosa Luxemburg, "Rus Devrimi", *Rosa Luxemburg Kitabı* içinde, s. 460.

5 V.İ. Lenin, "İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Birinci Tüm-Rusya Kongresi'nde Geçici Hükümet'e Karşı Tutum Hakkında Konuşma", *Bütün İktidar Sovyetlere* içinde, s. 167-68.

6 Akt. M.P. Price, *Dispatches from the Revolution*, s. 46-7.

7 Marx-Engels, "Address of the Central Authority to the League", Mart 1850, *Collected Works* içinde, cilt 10, s. 282.

DOKUZUNCU BÖLÜM - Haziran Günleri

1 S.A. Smith, *Red Petrograd*, s. 168.

2 Troçki Sovyet'teki taarruz oylamasında, çoğunluk evet demiş olsa da Bolşeviklerin gücünün görüldüğünü söyler (*Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 383). Menşevikler bu taarruza onay vermiş, ama Martov ve Enternasyonalistleri karşı çıkmıştı (R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 205). Uzlaşmacı sosyalistlerin kitlelerle bağlarının kopmasında kritik eşik bu taarruz destekçiliği olacaktı.

3 S. Fitzpatrick, *The Russian Revolution*, s. 57.

4 A. Rabinowitch, *Prelude to Revolution*, s. 135.

5 Yüzde 86-87'si tarımla geçinen Ukrayna'da (bkz. S.L. Guthier, "The Popular Base of Ukrainian Nationalism in

1917", s. 31), 1897 nüfus sayımına göre, kentlerde Ukraynalı nüfusu Rus nüfusundan azdı. Kiev'de Ukraynalılar nüfusun yüzde 22'sini, Ruslar yüzde 54'ünü oluşturuyordu; Harkiv'deyse aynı oran yüzde 26'ya 53'tü (bkz. R.G. Suny, "National Revolutions and Civil War in Russia", s. 137).

6 Akt. A. Rabinowitch, *Prelude to Revolution*, s. 122.

7 *A.g.e.*, s. 133.

8 Bu konuda özellikle bkz. C. Elwood, *The Non-Geometric Lenin*.

9 A. Rabinowitch, *The Bolsheviks Come to Power*, s. 11.

10 A. Rabinowitch, *a.g.e.*, s. 12 ve *Prelude to Revolution*, s. 175.

11 I. Getzler, *Kronstadt 1917-1921*, s. 111 ve 117.

12 I. *A.g.e.*, s. 1, 8-9.

13 *A.g.e.*, s. 20 ve 24.

14 *A.g.e.*, s. 26-7.

15 *A.g.e.*, s. 50-1.

16 *A.g.e.*, s. 43-4.

17 Akt. *a.g.e.*, 15.

18 D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Fall of the Old Régime*, s. 189.

19 A. Rabinowitch, *Prelude to Revolution*, s. 173.

20 A. Rabinowitch, *The Bolsheviks Come to Power*, s. 16.

21 Aynı günkü asker *Pravda*'sındaysa bu karar yer almamıştı. Tersine, partinin harekete önderliğinden ve iktidar Sovyetlere geçene kadar mücadelenin süreceğinden bahsediliyordu.

22 Akt. A. Rabinowitch, *Prelude to Revolution*, s. 486.

23 Rex A. Wade, *The Russian Revolution, 1917*, s. 186.

24 Bu husus uzun yıllar bilinmeyen bir olguydu ya da en azından bilinmesi istenmemişti.

25 V.İ. Lenin, "Merkez Yürütme Komitesi Bürosu'na", *Bolşevikler Devrime Gidiyor* içinde, s. 22-3.

26 V.İ. Lenin, "Bolşevik Önderlerin Mahkemeye Çıkmaları Meselesi", *a.g.e.* içinde, s. 25.

27 R.V. Daniels, *Red October*, s. 46.

28 Bkz. Adam B. Ulam, *The Bolsheviks*, s. 351.

29 D.J. Raleigh, "Revolutionary Politics in Provincial Russia...", s. 203.

30 D. Mandel, "October in the Ivanovo-Kineshma Region", *Revolution in Russia: Reassessments of 1917* içinde, haz. E.R. Frankel v.d., s. 161.

31 V.İ. Lenin, "Bir Gazetecinin Günlüğünden", *Bolşevikler Devrime Gidiyor* içinde, s. 157.

32 V.İ. Lenin, "Anayasal Hayaller", *a.g.e.* içinde, s. 61.

33 V.İ. Lenin, "Mevcut Siyasi Duruma İlişkin Karar Taslağı", *Bolşevikler Devrime Gidiyor* içinde, s. 177-8.

34 *A.g.e.*

35 V.İ. Lenin,"Siyasal Durum", *a.g.e.* içinde, s. 27.

36 "Taktisyen Olarak Lenin"in ne *olmadığı*, başka bir deyişle Lenin'in taktik ve stratejik yaklaşımına dair kaba burjuva yorumun bayat bir numunesi için, bkz. J. Keep, "Lenin as Tactician", *Lenin. The Man, The Theorist, The Leader* içinde, haz. L. Schapiro ve P. Reddaway, s. 135-58.

37 V.İ. Lenin, "Sloganlar Üzerine", *a.g.e.* içinde, s. 35.

38 V.İ. Lenin,"Siyasal Durum", *a.g.e.* içinde, s. 30.

39 V.İ. Lenin,"Sloganlar Üzerine", *a.g.e.* içinde, s. 42.

40 Ziva Galili, "Commercial-Industrial Circles in Revolution...", *Revolution in Russia: Reassessments of 1917* içinde, haz. E.R. Frankel v.d., s. 205-6.

41 R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 63.

42 D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power*, s. 229.

43 D. Koenker, "The Evolution of Party Consciousness in 1917...", s. 58.

44 S.A. Smith, *Red Petrograd*, s. 102.

45 Bkz. D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power*, s. 232.

46 Roy Medvedev, Temmuz sonrası kurulan hükümeti ve rejimi Lenin'in yanlış değerlendirdiğini savunur ve hangi akla hizmet bilinmez, "Gerçekte Temmuz krizine ... hükümetin bileşiminde bariz bir sola kayma eşlik etti" der (*October Revolution*, s. xxxv). Yıllarını SSCB'de diktatörlük altında muhalefet yürüterek geçiren bir kimsenin, kâğıt üzerinde daha fazla solcunun bakanlık koltuğu elde etmesini sola kayma olarak nitelendirmesi acıklıdır. Oysa Troçki'nin de belirttiği üzere, "iktidardaki plebler lehine değişiklik 'Kahrolsun On Kapitalist Bakan!' sloganının gerçekleşmesi değil, bu sloganın tutarsızlığının açığa vurulmasıydı... 6 Mayıs'ta kurulan ilk koalisyonda sosyalistler azınlıktaydı, ama aslında durumun hâkimiydiler. 24 Temmuz'daki kabinedeyse sosyalistler çoğunluktaydı, ama liberallerin birer gölgesinden başka bir şey değillerdi" (*Rus Devriminin Tarihi*, cilt 2, s. 127 ve 137).

47 A. Rabinowitch, *The Bolsheviks Come to Power*, s. 24.

48 Lenin, "Anayasal Hayaller", *Bolşevikler Devrime Gidiyor* içinde, s. 64.

49 Bkz. L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 2, s. 136.

50 Bugünkü jargonla, kitle gazetesi.

51 Lenin, "RSDİP (Bolşevikler) Petrograd Komitesi Toplantısı", *Bütün İktidar Sovyetlere* içinde, s. 134-35.

52 Akt. I.D. Thatcher, "The St Petersburg/Petrograd Mezhraionka, 1913-1917", s. 311.

53 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 2, s. 311-12.

ARASÖZ - Bütün İktidar Sovyetlere!

1 Bkz. Lars T. Lih, "'All Power to the Soviets!' Part 1: Biography of a slogan".

2 Rosa Luxemburg, "Rus Devrimi", *Rosa Luxemburg Kitabı* içinde, s. 426 ve 430.

3 V.İ. Lenin, "Çelişkili Tutum", *Bütün İktidar Sovyetlere* içinde, s. 222.

4 Kadirşinas Çernov hemen o gece masa başına oturup Bolşeviklere sövüp sayan *sekiz* başmakale kaleme alır! Akt. O. Radkey, *The Agrarian Foes of Bolshevism*, s. 284.

ONUNCU BÖLÜM - Kornilov Darbesi

1 İlginç bir anekdot olarak; Kornilov 1899'da askerî-stratejik istihbarat amaçlı görevlendirildiği Kaşgarya'da Doğu Türkistan (Kaşgarya) üzerine kalın bir kitap yazmış ve bu eser 1903'te Taşkent'te Türkistan Askerî Bölge Yayınevi tarafından basılmıştı. Bkz. D.N. Collins, "General Kornilov and the Land of Kashgar...", s. 274-75.

2 Barbar Bölüğü ya da Vahşi Bölük: I. Dünya Savaşı sırasında Kuzey Kafkasya dağ kabileleri arasındaki gönüllülerden oluşturulan bir bölüğün takma adı.

3 Rex A. Wade, *The Russian Revolution, 1917*, s. 193.

4 W. Rosenberg, *Liberals in the Russian Revolution*, s. 198.

5 *A.g.e.*, s. 294-95 ve 315.

6 Akt. D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power*, s. 267.

7 A. Wildman, "Officers of the General Staff and the Kornilov Movement", *Revolution in Russia: Reassessments of 1917* içinde, haz. E.R. Frankel v.d., s. 82.

8 R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 66.

9 Bkz. A. Rabinowitch, *The Bolsheviks Come to Power*, s. 104.

10 R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 68.

11 W. Rosenberg, *Liberals in the Russian Revolution*, s. 219-21 ve David Mandel, *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power*, s. 238. İlginç bir anekdot: Kadetler seçmen kitlesini yaz günü daçalarından dönüp oy kullanmaya ikna edememişti!

12 Bolşeviklerin Kornilov sayesinde başa geçtikleri gibi bir efsane vardır. Özellikle de Kerenski bu iddiayı sık sık dillendirir. Oysa veriler Bolşeviklerin Temmuz'da kesintiye uğrayan yükselişinin Kornilov darbesinden *önce* yeniden ivme kazandığını gösteriyor. Elbette karşıdevrimin kamçısı önemli bir rol oynamıştır, ama bu itki de zaten eşyanın tabiatı gereğidir.

13 David Mandel, *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power*, s. 241.

14 Kornilov darbesinin ardından, işçi sınıfı içindeki genel halet-i ruhiye Riga'nın darbeye zemin hazırlamak için kasten terk edildiği yönündeydi. Devlete ve orduya güvensizlik kopuş noktasına gelmişti.

15 S.A. Smith, *Red Petrograd*, s. 180.

16 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 2, s. 320 ve Rabinowitch, *The Bolsheviks Come to Power*, s. 138.

17 V.İ. Lenin, "RSDİP Merkez Komitesi'ne", *Bolşevikler Devrime Gidiyor* içinde, s. 149. *Raboçi* (İşçi), Geçici Hükümet tarafından kapatılan *Pravda* yerine, 25 Ağustos-2 Eylül tarihleri arasında günlük yayınlanan Bolşeviklerin merkez yayın organıydı.

18 Bkz. F.B. Aydar, "'Devrimci Yenilgicilik': Yurtseverlik mi Enternasyonalizm mi?", s. xliv vd.

19 V.İ. Lenin, "Komplo Söylentileri", *Bolşevikler Devrime Gidiyor* içinde, s. 112-3.

20 V.İ. Lenin, "RSDİP Merkez Komitesi'ne", *a.g.e.* içinde, s. 146-49. Metnin tamamı için, bkz. Ek 1.

21 Kerenski darbeden sonra, kendisine "Kornilov güçlerini başkente davet ettiniz mi?" gibi çok net ve basit sorular soran Tahkikat Komisyonu'na ayağa fırlayıp hiddetle bağırarak yanıt verir. M. McCauley, *The Bolsheviks and the October Revolution*, s. 42-3. Kerenski yıllar sonra da Kornilov'u aklamaya çalışır. Komplonun başını Kornilov'un çekmedi-

ğini iddia ederek, "General Kornilov ve yakın asker destekçileri cesur Rus vatanseverleriydi ve komploya hazırlıklar tamamlandıktan sonra çekilmişlerdi" der. Akt. R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 73.

22 S.A. Smith, "Petrograd in 1917: the view from below", *The Workers' Revolution in Russia* içinde, haz. Daniel F. Kaiser, s. 72.

23 A. Rabinowitch, *The Bolsheviks Come to Power*, s. 142.

24 O. Figes, *A People's Tragedy*, s. 452.

25 N. Sukhanov, *The Russian Revolution 1917*, s. 508.

26 V.İ. Lenin, "Mevcut Siyasi Duruma İlişkin Karar Taslağı", *Bolşevikler Devrime Gidiyor* içinde, s. 179.

27 S. Fitzpatrick, *The Russian Revolution*, s. 60.

28 B. Elkin, "The Kerensky Government and Its Fate", s. 735.

29 V. Serge, *Year One of the Russian Revolution*, s. 59.

30 J.D. White, "Lenin, Trotskii and the Arts of Insurrection...", s. 189.

31 Akt P. Holquist, *Making War Forging Revolution*, s. 101. Bolşevikleri köylünün tahılına el koydukları için diktatörlükle suçlayanların bir daha düşünmesi gerekiyor. O günün koşullarında tahılın devlet tekeline alınması ve ihtiyacı olanlara (öncelikle cepheye) ulaştırılması zorunluluktu. Bu genel kanaat Mart ayında Geçici Hükümet'in tahıl tekeline geçmesinde yansımasını bulmuştu. Bolşevikler bu zorluklarla dürüstçe yüzleşmiş, kitleleri aldatmadan bireyci eğilimlerle savaşmışlardı. Ama köylülük kimden gelirse gelsin, bu tutuma uzun süre katlanamazdı ve Ekim'den önce de sonra da katlanmadı.

32 Maliavski'den akt. E. Acton, *Rethinking the Russian Revolution*, s. 136.

33 G. Gill, *Peasants and Government in the Russian Revolution*, s. 182.

34 Lars T. Lih, *Bread and Authority in Russia 1914-1921*, s. 109.

35 C. Read, *From Tsar to Soviets*, s. 6.
36 G. Gill, *Peasants and Government in the Russian Revolution*, s. 142.

ON BİRİNCİ BÖLÜM - Lenin Ayaklanıyor - Bolşevik Partiye Karşı!

1 Bkz. O. Radkey, *The Agrarian Foes of Bolshevism*, s. 394-7.
2 David Mandel, Kornilov macerasından sonra itibar kaybeden toprak sahipleri ile kapitalistlerin temsilcilerinin siyasi alana Duma ve köylü kooperatifleri yoluyla sızmaya çalıştığına dikkat çeker, bkz. *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power*, s. 277.
3 *The Bolsheviks and the October Revolution: Minutes*, s. 67.
4 V.İ. Lenin, "Bir Gazetecinin Günlüğünden. Partimizin Yanlışları", *Collected Works*, cilt 26, s. 57.
5 N. Sukhanov, *The Russian Revolution 1917*, s. 525.
6 V.İ. Lenin, "Uzlaşmalara Dair", *Bolşevikler Devrime Gidiyor* içinde, s. 168 ve 170-71.
7 24 Eylül tarihli Parti Konferansı'nın karar metni, *The Bolsheviks and the October Revolution: Minutes*, s. 73.
8 *A.g.e.*, s. 172.
9 R.V. Daniels, *Red October*, s. 53-4.
10 V.İ. Lenin, "Bir Gazetecinin Günlüğünden. Partimizin Yanlışları", *Collected Works*, cilt 26, s. 58.
11 R.V. Daniels, *Red October*, s. 59.
12 V.İ. Lenin, "Kriz Olgunlaştı", *Collected Works*, cilt 26, s. 84.
13 J. Channon, "The Landowners", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. R. Service, s. 135-6.
14 M.P. Price, *Dispatches from the Revolution*, s. 61.
15 Rex A. Wade, *Bolshevik Revolution and Russian Civil War*, s. 45.
16 S.F. Jones, "Georgian Social-Democracy in 1917", *Revoluti-*

on in Russia: Reassessments of 1917 içinde, haz. E.R. Frankel v.d., s. 255.

17 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 690.

18 N. Sukhanov, *The Russian Revolution 1917*, s. 529 ve A. Rabinowitch, *Bolsheviks Come to Power*, s. 175.

19 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 24-5.

ON İKİNCİ BÖLÜM - Bolşevikler Ayaklanıyor: Ekim Devrimi

1 Bkz. L. Troçki, *Hayatım*, s. 446-58.

2 Bkz. F.B. Aydar, *İspanya İç Savaşı'nın İzinde*, s. 294-301.

3 L. Trotsky, *The History of the Russian Revolution to Brest-Litovsk*, 2. Bölüm.

4 N. Sukhanov, *The Russian Revolution 1917*, s. x.

5 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 57-9.

6 Troçki haklı olarak, Lenin'in öncelikle dünya devriminin olgunlaşmasını vurguladığına dikkat çeker: "Rusya'daki ayaklanma genel bir zincirdeki halkadan ibaret görülür. Bu Lenin'in şaşmaz başlangıç noktası, asli öncülüydü" (L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 3, s. 154).

7 *The Bolsheviks and the October Revolution: Minutes*, s. 90.

8 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 67. Daha fazla ayrıntı için özellikle bkz. J.D. White, "Lenin, Trotskii and the Arts of Insurrection. The Congress of Soviets of the Northern Region".

9 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 3, s. 100.

10 *A.g.e.*

11 R.V. Daniels, *Red October*, s. 177.

12 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 3, s. 163-64.

13 "16 (29) Ekim tarihli oturum tutanakları", *The Bolsheviks and the October Revolution: Minutes*, s. 101-2. Stalin ise, sonradan pişman olacağı dünya devrimi tezini, "devrimin zaferi yoluna girip kaderimizi Avrupa'ya bağlamak" (*a.g.e.*, s. 104) gerektiği şeklindeki klasik Bolşevik görüşü dile getirir.

14 Son olarak, Askerî Devrimci Komite'ye yardımcı olması amacıyla Askerî Devrimci Merkez adı verilen ve Stalin'in de dahil olduğu beş kişilik bir yapılanma kurulur. Stalin'in sonradan kendi etrafına öreceği "ayaklanmanın önderi" halesinde bu komite merkezî role sahip olsa da, o dönem kurulup atıl kalan birçok örgütlenme gibi Askerî Devrimci Merkez de ne bir kez toplanacak ne de ayaklanmada herhangi bir rol oynayacaktır.

15 Akt. D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Fall of the Old Régime*, s. 314-5.

16 V.İ. Lenin, "RSDİP Merkez Komitesi'ne Mektup", 19 Ekim 1917, *Collected Works*, cilt 26, s. 224.

17 "20 Ekim (2 Kasım) tarihli oturum tutanakları", *The Bolsheviks and the October Revolution: Minutes*, s. 111-13.

18 C. Bettelheim, *Class Struggles in the USSR*, s. 75

19 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 78.

20 R.V. Daniels, *Red October*, s. 122.

21 J. Reed, *Ten Days That Shook The World*, s. 41.

22 R.V. Daniels, *Red October*, s. 123-4.

23 Bkz. Rex A. Wade, *Red Guards and Workers' Militias in the Russian Revolution*, s. 83-4 ve 91-2.

24 S.A. Smith, "Petrograd in 1917: the view from below", *The Workers' Revolution in Russia, 1917* içinde, haz. Daniel F. Kaiser, s. 73.

25 R.V. Daniels, *Red October*, s. 110.

26 D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power*, s. 333.

27 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 3, s. 193; David Mandel, *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power*, s. 336; ve D. N. Collins, "Note on the Numerical Strength of the Russian Red Guard...", s. 271.

28 *A.g.e.*, s. 271. Ayrıca Kızıl Ordu'nun temelleri de Kızıl Muhafızlar'la atılmıştır.

29 Troçki, "Ekim Devrimi Anıları, 7 Kasım 1920", *The Russian Revolution and the Soviet State 1917–1921: Documents* içinde, haz. McCauley, s. 128.

30 J.D. White, "Lenin, Trotskii and the Arts of Insurrection", s. 200.

31 "Ekim Devrimi Anıları, 7 Kasım 1920", *The Russian Revolution and the Soviet State 1917–1921: Documents* içinde, haz. McCauley, s. 127.

32 R.V. Daniels, *Red October*, s. 85.

33 V. Serge, *Year One of the Russian Revolution*, s. 70.

34 J.D. White, "Lenin, Trotskii and the Arts of Insurrection", s. 207

35 R.V. Daniels, *Red Octobe*r, s. 131.

36 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 85.

37 R.V. Daniels, *Red Octobe*r, s. 139

38 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 98.

39 V.İ. Lenin, "Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti Toplantısı", *Sovyet İktidarı ve Dünya Devrimi* içinde, s. 3-4. Metnin tamamı için, bkz. Ek 2.

40 Akt. V.İ. Lenin, *Proleter Devrimi ve Dönek Kautsky*, s. 59.

41 SR'lerin Sovyet'ten çekilmesinin "intihara eşdeğer" bir tarihî yanlış olduğunu Gotz kısa süre sonra itiraf eder. Akt. O. Radkey, *The Agrarian Foes of Bolshevism*, s. 432.

42 N. Sukhanov, *The Russian Revolution 1917*, s. 639-40 ve L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 3, 311-12. Bu konuşma-

nın tarihî niteliği Lenin tarafından da unutulmamıştır. Çok değil, bir hafta sonra Bolşevikler içindeki "Eski Tüfekler" uzlaşma arayışlarında diretmeyi sürdürdüklerinde, Lenin "Uzlaşmaya [Menşeviklerle ve Sosyalist-Devrimcilerle uzlaşmaya] gelince, bunu ciddiye almam bile söz konusu olamaz. Troçki birleşmenin olanaksız olduğunu uzun zaman önce söyledi. Troçki bunu anladı ve o zamandan beri Troçki'den daha iyi bir Bolşevik olmamıştır" sözleriyle bu konuşmaya atıfta bulunmuştur. Stalinist bürokrasinin yıllar boyunca belgelerden sildiği bu konuşmanın Türkçe çevirisi için, bkz. V.İ. Lenin, "RSDİP (B) Petersburg Komitesi Oturumu", *Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü* içinde, s. 10-15.

43 Sonradan efsane haline getirilmiş olsa da, Kışlık Saray baskını büyük bir askerî operasyon değildi, önemli sayılacak bir çatışma olmadan ele geçirildi. Belki de Kışlık Saray'dan daha önemlisi: Bolşevikler stratejik noktaları ele geçirmiş olsalar da, Savaş Bakanlığı'ndaki telefonu unutmuşlardı.

44 Bolşevikler "silah"ı tek bir kişiye emanet etmek istememişlerdi. Bu yüzden savaş bakanlığı bir komiteye verilmişti.

45 Bunyan ve Fisher, The Bolshevik Revolution 1917-1918, s. 175 ve 179.

46 D. Koenker, *Moscow Workers and the 1917 Revolution*, s. 332.

47 R. Pethybridge, *The Spread of the Russian Revolution*, s. 198.

48 D. Koenker, *Moscow Workers and the 1917 Revolution*, s. 338.

49 *A.g.e.*, s. 338-39 ve 342.

50 Bkz. R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 88-93.

51 Bkz. D.J. Raleigh, *Revolution on the Volga: 1917 in Saratov*.

52 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 180.

53 D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power*, s. 344.

54 F.B. Aydar, "Çeviri Üzerine Birkaç Söz", s. ix.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - Devrimin Ertesi Sabahı

1 J.D. White, "Lenin, Trotskii and the Arts of Insurrection", s. 193-4.

2 *A.g.e.*, s. 207.

3 "20 Ekim (2 Kasım) tarihli oturum tutanakları", *The Bolsheviks and the October Revolution: Minutes*, s. 111.

4 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 3, s. 166.

5 V.İ. Lenin, "RSDİP (B) Merkez Komitesi'ne Mektup", *Collected Works* cilt 26, s. 223

6 Bolşevik tarzın anti-demokratik olduğunu iddia edenlerin mücadeleden ne kadar uzak oldukları sendikal eylemler bağlamında görülebilir. Uzağa gitmek yerine Türkiye'den örnek vermek gerekirse: Grev ya da direnişteki işçilerin köprü kesme eylemleri, işin konspiratif doğası gereği, asla bütün işçilere bildirilmez. Arabaya atlanır, Boğaziçi Köprüsü'ne gidilir ve *küçük azınlığın* yönlendirmesiyle arabadan inilerek köprü kapatılır. Bingo! Komploculuk mu yoksa o? Elbette değil. Tam da eşyanın tabiatına uygun olarak, düşmanın önceden haberdar olmasını engelleyen bir eylem.

7 E. Acton, *Rethinking the Russian Revolution*, s. 203.

8 Elbette, Stalin sonradan bu satırları yazdığına pişman olduğu için, bu tarihî sözleri toplu eserlerinden çıkarmış ve yerine tam tersi satırları koymuştur. Troçki'nin rolüne dair daha da açık bir ifade Lenin'in Rusça "Toplu Eserler"inin Kamenev'in riyasetinde hazırlanan ilk baskısındaki (cilt 14, s. 482) bir dipnotta görülmektedir: "Petrograd Sovyeti'ndeki çoğunluk Bolşeviklerin tarafına geçtikten sonra, Troçki Sovyet başkanı seçildi ve bu sıfatla 25 Ekim ayaklanmasına önderlik etti."

9 Stalin'den akt. Troçki, "Stalin Again Testifies Against Stalin", *L. Trotsky, Writings of Leon Trotsky 1932* içinde, s. 303 ve R.C. Tucker, *Stalin*, s. 58-59.

10 Rosa Luxemburg, *The Russian Revolution*, 8. Bölüm.

11 V.İ. Lenin, "İşçi, Köylü, Kazak ve Kızıl Ordu Temsilcileri Sovyetleri'nin Olağanüstü Altıncı Tüm-Rusya Kongresi'nde Uluslararası Durum Üzerine Konuşma", *Yenilgicilik ve Enternasyonalizm* içinde, s. 293

12 D. Volkogonov, *Trotsky*, s. 90.

13 Bkz. U. Kocabaşoğlu-M. Berge, *Bolşevik İhtilâli ve Osmanlılar*, s. 120.

14 N. Sukhanov, *The Russian Revolution 1917*, s. 578.

15 B. Patenaude, *Trotsky. Downfall of a Revolutionary*, s. 75.

16 F. Engels, "Otorite Üzerine".

17 Akt. J.D. White, "Lenin, Trotskii and the Arts of Insurrection", s. 203.

18 S.A. Smith, "Petrograd in 1917: the view from below", *The Workers' Revolution in Russia, 1917* içinde, haz. Daniel F. Kaiser, s. 74. Moskova'daysa Ekim ayaklanmasını kamufle etmek yerine, Lenin'in formülüne uygun olarak açıktan bir saldırı eyleminden bahsediliyordu. Ama orada da işler pek beklenildiği gibi gitmedi.

19 R.V. Daniels, *Red October*, s. 161-62.

20 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 3, s. 338-39.

21 R. Pethybridge, *The Spread of the Russian Revolution*, s. 178.

22 D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power*, s. 317.

23 Akt. A. Rabinowitch, *Bolsheviks in Power*, s. 69.

24 Gazeteci M.P. Price başka bir vurgu yapar ve "Petrograd'daki devrimcilerin eylemi Rusya'nın geri kalanında farklı biçimlerde ve farklı koşullarda olup bitenlerin bir yansımasıydı" (*Dispatches from the Revolution*, s. 99) der.

25 Akt. A. Rabinowitch, *Bolsheviks in Power*, s. 416.

26 Bkz. D. Koenker, "The evolution of party consciousness", s. 61-2.

27 V.İ. Lenin, "Kurucu Meclis Seçimleri ve Proletarya Diktatörlüğü", *Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü* içinde, s. 179.

28 R.V. Daniels, *Red October*, s. 86.

29 Bkz. O. Radkey, *Russia Goes to the Polls*. Bu noktada Radkey yalnız değildir. Örneğin Diane P. Koenker, "Ekim Devrimi bir darbe değil, Bolşeviklerin iddia ettiği gibi gerçek bir toplumsal devrimdi" der ("Moscow in 1917: the view from below", *The Workers' Revolution in Russia, 1917* içinde, haz. Daniel F. Kaiser, s. 95).

30 S. Lee, *Lenin and Revolutionary Russia*, s. 14.

31 S.A. Smith, "Petrograd in 1917: the view from below", *The Workers' Revolution in Russia, 1917* içinde, haz. Daniel F. Kaiser, s. 77-8.

32 A. Wildman, *The End of the Russian Imperial Army*, s. 379-80.

33 Buna göre, Bolşeviklerin bir ara neredeyse her şeyi kaybetmişken İç Savaş kazanmaları tesadüften ibarettir! Bkz. R.V. Daniels, "The Bolshevik Gamble", s. 339.

34 M.P. Price, *Dispatches from the Revolution*, s. 31.

35 R. Pethybridge, *The Spread of the Russian Revolution*, s. 138.

36 Akt. Pethybridge, *The Spread of the Russian Revolution*, s. 172-3 ve O. Figes, "The Russian Revolution of 1917 and its Language in the Village", *Revolutionary Russia* içinde, haz. Rex A. Wade, s. 93-4.

37 V. Chernov, *The Great Russian Revolution*, s. 413-20.

38 L. Schapiro, *The Russian Revolutions of 1917*, s. 214.

39 J.L.H. Keep, *The Russian Revolution: A Study in Mass Mobilisation*, s. 95.

40 M. Melançon, "The Syntax of Soviet Power...", s. 504.

41 D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Fall of the Old Régime*, s. 173.

42 M. Melançon, "From Rhapsody to Threnody", s. 152-54.

43 Örneğin SR'lerin Şubat'tan sonra ülkenin birçok şehrindeki toplantılarında, Kurucu Meclis toplanana dek Geçici Hükümet'le devam kararı alınmıştı. Bkz. O. Radkey, *The Agrarian Foes of Bolshevism*, s. 143.

44 V.İ. Lenin, "Kurucu Meclis Seçimleri ve Proletarya Diktatörlüğü", *Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü* içinde, s. 179.

45 V.İ. Lenin, *Ne Yapmalı?*, s. 84, 117, 121 ve 128.

46 E. Wilson, *To the Finland Station.*

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - Sovyet İktidarı

1 Akt. Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 136.

2 "1 (14) Kasım 1917 tarihli MK oturumu", *The Bolsheviks and the October Revolution: Minutes*, s. 129-30 ve 134.

3 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 171-2.

4 *A.g.e.*, s. 197.

5 *A.g.e.*, s. 199.

6 Rabinowitch haklı olarak şöyle der: "Vikjel'in ilk iki tam katılımlı toplantısında ve 20 Ekim'deki 'Özel Komisyon' toplantısında Menşevikler ve SR'ler Bolşeviklerin hükümetten tamamen dışlanmalarında ısrar ederek tüm uzlaşma kapılarını kapadılar" (*Bolsheviks in Power*, s. 29).

7 Şlyapnikov resmen istifa etmese bile destek beyanında bulunmuştu. Bkz. *The Bolsheviks and the October Revolution: Minutes*, s. 142.

8 D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power*, s. 371.

9 *A.g.e.* ve Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 210.

10 A. Rabinowitch, *Bolsheviks in Power*, s. 84

11 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 362.

12 M.P. Price, *Dispatches from the Revolution*, s. 56.

13 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 242.

14 V.İ. Lenin, "İkinci Tüm-Rusya İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Kongresi'nde Toprak Sorununa İlişkin Rapor", *Sovyet İktidarı ve Dünya Devrimi* içinde, s. 17

15 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 148.

16 F. Engels, "Fransa ve Almanya'da Köylü Sorunu", Marx-Engels, *Collected Works*, cilt 27, s. 496.

17 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 337.

18 V.İ. Lenin, "Kurucu Meclis Seçimleri ve Proletarya Diktatörlüğü", *Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü* içinde, s. 179.

19 M. Dobb, *Russian Economic Development Since the Revolution*, s. 28 ve Alec Nove, *An Economic History of the USSR*, s. 45. Ayrıca bkz. S.A. Smith, *Red Petrograd*, s. 239-40.

20 Marx-Engels, *Komünist Manifesto*, s. 140.

21 V.İ. Lenin, "Left-Wing Childishness and The Petit-Bourgeois Mentality", *Collected Works*, cilt 27, s. 333.

22 W.G. Rosenberg, "Russian labor and Bolshevik power...", *The Workers' Revolution in Russia, 1917* içinde, haz. Daniel F. Kaiser, s. 110-11.

23 Thomas F. Remington, *Building Socialism in Bolshevik Russia*, s. 39. Roy Medvedev de benzer bir rakam ("850 civarında") verir, bkz. *The October Revolution*, s. 119.

24 Bkz. Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 219-20.

25 V.İ. Lenin, "Prens G.Y. Lvov'a Şükranlarımızla" ve "Kurucu

Meclis'in Başarısına Giden Yol – Basın Özgürlüğü Üzerine", *Bolşevikler Devrime Gidiyor* içinde, s. 47 ve 196.

26 K. Marx, *Kapital*, s. 232.

27 Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 300.

28 O. Radkey, *Russia Goes to the Polls*, s. 20

29 M.P. Price, *Dispatches from the Revolution*, s. 61.

30 C. Read, "The Cultural Intelligentsia", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. R. Service, s. 90.

31 Koenker ve Rosenberg, *Strikes and Revolution in Russia, 1917*, s. 20.

32 E.H. Carr, *Socialism In One Country 1924-26*, cilt 1, s. 39, vurgu bana ait.

33 V.İ. Lenin, "Birinci Tüm-Rusya Kadın İşçiler Kongresi'nde Yapılan Konuşma", *Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü* içinde, s. 203.

34 C. Read, "The Cultural Intelligentsia", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. Robert Service, s. 86-7 ve 94.

35 McDermid ve Hillyar, *Midwives of the Revolution*, s. 82-3.

36 Lenin'le birlikte Rusya'ya döndükten sonra Krupskaya da aktif bir şekilde parti işlerine atıldı. Bolşeviklerin güçlü olduğu Viborg ilçesinde hamaliye diye görülen işleri Krupskaya'nın ses etmeden üstlendiği bilinir.

37 1913'te Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nü Rusya'da başlatan isimdir. Bkz. McDermid ve Hillyar, *Midwives of the Revolution*, s. 5.

38 Bolşevikler kadınları sadece işçi olarak görmüyor, kadın sorununun özgüllükleri olduğunu kabul ederek örgütlenme çalışması yürütüyorlardı. Richard Stites Bolşeviklerin bu açıdan Menşeviklerden ayrıldığına dikkat çeker. Bkz. R. Stites, *The Women's Liberation Movement in Russia*, s. 394.

39 O. Radkey, *Russia Goes to the Polls*, s. 96.

40 *A.g.e.*, s. 48.
41 Bkz. R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 96-7.
42 O. Figes, "The Russian Revolution of 1917 and its Language in the Village", *Revolutionary Russia* içinde, haz. Rex A. Wade, s. 106.
43 Güncellenmiş oy tablosu için, bkz. O. Radkey, *Russia Goes to the Polls*, s. 18.
44 R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 102.
45 Bkz. D. Mandel, *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power*, s. 388-89. Meclisin dağıtılmasından birkaç gün önce Lenin'e suikast girişiminde bulunulmuş olması, göstericilere karşı acımasız tutumdaki temel etkenlerden biriydi.
46 Örneğin bkz. Rex A. Wade, *Bolshevik Revolution and Russian Civil War*, s. 60-1.
47 V.İ. Lenin, "Anayasal Hayaller", *Bolşevikler Devrime Gidiyor* içinde, s. 53.
48 L. Trotsky, *Lenin*, s. 119-20.
49 Bkz. Bunyan ve Fisher, *The Bolshevik Revolution 1917-1918*, s. 361.
50 Akt. A. Rabinowitch, *Bolsheviks in Power*, s. 63.
51 S. Fitzpatrick, *The Russian Revolution*, s. 66.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM - Sovyet Devrimi'nin Sorunları

1 J. Miller, "Questions on 1917", s. 255.
2 R.V. Daniels, *Red October*, s. 81.
3 Örneğin bkz. R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921*, s. 9.
4 "Marx'tan Vera Zasuliç'e Mektup", (Birinci Taslak), Mart 1881, Marx-Engels, *Kapitalizm Öncesi Ekonomi Biçimleri* içinde, s. 255.

5 W.H. Roobol, *Tsereteli*, s. 38-39.
6 L.H. Haimson (haz.), *The Mensheviks*, s. 15.
7 Knopf teknik donanımı o dönemki Rus fabrikalarından çok üstün nitelikte olan tekstil fabrikaları kurmuş büyük bir İngiliz kapitalistiydi.
8 L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 20-21.
9 E.A. Peers, "The Reign of Alfonso XIII", s. 107.
10 Ehrenburg'dan akt. S.F. Cohen, *Bukharin and the Bolshevik Revolution*, s. 10.
11 Örneğin Menşevikler daha yaz ortasında neredeyse bir hiç haline gelmişlerdi.
12 Koenker ve Rosenberg, *Strikes and Revolution in Russia, 1917*, s. 37.
13 L. Troçki, "Yol Üzerinde: Proleter Devriminin İlerleyişi Üzerine Düşünceler", Nisan 1919, *Komünist Enternasyonal'in İlk Beş Yılı*, cilt 1 içinde (yayınlanacak).
14 Akt. L. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, cilt 1, s. 293.
15 V.I. Lenin, "Bir Gazetecinin Günlüğünden. Köylüler ve İşçiler", *Bolşevikler Devrime Gidiyor* içinde, s. 138.
16 V.I. Lenin,"Mevcut Durum Üzerine Kararı Destekleyici Konuşma", *1917 Şubat Devrimi* içinde, s. 165.
17 V.I. Lenin, "Yaklaşan Felaket ve Mücadele Yolları", *Bolşevikler İktidarı Ellerinde Tutabilecekler mi?* içinde, s. 4.
18 Lenin'den aktaran L. Troçki, *Sürekli Devrim*, s. 129.
19 V.I. Lenin, "İkinci Tüm-Rusya İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Kongresi'nde Toprak Sorununa İlişkin Rapor", *Sovyet İktidarı ve Dünya Devrimi* içinde, s. 15.
20 V.I. Lenin, "Alekseyev Halkevi'ndeki Toplantıda Konuşma", *a.g.e.* içinde, s. 120.
21 Marx-Engels, *Komünist Manifesto*, s. 121.
22 V.I. Lenin, "Dördüncü Tüm-Rusya Terzi İşçileri Kongresi'nde Yapılan Konuşma", *Sovyet İktidarı ve Dünya Devrimi* içinde, s. 358.

23 *A.g.e.*, s. 358.
24 *A.g.e.*, s. 362.
25 *A.g.e.*, s. 358.
26 V.İ. Lenin, "Tüm-Rusya Merkez Yürütme Kurulu ve Moskova Sovyeti'nin Ortak Toplantısında Sunulan Dış Politika Raporu", *a.g.e.* içinde, s. 110.
27 V.İ. Lenin, "Yedinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nde Sunulan Rapor", *a.g.e.* içinde, s. 246.
28 Akt. E. H. Carr, *Bolşevik Devrimi 1917-1923*, cilt 3, s. 26.
29 W.H. Chamberlin, "Old Struggle; New Tactics", s. 4.
30 V.İ. Lenin, "Kurucu Meclis Seçimleri ve Proletarya Diktatörlüğü", *Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü* içinde, s. 182.
31 V.İ. Lenin, "Moskova Eyaleti Mahalli Yönetim Birimlerinin Yürütme Kurulu Başkanlarının Konferansı'nda Yapılan Konuşma", *Sovyet İktidarı ve Dünya Devrimi* içinde, s. 295.
32 V.İ. Lenin, "RSDİP (B) Merkez Komite Toplantısında Savaş ve Barış Üzerine Konuşmalar", *Yenilgicilik ve Enternasyonalizm* içinde, s. 215-16.
33 V.İ. Lenin, "RKP (B) Moskova Örgütü Militanlarının Toplantısında Yapılan Konuşma", *Sovyet İktidarı ve Dünya Devrimi*, içinde, s. 332.
34 V.İ. Lenin, "RKP (B) Sekizinci Tüm-Rusya Konferansı", *a.g.e.* içinde, s. 229.
35 V.İ. Lenin, "Ekonomi Konseyleri Birinci Kongresi'nde Konuşma", *Sosyalizme Geçiş Döneminde Ekonomi* içinde, s. 7.
36 E.H. Carr, *Bolşevik Devrimi 1917-1923*, cilt 3, s. 29.
37 V.İ. Lenin, "Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi İçin Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu Üzerine Taslak Tezlerin İlk Tasarısı", *Collected Works*, cilt 31, s. 148.
38 V.İ. Lenin, "RKP (B) Sekizinci Kongresi'nde Merkez Komite Raporu", *Sovyet İktidarı ve Dünya Devrimi* içinde, s. 199.
39 V.İ. Lenin, "Tüm-Rusya Merkez Yürütme Kurulu ve Mos-

kova Sovyeti'nin Ortak Toplantısında Sunulan Dış Politika Raporu", *a.g.e.* içinde, s. 108.

40 V.İ. Lenin, "Tüm Rusya MYK Oturumunda Sovyet Hükümetinin Doğrudan Görevlerine Dair Rapor", *Collected Works*, cilt 27, s. 297.

41 *A.g.e.*, s. 291-92.

42 L. Troçki, "Dünyadaki Ekonomik Kriz ve Komünist Enternasyonal'in Yeni Görevleri Üzerine Rapor", 23 Haziran 1921, *Komünist Enternasyonal'in İlk Beş Yılı*, cilt 1 içinde (yayınlanacak).

43 V.İ. Lenin, "Tüm Rusya MYK Oturumunda Sovyet Hükümetinin Doğrudan Görevlerine Dair Rapor", *Collected Works*, cilt 27, s. 298.

44 *A.g.e.*, s. 299.

45 V.İ. Lenin, "Dokuzuncu Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi", *Sosyalizme Geçiş Döneminde Ekonomi* içinde, s. 253.

46 V.İ. Lenin, "RKP(B) Moskova Örgütü Militanlarının Toplantısında Yapılan Konuşma", *Sovyet İktidarı ve Dünya Devrimi* içinde, s. 338 ve 351.

47 V.İ. Lenin, "Tüm Rusya MYK Oturumunda Sovyet Hükümetinin Doğrudan Görevlerine Dair Rapor", *Collected Works*, cilt 27, s. 300.

48 Bkz. E.H. Carr, *Bolşevik Devrimi*, cilt 3, s. 338-48 ve Richard Pipes, *Russia Under the Bolshevik Regime*, s. 424-34.

49 Bkz. F.B. Aydar, *İspanya İç Savaşı'nın İzinde*, s. 305-22, 354-73 vd.

EK 1 - RSDİP MERKEZ KOMİTESİ'NE MEKTUP - V.İ. Lenin

1 *Raboçi* (İşçi): Geçici Hükümet tarafından kapatılan *Pravda* yerine, 25 Ağustos-2 Eylül tarihleri arasında günlük yayınlanan Bolşevik Parti merkez yayın organı.

EK 2 - PETROGRAD İŞÇİ VE ASKER TEMSİLCİLERİ SOVYETİ TOPLANTISI - V.İ. Lenin

1 Devrimin ilk günü gerçekleşen bu toplantı öğleden sonra 2.35'te Devrimci Askerî Komite'nin Geçici Hükümet'in devrilmesi ve devrimin zaferi üzerine sunduğu bildiriyle açıldı. Lenin'in bildirisi ezici çoğunluğun desteğiyle kabul edildi.

Kaynakça

1974. *The Bolsheviks and the October Revolution: Minutes of the Central Committee of the Russian Social-Democratic Labour Party (Bolsheviks) August 1917-February 1918*, İng. çev. Ann Bone, Londra: Pluto Press.

Abraham, Richard. 1990. *Alexander Kerensky: The First Love of the Revolution*, Columbia University Press.

Abrosimova, T.A. 1998. "The composition of the Petersburg Committee of the RSDRP(b) in 1917", *Revolutionary Russia*, c. 11, sayı 1, s. 37-44.

Acton, Edward. 1990. *Rethinking the Russian Revolution*. Bloomsbury Academic.

Anderson, Kevin B. 2002. "A Recently Discovered Article by Erich Fromm on Trotsky and the Russian Revolution", *Science & Society*, c. 66, sayı 2 (Yaz 2002), s. 266-71.

———. 2014. *Lenin, Hegel ve Batı Marksizmi. Eleştirel Bir İnceleme*, çev. Ertan Günçiner, Yordam Kitap.

Anweiler, Oskar. 1990. *Rusya'da Sovyetler (1905-1921)*, çev. Temel Keşoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Anin, David S. 1967. "The February Revolution: A Note on the Causes of Its Defeat", *Soviet Studies*, c. 18, sayı 3 (Ocak 1967), s. 265-66.

Ascher, Abraham. 1953. "The Kornilov Affair", *The Russian Review*, c. 12, sayı 4 (Ekim 1953), s. 235-52.

———. 1965. "Pavel Axelrod: A Conflict between Jewish Loyalty and Revolutionary Dedication", *The Russian Review*, c. 24, sayı 3 (Temmuz 1965), s. 249-65.

———. 1967. "The February Revolution: Was the Collapse Inevitable?", *Soviet Studies* c. 18, sayı 4 (Nisan 1967), s. 435-57

———. 1967. "Axelrod and Kautsky", *Slavic Review*, c. 26, sayı 1 (Mart 1967), s. 94-112.

———. 1972. *Pavel Axelrod and the Development of Menshevism*, Harvard University Press.

———. 1995. "Prime Minister P. A. Stolypin and His 'Jewish' Adviser", *Journal of Contemporary History*, c. 30, sayı 3 (Temmuz 1995), s. 513-32.

Asher, Harvey. 1970. "The Kornilov Affair: A Reinterpretation", *The Russian Review*, c. 29, sayı 3 (Temmuz 1970), s. 286-300.

Atkinson, Dorothy. 1973. "The Statistics on the Russian Land Commune, 1905-1917", *Slavic Review*, c. 32, sayı 4 (Aralık 1973), s. 773-87.

———. 2011. "The zemstvo and the peasantry", *The Zemstvo in Russia An Experiment in Local Self-Government* içinde, haz. Terence Emmons ve Wayne S. Vucinich, Cambridge University Press, s. 79-132.

Avrich, Paul H. 1963. "The Bolshevik Revolution and Workers' Control in Russian Industry", *Slavic Review* c. 22, sayı 1 (Mart 1963), s. 47-63.

———. 1960. "The Short Course and the Soviet Historiography", *Political Science Quarterly* c. 75, sayı 4 (Aralık 1960), s. 539-53.

———. 1963. "Russian Factory Committees in 1917", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas Neue Folge*, c. 11, sayı 2 (Haziran 1963), s. 161-82.

———. 2006. *Russian Anarchists*, Ak Press.

Aydar, Ferit Burak. 2009. "'Devrimci Yenilgicilik': Yurtseverlik mi Enternasyonalizm mi?", V.İ. Lenin, *Yenilgicilik ve Enternasyonalizm* içinde, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı, s. vii-liv.

———. 2009. "Çeviri Üzerine Birkaç Söz", V.İ. Lenin, *Devlet ve Devrim. Marksist Devlet Öğretisi ve Proletaryanın*

Devrimdeki Görevleri içinde, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı, s. vii-x.

———. 2010. "Bana Bir Örgüt Verin... – Lenin ve *Ne Yapmalı?*", V.İ. Lenin, *Ne Yapmalı? Hareketimizin Can Alıcı Sorunları* içinde, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı, s.vii-xlviii.

———. 2010. "Sovyet İktidarının Sorunları: Devrimin Genel Masrafları", V.İ. Lenin, *Kronstadt'tan Parti İçi Muhalefete. Devrim Yazıları - 4* içinde, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı, s. vii-li.

———. 2010. "Bolşevizmin En Üst Aşaması: *'Sol' Komünizm*", V.İ. Lenin, *"Sol" Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı, s. vii-xxxv.

———. 2010. "Proletarya Diktatörlüğünde Ekonomi: Ulusal Bir Cennet mi, Savaş Dönemi Ekonomisi mi?", V.İ. Lenin, *Sosyalizme Geçiş Döneminde Ekonomi. Devrim Yazıları – 3 içinde*, çev. Ferit Burak Aydar, Agora Kitaplığı, s. ix-xlx.

———. 2011. "Ekim Devrimi: Hem Burjuva-Demokratik Devrim, Hem Sosyalist Devrim!", V.İ. Lenin, *Nisan Tezleri* içinde, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı, s. vii-xli.

———. 2011. "*Uzaktan Mektuplar* ve Lenin'in Rusya'ya Dönüşü", V.İ. Lenin, *Uzaktan Mektuplar* içinde, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı, s. ix-xxxviii.

———. 2016. "'Her zaman senin, Lenin'. Lenin'in doğum gününü kutlamak mı?", *BirGün Pazar*, 24 Nisan 2016. <http://www.birgun.net/haber-detay/her-zaman-senin-lenin-lenin-in-dogum-gununu-kutlamak-mi-109945.html>, Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2017.

———. 2016. "20. Yüzyıl Başında İspanya ve Rusya: Devrimler, Sanatçılar, Teorisyenler", *Birikim*, sayı 325 (Mayıs 2016), s. 107-12.

———. 2016. "Lenin ve *Köy Yoksullarına* – Marksizm ve Köylülük", *Mesele*, Haziran 2016.

———. 2017. *İspanya İç Savaşı'nın İzinde. Darbe, Devrim, Karşı-Devrim ve Faşizm*, İstanbul: Agora Kitaplığı.

Badayev, A.Y. 1999. *Çarlık-Dumasında Bolşevikler*, çev. Bülent Daş ve Meral Oral, Evrensel Basım Yayın.

Badcock, Sarah. 2016. "Personal and political networks in 1917: Vladimir Zenzinov and the Socialist Revolutionary Party", *Journal of Modern Russian History and Historiography*, c. 9, sayı 1, s. 133-57.

———. 2017. "The 1917 Peasant Revolutions", <https://jacobinmag.com/2017/08/1917-peasant-revolutions-russia-serfs-bolsheviks>, Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2017.

Balibar, Etienne. 1990. *Proletarya Diktatörlüğü Üzerine*, çev. M.A. Akay, İstanbul: Pencere Yayınları.

Baron, Samuel H. 1954. "Plekhanov and the Origins of Russian Marxism", *The Russian Review*, c. 13, sayı 1 (Ocak 1954), s. 38-51.

———. 1955. "The First Decade of Russian Marxism", *American Slavic and East European Review*, c. 14, sayı 3 (Ekim 1955), s. 315-30.

———. 1970. "The Weber Thesis and the Failure of Capitalist Development in 'Early Modern' Russia", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, Yeni Seri, c. 18, sayı 3 (Eylül 1970), s. 321-36.

———. 1974. "Plekhanov, Trotsky, and the Development of Soviet Historiography", *Soviet Studies*, c. 26, sayı 3 (Temmuz 1974), s. 380-95.

Basil, J. D. 1983. *The Mensheviks in the Revolution of 1917*, Columbus, Ohio: Slavica Publishers.

Bater, James H. 1990. "St. Petersburg and Moscow on the eve of revolution", *The Workers' Revolution in Russia, 1917 – The View from Below* içinde, haz. Daniel F. Kaiser, Cambridge

University Press, s. 20-58.

Bebel, August. 1996. *Kadın ve Sosyalizm*, çev. S.N. Kaya, İnter Yayınları.

Bergmann, Theodor. 1998. "Engels on Agriculture", *Science & Society* c. 62, sayı 1 (Bahar, 1998), s. 145-62.

Bettelheim, Charles. 1976. *Class Struggles in the USSR. First period: 1917-1923*, İng. çev. Brian Pearce. New York ve Londra: Monthly Review Press.

Binh, Pham. 2012. "Mangling the party: Tony Cliff's Lenin", <http://links.org.au/node/2710>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2017.

Blanc Eric. 2016. "The roots of 1917: Kautsky, the state, and revolution in Imperial Russia", <https://johnriddell.wordpress.com/2016/10/13/the-roots-of-1917-kautsky-the-state-and-revolution-in-imperial-russia/>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2017.

———. 2017. "Before Lenin: Bolshevik theory and practice in February 1917 revisited" <http://www.historicalmaterialism.org/blog/before-lenin-bolshevik-theory-and-practice-february-1917-revisited/>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2017.

———. 2017. "A revolutionary line of march: 'Old Bolshevism' in early 1917 re-examined", <https://johnriddell.wordpress.com/2017/04/02/a-revolutionary-line-of-march-old-bolshevism-in-early-1917-re-examined/>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2017.

Brooks, Jeffrey ve Georgiy Chernyavskiy. 2007. *Lenin and the Making of the Soviet state: A Brief History with Documents*, Boston: Bedford/St. Martin's.

Brovkin, Vladimir. 1985. "Politics, Not Economics Was the Key", *Slavic Review,* c. 44, sayı 2 (Yaz 1985), s. 244-50.

Browder, Robert Paul. 1970. "Alexander Fedorovich Kerensky: 1881-1970", *The Russian Review*, c. 29, sayı 4 (Ekim 1970), s. 484-87.

Bobrovskaya, Cecilia. 1934. *Twenty years in underground Russia: memoirs of a rank-and-file Bolshevik*, <https://www.marxists.org/archive/bobrovskaya/twenty-years/index.htm>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

Bonnell, Victoria E. 1983. *Roots of Rebellion: Workers' Politics and Organizations in St. Petersburg and. Moscow, 1900-1914*, Berkeley: University of California Press.

———. 1984. "Rethinking the Role of Workers in the Revolutions of 1917", *International Labor and Working-Class History*, sayı 26 (Güz, 1984), s. 53-64.

Boniece, Sally A. 2004. "'Don Quixotes of the Revolution'?: The Left SRs as a Mass Political Movement", *Kritika: Explorations in Russian & Eurasian History*, c. 5 sayı 1, s. 185-94.

Borkenau, Franz. 1962. *World Communism. A History of the Communist International*, Önsöz: Raymond Aron, The University of Michigan Press.

Boyd, John R. 1968. "The Origins of Order no. I", *Soviet Studies* c. 19, sayı 3 (Ocak 1968), s. 359-72.

Brinton, Maurice. 1990. *Bolşevikler ve İşçi Denetimi. 1917'den 1921'e Devlet ve Karşı Devrim*, çev. Necmi Erdoğan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Brovkin, Vladimir. 1985. "Politics, Not Economics Was the Key", *Slavic Review*, c. 44, sayı 2 (Yaz 1985), s. 244-50.

Buharin, Nikolay. 2005. *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi*, çev. Uğur Selçuk Akalın, İstnbul: Bağlam Yayınları.

Bunyan, James ve H.H. Fisher. 1934. *The Bolshevik Revolution 1917-1918. Documents and Materials*. Stanford University Press.

Burdzhalov, E.N. 1987. *Russia's Second Revolution. The February 1917 Uprising in Petrograd*. İng. çev. ve haz. Donald J. Raleigh, Indiana University Press.

———. 1987. "Revolution in Moscow", *Soviet Studies in*

History c. 26, sayı 1, s. 10-100.

Cadiot, Juliette. 2005. "Searching for Nationality: Statistics and National Categories at the End of the Russian Empire (1897-1917)", *The Russian Review*, c. 64, sayı 3 (Temmuz, 2005), s. 440-55.

Carr, E. H. 1958. "The Origin and Status of the Cheka", *Soviet Studies*, c. 10, sayı 1 (Temmuz 1958), s. 1-11.

———. 1970. *Socialism In One Country 1924-26*, cilt 1, Pelican Books.

———. 1989. *Bolşevik Devrimi 1917-1923*, cilt 1, çev. Orhan Suda, İstanbul: Metis Yayınları.

———. 1998. *Bolşevik Devrimi 1917-1923* cilt 2, çev. Orhan Suda, İstanbul: Metis Yayınları.

———. 2004. *Bolşevik Devrimi 1917-1923*, cilt 3, çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.

———. 2004. *The Russian revolution: from Lenin to Stalin, 1917-1929*, Önsöz R.W. Davies, New York: Palgrave Macmillan.

———. 2007. *1917 Öncesi ve Sonrası*, çev. Begüm Adalet, İstanbul: Birikim Yayınları.

———. 2010. *Yirmi Yıl Krizi (1919-1939)*, çev. Can Cemgil, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Carr, Edward Hallett ve R.W. Davies. 1970. *Foundations of a Planned Economy 1926-1929*, 2 cilt, Macmillan.

Chamberlin, William Henry. 1944. "Russia After the War", *Russian Review* c. 3, sayı 2 (Bahar 1844), s. 3-9.

———. 1956. "Seven Phases of Soviet Foreign Policy", *Russian Review* c. 15, sayı 2 (Nisan 1956), s. 77-84.

———. 1960. "Old Struggle; New Tactics", *Russian Review*, c. 19, sayı 1 (Ocak 1960), s. 3-9.

———. 1967. *The Russian Revolution, Volume I: 1917-1918: From the Overthrow of the Tsar to the Assumption of Power by the Bolsheviks*, Princeton University Press.

———. 1967. "The Short Life of Russian Liberalism", *The Russian Review* c. 26, sayı 2 (Nisan 1967), s. 144-52.

Channon, John. 1988. "The Bolsheviks and the Peasantry: The Land Question during the First Eight Months of Soviet Rule", *The Slavonic and East European Review*, c. 66, sayı 4 (Ekim 1988), s. 593-624.

———. 1992. "The peasantry in the revolutions of 1917", *Revolution in Russia: Reassessments of 1917* içinde, haz. Edith Rogovin Frankel, Jonathan Frankel ve Baruch Knei-Paz, s. 105-130.

———. 1992. "The Landowners", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. Robert Service, MacMillan Press, s. 120-46.

Chase, William ve J. Arch Getty. 1978. "The Moscow Bolshevik Cadres of 1917: A Prosopographic Analysis", *Russian History* c. 5, sayı 1 (1978), s. 84-105.

Chernov, Victor. 1936. *The Great Russian Revolution*, İng. çev. ve kısaltan Philip E. Mosley, New Haven: Yale University Press.

Clements, Barbara Evans. 1973. "Emancipation Through Communism: The Ideology of A. M. Kollontai", *Slavic Review*, c. 32, sayı 2 (Haziran 1973), s. 323-38.

———. 1982. "Working-Class and Peasant Women in the Russian Revolution, 1917-1923", *Signs*, c. 8, sayı 2 (Kış 1982), s. 215-35.

Cohen, Stephen F. 1970. "Bukharin, Lenin and the Theoretical Foundations of Bolshevism", *Soviet Studies*, c. 21, sayı 4 (Nisan 1970), s. 436-57.

———. 1975. *Bukharin and the Bolshevik Revolution. A Political Biography, 1888-1938*, New York: Vintage Books.

Collins, D.N. 1972. "A Note on the Numerical Strength of the Russian Red Guard in October 1917", *Soviet Studies* c. 24, sayı 2 (Ekim 1972), s. 270-80.

———. 1974. "General Kornilov and the Land of Kashgar: A Note", *Soviet Studies* c. 26, sayı 2 (Nisan 1974), s. 274-75.

Colton, Joel. 1953. "Léon Blum and the French Socialists as a Government Party", *The Journal of Politics*, c. 15, sayı 4 (Kasım 1953), s. 517-43.

Concheiro, Elvira. 1998. "A Century after His Death: Friedrich Engels and the Concept of Political Parties", *Science & Society* c. 62, sayı 1, Friedrich Engels: A Critical Centenary Appreciation (Bahar 1998), s. 163-80.

Coquin, François-Xavier. Tarihsiz. *1917 Rus Devrimi*, çev. Attila Tokatlı, İzlem Yayınları.

Daniels, Robert V. 1953. "The State and Revolution: A Case Study in the Genesis and Transformation of Communist Ideology", *American Slavic and East European Review*, c. 12, sayı 1 (Şubat 1953), s. 22-43.

———. 1961. "Intellectuals and the Russian Revolution", *American Slavic and East European Review*, c. 20, sayı 2 (Nisan 1961), s. 270-78.

———. 1967. *Red October: The Bolshevik Revolution*, Charles Scribner's Sons.

———. 1967. "Soviet Historians Prepare for the Fiftieth", *Slavic Review*, c. 26, sayı 1 (Mart 1967), s. 113-18.

———. 1967. "The Bolshevik Gamble", *The Russian Review*, c. 26, sayı 4 (Ekim 1967), s. 331-40.

———. 2000. "Revolution, Modernization and the Paradox of Twentieth-Century Russia", *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes* c. 42, sayı 3 (Eylül 2000), s. 249-68.

Day, Richard B. ve Daniel Gaiado (haz.). 2009. *Witnesses to Permanent Revolution: The Documentary Record*, Leiden ve Boston: Brill.

Degras, Jane (haz.). 1956. *The Communist International 1919-1943. Documents: Volume I, 1919-22*, Londra: Oxford

University Press.
———. 1956. *The Communist International 1919-1943. Documents: Volume II, 1923-1928*, Londra: Oxford University Press.
———. 1965. *The Communist International 1919-1943: Documents: Volume III, 1929-1943*, Londra: Oxford University Press.
Deutscher, Isaac. 1952. "The French Revolution and the Russian Revolution: Some Suggestive Analogies", *World Politics*, c. 4, sayı 3 (Nisan 1952), s. 369-81.
———. 1967. *The Unfinished Revolution. Russia 1917-1967*, Oxford University Press.
———. 1970. *Troçki: Silahsız Sosyalist*, çev. Rasih Güren, Ağaoğlu Yayınları.
———. 1990. *Stalin. Bir Devrimcinin Hayatı*, 2 cilt, çev. Selahattin Hilav, Sosyal Yayınları.
———. 1990. *Tarihin İronileri. Stalin'den Brejnev'e Sovyetler Birliği*, çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Belge Yayınları.
Demirkan, Tarık (haz.). 1989. *Devrim Devrim Diye Diye*, Amaç Yayınları.
D'Encausse, Hélène Carrère. 2002. *Lenin*, çev. Ali Cevat Akkoyunlu, İstanbul: Doğan Kitap.
Dobb, Maurice. 1965. *Russian Economic Development Since the Revolution*, Routledge.
Doctorow, Gilbert S. 1975. "The Government Program of 17 October 1905", *The Russian Review* c. 34, sayı 2 (Nisan 1975), s. 123-36.
Draper, Hal. 1990. *Proletarya Diktatörlüğü Tartışması. Marx'tan Lenin'e*, çev. Osman Akınhay, İstanbul: Belge Yayınları.
Dukes, Paul. 1979. *October and the World: Perspectives on the Russian Revolution*, The Macmillan Press Ltd.
Dunn, Bill ve Hugo Radice (haz.) 2006. *100 Years of Permanent Revolution. Results and Prospects*, Pluto Press.

Ehrenberg John R. 1979. "Lenin and the Politics of Organization", *Science & Society*, c. 43, sayı 1 (Bahar 1979), s. 70-86.

———. 1980. "Making the Turn: The Political Roots of Lenin's Theory of the Party Press", *Studies in Soviet Thought*, c. 21, sayı 2 (Mayıs 1980), s. 119-39.

———. 1983. "Communists and Proletarians: Lenin on Consciousness and Spontaneity", *Studies in Soviet Thought* c. 25, sayı 4 (Mayıs 1983), s. 285-306.

Elkin, Boris. 1960. "The Russian Intelligentsia on the Eve of the Revolution", *Daedalus* c. 89, sayı 3, The Russian Intelligentsia (Yaz 1960), s. 472-86.

———. 1964. "The Kerensky Government and Its Fate", *Slavic Review*, c. 23, sayı 4 (Aralık 1964), s. 717-36.

———. 1966. "Further Notes on the Policies of the Kerensky Government", *Slavic Review*, c. 25, sayı 2 (Haziran 1966), s. 323-32.

Elleinstein, Jean. 1986. *Devrimlerin Devrimi*, çev. Kerem Kurtgözü, Ankara: Başak Yayınlar.

Elwood, Carter. 1966. "Lenin and the Social Democratic Schools for Underground Party Workers, 1909-11", *Political Science Quarterly*, c. 81, sayı 3 (Eylül 1966), s. 370-91.

———. 1972. "Lenin and Pravda, 1912-1914", *Slavic Review*, c. 31, sayı 2 (Haziran 1972), s. 355-80.

———. 2011. *The Non-Geometric Lenin: Essays on the Development of the Bolshevik Party 1910-1914*, Anthem Press.

Engels, Friedrich. 1979. *Engels, "Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm", Marx-Engels Seçme Yapıtlar*, c. III içinde, çev. Öner Ünalan, Ankara: Sol Yayınları, s. 115-81.

———. 2011. "Otorite Üzerine", <http://www.militan.net/?p=1994>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

Engelstein, Laura. 2011. "New Thinking about the Old Empire: Post-Soviet Reflections", *The Russian Review*, c. 60, sayı 4 (Ekim 2001), s. 487-96.

Evans, Alfred B. 1987. "Rereading Lenin's State and Revolution", *Slavic Review*, c. 46, sayı 1 (Bahar 1987), s. 1-19.

Evtuhov, Catherine. 1991. "The Church in the Russian Revolution: Arguments for and against Restoring the Patriarchate at the Church Council of 1917-1918", *Slavic Review*, c. 50, sayı 3 (Güz 1991), s. 497-511.

Ezergailis, Andrew. "A German Leaflet on Fraternisation, April, 1917", The *Slavonic and East European Review*, c. 48, sayı 113 (Ekim 1970), s. 598-99.

———. 1974. *The 1917 Revolution in Latvia*, Columbia University Press.

Fainsod, Merle. 1953. *How Russia is Ruled*, Cambridge: Harvard University Press.

Faulkner, Neil. 2017. *A People's History of The Russian Revolution*, Pluto Press.

Feldman, Robert S. 1968. "The Russian General Staff and the June 1917 Offensive", *Soviet Studies*, c. 19, sayı 4 (Nisan 1968), s. 526-43.

Ferro, Marc. 1971. "Le soldat russe en 1917: Indiscipline, patriotisme, pacifisme et révolution", *Annales. Histoire, Sciences Sociales* içinde, 26. yıl, sayı 1 (1971), s. 14-39.

———. 1972. *The Russian Revolution of February 1917*, İng. çev. J.L. Richards, Prentice-Hall, Inc.

———. 1985. *The Bolshevik Revolution. A Social History of the Russian Revolution*, İng. çev. Norman Stone, Routledge & Kegan Paul.

Figes, Orlando. 1996. *A People's Tragedy. The Russian Revolution 1891-1924*, Londra: Pimlico.

———. 2004. "The Russian Revolution of 1917 and its

Language in the Village", *Revolutionary Russia: New Approaches to the Russian Revolution of 1917* içinde, haz. Rex A. Wade, New York ve Londra: Routledge, s. 91-118.

Fitzpatrick, Sheila. 1988. "Reply to Suny and Orlovsky", *Slavic Review*, c. 47, sayı 4 (Kış 1988), s. 624-26.

———. 2001. *The Russian Revolution*, Oxford University Press.

———. 2007. "Revisionism in Soviet History", *History and Theory*, c. 46, sayı 4, (Aralık 2007), s. 77-91.

Fitzpatrick, Sheila, Alexander Rabinowitch ve Richard Stites (haz.). 1991. *Russian in the Era of NEP. Explorations in Soviet Society and Culture*, Bloomington ve Indianapolis: Indiana University Press.

Flenley, Paul. 1991. "Industrial relations and the economic crisis of 1917", *Revolutionary Russia*, c. 4, sayı 2, s. 184-209.

Florinsky, Michael T. 1961. *The End of the Russian Empire*. New York: Collier Macmillan Ltd.

———. 2012. "Nicholas II and Stolypin's Cabinet", *Russian Studies in History*, c. 50, sayı 4, Bahar 2012, s. 33-43.

Frank, Peter ve B. C. Kirkham. 1969. "The Revival of Pravda in 1917", *Soviet Studies*, c. 20, sayı 3 (Ocak 1969), s. 366-68.

Frankel, Edith Rogovin, Jonathan Frankel ve Baruch Knei-Paz. (haz.) 1992. *Revolution in Russia: Reassessments of 1917*, Cambridge University Press.

Frankel, Jonathan. 1966. "Party Genealogy and the Soviet Historians (1920-1938)", *Slavic Review*, c. 25, sayı 4 (Aralık 1966), s. 563-603.

———. 1969. "Lenin's Doctrinal Revolution of April 1917", *Journal of Contemporary History*, c. 4, sayı 2 (Nisan 1969), s. 117-42.

Galai, Shmuel. 2007. "The impact of the Vyborg manifesto on the fortunes of the Kadet Party", *Revolutionary Russia*, c.

20, sayı 2, s. 187-224.

———. 2010. "The Kadets in the Second Duma", *Revolutionary Russia*, c. 23, sayı 1, s. 1-28.

Galili y Garcia, Ziva. 1982. "The Origins of Revolutionary Defensism: I. G. Tsereteli and the 'Siberian Zimmerwaldists'", *Slavic Review*, c. 41, sayı 3 (Güz 1982), s. 454-76.

———. 1985. "Workers, Industrialists, and Mensheviks: Labor Relations and the Question of Power in the Early Stages of the Russian Revolution", *The Russian Review*, c. 44, sayı 3 (Temmuz 1985), s. 239-69.

———. 1990. "Women and the Russan Revolution", *Dialectical Anthropology*, c. 15, sayı 2/3 (1990), s. 119-27.

———. 1989. *The Menshevik Leaders in the Russian Revolution: Social Realities and Political Strategies*, Princeton University Press.

Gankin, Olga Hess ve H. H. Fisher. 1976. *The Bolsheviks and the World War. The Origin of the Third International*, Stanford, California: Stanford University Press.

Gavroeva, Ekaterina ve John Yates. 2017. "M. V. Rodzianko and Prince G. E. L'vov (Spring and Summer 1917)", *Revolutionary Russia*, c. 30, sayı 1, s. 35-54.

Getzler, Israel. 1966. "Lenin's Conception of Revolution As Civil War", *The Slavonic and East European Review*, c. 74, sayı 3 (Temmuz 1996), s. 464-72.

———. 1992. "Soviets as agents of democratisation", *Revolution in Russia: Reassessments of 1917* içinde, haz. Edith Rogovin Frankel, Jonathan Frankel ve Baruch Knei-Paz, s. 17-33.

———. 1992. "The Bolshevik onslaught on the non-party 'political profile' of the Petersburg soviet of workers' deputies October-November 1905", *Revolutionary Russia*, c. 5, sayı 2, s. 123-46.

———. 1994. "Iulii Martov, the Leader Who Lost His Party in 1917: A Second Look at Martov on the 70th Anniversary of His Death", *The Slavonic and East European Review*, c. 72, sayı 3 (Temmuz 1994), s. 424-39.

———. 2002. *Kronstadt 1917-1921. The Fate of a Soviet Democracy*, Cambridge University Press.

Gleason, William E. 1976. "The All-Russian Union of Towns and the Politics of Urban Reform in Tsarist Russia", *The Russian Review* c. 35, sayı 3 (Temmuz 1976), s. 290-302.

———. 1983. "Alexander Guchkov and the End of the Russian Empire", *Transactions of the American Philosophical Society*, c. 73, sayı 3 (1983), s. 1-90.

Gramsci, Antonio. 1971. *Selections from the Prison Notebooks*, New York: International Publishers.

Gill, Graeme J. 1978. "The Mainsprings of Peasant Action in 1917", *Soviet Studies*, c. 30, sayı 1 (Ocak 1978), s. 63-86.

———. 1979. *Peasants and Government in the Russian Revolution*, The MacMillan Press.

Guthier, Steven L. 1979. "The Popular Base of Ukrainian Nationalism in 1917", *Slavic Review*, c. 38, sayı 1 (Mart 1979), s. 30-47.

Haimson, Leopold. 1964. "The Problem of Social Stability in Urban Russia, 1905-1917 (Part One)", *Slavic Review* c. 23, sayı 4 (Aralık 1964), s. 619-42.

———. 1965. "The Problem of Social Stability in Urban Russia, 1905-1917 (Part Two)", *Slavic Review*, c. 24, sayı 1 (Mart 1965), s. 1-22.

———. 1966. *The Russian Marxists and the Origins of Bolshevism*, Beacon Press.

———. (haz.), 1974. *The Mensheviks: From the Revolution of 1917 to the Second World War*, İng. çev. Gertrude Vakar, Chicago ve Londra: University of Chicago Press.

———. 1979. "The Mensheviks after the October Revolution:

Part I", *The Russian Review*, c. 38, sayı 4 (Ekim 1979), s. 456-73.

———. 1980. "The Mensheviks after the October Revolution Part II: The Extraordinary Party Congress", *The Russian Review*, c. 39, sayı 2 (Nisan 1980), s. 181-207.

———. 1980. "The Mensheviks after the October Revolution Part III: The Constituent Assembly Meets", *The Russian Review*, c. 39, sayı 4 (Ekim 1980), s. 462-83.

———. 1988. "The Problem of Social Identities in Early Twentieth Century Russia: Observations on the Commentaries by Alfred Rieber and William Rosenberg", *Slavic Review*, c. 47, sayı 3 (Güz 1988), s. 512-17.

———. 1990. "Dual Polarization in Urban Russia, 1905-1917", *The Russian Revolution and Bolshevik Victory* içinde, haz. Ronald Suny ve Arthur Adams, 3. Baskı, D.C. Heath and Company, s. 26-50.

———. 2000. "'The Problem of Political and Social Stability in Urban Russia on the Eve of War and Revolution' Revisited", *Slavic Review*, c. 59, sayı 4 (Kış 2000), s. 848-75.

———. 2004. "Lenin's Revolutionary Career Revisited: Some Observations on Recent Discussions". *Kritika: Explorations in Russian & Eurasian History*, c. 5 sayı 1 (Kış 2004), s. 55-80.

Hasegawa, Tsuyoshi. 1973. "The Formation of the Militia in the February Revolution: An Aspect of the Origins of Dual Power", *Slavic Review*, c. 32, sayı 2 (Haziran 1973), s. 303-22.

———. 1972. "The Problem of Power in the February Revolution of 1917 in Russia", *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes*, c. 14, sayı 4 (Kış 1972), s. 611-33.

———. 1976. "Rodzianko and the Grand Dukes' Manifesto

of 1 March 1917", *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes*, c. 18, sayı 2 (Haziran 1976), s. 154-67.

———. 1977. "The Bolsheviks and the Formation of the Petrograd Soviet in the February Revolution", *Soviet Studies*, c. 29, sayı 1 (Ocak 1977), s. 86-107.

———. 1981. *The February Revolution: Petrograd,1917*, Seattle: University of Washington Press.

———. 2004. "Crime, Police, and Mob Justice in Petrograd", *Revolutionary Russia: New Approaches to the Russian Revolution of 1917* içinde, haz. Rex A. Wade, New York ve Londra: Routledge.

Heald, Edward T. ve Warren B. Walsh. 1947. "Documents: Petrograd, March-July, 1917. The Letters of Edward T. Heald", *The American Slavic and East European Review* c. 6, sayı 1/2 (Mayıs 1947), s. 116-57.

Hedlin, Myron W. 1975. "Zinoviev's Revolutionary Tactics in 1917", *Slavic Review*, c. 34, sayı 1 (Mart 1975), s. 19-43.

Heenan, Louise E. 1987. *Russian Democracy's Fatal Blunder: The Summer Offensive of 1917*, New York: Praeger Publishers.

Hickey, Michael C. 2004. "The Rise and Fall of Smolensk's Moderate Socialists. The politics of class and the rhetoric of crisis in 1917", *Revolutionary Russia: New Approaches to the Russian Revolution of 1917* içinde, haz. Rex A. Wade, New York ve Londra: Routledge, s. 159-86.

Hickey, Michael C. 1996. "Urban Zemliachestva and Rural Revolution: Petrograd and the Smolensk Countryside in 1917", *The Soviet and Post-Soviet Review*, c. 23, sayı 1, s 143-59.

———. 1996. "Discourses of Public Identity and Liberalism in the February Revolution: Smolensk, Spring 1917", *The Russian Review*, c. 55, sayı 4 (Ekim 1996), s. 615-37.

———. 1998. "Revolution on the Jewish Street: Smolensk,

1917", *Journal of Social History*, c. 31, sayı 4 (Yaz 1998), s. 823-50.

Hilferding, Rudolf. 1995. *Finans Kapital*, çev. Yılmaz Öner, İstanbul: Belge Yayınları.

Hill. Christopher. 1994. *Lenin ve Rus Devrimi*, çev. Aziz Erinç, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Himmer, Robert. 2001. "First impressions matter: Stalin's initial encounter with Lenin, Tammerfors 1905", *Revolutionary Russia*, c. 14, sayı 2, s. 73-84.

Hogan, Heather. 1982. "Conciliation Boards in Revolutionary Petrograd: Aspects of the Crisis of Labor-Management Relations in 1917", *Russian History*, c. 9, sayı 1, s. 49- 66.

Holquist, Peter. 2002. *Making War, Forging Revolution: Russia's Continuum of Crisis, 1914-1921*, Harvard University Press.

Immonen, Hannu. 2017. "Viktor Chernov in 1917: A Reappraisal", *Revolutionary Russia*, c. 30, sayı 1, s. 55-77.

Jääts, Indrek. 2009. "The Komi, Ethnic Stereotypes, and Nationalities Policy in Late Imperial Russia", *The Russian Review*, c. 68, sayı 2 (Nisan 2009), s. 199-220.

Jones, Stephen. 1992. "The Non-Russian Nationalities", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. Robert Service, MacMillan Press, s. 35-63.

Kagarlitski, Boris. 1991. *Düşünen Sazlık. 1917'den Günümüze Sovyet Devleti ve Entelektüeller*, çev. Osman Akınhay, İstanbul: Metis Yayınları.

Kaiser, Daniel F. (haz.). 1990. *The Workers' Revolution in Russia, 1917 – The View from Below, Cambridge* University Press.

Kaplan, Vera. 2010. "From Soslovie to Voluntary Associations: New patterns of collective identities in late Imperial Russia", *Cahiers du Monde russe*, c. 51, sayı 2/3 (Nisan-Eylül 2010), s. 369-96.

Karpovich, Michael. 1930. "The Russian Revolution of 1917", *The Journal of Modern History* c. 2, sayı 2 (Haziran 1930),

s. 258-80.
Katkov, George. 1967. *Russia 1917. The February Revolution*, New York: Harper & Row.
Kautsky, Karl. 1902. *The Social Revolution*, <https://www.marxists.org/archive/kautsky/1902/socrev/index.htm>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.
———. 1907. *Socialism and Colonial Policy*, <https://www.marxists.org/archive/kautsky/1907/colonial/index.htm>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.
———. 1909. *The Road to Power*, <https://www.marxists.org/archive/kautsky/1909/power/index.htm>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.
———. 1911. *The Capitalist Class*, <https://www.marxists.org/archive/kautsky/1911/cap-class/index.htm>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.
———. 1919. *Terrorism and Communism A Contribution to the Natural History of Revolution*, <https://www.marxists.org/archive/kautsky/1919/terrcomm/index.htm>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.
———. 1964. *The Dictatorship of the Proletariat*, Sunuş John H. Kautsky, İng. çev. H.J. Stenning, Ann Arbor: University of Michigan Press.
———. 2006. *Thomas More ve Ütopyası*, çev. Oğuz Özügül, İstanbul: Pencere Yayınları.
———. 2014. *Bolshevism at a Deadlock*, İng. çev. B. Pritchard, Routledge.
Keep, John L.H. 1966. *The Rise of Social-Democracy in Russia*, Oxford: Clarendon Press.
———. 1967. "Lenin as Tactician", *Lenin. The Man, The Theorist, The Leader: A Reappraisal* içinde, haz. Leonard Schapiro ve Peter Reddaway.
———. 1968. "1917: The Tyranny of Paris over Petrograd", *Soviet Studies* c. 20, sayı 1 (Temmuz 1968), s. 22-35.

———. 1970. "The Muscovite Élite and the Approach to Pluralism", *The Slavonic and East European Review*, c. 48, sayı 111 (Nisan 1970), s. 201-31.

———. 1971. "Lenin's Letters As a Historical Source", *The Russian Review*, c. 30, sayı 1 (Ocak 1971), s. 33-42.

———. 1976, *The Russian Revolution: A Study in Mass Mobilisation*, Londra: Weidenfeld & Nicolson.

———. 1977. "The Agrarian Revolution of 1917-1918 in Soviet Historiography", *The Russian Review*, c. 36, sayı 4 (Ekim 1977), s. 405-23.

———. 1989. "Reconstructing Soviet History: A New 'Great Turn'?", *Studies in Soviet Thought*, c. 38, sayı 2 (Ağustos 1989), s. 117-45.

Kenez, Peter. 1972. "Russian Officer Corps before the Revolution: The Military Mind", *The Russian Review*, c. 31, sayı 3 (Temmuz 1972), s. 226-36.

King, Francis. 1996. "Between Bolshevism and Menshevism: The social-democrat internationalists in the Russian revolution", *Revolutionary Russia*, c. 9, sayı 1, s. 1-18.

Knight, Amy. 1979. "Female Terrorists in the Russian Socialist Revolutionary Party", *The Russian Review*, c. 38, sayı 2 (Nisan 1979), s. 139-59.

Kocabaşoğlu Uygur ve Metin Berge. 2006. *Bolşevik İhtilâli ve Osmanlılar*, İletişim Yayınları.

Kochan, Lionel. 1967. "Kadet Policy in 1917 and the Constituent Assembly", *The Slavonic and East European Review*, c. 45, sayı 104 (Ocak 1967), s. 183-92.

———. 1986. *Russia in Revolution*, Paladin Grafton Books.

Koenker, Diane P. 1978. "The Evolution of Party Consciousness in 1917: The Case of the Moscow Workers", *Soviet Studies*, c. 30, sayı 1 (Ocak 1978), s. 38-62.

———. 1981. *Moscow Workers and the 1917 Revolution*, Princeton University Press.

———. 1982. "Collective Action and Collective Violence in the Russian Labor Movement", *Slavic Review*, c. 41, sayı 3 (Güz 1982), s. 443-48.

———. 1985. "Urbanization and Deurbanization in the Russian Revolution and Civil War", *The Journal of Modern History*, c. 57, sayı 3 (Eylül 1985), s. 424-50.

Koenker, Diane P. ve William G. Rosenberg, 1989. *Strikes and Revolution in Russia, 1917*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Koenker, Diane P. William G. Rosenberg ve R.G. Suny (haz.) 1989. *Party, State, and Society in the Russian Civil War. Explorations in the Russian Civil War*, Bloomington ve Indianapolis: Indiana University Press.

Kollontai, Alexandra. [Aleksandra Kollontay] 1917. "Lenin at Smolny", <https://www.marxists.org/archive/kollonta/1917/lenin-smolny.htm>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

———. 1980. *Selected Writings*, haz. ve Sunuş Alix Holt, W.W. Norton & Company.

———. 1991. *Rusya'da İşçi Muhalefeti*, çev. Haldun Karyol ve Süleyman Özçiftçi, İstanbul: Belge Yayınları.

———. 1992. *Özgür Bir Kadın Komünistin Otobiyografisi*, çev. Nesrin Oral, İstanbul: Belge Yayınları.

Kolonitskii, Boris Ivanovich. 2004. "'Democracy' in the Political Consciousness of the February Revolution", *Revolutionary Russia: New Approaches to the Russian Revolution of 1917* içinde, haz. Rex A. Wade, New York ve Londra: Routledge, s. 75-90.

Kowalski, Ronald. 1998. "'Fellow travellers' or revolutionary dreamers? The left social revolutionaries after 1917", *Revolutionary Russia*, c. 11, sayı 2, s. 1-31.

———. 2005. *The Russian Revolution 1917-1921*, Londra ve New York: Routledge.

Kreindler, Isabelle. 1977. "A Neglected Source of Lenin's Nationality Policy", *Slavic Review*, c. 36, sayı 1 (Mart 1977), s. 86-100.

Kropotkin, Pyotr A. 2015. *Bir Devrimcinin Anıları*, çev. Mazlum Beyhan, İstanbul: Agora Kitaplığı.

Kruşçev, N.S. 1991. *XX. Kongre Gizli Raporu. Kişi Kültüne Karşı*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Pencere Yayınları.

Krylova, Anna. 2003. "Beyond the Spontaneity-Consciousness Paradigm: 'Class Instinct' as a Promising Category of Historical Analysis", *Slavic Review*, c. 62, sayı 1 (Bahar 2003), s. 1-23.

Krupskaya, N.K. 1975. *Lenin'den Anılar – 1*, çev. M.Ş., Ankara: Odak Yayınları.

———. 1974. *Lenin'den Anılar – 2*, çev. A.B., Ankara: Odak Yayınları.

———. 1974. *Lenin'den Anılar – 3*, çev. M.Ş., Ankara: Odak Yayınları.

Klymasz, Robert B. 1980. "V. D. Bonch-Bruevich and the Lenin Connection in New World Folkloristics", *The Journal of American Folklore*, c. 93, sayı 369 (Temmuz-Eylül 1980), s. 317-24.

Le Blanc, Paul. 2012. "The Lenin wars: Over a Cliff with Lars Lih", <http://links.org.au/node/2752>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

———. 2012. "The birth of the Bolshevik party in 1912", <http://links.org.au/node/2832>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

———. 2012. "1912 and 2012", <http://links.org.au/node/2812>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

Lenin, V.İ. 1977. *Collected Works*, 45 cilt, Moskova: Progress Publishers.

———. 2009. *Devlet ve Devrim. Marksist Devlet Öğretisi ve Proletaryanın Devrimdeki Görevleri*, çev. Ferit Burak Aydar,

İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2009. *Yenilgicilik ve Enternasyonalizm*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2009. *Emperyalizm. Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2010. *Ne Yapmalı? Hareketimizin Can Alıcı Sorunları*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2010. *Sovyet İktidarı ve Dünya Devrimi. Devrim Yazıları – 1*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2010. *Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü. Devrim Yazıları – 2*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2010. *Sosyalizme Geçiş Döneminde Ekonomi. Devrim Yazıları – 3*, çev. Ferit Burak Aydar, Agora Kitaplığı.
———. 2010. *Kronstadt'tan Parti İçi Muhalefete. Devrim Yazıları – 4*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2010. *"Sol" Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2011. *Proleter Devrimi ve Dönek Kautsky*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2011. *Komintern. Dünya Devriminin Partisi*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2011. *Nisan Tezleri*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2011. *Uzaktan Mektuplar*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2011. *Proleter Devrimi ve Dönek Kautsky*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2011.
———. 2012. *Ulusların Kaderlerini Kendilerinin Tayin Hakkı*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2012. *1917 Şubat Devrimi. 1917 Yazıları – 1*, çev.

Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı, s. 130-33.
———. 2013. *Bütün İktidar Sovyetlere. 1917 Yazıları – 2*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2013. *Bolşevikler Devrime Gidiyor. 1917 Yazıları – 3*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2013. *Köy Yoksullarına – Sosyalistler Ne İster?*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2014. *Emperyalist Ekonomizm – Marksizmin Bir Karikatürü*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2014. "Yaklaşan Felaket ve Mücadele Yolları", *Bolşevikler İktidarı Ellerinde Tutabilecekler mi?* içinde, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı, s. 1-60.
———. 2015. *Nereden Başlamalı. İskra Yazıları 1*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2015. *Devrimci Maceracılık. İskra Yazıları 2*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
———. 2017 (yayınlanacak). *Genç Lenin. Program Metinleri*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı.
Lenin, V.İ. ve Maksim Gorki. 1974. *Belgelerle Bir Devrim Tarihi. (Anılar Mektuplar)*, çev. Suha Öncü, İstanbul: Suha Yayınları.
Lewin, Moshe. 1985. *The Making of the Soviet System: Essays in the Social History of Interwar Russia*, Londra: Pantheon Books.
———. 1992. *Lenin'in Son Mücadelesi*, çev. Seyfi Öngider, İstanbul: Mer Yayınları.
———. 2009. *Sovyet Yüzyılı*, çev. Renan Akman, İstanbul: İletişim Yayınları.
Lee, Stephen. 2003. *Lenin and Revolutionary Russia*, Londra ve New York: Routledge.
Liebich, Andre. 1999. "Martov's last testament", *Revolutionary Russia*, c. 12, sayı 2, s. 1-18.

Liebman, Marcel. 1968. *Rus İhtilâli: Bolşevik Başarısının Kaynakları, Gelişmesi ve Anlamı*, çev. Semih Tiryakioğlu, İstanbul: Varlık Yayınevi.

———. 1990. *Lenin Döneminde Leninizm*, cilt 1, çev. Osman Akınhay, İstanbul: Belge Yayınları.

———. 1992. *Lenin Döneminde Leninizm*, cilt 2, çev. Osman Akınhay, İstanbul: Belge Yayınları.

Lieven, Dominic (haz.) 2006. *The Cambridge History of Russia: Volume 2, Imperial Russia, 1689-1917*, Cambridge University Press.

Lih, Lars T. 1990. *Bread and Authority in Russia 1914-1921*, University of California Press.

———. 2008. *Lenin Rediscovered: What is to be done? in context*, Haymarket Books.

———. 2009. "Lenin's Aggressive Unoriginality, 1914-1916", *Socialist Studies*, Ekim 2009, c. 5 sayı 2, s. 90-112.

———. 2010. "Lenin Disputed", *Historical Materialism*, c. 18, sayı 3, s. 108-74.

———. 2011. *Lenin*, Londra: Reaktion Books.

———. 2011. "The Ironic Triumph of Old Bolshevism: The Debates of April 1917 in Context", *Russian History*, c. 38, sayı 2 (Nisan 2011), s. 199-242.

———. 2012. "Falling out over a Cliff", <http://weeklyworker.co.uk/worker/901/falling-out-over-a-cliff/>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

———. 2012. "A faction is not a party", <http://weeklyworker.co.uk/worker/912/a-faction-is-not-a-party/>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

———. 2012. "How Lenin's party became (Bolshevik)", <http://weeklyworker.co.uk/worker/914/how-lenins-party-became-bolshevik/>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

———. 2012. "Bolshevism and revolutionary social democracy", < http://weeklyworker.co.uk/worker/917/

bolshevism-and-revolutionary-social-democracy/>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

———. 2012. "The Non-Geometric Elwood," *Canadian Slavonic Papers/Revue canadienne des slavistes*, c. 54, sayı 1-2 (Mart-Haziran, 2012), s. 45-73.

———. 2012. "Democratic Revolution in Permanenz", *Science & Society* c. 76, sayı 4 (Ekim 2012), s. 433-62.

———. 2015. "Letter from afar, corrections from up close: the Bolshevik Consensus of March 1917", *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* c. 16, sayı 4 (Güz 2015), s. 799-834.

———. 2017 "'All Power to the Soviets!' Part 1: Biography of a slogan", <https://johnriddell.wordpress.com/2017/03/23/all-power-to-the-soviets-part-1-biography-of-a-slogan/>, Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2017.

———. 2017. "Letter from Afar, corrections from up close: Censorship or retrofit?", <https://johnriddell.wordpress.com/2017/06/24/letter-from-afar-corrections-from-up-close-censorship-or-retrofit/>, Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2017.

Lissagaray, Prosper Olivier. 1976. *History of the Paris Commune*, İng. çev. Eleanor Marx, New Park Publications Ltd.

Longley, D.A. 1972. "The Divisions in the Bolshevik Party in March 1917", *Soviet Studies*, c. 24, sayı 1 (Temmuz 1972), s. 61-76.

———. 1973. "Officers and Men. A Study of the Development of Political Attitudes among the Sailors of the Baltic Fleet in 1917", *Soviet Studies*, c. 25, sayı 1 (Temmuz 1973), s. 28-50.

———. 1989. "The Mezhraionka, The Bolsheviks and International Women's Day: In Response to Michael Melancon", *Soviet Studies*, c. 41, sayı 4 (Ekim 1989), s. 625-45.

———. 1992. "Iakovlev's Question, or the Historiography of the Problem of Spontaneity and Leadership in the Russian revolution of February 1917", *Revolution in Russia: Reassessments of 1917* içinde, haz. Edith Rogovin Frankel, Jonathan Frankel ve Baruch Knei-Paz, s. 365-87.

———. 1996. "The tortuous relationship between the Romanovs and the military", *Revolutionary Russia*, c. 9, sayı 2, s. 234-52.

Lukács, György. 1998. *Lenin'in Düşüncesi. Devrimin Güncelliği*, çev. Ragıp Zarakolu, İstanbul: Belge Yayınları.

Luxemburg, Rosa. 1906. *The Mass Strike, the Political Party and the Trade Unions*, <https://www.marxists.org/archive/luxemburg/1906/mass-strike/index.htm>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

———. 1918. *The Russian Revolution*, <https://www.marxists.org/archive/luxemburg/1918/russian-revolution/index.htm>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

———. 2013. *Rosa Luxemburg Kitabı. Seçme Yazılar*, çev. Tunç Tayanç, haz. Peter Hudis ve Kevin B. Anderson, Ankara: Dipnot Yayınları.

Lyandres, Semion. 1995. *The Bolsheviks' "German Gold" Revisited: An Inquiry into the 1917 Accusations*, The Carl Beck Papers in Russian and East European Studies 1106. Pittsburgh.

———. 1997. "On the Problem of 'Indecisiveness' Among the Duma Leaders During the February Revolution: the Imperial Decree of Prorogation and Decision To Convene the Private Meeting of February 27, 1917", *The Soviet and Post-Soviet Review*, c. 24, sayı 1, s. 115-27.

———. 2004. "Progressive Bloc Politics On the Eve of the Revolution: Revisiting P. N. Miliukov's 'Stupidity or Treason' Speech of November 1, 1916", *Russian History*, c. 31, sayı 4 (Kış 2004), s. 447-64.

———. 2014. *The Fall of Tsarism: Untold Stories of the February 1917 Revolution*, Oxford University Press.

Von Loewe, Karl F. 1967. "Challenge to Ideology: The Petrograd Soviet, February 27-March 3, 1917",. *The Russian Review*, c. 26, sayı 2 (Nisan 1967), s. 164-75.

Löwe, Heinz-Dietrich. 1998. "Political Symbols and Rituals of the Russian Radical Right, 1900-1914", *The Slavonic and East European Review*, c. 76, sayı 3 (Temmuz 1998), s. 441-66.

———. 2004. "Pogroms in Russia: Explanations, Comparisons, Suggestions", *Jewish Social Studies*, Yeni Seri, c. 11, sayı 1 (Güz 2004), s. 16-24

Magocsi, Paul Robert. 2014. *This Blessed Land: Crimea and the Crimean Tatars*, University of Toronto Press.

Manakin, Victor. 1955. "The Shock-Battalions of 1917 Reminiscences", *The Russian Review*, c. 14, sayı 4 (Ekim 1955), s. 332-44.

Mandel, David. 1983. *The Petrograd Workers and the Fall of the Old Régime. From the February Revolution to the July Days, 1917*, Palgrave Macmillan.

———. 1984. *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power. From the July Days 1917 to July 1918*, Palgrave Macmillan.

Marx, Karl. 1979. *"Alman İşçi Partisi Programının Kenar Notları", Marx-Engels Seçme Yapıtlar* cilt III içinde, çev. M. Kabagil, Ankara: Sol Yayınları, s. 16-36.

———. 2000. *Kapital. Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili*, cilt 1, çev. Alaattin Bilgi, Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl ve Friedrich Engels. 1992. *Kapitalizm Öncesi Ekonomi Biçimleri*, çev. Mihri Belli, Ankara: Sol Yayınları.

———. 1998. *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, çev. Muzaffer Erdost, Ankara: Sol Yayınları.

———. 1999. *Alman İdeolojisi [Feuerbach]*, çev. Sevim Belli,

Ankara: Sol Yayınları.
———. 1999. *Anarşizm Üzerine*, çev. Sevim Belli, Ankara: Sol Yayınları.
———. 2010. *Collected Works*, 50 cilt, Lawrence & Wishart.
Mawdsley, Evan. 1973. "The Baltic Fleet and the Kronstadt Mutiny, *Soviet Studies*, c. 24, sayı 4 (Nisan 1973), s. 506-21.
———. 1992. *The Russian Revolution and the Baltic Fleet. War and Politics, February 1917-April 1918*, Palgrave Macmillan.
———. 1992. "The Soldiers and Sailors", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. Robert *Service, s. 103-19.*
Mayer, Robert. 1992. "Hannah Arendt, Leninism, & the Disappearance of Authority", *Polity*, c. 24, sayı 3 (Bahar 1992), s. 399-416.
———. 1993. "The Dictatorship of the Proletariat from Plekhanov to Lenin", *Studies in East European Thought*, c. 45, sayı 4 (Aralık 1993), s. 255-80.
———. 1997. "What Is Not to Be Done: Lenin, Marxism and the Proletariat", *Science & Society*, c. 61, sayı 3 (Güz 1997), s. 367-75.
———. 1997. "Plekhanov, Lenin and Working-Class Consciousness", *Studies in East European Thought*, c. 49, sayı 3 (Eylül 1997), s. 159-85.
———. 1999. "Lenin and the Jacobin Identity in Russia", *Studies in East European Thought*, c. 51, sayı 2 (Haziran 1999), s. 127-54.
McCauley, Martin (haz.). 1980. *The Russian Revolution and the Soviet State 1917-1921: Documents*, Palgrave Macmillan.
McKean, Robert B. 1990. *St Petersburg Between the Revolutions. Workers and Revolutionaries, June 1907-February 1917*, New Haven ve Londra: Yale University Press.

———. 1990. "Social insurance in Tsarist Russia, St Petersburg, 1907-17", *Revolutionary Russia* c. 3, sayı 1 (1990), s. 55-89.

McNeal, Robert. 1958. "Soviet Historiography on the October Revolution: A Review of Forty Years", *American Slavic and East European Review*, c. 17, sayı 3 (Ekim 1958), s. 269-81.

———. 1971-1972. "Women in the Russian Radical Movement", *Journal of Social History*, c. 5, sayı 2 (Kış 1971-1972), s. 143-63.

———. 1961. "Trotsky's Interpretation of Stalin", *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes*, c. 5 (1961), s. 87-97.

———. 1972. *The Bride of the Revolution. Krupskaya and Lenin*, Ann Arbor: University of Michigan Press.

———. 1976-1977. "Demonology: The Orthodox Communist Image of Trotskyism", *International Journal*, c. 32, sayı 1, Communism (Kış 1976/1977), s. 20-40.

McDaniel, Tim. 1988. *Autocracy, Capitalism, and Revolution in Russia*, Berkeley: University of California Press.

McDermid, Jane ve Anna Hillyar. 1999. *Midwives of the Revolution: Female Bolsheviks and Women Workers in 1917*, UCL Press.

———. 2006. "In Lenin's Shadow: Nadezhda Krupskaya and the Bolshevik Revolution", *Reinterpreting Revolutionary Russia. Essays in Honour of James D. White* içinde, haz. Ian Thatcher, Palgrave Macmillan.

Medvedev, Roy. 1976. *Let History Judge. The Origins and Consequences of Stalinism*, Spokesman Books.

———. 1985. *October Revolution*, İng. çev. George Saunders, Harrison E. Salisbury'nin Önsöz'üyle, New York: Columbia University Press.

Meijer, Jan M. 1964 ve 1971. *The Trotsky Papers, 1917-1922*, 2

cilt, Mouton & Co.

Melançon, Michael. 1990. "'Marching Together!': Left Bloc Activities in the Russian Revolutionary Movement, 1900 to February 1917", *Slavic Review*, c. 49, sayı 2 (Yaz 1990), s. 239-52.

———. 1990. "International Women's Day, the Finland Station Proclamation, and the February Revolution: A Reply to Longley and White", *Soviet Studies*, c. 42, sayı 3 (Temmuz 1990), s. 583-89.

———. 1993. "The Syntax of Soviet Power: The Resolutions of Local Soviets and Other Institutions, March-October 1917", *The Russian Review*, c. 52, sayı 4 (Ekim 1993), s. 486-505.

———. 2004. "From Rhapsody to Threnody. Russia's Provisional Government in Socialist-Revolutionary Eyes, February-July 1917", *Revolutionary Russia: New Approaches to the Russian Revolution of 1917* içinde, haz. Rex A. Wade, New York ve Londra: Routledge, s. 143-58.

Melançon, Michael ve Alice Pate. "Bakhtin Contra Marx and Lenin: a Polyphonic Approach To Russia's Labor and Revolutionary Movements", *Russian History*, c. 31, sayı 4, s. 387-417.

Miliukov, Paul. 1967. *Political memoirs, 1905-1917*, haz. Arthur P. Mendel, İng. çev. Carl Goldberg, Ann Arbor: University of Michigan Press.

Miller, J. 1967. "Questions on 1917, *Soviet Studies*, c. 19, sayı 2 (Ekim 1967), s. 255.

Milligan, Sandra. 1969. "The Petrograd Bolsheviks and Social Insurance, 1914-17", *Soviet Studies*, c. 20, sayı 3 (Ocak 1969), s. 369-74.

Mironov, Boris N. 2010. "Wages and Prices in Imperial Russia, 1703-1913", *The Russian Review*, c. 69, sayı 1 (Ocak 2010), s. 47-72.

———. 2012. *The Standard of Living and Revolutions in Imperial Russia, 1700-1917*, haz. Gregory L. Freeze, Routledge.

Morrissey, Susan. 2000. "From radicalism to patriotism? Petersburg students between two revolutions, 1905 and 1917", *Revolutionary Russia*, c. 13, sayı 2, s. 20-44.

Mosse. W.E. 1964. "Interlude: The Russian Provisional Government 1917", *Soviet Studies*, c. 15, sayı 4 (Nisan 1964), s. 408-19.

———. 1965. "Stolypin's Villages", The Slavonic and East European Review, c. 43, sayı 101 (Haziran 1965), s. 257-74.

———. 1967. "The February Regime: Prerequisites of Success", *Soviet Studies*, c. 19, sayı 1 (Temmuz 1967), s. 100-108.

———. 1971. "Revolution in Saratov (October-November 1917)", *The Slavonic and East European Review*, c. 49, sayı 117 (Ekim 1971), s. 586-602.

Mstislavski, Sergey. 1994. *Devrim Yılları, 1905*, çev. İsmail Yarkın, İstanbul: İnter Yayınları.

Mullin, Richard. 2010. "Lenin and the Iskra Faction of the RSDLP 1899-1903", Yayımlanmamış doktora tezi, Sussex Üniversitesi.

———. 2015. The *Russian Social-Democratic Labour Party, 1899-1904. Documents of the 'Economist' Opposition to* Iskra *and Early Menshevism*, Leiden ve Boston: Brill.

Murphy, Jack T. 1990. *Stalin. Bir Batılı Gazetecinin Kaleminden*, çev. belirtilmemiş, Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.

Narkiewicz, Olga A. 1970. *The Making of the Soviet State Apparatus*, Manchester University Press.

Nation, R. Craig. 1989. *War on War. Lenin, the Zimmerwald Left and the Origins of Communist Internationalism*, Durham ve Londra: Duke University Press.

Negri, Antonio. 2015. *Lenin Üzerine 33 Ders. Strateji Fabrikası*, çev. Nagehan Uskan, İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Nimtz, August H. 2009. "A Return to Lenin – But without Marx and Engels?", *Science & Society*, c. 73, sayı 4 (Ekim 2009), s. 452-73.

———. 2014. *Lenin's Electoral Strategy from Marx and Engels through the Revolution of 1905 The Ballot, the Streets – or Both*, Palgrave Macmillan.

———. 2014. *Lenin's Electoral Strategy from 1907 to the October Revolution of 1917 The Ballot, the Streets – or Both*, Palgrave Macmillan.

Nove, Alec. 1982. *The Soviet Economic System*, George Allen & Unwin Ltd.

———. 1984. *An Economic History of the USSR*, Pelican Books.

Nove, Alec ve Desmond Donnelly. 1960. *Trade with Communist Countries*, Hutchsinson & Co. (Publishers) Ltd.

Page, Stanley W. 1948. "Lenin, the National Question and the Baltic States, 1917-19", *American Slavic and East European Review*, c. 7, sayı 1 (Şubat 1948), s. 15-31.

———. 1950. "The Role of the Proletariat in March, 1917: Contradictions within the Official Bolshevik Version", *The Russian Review*, c. 9, sayı 2 (Nisan 1950), s. 146-49.

———. 1950. "Lenin and Self-Determination", *The Slavonic and East European Review*, c. 28, sayı 71 (Nisan 1950), s. 342-58.

———. 1951. "The Russian Proletariat and World Revolution: Lenin's Views to 1914", *American Slavic and East European Review*, c. 10, sayı 1 (Şubat 1951), s. 1-13.

Page, Stanley W. ve Andrew Ezergailis. 1977. "The Lenin-Latvian Axis in the November Seizure of Power", *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes* c. 19, sayı 1 (Mart 1977), s. 32-49.

Pannekoek, Anton. 2002. *Lenin'in Filozofluğu. Leninizm'in Felsefi Temeli Üzerine Eleştirel Bir İnceleme*, çev. Sabir Yücesoy, İstanbul: Metis Yayınları.

Parvus [Alexander Israel Helphland]. 2009. "What Was Accomplished on Ninth of January?", *Witnesses to Permanent Revolution*, haz. Richard B. Day ve Daniel Gaido, Leiden ve Boston: Brill.

Patenaude, Bertrand M. 2009. *Trotsky. Downfall of a Revolutionary*, HarperCollins.

Patyk, Lynn. 2010. "Dressed to Kill and Die: Russian Revolutionary Terrorism, Gender, and Dress", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, Yeni Seri, c. 58, sayı 2 (2010), s. 192-209.

Payne, Stanley G. 2004. *The Spanish Civil War, The Soviet Union, and Communism*, New Haven ve Londra: Yale University Press.

Pearce, Brian (haz.). 1978. *1903 - Second Congress of the Russian Social-Democratic Labour Party*, New Park Publications. <http://www.marxists.org/history/international/social-democracy/rsdlp/1903/ch22.htm>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

Peers, E. Allison. 1941. "The Reign of Alfonso XIII", *Bulletin of Spanish Studies*, cilt XVIII, sayı 71 (Temmuz 1941), s. 105-14.

Perrie, Maureen. 1972. "The Social Composition and Structure of the Socialist-Revolutionary Party before 1917", *Soviet Studies* c. 24, sayı 2 (Ekim 1972), s. 223-50.

———. 1973. "The Socialist Revolutionaries on 'Permanent Revolution'", *Soviet Studies* c. 24, sayı 3 (Ocak 1973), s. 411-13.

———. 1992. "The Peasants", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. Robert Service, s. 12-34.

Pethybridge, Roger. 1967. "The Significance of Communications

in 1917", *Soviet Studies*, c. 19, sayı 1 (Temmuz 1967), s. 109-14.

———. 1972. *The Spread of the Russian Revolution. Essays on 1917*, Palgrave Macmillan.

Phillips, Hugh. 2001. "The heartland turns red: The Bolshevik seizure of power in Tver", *Revolutionary Russia*, c. 14, sayı 1, s. 1-21.

Pipes, Richard. 1992. *The Russian Revolution, 1899-1919*, Londra: Fontana Press.

———. 1993. *Russia Under the Bolshevik Regime*, New York: Alfred A. Knopf.

Portal, Roger. 1972. "Önsöz". Marc Ferro. *The Russian Revolution of February 1917* içinde, Prentice-Hall.

Possony, Stefan Thomas. 1964. *Lenin. The Compulsive Revolutionary*, Chicago: Regnery.

Plehanov, G.V. 1994. *Marksizmin Temel Sorunları*, çev. Erdem Buri, Selahattin Hilav, Cenap Karakaya, Orhan Suda, İstanbul, Sosyal Yayınlar.

Price, Morgan Philips. 1997. *Dispatches from the Revolution. Russia 1916-18*, haz. Tania Rose, Önsöz Eric Hobsbawm, Londra ve Chicago: Pluto Press.

Protasov, Lev Grigor'evich. 2004. "The All-Russian Constituent Asembly and the Democratic Alternative. The views of the problem", *Revolutionary Russia: New Approaches to the Russian Revolution of 1917* içinde, haz. Rex A. Wade, New York ve Londra: Routledge, s. 243-66.

Proyect, Louis. "The revolutionary democratic-dictatorship of the proletariat and the peasantry? Say what?", <https://louisproyect.org/2017/03/04/the-revolutionary-democratic-dictatorship-of-the-proletariat-and-the-peasantry-say-what/>, Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2016.

Pushkarev, Sergei G. 1967. "1917 - A Memoir", *The Russian Review*, c. 26, sayı 1 (Ocak 1967), s. 54-67.

———. 1968. "The Russian Peasants' Reaction to the Emancipation of 186", *The Russian Review*, c. 27, sayı 2 (Nisan 1968), s. 199-214.

Rabinowitch, Alexander. 1976. *The Bolsheviks Come to Power. The Revolution of 1917 in Petrograd*, W.W. Norton & Company Inc.

———. 1991. *Prelude to Revolution. The Petrograd Bolsheviks and The July 1917 Uprising*, Indiana University Press.

———. 2008. *The Bolsheviks in Power. The First Year of Soviet Rule in Petrograd*, Indiana University Press.

Radek, Karl. 1922. "The Paths of the Russian Revolution", <https://www.marxists.org/archive/radek/1922/paths/ch01.html>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

Radkey, Oliver H. 1953. "An Alternative to Bolshevism: The Program of Russian Social Revolutionism", *The Journal of Modern History*, c. 25, sayı 1 (Mart 1953), s. 25-39.

———. 1958. *The Agrarian Foes of Bolshevism. Promise and Default of the Russian Sovialist Revolutionaries, February to Octover 1917*, New York: Columbia University Press.

———. 1963. *The Sickle Under the Hammer. The Russian Socialist Revolutionaries in the Early Months of Soviet Rule*, New York ve Londra: Columbia University Press.

———. 1990. *Russia Goes to the Polls. The Election to the All-Russian Constituent Assembly, 1917*, Önsöz Sheila Fitzpatrick. Ithaca ve Londra: Cornell University Press.

Raleigh, Donald J. 1981. "Revolutionary Politics in Provincial Russia: The Tsaritsyn 'Republic' in 1917", *Slavic Review*, c. 40, sayı 2 (Yaz 1981), s. 194-209.

———. 1986. *Revolution on the Volga: 1917 in Saratov*, Ithaca: Cornell University Press.

———. 1998. "Languages of Power: How the Saratov Bolsheviks Imagined Their Enemies", *Slavic Review*, c. 57, sayı 2 (Yaz 1998), s. 320-49.

———. 2002. "Doing Soviet History: The Impact of the Archival Revolution", *The Russian Review*, c. 61, sayı 1 (Ocak 2002), s. 16-24.

———. 2002. *Experiencing Russia's Civil War: Politics, Society, and Revolutionary Culture in Saratov, 1917-1922*, Princeton University Press.

Read, Christopher. *1992. "The Cultural Intelligentsia", Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. Robert *Service, s. 86-102.*

———. 1996. *From Tsar to Soviets: the Russian people and their revolution, 1917–21, UCL Press.*

———. 2002. "In Search of Liberal Tsarism: The Historiography of Autocratic Decline", *The Historical Journal*, c. 45, sayı 1 (Mart 2002), s. 195-210.

———. 2016. *Lenin. A Revolutionary Life*, Londra ve New York: Routledge.

Reed, John. 2006. *Ten Days That Shook The World*, New York: Dover Publications, Inc.

Reiman, Michal. 1998. *Stalinizmin Doğuşu. "İkinci Devrim"in Arifesinde SSCB*, çev. Bülent Tanatar, İstanbul: Metis Yayınları.

Remington, Thomas F. 1982. "Institution Building in Bolshevik Russia: The Case of 'State Kontrol'", *Slavic Review*, c. 41, sayı 1 (Bahar 1982), s. 91-103.

———. 1984. *Building Socialism in Bolshevik Russia – Ideology and Industrial Organization, 1917-1921*, University of Pittsburgh Press.

Rendle, Matthew. 2010. *Defenders of the Motherland. The Tsarist Elite in Revolutionary Russia*, Oxford University Press.

Riazanov, David. 1990. *Karl Marx-Friedrich Engels. Hayatı ve Eserlerine Giriş*, çev. Ragıp Zarakolu, İstanbul: Belge Yayınları.

Riddell, John. 1986. *Lenin's struggle for a revolutionary*

International: Documents, 1907-1916, the Preparatory Years, New York: Monad Press.

Rieber, Alfred J. 1982. *Merchants and entrepreneurs in Imperial Russia*, Chapel Hill, N.C.: University of North Carolina Press.

Rogger, Hans. 1964. "Was There a Russian Fascism? The Union of Russian People", *The Journal of Modern History*, c. 36, sayı 4 (Aralık 1964), s. 398-415.

———. 1966. "Reflections on Russian Conservatism: 1861-1905", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, Yeni Seri, c. 14, s. 2 (Haziran 1966), s. 195-212.

———. 1966. "Russia in 1914", *Journal of Contemporary History*, c. 1, sayı 4 (Ekim 1966), s. 95-119.

———. 1968. "October 1917 and the Tradition of Revolution", *The Russian Review*, c. 27, sayı 4 (Ekim 1968), s. 395-413.

———. 1976. "Government, Jews, Peasants, and Land in Post-Emancipation Russia: Two specters: Peasant violence and Jewish exploitation", *Cahiers du Monde russe et soviétique*, c. 17, sayı 2/3 (Nisan-Eylül 1976), s. 171-211.

Roobol, W. H. 1976. *Tsereteli - A Democrat in the Russian Revolution. A Political Biography*, İng. çev. Philip Hyams ve Lynne Richards, Lahey: Martinus Nijhoff.

Roosa, Ruth Amende. 1973. "'United' Russian Industry", *Soviet Studies*, c. 24, sayı 3 (Ocak 1973), s. 421-25.

———. 1975. "Workers' Insurance Legislation and the Role of the Industrialists in the Period of the Third State Duma", *The Russian Review*, c. 34, sayı 4 (Ekim 1975), s. 410-52.

Rosenberg, William. 1968. "Russian Liberals and the Bolshevik Coup", *The Journal of Modern History*, c. 40, sayı 3 (Eylül 1968), s. 328-47.

———. 1969. "The Russian Municipal Duma Elections of 1917: A Preliminary Computation of Returns", *Soviet Studies*, c. 21, sayı 2 (Ekim 1969), s. 131-63.

———. 1974. *Liberals in the Russian Revolution. The Constitutional Democratic Party, 1917-1921*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

———. 1985. "Russian Labor and Bolshevik Power after October", *Slavic Review*, c. 44, sayı 2 (Yaz 1985), s. 213-38.

———. 1988. "Identities, Power, and Social Interactions in Revolutionary Russia", *Slavic Review*, c. 47, sayı 1 (Bahar 1988), s. 21-28.

———. 1990. "Russian labor and Bolshevik power: social dimensions of protest in Petrograd after October", *The Workers' Revolution in Russia, 1917 – The View from Below* içinde, haz. Daniel F. Kaiser, Cambridge University Press, s. 98-131.

———. 2011. "The zemstvo in 1917 and its fate under Bolshevik rule", *The Zemstvo in Russia An Experiment in Local Self-Government* içinde, haz. Terence Emmons ve Wayne S. Vucinich, Cambridge University Press, s. 383-422.

Rosenberg, William G. ve Diane P. Koenker. 1987. "The Limits of Formal Protest: Worker Activism and Social Polarization in Petrograd and Moscow, March to October, 1917", *The American Historical Review*, c. 92, sayı 2 (Nisan 1987), s. 296-326.

Rosmer, Alfred. 1973. *Moscow Under Lenin*, İng. çev. Ian H. Birchall, Monthly Review Press.

Rubenstein, Joshua. 2011. *Leon Trotsky. A Revolutionary Life*, Yale University Press.

Ryan, James. 2011. "'Revolution is War': The Development of the Thought of V. I. Lenin on Violence, 1899-1907", *The Slavonic and East European Review*, c. 89, sayı 2 (Nisan 2011), s. 248-73.

Saul, Norman E. 1973. "Fedor Raskolnikov, a 'Secondary Bolshevik'", *Soviet Studies* c. 24, sayı 4 (Nisan 1973), s.

491-505.

———. 1973. "Lenin's Decision to Seize Power: The Influence of Events in Finland", *Soviet Studies*, c. 24, sayı 4 (Nisan 1973), s. 491-505.

Sawer, Marian. 1977. "The Genesis of *State and Revolution*", *Socialist Register*, sayı 14.

Schapiro, Leonard. 1960. "The Pre-Revolutionary Intelligentsia and the Legal Order", *Daedalus*, c. 89, sayı 3, The Russian Intelligentsia (Yaz 1960), s. 459-71.

———. 1961. "The Rôle of the Jews in the Russian Revolutionary Movement", *The Slavonic and East European Review*, c. 40, sayı 94 (Aralık 1961), s. 148-67.

———. 1955. "The 'Vekhi' Group and the Mystique of Revolution", *The Slavonic and East European Review*, c. 34, sayı 82 (Aralık 1955), s. 56-76.

———. 1956. *The Origin of the Communist Autocracy – Political Opposition in the Soviet State. First Phase. 1917-1922*, Harvard University Press.

———. 1984. *The Russian Revolutions of 1917. The Origins of Modern Communism*, New York: Basic Books.

Schapiro, Leonard ve Peter Reddaway (haz.). 1967. *Lenin. The Man, The Theorist, The Leader: A Reappraisal*, Londra: Pall Mall Press.

Schlesinger, Rudolf. 1953. "Notes on the Changing Functions of Party Congresses", *Soviet Studies* c. 4, sayı 4 (Nisan 1953), s. 386-402.

———. 1965. "Lenin as a Member of the International Socialist Bureau", *Soviet Studies* c. 16, sayı 4 (Nisan 1965), s. 448-58.

Schorske, Carl E. 1972. *German Social-Democracy, 1905-1917*, Harper Torchbooks.

Senn, Alfred Erich. 1966. "The Bolshevik Conference in Bern, 1915", *Slavic Review*, c. 25, sayı 4 (Aralık 1966), s. 676-78.

———. 1976. "The Myth of German Money during the First World War", *Soviet Studies*, c. 28, sayı 1 (Ocak 1976), s. 83-90.

Serge, Victor. 1963. *Memoirs of a Revolutionary, 1901-1941*, İng. çev. ve haz. Peter Sedgwick, Oxford University Press.

———. 2015. *Year One of the Russian Revolution*, İng. çev. ve haz. Peter Sedgwick, Haymarket Books.

Service, Robert. 1979. *The Bolshevik party in revolution: A Study in Organisational Change, 1917-1923*. MacMillan.

———. (haz.). 1992. *Society and Politics in the Russian Revolution*, MacMillan Press.

———. 2010. "Russian Marxism and its London Colony before the October 1917 Revolution", *The Slavonic and East European Review*, c. 88, sayı 1/2, Personality and Place in Russian Culture (Ocak/Nisan 2010), s. 359-76.

Shandro, Alan. 1995. "'Consciousness from without': Marxism, Lenin and the Proletariat", *Science & Society*, c. 59, sayı 3, Lenin: Evaluation, Critique, Renewal (Güz 1995), s. 268-97.

———. 1997. "Reply: Lenin and the Logic of Marxist Political Thought", *Science & Society*, c. 61, sayı 3 (Güz 1997), s. 375-82.

———. 2014. *Lenin and the Logic of Hegemony. Political Practice and Theory in the Class Struggle*, Leiden ve Boston: Brill.

Shklovsky, Victor B. ve Richard Sheldon. 1967. "At the Front-Summer 1917", *The Russian Review*, c. 26, sayı 3 (Temmuz 1967), s. 219-30.

Shlyapnikov, Alexander. 1982. *On the Eve of 1917*. <https://www.marxists.org/archive/shliapnikov/1923/eve1917>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

Shub, David. *Lenin: A Biography*, Penguin Books.

Silverlight, John. 1970. *Victor's Dilemma. Allied Intervention in*

the Russian Civil War, New York: Weybright and Talley.

Slusser, Robert M. 1977. "On the Question of Stalin's Role in the Bolshevik Revolution", *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes*, c. 19, sayı 4 (Aralık 1977), s. 405-16.

Smith, Gordon B. 1992. *Soviet Politics. Struggling with Change*, Macmillan.

Smith, S.A. 1984. "Moscow Workers and the Revolutions of 1905 and 1917", *Soviet Studies*, c. 36, sayı 2 (Nisan 1984), s. 282-89.

———. 1985. *Red Petrograd: Revolution in the factories 1917-18*, Cambridge University Press.

———. 1998. "The Social Meanings of Swearing: Workers and Bad Language in Late Imperial and Early Soviet Russia", *Past & Present*, sayı 160 (Ağustos 1998), s. 167-202.

———. 1990. "Petrograd in 1917: the view from below", *The Workers' Revolution in Russia, 1917 – The View from Below* içinde, haz. Daniel F. Kaiser, Cambridge University Press, s. 59-80.

———. 2011. "'Moral Economy' and Peasant Revolution in Russia, 1861-1918", *Revolutionary Russia*, c. 24, sayı 2, s. 143-71.

Spence, Richard B. 2000. "Interrupted journey: British intelligence and the arrest of Leon Trotskii, April 1917", *Revolutionary Russia*, c. 13, sayı 1, s.1-28.

———. 2008. "Hidden Agendas: Spies, Lies and Intrigue Surrounding Trotsky's American Visit January-April 1917," *Revolutionary Russia*, c. 21, sayı 1 (2008), s. 33-55.

Steinberg, Mark D. 2017. *The Russian Revolution, 1905-1921*, Oxford University Press.

Stites, Richard. 1991. *The Women's Liberation Movement in Russia: Feminism, Nihilism, and Bolshevism, 1860-1930*,

Princeton University Press.
Suhanov, N.N. 1984. *The Russian Revolution 1917. A Personal Record*, Haz. ve İng. çev. Joel Carmichael, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
Suny, Ronald Grigory. 1972. "A Journeyman for the Revolution: Stalin and the Labour Movement in Baku, June 1907- May 1908", *Soviet Studies*, c. 23, sayı 3 (Ocak 1972), s. 373-94.
———. 1982. "Violence and Class Consciousness in the Russian Working Class", *Slavic Review*, c. 41, sayı 3 (Güz 1982), s. 436-42.
———. 1983. "Toward a Social History of the October Revolution", *The American Historical Review*, c. 88, sayı 1 (Şubat 1983), s. 31-52.
———. 1988. "Class and State in the Early Soviet Period: A Reply to Sheila Fitzpatrick", *Slavic Review*, c. 47, sayı 4 (Kış 1988), s. 614-19.
———. 1990. *Bakû Komünü. Rus Devriminde Sınıf ve Milliyet*, çev. Kudret Emiroğlu, İstanbul: Belge Yayınları.
———. 1990. "Revising the old story: the 1917 revolution in light of new sources", *The Workers' Revolution in Russia, 1917 – The View from Below* içinde, haz. Daniel F. Kaiser, Cambridge University Press, s. 1-19.
———. 1991. "Beyond Psychohistory: The Young Stalin in Georgia", *Slavic Review*, c. 50, sayı 1 (Bahar 1991), s. 48-58.
———. 1994. "Revision and Retreat in the Historiography of 1917: Social History and Its Critics", *The Russian Review*, c. 53, sayı 2 (Nisan 1994), s. 165-82.
———. 2000. "Nationalities in the Russian Empire", *Russian Review*, c. 59, sayı 4 (Ekim 2000), s. 487-92.
———. 2004. "National Revolutions and Civil War in Russia", *Revolutionary Russia: New Approaches to the Russian Revolution of 1917* içinde, haz. Rex A. Wade, New

York ve Londra: Routledge, s. 119-39.
Suny, Ronald Grigory (haz.). 2006. The *Cambridge History of Russia: Volume 3, The Twentieth Century*, Cambridge University Press.
Suny, Ronald ve Arthur Adams. 1990. *The Russian Revolution and Bolshevik Victory*, D.C. Heath and Company.
Suny, Ronald Grigor ve Terry Martin (haz.). 2001. *A State of Nations. Empire and Nation-Making in the Age of Lenin and Stalin*, Oxford University Press.
Swain, Geoffrey. 1991. "Before the Fighting Started: A Discussion of 'The Third Way'", *Revolutionary Russia*, c. 4, sayı 2, s. 210-34.
———. 2006. *Trotsky*, Londra ve New York: Routledge.
Swain, G.R. 1981. "Bolsheviks and Metal Workers on the Eve of the First World War", *Journal of Contemporary History*, c. 16, sayı 2 (Nisan 1981), s. 273-91.
Thatcher, Ian D. 1991. "Uneven and combined development", *Revolutionary Russia* c. 4, sayı 2 (1991), s. 235-58.
———. 1994. "Trotskii, Lenin and the Bolsheviks, August 1914-February 1917", *The Slavonic and East European Review* c. 72, sayı 1 (Ocak 1994), s. 72-114.
———. 1996. "Trotskii and the Mensheviks during the first World War", *Revolutionary Russia* c. 9, sayı 2, s. 164-205.
——— (haz.). 2006. *Reinterpreting Revolutionary Russia. Essays in Honour of James D. White*, Palgrave Macmillan.
———. 2009. "The St Petersburg/Petrograd Mezhraionka, 1913-1917: The Rise and Fall of a Russian Social Democratic Workers' Party Unity Faction", *The Slavonic and East European Review* c. 87, sayı 2 (Nisan 2009), s. 284-321.
———. 2014. "Memoirs of the Russian Provisional Government 1917", *Revolutionary Russia*, c. 27, sayı 1, s. 1-21.
Theen, Rolf H.W. 1972. "The Idea of the Revolutionary State:

Tkachev, Trotsky, and Lenin", *The Russian Review*, c. 31, sayı 4 (Ekim 1972), s. 383-97.

Tirado, Isabel A. 1987. "The Socialist Youth Movement in Revolutionary Petrograd", *The Russian Review*, c. 46, sayı 2 (Nisan 1987), s. 135-55.

Trat, Josette. 1998. "Engels and the Emancipation of Women", *Science & Society*, c. 62, sayı 1, (Bahar 1998), s. 88-105.

Troçki, Lev. 1995. *Balkan Savaşları*, çev. Tansel Güney, Arba Yayınları.

———. 1995. *1917 Yılı*, çev. Ertuğrul Sağlamer, İstanbul: Yazın Yayıncılık.

———. 1997. *Çarpıtılan Devrim*, çev. Bülent Tanatar, İstanbul: Yazın Yayıncılık.

———. 1998. *Rus Devriminin Tarihi. Çarlığın Devrilmesi*, cilt 1, çev. Bülent Tanatar, İstanbul: Yazın Yayıncılık.

———. 1998. *Rus Devriminin Tarihi. Ekim Devrimi: Başarısız Karşıdevrim Girişimi* cilt 2, çev. Bülent Tanatar, İstanbul: Yazın Yayıncılık.

———. 1998. *Rus Devriminin Tarihi. Ekim Devrimi: Sovyetlerin Zaferi*, cilt 3, çev. Bülent Tanatar, İstanbul: Yazın Yayıncılık.

———. 1999. *Hayatım*, çev. Müntekim Öçmen, İstanbul: Yazın Yayıncılık.

———. 2000. *Çin Üzerine*, çev. Ömer Gemici, İstanbul: Tarih Bilinci Yayınları.

———. 2000. *1905*, çev. Ufuk Demirsoy, İstanbul: Tarih Bilinci Yayınları.

———. 2000. *Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal*, çev. Ufuk Demirsoy, İstanbul: Tarih Bilinci Yayınları.

———. 2006. *Stalin*, çev. Ülkü Öztürk, İstanbul: Yazın Yayıncılık.

———. 2006. *İhanete Uğrayan Devrim. SSCB Nedir ve Nereye Gidiyor*, çev. Kolektif, İstanbul: Alef Yayınevi.

———. 2007. *Sürekli Devrim – Sonuçlar ve Olasılıklar*, çev. Ahmet Muhittin, İstanbul: Yazın Yayıncılık.

———. Yayınlanacak. *Komünist Enternasyonal'in İlk Beş Yılı*, 2 cilt, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Alef.

Trotsky, Leon. 1932. "In Defence of October", <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1932/11/oct.htm>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

———. 1970-1979. *Writings of Leon Trotsky*, 14 cilt, New York: Pathfinder Press.

———. 1973. *The Spanish Revolution (1931-39)*, New York: Pathfinder Press.

———. 2000. *The History of the Russian Revolution to Brest-Litovsk*, <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1918/hrr/index.htm>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

Tschebotarioff, Gregory P. 1961. "The Cossacks and the Revolution of 1917", *The Russian Review*, c. 20, sayı 3 (Temmuz 1961), s. 206-16.

Tseretelli, Irakli. 1955. "Reminiscences of the February Revolution: The April Crisis: I", *Russian Review*, c. 14, sayı 3 (Temmuz 1955), s. 93-108.

———. 1955. "Reminiscences of the February Revolution: The April Crisis: II", *Russian Review*, c. 14, sayı 3 (Temmuz 1955), s. 184-200.

———. 1955. "Reminiscences of the February Revolution: The April Crisis: III", *Russian Review*, c. 14, sayı 4 (Ekim 1955), s. 301-21.

———. 1956. "Reminiscences of the February Revolution: The April Crisis: IV", *The Russian Review* c. 15, sayı 1 (Ocak 1956), s. 37-48.

Tucker, Robert C. 1973. *Stalin As Revolutionary, 1879-1929. A Study in History and Personality*, New York: W.W. Norton & Compancy Inc.

Turton, Katy. 2007. *Forgotten Lives: The Role of Lenin's Sisters in the Russian Revolution, 1864-1937*, Londra ve New York: Palgrave Macmillan.

Ulam, Adam B. 1998. *The Bolsheviks. The Intellectual and Political History of the Triumph of Communism in Russia*, Harvard University Press.

Uldricks, Teddy J. 1975. "Petrograd Revisited: New Views of the Russian Revolution", *The History Teacher*, c. 8, sayı 4 (Ağustos 1975), s. 611-23.

Von Laue, Theodore H. 1953. "The High Cost and the Gamble of the Witte System: A Chapter in the Industrialization of Russia", *The Journal of Economic History*, c. 13, sayı 4 (Güz 1953), s. 425-48.

———. 1954. "The Fate of Capitalism in Russia: The Narodnik Version", *American Slavic and East European Review*, c. 13, sayı 1 (Şubat 1954), s. 11-28.

———. 1954. "A Secret Memorandum of Sergei Witte on the Industrialization of Imperial Russia", *The Journal of Modern History*, c. 26, sayı 1 (Mart 1954), s. 60-74.

———. 1960. "The 'Witte System' in Mid-Passage, 1896-1899", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, Yeni Seri, c. 8, sayı 2 (1960), s. 195-229.

———. 1962. "Tsarist Labor Policy, 1895-1903", *The Journal of Modern History*, c. 34, sayı 2 (Haziran 1962), s. 135-45.

———. 1965. "The Chances for Liberal Constitutionalism", *Slavic Review* c. 24, sayı 1 (Mart 1965), s. 34-46.

———. 1967. "Westernization, Revolution and the Search for a Basis of Authority. Russia in 1917", *Soviet Studies*, c. 19, sayı 2 (Ekim 1967), s. 155-80.

———. 1971. *Why Lenin? Why Stalin? A Reappraisal of the Russian Revolution: 1900-1930*, New York: HarperCollins.

Van Ree, Erik. 2000. "Stalin's bolshevism: The year of the revolution", *Revolutionary Russia*, c. 13, sayı 1, s. 29-54.

Volkogonov, Dmitri. 1994. *Lenin: A New Biography*, İng. çev. ve haz. Harold Shukman, The Free Press.

———. 1996. *Trotsky. The Eternal Revolutionary*, İng. çev. ve haz. Harold Shukman, The Free Press.

Voslensky, Michael. 1984. *Nomenklatura. Anatomy of the Soviet Ruling Class*, Önsöz Milovan Djilas, İng. çev. Eric Mosbacher, The Bodley Head.

Wade, Rex A. 1967. "Argonauts of Peace: The Soviet Delegation to Western Europe in the Summer of 1917", *Slavic Review*, c. 26, sayı 3 (Eylül 1967), s. 453-67.

———. 1967. "Irakli Tsereteli and Siberian Zimmerwaldism", *The Journal of Modern History*, c. 39, sayı 4 (Aralık 1967), s. 425-31.

———. 1968. "Why October? The Search for Peace in 1917", *Soviet Studies*, c. 20, sayı 1 (Temmuz 1968), s. 36-45.

———. 1972. "The Rajonnye Sovety of Petrograd: The Role of Local Political Bodies in the Russian Revolution", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, Yeni Seri c. 20, sayı 2 (Haziran 1972), s. 226-40.

———. 1984. *Red Guards and Workers' Militias in the Russian Revolution*, Stanford University Press.

———. 1991. "The revolution in the provinces: Khar'kov and the varieties of response to the October revolution", *Revolutionary Russia*, c. 4, sayı 1 (1991), s. 132-42.

———. 2001. *The Bolshevik Revolution and Russian Civil War*, Greenwood Press.

———. 2005. *The Russian Revolution, 1917*, Cambridge University Press.

———. 2016. "The Revolution at One Hundred: Issues and Trends in the English Language Historiography of the Russian Revolution of 1917", *Journal of Modern Russian History and Historiography*, c. 9, sayı 1, s. 9-38.

Weber, Hermann (haz.). 1979. *III. Enternasyonal. Belgeler*

1919-1943, çev. Ümit Kıvanç, İstanbul: Belge Yayınları.

Werth, Paul W. 2010. "Soslovie and the 'Foreign' Clergies of Imperial Russia: Estate rights or service rights?", *Cahiers du Monde russe*, c. 51, sayı 2/3 (Nisan-Eylül 2010), s. 419-40.

White, Howard. 1992. "The Urban Middles Classes", *Society and Politics in the Russian Revolution* içinde, haz. Robert *Service, s. 64-85.*

White, James D. 1968. "The Kornilov Affair. A Study in Counter-Revolution", *Soviet Studies*, c. 20, sayı 2 (Ekim 1968), s. 187-205.

———. 1973. "Moscow, Petersburg and the Russian Industrialists. In Reply to Ruth Amende Roosa", *Soviet Studies*, c. 24, sayı 3 (Ocak 1973), s. 414-20.

———. 1973. "The Sormovo-Nikolaev Zemlyachestvo in the February Revolution", *Soviet Studies*, c. 31, sayı 4 (Ekim 1979), s. 475-504.

———. 1974. "The First Pravda and the Russian Marxist Tradition", *Soviet Studies*, c. 26, sayı 2 (Nisan 1974), s. 181-204.

———. 1985. "Early Soviet Historical Interpretations of the Russian Revolution 1918-24", *Soviet Studies*, c. 37, sayı 3 (Temmuz 1985), s. 330-52.

———. 1988. "Who Wrote What and When?: Proclamations of the February Revolution in Petrograd, 23 February - 1 March 1917", *Soviet Studies*, c. 40, sayı 3 (Temmuz 1988), s. 479-500.

———. 1989. "The February Revolution and the Bolshevik Vyborg District Committee (In Response to Michael Melancon)", *Soviet Studies*, c. 41, sayı 4 (Ekim 1989), s. 602-24.

———. 1990. "Latvian and Lithuanian sections in the Bolshevik party on the eve of the February revolution",

Revolutionary Russia, c 3, sayı 1 (1990), s. 90-106.

———. 1992. "Lenin, the Germans and the February revolution", *Revolutionary Russia*, c. 5, sayı 1, s. 1-21.

———. 1998. "'No, we won't go that way; that is not the way to take': The place of Aleksandr Ul'ianov in the development of social-democracy in Russia", *Revolutionary Russia*, c. 11, sayı 2, s. 82-110.

———. 2004. "Lenin, Trotskii and the Arts of Insurrection. The Congress of Soviets of the Northern Region, 11-13 October 1917", *Revolutionary Russia: New Approaches to the Russian Revolution of 1917* içinde, haz. Rex A. Wade, New York ve Londra: Routledge, s. 187-210.

Wildman, Allan K. 1964. "Lenin's Battle with Kustarnichestvo: The Iskra Organization in Russia", *Slavic Review* c. 23, sayı 3 (Eylül 1964), s. 479-503.

———. 1970. "The February Revolution in the Russian Army", *Soviet Studies*, c. 22, sayı 1 (Temmuz 1970), s. 3-23.

———. 1980. *The End of the Russian Imperial Army: The Old Army and the Soldiers' Revolt (March-April, 1917)*, Princeton University Press.

———. 1992. "Officers of the General Staff and the Kornilov Movement", *Revolution in Russia: Reassessments of 1917* içinde, haz. Edith Rogovin Frankel, Jonathan Frankel ve Baruch Knei-Paz, s. 76-101.

Williams, Stephen F. 2010. "A Kadet's Critique of the Kadet Party: Vasily Maklakov", *Revolutionary Russia*, c. 23, sayı 1, s. 29-65.

Wilson, Edmund. 1960. *To the Finland station: A Study in the Writing and Acting of History*, Londra: Collins.

Wolfe, Bertram D. 1945. "Lenin and the Agent Provocateur Malinovsky", *The Russian Review*, c. 5, sayı 1 (Güz 1945), s. 49-69.

———. 1947. "Lenin, Stolypin, and the Russian Village",

The Russian Review, c. 6, sayı 2 (Bahar 1947), s. 44-54.

———. 1964. "Angelica Balabanoff and V. I Lenin: The Opposing Poles of the Socialist Movement against War", *The Antioch Review*, c. 24, sayı 2 (Yaz 1964), s. 223-36.

———. 1967. *The Bridge and the Abyss: The Troubled Friendship of Maxim Gorky and V.İ. Lenin*, Stanford University Press.

———. 1989. *Devrimi Yapan Üç Adam*, 2 cilt, çev. Yunus Murat, İstanbul: BFS Yayınları.

Wood, Elizabeth A. 1997. *The Baba and the Comrade. Gender and Politics in Revolutionary Russia*, Indiana University Press.

Zelnik, Reginald E. 2003. "A Paradigm Lost? Response to Anna Krylova", *Slavic Review*, c. 62, sayı 1 (Bahar 2003), s. 24-33.

Zinovyev, Grigori. 1991. *Rusya Komünist Partisi Tarihi*, çev. İ. Kılıç ve A. Yalman, Ankara: Akış Yayıncılık.

———. 2017. "Lenin's arrival in Russia", <http://weeklyworker.co.uk/worker/1149/lenins-arrival-in-russia/>, Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2017.

Dizin

I. Dünya Savaşı
Boğazlar 180, 340
cepheler 29, 31-32, 41, 56, 152-53, 219, 233, 249, 262, 267, 292, 311, 322-23, 360, 377, 385, 414
gizli antlaşmalar 146, 148, 181, 184, 190, 225, 283, 344, 403, 407
ilhaklar 145-46, 162, 181-83, 185, 190, 195, 213, 333, 343
ilhaksız ve tazminatsız barış 181-82, 195, 343
nota 64, 155, 184-85
taarruzlar 41, 51,182-83, 196, 198, 208-9, 212-13, 219-20, 232, 377, 434
12 Eylül 39, 136

ABD 42, 56, 123, 382
AKP 140
Akselrod, Pavel 86
Aleksandra, Çariçe 358, 415
Aleksandr, Çar II 24, 61, 65
Alekseyev, General 47, 276, 453
Almanya 42, 55, 57, 83, 182, 243, 295, 340, 344, 347, 382, 386, 394, 400, 407, 432, 450

anarşistler 67, 94, 103-4, 218, 235, 239, 342, 433
Antonov-Ovseyenko, Viladimir 304-5
Argunov 92
Armand, İnessa 358
artı-değer 208
Askerî Devrimci Komite 297, 299, 301, 304-7, 312, 319, 323, 443
askerî diktatörlük 243, 246
Asker Sovyetleri 76, 277, 282, 291, 297-98, 342, 351
Ayrıca bkz. Garnizon Konferansı; ordu
Astrahan 291
Asturias Komünü 239
Avarlar 333
Avilov, N.P. (Glebov) 310
Avksentiyev, N.D. 92
Avusturya 262
aydınlar, bkz. entelijansiya
Ayzenştayn, S. 306
Azaña, Manuel 266

Baltık 39, 51, 269, 288, 305, 313-14, 321, 412
Baltık Donanması 288, 412
Barbar Bölüğü (Vahşi Bölük) 263, 267, 438
basın özgürlüğü 144, 306, 352-53
Bernstein 107-8
Birinci Makineli Tüfek Alayı 234
Birleşik Cephe 272, 291, 404
Ayrıca bkz. Halk Cephesi
Blankizm 235
Blum, Léon 157
Boer Savaşı 89
Bolşevikler
askerî örgüt 219-220, 235-37, 303-5

Ayaklanma tartışmaları 283-88, 293-301
"Eski Tüfek Bolşevikler" 162, 167-69, 173, 239, 445
hizipler 112-13, 133, 395
İşçi Muhalefeti 18
ve köylülük 117, 119-20, 156-59, 162-64, 168-70, 175-76, 344-47, 358-60, 362, 363, 369-72, 374-75, 403, 405-7
Merkez Komite 85, 113, 116, 131, 189, 220-21, 223, 235-36, 241, 251-52, 283-84, 287-89, 295-96, 319-20, 340, 402
örgütlenme modeli 102-3, 105-6, 109-14, 228-9, 256
Petersburg/Petrograd Komitesi 37, 114, 116, 161, 185, 188-89, 223, 236, 251, 304, 445,
Rusya Bürosu 37, 116, 131
ve sendikalar 72, 75, 105, 115, 221, 269, 314, 338, 341-42, 350-51
Sol Komünistler 275, 396, 398
ve Şubat Devrimi 114-21, 129-35
üye bileşimi 81-4, 93, 95, 105, 107, 109, 112-120, 188-89, 222, 233, 251, 268,
Viborg Komitesi (Viborg İlçe Komitesi) 37, 116, 118
Bonaparte, Napoléon 213, 249, 266, 282
Bonapartizm 216
Bonç-Bruyeviç, V. 41, 303
Bosh, Yevgenya 358
boykot 187, 283-84
Ayrıca bkz. parlamentarizm; seçimler
Breslav 322, 323
Brest-Litovsk Antlaşması 93, 330, 350, 385, 387, 391-92
Brusilov, General 329
Buharin, N. 38, 112, 252, 288, 369-70
burjuvazi 28, 35, 44, 56-60, 62, 68, 80, 86, 90, 109, 122-25, 128, 134, 136, 150-51, 159, 179, 183, 192-96, 199, 201-4,

212, 217-18, 222, 225-26, 228, 248, 253, 283, 330, 352, 360, 362, 364, 367-68, 370, 372, 376, 421
bürokrasi 47, 85, 126, 208, 401
Bütün İktidar Sovyetlere 147, 149, 193, 220, 225, 239-40, 244, 246, 253-61, 277, 285-87, 294, 301, 324
Kahrolsun On Kapitalist Bakan 220, 225, 259, 437

Caballero, Largo 97, 421
Carr, E.H. 129, 355-56, 391-92, 418
Cerjinski, F. 295
Chávez, Hugo 398, 399, 400
cumhuriyet 44, 48, 55, 66, 69, 82, 89, 117, 124, 142, 164, 276, 291, 333

Çankayşek 399
Çaritsin 244, 249
Çarlık 17, 19, 28, 30-1, 34, 36-7, 39, 41, 43, 45-8, 53, 56, 58, 61, 65-7, 80, 90, 92, 127, 136, 141, 152-53, 184, 208, 249, 384
Çarskoye Selo 338, 340
Çeçenler 333
ÇEKA 343
Çereteli, İ. 38, 88-91, 97, 184, 194-95, 198, 202-5, 222, 227-28, 277, 367, 431
Ayrıca bkz. devrimci savunmacılık
Çernov, V. 38, 91-4, 97, 180, 194, 195, 199, 209, 234, 249, 260, 281, 334, 343, 367, 417, 420, 425, 427, 438
Çıkeidze, N. 35-6, 89, 138, 184, 254, 277
Çiçerin, G. 400
Çin 399
Çudnovski, Grigori 305

Dalin, G. 92
Dan, F. 184

demokrasi 69, 138, 201, 203, 221, 224, 286, 291, 306, 308, 332, 399, 413
Demokratik Konferans 268, 281, 282, 283, 284, 289
Devlet Konferansı 267, 268
devlet (teorik) 30, 44, 54-5, 103-4, 110, 148-49, 158, 164, 173, 178, 183, 194, 258, 307, 313-15, 322, 351, 399-400
Ayrıca bkz. Bonapartizm; faşizm; işçi devleti; ulus-devlet
devletleştirmeler 348-51
devrim (teorik) 30, 44, 47-8, 54-5, 103-4, 110, 148, 194, 208-9, 258, 315, 322, 351, 368, 384-85, 387, 400-1, 406
burjuva devrimi/demokratik devrim 82, 86, 90, 95, 99, 123-29, 131-32, 135, 156-59, 163-73, 176, 202-3, 205-6, 208-9, 255, 257, 280, 367-68, 366, 370, 372-77
rapsodi 193, 329
sosyalist devrim 128, 170, 171, 175, 205, 366, 368, 370, 381
Ayrıca bkz. Sürekli Devrim
Devrimci Savunmacılık 88-90, 165
Dibenko, , P.E. 310
din 56, 191, 336, 354
Direktuvar 271, 276
Doğu Türkistan (Kaşgarya) 438
doktrinerlik 81
Don 291, 371
Donbass 150, 248
Duma (ve Duma Komitesi) 22, 27, 32-3, 35-8, 56-7, 60-2, 67, 69-70, 114, 184, 198, 203-4, 238, 274-5, 282, 311, 338, 404, 416, 441
dünya devrimi 205, 308, 378, 381, 384-89, 392, 397, 400, 407, 443

Egorova, Jenya 358
Ehrenburg, İlya 370, 453

Ekim Devrimi
darbe tartışmaları, 309-12, 316-17, 324-37
iktidarın alınma biçimi, 317-24
ilk hükümet, 310-311
Ayrıca bkz. Sürekli Devrim; Askerî Devrimci Komite
Elizarova, Anna 358
emperyalizm 160, 205, 365, 370-71, 389
Engels, Friedrich 107, 177, 205, 214, 231, 322, 346-47, 349, 379, 389, 432, 434, 447, 450, 452-53
entelijansiya, 77-8, 85-6, 95, 127, 155, 224, 314, 336, 397
Enternasyonalist Menşevikler 88, 338
enternasyonalizm 93, 377, 381, 384-85, 387-91
Erzurum 31
Estonya 119, 293

fabrika komiteleri 151, 244, 275, 305, 350-51
Fainsod, Merle 331
Falange 70
faşizm 46
Fedorov, G. 291, 371
Figes, Orlando 275, 333, 414, 418, 423, 440, 448, 452
Finlandiya 25, 56, 236, 238, 243, 277, 284, 288, 305, 313
Finlandiya Körfezi 238, 243
Flakserman, Galina 295
Franco, Francisco 262, 294
Fransa 42, 55-6, 83, 89, 164, 206-7, 346, 368, 450
1789-1794 Fransız Devrimi 19, 132, 206, 230, 276, 343

Galiçya 232
Gapon, Papaz 26
Garnizon Konferansı 296-97, 299
Gatçina 307, 311, 313
Geçici Hükümet 50, 60-7, 70-1, 89, 117, 127, 138-47, 149,

151-52, 154-55, 157, 162, 179-81, 182, 184-85, 188-92, 203, 218, 225, 233, 253, 270, 272-73, 278, 282, 289, 298, 301, 306-7, 309, 311, 313, 317, 321, 326, 335, 352-53, 357, 359, 362-63, 373, 403
Gegeçkori, E. 291
Gerşuni, Gregori 420
Gorki, M. 202, 225, 299, 321
Gotz, Abram R. 38, 92, 343, 420, 444
Gotz, Michael 420
Gramsci, Antonio 130, 186, 424, 430
Guçkov, A.İ. 57-8, 60, 65, 70, 140, 145, 170, 190, 195, 209, 416
Gürcistan 290-91

Haç Yürüyüşü 302
Halk Cephesi 67
Halk Komiserleri Konseyi 310-12, 342-43, 354, 358, 384-85
Harkiv 435
Haustov, Flavian 220
Haziran Günleri 210, 432, 434
Helsingfors (Helsinki) 243, 274, 278, 284, 287-88, 404
Hikmet, Nâzım 316
hümanizm 137

ırkçılık 336

İaşe Komiteleri 278
ikili iktidar 64, 66, 138, 254, 323
İkinci Enternasyonal 89-90, 96, 107-8, 156, 177-78, 205, 381
İlerici Güçbirliği 56, 60
İngiltere 42, 47, 55-56, 141, 368, 382, 407
İrlanda 110
İskra 84, 410, 419

İspanya 67, 70, 72, 94, 97, 104, 118, 218, 239, 266, 293-94, 329-30, 341-42, 354, 369, 398, 400-1, 417, 431-32, 442, 455
İspanya Devrimi 67, 70, 94, 97, 104, 239, 266, 329-30, 342
İspanya İç Savaşı 293, 398, 400-1, 421, 432, 442, 455
İspanya Komünist Partisi 118
İsveç 197
İsviçre 21-2, 161, 230
İşçi Muhalefeti 20
işçi devleti 17-8, 22, 77, 79, 158, 172, 221, 340, 347-48, 353, 385, 394, 396, 398, 400-1
işçi sınıfı
metal 32, 42-3, 76, 115, 119, 241, 277, 410
tekstil 32, 410
İtalya 340, 344, 382, 407
Izvestiya 157, 225, 318, 385, 408, 426

Jakoben 108, 330
Japonya 382
Rus-Japon Savaşı 89, 262
Jön Türkler 416

Kadetler 48, 68-9, 80, 140, 182, 248, 263-64, 268, 272, 330, 360, 362, 419, 438
Kadın Seçmenler Birliği 120
Kafkas Devrimci Komitesi 291
Kaledin 244, 245, 272, 341
Kamenev, L. 38, 111-12, 116-17, 162, 165, 167-68, 170-74, 190, 236, 239, 251-52, 284, 291, 295, 296, 299-301, 310, 318-19, 339, 340, 342, 373, 446
Kamkov, B. 92, 310
Kanlı Pazar 26, 32
kapitalizm (teorik) 22-3, 28, 42-5, 55, 68, 74, 82, 98, 107-8,

123, 206, 210, 229-30, 346, 355-56, 366, 368-71, 379-81, 389-90, 397-99
birleşik ve eşitsiz gelişim 55, 123
geç kapitalistleşme 22-4, 42, 55, 123, 158, 171, 206, 315, 366, 368, 374
Kara Topraklar 279
Kara Yüzler 144
Kautsky, Karl 108, 171, 201, 413, 444
Kazaklar 283, 296, 338
Kazan 39, 49
Kerenski, A.F. 35-6, 38, 47, 61, 95, 138-40, 143, 156, 181, 195-96, 212-13, 219-20, 230-32, 235, 248-50, 262-67, 269-71, 273-78, 281-83, 290-91, 294-95, 306-7, 311, 313, 324, 340-41, 403-5, 425-26, 432, 439
Kırım 48, 321
Kışlık Saray 213, 306, 308-9, 311, 445
Kızıl Muhafızlar 275, 303-4, 351, 444
Kızıl Ordu 444, 447
Kiev 277, 435
Kirilenko, N.V. 299, 310
Klembovski, V. 276
Knopf 453
Knunyants, B. 72
Kolegayev, A. 342
Kollontay, A. 252, 358
Komünist Manifesto 177, 178, 349, 379, 389, 450, 453
komünizm 19, 387
Konovalov, A.İ. 140, 195, 311
kooperatifler 154, 282
Kornilov darbesi 278, 286
Kornilov, General 64, 249-50, 26-81, 286, 290, 296, 303-5, 329, 341, 343, 402-5, 414, 438-39, 440-1
Karşıdevrimle Mücadele Komitesi 271, 275

köylülük 63, 96-8, 120, 122, 152-53, 176, 198, 218, 364, 370, 373, 375, 440
krallık (monarşi) 17, 22, 44, 55, 61, 69
Krasnov 313, 338, 340-41, 343
Kronstadt 104, 113, 218, 237-40, 250, 260, 274, 278, 322, 335, 404, 412, 419, 422, 432-33, 435
Kşesinskaya Köşkü 237, 240, 242
Kuban 41, 291
Kurucu Meclis 56, 62, 66, 70, 91, 93, 124, 140, 142, 153-54, 175, 187, 195, 208, 233-34, 248, 268, 281-83, 286, 296, 325-27, 330-31, 343, 352, 358-62, 366, 374, 376-77, 421, 448-50, 454
küçük burjuvazi 122, 352

laiklik 354
Lande, Leo 368
Larin, Y. 97, 342
Laşeviç, M. 302
Latin Amerika 134
Lenin, V.İ.
Alman ajanı suçlaması 241, 251, 256, 271, 320
ve ayaklanma 283-88, 293-301, 316-24
ve basın özgürlüğü 352-54
Devlet ve Devrim 314, 348-49, 351,
Proletaryanın ve Köylülüğün Devrimci-Demokratik Diktatörlüğü (PKDD) 157, 159, 164, 166-70, 172, 174, 176, 372-73
Ne Yapmalı? 26, 108-9, 135, 336, 420
ve parti içi mücadele 71-2, 84-5, 165-74, 188-90, 223-24, 235-38, 271-72, 280-89, 394-302, 317-19
Yest Takaya Partiya 227, 228, 229, 382, 433
Ayrıca bkz. Nisan Tezleri
Letonya 119, 426

Lezgiler 333
Luxemburg, Rosa 103, 166, 229, 243, 258, 320, 434, 437, 447
lümpen proletarya 104, 110, 334
Lvov, Prens G.E. 62, 65, 139-40, 145, 170, 181, 190, 248,
Lvov, V.N. 269-70

Macaristan 382
manüfaktür 368
Marat 259
Mariinski Sarayı 306
Marksizm
  ve burjuva hükümete katılma 124-25, 140, 155-56, 164, 167, 173, 185, 188, 217,
  ve cumhuriyet 43-8, 55, 69, 82, 89, 117, 162, 187, 276, 359
  ve ordu 40-1, 50-1, 292, 297-98, 302-5, 351, 444
Martinov, A. 156
Martov, Y. 38, 84, 86-8, 90, 96-7, 143, 157, 202, 308-9, 366-67, 419-21, 426, 434
Marx, Karl 107, 177-78, 187, 205, 213, 231, 314, 349, 353, 366, 368-69, 379, 388-90, 434, 450-53
  Kapital 369
McDaniel, Tim 45, 413
Mejrayonka 100-1, 129, 252
Menjinski, V. 363
Menşevikler 76, 80-91, 93, 96, 100, 115, 124, 135, 146, 155-56, 160, 166, 179, 182-84, 191, 194, 196, 201-2, 205, 207, 209, 218, 221, 224, 235-36, 244-45, 249-51, 254, 257-58, 259, 261, 265, 272-73, 281, 286, 291, 304, 308, 310-11, 321, 338, 360, 368, 405, 431, 434, 449, 453
merkeziyetçilik 113, 348
Mezopotamya 58
Mihail Aleksandroviç, Grandük 38, 141
milisler 67, 136-37, 142, 250, 303, 305, 330, 351

Millerandcılık 155-56
milliyetçilik 263, 336
Milyukov, P. 47, 52, 57-60, 65-9, 139-41, 145, 155, 180-82, 184-85, 190, 209, 260, 263, 274, 329, 404, 415, 425
Milyutin, V.P. 252, 310, 342
Minsk 138, 296
Molotov 116, 161
Moskova 25, 27, 37, 39, 41-2, 65, 94, 115, 118, 121, 165, 208, 212-13, 216, 245-46, 267-8, 277, 279-81, 285, 296, 303, 311-13, 316, 340, 357, 360, 369, 413, 427, 447, 454, 455
ve Ekim Devrimi 311-13, 316, 447

Natanson, M. 92-3
Nekrasov, N.V. 139-40, 233
NEP (Yeni Ekonomi Politikası) 397, 400
Nevski Prospekt 33, 35, 361
Nikitin, A. 276
Nikolay, Çar II 34, 37, 46-7, 56, 59, 62, 69, 70, 89, 146, 181, 230, 333, 412, 417
Nikolayevski Köprüsü 306
Nisan Krizi 179, 429
Nisan Tezleri 160-61, 163-65, 167, 168, 170, 174-77, 227, 336, 413, 415
Nogin, V.P. 252, 277, 310, 312, 342
Novaya Jizn 250, 299, 325

Ohrana 32, 53, 100, 415
Oktobristler 56, 69-70, 417
Oppokov, G.İ. (Lomov) 310
Oryol 290
Osmanlı 321, 344
Ostrov 311
Ovseyenko, V.A. 304-5, 310

Ön Parlamento 283-84, 290, 306
özel mülkiyet 199, 345
öz-örgütler 74, 216

Paris 71, 205, 224, 246, 377
Paris Komünü 224, 246, 377
Parvus 69, 417
pastolku-paskolku 87, 117, 140, 162, 179, 257
Penza 290
Peşehonov, A. 278
Peter ve Paul Kalesi (Zindanı) 237, 307, 311
Petrograd Garnizonu 262, 304, 339, 407
Plehanov, G. 39, 90, 165, 225, 366, 367
Podvoiski, N. 305
Polkovnikov, Albay 305-6
Polonya 25, 56, 166, 392
proletarya 24, 28, 63, 98-9, 125, 128, 149, 158, 160, 163-65, 169, 171, 181, 192, 201, 205-6, 218-19, 258-59, 261, 277, 285, 331, 362, 364, 368, 370-73, 376, 381, 383, 391
Pskov 311
Pulkovo 340

Raboçi Put 285, 289, 306
Rada 233, 291
Radek, K. 72, 386, 417
Rakitnikov, N.İ. 92
Raskolnikov, F. 238-39
Rasputin, G. 56
Razliv 243
Reval (Tallinn) 277
Riabuşinski, V. 208
Riga 269, 288, 403, 439
Rodziyanko, M. 36, 67, 274, 404

Romanov hanedanı 22, 59, 129, 230
Romanya 31, 279
RSDİP (Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi) 82-83, 100-1, 188, 402, 418, 430, 433, 437, 439, 443
Rus-Japon Savaşı 89
Rusya
  okuryazarlık 26, 118, 155, 238, 314, 357
  ekonomi 22-5, 27-8, 56, 123, 211-12, 216, 290, 348-51
  kentleşme 25-6
  1918-21 İç Savaşı 77, 110, 265, 293, 321, 330-32, 343, 347, 361-62, 395-96

Sadovski, Andrey 291
Samara 290
Samoylova, Konkordiya 358
Saratov 94, 281, 290, 313, 445
Savaş Sanayileri Komiteleri 32
savunmacılık 88-90, 148, 165, 373
Sibirya 114, 116-17, 228, 230, 262, 277
Simbirsk 290
Skobelev, M. 35, 184, 195
Skvortsov, İ.İ. (Stepanov) 310
Smilga, İ. 148, 287-88
Smolni 320, 323
Soğuk Savaş 149, 337
Sokolnikov, G. 295, 300
Soldat 306
Sosyalist-Devrimciler (SR'ler) 80-1, 91-9, 102-3, 124, 135, 146, 155, 182-84, 191, 194, 196, 209, 218, 221, 235, 244, 249-51, 254, 257-59, 265, 268, 273, 280-81, 286, 291, 308, 311, 335, 338-39, 342, 343, 345, 348, 360, 363, 405, 449
Sosyalist Devrimci-Maksimalistler Birliği 239

sosyalizm 82, 87, 90-91, 96, 149-50, 156, 164, 174-76, 178-79, 182, 205, 256, 257, 285, 340, 346, 361, 376, 378, 379, 387, 389, 390, 391, 395, 398, 401
Sovyet Cumhuriyetleri Federasyonu 359
SSCB 325, 375, 437
Stalinizm 84, 112, 177, 358, 390
Stalin, Josef 48, 116, 117, 162, 165, 167, 170, 173, 190, 228, 242, 252, 284, 287, 295, 300, 301, 310, 320, 373, 398, 399, 401, 422, 429, 433, 434, 443, 446, 447
Stankeviç, V.B. 63
Stasova, E. 358
Stockholm Konferansı 197, 250, 430
Stolipin, P. 27, 152, 199
Strelki (Letonyalı Nişancı Alayları) 426
Suhanov, N. 202, 213, 241, 260, 276, 285, 295, 321, 414
Suriye 58
Sürekli Devrim 158, 170, 366, 372, 374, 376, 429, 453
Svanetyalılar 333
Sverdlov, Y. 38, 117, 121, 252, 284, 287, 361

Şingaryev, M. 139, 140
Şlyapnikov, A. 31, 40, 116, 131, 132, 161, 310, 413, 449
Şteinberg, İ. 342
Şubat Devrimi
  kendiliğindenlik 60, 71, 76, 81, 84, 109, 129-35
  niteliği 122-29, 164-66, 208, 334-35, 365
Şulgin, V. 203

Tambov 290
Taşkent 438
Tauride Sarayı 33, 35, 141, 213, 240, 241
tek ülkede sosyalizm 178, 387, 389, 395, 401
Temmuz Günleri 67, 232, 235, 244, 247, 250, 294

Teodoroviç, İ.A. 310, 342
Terek 291
Tereşçenko, M. 140, 195, 276, 329
Tiflis 333
Toprak Komiteleri 154, 155
toprak sorunu 66, 143, 335
Troçki, Lev 38, 39, 41, 50, 54, 55, 64, 72, 79, 100, 101, 122, 123, 124, 125, 126, 129, 131, 132, 137, 148, 157, 158, 159, 166, 168, 170, 180, 182, 184, 193, 206, 211, 217, 219, 223, 224, 236, 237, 251, 252, 260, 277, 284, 288, 291, 294, 295, 297, 298, 299, 302, 304, 306, 307, 309, 310, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 329, 339, 340, 341, 343, 358, 362, 363, 366, 367, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 376, 377, 384, 385, 386, 391, 392, 399, 412, 413, 414, 415, 417, 421, 422, 424, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 437, 439, 442, 444, 445, 446, 447, 453, 455
Tula 290
Tüm Rusya Sanayici Dernekleri Birliği 248
Tüm Rusya Sovyetleri Birinci Kongresi 227
Türkiye 45, 80, 136, 207, 253, 366, 446
  AKP 140

Ufa 290
Ukrayna 233, 234, 279, 360, 369, 434
ulusal sorun (UKKTH) 140, 195, 309, 354, 361
ulus-devlet 90
Ulyanova, Maria İlyiniçna 358
Urallar 150
Uritski, M. 101, 252, 295

Üçüncü Kongre 93, 95, 97

Venezuela 399

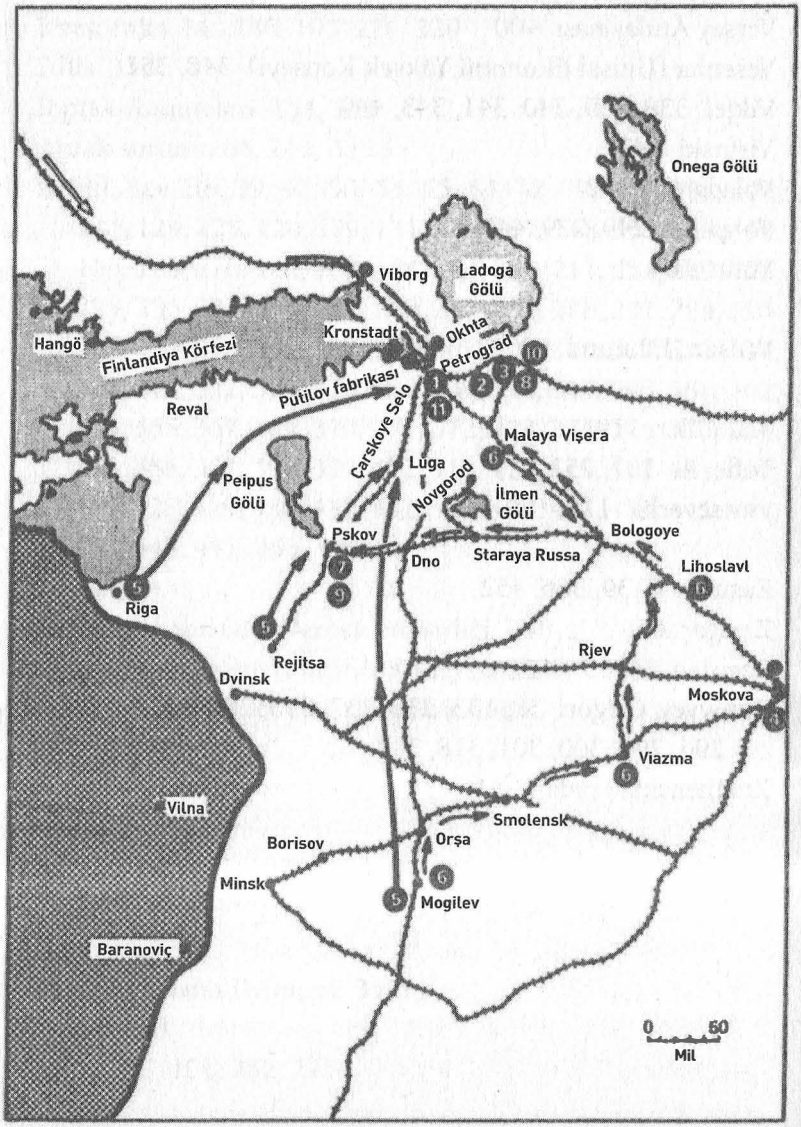
Verderevski, Amiral 276
Verhovski, General 276
Versay Antlaşması 400
Vesenha (Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi) 348, 351
Vikjel 338, 339, 340, 341, 343, 449
Vişinski 242
Voladarski 302
Volga 94, 249, 279, 445
Volin 104

Wilson, Edmund 60, 337, 449

Yahudiler 119
Yoffe, A. 101, 252
yurtseverlik 178, 189

Zasuliç, V. 39, 366, 452
Zemgor 65
Zemstvo 24, 65
Zinovyev, Grigori 38, 133, 236, 237, 243, 251, 252, 294, 295, 296, 299, 300, 301, 318, 342
Znamenski Meydanı 41

Harita 1: Şubat Devrimi ve Çarlığın Yıkılışı

Kaynak: *The Russian Revolution and the Soviet State 1917-1921: Documents*'ten alınmıştır, haz. Martin McCauley (Palgrave Macmillan, 1980), s. 78.

1) Çar Nikolay 20 Şubat'ta karargâhı Mogilev'e geçer.
2) Petrograd'da Grevler, 22-26 Şubat.
3) Petrograd'da askerlerin ayaklanması, 27 Şubat.
4) Moskova'daki gizli polis karargâhları ateşe veriliyor, 27 Şubat.
5) Birkaç bölük asker Petrograd'a yürüyor, 1 Mart.
6) Çar Nikolay Petrograd'a dönemiyor, 1 Mart.
7) Çar Nikolay tahttan feragat ediyor, 2 Mart.
8) İşçi ve Asker Sovyetleri'yle yan yana Geçici Hükümet kuruluyor.
9) Çar Nikolay tutuklanıyor, 8 Mart.
10) Tüm Rusya Sovyet Konferansı Bolşeviklerin savaşın sonlandırılması talebini ezici çoğunlukla reddediyor, 29 Mart.
11) Lenin İsviçre'den Rusya'ya geri dönüyor, 3 Nisan. İstasyonda, "Yaşasın sosyalist dünya devrimi" diyerek devrimin ilerletilmesini savunuyor.

Şubat 1917'de Almanların askerî kontrolündeki Rus toprakları

Başlıca grevler (Petrograd dâhil)

Grevcileri bastırmak için askerler gönderilir ama Çarskoye Selo ve Luga'da durdurulur

Çoğunlukla devrimci işçilerin kontrolünde olan demiryolları

Çar'ın treninin güzergâhı. İşçiler Nikolay'ın Petrograd'a girmesine izin vermezler.

Lenin'in demiryoluyla Petrograd'a geliş yolu. İsviçre'den sonra Kayzer'in izniyle Almanya üzerinden ilerleyip İsveç'ten Finlandiya'ya varmıştı

Harita 2: Savaş ve Devrim, Temmuz-Ağustos 1917

Kaynak: *The Russian Revolution and the Soviet State 1917-1921: Documents*'ten alınmıştır, haz. Martin McCauley (Palgrave Macmillan, 1980), s. 84-5.

18 Haziran 1917, Doğu cephesi

Rusya'nın fethettiği Avusturya toprakları, 18 Haziran-3 Temmuz

Rusya'nın Temmuz'un ilk yarısındaki yeni taarruz girişimi

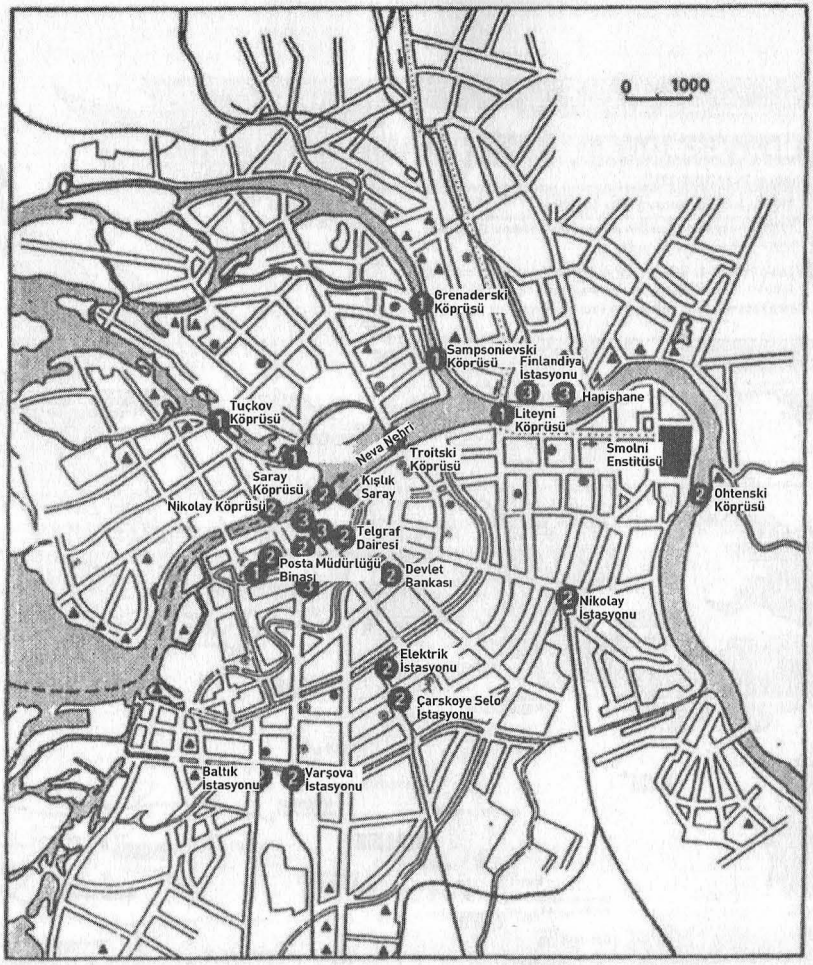
Rusya'dan bağımsızlık talep eden ezilen halklar, savaşmayı reddediyorlardı

Başlıca isyan bölgeleri, 4-17 Temmuz

Kornilov'un başkente başarısız saldırısı, Ağustos 1917

Petrograd ile cephe arasındaki fabrika grupları, giderek Bolşeviklerin etkisi altına girdi, Temmuz-Eylül 1917

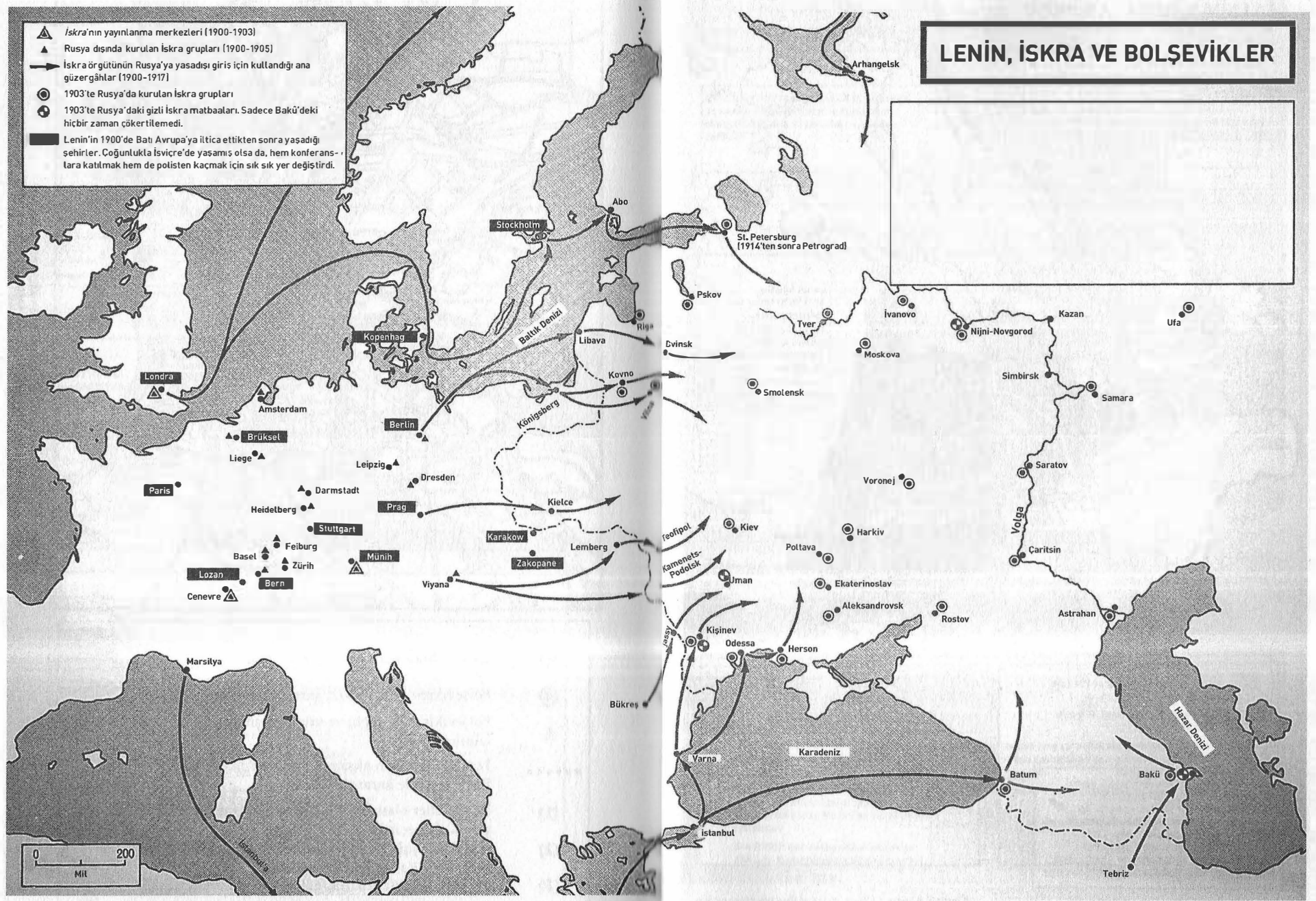
Petrograd ile cephe arasındaki askerî birlikler, giderek Bolşeviklerin etkisi altına girdi, Temmuz-Eylül 1917

Kaynak: *The Russian Revolution and the Soviet State 1917-1921: Documents*'ten alınmıştır, haz. Martin McCauley (Palgrave Macmillan, 1980), s. 86-7.

●	Geçici Hükümet'e sadık garnizonlar
◉	Bolşevikleri destekleyen garnizonlar
▲	Bolşeviklere desteğin ve savaş karşıtı hissiyatın güçlü olduğu fabrikalar
•••••	Lenin'in 6 Kasım akşamı Petrograd'da izlediği yol. Smolni Enstitüsü'nde karargâh kurdu.
(1)	İlk hedefler olan ana köprüler ve telgraf dairesi 6 Kasım gecesi ele geçirildi.
(2)	Ana demiryolu istasyonlarının da dâhil olduğu ikinci hedefler 7 Kasım günü ele geçirildi.
(3)	Üçüncü hedefler (Kışlık Saray'daki Geçici hükümet karargâhı dâhil) 7 Kasım gecesi ele geçirildi.
⟶	7 Kasım'da Avrora kruvazörü Kışlık Saray'a kurusıkı birkaç top atar

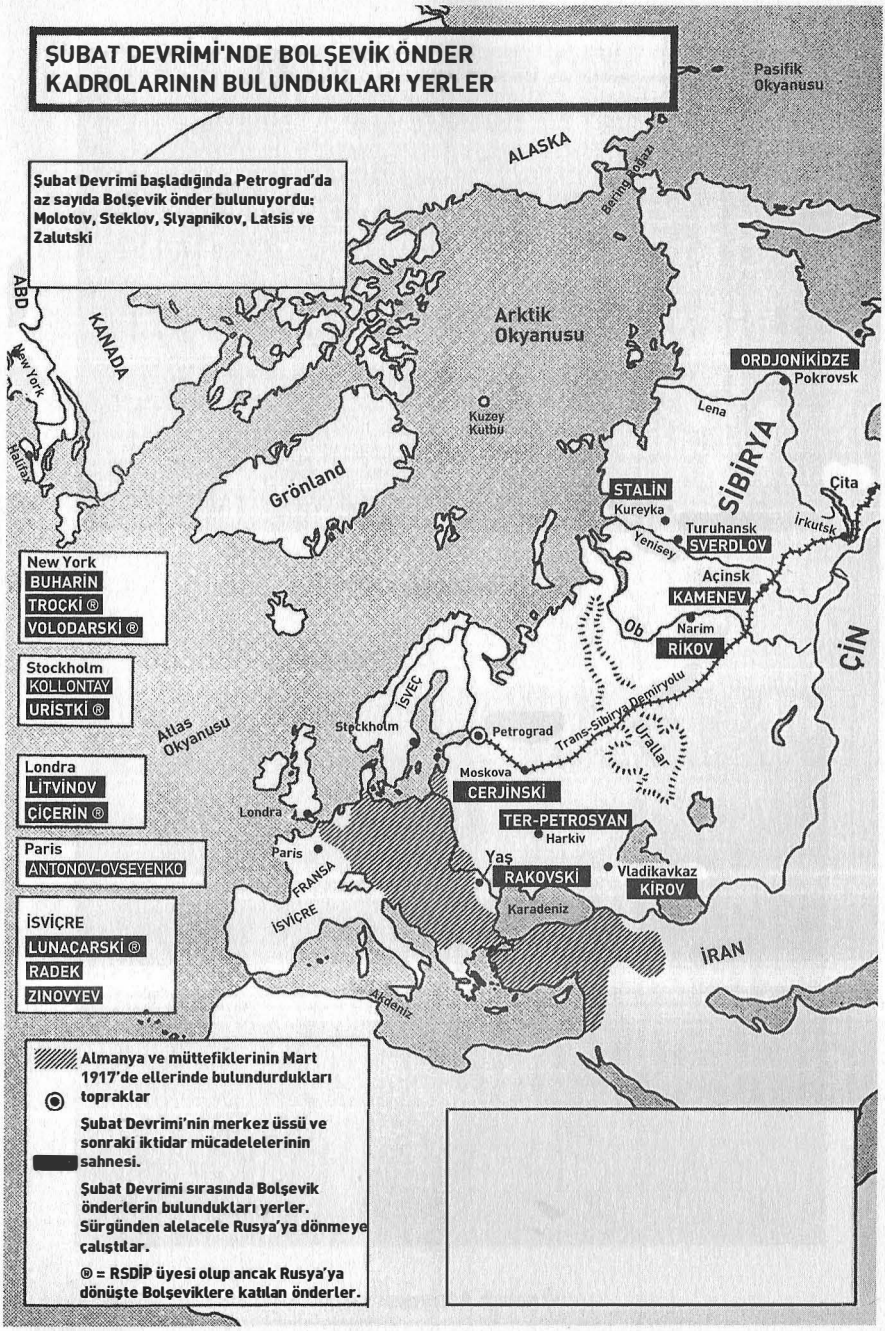
LENİN, İSKRA VE BOLŞEVİKLER

Kaynak: Martin Gilbert, *Atlas of Russian History*'den alınmıştır (Oxford University Press, 1994), s. 73.

Kaynak: Martin Gilbert, *Atlas of Russian History*'den alınmıştır (Oxford University Press, 1994), s. 87.

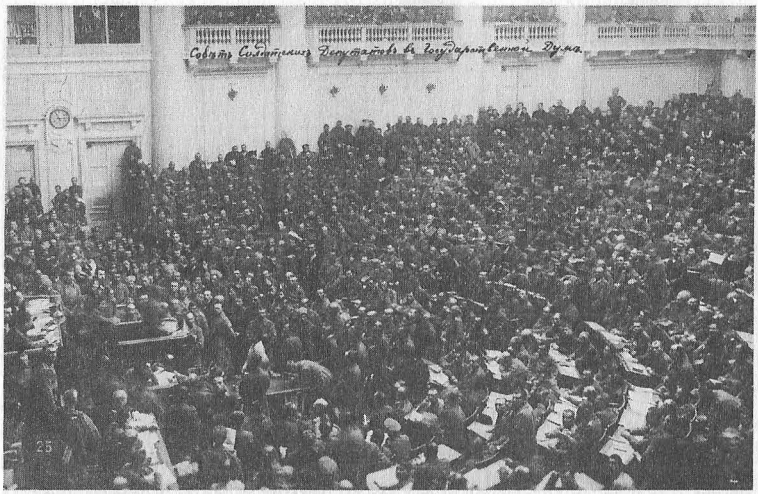
Kaynak: Martin Gilbert, *Atlas of Russian History*'den alınmıştır (Oxford University Press, 1994), s. 88.

1 Mayıs

1 Mayıs

Petrograd Sovyeti

Kerenski Cephede

Kızıl Muhafızlar

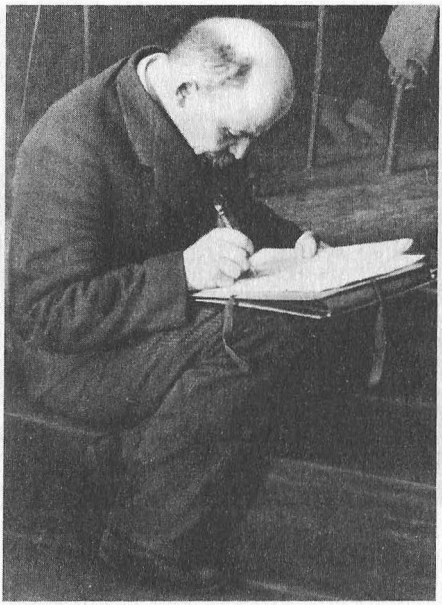
Lenin ve Troçki

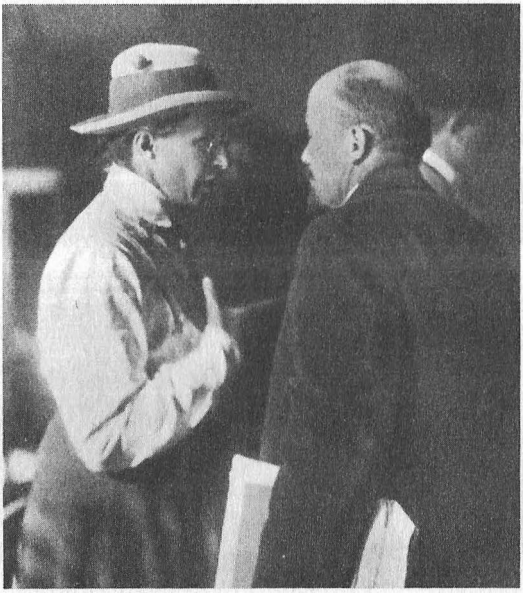
Lenin-Troçki-Kamanev

Krupskaya ve Annesi

Lenin

Elena Stasova ve Lenin

Lenin, Gorki ve Bogdanov Capri Adası'nda satranç oynarken

Kamanev

Çar ve Çariçe

Troçki

"Yaşanan bir komplo değil, ayaklanmadır. Petersburglu işçi ve askerlerin devrimci enerjisini biledik. Kitlelerin iradesini bir komploya değil, açıkça bir ayaklanmaya yönlendirdik. Şimdi zafere ulaşmışken, al ben yemeyeyim sen ye diyelim, uzlaşalım, müzakere edelim, öyle mi? Peki ama kiminle? Hayır, uzlaşma mümkün değildir. Bize bu teklifle gelenlere cevabımız şudur: Siz bir avuç sefil müflissiniz, sizin işiniz bitti. Yallah, layık olduğunuz yere: Tarihin çöplüğüne!"

Bolşevikler devrimin hemen ertesinde tarihsel eylemlerini bu sözlerle açıklamışlardı. Bolşevikler doğru zamanda harekete geçerek tarihte ilk kez solu mağlup, mağdur ve mahzun olmaktan kurtarmışlardı. Devrimin melankolisi gitmiş, rapsodisi gelmişti.

Daha önce İspanya İç Savaşı'nı inceleyen Ferit Burak Aydar, bu kitabında ayrıntılı bir tahlille 100. yılında Devrim'i mercek altına alıyor.

ithaki
/ithakiyayinlari
/ithakiyayinlari
/ithakiyayinlari
40 TL
www.ithaki.com.tr
İnternet satış:
www.ilknokta.com
9 786053 757306